

RADYO VE TELEVİZYON HUKUKU

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
Prof. Dr. Gürsel ÖNGÖREN

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU YAYINIDIR

RADYO VE TELEVİZYON HUKUKU

Doç. Dr. B. Zakir AVŞAR
Prof. Dr. Gürsel ÖNGÖREN

ANKARA - 2003

Radyo ve Televizyon Hukuku
© Bu kitabın tüm telif hakları yazarlarına aittir.
1. Baskı - Mayıs 2003, Ankara
RTÜK Yayın No: 3
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Bilkent - Ankara
ISBN 975-92325-0-2

Baskı : Gökçe Ofset Ltd.Şti.
Tel : (0.312) 230 11 82 ANKARA

Bu kitapta yer alan görüşler ve yaklaşımlar, yazarlarına aittir.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu bağlamaz.

RADYO VE TELEVİZYON HUKUKU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ
YAZARLARIN SUNUŞU

BİRİNCİ BÖLÜM: TARİHÇE, KURULUŞ VE YAPILANMA

1.1. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Tarihi Gelişimi 17
1.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluşu ve Yapısı 19
1.2.1. Kamusal Yayıncılık ve TRT 19
1.2.2. Özel Yayıncılık Kuruluşları 30
1.3. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 33
1.4. Yayıncılıkla İlgili Diğer Kuruluşlar 42
1.4.1. Haberleşme Yüksek Kurulu 42
1.4.2. Telekomünikasyon Kurumu 43

İKİNCİ BÖLÜM : YAYINCILIK VE SINIRLAMALAR

2.1. Yayın ve Çeşitleri 47
2.2. Yayıncılık ve Hakları 48
2.3. Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Açısından Sınırlamalar 51
2.3.1. Özel Yayın Kuruluşlarına İlişkin Sınırlamalar, Yayın İlkeleri ve Aykırı Davranış Sonuçları 51
2.3.2. TRT Yayıncılığına İlişkin Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları ... 71
2.3.3. Çeşitli Kanunlarda Bulunan Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları . 72
2.3.3.1. Türk Ceza Kanunu'ndaki Yasaklar 73
2.3.3.2. Askeri Ceza Kanunu'ndaki Yasaklar 75
2.3.3.3. Sıkıyönetim Kanunu'ndaki Sınırlama ve Yasaklar 75
2.3.3.4. Olağanüstü Hal Kanunu'ndaki Sınırlama ve Yasaklar 75
2.3.3.5. Terörle Mücadele Kanunu'ndaki Yasaklar 75
2.3.3.6. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a Göre Sınaralamalar 76

2.3.3.7. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'ndaki Yasaklar 76
2.3.3.8. Adli Sicil Kanunu'ndaki Yasak 76
2.3.3.9. Bankalar Kanunu'ndaki Yasak 76
2.3.3.10. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki Sınırlama ve Yasaklar 76
2.3.3.11. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki Sınırlamalar 77
2.3.3.12. Seçimlerle İlgili Kanunlardaki Sınırlamalar 77
2.3.4. Kişilik Hakları, Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları 78
2.3.4.1. Yayına Konu Olan Kişi ve Hakları 78
2.3.4.1.1. Maddi Haklar 80
2.3.4.1.1.1. Bedensel Haklar 80
2.3.4.1.1.2. Mülkiyet Hakları 81
2.3.4.1.2. Manevî Haklar 83
2.3.4.1.2.1. İsim 84
2.3.4.1.2.2. Resim 85
2.3.4.1.2. 3. Onur ve Saygınlık 89
2.3.4.1.2. 4. Özel Hayatın Gizliliği 93
2.3.4.2. Hakların Çatışması 98
2.3.4.3. Hukuka Aykırılık Şartları 99
2.3.4.3.1. Yayının İçeriği ile ilgili şartlar 100
2.3.4.3.1.1. Kamu yararı bulunmamalıdır 100
2.3.4.3.1.2. Gerçek olmamalıdır 107
2.3.4.3.1.3. Güncel olmamalıdır 115
2.3.4.3.1.4. Sunuş dengeli olmamalıdır 116
2.3.4.3.2. Yayının sonucu ile ilgili şartlar 126
2.3.4.3.2.1. Yayın ile bir hakka saldırılmış olmalıdır 126
2.3.4.3.2.2. Yayın ile bir tehlike veya zarar oluşmalıdır 130
2.3.4.3.3.Yayına konu olan kişi rıza göstermemiş olmalıdır 131
2.3.4.3.4. Yayın ile resmî bir görev yerine getirilmiş olmamalıdır 134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : YASAL BAŞVURU YOLLARI

3.1. Kişilik Haklarına Aykırı Yayınlar İçin Yayıncılara Karşı Başvurular . .137
3.1.1. Meşru Müdafaa 137
3.1.2. Cevap ve Düzeltme Başvuruları 139
3.1.2.1. Yayıncıya Başvuru 140
3.1.2.2. Yargıya Başvuru 144
3.1.3. Denetim Kurullarına Başvuru 148
3.1.4. Hukuk Davaları Açma 155
3.1.4.1. Yasaklama ve Önleme Davası 156
3.1.4.2. Tecavüzün Kaldırılması Davası 159
3.1.4.3. Tespit Davası 160
3.1.4.4. Maddi Tazminat davası 161
3.1.4.5. Manevî Tazminat Davası 168
3.1.4.6. Kınama ve Kararın Yayını Davası 174
3.1.5. Hukuk Davalarıyla İlgili Bazı Teknik Konular 180
3.1.5.1. Davacı Kimdir? 180
3.1.5.2. Davalı Kimlerdir? 180
3.1.5.3. Davalar Ne Kadar Zaman İçinde Açılmalıdır? 181
3.1.5.4. Dava Nerede Açılacaktır? 182
3.1.6. Ceza Davaları Açma 183
3.1.6.1. Hakaret 184
3.1.6.2. Sövme 194
3.1.6.3. Hakaret ve Sövme Suçlarında Ortak Teknik Konular 197
3.2. Yayıncılara Karşı Bazı Özel Davalar 199
3.2.1. Fikir ve Sanat Eserlerine ve Bunlarla İlgili Haklara Saldırılar 199
3.2.1.1. Hukuk Davaları 214
3.2.1.2. Ceza Davaları 214
3.2.2. Haksız Rekabet Davaları 216
3.2.3. Konut Dokunulmazlığını Bozma Ceza Davası 219
3.2.4. Haberleşme Hürriyetini Bozma Ceza Davası 220
3.2.5. Özel Hayata Saldırı Suçları 221
3.2.6. Meslekî Sırrı Açıklama 222
3.2.7. Bilgisayar Programları ile İlgili Suçlar 223

3.3. Yayıncıların Başvuruları 224
3.3.1. Savunma 224
3.3.2. İdarî Dava Yolu 225
3.3.2.1. RTÜK Kararlarına Karşı İdarî Dava Yolu 225
3.3.2.1.1. Yayın İlkelerine Aykırılığa ilişkin İdarî Davalar 231
3.3.2.1.2. Canlı Yayınlardaki Yayın İlkelerine Aykırılığa ilişkin İdarî Davalar 307
3.3.2.2. Reklam Kurulu Kararlarına Karşı İdarî Dava Yolu .. 312

KAYNAKÇA **327**

EKLER

1. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 333
2. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 361
3. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Konvansiyonu 385

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

AMKD.: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi

AÜ HF. : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

AÜ SBF. : Ankara Ünviversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

AY. : Anayasa

AYM. :Anayasa Mahkemesi

b. : Bası

bkz. : Bakınız

Ba. K. : Basın Kanunu

BK. : Borçlar Kanunu

C./ c. : cilt

CD. : Ceza Dairesi (Yargıtay)

CMUK. : Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

Çev. : Çeviren

Dan. : Danıştay

Der. : Derleyen

DMK. : Devlet Memurları Kanunu

dn. :Dipnotu

E. : Esas

f. : fıkra

FSEK. : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

HD. : Hukuk Dairesi (Yargıtay)

HGK. : Hukuk Genel Kurulu (Yargıtay)

HUMK. : Hukuk Usülü Muhakemeleri Kanunu

İçt. Bir. Kar. : İçtihadı Birleştirme Kararı

İçt. Küll. :Türk İçtihatlar Külliyatı

İİK. : İcra İflas Kanunu

İÜ HF. : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İÜ SBF. : İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

İYUK. : İdari Yargılama Usulü Kanunu

K. : Karar

KHK. : Kanun Hükmünde Kararname

m. : Madde

MESAM: Musiki Eserleri Sahipleri Birliği

PTT. : Posta Telefon ve Telgraf İdaresi Genel Müdürlüğü

Rd. : Radyo

RG. : Resmi Gazete

RK. : Reklam Kurulu

RKD: Resmi Kararlar Dergisi

RTÜK. : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

RTYK. : Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu

s. : Sayfa

S. : Sayı

tar. : tarih

TBMM. : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK. : Türk Ceza Kanunu

TDK. : Türk Dil Kurumu

TGM. : Telsiz Genel Müdürlüğü (Eski)

TRKGM: Sanayi Bakanlığı-Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü

TK. : Telekomünikasyon Kurulu

TMK. / MK. : Türk Medeni Kanunu

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TTK. : Türk Ticaret Kanunu

Tv. : Televizyon

vb. : ve benzeri

vd. : ve devamı

vs. : vesaire

Y. : yıl

Yay. : yayını

YD. : Yargıtay Dergisi

YKD. : Yargıtay Kararları Dergisi

Yrg. : Yargıtay

ÖNSÖZ

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, ülkemizde özel radyo ve televizyon yayınları başladıktan beş yıl sonra 20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunla kurulmuş ve görevine başlamıştır. Söz konusu Kanun'a göre Üst Kurul'un görevi kısaca radyo ve televizyon yayınlarını teknik ve içerik yönünden düzenlemek, yayınların kamu hizmeti anlayışı içerisinde, kanunda belirtilen yayın ilkelerine uygun olarak yapılmasını sağlamaktır.

Ülkemizde 1995 yılı itibarıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na lisans başvurusunda bulunan toplam 260 televizyon ve 1195 radyo kuruluşu bulunmaktadır. Ayrıca 164 yayın kuruluşu da uydudan veya kablodan yayın yapmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 1994 yılından bu yana ülkemizde bulunan radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarının kanuna uygunluğunu denetlemekte gerekirse kanunu ihlal eden kuruluşlara müeyyide uygulamaktadır. Her ne kadar 2002 yılında çıkarılan ve 3984 Sayılı Kanunun bazı maddelerini değiştiren 4756 Sayılı Kanun ile yayın durdurma cezasının yanı sıra programa ceza, para cezası gibi uygulamalar öngörülmüş ise de 2002'ye kadar geçen sürede yayın kuruluşları ciddi yaptırımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bunun en önemli nedeni ise, 1989'dan başlayarak bugüne kadar yayın kuruluşlarının öz denetim mekanizmalarını geliştirememiş olmalarıdır. Diğer önemli nedenler ise, yayın kuruluşları arasındaki rekabet nedeniyle yayıncılıkta kamu hizmeti anlayışından kopma ve sağlıksız reyting ölçümleridir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun çalışmalarına başladığı ilk yıllarda Kurul'un uyguladığı yaptırımlar büyük ölçüde eleştirilere neden olmuşken bugün artık kamuoyu medyayı eleştirmektedir, medya da kendi kendini sorgulamaktadır. Başta akademisyenler olmak üzere sağduyulu izleyiciler ve medya temsilcileri bugün kişilik haklarının ihlali, çocuk ve gençlere kötü örnek olunması, Türkçe'nin yanlış kullanılması, şiddet ve erotizmin tırmanması, haberlerin taraflı sunumu gibi noktalarda medyaya ciddi suçlamalar yöneltmektedirler. Üst Kurula telefonla başvuran izleyiciler çeşitli programlarla ilgili her gün yüzlerce şikayet yağdırmaktadırlar.

Medya temsilcilerinin geniş katılımıyla gerçekleştirilen İletişim Şurasında da (20-21 Şubat 2003) yayıncılar arasında dikkat çekici tartışmalar yaşanmıştır. Örneğin haber programı adı altında televizyon şovu yapılarak izleyicinin duygularının sömürüldüğüne, gizli kamera kullanımının kişilik haklarını ihlal ettiğine, magazin ağırlıklı haberciliğin savunulamayacağına, belli bir kişiyi hedef alan ya da bir kişi ya da kuruluşun menfaatini gözeten veya haksız rekabete yönelik haberlerin meslek ilkeleriyle bağdaştırılamayacağına, Türkiye'nin bir medya politikasına ve planlamasına ihtiyaç duyduğuna değinilmiştir. Bütün bunlar medya temsilcilerinin de içinde bulundukları durumdan memnun olmadıklarını ve arayış içinde olduklarını göstermektedir.

Yayıncılık dünyasından gelen ve Üst Kurul'da üç kez de başkan yardımcılığı olmak üzere en uzun süre görev yapan üyelerinden biri olarak soruna sadece izleyici, sadece yayıncı ya da sadece kamu otoritesi gözlüğüyle bakma lüksüne sahip olmadığımı düşünüyorum. Konuyu bütün boyutlarıyla ele aldığımızda ise, bugün yayın kuruluşları arasındaki rekabet görmezden gelinemez. Bütün dünyada da yayın kuruluşları arasında rekabet vardır. Ülkemizde, ekonomik nedenlerle meslektaşlarımız işlerini kaybetme tehlikesi altında ve stres içinde çalışmaktadırlar. Yaptıkları programlardan gurur duymadıklarını zaman zaman ifade etmektedirler. Kusurun tamamını haber merkezlerine yüklemekle de sorun çözülmemektedir. O halde sistemin ıslah edilmesi gerekmektedir.

Öncelikle her ne kadar ticari kuruluşlar olsalar da, yayın kuruluşlarının ürettikleri hizmetin tüketim koşullarını (radyo ve televizyon yayınlarının yaygınlığı ve etkisi) göz önünde bulundurarak yayıncılık politikalarını kamu hizmeti anlayışına paralel olarak yeniden düzenlemeleri şikayetleri büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Bunun uzantısı olarak kendi denetim mekanizmalarını kurmaları ve işletmeleri yararlı olacaktır. Bugün kaliteli pek çok programın kenara atılmasına, yerlerine ucuz ve kötü programların konmasına neden olan reyting ölçüm sisteminin de yeniden ele alınması gerekmektedir.

Radyo ve televizyon kuruluşlarının yaptıkları yayın ihlalleri ile Üst Kurul'un almış olduğu yaptırım kararları yayıncılarla Üst Kurul'u hukuk düzleminde karşı karşıya getirmektedir. Kurulduğundan 2003 yılına kadar Üst Kurul yayın kuruluşları ile ilgili toplam 1920 müeyyide kararı almış ve bu kararlar aleyhine 622

dava açılmıştır. Üst Kurul tarafından verilen uyarı ve yayın durdurma kararlarına karşı açılan davalardan; yayın ihlalleriyle ilgili davaların yüzde 75'i, düzeltme ve cevap hakkıyla ilgili davalardan yüzde 100'ü Üst Kurul lehine sonuçlanmıştır.

Üst Kurulla yayıncı kuruluşlar arasındaki davaların sayısı dikkat çekecek boyutlardadır. Yayın ihlallerinin ve dolayısıyla davaların azaltılmasının bir yolu da yürürlükteki mevzuat kadar Üst Kurul uygulamalarının ve mahkeme kararlarının takip edilmesidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkan Vekili Doç. Dr. B. Zakir Avşar ile Prof. Dr. Gürsel Öngören tarafından kaleme alınan çalışma, taşıdığı objektif bakış açısı ve içerdiği zengin dokümanlar itibarıyla bu ihtiyacı karşılayacak niteliktedir. Radyo ve televizyon yayıncılığıyla ilgili kapsamlı bir mevzuat taramasının yanı sıra, Üst Kurul'un ve mahkemelerin vermiş olduğu kararlardan örnekleri kapsayan çalışmanın, kamu yöneticilerinin, hukukçuların, medya temsilcilerinin ve bu alanda eğitim görenlerin istifadesine sunulmasının, radyo ve televizyon hukuku alanında büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Fatih KARACA
Radyo ve Televizyon
Üst Kurulu Başkanı

YAZARLARIN SUNUŞU

1989'lu yıllardan başlayan özel televizyon yayıncılığı, uzun süredir devam eden kamu yayıncılığına ve TRT'ye karşı yeni bir renk ve ses olarak birden bire Türk halkını yine televizyonları başına çivilemişti. TRT'nin yaptığı resmi-devletçi yayıncılıktan sıkılan insanlar, bu yeni renk ve ses cümbüşü ile önce eğlence ortamı içinde tanışmış ve daha sonra resmi anlayışın dışına çıkıp haber ve bilgi verebilen, toplumun çeşitli kesimlerinin seslerini duyurabildiği bir yayıncılık tarzına hızla sarılmışlardı.

İnterstar ile başlayan televizyon ve Kent FM, Enerji FM, Power FM ve Genç Radyo'nun başını çektiği radyo yayıncılık kanalları bir anda Ülke'yi sarmıştı.

Yasal düzenlemenin olmadığı ortamda birden bire sayıları yüzleri birkaç kat aşan bu etkileşim zincirini zapturapt altına almak için idari yasaklar getirip, Telsiz Kanunu'ndaki yasal düzenlemelerle hapis girişiminde bulunan iktidarlar,.oluşan baskı gruplarının da etkisi ile yasal düzenlemelerin nasıl yapılması gerektiği konusunda aktif hale geldiler. Bu sürecin sonunda ise, Anayasa'da yer alan TRT'ye tanınan yayıncılık tekeli 1993 yılında kalktı ve ardından 1994 yılında 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun ortaya çıktı. Bu ilk yasal düzenlemeler sonucu özel televizyon ve radyo yayıncıları, birkaç yıl süren bu yasasız bir kaos ve rahat ortamı yerine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından sıkı bir denetim ile karşı karşıya kaldılar.

Tabiidir ki, bu sıkı denetim, bazı radyo ve televizyon yayıncılarının insan hakları ve onuruna aykırı yayıncılık anlayışları ile adeta davet edilmişti.

Halbuki, kamusal ve özel televizyon ve radyo yayıncılığı öncelikle halkın haber alma ihtiyacını sonrada bilgi alma ve eğlence ihtiyacını karşılıyordu.

Fakat bu ihtiyacı karşılarken rating (reyting-izlenme oranı) kaygısına düşüp, çılgınca bir rekabet girdabına kapılan birçok yayıncı, bir müddet sonra önemli olan izlenilirlik diyerek, tüm etik ve insani değerleri bir yana bırakıp, bu araçları amaçlarına varmayı sağlayan bir silah olarak kullanma yoluna gitti. Böylece amacı halkın haber ve bilgi ihtiyacını karşılamanın yanısıra, eğitmek ve bu arada onlara hoşça vakit de geçirtmek olan yayıncılar, hedefleri olan halka hizmeti unutup, olayları maniple etmeye ve sanal gündemler yaratmaya başladılar. Kimi yayıncılar ve kuruluşlar, rating (reyting) uğruna birçok insanın özel hayatlarına fütursuzca girmekten ve arkalarında öznesi insan olan büyük mağdurlar bırakmaktan adeta hiç çekinmeyen bir yayıncılığı tercih yoluna gittiler. Sahiplerinin ticarî kazançları için rakip kuruluşları acımasızca yerden yere vurup halkı da bu ticarî "rekabet" ortamında taraf olmaya zorladılar.

Peki, bu durum yalnız bize özgü bir sorun mudur? Tabiî ki, hayır. Bu aslında bütün dünyanın ortak sorunu durumundadır. Bunun içindir ki, bir yandan etik kodlar ve özdenetim organları, bir yandan hukukî yapı ve yaptırımlar ve en önemlisi de 'eğitimle' sorunu aşmayı hedeflemektedirler.

Bunun güzel ve ilginç bir örneği ise, İngiltere'de, Temmuz 1998'de Kamu televizyon kurumu BBC, Yayın Standartları Komisyonu BSC ve Düzenleyici Kurul ITC'nin temsilcilerinin katıldığı çalışma grubunun ulaştığı noktadır. Bu yayın alanındaki otoritelerden oluşan ortak çalışma grubu, ilköğretimden başlayarak çocuklara yönelik bir medya eğitimi programı geliştirilmesi ve uygulanması gerekliliği üzerinde durmuştur. Televizyon programlarının, izleyici denetimine daha açık olması ve toplumun her kesiminden sürekli bir gönüllü denetim mekanizmasının oluşması için medya eğitiminin küçük yaşta başlaması önerisine gerekçe olarak, 'Böylece küçük yaşlardan itibaren medyanın rolü ve neyi nasıl yapmaları konusunda fikir sahibi olacaklardır. Ayrıca aile içinde programların değerlendirilmesi esnasında onların da fikri dikkate alınacaktır. Üstelik ileride karar verme yaşına geldiklerinde daha iyi tanıyacaklardır' görüşü ileri sürülmüştür.

Babıali'nin büyük ustası ve güçlü kalemi Bedii Faik'le yapılan bir söyleşide, Faik 'Ben Türkiye'de basın hürriyetinin en az İngiltere'deki kadar olduğuna kaniim. Neyi yazmak istiyorlarsa yazıyorlar, neyi söylemek istiyorlarsa söylüyorlar. Türkiye'de basının hürriyetinin varlığı yokluğu meselesi değil, basının terörü var. (...) O kadar var ki, her şeyin üzerine baskı yapıyor. Politikacının üzerinde baskısı var. Halkın üzerinde baskısı var, iş aleminin üzerinde baskısı var:' demektedir. Faik, röportajın devamında ise gazete veya televizyon patronlarının herhangi bir fikri yaymak veya Türkiye'nin noksanlarını tamamlamak için değil, yeni iş imkanları hazırlamak için bir silah gibi kullanmak üzere yayıncılığa başladıklarını, hükümetlerin de bir süreden beri basın dalkavukluğu politikası sürdürdükleri eleştirisini getirmektedir.

Keşke, büyük usta, güçlü kalem Bedii Faik'in haklı tespitlerinde olduğu gibi, Türkiye'de medyanın özgürlük alanı kadar sorumluluk alanına ilişkin kanaatlerde de İngiltere standartlarına ulaşabilsek, tartışmalarımızı bu seviyelerde veya bu hedeflere göre gerçekleştirebilsek.

Tüm bu sebeplerle biz, bu eser ve benzerleri ile, Radyo ve televizyonların ve de onların yayınlarının yasal sınırlarını vurgulamayı amaçlıyoruz.

Bu arada yaşanan gelişmeler 3984 sayılı Kanun'un da değişmesi gereğini ortaya koyunca 2002 yılında birçok köklü değişiklik Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçti ve Kanun eksiklikleri sürse de, yeni yeni yanlışlıklarla birlikte çıksa da demokratik ve insan haklarına saygılı Medyayı yaratma yolunda yeni bir geçiş süreci başlattı.

Bu geçiş döneminde, radyo ve televizyon yayıncıları, halka hizmet demek olan kamu yararı amacını, bu kitap ve benzeri çalışmaların yardımıyla sancısız gerçekleştirmek zorundadır. Çalışmamızda radyo ve televizyon yayınları ile ilgili yasa kurallarının açıklanması yanında konu ile ilgili bilimsel düşünceler de sizlere sunulmaktadır. Ek olarak mahkeme kararları da incelenecektir.

RTÜK'ün kuruluşundan günümüze almış olduğu bütün kararlar bu çalışma esnasında tek tek elden geçirilmiş, özellikle yayın ilkeleri ihlâllerinde hem Üst Kurul'un ve hem de idari yargının yaklaşımları üzerinde durulmuştur. İşte, bu yönüyledir ki, eserde ülkemiz açısından özel radyo ve televizyon yayıncılığının etik kodlar, kurallar ve hukuk çerçevesinde başlangıcından günümüze almış olduğu veya alamadığı mesafeyi de gözler önüne sermek istenilmektedir.

Yine eserde, 3984 sayılı kanunda 4756 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle getirilen yeniliklere eleştirel bir yaklaşım benimsenmiştir. Burada da amacımız, olumlu veya olumsuz bütün yönleriyle radyo ve televizyon mevzuatımızın çağdaş dünyaya uyumlu, insan hak ve özgürlüklerini gözeten, demokratik çoğulculuğa katkı sağlayan bir noktaya taşınması olmuştur.

Çalışmanın hazırlanmasında büyük destek ve katkıları olan başta RTÜK Başkanı sn. Fatih Karaca'ya, çalışmayı okuyarak yol gösteren üyeler sn. Güneş Müftüoğlu, sn Kutlu Savaş'a ve diğer Saygıdeğer Üst Kurul Üyelerimize ve tüm çalışanlarına, çalışmanın her aşamasında okuyarak veya görüşlerini aktararak bize yol gösteren akademisyen ve hukukçu arkadaşlarımıza, Doç. Dr. Ahmet Çiftçi'ye ve yine bazı metinlerin yazımını üstlenerek katkıları bulunan Gülşah Zent, Av. Ayşe Ediner ve Stj. Av. Betül Poyraz'a teşekkür ederiz.

Türk medyası halkın sesi ve sistemin doğru işlemesinin güvencesi olmak zorundadır. Bunun gerçekleşebilmesi için de hem medya çalışanlarının ve hem de sektörde çalışan biz bilim adamlarının zorlukları göğüslemesi ve yoğun çalışması şarttır.

İşte bu amaçlarladır ki, dağarcığımızdaki bilgileri sizlerle paylaşacağız.

İnanıyoruz ki bilgi paylaşıldıkça büyür.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR **Prof. Dr. Gürsel ÖNGÖREN**

BİRİNCİ BÖLÜM: TARİHÇE, KURULUŞ VE YAPILANMA

1.1. Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Tarihî Gelişimi

Binsekizyüzlü yılların sonunda Marconi'nin nokta ve çizgi şeklindeki işaretlerin kablo ve tel olmaksızın dalgalar halinde alıcıya gönderildiğini ispatlamasının ardından radyo yayınları konusunda teknik çalışmalar hızlanmış ve 1920'li yıllarda Amerika'da özel girişimciler tarafından radyo yayınları yapılmaya başlanmıştır. Düzenli radyo yayıncılığı ise, 1922 yılında İngiltere'de BBC tarafından başlatılmış ve bunu takiben de diğer ülkelerde de hızla yaygınlaşmıştır.[1] Aziz'in yerinde saptamasıyla, bugün evrenimizde radyo yayınlarının bulunmadığı, radyo yayınlarından yararlanmayan devletlere, ülkelere, toplumlara rastlamak pek mümkün değildir. Belki bir ihtimal Afrika kıtasındaki bazı topluluklarda radyo yayını yoktur ama bu konuda da bir kesin bulgu elimizde yoktur.[2] Ancak, günümüzde radyo vericisi, kanal ve alıcı sayıları bakımından en zengin ülke ABD'dir. Tüm dünyadaki istasyonların, verici ve alıcıların hemen hemen üçte biri bu ülkede bulunmaktadır. Kıtalararası en geri ülke konumunda ise Afrika bulunmaktadır.[3]

Ülkemizde ise ilk defa 1927 yılında bir Fransız şirketi tarafından Ankara ve İstanbul'da başlatılan radyo yayını Telsiz – Telefon Türk Anonim Şirketi tarafından 1936 yılına kadar yürütülmüştür. 1936 yılında radyo yayıncılığı PTT'ye devredilmiş ve 1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulması üzerine yayıncılığı bu kuruluş tarafından sürdürülmüştür.

1943 yılında Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'nün kurulması ile radyo yayıncılığı görevi bu kuruluşa verilmiştir. 1949 yılında ise bu kuruluş Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adını almıştır.

1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte radyo ve televizyon yayınlarının yapılması görevi özerk bir kamu tüzelkişiliğine bırakılmış ve bu doğrultuda 1963 yılında Türkiye-Radyo Televizyon Kurumu kurularak radyo yayıncılığı bu kuruma devredilmiştir. 1971 yılında yapılan anayasal değişiklikle tarafsız bir kamu tüzelkişiliği şeklinde örgütlenen Türkiye Radyo Televizyon Kurumu 1989 yılına kadar radyo yayıncılığını bir tekel olarak yürütmüş; 1989 yılından sonra radyo yayıncılığına özel şirketlerin de başlaması ile kısa süreli bir fiilî karmaşa yaşanmıştır. 1982 yılında yapılan yeni Anayasa'daki radyo ve televizyon istasyonlarının Devlet eli ile kurulacağı düzenlemesine rağmen hukuken TRT tekelinde olan radyo yayın-

[1] Ahmet Çiftçi, Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku, Ankara, 1999, s. 5.

[2] Aysel Aziz, Radyo Yayıncılığı, Nobel Yayınları, Ankara, 2002., sf. 2.

[3] Aziz, y.a.g. sf.11.

cılığı birden bire bir çok özel sektör kuruluşu ve kamu kuruluşu tarafından yapılır hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu fiilî durum karşısında uzun süre özel radyolar Ulaştırma Bakanlığı tarafından Telsiz Kanunu'na muhalefet ve Anayasa'ya aykırılık nedeniyle her an kapatılma tehlikesi yaşamış ve hatta kapanan radyo istasyonları olmuş; nihayet 1994 yılında 3984 sayılı Kanun'un çıkması ile bugünkü konumlarına kavuşmuştur.

1920'li yıllarda radyo yayıncılığına paralel olarak televizyon yayınları denemeleri Amerika'da yapılmışsa da, ilk düzenli Tv yayını 1936 yılında İngiltere'de başlamıştır. ABD ise, düzenli televizyon yayıncılığına 1939 yılında geçebilmiştir. İkinci Dünya Savaşındaki duraklamanın ardından televizyon yayınları diğer ülkelerde de hızla yaygınlaşmıştır.[4]

Ülkemizdeki televizyon yayınları ise, ilk defa 1968 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından "Ankara Televizyonu" adı ile başlamış ve 1990'a kadar Devlet Tekeli şeklinde gelmiştir. 1968 ile 1990'a kadar süren bu tekel esnasında TRT, dört ayrı kanaldan Türkiye içerisine yönelik olarak yayıncılık yapmış ve bunun dışında Avrupa'ya ve Ortaasya'ya yönelik iki kanaldan yayıncılığa da başlamıştır. Yukarıda radyoyu anlatırken bahsedilen anayasal ve yasal düzenlemeler televizyon yayıncılığı açısından da aynı etkiyi taşımaktadır.1989'da özel sektörün radyo yayıncılığına başlamasının ardından 1 Ekim 1990 tarihinde ilk özel televizyon kurularak Magic Box adı ile yayına başlamıştır. Ülkemizdeki anayasal hükümler dolayısıyla hukuka aykırı konumda olan radyo ve televizyon yayınları risklerine rağmen piyasaya yeni şirketlerin girmesi ile gelişmiş, 1992'de Tele-on ve Show TV, ardından filmlerin ve spor karşılaşmalarının yayınlandığı Cine 5 yayına başlamıştır.[5]

1982 Anayasası, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu karşısında yasal olmayan bu yayınlarda yayıncı şirketler önce kapatılma ve cezalandırılma tehlikesini ortadan kaldırmak için yurt dışından ve uydu kiralayarak yayın yapma yolunu seçmiş, ancak Hükümet'in bu alanda bir kanun yaparak yasallığı sağlayacağı söylemleri üzerine bu yayınlarını yurt içinden de yapmaya başlamışlardır.

Özel radyo ve televizyonların siyasete doğrudan ve dolaylı müdahaleleri karşısında 1992 yılında radyo ve televizyonlara karşı Ulaştırma ve İçişleri Bakanlıkları çeşitli kapatma girişimlerine başlamış ve bunun sonucu özel radyo ve televizyonlarla Hükümet yetkilileri arasında yoğun çatışmalar ve uzlaşma görüşmeleri yaşanmıştır. 10 Temmuz 1993 tarihinde yürürlüğe giren Anayasa'nın 133. maddesi'nde-

[4] Ahmet Çiftçi, a.g.e., s. 9.

[5] Jale Sarmaşık, Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni, İstanbul, 2000, s.18 v.d.

ki değişiklikle getirilen "radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir" hükmü doğrultusunda özel radyo ve televizyon kuruluşlarını yasallaştırma çalışması nihayet başlamıştır. 20 Nisan 1994 tarihinde ise **Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun** çıkartılarak özel radyo ve televizyonların kuruluşları, yayın ilkeleri, yapıları ve yayınları ile ilgili düzenlemelerin yapılması sonucu yasallaşma süreci tamamlanmıştır. Son olarak 1994 yılından bu yana yapılan uygulamalar da göz önüne alınarak 2002 yılında 3984 sayılı Kanunda 4756 ve 4771 sayılı Kanunlarla önemli değişiklikler yapılmış ve bugünkü yapı ortaya çıkmıştır.

1.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluşu ve Yapısı

1.2.1. Kamusal Yayıncılık ve TRT

Radyo ve televizyon yayıncılığı, kamusal yayıncılık ve özel yayıncılık olarak tüm Dünya'da iki ayrı yaklaşıma göre ve kimi zaman içiçe yapılır. Kimi ülkelerde Ülkemizde de olduğu gibi kamusal yayıncılığı yapmak için kamusal kuruluşlar görevlendirilmiştir. Yayıncılık alanında Devlet hiyerarşisi içinde görevlendirilen ve kamu kaynaklarını kullanan bu kuruluşlar yayıncılığı bir kamu hizmeti olarak yerine getirirken daha çok halkı bilgilendirmek ve çoğu zamanda resmi ideoloji çerçevesinde bilinçlendirmek ve onların eğitimine katkıda bulunmak amacını üstlenirler. Bu amaca kültürü korumak ve zamanın etkisiyle yozlaşmayı önlemek de dahil edilir.

Kamusal yayıncılık kavramının tanımlanmasında sıklıkla yapılan bir yanlış, eski Doğu Bloku ülkeleri örneğinde olduğu gibi "devlet-hükümet yayıncılığı" veya "egemen erkin sesi" olmak gibi durumların kamusal yayıncılık olarak nitelendirilmiş olmasıdır. Bunun dışında yine yaygın olarak düşülen bir hata da, kamusal yayıncıların, özel sektör yayıncılarının ticari açıdan kazançlı bulmadıkları alanlarla sınırlı kalmak kaydıyla yayın yapmaları gerektiği anlayışıdır.

Oysa ki, bu yaklaşımlar hiç de doğru değildir ve, bizce kamusal yayıncılık, kamu hizmeti için, ülkenin geneline ve vatandaşların bütününe yönelik, kamu tarafından finanse edilen ve denetlenen, halkın eğitimi, bilgilendirilmesi, olaylardan haberdar edilmesi, bilinçlendirilmesi, eğlenmesi ve hoşça vakit geçirmesini kendisine ilke edinen, özerk, tarafsız, kamu tüzel kişiliği bulunan bir yayıncılık anlayışını ifade etmektedir. Nitekim TRT ile ilgili bölümde de ifade edeceğimiz gibi, Anayasamızın 133. maddesi TRT'yi bu nitelikleriyle ortaya koymuştur. Kamusal yayıncılıkta amacın ticarî kazanç olmaması özel sektör yayıncılığından ayrılan en önemli yanıdır.

3984 Sayılı Kanun'da 4756 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle, 24'üncü maddeye, ".... Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna ait radyo ve televizyonlar ile,

Meteoroloji Genel Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan Meteoroloji Radyosu, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Polis Radyosuna ulusal, bölgesel ve yerel, radyo-televizyon bölümleri bulunan iletişim fakültelerine yerel bazda frekans ve kanallar ücretsiz olarak tahsis edilir" hükmü getirilmekle, bunların "kamusal yayıncılar" olduğunu bir anlamda tescillenmiştir.

İlal, gerek ABD'deki "common carrier", gerek Avrupa ülkelerindeki "public domain" yaklaşımlarından hareketle, frekansların kamu malı olduğunda hiçbir kuşku yoktur ve bu nedenle frekans tahsisinde önceliğin kamu kurumlarına ve kâr amacından önce toplum yararını önde tutan kişi ve kuruluşlarda bulunduğunu, dile getirmektedir.Yine, Çaplı'da, İngiltere, Fransa, Almanya gibi serbest pazar ekonomisine sahip ülkelerde kamu hizmeti yayıncılığının basın sektöründe yaşanan tekelleşme ve yoğunlaşmayı dengeleyici bir unsur olduğunun liberal çoğulcular tarafından kabul edilen bir görüş olduğunu dile getirmektedir.[6] Ancak, burada, devlet, ölçüyü kaçırıp, kamu yararı ve hizmeti gerekçesiyle "kamu malı olan frekansları" mümkün olduğunca kamunun elinde bırakmak gibi bir yaklaşımı da benimsememelidir.

Çünkü, Türk kamu yönetiminin her zaman bu tür "imkanlar" ortaya çıktığı zaman bütün üniteleriyle kullanmak gibi bir kötü alışkanlığı bulunduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır. Kaldı ki, TRT'nin beş ayrı ulusal kanaldan televizyon yayını, bölgesel ve yerel yayınları, radyo yayınları zaten, bütün iletişim ortamının %25'ini kapsamaktadır.

İletişim Fakültelerinin radyo-televizyon bölümlerine, uygulamalı eğitim-öğretim faaliyetleri için tahsis edilmiş bulunan ve asla kar amaçlı olmayan ücretsiz frekanslar birdenbire bütün üniversitelerimizde bu fakültelere ve bölümlere ilgiyi artırmış, birbiri ardı sıra pek çok üniversite, İletişim Fakültesi açmak için başvuruda bulunmuştur. Zaten, halihazırda 25 civarında fakülte varken ve mezun olan öğrencilerin büyük ölçüde istihdamı mümkün olmazken, bu kadar yeni fakülte ve bölüm ısrarının arkasında işte bu 'ücretsiz frekans tahsisi hakkı"nın bulunduğu da artık açıkça görülmektedir. Meteoroloji ve polis için verilen hakkın diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından da en az bu kuruluşlar kadar "haklı" gerekçelere dayandırılarak talep edileceği de ortadadır. O zaman da, radyo-televizyon alanında ciddi, rekabetçi, güçlü bir özel sektörün oluşması mümkün olmayacaktır.

Tartışılması gereken, kamusal yayıncılığın bu ölçüde büyük ve bir yerde özel sektörün önünde adeta engel haline gelmesinin doğal olup-olmadığıdır.

Nitekim, TRT Kurumu, bir kamusal yayıncı olarak, kendi yükümlülük alanını, ülkenin ya da bölgenin bütün nüfusu olarak ortaya koymaktadır. "Bütün nüfus" kav-

[6] Bülent Çaplı, Televizyon ve Siyasal Sistem, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, sf.93.

ramını da iki temel başlıkta ele almaktadır, buna göre: "öncelikle kavram, teknik erişim kapsamlıdır. Yani yayın hizmetinin, hizmet alanındaki bütün hanelere eriştirilmiş olması anlamına gelir. Bu; su, gaz, elektrik, telefon ve kamu taşımacılığı hizmetlerine benzer bir kavramdır.

İkinci olarak, toplumdaki bütün nüfus ve katmanları ifade eder. Zengin-fakir, yaşlı-genç, eğitimli-eğitimsiz, ayrıca kültürel, dinî, bilimsel, sportif, toplumsal, ekonomik ya da başka konularda özel ilgileri olan insanların tümünü ifade eder."[7]

Görüldüğü gibi kamusal yayıncılık bu amaçlar etrafında şekillenirken, diğer yanda özel televizyonlara ise tematik kanalların yaptıkları hariç olmak üzere haber vermek, eleştirmek ve eğlendirme fonksiyonları kalmaktadır.

Ancak, bu çizgiler çoğu zaman bizim ülkemizde olduğu gibi bu kadar net çizilememekte, tematik kanallar kamusal yayıncılıkla ilgili amaçları üstlenirken, kamu yayıncıları da eğlenceyi bir kamu hizmeti haline getirmektedirler. (Burada değinmekte yarar gördüğümüz bir husus ise, ne yazık ki, 3984 sayılı Kanun'da, tematik kanal tanımının özensiz bir şekilde tanımlanmış olmasıdır. Buradaki tanıma göre, "Tematik kanal: Haber, belgesel, spor, müzik ve benzeri türlerde olmak üzere yalnızca belli bir konuda yayın yapan kanalı" biçiminde tanımlanmaktadır. Oysa, doğru tanım, "yalnızca belli bir konuda" gibi çok katı bir sınırlama yerine "ağırlıklı olarak" biçiminde olmalıydı veya yayınlarının %'si belirtilerek durum açıklığa kavuşturulmalıydı.. Ancak, bu tanım mutlaka bir yasa değişikliği gündeme geldiğinde değiştirilmelidir. Şayet yasa değişikliği mümkün olmayacaksa anılan Kanun'un 31. maddesi, tematik kanallarla ilgili usul ve esasları belirleme yetkisini Üst Kurul'a bıraktığı için, yönetmelik vb. düzenlemelerle, Kanun'un ruhuna aykırı olmamak kaydıyla bir düzenlemeye gitmek de mümkün olabilecektir.)

Kamusal yayıncılık konusunda çeşitli sistemler kullanılmaktadır. ABD'de kamusal yayıncılık Public Broadcasting Service (PBS) adı verilen bir sistem içinde yüzlerce dernek, üniversite ve yerel yönetim gibi kamu hizmeti amaçlı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. İngilterede ise bu amacı ağırlıklı olarak BBC ve İtalya'da RAI üstlenmiştir.

Bazı ülkeler, ülkemizde TRT örneğinde olduğu gibi, kamu yayıncılığını tek elde toplayan kurumlar yaratmışlardır. Demokrasi ve insan haklarının gelişmekte olduğu, genelde tek parti sistemiyle yönetilen ülkeler ise, sadece kamu kurumları şeklinde yayıncılığa izin verip, özel girişime radyo ve televizyon yayıncılığını kapatmaktadırlar.[8] Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu durum kamusal yayıncılık anla-

[7] Kamu Hizmetli Yayıncılığı ve TRT, TRT Kurumu Yayın, Ankara, 2003

[8] Daha geniş bilgi için Bkz. Ahmet Çiftçi, a.g.e.

yışıyla bağdaşmamaktadır. Aksine, kamusal yayıncılık anlayışı, çağdaş batı toplumlarının hemen hepsinde önemsenen ve hukuki teminat altına alınan bir yapı arzetmektedir.

Avrupa Birliği, kamu yayıncılığına ilişkin ilkeleri düzenleyen 2.10.1997 tarihli "Kamu Yayıncılığı Hakkında Amsterdam Protokolü"nü, 1.5.1999 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, kendi kuruluş anlaşmasına bağlamıştır. Yine Avrupa Konseyi tarafından Prag'da düzenlenen Kitle İletişimi alanındaki Avrupa Bakanlar Konferansı'nda (7-8 Aralık 1994) "Kamu Hizmeti Yayıncılığının Geleceği Hakkında"ki 1 no lu karar büyük önem taşımaktadır. Buna göre, Konferansa katılan devletler, kamusal yayıncıların görevlerini hakkıyla yerine getirebilmeleri için gerekli, uygun ve güvenli finansmanı sağlayacakları hususunda güvence vermişlerdir. Bu kaynaklar, yayın-ruhsat bedelleri, kamu sübvansiyonları, reklam ve sponsor gelirleri, görsel-işitsel ürünlerin satışından elde edilen gelirler vb.dir. Yine Avrupa Konseyi'nin 11.9.1996 tarihli "Kamu Yayıncılığının Bağımsızlığının Garanti Edilmesi Hakkında"ki 10 no lu tavsiye kararı da çok önemli bir belge hüviyeti taşımaktadır. Bu belge ile, kamusal yayıncıların kurumsal özerkliğinin ve yayın içeriği açısından bağımsızlığının garanti edilmesi hedeflenmektedir. 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren "Kamu Yayıncılığı Hakkında Amsterdam Protokolü'nün Avrupa Birliği Kuruluş Anlaşmasına eklenmesi ve Kuruluş Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçası olması da kabul edilmiştir. Protokol'ün önsözü, her toplumun demokratik, sosyal, kültürel, ihtiyaçlarına cevap verecek bir kamusal yayın kuruluşunun varlığına ve medyada çoğulculuğun sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Kamu hizmeti niteliklerinin ise, üye devletlerce, her toplumun kendisine özgü ihtiyaçlarına göre tanımlanması öngörülmektedir.[9]

Ülkemizde kamusal yayıncılığı yürüten Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun kuruluşu 1963 yılında 359 sayılı Yasa ile yapılmıştır. 1982 Anayası'nın 133. maddesi ile TRT kurumu, özerk, yayınlarında tarafsız bir kamu tüzel kişisi olarak belirlenmiştir[10] . Anayasa'nın bu hükmü doğrultusunda, 11 Kasım 1983 tarihinde 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanun şu an itibarıyla TRT'nin yasal durumunu açıklayan en önemli kurallar demetidir ve aşağıda belirttiğimiz yapısal ve fonksiyonel açıklamalarımız için kullanılan kaynaktır. Kanun'un amacı, "radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasına işletilmesine, yayınlarının düzenlenmesine, Radyo Televizyon Kurumu'nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektedir" şeklinde 1. maddesin-

[9] bkz. Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT...

[10] Bu konuda bkz. Zeki Hafızoğulları, Nasıl Bir TRT ve Bir Kamutüzel Kişisi Olarak TRT'nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi, AÜ HF Dergisi, C.47, S. 1-4, 1998.

de düzenlenmektedir. Kanun'un 2. maddesi, "her türlü teknik usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga yoluyla yurtiçine ve yurtdışına yapılan radyodifizyon ve televizyon yayınları ile ilgili hususları ...." düzenlemesi ile kapsamı belirtmektedir.

Kanun'un 4. maddesinde kamusal yayıncılık açısından yayınların düzenlenmesi görevinin Kurum'a ait olduğu vurgulanmıştır. Tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun ilgili Kanun'un 8. maddesine göre; kısa adı TRT'dir. Merkezi Ankara'dadır. Bu Kanundaki özel hükümler ile düzenlenen hususlar dışında kalan konularda Kurum hakkında kamu iktisadi kuruluşlarına uygulanan genel hükümler uygulanır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet ile ilişkilerini Başbakan aracılığıyla yürütür.

2954 sayılı bu Kanun, TRT'nin yapısını açıklarken aşağıda belirttiğimiz Genel Müdür, Yönetim Kurulu ve Koordinasyon Kurulu'nun yanı sıra şimdiki RTÜK'ün fonksiyonuna yakın olarak Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu adıyla bir üst denetim kurulu da oluşturmuştu. Ancak 1994 yılında 3984 sayılı Kanun'un 36. maddesi ile bu Kurul'un görevi sona ermiş ve Yüksek Kurul'un TRT Genel Müdürünün ve Yönetim Kurulu'nun atanması hakkındaki görevleri ve yetkileri RTÜK'e geçmiştir. Yüksek Kurul'un diğer görev ve yetkileri 3984 sayılı Kanun gereğince TRT Yönetim Kuruluna geçmiştir. Bu kısa açıklamanın ardından TRT'nin organlarını inceleyelim.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Genel Müdürü, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından teklif edilen üç aday arasından Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır ve kendisine Başbakanlık Müsteşarının almakta olduğu aylık veya sözleşme ücreti ödenir. Genel Müdürün görev süresi dört yıldır. Süre sonunda aynı usül ile yeniden atanabilir. Genel Müdür, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı, Devlet memuru olma niteliğini yitirdiği, ağır hizmet kusuru işlediği veya tarafsızlığın ihlal edildiği hallerde, bu hallerin gerekçeli olarak belirtilmesi suretiyle ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile görevden alınır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Genel Müdür tarafından temsil olunur ve yönetilir. Genel Müdür ve genel müdür yardımcılarında aranacak şartlar ve nitelikler şunlardır:

a) Yükseköğretim mezunu olmak,

b) En az kırk yaşında olmak,

c) Devlet memuriyetinde veya temayüz ettiği ihtisas dalında on beş yıllık mesleki tecrübeye sahip olmak,

d) Atanmadan önceki son üç yıl içerisinde herhangi bir siyasi partiye üye veya herhangi bir siyasi partiden aday olmamak,

e) Devlet memuru olmak için aranan şartlara sahip olmak.

Genel Müdür yardımcılarından birinin elektronik yüksek mühendisi olması şarttır. Genel Müdürün raporlu, izinli, yurt dışında geçici görevli olması gibi sebeplerle geçici süre ile görevde bulunmaması; istifası, ölümü, görevden alınması gibi sebeplerle sürekli olarak görevinden ayrılması hallerinde, atanmasındaki usule göre atama yapılıncaya kadar, Genel Müdüre, yardımcılarından bu hizmette en kıdemlisi kıdemde eşitlik halinde ise en yaşlısı vekalet eder.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun Genel Müdürlük dışındaki organları Yönetim Kurulu ve Koordinasyon Kuruludur.

Kurumun en yüksek karar ve yönetim organı olan Yönetim Kurulu; elektronik, kitle iletişimi, hukuk, işletme veya ekonomi, sosyal bilim dalları ile sanat ve kültür alanında temayüz etmiş kişiler arasından seçilen ve atanan altı üye ile Genel Müdürden oluşur. Yönetim Kurulu üyeleri; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından teklif edilen oniki aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Genel Müdür Yönetim Kurulu'nun başkanıdır. Yönetim Kurulu ilk toplantısında bir başkan yardımcısı seçer. Yönetim Kurulu üyeliği dört yıldır. Süresi biten üyeler ile herhangi bir sebeple Yönetim Kurulundan ayrılanların yerine yeniden atama yapılır. Süreleri sona eren üyelerin yeniden atanmaları mümkündür. Herhangi bir sebeple üyeliğin normal süreden önce sona ermesi halinde eski üyenin kalan süresini tamamlamak üzere aynı usulle yenisi atanır. Bir yıl içinde mazeretsiz iki toplantıya katılmayanların üyeliği kendiliğinden sona erer. Yönetim Kurulu en az beş üyenin katılmasıyla toplanır ve kararlarını en az dört üyenin oyu ile alır. Çekimser oy kullanılamaz. Yönetim Kurulu en az onbeş günde bir defa toplanır. Yönetim Kurulu'nun çalışma esasları bir yönetmelikle düzenlenir. Yönetim Kurulu üyeleri, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun görev ve yetkilerine giren konularda doğrudan doğruya veya dolayısıyla taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamaz, siyasi partilere üye olamazlar. Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücretler, Bakanlar Kurulu kararnamesi ile tespit edilir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Yönetim Kurulu'nun görevleri şunlardır:

a) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun program, yayın, teknik, personel, idari, mali ve her türlü hizmetlerine dair temel ilkeleri ve hedefleri tespit etmek ve bunlarla ilgili kararları almak,

b) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun bütçesini, bilançosunu, kadrosunu karara bağlamak,

c) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilat değişiklik-

lerine ait Genel Müdürün tekliflerini inceleyerek, uygun görülenleri Radyo ve Televizyon Yüksek (Üst) Kurulu'nun onayına sunmak.

d) Genel Müdürlükçe hazırlanacak yönetmelik tasarıları hakkında karar vermek,

e) Yıllık genel yayın planını karara bağlamak,

f) Alınan kararların uygulanışını Yönetim Kurulu toplantılarında, Yönetim Kurulu Başkanının vereceği bilgilerle takip ve kontrol etmek,

g) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun hizmetlerinin geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri almak,

h) Genel Müdürlükçe gerekli görülecek konularda kararlar almak,

i) Yönetim Kurulunca hazırlanan yayın değerlendirme raporları ile Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca hazırlanan yıllık ve ara raporları inceleyerek düzeltici ve geliştirici tedbirleri almak,

j) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ile ilgili ve başka mercie bırakılmamış konularda karar almak,

k) Bu Kanunda belirtilen başkaca görevleri yerine getirmek.

Koordinasyon Kurulu, Genel Müdür, Genel Müdür yardımcıları, Başhukuk Müşaviri, Genel Sekreter, Personel Dairesi Başkanı ve Eğitim Dairesi Başkanından oluşur. Koordinasyon Kurulu'nun görevleri, Kurum hizmetlerinin yürütülmesi ve geliştirilmesi, üniteler arasında işbirliğinin sağlanması ve hizmetle ilgili görüş ve uygulama farklılıklarının giderilmesi ile ilgili önerilerde bulunmak; yıllık bütçe tasarılarını, yıllık genel yayın planını, uzun vadeli ve yıllık yatırım planlarını incelemek ve Yönetim Kuruluna görüş bildirmek, Kurum ile ilgili kanun ve yönetmelik tasarılarını incelemek, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarını incelemek ve cevap hazırlamak ve Genel Müdür tarafından tespit ve talep olunacak konular hakkında görüş bildirmektir. Koordinasyon Kurulu'nun çalışma usul ve esasları da yönetmelikle düzenlenir.

Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bu Kanunda belirtilen görevleri çerçevesinde; radyo ve televizyon yayınları hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek, ilmî veya teknik araştırmalar yaptırmak veya lüzumlu görülecek konularda özel ihtisaslarından yararlanmak maksadıyla geçici danışma kurulları teşkil edilebilir. Danışma kurullarının teşkili, mensuplarının nicelik ve nitelikleri, çalışma usul ve esasları ve malî hususlar yönetmelikle belirlenir. Milli güvenliğe ilişkin danışmanlık, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından sağlanır.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü; Genel Müdür, yayın ve program, idarî, teknik, malî konularda dört Genel Müdür Yardımcısı, Hukuk Müşavirliği, Savunma Sekreterliği, Satın Alma Komisyonu Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü, Genel Sekreterlik, İnceleme-Araştırma Kurulu Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı ile Yayın Planlama, Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Müzik Dairesi Başkanlığı, Televizyon Dairesi Başkanlığı, Radyo Dairesi Başkanlığı, Haber Dairesi Başkanlığı, Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Sosyal İşler ve İç Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve İmalat Dairesi Başkanlığı, Etüt-Proje ve Tesis Dairesi Başkanlığı, Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Stüdyolar Dairesi Başkanlığı, Vericiler Dairesi Başkanlığı, Muhasebe ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı, Hasılat Dairesi Başkanlığı, Alım - İkmal Dairesi Başkanlığı ve Reklam Dairesi Başkanlığından meydana gelir. Dairelerin Genel Müdür yardımcılarına olan bağlantıları, Genel Müdürün teklifi ile Yönetim Kurulu tarafından kararlaştırılır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun taşra teşkilatı; Genel Müdürlüğe doğrudan bağlı bölge müdürlükleri ile Ankara Radyosu Müdürlüğü ve bunlara bağlı müdürlükler ve şefliklerden oluşur. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilatlanma değişikliği Genel Müdürün teklifi, Yönetim Kurulu'nun onayı ile yapılır.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personelinin işe alınma, atanma, yer değiştirme, görevden alınma ve terfi işlemleri Kurum Genel Müdürü tarafından yapılır. Kurumun kadrolarında sanatçı olarak çalışanlar ile sanatçı niteliğinden ötürü Kurumun idareci, uzman şef ve benzeri diğer kadrolarında görevli bulunanlar ile spiker, sunucu ve teknisyenlerden oluşacak bu topluluklara; asli görevlerini aksatmamak şartıyla, yurt içinde ve yurt dışında, Kurumun müzik yayınları amaç ve politikasına uygun hizmet ve faaliyetlerde bulunmak, müziğin tanıtılıp yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla konser, festival ve benzeri sanat faaliyetlerinde Genel Müdür tarafından görev verilebilir. Bu durumda, başka iş ve hizmet yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu görevlendirmeler ikinci görev verilmesi sayılmaz. Bu konuların uygulama usul ve esasları Kurum Yönetim Kurulunca tespit edilir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yıllık bütçesi ile yatırım ve finansman programları Yönetim Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe konulur. Ancak, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yıllık yatırım ve finansman programı konusunda, Yönetim Kurulu kararından önce, Devlet Planlama Teşkilatı ile Maliye Bakanlığı'nın vizesinin alınması gereklidir. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu'nun yıllık finansman programında tespit olunan açık, genel bütçeden karşılanır.

Yönetim Kurulu, Kurumun amaçlarına uygun olmak şartıyla ve Bakanlar Kurulu kararnamesi ile gösterilecek esaslar içerisinde, yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişilerle, özel hukuk hükümlerine tabi mahdut mesuliyetli ortaklıklar kurabilir.

Bu yapısal açıklamalardan sonra Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun görevlerini söyle sıralayabiliriz.

a) Radyo ve televizyon yayınları için haber toplama ve program yayın ve yapımı maksatlarıyla gerekli birimleri oluşturmak,

b) Bu Kanun çerçevesinde, milletlerarası radyo ve televizyon kuruluşları ve yabancı radyo ve televizyon kurumları ile ilişkileri düzenlemek, yürütmek ve Başbakanlığın onayını alarak gerektiğinde anlaşma, sözleşme ve protokoller imza etmek,

c) Tesislerde kullanılacak alet ve cihazlar ile ilgili araştırmalar yapmak veya yaptırmak, bunların onarım ve bakımlarını yapmak veya yaptırmak ve gerekli hallerde işletme için zorunlu olan alet ve cihazları imal etmek veya ettirmek,

d) Yurt içine yapılacak; haber, kültür, bilim, sanat, eğlence ve benzeri türlerde eğitici, aydınlatıcı ve eğlendirici nitelikte her türlü yayınlarla:

1. Atatürk ilke ve inkılaplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine,

2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun, milî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk Milliyetçiliğine dayanan demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine,

3. Millî eğitim ve millî kültürün geliştirilmesine,

4. Devletin millî güvenlik siyasetinin, millî ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına,

5. Kamuoyunun Anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına, yardımcı olmak.

e) Yurt dışına yapılacak yayınlarla:

1. Devletin her alanda tanıtılmasına,

2. Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine, yardımcı olmak.

TRT'nin radyo ve televizyon yayınları mümkün olduğu kadar çeşitli konulara yer verecek şekilde ve yayın görevlerinin yerine getirilmesi esas alınarak düzenlenir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet bildirilerini, sadece Hükümeti bağlamak kaydıyla yayınlamakla yükümlüdür. Ancak, bunların Hükümet bildirisi olduğunu yayın sırasında açıklar. Hükümet bildirilerine ait metinlerin, Başbakanlıktan yazılı yayın isteği ile verilmesi ve yetkililerin imzasını taşıması şarttır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, olağanüstü haller ile sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haline inhisar etmek üzere Hükümet konuşmalarını yayınlamakla yükümlüdür. Hükümet konuşmalarına ilişkin yayın istekleri, Başbakan ve görevlendireceği bakanın imzasıyla yapılır.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu'nun yayın esaslarına uymak, cevap hakkı doğuracak nitelikte olmamak ve siyasi çıkar amacı taşımamak kaydıyla, mevzuat veya idari kararlarla yürürlüğe konan ve halkın katılımı ile başarıya ulaşabilecek Hükümet uygulamalarının; gerekçelerinin, yararlarının, vecibelerinin, usul ve esaslarının kamuoyuna benimsetilmesini amaçlayan tanıtıcı radyo ve televizyon programları, Hükümet tarafından Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu dışında hazırlanır ve Kurum tarafından "haber bültenleri dışında" yayınlanır ve bu yayının Hükümet uygulamasının tanıtılması olduğu yayın sırasında belirtilir. Bu yayınların yayın süreleri ayda otuz dakikayı geçemez. Hükümet bu süreyi bir defada veya bir aydaki toplamı otuz dakikayı aşmamak üzere birkaç defada kullanabilir. Kullanılmayan süreler müteakip ay sürelerine eklenemez.

Bu Kanunda belirtilen yayın esaslarına uymak ve diğer siyasi partilere cevap hakkı doğuracak bir unsur taşımamak kaydıyla; Hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve faaliyetlerinin yayınlanması, bunların haber değeri ve niteliği taşıması şartına bağlıdır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet veya bir siyasi parti açıklama ve faaliyetlerini yayınladıktan sonra bunu dengelemek maksadıyla hemen ardından veya aynı bülten içerisinde karşı görüşleri almak için çaba harcamak ve yayınlamak zorunda değildir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul çalışmalarını radyodan dengeli ve tarafsız bir biçimde özetleyen yayın yapar. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul toplantılarından (açılış, and içme töreni gibi) canlı yayınlar yapabilir. Kurum, bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü sınırlamalarına tabidir.

Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda uygulanacak esaslar, Dışişleri Bakanlığı'nca tespit edilerek Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na bildirilir. Dış ilişkiler ile ilgili yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği hususunda Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü gözönünde tutulur.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, yayın esaslarına ve teknik standartlarına uygun olmak şartıyla, sürekli, yaygın ve merkezi açık öğretim yapmaya kanunla yetkili kılınan yükseköğretim kuruluşlarınca hazırlanan radyo ve televizyon programlarını yayınlar. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, örgün eğitimle ilgili yayınları Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenler. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yaygın eğitime yönelik program planlamalarında ilgili bakanlıkların görüşlerini alır. Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen programlara ait yayın hizmet giderleri karşılığı Kurumca hesaplanır ve bu meblağın Kuruma ödenebilmesi için ilgililer bütçelerine gerekli ödeneği koyarlar. Hizmet karşılığı ödenecek meblağın yarısı yayından önce, diğer yarısı yayın sonrası Kuruma ödenir.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun; 1994 yılında çıkarıldığında görev alanı TRT olan Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun kaldırarak özel ve kamusal yayıncılığı düzenlemek ve denetlemek için Radyo ve Televizyon Üst Kurulu adıyla yeni bir kurul ortaya çıkarmıştır. Kanun'un 35. maddesine göre TRT, bu Kanunda belirtilen yayın ilkeleri ve kurallara uymak zorunda idi. 3984 sayılı Kanun'a aykırı yayın ve uygulamalar sebebi ile RTÜK'ün Kanuna uyması için TRT'yi uyarması ve TRT'nin bu aykırılığı tekrar etmesi halinde TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevi sona eriyordu. Ancak 2002 yılında 4756 sayılı Kanun ile 35. madde ortadan kaldırılmıştır. Değişiklik sonucu TRT'nin, 3984 sayılı Kanuna uymak zorunda olmadığı ve RTÜK tarafından TRT'ye bir müeyyide uygulanamayacağı ve RTÜK'ün TRT'yi denetleyemeyeceği görüşü ortaya çıkmıştır. Ancak, 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin 't' fıkrasının da anılan değişiklik Kanunu kapsamında olmasından ve Türk vatandaşlarının günlük hayatlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılabilmesine imkan tanınmasıyla birlikte RTÜK tarafından hazırlanan ve 18 Aralık 2002 Gün ve 24967 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Yönetmelik'te, bu yayın görevi TRT Kurumu'na verilmiş ve RTÜK'ün bu açıdan TRT'yi denetleyeceği vurgulanmıştır. Her ne kadar, Kanun'da açıkça bir yetki verilmese de yürürlüğe giren bu Yönetmelik'le RTÜK'ün TRT'yi denetleyeceği hususu yeniden gündeme getirilmiştir. Tabii olarak, henüz pratikte yayın, denetim, ihlal tesbiti ve müeyyide uygulanması kararı bulunmadığı için bu tür tartışmaların da bir sonuca varması söz konusu değildir. Bu satırların yazarlarına göre, mevzuat dahilinde RTÜK'ün TRT'yi denetleme yetkisi tam olarak açık değildir. Dolayısıyla, mutlaka açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Elbette ki, TRT Kurumu, kendi iç denetim organları vasıtasıyla, özel yayıncı kuruluşlarla mukayese edilmeyecek ölçüde sorumlu davranmaya ve hukuk içerisinde kalmaya özen göstermektedir. Ancak, bu durum doğmuş bulunan bu yasal boşluğun giderilmesine engel değildir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdüre doğrudan bağlı Yayın Denetleme Ku-

rulu Başkanlığı tarafından yapılır. Bu denetimin usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir. Radyo ve televizyon yayınları, yayından önce ayrıca Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu dışından hiç bir kişi veya kuruluş tarafından denetlenemez. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yayınlar hakkında Genelkurmay Başkanlığının olumlu görüşü alınır. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun yayınlarında kullanacağı sinema filmleri ile her çeşit televizyon filmleri hakkında 19211 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Sinema, Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik" hükümleri uygulanmaz.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu yayınları, Kurumun yazılı izni alınmadan telli veya telsiz olarak tekrar yayınlanamaz, ücretli veya ücretsiz olarak tedavüle çıkarılmak üzere bütünü veya bir kısmı tespit olunamaz, çoğaltılamaz ve girişi ücrete tabi yerlerde halka gösterilemez. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun birinci fıkra hükmüne aykırı davranışlara karşı maddi ve manevi tazminat davası açma hakkı mevcut olduğu gibi, Kurum, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda öngörülen hukukî ve cezaî korumadan da yararlanır.

1.2.2. Özel Yayıncılık Kuruluşları

Özel yayın kuruluşları çoğunlukla kâr amacıyla yayıncılık alanına girmiş ticari işletmelerdir. Reklam ve sponsorluk gelirleri, bu kuruluşları ayakta tutan, var eden gelirlerdir.

Bağımsız girişimcilerin, doğrudan radyo ve televizyon yayınları için sektöre girmelerinin yanısıra, medya sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin radyo ve televizyon yayıncılığına başlaması veya olanları satın alması sonucu çeşitlenen özel yayıncılık daha öncede belirttiğimiz gibi, eğlence ve izlenme rotasına kilitlenmiştir.

Rating (reyting) adı verilen izleyici ve dinleyici ölçümlemeleri ile toplumun genelinin ençok görmek istedikleri yayınları ulaştıran bu yayıncılar kamu yararı amacı ile sınırlanmakta ve gerek yapıları ve gerekse yayınlarının içerikleri açısından bazı kurallara tabi tutulmaktadırlar.

Bu kurallar kimi ülkelerde her alanda ve yüzlerce, kimi ülkelerde de iletişim özgürlüğünün gelişmesi doğrultusunda sınırlı alan ve sayılardadır. İşte bu bölümde sizlere bunlardan bahsedeceğiz.

Bu kuralların öncelikli olanları tekelleşmenin önlenmesi ve iletişim araçlarının toplumun her kesimine dağılabilmesine olanak vermek amacıyla yapısal alanda düzenlemelerdir. Ülkemizde bu amaçla özel radyo ve televizyon kuruluşlarının uyması gerekli asgari idarî, malî ve teknik şartları ile yayın alanı, yayın saati ve süreleriyle ilgili esaslar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından tespit edilir.

Özel radyo ve televizyonlar ile ilgili tüm temel düzenlemeleri içeren 3984 sayılı Kanun'un 29. maddesine göre; radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerin hisse oranları ve şirket yapısıyla ilgili uyulması gereken diğer hususlar şunlardır.

Siyasi partiler, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahallî idareler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları şirketler, iş ortakları, birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finans kurum ve kuruluşlarına radyo ve televizyon yayın izni verilmez; bu kuruluşlar radyo ve televizyon yayın izni almış şirketlere ortak olamazlar.

Bu Kanuna göre radyo ve televizyon yayın izni, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre sadece radyo ve televizyon yayıncılığı, haberleşme, eğitim, kültür ve sanat amacıyla kurulmuş anonim şirketlere verilir. Aynı şirket ancak bir radyo ve bir televizyon işletmesi kurabilir. Özel radyo ve yayın kuruluşlarının hisseleri nama yazılı olmak zorundadır. Bu şirketlerde herhangi bir kişi lehine intifa senedi ihdas edilemez. Özel radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının hisse senetlerinin halka arzında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre Sermaye Piyasası Kurulundan izin almadan önce Üst Kurulun onayının alınması şarttır.

Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin % 25'ini geçemez. Bir gerçek veya tüzel kişi hissedarın ve onun 3. dereceye kadar olan kan ve evlilik (sıhri) hısımlarının; bir radyo ve/veya televizyon şirketindeki payı yüzde yirmiyi geçemezdi. Ancak bu hüküm 4756 sayılı Kanunla değiştirilerek bu oran dolaylı olarak aşağıdaki şekilde yüzde elliye ve üzerine çıkarılmıştır. Fakat, bu düzenlemenin Anayasa Mahkemesi kararı ile yürütmesi durdurulmuştur. Dolayısıyla, bu sınırlama, yeni bir yasa hükmü getirilinceye veya Anayasa Mahkemesi bu hükmü hukuka aykırı bulmadığı takdirde, yeniden yürürlüğe girinceye kadar Kanun'da yoktur. Yani bu durumda bir anonim şirket kuruluşu için beş kişi gerektiğinden dört küçük ortağa yüzde birer verilerek (binde birer bile olabilir) kalan yüzde 96'sı bir kişi alarak televizyon ve radyosunu kurabilir. Şimdi Anayasa Mahkemesi'nin durdurduğu değişikliği görelim. "Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre yıllık ortalama izlenme veya dinlenme oranı % 20'yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzel kişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı % 50'yi geçemez. Gerçek kişinin hisselerinin hesaplanmasında üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi hesaplanır. Bir gerçek veya tüzel kişi veya bir sermaye grubu % 50'den fazla hissesine sahip olduğu bir televizyon veya radyonun yıllık ortalama izlenme veya dinlenme payı % 20'yi geçerse Üst Kurul tarafından yapılan bildirimden itibaren doksan gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon

veya radyodaki hisselerinin bir bölümünü halka arz ederek veya bir kısım hisselerini satarak, sermaye payını % 50'nin altına indirir. Yıllık izlenme veya dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki hisselerin toplamı nedeniyle meydana gelmişse, bu oranı % 50'nin altına indirecek biçimde yeterli sayıda şirketi satar. Bu yükümlülüğün ihlâli durumunda kuruluşun yayın izni iptal edilir." (Yür. Dur.: Anayasa Mahkemesi'nin 12/6/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı Kararıyla.). Bizce kurucuların hisse oranını yüzde yirmi veya yüzde elli ile sınırlayan böyle bir hükme gerek yoktur. Çünkü parası olan kişi zaten kendi kontrol edebileceği dört tane de küçük hissedar yahut odacı, kapıcı ve şoför bularak bu kuruluşu yapabilmektedir. Radyo ve Televizyon şirketlerinin bu hisse sınırlaması sebebi ile sahibi olan gerçek kişiler evrak üzerinde gizli kalmaktadır. Sektörde ise, hangi kuruluşun gerçek sahibi kimdir ve hisse çoğunluğu kimdedir bilinmektedir. Bu nedenle hukuku bazı gereksiz sınırlamalara alet etmemek gerekir ki hukuk gerçek işlevi olan adalete ulaşmayı gerçekleştirebilsin.

Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda ortak olan gerçek veya tüzel yabancı kişi bir başka radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz. Yerli veya yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar.

Radyo ve televizyon yayını izni verilen bir anonim şirketin hisse devirleri, devir tarihinden itibaren bir ay içinde, ortakların ad ve soyadları ile şirketin devri sonucunda oluşan ortaklık yapısı ve oy payları hakkındaki bilgilerle Üst Kurula bildirilir. Bu şirketlerin bir başka şirkete devri, bir başka şirketin devralınması, bir başka şirketle birleşme işlemlerinden önce, Üst Kuruldan gerekli bilgi ve belgelerle izin alınması zorunludur. Bu işlemler sonucunda şirket yapısında bu Kanun hükümlerinde öngörülen hususlara aykırılık oluştuğu takdirde Üst Kurulun vereceği süre zarfında bu aykırılık giderilmek zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

Radyo ve televizyon yayın kuruluşları, yayın izninin verilmesinden sonra da esas sözleşmelerine bu Kanundaki esaslara aykırı hükümler koyamazlar; iştigal konularına, radyo ve televizyon yayıncılığı ile bağdaşmayan faaliyetleri dahil edemezler.

Yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal, frekans ve kablo kapasitesi tahsis edilemez. Bunlara Türkiye'de vergi mükellefi olanlar tarafından verilen reklam ve ilân bedelleri vergi matrahlarından düşülemez. Ancak, uydu platformu ve kablo sisteminden iletilen ve yurt dışından yapılan yabancı kaynaklı yayınların Türkçe seslendirilmelerine, birkaç dilden aynı anda yayın yapılmasına ve Türkçe reklam girişine olanak tanınır. Türkçe reklam girişi yapılan yayınlar için Üst Kurul'un ilgili yönetmeliği hükümleri uygulanır.

Ulusal izlenme oranları, Üst Kurul tarafından her takvim yılı için tespit edilir ve o yılı izleyen Ocak ayı içinde açıklanır.

Radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerde bulunması gereken diğer asgarî idarî, malî ve teknik şartlarla yayın alanı, yayın saat ve süreleri ile ilgili esaslar her yıl Üst Kurul tarafından tespit olunur.

Kanun'un 18'inci maddesine göre; Üst Kurul'un ulusal yayın izni verdiği kuruluşlar izin tarihinden itibaren en geç ikinci yıl sonunda Türkiye alanının %70'ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada asgari seksen saat yayın yapmak mecburiyetindedirler.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yayın lisansı verdiği bir kuruluş bu lisansı, yayın istasyonlarını ve şebekelerini, Üst Kurul'un izniyle bir üçüncü kuruluşa devredebilir.

Yayın izni talebinde bulunan kuruluşların yerine getirmeleri gereken teknik ve malî yeterlilik şartları, devir şartları ile diğer ön şartlar, Üst Kurul tarafından yönetmeliklerle tespit edilir.

1.3. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

Özel girişimcilerin yayın sektöründe lokomotif görevini üstlendiği ABD'de yayıncılığın denetlenmesi için 1934 yılında çıkarılan Federal Haberleşme Kanunuyla Federal Communications Commision (FCC) adı verilen bir kurul oluşturulmuş ve bu kurul diğer gelişmiş ülke yayıncılığının denetlenmesinde model oluşturmuştur. Bu doğrultuda Fransa ve Japonya, İngiltere, Almanya, İsviçre, Norveç, Avusturya gibi birçok ülke benzer modeller uygulamaktadırlar.

Yeri gelmişken bu modeller üzerinde de kısaca durmakta yarar bulunmaktadır.

ABD'de FCC[11] (Federal Communications Commission) 1934 yılında kurulmuş olup, **eyaletlerarası ve uluslararası telefon, uydu, radyo, televizyon ve kablo haberleşmesini** düzenlemekten sorumludur. FCC 5 yıllığına Başkan tarafından seçilen ve Senato tarafından onaylanan beş üyeden oluşan komisyon tarafından yönetilmektedir. FCC'de faaliyetlere göre bir teşkilatlanma yapısı mevcuttur. Tüketici ve Hükümet İlişkileri Bürosu; tüketicileri, telekomünikasyon mal ve hizmetleri hakkında bilgilendirmekte, endüstri ve diğer devlet kurumları ile telekomünikasyon politikalarını oluşturmak üzere koordineli çalışmaktadır. Uygulama Bürosu; Haberleşme Kanununu ve Komisyonun kurallarını uygulamaktadır. Uluslararası Bürosu; uydu ve uluslararası hususlarla ilgilenmektedir. Medya Bürosu; radyo ve televizyon istasyonlarını düzenlemektedir. Telsiz Telekomünikasyon Bürosu; radyo spektrum kullanımını ve telsiz telefonları düzenlemektedir. Telli Haberleşme Bürosu; sabit telekomünikasyon şebeke altyapısına dayalı olarak faaliyet gösteren telefon şirket-

[11] http://www.fcc.gov

lerine ilişkin düzenlemeleri yapmaktadır. Hukuk Bürosu; yasal işlemleri takip etmekte, Mühendislik ve Teknoloji Ofisi ise kamu kullanımı dışındaki spektrum tahsisi ile teknik hususlarda faaliyet göstermektedir.

ABD'de diğer ülkelerden farklı olarak **kamu eyalet komisyonları** (public utility commissioners) bazında teşkilatlanma da söz konusudur. Bu komisyonlar eyaletler bazında **telekomünikasyon, enerji, gaz ve su sektörlerinin düzenlenmesinden** sorumludur. Bazı eyaletlerde bu görevler farklı komisyonlar tarafından da yerine getirilebilmektedir.

Telekomünikasyona ilişkin politika ve strateji belirlenmesi FCC'nin görevleri arasındadır. Nitekim sektörde serbestleşmeyi hedefleyen 1996 yılında çıkarılan Telekomünikasyon Kanunu çıkarılmıştır. Ülkenin coğrafi büyüklüğü sebebiyle eyaletler bazında düzenleme faaliyetlerinin yerine getirilmesi daha etkin görülerek tercih edilmiştir.

Fransa'da, yerden, uydudan ve kablodan yayın yapan kamu ve özel sektöre ait radyo ve televizyonların denetiminden ve radyo televizyon rejimine ait düzenlemelerden Görsel İşitsel Üst Kurul (CSA) sorumludur. Ancak, bu ülkede radyo ve televizyonlar CSA'nın yanısıra hükümet tarafından tesbit edilen bazı genel kurallar da uymak zorundadır. Örneğin, kamu radyo ve televizyonları reklamcılık kuralları, film yayınları, sinemanın gelişimine katkı, program üretimi ve dağıtımı gibi konularda hükümetin belirlediği kurallara uymak zorundadır. Özel radyo ve televizyonlar ise, coğulculuk, dürüstlük, eğitim ve kültüre yönelik programlar hazırlama konusunda öncelikle hükümetin belirlediği kurallara uymaktadırlar. Kamu radyo ve televizyonları kurallara uymadığı takdirde CSA, sadece uyarı yapmaktadır, ancak özel radyo ve televizyonlar üzerinde daha fazla ve geniş yetkileri bulunmaktadır. CSA'nın 9 üyesinin üçü cumhurbaşkanı, üçü senato başkanı, üçü de meclis başkanı tarafından atanmaktadır. Her iki senede bir üyelerinin üçte biri yenilenmektedir. Görev süresi ise, altı yıldır. Üst kurul, işlerini kolaylaştırmak üzere, üyeler arasında işbölümü yapmıştır, örneğin, tematik kanalları bir üye, yeni teknolojileri bir üye, uydu yayınlarını bir üye, medyada yoğunlaşma konularını bir üye, yerel televizyonlar ve Fransızca şarkıların yayınlarının teşvikinden bir üye sorumludur.

İngiltere'de ise kablolu ve uydu yayınları dahil tüm özel televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetiminden Bağımsız Televizyon Komisyonu (ITC) sorumludur. Sayısı 10 ile 12 arasında değişen komisyonun tüm üyelerini kültür bakanı atar. Görev süreleri 5 yıldır. Süresi biten üye yeniden atanabilir, yaş sınırı bulunmamaktadır. Görevi sona eren üye bir yıl süreyle özel televizyon ve radyo şirketlerinde görev alamazlar. ITC'nin üyeleri, BBC veya diğer yayın kuruluşlarının üye veya görevlileri ve parlamento üyeleri arasından seçilemezler. Üyelikle bağdaşmayan bir durum söz konusu olursa bakanın üyeyi görevden alma yetkisi bulunmaktadır.

Almanya'nın federatif yapısından dolayı radyo ve televizyonlarla ilgili kuruluşların sayısı fazla ve yapıları da oldukça karmaşıktır. Bu ülkede, yayıncılıkla ilgili düzenleme ve denetlemeden öncelikle federe devletler sorumludur. Her eyalette kamu ve özel yayınların düzenlenmesi ve denetimine yönelik bir kuruluş bulunmaktadır. Ancak, 1987 yılında eyaletler arası işbirliği için bir anlaşma yürürlüğe girmiştir. Almanya'nın her eyaletinde Eyalet Medya Kuruluşu (Landesmadienanstalt) ve radyo ve televizyonlardan sorumlu birer kurul bulunmaktadır. Her kurulda eyaletin büyüklüğüne göre sayısı 20 ile 45 arasında değişen üye bulunmaktadır. (Örneğin, Bavyera eyaletinin 50, Hamburg eyaletinin 11 üyesi bulunmaktadır) Kurul üyeleri, halkı temsil edecek bir şekilde üniversiteler, sendikalar, dinî topluluklar, çevre bilimciler, serbest meslek sahipleri, tüketiciler, feministler, ziraatçılar vb. aynı zamanda bir sosyal grubu temsil eden kişilerdir. Kurul'un üyeleri arasından seçtiği bir direktör, alınan kararların yerine getirilmesini takip eder. Direktörlerin hukuken kurulu temsil ve imza yetkileri vardır, gelir ve giderlerden sorumludur. Ancak, aslî işlerle ilgili yetki kurul üyelerinindir ve bu üyeler 4 yıl süreyle fahrî olarak görev yaparlar. 15 eyalet kurulunun direktörleri kendi aralarında görev bölümü yapmış ve konularında ihtisaslaşmayı önemsemektedirler.

Avusturya'da özel yayıncılık 1993 yılından bu tarafa "Bölgesel Radyo Kanunu" kapsamında ele alınmaktadır. Kanuna uygunluk "Regional Radio und Kabelrundfunkbehörbe" tarafından gözetilmektedir. (1 Ocak 1999 tarihinden beri bu kuruluş Privatrunfunkbehörde olarak anılmaktadır.) Kurul'un 12 üyesi vardır. Kurul, özel yayıncıların yayınlarını yasal olarak denetleme konusunda Bölgesel Radyo Yayıncılık Kanunu'nu Uygulama Komisyonu'na karşı sorumludur. Komisyon aynı zamanda Kablodan ve uydudan yayın kanunu'na uygun yayın yapılmasının denetlenmesinden sorumludur.

İsviçre'de federal düzeyde iki düzenleyici kurul bulunmaktadır. İlki, Federal İletişim Ofisi'dir (OFCOM). Yayın lisansı verilmesi, ve lisans sahibi kuruluşların denetlenmesinden sorumludur. 21 üyesinin başkanı dahil 5 üyesi hükümetçe atanır. Diğer Kurul ise, Yayınlarla ilgili şikayetleri değerlendiren bağımsız kuruluştur (AIEP). Bu Kurul, lisanlı yayıncının lisans hükümlerine uyup uymadığını ve programların içeriklerini denetlemektedir. Dokuz üyeden oluşmaktadır. Başkanını hükümet seçmektedir. Üyelerin görev süresi dört yıldır ve en fazla dört kez seçilmek mümkündür. Yaş haddi 70 yaştır. Üyeler göreve gelirken siyasal uzlaşma sistemi uygulanmaktadır. Üç ana siyasi akım olan Radikal Demokratlar, Sosyal Demokratlar ve Hıristiyan Demokratların ikişer üyesi, Merkez Demokrat Birliği'nin ise bir üyesi bulunmaktadır.

Tablo : 1 Yayıncılık ve Telekomünikasyon Alanında Dünya Uygulamaları

Ülke	Telekomünikasyon	Yayıncılık
Almanya	RegTP (posta dahil)	Direktorenkonferenz der Landesmedienanstalten-DLM (eyaletler bazında)
ABD	FCC	
Avusturya	The Austrian Authority for Telecommunications amd Broadcasting	
Belçika	Belgian Regulatory Body for Postal Services and Telecommunications (posta dahil)	1. Viamms Commissariatt voor de Media 2. Conseil Superiur de l'Audiovisuel de la Communaute Française
Çek Cumhuriyeti	Czech Telecommunications Office	Council for Radio and TV Broadcasting of the Czech Republic
Danimarka	National IT and Telecommunications Agency	Radio and Television Borad
Fransa	The French Telecommunications Authority	Conseil Superieur de l'Audiovisuel
Hollanda	Independent Posts and Telecommunications Authority (posta dahil)	Commussariat voor de Media
İngiltere	The Office of Telecommunications	1 Broadcasting Standards 2 Independent Television 3 Radio Authority

İrlanda	The Commission for Comminications Regulation	The Broadcasting Commission of Ireland
İspanya	Spanish Telecommunications Market Commission	Catalonia Broadcasting Council
İsveç	National Post and Telecom Agency (posta dahil)	1 Sjedish Broadcasting Commission 2 The Radio and Tv Authority
İtalya	The Autoria per le Garanzie nelle Communicazioni	
Kanada	The Canadian Radio Television and Telecommunications Commission	
Lüksemburg	Institut Luxembourgeois de Regulation (posta elektrik, gaz dahil)	Conseil National des Programmes
Macaristan	Hungarian Communications Authority	National Radio and Television Commission
Polonya	Office of Telecommunications and Post Regulation (posta dahil)	National Broadcasting Council
Portekiz	Autoridade National de Communicaçoces (posta dahil)	Alta Autoridade para a Communicaçao Social

Kaynak : Telekomünikasyon Kurumu, 2002

Ülkemizde uzun tartışmalar sonucu, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun 1994 yılında çıkarıldığında özel ve kamusal yayıncılığı denetlemek için Radyo ve Televizyon Üst Kurulu adıyla bir kurul ortaya çıkarılmıştır. RTÜK ve 3984 sayılı Kanun, özel televizyon ve radyo yayıncılığı için ve TRT dışında kalan kamusal yayıncılık için temel ilkeleri belirler.[13]

Bu açıklama doğrultusunda Üst Kurul asıl olarak 3984 sayılı Kanun ile getirilen yayın ilke ve esaslarına özel yayıncılık kuruluşlarının uymalarını sağlar ve denetler. Bu görevini Üst Kurul yayın izni ve lisans verme veya verdikten sonra iptal etme ya da uyarı, program durdurma ve para cezaları gibi müeyyideleri uygulayarak gerçekleştirir. Üst Kurulun uyguladığı müeyyideleri gelecek bölümlere bırakarak, bu bölümde Üst Kurulun yapısını inceleyelim.

3984 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre; Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu veya özel kuruluşlarda en az on yıl görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından;

a) Siyasî parti gruplarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşum formülüne göre belirlenecek kontenjan doğrultusunda gösterilecek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilecek beş,

b) Yükseköğretim Kurumu Genel Kurulu'nun, Kurul üyesi olmayan elektrik-elektronik, iletişim, kültür-sanat ve basın-yayın dallarından göstereceği dört aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek iki,

c) En çok sarı basın kartı sahibi üyesi bulunan iki gazeteciler cemiyeti ile Basın Konseyinin ortaklaşa göstereceği iki aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek bir,

d) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin kamu görevlileri arasından göstereceği iki aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek bir,kişiden olmak üzere 9 üyeden oluşur.

Ancak a bendinde seçilecek beş kişi ile ilgili hüküm 4756 sayılı Kanun ile getirildiğinden ve yukarıda yazılı bu değişikliğin Anayasa Mahkemesi'nin 12/6/2002 tarih ve 2002/97 E., 2002/9 K. sayılı Kararıyla yürürlüğü durdurulduğundan Anayasa Mahkemesi'nin nihai kararına kadar bu madde uygulanmayacaktır. Bu arada

[13] 3984 sayılı Kanun'un 35. maddesine göre TRT de 3984 sayılı Kanunda belirtilen esas ve kurallara uymak zorunda idi. RTÜK'ün Kanuna aykırılık halleri için TRT'yi uyarması sözkonusu idi ve TRT'nin bu aykırılığı tekrar etmesi halinde TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevi sona eriyordu. Ancak 2002 de 4756 sayılı Kanun ile 35. madde ortadan kaldırıldığından artık TRT, RTÜK ve 3984 sayılı Kanun açısından kapsam dışı kalmıştır.

şu an görevleri devam eden kişiler açısından da bu kişilerin görev sürelerinin bitiminde bu açıdan bir kaos yaşanacaktır.

Bu kısa açıklamadan sonra 6. maddenin getirdiği hükümlere bakmaya devam edelim. Üst Kurulun üyelerinin seçimine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu kararı ile Bakanlar Kurulu kararı Resmî Gazetede yayımlanır.

Üst Kurul üyelerinin görev süresi dört yıldır. Üyelerinin görev süresinin bitiminden iki ay önce kurum ve kuruluşlar veya partiler yeni seçimlerini yaparak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Bakanlar Kuruluna bildirir. Herhangi bir sebeple boşalma olması halinde o kişinin seçildiği usule göre kurum ve kuruluş veya partiler tarafından adaylar bir ay içinde teklif edilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca veya Bakanlar Kurulunca seçim işlemi yapılır. Bu şekilde seçilen kişi, yerine seçildiği kişinin görev süresini tamamlar. Üyenin altmışbeş yaşını doldurması halinde üyeliği son bulur.

3984 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre Üst Kurul üyeleri, seçim sonuçlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün içinde toplanarak kendi aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçer. Başkanlık süresi iki yıldır. İki yıl sonunda veya herhangi bir şekilde yenilenme sırasında başkan veya vekilinin üyeliği sona ererse, üyeler onbeş gün içinde toplanarak yeni başkan veya vekili için seçim yapar. Üst Kurul, başkan tarafından, başkanın bulunmadığı hallerde başkan vekili tarafından yönetilir ve temsil edilir. Başkan, Üst Kurul ile hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışmasını ve Üst Kurulun görevlerini yerine getirmesini sağlamakla görevlidir. Başkan veya yokluğunda vekili, karara bağlanacak gündemi toplantıdan önce belirleyerek Üst Kurul üyelerine bildirir. Üst Kurul gündemine hâkimdir.

3984 sayılı Kanun'un 9. maddesine göre Üst Kurul üyeleri ile üçüncü derece dahil üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon hizmetleri alanında Üst Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda herhangi bir yüklenme işine giremez, özel radyo ve televizyon şirketlerinde ve bu şirketlerin doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamazlar. Üst Kurul üyeleri, üyelikleri süresince resmî veya özel başkaca hiçbir görev alamaz, özel veya kamu yayın kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamaz, siyasî partiye üye olamazlar. Amacı sosyal yardım ve eğitim işlerine yönelmiş derneklerle vakıflardaki görevler ve kooperatif ortaklığı bu hükmün dışındadır.

Üst Kurul üyeleri, kendileri veya üçüncü derece dahil üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlarıyla ilgili konularda müzakere ve oylamaya katılamaz. Yukarıdaki

esaslara aykırı davrananlar görevlerinden çekilmiş sayılır. Bu husus Üst Kurul tarafından re'sen veya yapılacak müracaatın değerlendirilmesi sonunda karara bağlanır.

Üst Kurul, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tâbidir.

3984 sayılı Kanun'un 11 inci maddesine göre; Üst Kurul, tam gün esasına göre çalışır, haftada birden az olmamak üzere en az beş üye ile toplanır ve en az beş üyenin aynı yönde oyuyla karar alır. Geçerli mazereti olmaksızın üst üste üç kez toplantıya katılmayan Üst Kurul üyeleri çekilmiş sayılır.

Aynı Kanun'un 12'nci maddesi uyarınca; Üst Kurulun gelirleri şunlardır:

a) Özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak TV kanal ve radyo frekansı yıllık tahsis bedelleri.

b) Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yıllık brüt reklam gelirlerinden %5 oranında ayrılacak paylar.

c) Gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinin transfer tertibinde yer alacak ödenek.

d) Radyo ve televizyon kuruluşlarına 33. madde uyarınca verilecek idarî para cezaları.

Özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak yayın izin ve lisans ücretleri Hazineye gelir kaydedilir.

Üst Kurul, gerektiği takdirde her yıl için yapacağı işlerin programını hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden verilmesi gereken ödenek tutarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

Üst Kurulun bütçesi ve kadro cetvelleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesi ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonunda incelenir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülerek karara bağlanır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yıllık bütçesinden harcanmayan miktar, yıl sonunda yurt içinde kültür ve tabiat varlıklarının, yurt dışında Türk kültür varlıklarının korunması ve ihyası amacıyla Kültür Bakanlığı adına bir kamu bankasında açılan hesaba aktarılır. Bu hesaptan yapılacak harcamalara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir. Üst Kurulun alım-satım, kiralama, taşıma ve sair tedarik işlerine ilişkin işlemleri bir yönetmelik ile düzenlenir.

Üst Kurul, radyo ve televizyonların reklam gelirlerinin, aracı kurumların hesaplarıyla birlikte denetlenmesini Maliye Bakanlığından talep eder.

Üst Kurul yardımcı hizmetlerinin yürütülmesinde Başkana yardımcı olmak amacıyla bir Genel Sekreter atanır. Genel Sekreterin en az dört yıllık yükseköğrenim mezunu, otuz yaşını doldurmuş, Devlet memuriyetinde veya ihtisas dalında on yıllık meslekî tecrübeye ve Devlet memuriyeti için aranan koşullara sahip olması şarttır.

Ana hizmet birimleri, Üst Kurul Başkanına bağlı, Hukuk Müşavirliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Savunma Sekreterliği, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, İzin ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığından teşekkül eder. Yardımcı hizmet birimleri, Genel Sekretere bağlı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, İdarî ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı ve Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığıdır. Daire başkanlıkları, yeteri kadar uzman istihdam eder ve uzmanlık esasına göre çalışır. Alt birimler kurulamaz. Daire başkanları ile daha üst düzeydeki görevliler Kurul Başkanının önerisi ve Üst Kurulun kararı ile atanır. Üst Kurul personelinin özlük hakları, çalışma usul ve esasları ile personelle ilgili diğer hususlar Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personel rejimine tabidir.

Üst Kurul'un çalışma usul ve esasları ile teşkilâtı ve atama usulleri, bu Kanuna uygun olarak Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

3984 sayılı Kanun'un Ek 3'üncü maddesine göre; radyo ve televizyon yayınları, yayın ilkeleri ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara uygunluğu yönünden, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki yayınlar Üst Kurul tarafından izlenir ve değerlendirilir. Üst Kurulun uygun göreceği yerlerdeki yerel ve bölgesel yayınların izlenmesi ve kayda alınması İçişleri Bakanlığının görevlendireceği birimlere devredilebilir. Bu halde gerekli teknik donanım ve ilgili personelin eğitimi Üst Kurulca sağlanır ve masrafları Üst Kurulca karşılanır. Yayın ilkeleri ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırılığından kuşkulanılan yayınların bandı, değerlendirilmek üzere Üst Kurula gönderilir. İçişleri Bakanlığı ile Üst Kurul arasındaki işbirliği bir protokol ile düzenlenir.

Telekomünikasyon Kurumunun millî monitoring faaliyetleri kapsamında yayınları izleme imkânının olması halinde, Üst Kurul ile Telekomünikasyon Kurumu arasında imzalanan bir protokol kapsamında bu yayınlar Telekomünikasyon Kurumu'nca izlenir ve değerlendirilmek üzere Üst Kurul'a iletilir.

3984 sayılı Kanun'un 16. maddesine göre, 2813 Sayılı Telsiz Kanunu'nun diğer hükümleri saklı kalmak kaydıyla ve Kanun'un 24. maddesine göre; Telekomünikasyon Kurulu'nun yaptığı frekans planı ve çalışmaları ile Haberleşme Yüksek Kurulu'nun frekans planları hakkındaki son kararından sonra; kamu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisansı vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi, münhasıran Üst Kurula aittir. 4756 sayılı Kanun değişikliği ile burada bir karışıklık ortaya çıkmıştır. 24. maddede yapılan değişiklik doğrultusunda frekans ve kanal tahsisi Telekomünikasyon Kurumu ve Haberleşme Yüksek Kuruluna geçtiği halde 16. madde bu değişikliğe paralel yeniden düzenlenmediğinden sanki tüm yetki hâla RTÜK'te gibi görünmektedir.

Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna ait radyo ve televizyonlar ile Meteoroloji Radyosu ve Polis Radyosu'na ulusal, bölgesel ve yerel bazda kanallar ve frekanslar ile radyo- televizyon bölümleri olan iletişim fakültelerine yerel bazda frekanslar ve kanallar ücretsiz tahsis edilir TRT Kurumu'na tahsis edilen kanalların birinden Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Hangi faaliyetlerin ne ölçüde yayınlanacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile birlikte TRT karar verir. Yine TRT kanallarından biri de açık öğretim için kullanılır. Geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bandları özel yayın kuruluşları tarafından kullanılmak üzere Üst Kurulca ihaleye çıkarılır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, 2002 yılında 4756 sayılı Kanunla getirilen Kanun'un Ek 4. maddesi gereğince, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yayın lisansı verdiği bir kuruluş bu lisansı, yayın istasyonlarını ve şebekelerini, Üst Kurulun izniyle bir üçüncü kuruluşa devredebilir. Yayın izni talebinde bulunan kuruluşların yerine getirmeleri gereken teknik ve malî yeterlilik şartları, devir şartları ile diğer ön şartlar, Üst Kurul tarafından yönetmeliklerle tespit edilir.

1.4. Yayıncılıkla İlgili Diğer Kuruluşlar

1.4.1. Haberleşme Yüksek Kurulu (HYK)

Haberleşme Yüksek Kurulu 4502 sayılı Kanun ile 2000 yılında kurulmuştur. Kurul; Başbakanın veya görevlendireceği bir Devlet Bakanının başkanlığında İçişleri ve Ulaştırma Bakanları ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı ve Genelkurmay Muhabere Elektronik Başkanından oluşur.

Kurul, Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez toplanır. Başbakan re'sen veya Ulaştırma Bakanının teklifi üzerine gerektiğinde ayrıca Kurul'u toplantıya çağırabilir. Toplantılara gerek duyulan kişiler davet üzerine katılabilir.

Kurul'un sekreterya işleri Ulaştırma Bakanlığı Haberleşme Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür.

Kurulun görevleri; telsiz haberleşmesi alanında Ulaştırma Bakanlığına tavsiyelerde bulunmak ve bu konulardaki uygulamaları takip etmektir.

Bu görevinin yanısıra radyo ve televizyonlar açısından bizi ilgilendiren Kurul'un birtakım başka görevleri daha vardır. Bu görevlerden biri, 3984 sayılı Kanunda değişiklik yapan 4756 sayılı Kanun ile verilmiştir. Bu Kanun değişikliğine göre Kurul, her türlü teknoloji ile ve her türlü iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetlerin usul ve esasları ile ilgili stratejileri belirleyecektir. Kurul'un belirleyeceği stratejileri ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uygulama esasları haline getirecek ve onay için tekrar Kurul'a sunacaktır.

Ayrıca yukarıda Telekomünikasyon Kurumu'nu anlatırken belirttiğimiz şekilde Haberleşme Yüksek Kurulu; Telekomünikasyon Kurumunun Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak hazırlayacağı ulusal, bölgesel ve yerel çaptaki plânları onaylar. Haberleşme Yüksek Kurulu, hazırlanan plânı aynen onaylayabileceği gibi lüzum gördüğü değişikliklerin yapılmasını talep edebilir. Televizyon kanal ve radyo frekanslarının ne kadarının hangi takvime göre ihaleye çıkarılacağına ilişkin plân Haberleşme Yüksek Kurulu tarafından saptanarak bu çerçevede ihaleye çıkarılmak üzere Üst Kurula bildirilir. Haberleşme Yüksek Kurulu, 2813 sayılı Telsiz Kanunu gereğince Üst Kurul, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ve Telekomünikasyon Kurumu arasındaki koordinasyonun yanı sıra konuyla ilgili olarak Üst Kurula verilmiş görevlerin takibini de yürütür.

3984 sayılı Kanun'un 3. Geçici maddesine göre de; Haberleşme Yüksek Kurulu, Telekomünikasyon Kurumunun inceleyip gerekirse değiştirdiği ulusal radyo ve televizyon frekans plânlarını inceler ve işi en geç altı ay içinde sonuca bağlar ve evrakı RTÜK'e ulaştırır.

1.4.2. Telekomünikasyon Kurumu (TK)

Telekomünikasyon Kurumu 27.01.2000 tarihinde 4502 sayılı Kanun ile kurulmuştur. 2813 sayılı Telsiz Kanunu'nun 5. maddesine göre Kurum; Kanunlarda öngörülen yetki ve sorumlulukları uygulamak ve verilen diğer görevleri yapmak üzere kamu tüzel kişiliğine sahip idari ve mali özerkliği olan özel bütçeli ve görevlerini yerine getirirken bağımsız bir kuruluştur. Ulaştırma Bakanlığı ile ilişkilidir.

Kurum, izin verilen ve verilmeyen frekanslarda yapılacak usulsüz yayınların ve enterferansların izlenmesi ve önlenmesi amacıyla gerekli kontrol tertip ve tedbirlerini alarak, milli ve milletlerarası teknik monitör hizmeti ve faaliyetlerini yürütür.

Kurumun karar organı bir kurul başkanı ve dört üyeden oluşan Telekomünikasyon Kuruludur. Kurul Başkanı Kurumun en üst amiri olup, Kurumun genel yönetim ve temsilinden sorumludur. Kurul Başkan ve üyeleri beş yıl için Bakanlar Kurulu tarafından atanırlar ve süre sonunda yeniden atanabilirler. Kurul Başkanı Ulaştırma Bakanının göstereceği aday arasından, üyelerden biri sektör temsilcilerinden, bir başkası ise tüketici temsilcilerinden atanır. Kurul üyeleri ve kurum personeli, denetleme ve inceleme sırasında öğrendikleri gizli bilgileri ve ticari sırları yetkili mercilerden başkasına açıklayamaz ve kendi yararlarına kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrıldıktan sonra da devam eder. Kurumun para ve malları Devlet malı hükmünde olup, Kurul üyeleri ve Kurum personeli işlenen suçlar açısından Devlet memuru sayılır. Kurum Sayıştay tarafından denetlenir. Kurum taşra teşkilatı kurabilir.

Kurumun başlıca gelirleri; Telgraf ve Telefon Kanunu uyarınca imtiyaz sözleşmeleri imzalayan ve telekomünikasyon ruhsatı alan kişilerden 406 sayılı Kanun'un 19. maddesi gereğince alınacak ücretlerin onbinde beşi ile katkı amacıyla bu kişilerden alınacak diğer ücretler, idari para cezaları, müşavirlik ücretleri ve genel bütçeden yapılacak yardımlardır.

Kurumun görevleri genel olarak 2813 sayılı Telsiz Kanun'unda sayılmakla birlikte, Telekomünikasyon Kurumunun Teşkilat ve Görevleri ile Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelikte ayrıntıları ile sayılmıştır.

Kitabımızı ve konumuzu ilgilendirmesi nedeni ile bu bölümde sadece Kurumun radyo ve televizyonları ilgilendiren görevlerinin üzerinde ayrıntıları ile duracağız. 3984 sayılı Kanun'un 24. maddesine göre; Türkiye'de ulusal, bölgesel ve yerel çapta TV kanal ve radyo frekans plânları ile radyo ve televizyon yayınlarına esas olan frekans bantları ile ilgili çalışmalar yapma yetkisi, 2813 sayılı Telsiz Kanunu uyarınca Telekomünikasyon Kurumuna aittir.

Telekomünikasyon Kurumu, 2813 sayılı Telsiz Kanun'una uygun olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak hazırlayacağı ulusal, bölgesel ve yerel çaptaki plânları Haberleşme Yüksek Kurulu'nun onayına sunar.

Haberleşme Yüksek Kurulu, hazırlanan plânı aynen onaylayabileceği gibi lüzum gördüğü değişikliklerin yapılmasını talep edebilir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna ait radyo ve televizyonlar ile Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan Meteoroloji Radyosu, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan Polis Radyosuna ulusal, bölgesel ve yerel, radyo-televizyon bölümleri bulunan iletişim fakültelerine yerel bazda frekanslar ve kanallar ücretsiz olarak tah-

sis edilir. Kalan televizyon kanal ve radyo frekansları, belli bir plân dahilinde özel kuruluşlara kullandırılmak üzere Üst Kurulca ihaleye çıkarılır. Televizyon kanal ve radyo frekanslarının ne kadarının hangi takvime göre ihaleye çıkarılacağına ilişkin plân Haberleşme Yüksek Kurulu tarafından saptanarak bu çerçevede ihaleye çıkarılmak üzere Üst Kurula bildirilir.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen TV kanallarından biri olan TRT 3'ten TBMM TV aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri, bir diğer kanaldan da açıköğretim yayınları yansıtılır. Açıköğretim ve TBMM TV yayınlarından ücret alınmaz.

Telekomünikasyon Kurumu, Üst Kurulun bildireceği ve bu Kanun hükümlerine uygun olarak TV kanal ve radyo frekansı tahsis edilip, kablosuz radyo ve televizyon yayın izni ve lisansı verilen kuruluşlara TV kanal ve radyo frekans tahsislerini uygular, ulusal ve uluslararası alanda tescil ettirir.

Ulusal ve uluslararası hava ve deniz seyrüsefer sistemlerine radyo ve televizyon sistemlerinden zararlı enterferanslar gelmesi halinde, Telekomünikasyon Kurumu can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürmemek amacıyla enterferansa sebep olan vericileri geçici olarak kapatarak mühürler ve sorumlular hakkında Türk Ceza Kanun'unun 391 inci maddesi hükmü uygulanır. Yapılan işler aynı zamanda Üst Kurula bildirilir.

Haberleşme Yüksek Kurulu, 2813 sayılı Telsiz Kanunu gereğince Üst Kurul, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ve Telekomünikasyon Kurumu arasındaki koordinasyonun yanı sıra konuyla ilgili olarak Üst Kurula verilmiş görevlerin takibini de yürütür.

3984 sayılı Kanun'un 3. Geçici maddesine göre; 2002 den önce Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yaptırılan ulusal radyo ve televizyon frekans plânları, bir hafta içinde Telekomünikasyon Kurumuna devredilir. Telekomünikasyon Kurumu, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak plânları inceler, gerekirse değiştirir ve dört ay içinde Haberleşme Yüksek Kuruluna sunar. Haberleşme Yüksek Kurulu işi en geç altı ay içinde sonuca bağlar ve evrakı RTÜK'e ulaştırır.

İKİNCİ BÖLÜM :YAYINCILIK VE SINIRLAMALAR

2.1. Yayın ve Çeşitleri

Gerek gazete ve dergiler, gerekse sesli ve görüntülü iletişim araçları tarafından sunulanlar yayın kapsamına girmektedir. Yayın bir açıdan basmak, kitle iletişim araçlarından seçilen şeyleri kamuya sunmak gibi bir **işlev** anlamında kullanılırken, diğer açıdan gazete dergi, kitap, televizyon ve radyo gibi **araç** anlamında, bir başka açıdan da bu araçlardan izleyicilere aktarılan ürün anlamında kullanılmaktadır.

Temel kanunlar olan Türk Ceza Kanunu ve Basın Kanunu'nda "yayın" kelimesi yerine "neşir" - kavramı bulunmaktadır. Eski ya da yeni dilde ne şekilde ifade edilirse edilsin bu kavram ile; **basılmış veya bir madde üzerine kaydedilmiş eserlerin herkesin görebileceği ya da girebileceği yerlerde yahut alabileceği şekilde gösterilmesi, dağıtılması, dinletilmesi ve satılması veya satışa arzı** anlatılmak istenmektedir. Bu tanım "yayın" kavramının bir fiil ve işlev olarak anlatımıdır.

Yayın, aynı zamanda bir araç yani yayın aracı anlamında kullanılmaktadır. **Basılan, çoğaltılan, satılan, satışa arzedilen, gösterilen, dinletilen, oynatılan ve asılan tüm iletiler yayındır.**

Araç anlamındaki yayının kapsamı sadece bunlarla sınırlı değildir. Bu yüzden yayın araçlarını şöyle çeşitlere ayırmamız ve sıralamamız gerekir.

1. Yazılı Yayınlar: Gazete, dergi, kitap, broşür, ilan, afiş, senaryo,

2. Sesli Yayınlar: Radyo programı, plak, kaset, disk

3. Sesli veya Sessiz Görüntülü Yayınlar: Televizyon programları, videolar, sinema filmleri, bilgisayar programları, bilgisayar oyun kasetleri ve diskleri.

Bu çeşitleme yeni araçların çıkması ile daha da büyüyecektir. İnternet'i de içeriğine göre yukarıdaki her üç araç çeşidine koyabiliriz.

Bu arada bizim konumuzu ve alanımızı belirlemek açısından 3984 sayılı Kanun, radyo, televizyon ve veri yayını türlerini kapsama almıştır. **Radyo yayını**, elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınlarıdır. **Televizyon yayını** ise, elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan hareketli veya sabit resimlerin (görüntü) sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınlardır. Veri yayını da, radyo ve televizyon yayını ile birlikte, radyo ve televizyon programları ile ilintili ve radyo ve televizyon programlarından bağımsız verilerin elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan yayınlardır. Burada sayılan yayın türlerinin yanısıra, radyo ve televiz-

yon ile veri yayını bir yandan da yayın alanı ve biçimi olarak sınıflandırılabilir. Teknolojik ve coğrafi anlamda ise; ulusal, bölgesel, yerel, kablolu, uydu yayını gibi yayın türleri bulunmakta olup, bu yayınlar Ülkemizde 3984 sayılı Kanun kapsamındadır.

Yayın kavramı yukarıda açıkladığımız araçlardan yayınlanan ürünleri anlatmak için de kullanılmaktadır. Yayın ürünlerini ise şöyle sıralayabiliriz: **Haber, yorum, bilgilendirme, drama, reklam, karikatür, fotoğraf vb.**

Haber ister yazılı ister sözlü ve ister görüntülü olsun, yaşanan veya yaşanacak bir olayın duyurulmasıdır. Daha teknik bir ifadeyle; güncel, toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik olay, konu ve gelişmelerin duyurulmasıdır. Bir olayın haber olabilmesi için bilinmesinde kamu yararının bulunması gerekir. Radyo ve televizyonlarda ana haber bültenleri, reality show ve magazin programları bu yayın türünün örnekleridir.

Yorum ya da eleştiri; kamuoyunun bir kesimini veya tümünü ilgilendiren yeni ya da eski bir olayı, konuyu yahut gelişmeyi çeşitli yönleriyle ve öznel bir bakış açısıyla değerlendiren yayın türüdür. Haberlerle ilgili yorum bölümleri, eleştiri konuşmaları gibi.

Bilgilendirme güncel, geçmiş veya gelecekle ilgili konu, olay ve kişiler hakkında ana amacı bilgi vermek olan yayınlardır. Belgeseller, sohbet ve eğitim programları bu gruba girer.

Dramalar, bir senaryoya bağlı veya doğaçlama olarak güncel, geçmiş, gelecek veya hayal ile ilgili bir konu, olay veya kişiyi konu alarak estetik bir amaçla yapılan canlandırma türü yayınlardır. Bu yayınlar şaka, hatırlatma, duygulandırma gibi işlevler üstlenebilirler. Filmler, diziler ile tiyatrolar bu gruba girer.

Reklam, bir ürün ya da hizmetin satılmasını, satın alınmasını veya kiralanmasını sağlamaya, bir davayı veya fikri yaymaya veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmaya yönelmiş, bir bedel karşılığı veya benzeri amaçla kamuya yapılan bildirimlerdir. Duyuru, radyo ve televizyon reklamı, sponsor ve tanıtım programları bu yayın türünün örnekleridir.

Bu ürünleri bir başka açıdan da yazı, fotoğraf, karikatür, resim, görüntü ve ses olarak gruplandırmak mümkündür.

2.2. Yayıncılık ve Hakları

Kitle iletişim araçlarına bazı haklar tanınmasının amacı üstlendiği görevdir. Bu görev kamunun bilgilendirilmesidir. Eğer amaç kişilerin sır alanları dışındaki konu-

larda vatandaşı bilgilendirmekse, o zaman kamu yararı öne çıkar. Yoksa, radyo ve televizyon yayıncıları kişilerden bağımsız ve üstün değildir. O halde diğer kişilerin hakları ile radyo ve televizyon çalışanlarının haklarını dengelememiz, birini diğerine tercih etmememiz gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler 1966 yılında "Vatandaşlık ve Siyasi Haklar için Uluslararası Sözleşme"sini ve 1978 yılında UNESCO "Kitle İletişim Araçlarına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi"ni kabul ederek evrensel kuralı koymuştur. Buna göre; **"kamunun bilgi edinebilmesini güvence altına almak, kamunun kullanacağı bilgi kaynak ve araçlarının çeşitliliği ile olur. Böylece, her bireyin gerçeklerin doğruluğunu araştırabilmesi ve olayları yansız olarak değerlendirebilmesi sağlanır. Bu yüzden gazetecilerin haber verme özgürlüğü ve bilgi toplayabilmek için her türlü olanakları bulunmalıdır".**

Medya'nın hakları konusunda bizdeki temel hukuki kural Anayasa'nın 28. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre **"basın hürdür, sansür edilemez...Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır".** Keza, Anayasa'nın düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini düzenleyen 26'ıncı maddesi'nin I'inci fıkrasında, "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet, resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema ve benzeri yollarla yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına engel değildir." demektedir.

Bu düzenlemeden hakların ilki ortaya çıkmaktadır. Bu, **"haber alma hakkı"**dır.

Haber alma hakkı, haberin yanısıra düşünceleri de serbestçe öğrenebilmek ve toplayabilmeyi içermektedir. Haber alma hakkı iki yönlüdür. Bir yanında radyo ve televizyon çalışanlarının öğrenme hakkı, diğer yanında vatandaşların öğrenme hakkı bulunmaktadır. Anayasa, ayrıca Devlet'e haber alma hakkı üzerindeki engelleri kaldırma görevi vermiştir. Bu arada Anayasa, 13, 14 ve 15. maddelerinde "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hal" gibi bazı özel durumlarda kanun ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlanıp, kullanımının durdurulabileceğini düzenlemiştir.

Haber alma özgürlüğü konusunda Devlet'e gerekli tedbirleri alma bir görev olarak verilmişken, bu alandaki engelleme yukarıdaki genel sınırlama dışında ayrıca, "memurların bilgi ve demeç verme yasağı" ile yine Devlet'ten gelmektedir. Devlet, eğer haber kaynaklarına yasak koyarsa vatandaşın yöneticileri denetlemesi nasıl gerçekleşecektir? Vatandaş istiareye mi yatacaktır? Bu düzenleme, akla "Devlet'in gizleyecek birşeyleri mi olmaktadır ki yasak koyuyor" sorusunu getirmekte-

dir. Derin Devlet kavramının yanında bir de Gizlenen Devlet ortaya çıkmaktadır. Bırakın yasak koymayı, "konusu suç olan veya hukuka ve insan haklarına aykırı bir eylem ve işlemi öğrenen kamu görevlisinin bunu 24 saat içinde yetkili makamlara bildirmemesi ve bu konuda muhabirlere, gelen kişilere doğru bilgi vermemesi" cezalandırma konusu olmalıdır. Devleti en iyi bilen onun çalışanlarıdır. Devlet Memurları Kanunu ile bu yasağı koymak vatandaşın haber alma hakkına ve Anayasa'ya aykırıdır.

Haber alma hakkını sağlayan yollardan biri de yayın araçlarının çeşitliliğinin devletçe sağlanmasıdır. Devlet bu alana kişilerin girmesini, yatırım yapmasını engelleyecek bir tutumda olmamalıdır. Tekelleşmeyi engellemelidir. Yoksa tek yönlü manipülasyon ve yanlı bir bilgilendirme olur. Toplumu oluşturan her ses ve renk radyo ve televizyonlarda kendini ifade edebilmelidir. Aksi takdirde çoğunluğun azınlığı yanlış bilgilendirmesi sözkonusu olur. Bu ise demokrasi değil, yarı otoriter bir rejimdir.

İkinci hak, Anayasa'nın 25 ve 26. maddesindeki "düşünme" ve bunun ayrılmaz parçası olan **"haber ve düşünceleri serbestçe açıklayabilmek hakkı"**dır. İşte radyo ve televizyon çalışanları da diğer vatandaşlar gibi, olaylar üzerinde düşünürler ve bu düşüncelerini diğer insanlara açıklarlar. Bazıları "yayma"yı bir üçüncü hak olarak görmekteyseler de, "açıklama"nın içinde "yayma" da olduğundan işi uzatmaya gerek yok.

Bu hakların yanısıra özellikle belirtmemiz gereken bir konu daha var. Bu, radyo ve televizyon'un "haber vermeme hakkı" dır. Radyo ve televizyoncular, "aman devleti kızdırmayalım, reklam verenle ters düşmeyelim, bu kişi benim hanımın arkadaşı" gibi sebeplerle bilgi sahibi olduğu konu ve olayı gizleyemez. Yani haber vermeme hakkı yoktur. [14]

İşte bu haklar, radyo ve televizyon ve çalışanları tarafından hazırlık ve yayın aşamalarında kullanılmaktadır. Ayrıca, çalışanlar aşağıda bahsedeceğimiz kişilik haklarına da sahiptirler elbette. Ancak bu haklar diğer kişilerin haklarının başladığı noktada sona erecektir.

---

[14] Bilal Kartal, Basın Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Sorumluluk, Yargıtay Der., Cilt:23, Sayı:1-2, s.109

2.3. Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Açısından Sınırlamalar

2.3.1. Özel Yayın Kuruluşlarına İlişkin Sınırlamalar, Yayın İlkeleri ve Aykırı Davranış Sonuçları

3984 sayılı Kanun 4. maddesi ile özel kuruluşların ve TRT dışındaki kamusal kuruluşların yaptığı radyo ve televizyon yayınları ile teleteks gibi veri yayınları için genel sınırlamalar koymuştur. Buna göre; radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasa'nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. Ayrıca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmiştir.

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesi radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkelerini düzenlemektedir. Önce bir genel ilke koyulmuştur. Buna göre; yayınlar, hukukun üstünlüğüne, Anayasa'nın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Madde bu genel kuraldan sonra aşağıdaki ilkeleri sıralamıştır.

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması.

b) Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi.

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması.

d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması.

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

f) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması,

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi.

h) Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması.

ı) Kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması.

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi.

k) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması.

l) Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.

m) Halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi.

n) Siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması.

o) Yayınlarda, mevzuatın eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlâl edilmemesi.

p) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması, bilgi iletişim telefonları yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi.

r) Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili veya ilgisiz bilgiler veren konuları işleyen yayınların yapılmaması, çerçeveler veya alt yazı tekniği kullanılarak sürekli yayın yapılmaması, haberde konu ile ilgili olmayan görüntülerin verilmemesi, haberle benzerlik arz eden görüntülerin arşiv niteliğinin belirtilmesi.

s) Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayırımcılığın teşvik edilmemesi.

v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

y) Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması.

Yayın türü sınırlaması olmaksızın özel ve bazı kamusal radyo ve televizyon yayınlarını sınırlandıran bu hükümlerin yanısıra radyo ve televizyonda yayınlanan reklamlara ilişkin olarak 3984 sayılı Kanun bazı sınırlamalar getirmiştir.

3984 sayılı Kanun'un 19. maddesine göre; bütün reklamlar adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacak, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları gözönünde tutulacaktır.

Reklamcı, programların içeriğine herhangi bir müdahalede bulunamaz.

Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemeyecektir. Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'ini aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkarılabilir. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre % 20'yi aşamaz.

Ürünlerin alımını, satımını, kiralanmasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.

3984 sayılı Kanun'un 20. maddesine göre; reklamlar program hizmetinin diğer unsurlardan açıkça ve kolaylıkla ayırdedilebilecek ve görsel ve işitsel bakımdan ayrılığı fark edilecek biçimde düzenlenecek, bilinçaltı ile algılanan reklamlara izin verilmeyecektir.

Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklamlarda yer verilmeyecektir.

3984 sayılı Kanun'un 21. maddesine göre; reklamlar program arasına yerleştirilir. Programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine de yerleştirilebilir. Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına yerleştirilebilir. Reklamlar arasında en az yirmi dakika süre bulunmalıdır.

Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırkbeş dakikadan fazla olması halinde, her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırkbeş dakikadan fazla ise kırkbeş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir.

Hiçbir dini tören yayınına reklam alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamla kesilemezler.

Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır.

3984 sayılı Kanun'un 22. maddesine göre; alkol ve tütün ürünleri reklamlarına izin verilemez. Recete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklamı yapılamaz. Diğer ilaç ve tedavilerin reklamları dürüst, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak ve ferdin zarardan korunması gereklerine uygun olacaktır.

3984 sayılı Kanun'un 23. maddesine göre; Bir program veya dizi tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir. Destekleyen taraflar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine, yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunamazlar.

Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilmeyecektir.

Programlar 22'inci maddede yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden özel veya tüzelkişilerce desteklenemez. Haber ve güncel programlarda mali desteğe izin verilemez.

Reklamlar ile ilgili olarak 20.11.1994 tarihli ve 22117 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklam Yayın İlkeleri ve Usulleri ile Reklam Gelirleri Üst Kurul Paylarının Ödenmesi Hakkında Yönetmelik" çıkarılmış olup, Kanun'da yukarıda verdiğimiz düzenlemelerin ayrıntıları yer almaktadır. Bu Yönetmeliğin 13'üncü maddesinde 3984 sayılı Kanundaki reklamlara ilişkin sınırlamalara ek olarak tedavi ve rehabilitasyon kurum ve kuruluşların verdikleri hizmetlerin; falcı, medyum, astrolog ve benzerlerinin verdikleri hizmetlerin; kumar ve benzeri yerleri işletenlerin verdikleri hizmetlerin; eş bulma hizmetlerinin ve diğer kanunlarla reklamı yasaklanan ürün ve hizmetlerin reklamlarının yasak olduğu belirtilmiştir. Aynı Yönetmeliğin 5'inci maddesi ise genel olarak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunla paralel olarak şu düzenlemeleri yapmıştır.

Reklamlar, tüketicinin veya reklamcının hedeflediği diğer kitlelerin reklam yapılan konuda doğru bir seçim yapabilmesini sağlayacak bilgileri içermek zorundadır. Reklam aracılığıyla verilen bilgiler haksız rekabet unsurlarını ihtiva edemez; tüketiciyi yanlış yönlendirecek nitelikte olamaz.

Kuruluşların yayınlayacağı reklamların hazırlanmasında ve yapımında aşağıdaki unsurlar göz önünde tutulur:

a) Reklamlar, Kanun'un yayın ilkelerine uygun, adil, dürüst ve gerçekçi olarak hazırlanır.

b) Reklamlar, haksız rekabete yol açan halkı aldatıcı, yanıltıcı mesajlar içeremez; bu suretle tüketicinin çıkarlarına zarar veremez.

c) Reklamlar, genel ahlak kurallarına, milli örf ve adetlere, geleneklere ve manevi değerlere aykırı ifadeler ya da görüntüler ihtiva edemez; şiddet, pornografi, korku, batıl inanç ve benzeri gibi toplumda tedirginlik yaratacak unsurları içeremez, merhamet duygusunu istismar edemez.

d) Reklamlarda doğru, temiz, güzel ve anlaşılabilir bir Türkçe'nin kullanılması esastır. Argo kelimelerle ya da yabancı bir dilde reklam mesajı verilemez.

e) Bir ürün veya hizmetin tüketimine yönelik reklamlarda, siyasi propaganda amacı güdülemez. Türk ve yabancı devlet büyükleri, dini kişiler ve dini konular reklam malzemesi yapılamaz.

f) Reklamlarda geçerliliği sınırlı olan bilimsel veriler ve istatistiki bilgiler genel ve mutlak bir ifade ile verilemez.

g) Çocuklara, kendilerinin doğrudan kullanamayacakları veya yararlanamayacakları ürün ve hizmetlerin reklamlarında reklam mesajını iletme görevi verilemez, onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine zarar verecek unsurlar bulunamaz.

Reklamlarda çocuklar yetişkin dil, davranış, giysi, makyaj ve görüntüleriyle yer alamazlar.

h) Önceden izin alınmadan hiç kimsenin özel veya sosyal hayatı ya da özel mülkü reklam konusu yapılamaz.

ı) Reklamlar doğrudan doğruya veya ima yoluyla diğer ürün ve hizmetleri, reklamcıları veya reklamları kötüleyemez veya güven sarsıcı olamaz.

j) Reklamlar, tüketiciyi yanıltacak ya da karışıklığa yol açabilecek biçimde; başka reklamların genel düzenini, metnini, sloganını, görsel sunumunu, müzik ve ses efektlerini ve benzeri unsurlarını taklit edecek şekilde verilemez.

2002 yılına kadar yeniden iletim adı verilen, bir yayını alıp bunun tamamı veya parçasını aynı anda veya sonra yeniden yayınlamak şeklindeki yayın da yasaktı. Yeniden iletim kapsamında değerlendirilmeyen haller ise, Üst Kurul'un izin ve lisans verdiği ulusal ve/veya yerel yayın yapan kuruluşların yurt dışından naklen veya daha sonra banttan yayınlayacakları devamlılık arzetmeyen, münferit programlar olmuştur. Yeniden iletim yasağı doğrultusunda bir karar şöyledir:

Dava, davacı Şirkete ait yayın kuruluşu olan ..... Televizyonun 29.10.1999 tarihinde gerçekleştirdiği yayınla 3984 sayılı Kanun'un 26. maddesini ihlal ettiğinden bahisle uyarılmasına ilişkin 24.11.1999 gün ve 1646/8164 sayılı işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Kanun'un... 26. Maddesinde ...; "Uzayda sinyal iletebilen herhangi bir araç vasıtası ile yapılan ilk yayınların bütününün veya bir bölümünün aynı anda ya da daha sonra yurt içinde yeniden iletimine, bu Kanun'un kablolu yayınlar ile ilgili hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kullanılan teknik araç ne olursa olsun izin verilmez. Üst Kurul'un yayın izni ve lisans verdiği ulusal ve/veya yerel yayın yapan kuruluşların yurt dışından naklen veya daha sonra banttan yayınlayacakları devamlılık arzetmeyen, münferit programlar bu yasağın kapsamı dışındadır. Yurtdışında naklen spor, konferans ve her türlü benzer yayınlar geçici olmak kaydıyla aynı anda veya daha sonra yayınlanabilir." hükmüne yer verilmiş, Radyo ve Televizyon Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 24. maddesi ile ve Kanun'un 26. maddesi aynı düzenlemeyi getirmiştir. Olayda davacı yayın kuruluşunun 29.10.1999 tarihinde ..... Holding'in İstanbul'da Lütfi Kırdar Konferans Salonunda düzenlediği toplantıyı saat 21:00'den itibaren tek kanal çıkışlı olarak canlı ve altı TV Kuruluşuyla aynı anda yayınladığının saptanması üzerine anılan Kanun'un saptaması üzerine ... Kanun'un 33. maddesi uyarınca uyarıldığı anlaşılmakla, tesis edilen işlemde mevzuata ve hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle; davanın reddine karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 2000/101 E. 2000/928 K.)

Ancak daha sonra bu yasak veya sınırlama kaldırılmış ve 3984 sayılı Kanun'un 26. maddesi "Bu Kanuna aykırı olmamak kaydıyla, yayınların yeniden iletimi serbesttir. Yeniden iletime ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Yeniden iletimi yapılan yayınlarla ilgili olarak Üst Kurula bilgi verilir.

İletim ve yeniden iletim yoluyla yapılan yayınlar hakkında, 25 ve 33 üncü madde hükümleri saklıdır." şeklinde 2002'de değiştirilmiştir.

Yukarıda sıralanan bu sınırlamalara uyulmaması halinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu çeşitli yaptırımlar uygulamaktadır. 2002 yılında 4756 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce RTÜK saydığımız hususlara aykırı yayın hallerinde önce uyarı ve tekrarında bir günden başlamak üzere bir yıla kadar yayın izni durdurması yani ekran kapatma veya yayın durdurma cezası veriyordu. Bu doğrultuda 1994 yılından 21.05.2002 tarihine kadar ulusal televizyonlara 498 uyarı ve 340 gün süreyle yayın durdurma cezaları verilmiştir. Bölgesel televizyonlara 57 uyarı ve 262 gün yayın durdurma verilmiştir. Yerel televizyonlara ise 536 uyarı ve 3.606 gün süreyle ekran karartma cezası verilmiştir. Radyolara ise 852 uyarı verilmiş ve yayınları 14.940 gün süreyle geçici olarak durdurulmuştur. Burada en fazla yayın durdurma sebebi 11.018 gün ile bölücü yayınlar, ikincisi, 6.946 gün süreyle irticai yayınlardır. Ayrıca bu geçici yayın durdurmanın yanısıra bölücü ve irticai yayın nedeniyle bir yerel televizyon ve iki bölgesel radyonun yayın izinleri iptal edilmiştir. Kişilik haklarına aykırı yayınlar nedeniyle 73 radyoya 134 uyarı verilmiş ve 383 gün süreyle yayınlar durdurulmuştur. Aynı nedenle 85 televizyon kuruluşuna 187 uyarı ve 278 gün yayın durdurma cezası verilmiştir. Genel ahlâka aykırı yayınlar nedeniyle radyolara 48 uyarı ve 209 gün süreyle yayın durdurma ve televizyonlara 103 uyarı ve 114 gün yayın durdurma verilmiştir.[15]

Ancak 2002 yılında 33. maddede yapılan değişiklikle yayın durdurmadan önce uyarı, özür dileme, program durdurma ve para cezaları getirilmiştir. Böylece, RTÜK'ün kararı ile radyo ve televizyonların 15.06.2002 tarihinden önce eski kanuna hükümlerine göre almış oldukları uyarı cezalarının yer aldığı siciller sıfırlanmış ve yeni cezalar için beyaz bir sayfa açılmıştır. **3984 sayılı Kanun'un yeni 33. maddesi 3984 sayılı Kanuna aykırılık halinde uygulanacak yaptırımları şöyle düzenlemiştir.**

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilkelerine ve 3984 sayılı Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını **uyarır** veya

[15] RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 2002 Yılı Değerlendirme Raporu.

aynı yayın kuşağında açık şekilde **özür dilemesini** ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlâle konu olan **programın yayını**, bir ilâ oniki kez arasında **durdurulur**. Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlakî gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Aykırılığın tekrarı halinde;

a) Ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlâlin ağırlığına göre, yüzyirmibeş milyar liradan az olmamak kaydıyla ikiyüzelli milyar liraya kadar,

b)Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara;

1. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, bir milyondan fazla nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, altmış milyar liradan az olmamak kaydıyla yüz milyar liraya kadar,

2. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, beşyüz bin ilâ bir milyon arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara ihlâlin ağırlığına göre, otuz milyar liradan az olmamak kaydıyla altmış milyar liraya kadar,

3. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzelli bin ilâ beşyüz bin arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, yirmi milyar liradan az olmamak kaydıyla kırk milyar liraya kadar,

4. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzellibinden az nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, beş milyar liradan az olmamak kaydıyla on milyar liraya kadar,

c) Radyo yayınları için yukarıdaki miktarların yarısı kadar,

İdarî para cezası uygulanır.

Bu maddedeki para cezaları, her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılır.

İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrarı halinde bu idarî para cezaları yüzde elli oranında artırılır. İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren takip eden bir yıl içinde üçüncü kez tekrarında ihlâlin ağırlığına göre **izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur.**

3984 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşunun **yayını** bir ay **durdurulur.** İhlâlin tekrarı halinde yayın süresiz olarak durdurulur ve yayın lisans izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden kuruluşların yayın lisans izni iptal edilir.

Uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafın savunması alınır.

Yukarıdaki cezaların uygulanış usulleri ile gerekçeli olarak kamuoyuna duyuruluş şekli yönetmelikle belirlenir. Kitabın yayına hazırlandığı esnada eski yönetmelik yürürlükte olup, henüz yani yönetmelik hazırlanmamıştı, ancak çok da önemli değil, zira belirttiğimiz düzenleme ve kurallar Kanun hükümleri olduğundan Yönetmelik bunlara aykırı olamaz, Kanun'un getirdikleri dışında bir yaptırım getiremez, sadece bu hükümlerin bazı ayrıntılarını koyabilir. Bu söylediklerimize aykırı bir düzenleme Yönetmelikle yapılırsa, bu yönetmeliğin iptali için de Danıştaya başvurulabilir.

RTÜK'ün yaptırımları bahsinde de görüleceği üzere, yayın ilkeleri veya Kanundaki diğer hükümlere aykırı davranan radyo ve televizyon kuruluşu önce uyarılmakta ve tekrarı halinde yaptırımla karşılaşmaktadır. Radyo ve televizyon kuruluşlarına uyarı sonrası ceza verildiğinde, daha önce verilmiş olan uyarıya karşı bunun iptali için yayıncı Mahkemeye başvurmamışsa, cezanın iptali için açılan davada ceza verilmesine neden olan karar tartışılırken **"daha önce verilen uyarı hukuka uygun mudur" tartışması yapılır mı?** şeklinde bir soruyla Şeytan'ın avukatlığını yapalım. Danıştay bir kararında benzer durumu incelemiş ve geleceğe ışık tutar biçimde sorunun cevabını vermiştir.

Dava Ankara 3. İdare Mahkemesi'nin 1998/1216 E. 1999/473 K.sayılı kararında görüleceği üzere; haber bülteninde 31 dakika süreyle Almanya'da Türkiye Cumhuriyeti aleyhinde faaliyet gösteren Metin Kaplan'la telefon bağlantısı kurulması sebebiyle yayın durdurma cezası verildiği için açılmış, önce İdare Mahkemesi aşağıdaki kararını vermiştir.

Söz konusu yayına ilişkin video bant kaydının Mahkememiz Heyetince birlikte seyredilmesinden, Almanya'da Türkiye Cumhuriyeti aleyhine faaliyet gösteren ve İslam Federe Devleti kurduğunu ve halife olduğunu söyleyen Metin Kaplan'ın sözlerinin sorulara cevap vermekten öte propaganda niteliğini taşıdığı ve bütünü itibariyle Devletin rejimine ve Anayasal düzene aykırı yıkıcı fikirleri içerdiği görülmekte ise de, program sunucusu tarafından Metin Kaplan'ın bu sözlerinin ve düşüncelerinin kabul edilemez nitelikte olduğu sert bir üslupla anında cevaplandırıl-

mış olduğundan ve hatta anılan kişi için bu yolda itham edici ve küçük düşürücü bir üslup kullanıldığından bölücü ve yıkıcı bir düşüncenin propagandasının yapıldığından söz etmeye olanak bulunmadığı gibi, kamu hizmeti anlayışının bir gereği olarak geniş toplum kitlelerine haber içerikli bir yayın ile böyle bir düşüncenin menfi bir propagandasının yapıldığı, aydınlanan toplum kitlelerinin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirme yapabilmelerine imkan tanındığı anlaşıldığından, bu yayın ile 3984 sayılı Kanun'un 4/a maddesinde yer alan yayın ilkesinin ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır.

Kaldı ki, yukarıda anılan Yasa maddesi uyarınca bir televizyon kuruluşuna yayın durdurma cezası verebilmek için Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı yayın yapılması hususunun ilgili televizyon kuruluşunca benimsenmiş hatta ilke edinilmiş olması gerekir ki, bunun davacı Kuruluş için söz konusu olmadığı hususu açıktır. Zira, aksine bir düşünüş ve uygulama yalnızca bir günlük yayın durdurma cezasını değil ilgili kuruluşun yayın izninin iptalini gerektirir.

Öte yandan, Danıştay 10. Dairesi'nin dava dosyasında da mevcut bulunan 22.10.1997 tarih ve 1997/3666-4005 E.K sayılı konusu işlemi, hem de **dayanağı uyarı cezasına sebep gösterilen yayınlarında yayın ilkelerini ihlal edip etmediği açısından bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir.**

3984 sayılı Kanun'un 33. maddesi ile getirilen düzenlemede, yayınları izleme sistemleri kurarak, yayın ilkelerine ve bu alanda Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalara uygunluğu açısından denetlemek, yayının yayın ilkelerine aykırı olup olmadığını belirtmek ve bu halde Yasada öngörülen müeyyideyi uygulamakla görevli ve yetkili bulunan davalı İdarenin yayın durdurma cezasını vermesi ve uygulamakla sadece, daha önce uyarı cezasına konu edilen bir yayın ilkesi ihlalinin tekrarı haline bağlanmıştır. Bu açıdan, **dava konusu işlemin dayanağı olan uyarı cezasına karşı davacı yayın kuruluşu tarafından dava açılmamış olması değerlendirmeye alınmasına engel bir hal olarak görülmemektedir.**

Davacı yayın kuruluşunun 09.12.1996 tarihinde saat 19:30'da yayınlanan ana haber bülteninde bölücü örgütçe rehin alınan askerlerden birinin eşiyle bültenin spikeri arasında canlı telefon bağlantısında geçen konuşmalar ve o kişiye sorulan sorular nedeniyle 3984 sayılı Kanun'un 4/a maddesinin ihlal edilmiş olduğu sonucuna ulaşılmış olduğundan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 18.12.1996 tarihli toplantısında aldığı kararla davacı yayın kuruluşunun uyarıldığı ve söz konusu uyarının dava konusu işleme de dayanak alındığı dosyanın incelenmesinden anlaşılmıştır.

Mahkememizin 10.12.1998 tarihli ara kararı ile getirilen uyarı cezasına konu yayına ait deşifre metnin incelenmesinden, asker olan eşi PKK örgütü tarafından

rehin alınan ve bilahare serbest bırakılan Z... adlı şahısla haber spikeri aracılığıyla canlı telefon bağlantısı kurulduğu, kendisine eşinin rehin alınması ve takiben bir milletvekili aracılığıyla sürdürülen görüşmeler sonrası serbest bırakılması ile ilgili olarak sorular sorulduğu ve bu konudaki görüşlerinin alındığı anlaşılmakta ise de anılan şahsın böylesine gergin bir ortamda ve o ruh haliyle söylediği bazı sözlerin ve bunların davacı yayın kuruluşu tarafından ana haber bülteninde yayınlanmış olmasının 3984 sayılı Kanun'un 4/a maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna varılmıştır. (Yani Mahkeme, daha önceki uyarı'yı inceliyor ve RTÜK tarafından verilen uyarının hukuka aykırı olduğunu belirliyor.) Bu durumda, dava konusu kararda yukarıda belirtilen yönü ile de hukuka ve mevzuata uyarlık bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle dava konusu kararın iptaline karar verildi.

Ancak bu karar temyiz edilmiş ve Danıştay 10. Dairesi 1999/2090 E. 2001/1884 K. sayılı kararı ile aşağıdaki şekilde işbu kararı bozmuştur.

"Dosyanın incelenmesinden; .... haber bülteninde halife olduğunu söyleyen Metin Kaplan'la canlı telefon bağlantısı kurulduğu, otuz bir dakika boyunca Metin Kaplan'ın sözlerinin sorulara cevap vermek dışında propaganda niteliği taşıdığı, devletin rejimine ve Anayasal düzene aykırı yıkıcı düşünceler içerdiği, dava konusu işleminde ..... tesis edildiği anlaşılmaktadır. Yukarıda yer alan belirleme temyize konu mahkeme kararında da kabul edilmekle birlikte, ilgilinin sözlerinin anında cevaplandırıldığı, kabul edilemez olduğunun bildirildiği, hatta ilgilinin küçük düşürülerek olumsuz propagandasının yapıldığı gerekçesiyle işlemin iptali yolunda gidilmişse de sunucunun karşılık vermesi ilgilinin 31 dakika boyunca söylediği sözlerini bölücü ve yıkıcı propaganda niteliğini değiştirmemekte, yayın ilkesi ihlalini ortadan kaldırmamaktadır.

Öte yandan ilgili tarafından sarf edilen sözlerin Devletin rejimine ve Anayasal düzenine yönelik bölücü ve yıkıcı düşünceleri içerdiği dikkate alındığında konunun demokratik toplumun koşullarından olan iletişim özgürlüğü ve haber alma hakkı kapsamında kabul edilmesine de olanak bulunmamaktadır... Bu itibarla dava konusu yayında değinilen yayın ihlali açık olduğundan dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Mahkemece, daha önce verilen ve dava konusu edilmeyerek kesinleşen uyarı cezasının da hukuka uygunluğunun değerlendirilerek, hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptal sebebi olarak kabul edilmesi de hukuka aykırılık oluşturmaktadır. *Açıklanan nedenlerle, Ankara 3. İdare Mahkemesi'nin kararının bozulmasına karar verildi."*

Görüldüğü gibi Danıştay son kararı vermiş ve daha önce verilen uyarıya karşı dava açılmadıysa, bu uyarı esas alınarak verilen cezaya karşı açılan davada "ilk uya-

rı hukuka uygun mudur?" tartışması yapılamaz demiştir. Bu nedenle yayıncıların "bu nasılsa uyarı, ceza verilirse dava açarız" şeklindeki yaklaşımları hatalı olur ve iş işten geçebilir. Zira, İdarenin her bir işlemi müstükil olup, hukuka aykırılığı iddiasıyla ayrı bir iptal davasına konu olur.

Uyarı konusunda ilginç bir başka kararı da sizlere sunalım. Bu kararda uyarı cezası verilmesine rağmen ceza verilen program uyarının verilmiş olduğu tarihten önce yayınlandığı için Mahkeme ceza kararını iptal etmiştir. Burada yöntemin Hukuk açısından ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, olayda, Felix Production amblemi altında Ankara'da bir merkezden 5.6.1998 günü yayınlanan "Başköşe" adlı programın aynı anda çok sayıda bölgesel ve yerel .. televizyon kuruluşunca yayınlandığı yolunda Üst Kurul'a ulaşan bilgiler üzerine bu yayını gerçekleştirdikleri öne sürülen 52 yayın kuruluşundan ilgili yayın kopyalarının istendiği, ... belirtilen dökümanlar üzerinde yapılan inceleme sonucunda, Felix Production üretimi olup, Ankara'da bir merkezden 5.6.1998 günü yayınlanan "Başköşe" adlı programın aynı anda davacı Kuruluşa ait televizyonda yayınlanarak 3984 sayılı Kanun'un 26.maddesinde yer alan yeniden iletim yasağının ihlal edildiği gerekçesiyle davacı kuruluşun 3 Eylül 1998 gün ve 8532 sayılı yazısı ile 25.6.1998 tarihli kurul toplantısında alınan 3984 sayılı Kanun'un 33/1 maddesi uyarınca uyarılmasına ... yönelik Üst Kurul kararının bildirildiği; bilahare yine ... Ankara'da bir merkezden 19.6.1998 günü yayınlanan "Başköşe" adlı programı aynı anda yayınlayarak 3984 sayılı Kanun'un 26.maddesindeki yeniden iletim yasağını 2.kez ihlal ettiğinin tespiti üzerine 29.9.1998 günlü işlemle; davacı kuruluş yayınlarının ... 1 gün süreyle ve geçici olarak durdurulmasına karar verildiği ve 19 Ekim 1998 tarih ve 9643 sayılı yazı ile de davacı kuruluşa tebliğ edilmesi üzerine bakılmakta olan davanın açıldığı anlaşılmıştır.

Bu durumda olayda, davacı kuruluşun 5.6.1998 tarihindeki yayınında 3984 sayılı Kanun'un 26. maddesini ihlal etmesi nedeniyle uyarılmasına ilişkin davalı İdare işleminin 3 Eylül 1998 tarihli yazı ile davacı şirkete duyurulduğu halde; bu işlemden önceki bir tarih olan 19.6.1998 tarihindeki yayınında belirtilen yasağın 2. kez ihlal edildiği ve adı geçen kuruluşun daha önce de uyarıldığı gerekçesiyle dava konusu işlem tesis edilmiş olup, ***her ne kadar yayın durdurma işlemi, uyarı kararından sonra tesis edilmiş ise de; yayın durmaya konu edilen yayının uyarı kararından önce yayınlanmış olması karşısında,*** *yayın kuruluşlarının uyarılmalarına ilişkin 3984 sayılı Kanun'un 33.maddesiyle hedeflenen amacın gerçekleşmemesi nedeniyle* ***dava konusu işlemde hukuki isabet görülmemiştir.*** *Açıklanan nedenlerle; dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 3.İdare Mahkemesi 1998/1266 E. 1999/ 679 K.)*

Aşağıdaki kararda da uyarı ve ceza verilen ihlal arasında bir veya iki yıl gibi herhangi bir sınırlayıcı süre bulunmadığı konusunda bir kararı bilginize sunuyoruz.

3984 sayılı Kanun'un ... 33. Maddesi, daha önce uyarı cezasına konu edilmiş bir yayın ilkesi ihlalinin tekrarı halinde geçici yayın durdurma veya iznin iptali müeyyidesi uygulanması için sadece aynı yayın ilkesinin ihlalini yeterli görmüş, iki ihlal arasında sınırlayıcı bir süre öngörmemiştir. Kanunda yer verilmeyen bir düzenlemenin yönetmelikte yapılması hukuken mümkün bulunmadığından, Yönetmeliğin 4. Maddesinde bu bakımdan kanuna aykırılık bulunmamaktadır.

Aksi hal, yayın kuruluşunun daha önce uyarı cezasına konu olan yayın ilkesini tekrar ihlal ederek izin uygulamasının durdurulması biçiminde cezalandırılması sonrası aynı yayın ilkesini yeniden ihlal etmesi halinin "tekrar" kabul edilmemesi anlamına gelir ki, bunu Kanun'un 33. Maddesinin 2. fıkrasının açık hükmü karşısında kabul etmeye olanak bulunmamaktadır. (Danıştay 10. Dairesi 1998/2323 E. 2000/5564 K.)

Kanun'un 33. maddesi RTÜK'e program durdurmanın 1 ile 12 kez arasında kalmak kaydıyla, kaç kez olacağı, para cezalarının alt sınırdan mı yoksa üst sınırdan mı verileceği ve yayın durdurmanın "bir yıla kadar" ibaresiyle kaç gün olacağı konusunda takdir yetkisi vermektedir.

Ancak, aşağıdaki kararda da görüleceği üzere, kimi zaman Mahkemeler bu takdir yetkisini sorgulamakta ve objektif ve tekdüze uygulamalar yapılması gereğini söylemektedirler.

3984 Sayılı Kanun'un 33. Maddesi uyarınca "ihlalin ağırlığına göre" izin uygulamasını bir yıla kadar geçici olarak durdurma konusunda takdir yetkisi (nin) ... keyfi ve mutlak olarak kullanılmayacağı, ihlalin ağırlığı ile uygulanacak idari yaptırım arasında adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygun ölçülülük ve orantılılık ölçütlerini gözeten adil bir denge bulunması gerektiği kuşkusuzdur.

Zira davalı İdarenin (RTÜK) radyo ve TV yayınları alanında korunmakla yükümlü olduğu kamu düzeni ve güvenini gereği gibi sürdürülmesinin önleyici ve koruyucu nitelikte araçları olarak öngörülen söz konusu idari yaptırımların konuluşundaki asıl amaç; yayın kuruluşları tarafından yapılabilecek kural ihlallerini caydırmak suretiyle Anayasa'da temel haklar arasında sayılan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanımı ile kamu düzeni ve toplum huzurunun sağlanması amaçlarının birlikte gerçekleşmesini sağlayacak dengeli bir ortamın oluşturulmasıdır. Bu itibarla uygulanacak yaptırımın bu amaca ulaşmayı sağlamaya yetecek ölçüde ve ihlalin ağırlığı ile orantılı ve fakat düşünceyi açıklama ve yayma özgür-

lüğünün kullanımını gereksiz ölçüde engelleyecek nitelikte olmaması gerekir. Aksi takdirde ölçüsüz ve orantısız yaptırımların hukukun temel niteliklerine ve Anayasal esaslara aykırı olacağı konusunda duraksamaya yer yoktur.

Davalı Kurulca, idari yaptırımların süresine ilişkin olarak şimdiye kadar hiçbir objektif ilkenin belirlenmemiş olması, davacı Şirkete ait yayın izninin TV'nin 30 gün durdurulmasını gerektiren ağırlaştırıcı nedenlerin ve bu konuda hangi ölçütlerin dikkate alındığının Mahkemeye bildirilmemesi ve 3984 sayılı Yasada öngörülen aynı yayın ilkelerini defalarca ihlal eden yayın kuruluşlarına dahi 1-3 günlük yayın durdurma cezası verilmesi yönünde süregelen emsal uygulamalar dikkate alındığında, yayının canlı olması ve davacı kuruluşun belirtilen yayın ihlalini bir çok kez gerçekleştirdiği yönünde bir iddia da bulunmadığından, dava konusu yaptırımın süresi bakımından objektif temelden yoksun olduğu ve ihlalin ağırlığı ile uygulanan yaptırımın arasında adil bir denge bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Açıklanan nedenlerle; dava konusu işlemin iptaline oybirliğiyle karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 2000/1747 E. 2001/379 K.)

Aynı konuda Danıştay Onuncu Dairesi'nin 2001/4603 E. sayılı kararı...

Dava, davacı Şirkete ait "...." adlı televizyon kanalında 11.06.2000 tarihinde saat 01:15'te yayınlanan filmde, 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (m) bendinde yer alan yayın ilkesinin tekrar ihlal edildiğinden bahisle anılan Kanun'un 33. Maddesi uyarınca televizyon yayının 30 gün süreyle durdurulmasına ilişkin 26.09.2000 tarih ve 5950 tarih sayılı davalı İdare işleminin iptali istemiyle açılmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden davacı yayın kuruluşunun 11.06.2000 (saat:1:15) tarihinde yayınladığı "Le Magnifiche 7" adlı filmde kadın ve erkeklerin yarı çıplak halde, erkeklerin ve kadınların cinsel uzuvlarının da açıkça sergilendiği ve erotizm sınırlarının yer yer aşılıp pornoya yaklaşan sevişme ve kadının açıkça cinsel obje olarak sergilendiği striptiz sahnelerine yer verildiği, ayrıca kadın oyuncuların soyunarak çıplak halde cinsel uzuvlarını sergileyerek erotik gösteri yaptığı görüntülerine yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/m bendinde yer alan yayın ilkelerinin ihlal edildiğinin saptanması üzerine, daha önce de aynı yasa maddesinin ihlalinden dolayı uyarılmış olması dikkate alınarak, yayının otuz gün süreyle durdurulmasına karar verildiği, bu hususun doğru olup olmadığının araştırılması amacıyla .....'a yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda düzenlenen bilirkişi raporunda özetle kadınların cinsel obje olarak kullanıldığı, her iki cinsin de cinsel organlarının açıkça sergilendiği, cinsel ilişki görüntülerine de yer verilerek pornografik bir filmin olduğu sonucuna varılarak; çocuklar ve gençlerin fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Ankara 9. İdare Mahkemesi, yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen raporda, filmin pornografik, çocuklar ve gençlerin fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişi-

mini olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikte olduğunun saptandığı, bu durumda dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir.

3984 Sayılı Kanun'un 33. maddesi uyarınca, ihlalin ağırlığına göre izin uygulamasının bir yıla kadar geçici olarak durdurulması konusunda davalı İdareye tanınan takdir yetkisi; mutlak ve sınırsız olmayıp, ihlalin ağırlığı ile orantılı olarak ve hakkaniyet ilkesine uygun şekilde kullanılmak zorundadır.

Dava dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; davacı yayın kuruluşuna ait televizyon kanalının 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (d) ve (m) bentlerini ihlali nedeniyle davalı İdarenin 01.12.1999 tarih ve 8171 sayılı yazısıyla uyarıldığı, bu uyarıdan sonra 21.05.2000 tarih ve 5681 sayılı işlemle 7 günlük yayın durdurma cezası verildiği, daha sonra 11.06.2000 tarihinde saat 01:15 tarihinde yayımlanan "Le Magnifiche 7" adlı filmde anılan Kanun'un 4. maddesinin (m) bendinin tekrar ihlal edilmesi nedeniyle dava konusu 26.09.2000 tarih ve 5950 sayılı işlemle yayının 30 gün süreyle geçici olarak durdurulduğu anlaşılmaktadır.

Davaya konu edilen 30 günlük yayın durdurma cezasına sebep olan filmin 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (m) bendinde yer alan yayın ilkesini ihlal ettiği tartışmasız bulunmakla birlikte; ihlalin ağırlığını etkileyebilecek unsurlardan biri olan ihlalin gerçekleştiği saatin 01:15 olduğu dikkate alındığında, ihlalin ağırlığı ile uygulanan yaptırım arasında adil bir denge bulunmadığı ve yaptırımı ağırlaştırıcı sebepler ortaya konulamadığından davacı yayın kuruluşunun yayınının 30 gün süreyle durdurulmasında hakkaniyet ilkesine de uyarlık bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenle yürütmenin durdurulmasını gerektiren koşulların gerçekleştiği anlaşıldığından, Ankara İdare Mahkemesi'nin 14.06.2001 tarih ve E:2000/1294, K:2001/720 sayılı kararının ve davacı yayın kuruluşuna ait televizyon kanalının yayınının 30 gün süreyle durdurulmasına ilişkin 26.09.2000 tarih ve 5955 sayılı davalı İdare işleminin yürütülmelerinin durdurulmasına 15.11.2001 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İdari yargı muhtelif kararlarında yayıncı kuruluşların iddialarına paralel olarak yaptırımlarında süreye ilişkin objektif bir yaklaşımın ve ilkenin belirlenemediği görüşünü dile getirse de, bu tam olarak doğruyu ifade etmemektedir. Üst Kurul, bu konuda yıllar itibarıyla uyarı sonrası yaptırımlarında öncelikle ihlale konu olan yayının niteliği üzerinde durmuş, içerik yönünden çok ağır, ağır zarar verici yayınlar ve akabinde de yayıncı kuruluşun sicilini gözönünde tutarak ihlalin tekrarını önleyici, caydırıcılığı hedefleyen bir anlayışı benimsemiştir.

Burada, uyarı sonrası yaptırımlara ilişkin olarak kamuoyunda sıklıkla tartışılan bir husus ise, yerel, bölgesel ve ulusal yayınlar açısından Üst Kurul'un tavrıdır. Bu noktada da Üst Kurul her zaman titiz ve dikkatli olmuş, amacı aşan bir yaklaşımın karşısında durduğu görülmüştür. Bir ulusal yayıncının bir günlük geçici yayın durdurma yaptırımı ile karşılaşmasının ticarî ve ekonomik maliyeti ile yerel yanıcının aynı süre içerisindeki ticarî- ekonomik maliyeti kuşkusuz aynı değildir. Dolayısıyla da, aynı zamanda birer ticarî işletme olan yayın kuruluşları açısından ihlâllerin sürdürülmesini veya tekrarını önleyecek ama faaliyetini sona erdirmeyecek yaptırım her ne ise o çerçeveyi aşmamak esastır.

3984 sayılı Kanun'da 4756 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler sonrasında 33. maddenin uygulaması pratikte bazı sorunları ve güçlükleri beraberinde getirmiştir. Esas tartışılıp üzerinde durulması gereken hususlar da bunlar olmuştur.

Uyarı yaptırımı sonrasında, uygulanacak yaptırımlar açısından savunma istenmesi çok önemli ve çağdaş bir adımdır. Ancak, 'özür dileme' yaptırımının hangi hallerde uygulanacağı keza, bir defaya mahsus olarak mı, veya gerekli görüldüğü takdirde Kanun'da öngörülen diğer yaptırımlarla birlikte sürekli olarak uygulanıp uygulanamayacağı açık değildir.

Kanımızca, 'kişilik hakları' ihlalleri söz konusu olduğu zaman diğer yaptırımların yanısıra uygulanması zaruri olan 'özür dileme' müeyyidesi ki, bizce bu bir müeyyideden ziyade bir hakkın teslimidir, her durumda geçerli olmalıdır. Yani, uyarı verildiği zaman da, program durdurma veya para cezası uygulandığı zamanda, gerekiyorsa özür dileme yoluna gidilmelidir. Fakat, tartışmaların uzamaması için bu konunun Kanun'da yeniden düzenlenip açıklığa kavuşturulması da iyi olacaktır..

Yasa değişikliği ile birlikte RTÜK'ün uygulayabileceği yaptırımlar silsilesi 'uyarı' yaptırımlarını da tartışmalı bir noktaya taşımıştır. Bu da, Kanun'a aykırılık sözkonusu olduğu takdirde verilebilecek bir uyarının bir başka ihlalle birlikte yaratacağı sonucun sadece yayıncı ile sınırlı kalmaması, aynı zamanda programcı ve sunucuyu da kapsamasıdır. Bu hâl, uyarı gerektiren ihlâlde payı, katkısı olmayan kişilerin de kendileri ile ilgisi olmayan bir başka ihlâlden dolayı yayın kuruluşunun almış olduğu uyarının sonucunda, kendilerinin uyarılmaksızın bir yaptırımla karşı karşıya gelmeleri sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle, kanımızca, Üst Kurul'un her ne kadar Kanun açıklık getirmese de, suçların şahsiliği prensibi gereğince (Anayasamızın 38. maddesi ve TCK'nın ilgili hükümleri) hem yayıncı ve hem de program sicilleri tutması doğru bir yol olacaktır. Burada da şöyle bir durum söz konusu olabilir: Yayıncı ve yapımcı uyarı alan proramının adını değiştirirse ne olacak? Bizce, programı markalaştırma uğraşı içerisinde olacak bir yayıncının bu yola başvurması zor olmakla birlikte olduğu takdirde, ismi değişse bile program formatı, sunucusu,

yapımcısı yönünden önceki ile aynılıklar arzediyorsa veya benzeşiyorsa, Medeni Kanun'un 2'inci maddesinde ifadesini bulduğu gibi, bir hakkın, hakkın suistimali üzerine kurulamayacağı yaklaşımı benimsenmelidir. Ki, nitekim, RTÜK, uyarının yayıncı kuruluşun yanısıra varsa programın yapımcısına ve sunucusuna yapılmasını benimsemiş, böylece suçların şahsiliği prensibi dahilinde doğru ve yerinde bir adım atmıştır. İkinci olarak da, teknolojinin getirdiği kolaylıkları da dikkate alarak, bizce Kanun değişikliğinin amacına ve ruhuna uygun bir şekilde hem yayıncı kuruluşun ve hem de yayınlanan programın sicilinin tutulması ve her ihlal konusu ile ilgili programlara ayrı ayrı yaptırım uygulanması gerektiği üzerinde karara varmıştır. Ki, gerçekten bu da çok önemli ve doğru bir adımdır. Ayrıca, herşeyden önce yayın kuruluşları açısından "yasalara ve halka duyarlı, saygılı program ve yayıncının" önemini de belirginleştirecek bir adımdır.

1994 yılında çıkarılan 3984 sayılı Kanun'un 34. maddesi ile Kanun'a aykırı ve izinsiz yayınlar ile radyo ve televizyoncuların bazı eylemlerine yaptırımlar getirmiştir. Kanun'da belirtilen istisnalar dışında, Üst Kuruldan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da izni üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayında bulunan kişi veya kuruluşların sahip ve yöneticilerine fiilleri başka bir suç oluştursa bile fiilin ağırlığına göre altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve yüz milyon Türk lirasından on milyar Türk lirasına kadar para cezası verilir. Ayrıca, yayınlarda kullanılan tüm yayın cihazları Türk Ceza Kanun'un 36. maddesine göre müsadere edilir.

Şimdi bu düzenlemeler doğrultusunda verilen birkaç yaptırım uygulanması kararına bakalım.

Sanığın el yapımı radyo vericisi ve çanak anten yardımı ile T. Radyo ile ve Medya Hizmetler A.Ş.'na ait "Radyo T."ın programlarını gerek ilgili Şirket gerek Radyo Televizyon Üst Kurulu'ndan izin almadan Çaycuma ilçesine yayınladığı ... ve bu şekilde 3984 sayılı Kanun'un 34/1 maddesinde yazılı izinsiz yayın suçunu işlediği anlaşıldığından cezalandırılmasına ... ve ilgili yasa uyarınca izinsiz yayında kullanan tüm yayın cihazlarının müsaderesine karar vermesi gerektiği sonucuna varılmıştır.(Çaycuma Asliye Ceza Mahkemesi 1998/231 E. 1998/355 K.)----------

Sanık S. A.'nın Sakarya İli Kocaali İlçesinde izinsiz olarak radyo istasyonu açtığı ve yayın yaptığı anlaşılmakla... Sanığın subut bulan eylemine uyan 3984 Sayılı Kanun'un 34. maddesi gereğince cezalandırılması ve zapt edilen ve yedi emine teslim edilen yayın araçlarının TCK 36. maddesi gereğince müsaderesine karar verilmesi gerektiği ... Sanık M. A.'ın Sanık S.'yı kaçak yayın yapmaya azmettirdiği yolunda iddiaları (ispatlayan) ... başka delil bulunmadığı gibi Sanık S.'nın savunmasının da yayının usulsüz olduğunu anlamasına rağmen yayına devam ettiği anlaşılmakla... sanık M. A.'ın müsnet suçu işlediğine dair kesin delil elde edilemediğinden

beraatine karar verilmesi gerektiği kanaatiyle... Sanık S. hakkında fiilin özellikleri, failin amacı sosyal durumu kastın yoğunluğu ve olayın özelliklerine nazaran aşağıdaki şekilde cezalandırılmasına gidilerek aşağıda hüküm kurulmuştur.

Sanık S. A.'nın üzerine atılı suçu işlediği anlaşıldığından, ... sanığın subut bulan eylemine uyan 3984 Sayılı Kanun'un 34/1 maddesi gereğince takdiren 6 ay hapis ve 100.000.000.TL. Para cezası ile cezalandırılmasına... 3984 sayılı Kanun'un yürürlük tarihi ve suç tarihine nazaran 3506 Sayılı Kanun gereğince sanığa verilen para cezası 62 kat sayısı ile çarpılarak 6.200.000.000.TL. para cezası ile cezalandırılmasına ... Sanığa verilen hapis cezasının Sanığın geçmişteki hali ve olayın oluşuna nazaran 647 Sayılı Kanun'un 4. maddesi gereğince günlüğü takdiren 5.000 TL'den ağır para cezasına çevrilerek, Sanığın 900.000.TL. ağır para cezası ile cezalandırılmasına ... Sanığa verilen cezaların TCK 75. maddesi gereğince toplanarak sanığın 900.000.TL. ağır para cezası ve 6.200.000.000. (altı milyar iki yüz milyon lira) para cezası ile cezalandırılmasına ...Sanığın geçmişteki hali ve sabıkasız oluşuna nazaran sanığa verilen cezanın tecili halinde bir daha suç işlemeyeceğine dair, mahkememize vicdani kanaat gelmiş olmakla, sanığa verilen cezanın 647 sayılı Kanun'un 6. maddesi gereğince teciline... sanık S. ... ya teslim edilen 1 adet Akai marka kaset çalar, 1 adet Pioneer marka anfi, 1 adet ekomiks, 1 adet mikrofon ve mikrofonluk, 1 adet radyo vericisinin TCK 36. maddesi gereğince müsaderesine karar verildi. (Kocaali Asliye Ceza Mahkemesi 1998/10 E. 1999/5 K.)

Bu arada, aynı madde doğrultusunda RTÜK de ceza verebildiğinden, bu ceza ile ilgili Mahkemeye yansımış ulusal yayının kesilerek yerel reklamların alınması hakkındaki bir olaya da bakalım.

Isparta ili Yalvaç İlçesi Kaymakamlığı'nca, Merkezi İstanbul'da bulunan ve ulusal yayın yapan davacı Şirkete ait .... FM radyo istasyonunun, ikinci şahıslara yetki verilmek suretiyle ve uydu anten aracılığıyla ***ilçe genelinde reklam ve özel istek programları şeklinde yayın yaptığının*** *davalı İdarece bildirildiği, davalı İdarece davacı kuruluşun yayınlarının yerel reklamlar ile kesilerek yerel yayına geçtiğinin tespit edildiği daha önce yaptığı yayınların anılan Kanun'un 34'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında belirtilen izinsiz yayınlar kapsamında olmasından dolayı 33'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre uyarılmış olduğu gerekçesi ile yayının anılan Kanun'un maddeleri uyarınca, 27.03.2000 günü saat 00.00'dan başlayarak bir gün süre ile geçici olarak durdurulmasına ilişkin işlemin tesis edildiği, ulusal yayın yapmak üzere yayın lisansı olan davacının, Yalvaç ilçesinde genel yayını keserek yerel yayına yer verdiği, bu yayının anılan Kanun'un 34'üncü maddesinde açıklanan izinsiz yayın kapsamında olduğu anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/278 E. 2000/666 K.)*

34. maddeye göre; yayın bantlarının olası bir aykırılığın delilinin yok olmaması için bir yıl saklanma zorunluluğu vardır. Bu hükme rağmen yayın bandlarını bir yıl süre ile muhafaza etmeyen ve bu süre içerisinde Cumhuriyet Savcılığınca veya diğer Mahkemelerce istenmesine rağmen sesli ve görüntülü olarak teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip veya yöneticileri, altı aydan bir yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. (4756 sayılı Kanunla getirilen Ek madde 2/2 fıkraya göre hapis cezası süresi azaltılmıştır. Eskiden bir yıldan beş yıla kadar ve para cezası daha düşüktü) Ayrıca bu yayın kuruluşlarının bir aydan üç aya kadar yayınlarının durdurulmasına da karar verilir. İşte uygulamadan bir örnek.

Suç tarihinde sanığın U. Radyosunun genel yayın yönetmeni olduğu İmam Hatip Okulu ile ilgili adı geçen radyo yayınevinin filme aldığı kasetleri Savcılık tarafından istendiği halde Sanığın idarecisi olduğu radyo evinin tanzim ettiği kasetleri Radyo Televizyon Üst Kuruluna ve Cumhuriyet Savcılığı'na kendisine tebligata rağmen bir aylık süre içerisinde teslim etmediği, iddia, sanığın ikrarı, dosyadaki tebligat parçaları ve tüm evrak içeriğinden anlaşılmış mahkememizce de vicdani kanaat bu yolda oluşmakla sanığın eylemine uyan 3984 Sayılı Kanun'un 28/2 maddesi yolu ile aynı Kanun'un 34/2 madde ve fıkrası gereğince ve takdiren 1 yıl süre ile ağır hapsine ve 100.000.000.-TL ağır para cezası ile cezalandırılmasına,

Sanığın suçunu ikrar etmesi takdiri indirim nedeni sayılarak cezası TCY'nin 59/2 maddesi uyarınca 1/6 oranında indirilerek 10 ay süre ile ağır hapsine ve 83.333.333-TL ağır para cezası ile cezalandırılmasına,

Söz konusu U. Radyonun takdiren 1 ay yayınının durdurulmasına,

Ancak sanığın geçmişteki hali ve ahlaki temayüllerine göre cezası ertelendiğinde ileride bir daha suç işlemeyeceğine kanaat getirildiğinden sanığın cezasının 647 Sayılı Kanun'un 6.maddesi gereğince ertelenmesine, TCY'nin 94.maddesi gereğince sanığa gerekli uyarıda bulunulmasına karar verildi. (Ankara 3. Ağır Ceza Mah.2000/00208 E. 2000/00326 K.)

Yıllardır Ülkemizde Hukuk Mühendisliği olmadığından bahsederiz. Hukuk mühendisi, bir kanun yapılırken başka kanunlar ile koordinasyonunu ve onların arasındaki çelişkiyi yok eder. Ülkemizde binlerce kanun ve yönetmelik bulunduğu düşünülürse bunun özellikle kanun değişikliği veya yeni çıkan bir alanda hukuk kuralları getirilirken ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Özellikle kanunların yapıldığı Meclis ve hazırlıklarının yapıldığı Adalet Bakanlığı ile diğer bakanlıkların kadrolarında bu meslek mensuplarına ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyacın gözönüne alınmadığı ve yukarıdaki açıklama esnasında belki farkettiğiniz trajikomik bir hukuki değişikliğe şimdi dikkatinizi çekmek istiyoruz. 2002 yılında 3984 sayılı Kanun 4756

sayılı Kanun ile değiştirildi. Bu Kanun da bazı ek maddeler de koyuldu. Bu doğrultuda koyulan Ek 2. madde 34. maddede yazılan eylemleri aynen sayarak cezaları indirdi. Fakat değişiklik yapılırken 3984 sayılı Kanunda var olan 34. madde kaldırılmadığı için şimdi aynı eylemlere uygulanacak iki farklı cezanın öngörüldüğü iki madde olması gibi bir gariplik ortaya çıktı.

Yeni değişikliğe, yani Ek 2. maddeye göre; Üst Kurul'dan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da Üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayın yapan kişiye, kuruluşların ise sahip ve yöneticilerine, fiilleri bir başka suç oluştursa bile, fiilin ağırlığına göre altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve bir milyar liradan yüz milyar liraya kadar para cezası verilir. 34. maddedeki hapis cezası ile buradaki hapis cezası aynı olup, para cezası yüz milyon Türk lirasından on milyar Türk lirasına kadardır.

Ek 2. madde ile yayın bantlarını bir yıl süre ile muhafaza etmeyen ve bu süre içinde Üst Kurul veya Cumhuriyet savcılığınca istenmesine rağmen sesli ve görüntülü olarak teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip ve yöneticileri, altı aydan bir yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. 34. maddede bu suçun cezası bir yıldan beş yıla kadar hapis ve yüz milyondan on milyar liraya para cezasıdır. Yani hapis cezasının süresi azaltıldı, para cezasının miktarı arttırıldı. Ek 2. Madde ile getirilen bir başka hüküm ise şudur. Gönderilen bandın içerik bakımından istenen yayın olmaması veya bantta tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması halinde, ayrıca iki yıldan on yıla kadar ağır hapis ve iki milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu maddedeki para cezaları, her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılır.

Bu karmaşa nihayet bir yargı kararı ile çözülmüştür. Yargıtay'ın 7. Ceza Dairesi 2002/8061 E. ve 2002/10766 K. sayılı kararı ile; Ek 2. maddede getirilen ceza miktarı sanık lehine olduğundan Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesine göre bu lehe olan hüküm uygulanmalıdır, diyerek bu karmaşaya son vermiş ve Ek 2. maddeye nazaran daha ağır olan 34. maddenin ceza maddelerinin uygulanmasını önlemiştir. Ama Ek Madde 2 ile 34. madde arasındaki çelişki Kanun'da olduğu gibi ortadadır. Sanırız bu Kanun maddeleri bir başka vesile ile değiştirilirken bu gariplik de ortadan kaldırılır.

Ek 2. maddenin getirdiği yeni bir hüküm ise şudur. Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı yıkıcı ve bölücü faaliyetlere sevk edecek şekilde yayın yaptıkları tespit edilerek yayınları durdurulan veya yayın izinleri iptal edilen kişiler, bu kuruluşların sahipleri ve yöneticileri ile bu tür yayınlarda görev alanlar Türk Ceza Kanun'unun 314 üncü

maddesine altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ayrıca tüm yayın cihazları Türk Ceza Kanun'unun 36 ncı maddesine göre müsadere edilir.

2.3.2. TRT Yayıncılığına İlişkin Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları

Ülkemizde kamu yayıncılığı alanındaki en büyük kuruluş TRT'dir. Yukarıda özel yayıncıların ve kamu yayıncılığının küçük bir alanını oluşturan meteoroloji, polis ve üniversitelerin radyo ve televizyon yayınları esnasında uygulayacakları yayın esasları ve yayınlarda dikkat edecekleri sınırlamaları anlatmıştık. Şimdi de Türkiye Radyo Televizyon Kurumu açısından yayıncılığa yönelik sınırlamaları inceleyelim. 2954 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre; TRT'nin yayınları esnasında uymak zorunda olduğu genel yayın esasları şunlardır:

a) Anayasa'nın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,

b) Atatürk ilke ve inkılaplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek,

c) Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymak,

d) Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yahut Devleti ve Devlet otoritesini ortadan kaldırmak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propagandasına yer vermemek,

e) Genel ahlakın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek,

f) Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak,

g) Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak,

h) Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,

i) Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak,

j) Kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak,

k) Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı olmak,

l) Haberler ile yorumları ayırmak ve yorumların kaynaklarını açıklamak,

m) Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak.

2954 sayılı Kanun'un 23. maddesine göre; Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkca gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayını menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallere men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durumda men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şarttır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların menedilmesi halinde, men kararı ilgililere, Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmidört saat içinde bildirilir. 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 52 ila 55 inci maddeleri uyarınca siyasi partiler adına yapılan konuşmalar hakkında birinci fıkra hükümleri uygulanmaz. Birinci fıkrada söz konusu men kararları aleyhine Danıştay'da açılacak iptal davalarında tebligat, müracaat tarihinden başlayarak kırksekiz saat içinde yapılır. Cevap ve cevaba cevap süreleri onar gündür. Bu sürelerin tamamlanmasından sonra onbeş gün içinde karar verilir.

2954 sayılı Kanun'un 26. maddesine göre de; Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, görev ve yayın esaslarına uymak kaydıyla gerçek kişiler, kurumlar ve özel hukuk tüzelkişilerince de hazırlanan programlı veya programsız reklam kuşaklarını radyo ve televizyondan yayınlayabilir. Reklam yayınlarında; halkı aldatıcı, yanıltıcı, haksız rekabete veya karşılıklı cevaplamaya yol açıcı, diğer ürün veya nitelikleri kötüleyici, herhangi bir ürünün israfını telkin veya ima edici ve genel olarak memleketin ekonomik durumuna zarar verici hususlara yer verilmez, siyasi propoganda yapılamaz. 28/12/1993 tarih ve 3959 sayılı Kanun'un Geçici 1 inci maddesi uyarınca, bu madde hükmü sadece ilk genel yerel seçimlerde uygulanır. Reklam yayınları ile ilgili esaslar, birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen genel esaslar gözönüne alınarak bir yönetmelikle düzenlenir. Bu konuda da bir Yönetmelik yapılmıştır.

2.3.3. Çeşitli Kanunlarda Bulunan Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları

Bu sınırlama ve yasaklar, Devlet ile yasa teklif etme yetkisine sahip milletvekilleri ve onları yönlendiren bazı önemli kuruluşların tavsiye niteliğindeki yönlendirmeleriyle belirlenmiştir. Bazen rastlarsınız. Spiker, "sevgili seyirciler, şimdiki

haberi sizlere yorumsuz olarak sunuyorum" der. Bunun anlamı konu o kadar tehlikelidir ki, fazladan söylenen bir kelime başı belaya sokar. İşte yazarlarımız da bu konuları yorumsuz olarak sizlere sunuyor.

Anayasa, herşeyden önce yukarıda açıkladığımız şekilde yayın kuruluşlarının hak ve yükümlülükleri ile vatandaşların kişilik haklarını saymıştır. Birinin başladığı çizgide diğeri sona ermektedir. Anayasa, daha sonra bu "**temel hak ve özgürlüklerin; özlerine dokunulmaksızın Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceğini, bu sınırlamaların Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını**" söylemiştir.

Temel hak ve hürriyetlerin; bölücülük, şeriatçılık, Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürülmesi ve temel hak ve hürriyetleri yok etme amaçlarıyla kötüye kullanılması ise, Anayasa'nın 14. maddesi ile yasaklanmıştır.

15. madeyeye göre, bu haklar; savaş, sıkıyönetim, seferberlik ve olağanüstü hal sebebiyle evrensel kurallara uyularak, durumun gerektirdiği ölçüde ve geçici olarak kısmen ve tamamen durdurulabilir. Ancak bu durumlarda bile savaş hukukuna uygun ölümler ve ölüm cezaları dışında kişinin maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.

Bu genel sınırlamaların dışında sadece radyo ve televizyon yayıncılığına yönelik sınırlamalara çeşitli kanunlarda rastlanmaktadır. Kısaca bunlar hakkında bilgi verelim.

2.3.3.1. Türk Ceza Kanunu'ndaki Yasaklar

Türk Ceza Kanunu, 125 ve 127. maddelerinde; bölücülük, savaş açma ve vatan hainliği amacıyla yayın yapmayı suç saymıştır. Bu yönde yayın yapanlara üç yıldan başlayan hapis ve en ağır suç için ölüm cezası verilir.

Milli bayrak ve diğer sembollere saldırı amacıyla yayın yapanlar 145. madde gereği bir yıldan başlamak üzere hapsedilir.

Ülke güvenliğini tehlikeye düşürecek olan ve halkı askerlikten soğutma amacı güden yayınları yapanlar ise, 155. maddede para cezası ve iki aydan iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılır. (Emret Komutanım adlı kitabından dolayı Mehmet Ali Birand'ın, HBB Televizyonu'nda yayın yapan iki kişinin bu suç nedeniyle yargılandığı medya ile ilgilenenlerce hatırlanacaktır.)

Bunların yanısıra; 153. madde ile askerleri kanunlara aykırı davranmaya teşvik edenler bir seneden beş seneye kadar hapsedilir.

T.C.K.'nun 158. maddesinde, Cumhurbaşkanına hakaret eden, 159. maddesinde ise, Türklüğü, Cumhuriyeti, Meclisi, Hükümetin manevi kişiliğini , askeri ve emniyet güçlerini, Yargı'nın manevi şahsiyetini hakarete uğratan yayınlar için, yayıncıların onbeş günden üç seneye kadar çeşitli sürelerde hapisle cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ancak AB ile Uyum Yasaları çerçevesinde yapılan 4771 sayılı ve 03.08.2002 tarihli Kanunda getirilen değişiklik sonucu, 159. maddedeki sayılan organları tahkir ve tazyif kastı bulunmaksızın sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yayınlardaki düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez.

Savaş sırasında halkın moralini bozan abartılı ve gerçek dışı yayın yapanlar 161. maddeye göre, beş seneden başlayan hapisle cezalandırılır.

Dinen kutsal şeyleri kınayan ve hakaret eden yayıncılar 175. madde sonucu altı ay iki yıl arası hapisle karşılaşır.

"Şunu ya da bunu vermezsen yayınlarım", şeklinde tehdit edenler 192. madde gereğince bir yıldan dört yıla kadar hapis ve para cezasına uğrar.

Siyasi partiler, Kızılay veya Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Kurulu'nun işaretlerini izinsiz basımda veya yayında kullananlar 253. madde gereğince üç aydan başlayan hapis ve para cezaları ile cezalandırılır.

T.C.K.'nun 266. maddesine göre, resmi heyetlere, görevlilere ve hakime söven veya hakaret edenler, iki aydan başlayan hapis ve para cezalarına maruz kalırlar.

Bir suçun işlenmesini tahrik edenler yani "yağmalayın, saldırın, izinsiz gösteri yapın" şeklinde yayın yapanlar, 311 ve 312. maddeleri gereğince üç aydan başlamak üzere hapis ve para cezası ile cezalandırılır.

Ticarette hile ve pazar ya da borsalarda fiyatların artışına yayınla sebep olanlar 358. maddeye göre, üç aydan üç seneye kadar hapis ve para cezasına çarptırılır.

Hakaret ve sövme suçlarını düzenleyen TCK 480. madde, "...Bu cürüm, neşir veya teşhir olunmuş yazı veya resim veya sair neşir vasıtası ile irtikap olunmuş ise, failin göreceği ceza altı aydan üç seneye kadar hapis ve üç milyon liradan yirmibeş milyon liraya kadar ağır para cezasıdır." der.

TCK 480/a maddesinde, bu Kanunun 158, 159268 ve 480'inci maddelerinde yazılı hakaret suçları tahrif edilmiş eksik vesikaya dayanılmak suretiyle işlendiği takdirde, faillere yukarıdaki maddelerde yazılı cezalara ilaveten iki milyon liradan beş milyon liraya kadar ağır para cezası öngörülmektedir.

TCK'nın 525/a, 525/b,525/c ve 525/d maddelerinde bilişim alanındaki suçlar düzenlenmiştir.

2.3.3.2. Askeri Ceza Kanunu'ndaki Yasaklar

Askeri Ceza Kanunu'nun 58'inci maddesine göre; halkı askerlikten soğutan yayınlar yapmak, vatana ya da savaşta ihaneti teşvik etmek, amirlere ya da emirlere itaatsizliğe yönlendirmek yasaktır, ayrıca 16'ıncı maddesine göre hapis cezasını gerektiren suçlardır.

2.3.3.3. Sıkıyönetim Kanunu'ndaki Sınırlama ve Yasaklar

1402 sayılı Kanun gereği (3'üncü madde) komutanları gerekli gördüğünde her türlü kitle iletişim aracıyla yapılan yayına sansür koymak, sınırlamak, durdurmak ve bunlardan yararlanmak yetkisine sahiptirler. Bu yetkilere haberleşmeyi ve yayınları kontrol etmek, toplatmak ve imha etmeyi de ekleyebiliriz. Ayrıca sıkıyönetim bölgesinde telaş ve heyacan doğuracak şekilde asılsız, abartılmış haber yapan ve nakledenler ikiyıla kadar hapis ve bir miktar para cezasına maruz kalırlar.

2.3.3.4. Olağanüstü Hal Kanunu'ndaki Sınırlama ve Yasaklar

Bu Kanun'un 11'inci maddesi ile, genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla, gazete, dergi, broşür, kitap, el ve duvar ilanı ve benzerlerinin basımını, dağıtılmasını, bölgeye sokulmasını yasaklamak ya da izne bağlamak ve toplatmak, sözlü ve görüntülü yayını denetlemek, sınırlamak ve yasaklamak yetkisini, il ve bölge valilerine vermiştir (11'inci madde). Aynı Kanun, gerçeğe ve kişilik haklarına aykırı haberlerin yayınlanması halinde otuz milyondan yüz milyon liraya kadar para cezası verileceğini belirtmiştir. Ayrıca, özel amaçla kamunun telaş ve heyecanını doğuracak mahiyette asılsız ve abartılı yayın yapanlar para cezasının yanı sıra altı aydan iki yıla kadar hapisle cezalandırılır. Bu ve benzer konudaki kararlar TRT'de ücretsiz yayınlanır.

2.3.3.5. Terörle Mücadele Kanunu'ndaki Yasaklar

Terörle Mücadele Kanunu'nun 6,7 ve 8'inci maddeleri ise daha ağır cezalar içermektedir. Terör örgütleri ile ilgili propaganda yapanlar bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile Türkiye Cumhuriyetinin bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla propaganda yapılırsa sorumluları ve kitle iletişim aracı shipleri altı aydan iki yıla kadar hapis ve üç milyara kadar para cezasına çarptırılır. Suçla ilgili bilgileri haber verenler ile terörle mücadele görevlilerinin ya da muhbirlerin hüviyetlerini açıklamak ya da yayınlamak suretiyle hedef gösterenler, örgütlerin bildiri ve açıklamalarını yayınlayanlar beş milyondan on milyona kadar para cezasına çarptırılırlar (6, 7, 8'inci maddeler).

2.3.3.6. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a Göre Sınırlamalar

Bu Kanun'un 40'ıncı maddesinde ise, suç işlemiş onbeş yaşından küçüklerin yargılanmaları ile ilgili yayın yasağı bulunmaktadır. Bu yasağa ilk uymamada küçük bir para cezası, tekrarında ise üç aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

2.3.3.7. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'ndaki Yasaklar

Kanun'un 9. maddesi gereğince, mal bildirimlerindeki bilgiler ve kayıtlar esas alınarak içeriği hakkında yayında bulunulamaz. Aksi takdirde dörtbuçuk aydan birbuçuk yıla kadar hapis cezası söz konusudur. Ayrıca, rüşvet, yolsuzluk ihbarlarında dava açılıncaya kadar bilgi vermek ve yayın yapmak yasaktır. Yaparsanız ne olur? Hiç. Çünkü, Kanun yapılırken aksi davranışa ceza düzenlenmesi unutulmuştur herhalde.

2.3.3.8. Adli Sicil Kanunu'ndaki Yasak

Kanun'un 7'inci maddesine göre; adli sicilde tutulan bilgiler gizlidir. Bu bilgiler görevlilerce ve talep üzerine verilen kişiler ve kurumlarca açıklanamaz. Bu bilgileri açıklayanlara altı aydan bir yıla kadar hapis ve beşyüz bin liradan on milyon liraya kadar para cezası verilir.

2.3.3.9. Bankalar Kanunu'ndaki Yasak

Bankalar Kanunu'nun 22/6 maddesine göre, bir bankanın itibarını kırabilecek ya da şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir konuya kasten sebep olan veya bu yolda asılsız haberler yayanlar için bir yıldan üç yıla kadar hapis ve para cezası verilir.

2.3.3.10. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki Sınırlama ve Yasaklar

4077 Sayılı bu Kanunu, medya çalışanları açısından dikkat edilmesi gereken bir kanundur. Kanun'un 16. maddesi gereğince ticari reklam ve ilanların yasalara, genel ahlaka uygun, dürüst ve doğru olmaları esastır. Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı, suistimal edici, güvenliğini ve sağlığını bozan, siddet ve suçu özendirici reklamlar yasaktır. Bu Kanun'a göre, hukuka aykırı reklam için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Reklam Kurulu, ortaklaşa reklamı durdurmak, düzeltmek yetkisine sahip olduğu gibi ayrıca yayın kuruluşuna ellidört milyara kadar para cezası verir. Reklamlarla ilgili olarak ayrıca haksız rekabet yapılması halinde Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa göre, reklamın durdurulması, maddi ve manevi tazminat davalarının yanı sıra yayıncılar bir aydan bir yıla kadar hapis cezası ile karşılaşırlar .

2.3.3.11. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki Sınırlamalar

5846 Sayılı bu Kanun ise, eserleri izinsiz olarak kullanan, çoğaltan, işleyen ve çıkar sağlamak için yayınlayanlar yayın durdurma, maddi ve manevi tazminatların yanısıra 71, 72, 73 ve 80. maddelere göre, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve elli milyardan yüzelli milyar liraya kadar para cezası ile cezalandırılırlar. En tehlikeli kanunlardan biridir bu, aman dikkat edelim. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda özel bir bölümde verilecektir.

2.3.3.12. Seçimlerle İlgili Kanunlardaki Sınırlamalar

Seçimlerle ve seçim dönemleriyle ilgili olarak genel sınırlamalar 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da ilk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanun'un 1995 yılında yapılan değişiklikle getirilen 61. maddesinin 2. fıkrasına göre, Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) ilan ettiği seçimin başlangıç tarihinden itibaren kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın yapılması yasaktır.

298 sayılı Kanun'un 52. maddesine göre; seçime katılan siyasi partiler oy verme gününden önceki yedinci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar radyo ve televizyonda propaganda yapabilirler. Burada propaganda derken sadece seçim konuşmaları yapabilirler anlamındadır. Zira maddenin devamında yaklaşık onar dakika bir konuşma imkanı verilmekte, bu konuşmaların tüm Türkiye'deki radyo ve televizyonlarda aynı anda yayınlanacağı düzenlenmekte, bu konuşmaların tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılmasının TRT ve YSK tarafından sağlanacağı belirtilmiştir. Aynı maddede özel radyo ve televizyonlardaki bu konuşmaların TRT de uygulanan usul ve esaslara uygun olacağı ve denetimin YSK ve il seçim kurulları tarafından yapılacağı yazılıdır. Seçim konuşmaları hakkındaki bu düzenlemelere aykırı davranma halinde madde 151/2 hükmü gereğince altı aydan bir yıla kadar hapis ve para cezasına çarptırılır. Oy verme gününden önceki günün saat 18.00'ından sonra ve oy verme günü propaganda yayını yapanlarda üç aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılır.

298 sayılı Kanun'un 55/A maddesine göre; seçimlerin başlangıç gününden itibaren özel radyo ve televizyon yayınları –bu madde 1993 tarihli olduğundan ve henüz 1994 deki 3984 sayılı Kanun çıkmadığından- TRT nin 2954 sayılı Kanun'una tabi kılınmıştı. Ancak artık 3984 sayılı Kanun olduğundan bu hükmün bir önemi yoktur. Bu maddenin önemi 149/A maddesi ile olan bağlantıdır. Çünkü 298 sayılı Kanun'un 149/A maddesine göre; Kanun'un 55/A maddesine ve YSK kararlarına

aykırı olarak yayın yapılması halinde ülke geneline yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarına beş günden on beş güne kadar ve yerellere üç günden yedi güne kadar yayın durdurma cezası ülke genelindekilere YSK tarafından yerellere ilçe seçim kurulunca verilir. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının sorumluları on milyon ile beş milyara kadar para cezası tekerrürü halinde üç kat arttırılması ile cezalandırılır. İlçe seçim kurullarının kararlarına karşı YSK ya itiraz edilebilir ancak YSK kararları ise kesindir ve Mahkemeye başvurulamaz. Bizce bu hüküm de hukukun genel ilkelerine aykırıdır.

Yukarıdaki düzenlemeler ışığında belirtmek gerekir ki; 2002 yılında 3984 sayılı Kanun'un 32. maddesi değiştirilmiş ve özel televizyon yayıncıları için seçimlerde oy verme gününden önceki yedinci günden itibaren bu yasak düzenlenmiştir. Seçimlerin başlangıç günü dediğimiz gün seçimden önceki iki-üç ay öncedir. Bu nedenle bu iki Kanun maddesinin yasak süresi konusunda yaklaşık arada iki üç aylık yasaklı dönem farkı vardır. Kanaatimiz 3984 sayılı Kanun sonradan çıktığı için bunun uygulanması ve 298 sayılı Kanundaki 61/2. maddesindeki yasağın kapsamının özel radyo ve televizyonlar için daraldığı yönündedir. Kanaatimizce TRT açısından ise yasaklar seçimlerin başlangıç gününden itibaren başlar. Bu tartışma özellikle siyasi partilerin hazırladıkları reklam ve tanıtım yayınları açısından önemlidir. Fakat 3984 sayılı Kanun'un 32. maddesi, seçim dönemindeki yayınlara ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir hükmünü koyduğundan, Üst Kurul 2002 seçimlerine ilişkin olarak özellikle seçim döneminde siyasi partilerin tanıtım ve reklam yayınları açısından durumu YSK'ya sormuş ve YSK 426 sayılı kararı ile önce bizim kanaatimize uygun olarak yasakların özel radyo ve televizyonlar için seçimlerden bir hafta önce başladığını belirtmişse de, 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesindeki "siyasi partiler arasında fırsat eşitliği sağlanması, tek yönlü taraf tutan yayın yapılmaması" gibi yayın ilkelerini ve 298 sayılı Kanundaki 61/2. maddenin son fıkrasındaki "başka kanunların bu fıkraya aykırı hükümleri uygulanmaz" cümlesini referans yapıp, reklam ve propagandaya yönelik yayınların seçimlerin başlangıç gününden itibaren yayınlanamayacağı kararını vermiştir. Böylece 3984 sayılı Kanun'un 32. Maddesindeki bir haftalık yasak süresinin uygulamada bir anlamı kalmamıştır. Zira, YSK'nın kararları kesindir ve aleyhine başka bir yargı merciine gidilemez.

2.3.4. Kişilik Hakları, Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları

2.3.4.1. Yayına Konu Olan Kişi ve Hakları

Herkes kendi kaderini yaşamaktadır. Bu kadere dışardan gelecek müdahaleler de kaderci bir anlayışa göre Allah'ın takdiridir. Ancak, benlik duygumuz bu müdahaleleri ortadan kaldırmaktan yana olup, arzularımızı yaşamayı gerektirmedir. Bu arzularımız bir hak olarak dışarıya "istiyorum, bana ait" şeklinde çıkmaktadır. Fa-

kat toplu yaşamak zorunluluğu, arzularımız ile diğerlerinin arzularının çatışmasını önlemek için, bir uzlaşma zemini oluşturmuştur. "Olmazsa olmaz" arzu ve gereksinimlerimiz "hak" adını almış, buna karşılık diğer kişilerin de arzularına saygılı olmak tarafımızdan kabul edilmiştir. Bunların çatışmasını önlemek için herkesin sınırları çizilmiştir. Eğer biri diğerinin sınırını aşarsa bu, "hukuk" ve "yargı" sisteminde cezalandırılacaktır.

Bu arada kişilerin sınırları içinde arzularını gerçekleştirebilmeleri için, fırsat eşitliği gereklidir. "Doğallık" ya da "güçlü olan yaşar" kuralı, yanında vahşeti de getirdiğinden toplu yaşam geleneğince yumuşatılmıştır. İnsanlar eşit yapıdaki aileler içinde ve eşit fiziksel güç ve kabiliyetlerle doğmadıklarından, toplumsal kurallar olan "hukuk", "ahlâk" ve "din" güçlüleri engelleyici ve zayıfları koruyucu kurallar getirmiştir.

Bu felsefi ve teknik yaklaşımın ardından hukuk disiplini içinde "hukuk" kavramından başlayarak "kişi" ve "hak"larına ulaşan bir kavram irdelemesi yapmak gerekir. Bu yaklaşım ile; insan topluluklarında, kişiler arasında ya da kişiler ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen ve kendilerine uyulması devletin zorlayıcı gücü ile sağlanmış bulunan, düzenleyici, yasaklayıcı ve izin verici davranış kurallarının bütününe hukuk adı verilir.[16] Hak ise, hukuk tarafından himaye edilmiş ve bu himayeden yararlanma, hak sahibinin iradesine bırakılmış olan menfaattir. Bu doğrultuda hak, hukuk tarafından tanınan bir yetkidir. Hukuksal anlamda kişi, hak ehliyetine yani haklar edinebilme ve borçlar yüklenebilme yeteneğine sahip bulunan varlıktır.[17] Kişiler, hak ehliyetine sahip insanlarsa bunlara "gerçek kişiler" denir. Hakları kazanıp, borçları yüklenebilen dernek, şirket ve diğer kuruluşlar ise "tüzel kişi"lerdir.

Kılıçoğlu, "Yaşam, sağlık, özgürlükler, şeref, haysiyet, özel yaşam, isim, resim, his yaşamı gibi kişisel varlıklar üzerindeki haklar kişilik hakkını ifade ederler. Kişilik hakkı kişisel varlıklar üzerindeki bir hak olduğundan bu varlıklara yönelen saldırılar kişilik hakkının ihâli sonucunu doğurur."[18]

Hafızoğulları, kişilik haklarını "doğumla birlikte kendiliğinden kazanılan, doğrudan doğruya kişinin şahsına, kendisine bağlı olan haklar olarak" tanımlamakta ve bunların "tasarruf dışı, devri mümkün olmayan ve hiçbir şartta feragat edilemeyecek haklar" olduğunu, ayrıca, " herkese karşı, tabii, aynı zamanda egemen veya de-

---

[16] Mesut Önen, Hukukun Temel Kavramları, İstanbul, 1991, s.1 den naklen Ergun Özsunay, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul, 1971, s. 5

[17] a.g.e., s.166

[18] Ahmet Kılıçoğlu, Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk, AÜ HF yayını, 2. Baskı, Ankara, 1993, sf. 4-5.

ğil her çeşit iktidara karşı ileri sürülen haklar" olduğunu söylemekte ve " kısacası, bunlar kişinin bir tezahür biçimidir, ortaya çıkış biçimidir." demektedir.[19]

Anayasa'nın 12. maddesi, "**herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir**" demektedir. Bu temel düzenlemeyi hayata geçirmek için kanun, tüzük, yönetmelik ve idari kararlar gibi diğer alt kurallar yapılıp, hepimizin hakları korunmaktadır.

Yukarıda radyo ve televizyon yayıncılarının haklarını belirtmiştik. Şimdi de yayına konu olan kişilerin haklarını inceleyelim. Anayasa'mızın "herkesin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı vardır" düzenlemesi doğrultusunda öncelikle kişi haklarını, maddi ve manevi haklar diye ikiye ayırabiliriz.

2.3.4.1.1. Maddi Haklar

Maddi hakları bedensel haklar ve mülkiyet hakları diye ayırarak iki başlık altında inceleyeceğiz. İsim ve resim de kimi zaman maddi haklara konu olmakta iseler de, uygulamada çoğunlukla manevi açıdan saldırıya uğradığından manevi haklar başlığında incelenecektir.

2.3.4.1.1.1. Bedensel Haklar

Anayasa, öncelikle kişinin yaşama hakkını en temel hak olarak almıştır. Kişinin beden bütünlüğüne dokunulamaz. Kimseye eziyet yapılamaz. Herkes kişi hürriyetine ve güvenliğine sahiptir.

Bu hakkın sonucu olarak herkesin bedensel bütünlüğünü ve sağlığını koruma hakkı vardır. Bu haklara radyo ve televizyon yayınları sebebiyle zarar verilmişse, yayıncı ve sorumlular bu zararı telafi etmek ve Türk Ceza Kanunu'na göre adam öldürme veya müessir fiil adını verdiğimiz yaralamaya sebep olmuşlarsa bu suçun cezasını çekmek zorundadırlar. Yine Medeni Kanun ve Borçlar Kanunları gereğince, bu bedensel zararlara ve ölümlere ilişkin maddi ve manevi tazminat ödemek durumundadırlar. Özellikle Borçlar Kanunu'nu 47. maddesi fiziki varlığın zarar görmesi durumunda tazminat sorumluluğunu düzenlemiştir.

Mesela, kamera şakası sebebiyle üzüntüden saçları dökülen kızın tedavi giderlerini sorumlu olan yayıncılar ödemek zorundadır. Yapılan bir yayın ile belli kişiler hedef gösterilmişse ve bazı, "durumdan vazife çıkaranlar" birilerinin gözüne girmek için, bu kişilere zarar vermişlerse yayıncı da tedbirsizlik ve dikkatsizlikle adam öldürme veya yaralamadan yahut adam öldürmeye azmettirmekten yargılanır. Herkes

---

[19] Zeki Hafızoğulları, İnsan Hakkı Olarak ve Kişilik Hakları ve Kişilik Haklarının Korunması, AÜ HF Dergisi C.46, S.1-4., 1997.

bir televizyon kanalında sırtında bulunan Allah dövmesi ekrana taşınarak adeta, hedef gösterilen bir barmen'in ertesi gün öldürülmesini hatırlamaktadır.

2.3.4.1.1.2. Mülkiyet Hakları

"Dünya malı dünyada kalır", "Mal sahibi, mülk sahibi nerde bunun ilk sahibi". Bu sözlerle mülkiyetin belirleyici olmadığı bize göre doğru olarak söylenmişse de Hukuk, mülkiyet hakkını temel haklardan biri olarak düzenlemiştir. Herkesin mülkiyet hakkına sahip olduğu Anayasa kuralıdır (35'inci madde). Mülkiyet hakkını oluşturmak amacıyla da insanlar dilediği alanda çalışma ve sözleşme hakkına sahiptir. Kamu hizmetlerine çalışmak için girme hakkı vardır.

"Ölüm hak, miras helal" herkesin bildiği bir sözdür. Kişinin miras yoluyla kazandığı ya da kendi çalışması ile satın aldığı yahut kendisine bağışlanmış olan araba, mücevher, kıyafet, mobilya gibi menkul (taşınır) yada arsa, arazi, ev, işyeri gibi gayrımenkul (taşınmaz) malları da Hukuk tarafından korunmaktadır. Bu malların, kitle iletişim araçları tarafından doğrudan yok edilme imkanı bulunmamakla beraber, dolaylı olarak bir yayın sonucu zarara uğraması imkan ve ihtimal dahilindedir. (Öyle bir yayın yapılır ki, bir muhabir, birine ait arazinin adresi ve resmini göstererek "bu arazi üzerine bu yayından itibaren kim ilk gecekonduyu yaparsa, arazinin tapusunu ona vereceğiz" der. Müteahhitle anlaşıp, kat karşılığı on daire alıp, sonunda düzlüğe çıkacak vatandaş bir anda, beş sene gecekonducularla uğraşıp, elinizdeki son kuruşu da avukatlara kaptırıp, kimsesizler mezarlığına gömülür. Olmaz demeyin. Başka bir örnek, gazetecinin bir harfi karıştırması sebebiyle arabanızın plakası üç kişiyi ezdi diye habere konu olur, adresiniz verilir, ertesi gün kaza geçirenlerin yakınları kapınıza gelir, arabanızı hurdaya çevirir...Ne yazık ki, bu ve benzeri örnekleri günlük hayatımızda 'gerçek' olarak sıklıkla yaşamaktayız.)

Bu malvarlığı hakları dışında geçim, para ve mülk sağlayan ticari işletme ve meslek de Hukuk'un koruması altındadır. Bir gazete yahut televizyon haberi ile halkı galeyana getirip, işyerinin işgali ya da yağmalanmasına neden olmak hukuka aykırıdır. Yine bir yayınla bir firmanın mallarının ya da markasının boykotunu yapmak veya bir kuruluşu sürekli kötüleyerek ona kredi verilmesine engel olmak mesleki ve ticari haklara yapılan saldırılardır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 56. maddesinden itibaren haksız rekabet düzenlenmiştir. 57. maddeye göre; başkalarını, onların mallarını, ürünlerini, faaliyetlerini, ticari işlerini yanlış ve gereksiz sözlerle kötülemek, onların ahlaki ve mali yeterliliği hakkında gerçeğe aykırı bilgi vermek veya kendisi hakkında yukarıdaki konularda yanlış ve yanıltıcı bilgi vermek, imalat ve ticari sırları elde etmek ve açıklamak, sır konularından haksız faydalanmak ve başkalarına açıklamak ekonomik açıdan haksız rekabettir. Bu konuda yayın yapılıp, haber ya da reklam yoluyla, bir kişinin adı,

firma adı veya ürünü kötülenirse veya kendi ürünü hakkında yanlış bilgi verilirse haksızlığın tespiti, rekabetin önlenmesi, yanlış bilgilerin düzeltilmesi, maddi ve manevi tazminat ile ceza davaları açılabilir.

Yapılan yayın ile, bir kişinin mesleki ya da diğer türdeki kişilik hakkına ağır ve yersiz eleştiriler yöneltmek, gerçek dışı söylenti ve suçlamalarla toplum içindeki ekonomik ve manevi yerini sarsmak, onun ticari varlığına zarar vermektir. Araştırmacı yayıncıların programlarında yer alan bir askeri doktoru herkes hatırlar. Programda, bir konu mankeni kullanılarak, hastalara sarkıntılık ettiği yayınlanmıştı. Ayrıca bir kişinin işyerinde kanun kaçaklarını sakladığını, bir mimarın projesini yaptığı evlerin müteahhidin eksik malzeme kullandığından bahsedilmeyerek yıkıldığını, bir işadamının borçlarını ödemediğini, kaçtığını söylemek sıkça rastladıklarımızdır. En ilginci de futbol maçlarındaki hakemlerdir. Bu kişilere stadlarda yaklaşık yirmi bin kişi yuh çekmektedir. Bu görüntü ya da haber yayınlandığında bir meslek mensubu halkın gözünde küçük düşmekte, onun mesleğine saldırılmaktadır. Eğer maçtaki karar hatalı ise, haber doğru denilerek cezadan kurtulunur. Ama hakemin kararının doğru olduğu, açılan bir davada bilirkişi raporu ile kanıtlanırsa, "ben eleştiri hakkımı kullandım" veya "ben canlı yayındaydım, ister istemez küfürler duyuldu" diyen haberci hukukun takibinden kolay kurtulamamalıdır.

Ticari kuruluşlar, şirketler ve bankalar için de, gerçek dışı olması kaydıyla, batıyor, kara para aklıyor, ürettiği ürün dayanıksız gibi nitelemeler hukuka aykırıdır.

Televizyon habercisinin kamerası nasıl kutsalsa, şirket ya da meslek mensuplarının sırları da o kadar kutsaldır. Bu yüzden meslekî ve ticarî sırlar mülkiyetle ilgili kişilik haklarındandır. Bir şirketin, işadamının ya da meslek mensubunun ürün araştırmaları, kayıt ve belgeleri, hesapları, defterleri, üretim ve yönetime ilişkin plan ve düzenlemeleri, müşteri liste ve adresleri mesleki ve ticari gizleridir.

Bir haber veya radyo ve televizyon programı için bunların fotoğrafını çekmek, konuşmaları kasete almak, planları ya da listelerin fotokopisini çekmek, görüntülemek, yayınlamak hem tazminat hem de hapis cezasını gerektirebilir. Bu kuralın istisnaları vardır. Bir bankanın, leasing ve faktoring kuruluşunun kredi için istihbarat ve bilgi toplaması hukuka uygundur. Medyanın haber verme hakkı kapsamında bir suçun işlendiğini, ahlâka yahut sağlığa aykırı bir üretim yapıldığını, küçüklerin çalıştırıldığını söylemek de istisnalardandır.

Toplumda belli ölçüde tanınmış olan politikacı, sanatçı, manken ya da sporcular için isim ya da resminin bir ticari yarar için izin alınmadan bir ürün veya kuruluş için kullanılması onların mesleki ve ticari haklarına saldırıdır. Zira, bu kişilerin isim ya da resimleri bir marka haline gelmiştir. Bunların isim yada resmi para ve mülkiyet hakkı oluşturmaktadır. Örneğin İbrahim Kutluay, Hülya Avşar, Ali Kır-

ca'nın, adı ya da fotoğrafının bir sakız reklamında, yahut kredi kartı reklamında kullanılması, ürünün içine bu kişilerin resminin koyulması onların ticari haklarına bir saldırı doğurur.

Mülkiyet haklarından biri de fikir, sanat, müzik ve edebiyat eserlerine ilişkin yaratıcının, mali hakları ondan devralanın ve komşu hak sahibi denilen yapımcı, icracı ve yayıncıların haklarıdır. Bir kişi, şirket veya topluluk bu tür bir eser yaratırsa, bu eserin şüphesiz parasal bir getirisi olur. Edebiyat eseriyse basılır, telif parası alırsınız. Oyuna veya filme konu olur para kazanırsınız. Bir tablo yaparsınız satarsınız, bir kitabın kapağında kullanılması için para karşılığı izin verirsiniz. Röprodüksiyon bastırtıp gene büyük maddi çıkarlar elde etme imkanına sahip olursunuz. Yahut bir beste yaparsınız, kasetinizde bir besteyi okursunuz. Bunu filmde müzik olarak kullandırırsınız. Bir oyun, bale, opera veya senaryo yazarsınız. Belli mali haklarını devredersiniz. Televizyon kuruluşu olarak senariste, ışıkçıya, oyuncuya parasını verir bir dizi çekersiniz, bir maçın yayın hakkını satın alırsınız. Bir sinema ya da video filmi yaparsınız. Bir çok sanatçıyı bir araya toplayıp, konser düzenlersiniz, yayın haklarını bir radyo ve televizyon kuruluşuna satarsınız, plakçıyla anlaşıp, konser kaseti çıkarırsınız. Bu örnekler ve para kazanma yolları arttırılabilir. Sonuç olarak fikir, sanat, müzik, sinema, ilim ve edebiyat eserleri maddi ve mülkiyet hakkı konusudurlar. Eser sahiplerinden izin alınmadan bu eserler kopyalanır, çoğaltılır, kamuya gösterilir, dinletilir, oynatılır, yayınlanır ve bu gibi ticari amaçla kullanılır ve ya elde tutulursa, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu hakka yapılan saldırının durdurulması ve uğranılan maddi ve manevi zararın tazmin edilmesi ve hakka tecavüz edenlerin cezalandırılması istenebilir. Ayrıca 3984 sayılı Kanun'un 4/o düzenlemesinde yayınlarda mevzuatın (hukuk kurallarını içeren kanun, tüzük ve yönetmelik gibi metinlerinin) eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlal edilmemesi kuralı olduğundan RTÜK tarafından verilecek bir yaptırım sözkonusudur. Tabii burada düzenleme eksik yapılmıştır. Sadece eser sahipleri değil komşu hak sahipleri ve diğer hak sahipleri de bu kapsam içinde değerlendirilmelidir.

2.3.4.1.2. Manevi Haklar

Radyo ve televizyon yayıncılığı adına bir kişiye manevi acı çektirmek, metodlu işkence yapmak, özel yaşamını izleyerek sürekli ruhsal baskı yapmak ve tehdit altında tutmak zaman zaman karşılaştığımız durumlardır.

Manevi haklar dediğimizde Anayasa'da manevi varlığını geliştirme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, özel yaşamın gizliliği akla gelmektedir.

Bu haklar başkalarının saldırılarına karşı olduğu gibi, kişilerin bizzat kendilerinden kaynaklanan vazgeçmelere karşı bile korunmuştur. Medeni Kanun'un 23. maddesi, **"kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlayamaz"** demektedir.

Ancak uygulamada manevi haklara radyo ve televizyon kuruluşlarından gelen saldırılar çoğunlukla, isim, resim, onur ve saygınlık ile özel hayatın gizliliğine karşı yapılmaktadır. Bu sebeple incelememizi bu başlıklar altında yoğunlaştırıyoruz.

2.3.4.1.2.1. İsim

İsim ya da ad, kişi haklarının konusuna girer. İsim kişinin toplumsal ilişkilerinden kaynaklanan bir değerdir. Sadece gerçek anlamdaki isim değil, kişiyi ve ailesini toplum içinde tanıtmaya yarayan öz adı, soyadı, göbek adı, lakap, takma isim, ünvan, ün, simgeler, arma, rozet gibi değerler de kişi haklarındandır. Medeni Kanun'un 26. maddesi adı haksız olarak kullanılan kişiye; isim hakkının tespiti, adına karşı haksız kullanımın tespiti, bunun önlenmesi, maddi ve manevi zarar talebinde bulunma gibi olanaklar tanımıştır.

Eğer bir kişinin ismini gerçek dışı bir yayında kullanırsak, onun kişilik haklarından olan manevi değerlerine yani ismi üzerindeki hakkına zarar vermiş oluruz. Bir örnek verelim.

Davacılar, davalı gazetenin ... nüshasında ***"sahte kimlikle yakalandı, arkasından dinsel örgüt çıktı . Ankara'da yakalanan 9 kişinin Mesih İmanlılar Örgütüne mensup oldukları, ayrıca çeşitli soygun, gasp ve hırsızlık olaylarına karıştıkları belirlendi"*** *başlığı ile verilen haberde gerçeğe aykırı olarak isimleri de zikredilmek suretiyle kendilerinin çeşitli soygun ve hırsızlık olayları faili olarak gösterildiklerini bu suretle kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunu bildirerek manevi tazminata karar verilmesini talep etmişlerdir.*

Haberi hukuka uygun kılan nedenlerden biri de, haberin gerçeklere uygun olarak verilmiş olmasıdır. Oysa davacıların herhangi bir soygun , gasp ve hırsızlık olaylarına karışması söz konusu değildir. Davalı gazetenin gerçeklere aykırı olarak davacıları adı geçen suçların faili olarak göstermesi haberi hukuka aykırı kılmıştır. Haber niteliği itibariyle davacıların kişilik haklarını zedeleyici bulunmaktadır.(Yar.4.H.D. 14.6.1988 E.2485/K.5958)

Bir radyo veya televizyon yayınından dolayı haberde adı geçen, işini kaybetmiş veya ismin yanlış kullanılması sonucu bir ticari kuruluşun kredisi kesilmiş, müşterileri azalmış olabilir. Bu durumlarda ilgili maddi tazminat davaları açabilir. A adlı şirketin naylon fatura ile yakalandığını söyleyen haberde aceleden veya yanlışlıkla B adlı kuruluş suçlu gibi tanıtılabilir. Netice olarak dikkatli olmak gerekir.

İsim veya ilgili tanıtma işaretlerinin ticari amaçla radyo ve televizyon yayınlarında izinsiz kullanımı da hukuka aykırıdır. Mesela, Sabancı'nın veya Koç'un adı bir gömlekte izinsiz kullanıp reklam yapılamaz. Veya "Sa" ekini bir ürüne isim olarak verip bu tanınmış markayı taklit ederek reklam filmleri hazırlanamaz. Bunu

hem kullanan firma hem de reklamı yayınlayan medya kuruluşu cezalandırılır. İzinli kullanıma örnek olarak Sabancı'nın gömlek reklamında görünmesini veya Hülya Avşar'ın adının çocuk bezleri için kullanılmasını gösterebiliriz.

İsimle ilgili bazı manevi haklar da Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda bulunmaktadır. Bir fikir, sinema, sanat, ilim ve edebiyat veya müzik eseri üretmeniz veya üretimine katkıda bulunmanız halinde bu eser sizinle özdeşleşmiştir. Sizin evladınız gibidir. Evlada nasıl babasının adını sorarlarsa, eseri de sizin adınızla anarlar. Ancak, bazı kötü niyetli kişiler, bireysel ya da toplu eserlerde sizin adınızı yok ederler ve kendileri yahut başkasına mal ederlerse haklarınıza tecavüz edilir. Yine yarattığınız eserin orijinalliğini bozup, değiştirerek yayınlarlarsa gene eserle ilgili manevi haklarınıza saldırmış olurlar. Sizin henüz yayınlanmamış bir eserinizi izinsiz yayınlarlarsa gene saldırıda bulunmuş olurlar. İşte Kanun, eserlerle ilgili olarak, isim ve diğer manevi haklara saldırılar için saldırının durdurulması, manevi tazminat ve ceza davaları açılabileceğini düzenleyerek bunları korumuştur. Ayrıca 3984 sayılı Kanun'un 4/o düzenlemesinde yayınlarda mevzuatın (hukuk kurallarını içeren kanun, tüzük ve yönetmelik gibi metinlerinin) eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlal edilmemesi kuralı olduğundan RTÜK'ün yaptırımı sözkonusu olabilir.

2.3.4.1.2.2. Resim

Resim, bir kimseyi başkaları için tanınır kılan her çeşit görünümdür. Fotoğraf, tablo, karikatür, heykel, görüntü "resim" olarak kabul edilir. Fotoğraf ve filim kayıtları dışında, fırça, kalem ya da farklı malzemelerle yapılanlar ile bilgisayar çizimleri kişilik hakkına saldırıya konu veya araç olur. [20]

Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu resim üzerindeki koruma sağlayan kuralları içermektedir. Aşağıda belirttiğimiz habere konu olma dışında kişinin izni olmayan durumlarda, resminin ya da resmini içeren görüntüsünün çekilmesi, yayınlanması ve sergilenmesi de hukuka aykırıdır.

Yayından önce ilgiliden izin alınmasına rağmen de bazı durumlar saldırı söz konusu olabilir. Eğer yayın esnasında; bir takım eklemelerle, yazılarla ya da bilgisayar teknikleri ile, o kişiye deli, suçlu, özürlü, hasta, hor görülen kişi nitelemeleri yapılırsa, yahut böyle tanınan bir kişi yerine başkasının resmi koyulursa manevi haklar çiğnenmiş olur.

Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nda resimle ilgili özel düzenleme bulunmamakla beraber, resimüzerindeki hak kişilik haklarından biri olduğundan, bu kapsamda saldırılara karşı korunur. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda ise resimle ilgili özel düzenlemeler vardır. Kanun'un 86. maddesine göre; resim ve portreler sa-

[20] Mustafa Dural, Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, İstanbul, 1995, s. 137.

hibi veya mirasçılarının izni olmadan, sahibinin ölümünden on yıl geçmeden neşir edilip, kamuya sunulamazlar. Ancak, Ülkenin siyasi ve sosyal hayatında yer alan kimselerin resimleri, katıldıkları resmi tören ve genel toplantılar, günlük olaylarla sınırlı olarak televizyon haberleri için kişinin izni alınmadan kullanılabilir.

Bu kurala göre, eğer tanınmış bir sanatçının ya da herhangi bir kişinin resmini haber değil de reklam amacı ile kullanırsanız manevi hakkın yanı sıra malvarlığı ile ilgili hakka da zarar vermiş olursunuz. İşte size dergi ile ilgili olsa bile televizyona da uyarlanabilecek bir örnek.

Davaya konu, davacılara ait ve Anıtkabir içinde çekilmiş resim, davalıya ait derginin reklamlarında kullanılmıştır. Kullanılmanın izinsiz ve ticari amaçla olduğu tartışmasızdır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 86. maddesinde, açıkça "resim ve portrelerin izinsiz yayınlanması" yasaklanmıştır. Bu nedenle sorumluluk için resim çekmenin amacı önemli değildir. Davacıların dış görünüşleri resimde yer aldığına göre eylemin Kanun'un emredici kuralına açıkça aykırı olduğu kabul edilmelidir. Davacıların dış görünüşünün resim için ikinci planda kalıp kalmaması da önemli değildir. Asıl olan kişinin dış görünüşünün yayınlanan resimde yer almış olmasıdır.

.. Bir kişinin bir rastlantı sonucu , ayrıntı olarak içinde bulunduğu bir fotoğrafın bir sergide veya sanatla ilgili yayınlarda umuma arz edilmesi halinde, resmi kullanılan tarafından izin alınmadığının öne sürülmesi, "hakkın kötüye kullanılması" olarak nitelendirilebilir (M.K.m.2/2). Ancak, kişinin dış görünüşünün ayrıntı olarak da olsa içinde bulunduğu fotoğrafın "ticari amaçlarla, reklam yoluyla" kamuya sunulmasında izin alınmaması hukuka aykırılığı oluşturmaktadır. İznin alınmadığını ileri sürme, hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilemez.

Olayımızda davacıların da içinde bulunduğu resim, poşet içinde satılan dergiler dahil çeşitli basın organlarında, duvar panolarında ticari amaçları gerçekleştirmek için reklam aracı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle resmin izinsiz olarak ve ticari amaçlarla yayınlanması kişilik hakkına hukuka aykırı olarak bir saldırı niteliğindedir.(Yar.H.G.K. 3.10.1990 E. 4-275 K.459)

Bir kişinin diğer kişilerden gizlediği duvarlarla çevrili evinde ya da yatak odasındaki özel hayatını yahut ticari bir sırrını da gizlice resim kullanarak açıklamak, onun maddi ve manevi haklarına resim yolu ile zarar vermektir.

Yine bölgedeki rakip bir milletvekilinin TBMM Genel Kurul Toplantısı'nda çalışmaktan yorgun-bitap düşmüş bir halde esnerken veya uyuklarken resmini çekip, seçim kampanyası esnasında " o sizi ancak, rüyasında temsil ediyor" diye kampanya yapmak veya "altın kızlar" gibi yatak, yorgan reklamlarında kullanmak kişi hakkına tecavüz örneğidir.

Ancak topluma mâl olmuş ya da mâl olmamış kişilerin resmi, bir haber çerçevesinde kullanılıyorsa bu sefer kişinin kişilik hakkına nazaran, haber verme ya da düşünceyi açıklama hakkı üstün tutulur. Ve yayın hukuka uygun olur. Çoğu bilim adamının Tanrı kelamı gibi yapışıp savunduğu, kamuoyunun ilgisi olan, tanınmış kişilerin iznini almadan ve ortada haber de yokken, magazin programlarında sadece "aman, kamuoyu bunları görmek istiyor, kamu bunlarla ilgilidir" deyip, resim yayını bu kapsamda değildir. Böyle bir söylem kullanılması iletişim özgürlüğünü kişi haklarının üstüne çıkarmak için bir bahanedir.

Kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak amacıyla resim çekilebilir, videoya alınabilir, yayınlanabilir. Örneğin, yağmaya ya da kanunsuz bir gösteriye katılanlar kamera ile çekilebilir. Bu kişileri yakalamak amacıyla yayın yapılabilir. Ya da suçlu olanları aramak amacıyla resimleri dağıtılır veya yayınlanır. Burada hukuka aykırılık yoktur.

Yine aynı amaçla yayıncılar; sokakta kavga edenlerin, çevreyi kirletenlerin, bir suç işleyenlerin, işyerlerine gösteri esnasında zarar verenlerin, trafik kurallarını çiğneyenlerin, haksız kazanç elde edenlerin resmi ya da görüntüsünü yayınlayabilir. Ama bu işi yapan yerine hiç ilgisiz birinin resmini yayınlarsanız, aşağıdaki mahkeme kararı sizin için yazılır.

Davalı ... Televizyonun ... Ana Haber Bülteninin içinde K... Belediyesi ile ilgili olarak yayınlanan haberde "***..bir dilim ekmek için yaşam savaşı veren masum vatandaşlarımızın, tapulu evlerine göz diken ve kirli emellerine ulaşıp bu yerleri yakınlarına peşkeş çeken lağım fareleri, olaya el koyduğumda pisliklerini kapatmak için rüşvet teklif etmek soysuzluğunu gösteren sülükler, şimdi foyalarınızı tek tek sergiliyorum. Yolsuzlukları yapan soysuzları burada Türkiye'nin bir numaralı televizyonundan yayınlamaya devam edeceğim, üzerine basa basa söylüyorum, yolsuzluğa karışan, bakan da olsa,, babam da olsa yaptıklarının hesabını verecektir. Star Haber, ben Saadettin Teksoy***" *dendikten sonra,* "***dağdan gelip, bağdakini kovan, insanlarımızın tapulu arsalarını ele geçirdikten sonra paraya para demeyen, daha düne kadar açlıktan nefesleri kokan, sözüm ona beyefendiler unutmayın ki, hamama giren terler, sizler terlemesiniz dahi haklarını göz göre göre yediğiniz insanlarımız sizleri terletmesini bilecektir***" *dendikten sonra davacının resmi ekranda gösterilerek, vatandaşların görüşleri alındıktan sonra, son bölümde* "***devletin malı deniz, yemeyen domuz düşüncesi ile hareket eden lağım fareleri...***" *şeklinde yayınların olduğu yapılan bant çözümünde anlaşılmakla, davacının yayında resminin gösterilme nedenini davalı, duruşmalarda kanıtlayamamıştır. Celp edilen tapu kayıtlarında, davacı ile tapudaki şahıslar arasında herhangi bir hukuki ilişki tespit edilememiştir... Olayımızda dava konusu K...Belediyesindeki yolsuzlukları içeren haberlerle; davacının ilişkisi ispat edilmediğinden, res-*

minin görüntülenmesi suretiyle, davacı toplum içerisinde, küçük düşürülmüş, K... Belediyesinde görevli bulunan davacının çirkin ve karanlık ilişkiler içinde bulunduğu imajı yaratmak suretiyle ... haksız bir tecavüzde bulunduğu anlaşılmıştır.(Ankara 6. Asliye Hukuk Mah. 1993/893 E. 1994/2002 K.) Haber doğru gibi ama montajda yanlış kişinin resmi kullanılmış. Programı hazırlayan sunucu herhalde parmağını montajcının gözüne sokarken, bennn Saadettinnn Teksoooyyy demiştir.

Resme ve kişiliğe saldırı örneklerinden biri, televizyon komedi programlarıdır. Özellikle Yasemin Yalçın'ın ve Levent Kırca'nın ya da Plastik Show programlarında makyaj malzemeleri ile ekrandaki tip belli tanınmış kişilere benzetilerek komik eleştiriler yapılmaktadır. Çoğu, eleştiriden çok güldürmeyi hedefleyen bu programlarda bazen seviye düşmekte ve canlandırılan kişiye sövülüp, gülünç duruma düşürüp espri yakalanmaya çalışılmaktadır. İşte bu tipleme sırasında görüntüsü benzetilen kişiye hakaret edilip, sövülüyorsa, gerçek dışı olaylar ileri sürülerek kişi halkın gözünde küçük düşürülmek isteniyorsa, bu durumda kişinin resmi ve onuruna saldırı yapılmış olur. Bu konu ile ilgili kamuoyunun hatırlayabileceği bir örnek olayla ilgili karar şöyledir :

"Olayda; davacı Şirkete ait Kanal ... Televizyonunda 9 Ekim 1998 tarihinde ... yayınlanan "Olacak O Kadar" adlı programda, Devlet Bakanı Işılay Saygın hakkında günlük gazetede yayınlanan habere dayanılarak hazırlanan bölümde, Işılay Saygın konuk olarak tanıtılırken "aileden sorunlu Devlet Bakanı, deliksiz süzgeç, bekaret bekçisi sayın Işılay Saygın" denildiği, ayrıca".... ben kimseye vermedim. Her ay gidip kendimi kontrol ettiriyorum. Evde iki klasör kız oğlan kız raporum var. Benim girişimim oldu ama bana girişim olmadı. Işılay hanım toplu sünnet, zina, bekaret kontrolü bütün icraatlarınız ve demeçleriniz bacak arası ile ilgili ne iş?" şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinin (j) bendinde belirlenen ... yayın ilkesine aykırı yayın yaptığının tespit edildiği ve aynı kuruluşun ...(daha önce de) uyarıldığı belirtilerek dava konusu (ceza) işleminin tesis edildiği anlaşılmıştır.

Konunun açıklanabilmesi için, mizah hiciv ve eleştiri kelimelerinin anlamları ve kapsamı üzerinde durmak gerekmektedir. Mizah; gülmece, Hiciv, yergi, hicvetmek, alay yoluyla germek, Eleştiri; bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanları bulup göstermek maksadıyla inceleme işi tenkit (Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür Dil ve tarih Kurum, Türk Dil Kurumu Yayını Ankara- 1988) anlamlarını taşımakta, ... bu çerçevede yapılacak eserlerin (veya yayınların) da kişilerin kişilik haklarına müdahale edecek derecede, aşağılayıcı ve küçük düşürücü nitelikte olmaması gerekmektedir.

Yayın durdurma cezasına konu olan bant kaydının izlenmesi ve deşifre metnin incelenmesinden; ... "Olacak O Kadar" adlı programda yukarıda anılan ifadelerin

yer aldığı ve bu ifadelerin .... yukarıda anlamları belirtilen, mizah, hiciv ve eleştiri kelimeleri içinde değerlendirilemeyecek derecede, kişileri küçük düşürücü ve aşağılayıcı nitelikte olması nedeniyle 3984 sayılı Kanun'un 4/(j) bendine aykırılık (teşkil ettiği) ... anlaşıldığından, dava konusu işlemde yasaya ve hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi.(Ankara 3. İdare Mah. 1998/1111 E. 1999/75 K.)"

Yayın kuruluşunun kararı temyiz istemi de Danıştay 10. Dairesi tarafından reddedilmiş ve Mahkeme kararı onanmıştır.

"Davacı şirkete ait Kanal... Televizyonunda 9. 10. 1998 tarihinde yayınlanan "Olacak O kadar" adlı programda 3984 sayılı Kanun'un 4/j maddesinde belirlenen yayın ilkesine aykırı yayınların yapıldığının tesbit edildiği ve davacı şirkete ait yayın kuruluşunun daha önce de uyarıldığından bahisle yayının .... bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada söz konusu programa ait bant kaydının incelenmesinden programda yer alan ifadelerin mizah, hiciv ve eleştiri sınırları içerisinde değerlendirilemeyecek derecede kişileri küçük düşürücü ve aşağılayıcı nitelikte olması nedeniyle 3984 sayılı Yasanın 4/j bendine aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığı, davacı şirkete ait yayın kuruluşunun daha önce de uyarılmış olduğu cihetle dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmediği gerekçesiyle davanın reddi yolundaki İdare Mahkemesi kararının temyizen bozulması istenmektedir.

Temyiz dilekçesinde öne sürülen hususlar, 2577 sayılı İYUK'nun 49. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen nedenlerden hiçbirisine uymayıp, İdare Mahkemesi'nce verilen kararın dayandığı humumi ve yasal nedenler karşısında anılan kararın bozulmasını gerektirir nitelikte görülmemektedir. Açıklanan nedenlerle temyiz isteminin reddiyle İdare Mahkemesi kararının onanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.(1999/1301 E., 2001/1159 K.)"

Kişilerin katıldıkları törenler ve toplantılar hakkında, özel ve sınırlanmış olmamak kaydıyla, resim ve görüntü haber amacıyla yayınlanabilir. Yahut belirli bir manzara, bina, meydan ya da ev resmi çekilirken, görüntüsü alınırken genel görünüm içinde ve ikinci planda kalmak kaydı ile bazı kişilerin resmi yayınlanabilir. Bu halde özel bir saldırı amacı yoksa yayın hukuka uygundur.

2.3.4.1.2.3. Onur ve Saygınlık

İnsanlar iç dünyalarında kendilerini değerli hissetmelerini sağlayan "şeref" ya da "onur"a sahiptir. Bu his bir başkasının eylemi sonucu yok olur ya da azalırsa, insan kendini değersiz hissedip, yaşama ve kendini geliştirmesinin itici gücünü kaybeder. Zira, "vicdan" adını verdiğimiz iç dünya, jandarmamız sürekli onur katsayımızı ölçer.

Toplum ya da aile içinde ise, onlardan gelecek davranışlar ve bizim eylemlerimize verilen tepkiler sonucu kendimizi önemli ve iyi hissetmemiz "saygınlık" diye ifade edilir. Bizim dışımızdaki diğerlerinden duyacağımız kötü bir söz, yahut bir ayıplama hareketi veya önemsenmeme bizi üzer, kırar veya canımızı yakar.

Radyo ve televizyonlar sesli ya da görüntülü olarak; gerçekdışı haberlerle veya programlarla, asılsız suçlama ve iftiralarla, sövme veya belli bir olayı esas alıp hakaret yoluyla, aşağılayıcı fotomontajla ve karikatürle, küçük düşürücü eleştiri ve yorumlarla, ekrandaki el, kol hareketleri ve mimiklerle onur ve saygınlığa saldırabilir. Bu durumda 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin s bendindeki "program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması", ı bendindeki "kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması" ve k bendindeki "suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi" yayın ilkelerine aykırı yayın yapılmış olur, aşağıdaki gibi bir davanın yanısıra yayıncıya RTÜK'ten de yaptırım gelir.

TRT yayınları açısından ise, 2954 sayılı Kanun'un 5/j maddesinde kişilerin şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak bir yayın ilkesidir.

İşte, bir kısmı gerçek olmakla beraber, gerçek dışı kısmı ile bir kadının onuruna saldıran televizyon yayınına da uyarlanabilecek bir gazete haberi ve örnek kararımız.

*Hürriyet Gazetesi'nin 11.3.1989 günlü nüshasında "**Çalıntı Çekle Vurguna Suçüstü**" başlıklı yayınlanan haberde "**sahte çeklerle piyasayı dolandıran Necip ... adlı şahısla kendisine yardımcı olan sevgilisi davacı Emine ..'nin yakalandığı**" bildirilerek davacının resmi basılmış ve altına yine bu şahsın sevgilisi olduğu yazılmıştır.*

Davacı, yayının gerçek olmadığını ileri sürerek bu yayın nedeniyle kişisel haklarının ihlal edildiğini bildirerek manevi tazminat istemiştir.

Davalı yayınlanan haberin mali şube müdürlüğünden kendilerine bildirildiğini, haberin verildiği ana göre doğru olduğunu bildirerek davanın reddini istemiştir. O halde üzerinde durulması gereken konu haberin verildiği anda gerçek olup olmadığıdır. Gerçekten olay sanığı Necip ... tarafından kandırılan davacı, sahte çek ile alınan aracı iade için araç sahibinin Necip'e vereceği parayı almaya buluşma yerine gitmiş ve önceden buluşma yerinde tertibat alan polislerce yakalan-

mıştır. Haberin verildiği anda olayın oluş biçimine göre bu husus doğrudur. Ancak, İzmir Cumhuriyet Savcılığında yapılan soruşturma sonucunda davacının bilerek Necip'e yardımcı olmadığı, kandırıldığı anlaşılmakla davacı hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. Dosya içerisinde bulunan İzmir Emniyet Müdürlüğü Mali Şube Müdürlüğü'nün Savcılığa gönderdiği olayla ilgili ... fezlekenin tetkikinden, davacının Necip'le haberde bahsedildiği gibi bir ilişkisinden söz edilmediği görülmektedir. Bu nedenle tanık olarak dinlenen üç muhabirin bu yöndeki ifadelerine itibar edilmek imkanı görülmemiş, davacının Necip ile ilişkisi olduğu yolundaki bilginin polis tarafından verildiğine ilişkin savunmalarının doğruluğuna katılmak mümkün olmamış ve bu savunma da ispatlanamamıştır.

Davacı bir devlet dairesinde çalışan evli bir kadındır. Gerçek olmadığı halde bir erkeğin sevgilisi olduğunun yazılması kişilik haklarını ihlal eden ağır bir savsamadır. Bu biçimde yapılan bir yayın davacının gerek özel gerekse sosyal hayatını altüst edecek ağırlıktadır. Gazetecinin böyle bir haberi yayınlamadan önce kendinden beklenen özeni gösterip, haberin ne ölçüde doğru olduğunu araştırması mesleğinin sosyal önemi ve gazete haberinin kamuoyunda yaratacağı derin tepkiler dolayısıyla ödevlerindendir.

Açıklanan bu fiili ve hukuki esaslar karşısında eylemin onur ve saygınlık gibi kişisel değerlere saldırı teşkil etmektedir. (Yar.4.H.D. 12.3.1992 E.2465/K.3245)

Yapılan yayının küçük düşürücü, aşağılayıcı ya da hakaretamiz olup olmadığı, kişilerin toplumsal statüleri, niyetleri, zaman, o anki gelenekler gibi kriterler esas alınarak belirlenir. İşte bu kriterlerin başarı ile uygulandığı bir örnek.

İnter Star Televizyonu'nun ... haber programında, davalı Saadettin Teksoy ile davalı spiker Gülgun Feyman tarafından sunulan haberlerde, "... ***lağım fareleri, olaya el konduğunda pisliklerini kapatmak için. rüşvet teklif etmek soysuzluğunu gösteren sülükler, şimdi foyalarınızı tek tek sergiliyorum... K... Belediyesi gecekondu semtlerinden imar geçirdikten sonra arsaları satışa sunuyor. Ancak ne hikmetse en güzel ve en değerli yerleri suyun başındakiler alıyor. Kimler mi?*** *(Adalet Bakanı Seyfi Oktay'ın fotoğrafı gösterilerek),* ***şimdi sıkı durun. Adalet Bakanı'nın kızı N.O. ile oğlu ... köyündeki yapımı süren dubleks villalardan sahiplenmişlerdir.*** *(Bakan görüntüye getirilerek, arkasından kızı N.O.' in fotoğrafı gösteriliyor)* ***Halen K... Belediyesi Yazı İşleri ve Kararlar Müdiresi olarak görev yapan bakan kızının makamına giden Saadettin Teksoy onu mesai saatleri içinde bulamadı. Çünkü işin belgeleri ile ortaya çıktığını, Saadettin Teksoy'un olaya el koyduğunu öğrenmiş ve memurlara bile haber vermeden kaçıp gitmiştir. Memurlar şaşkın bir halde, "müdürümüz biraz önce burada idi. Ancak geleceğinizi öğrenince ortadan kayboldu" dediler...Yolsuzluklar yapan soysuzları buradan Türkiye'nin bir numaralı televizyonu İnter Star'dan yayınlamaya devam edeceğiz.***

Üzerine basa basa söylüyorum, yolsuzluğa karışan bakanda olsa, babamda olsa yaptıklarının hesabını verecektir. Star Haber Merkezi, ben Saadettin Teksoy." şeklinde iddia ve isnadlara yer verildiği anlaşılmıştır.

Davacı N.O., haberin yayınlandığı tarihte K... Belediyesi Yazı İşleri ve Kararlar Müdiresi, İ.O. ise aynı Belediyede ziraat yüksek mühendisidir. Davacılar N.O. ve İ.O.'nun haber programında iddia edildiği gibi, O...bölgesinde yapımı süren dubleks villalardan herhangi birinin sahibi olmadıkları, sadece K... Belediyesinin "'kendin yap" projesi çerçevesinde, Belediyece belirlenen koşullara uygun olarak ... takribi 230 m2 arsalardan tahsis yapıldığı, ancak halen tapularının verilmediği, arsa bedellerinin belirlenen koşullara uygun şekilde, kısmen peşin olarak ödendiği, kalan bedellerin ise taksitler halinde ödenmekte olduğu ... anlaşılmıştır. Öte yandan davacı N.O. 'ın iddia edildiği gibi mesai saatleri içinde görevini terk edip gitmediği, Mersin'de yapılacak toplantı sebebiyle diğer personelle birlikte görevli olarak makamından ayrılmak durumunda kaldığı, ilgili Belediyenin ... yazısından anlaşılmıştır. Böylece dava konusu haber programında yer alan iddia ve haberlerin gerçekle hiçbir ilgisinin olmadığı ve bu konularda haber programı hazırlayan davalının ... kendilerine iletilen şikayetleri yanlış yönlendirme sonucu ve abartılı şekilde kamuoyuna aktardığı ve haber programının bütünü ele alındığında, bilgi vermekten öte davacıların kişilik haklarının hedef tutulduğu sonuç ve kanaatine varılmıştır...

*Somut olayın hukuksal esas ve kurallara göre değerlendirilmesine gelince; haber programda yer alan iddiaların gerçekle ilgisinin bulunmadığı ... buna rağmen davacıların kamuoyu önünde yolsuzluk yapan kişiler gibi gösterildiği ve çok ağır bir dil kullanılarak davacılardan S.O. ve N.O.'ın görüntüleri de verilmek sureti ile diğer davacı Seyfi Oktay'ın isminden bahsedilerek; davacıların namus ve şeref gibi kişisel değerlerine ağır şekilde saldırıda bulunulduğu görülmüştür. Haber programındaki "**lağım fareleri, soysuzlar, sülükler**" gibi sözcüklerin davalı S.Teksoy tarafından kullanılmış olduğu tartışma konusu değildir. Bu tür bir haber programını basın özgürlüğü çerçevesinde mütalaa etmeye olanak yoktur. Açıklanan bu fiil ve esaslar karşısında; davalının eylemi onur ve saygınlık gibi kişisel değerlere saldırı teşkil ettiğinden ... manevi tazminata hükmedilmesi gerekmiştir.*

İşte size burada anlatılan konulara aykırı yayın yapılması halinde ortaya çıkan durum...

Olayda Kanal .. logosuyla yayın yapan davacı Kuruluşun 20 ve 24 Eylül 1997 tarihlerinde yayınlanan Ana Haber Bülteni ve Arena Özel Programında "tetikçi yayın kuruluşu... bu özel büroda ünlü gazetecilerin, ünlü siyasetçilerin ve bazı medya sahiplerinin telefonları çanta adı verilen ve yurt dışından getirilen özel bir aygıtla dinleniyor, giriş ve çıkışlarının ve evlerinin krokileri çiziliyor... amaç gazetecilik

yapmak değil tetikçilik yapmak.... Öncü gazetesinin gerçek bir basın kuruluşu olmadığı, ... Ailesinin tetikçiliğini yaptığı... şerefsizce yöntemler ... alçaklar..... çocuğunun kendisinden olmadığına emin olan şerefsizler" şeklindeki ifadelerle anılan Kanun'un 4/j maddesinde belirtilen yayın ilkesinin ihlal edildiğinin saptandığı ve 1 ve 9 Haziran 1994 tarihlerinde yapılan yayından dolayı aynı bend hükmünü ihlal nedeniyle uyarıldığı dikkate alınarak yayınına bir gün süreyle geçici olarak durdurulduğu anlaşılmakla, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi.(Ankara 9. İdare Mahkemesi 1998/130 E. 1998/1209 K.)

Gerek tek tek insanlar, gerekse bunların bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiler olan şirketler, dernekler ve partiler de onur ve saygınlığa sahiptirler. Bu onur ve saygınlığa karşı yapılacak kötüleme ve aşağılamalar gerçek ya da tüzel kişinin manevi dünyasında zararlara yol açar. Kişi ya da kuruluşun bir örümcek ağı gibi yıllarca uğraşarak oluşturduğu manevi kişiliği birden sarsılır. Saçı dökülür, kalp krizi geçirir, ülser olur, sokağa çıkamaz, dostları terkeder, iş hayatı bozulur, müşteriler gelmez, ürün kimse tarafından satın alınmaz, derneğe kimse uğramaz, oy verilmez . Neticede bir insansa kendini kötü hisseder, kuruluşsa sonu gelir. Medya'nın bu zararı doğurması sonucu, yayıncılar kişi ve kuruluşların zararlarını tazmin etmek ve bu bir hakaret yada sövme suçu ise cezasını çekmek durumunda olurlar.

2.3.4.1.2.4. Özel Hayatın Gizliliği

Medya ile kişilerin hakları karşı karşıya geldiğinde en çok sorun çıkan alan özel hayat ve sır dünyasıdır.

Teknolojinin de gelişmesi sonucu kişilerin özel hayatı sürekli bir tehdit altındadır. Gece gören enfraruj dürbün ve kameraları, toplu iğne başı büyüklüğünde mercek ve mikrofonlar, uzaktan en küçük sesleri bile kaydeden antenler, teleobjektifler kötüniyetli kişilerin ekmeğine yağ sürmektedirler. Halbuki, gizli ses ve görüntü kaydı sisteminin yerleşmesi ile toplum içinde yaratılacak olan korku ve güvensizlik, toplumsal ilişkileri asgariye indirecek ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını engelleyen zehirli bir ortam yaratacaktır.[21]

Özellikle paparazzi türü televizyon mensupları "kamunun ilgisi var" diyerek kişilerin özel hayatlarını gözetlemektedirler. Eskiden rontgencilik olarak kınanan davranışlar bugün bazı yayıncılar tarafından iş haline getirilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12. maddesinde, kişilerin gizli alanlarına saygı gösterilmesi düzenlenmiştir. Anayasa'mız da 20. maddesinde "**herkes**

[21] Fazıl Sağlam, Türk ve Alman Anayasa Hukukları Açısından Gizli Ses Kaydı, A.Ü.SBF Der. Cilt:XXX, Sayı:1-4, 1975, s.111

özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz" denmektedir. Özel hayatın gerçekleşme alanı olan konut dokunulmazlığı da önemli bir yasak alandır. Bunun yanı sıra haberleşmenin gizliliği özel hayatı koruyan bir sigortadır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Türk Ceza Kanunu gibi kanunlar ile özel hayatın gizliliği koruma altına alınmıştır. 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin f bendinde ve TRT açısından 2954 sayılı Kanun'un 5/j maddesinde yayın ilkesi olarak özel hayatın gizliliğine saygılı olunması düzenlenmiştir.

Kişinin özel yaşamı , "**kamuya açık alan**", '**özel alan**" ve "**sır alanı**" olarak üçe ayrılabilir.

Kamuya açık alanda kişi özel hayatını yaşarken bunu gizleme gereğini duymamaktadır. Fakat bu alan yayıncıların rahatlıkla müdahale edebileceği bir alan değildir. Bu alana çok sınırlı olarak müdahale edilebilir. Bu alan ile ilgili olarak; kişinin alışverişe çıkmasını, çocuğu ile maça gitmesini, sinemaya gitmesini, lokantada yemek yemesini, dostlarıyla bir çay bahçesinde veya gece barda bir şeyler içmesini, oturduğu sitede denize veya havuza girmesini örnek verebiliriz. Bu alandaki faaliyetler ve davranışlar sürekli olarak izlenemez. İzlendiği zaman ilgili kişi rahatsız ediliyorsa yahut izni alınmadan kaydediliyorsa, fotoğrafları çekiliyorsa hukuka aykırı olur. İşte artık konuya girelim ve tüm ayrıntılarıyla beraber bir mahkeme kararını örnek verelim.

*Davacı vekili ... dilekçesi ile, Alem Gazetesinde 11 Mayıs 1994 tarihinde "Paparazzi"sayfasında "**bir güzelden diğerine, hızlı çapkın kesilen Serdar ..... şimdi de kendisi gibi gece hayatını seven İ... Gül ... ile beraber yaşıyor**" başlığı altında bir haber yazısı ile, müvekkiline uzaktan yakından benzemeyen bir kadın ile bir erkeğin otomobile binerken resminin yayınlandığını, yine aynı gazetenin 18 Mayıs 1994 tarihinde "**Duy da inanma**" sayfasında , "**bu kıza ayak uydurmak zor** " başlığı altında bir haber yazısı ile, yine müvekkiline hiç benzemeyen ve elinde bir bira kutusu tutan bir kadın ile bir erkeğin resminin yayınlandığını, müvekkilinin sıksık kadın değiştiren, hızlı gece hayatı olan bir kişi olarak kamu oyuna tanıtılarak, teşhir edildiğini , oysa müvekkilinin .... Menkul Değerler isimli borsa aracı kurumunun yurt dışı ve yurt içi yüksek mevduat sahibi hatırlı müşterilerinin portföylerini yöneten bir üst düzey yönetici olduğunu, asılsız haber yüzünden iş yerinde ve müşterileri arasında üzücü diyaloglara sebep olunduğunu,... müvekkilinin uğradığı manevi zararın çok büyük olduğundan bahisle 2.000.000.000 TL manevi tazminatın yayın tarihinden itibaren işleyecek kanuni faizi ile birlikte davalılardan tahsiline, masraf ve vekalet ücretinin davalılara tahmiline , mahkeme kararının tirajı yüksek iki gazetede masrafın davalılardan alınarak ilanına karar verilmesini istemiştir.*

... Taraf vekilleri delil ve belgelerini ibraz etmişler , ... celp ve incelenen Şişli 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 1994/780 sayılı neşir yoluyla hakaret davasının 16.7.1996 tarihinde TCK.nun 480/4 maddesi gereğince sanık ... Demirkaya 'nın 6 ay müddetle hapsine, 3.000.000 TL ağır para cezasıyla cezalandırılmasına dair verilen kararın, 16.8.1996 tarihinde kesinleştiği görülmüştür. Dinlenen davacı tanığı Cem ...., davacının bir borsa aracı kurumunda yurt dışı işlemleri yürüten bir görev ifa ettiğini, bar, restoran, tiyatro gibi yerlere gittiğini ancak gazetede yayınlandığı gibi sık sık sevgili değiştiren ve ahlak dışı yaşantısı olan bir kimse olmayıp mazbut bir yaşam sürdüğünü , adının da bir dedikoduya karışmadığını beyan etmiş , davalı vekili ise verilen mehillere rağmen ara kararını yerine getirmediğinden davalı tanığın dinlenmesinden vazgeçilmiştir.

Davaya konu edilen gazeteler, tarafların iddia ve savunmaları, tanık beyanı, kesinleşen Ceza Mahkemesi kararı, tarafların mali ve içtimai durumları ile yayınların toplum üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, M.K. 'nun 24 ve 24/a ve B.K. 'nun 49. maddeleri gereğince davanın ... kabulüne ve kararın ilanına karar vermek suretiyle hüküm tesis edilmiştir. (Şişli 5.Asliye Hukuk Mahkemesi 1.4.1997 E.490 K.379.)

Konuya açıklık kazandırmak açısından bir örnek de RTÜK'ün bir başka kararına yansımıştır. Bu karar da şöyledir:

"İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığının İzmir'de ... TV logosuyla yayın yapan ... ÖZEL RADYO TELEVİZYON YAYINCILIK A.Ş. unvanlı kuruluşun 15 Eylül 2002 tarihinde yaptığı yayınla ilgili, 01 Kasım 2002 tarih ve 1105 sayılı yazısı üzerine izleme raporunun incelenmesi sonucunda;

Adı geçen kuruluşun 15 Eylül 2002 tarihinde 19:20'de yayınlanan haber bülteninde, spikerin, "Sevgili seyirciler sıradaki haberimiz için lütfen çocuklarınızı ekran başından uzaklaştırın. Çünkü şimdi Türkiye'nin iki farklı yüzünü getireceğiz ekranlarınıza bir yanda imkansızlıklar ve yoksulluklar içinde yaşamak zorunda bırakılan ama çoğunluğu oluşturanların Türkiye'si, diğer yanda ise milyarları, gazetelerin magazin sayfalarında görünmek için bir gecede su gibi para harcayan azınlığın Türkiye'si." Arases: "yer Narlıdere E. Sitesi, bu görüntüler bir düğün ya da nişandan değil. ... Üniversitesi Kardiyoloji Anabilim Dalı Başkanı olan; .....'ın kendisiyle aynı adı taşıyan oğlunun doğum günü kutlaması. İçkiler su gibi akıyor. Açık büfede yok yok. Ahçılar, garsonlar etrafta dört dönüyor, davetlilerin ihtiyaçlarını karşılamak için. Seviyeli başlayan gece az sonra içkinin de etkisiyle tam bir görgüsüzlük aynasına dönüyor. Oğluna bütün bu şaşaanın düzenlendiği minik M. ise olandan bitenden habersiz şaşkın bir ifade ile etrafını seyrediyor. Profesör babanın minik oğlu alkollü annesinin ağzına dayadığı rakısını da içmek zorunda kalıyor. İşte böyle bir gecede evet bir gecede yalnızca doğum günü için milyarlar akı-

tılırken zengin ve lümpen takımının, öteki Türkiye diye adlandırdığı gerçek Türkiye'nin her köşesinde başka bir yaşam savaşı veriliyor. Amansız hastalıkların pençesinde boğuşup da tedavi giderlerini karşılayacak durumda olmayanlar, fakir ailelerin sokaklara terk ettiği zavallı, günahsız, korumasız çocuklar, asgari ücretle ev geçindirmeye çalışan aile babaları, emekli maaşı kuyruklarında can veren yaşlılar, yani bu hastalıklı düzenin pençesinde inim inim inleyen milyonlar. Peki ya Türkiye'yi yönetenler daha doğrusu yönetmeyenler ne yapıyor? Yıllardır uyguladıkları yanlış politikalar yüzünden ülkeyi batma noktasına getiren siyasetçiler koltuk sevdasında. Mutlaka yapılması gereken bir seçimi, nasıl yapsak da erteletsek diye bin bir türlü oyun peşinde olan bu kişiler bu ülkede her geçen gün büyüyen bu yangını görmüyor mu? Yoksa görmek mi istemiyor." şeklindeki ifadelere ve görüntülere yer verilmek suretiyle, 3984 sayılı Kanunun 4756 sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesinin (f) bendinde belirlenen "Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması" ilkesinin ihlal edilmiş olduğu Üst Kurulca tespit edilmiştir.

Bu nedenlerle, ... ÖZEL RADYO TELEVİZYON YAYINCILIK A.Ş. unvanlı kuruluşun, 3984 sayılı Kanunun 4756 Sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesinin (f) bendini ihlali nedeniyle 33 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre uyarılmasına, ihlalin tekrarlanması halinde ihlale konu olan programın yayının bir ila oniki kez arasında durdurulacağının yapılacak tebligatta bildirilmesine, oy çokluğu ile karar verildi. (15.01.2003 tarih ve 2003/03 no lu toplantı, karar No:34.)"

Ancak bu kuralın istisnaları vardır. Yayıncılık açısından bu istisna, kişinin davranışlarının haber değeri taşıması veya izninin bulunması halinde mümkündür. Eğer kişi yayıncıları davet ediyorsa, fotoğrafı veya görüntüleri çekilirken el sallayıp, gülümsüyorsa izin verilmesi hali yani "rıza" vardır. Ancak burada verilen izin kadar çekim yapılması ya da görüntü alınması söz konusudur. Bir kere izin verdi diye bu kişiyi sürekli izlemek onun özel hayatını yaşamasına engel olur ve hukuka aykırı düşer.

Özel yaşama medyanın müdahale edebileceği bir diğer alan da, yayına konu olan kişinin hukuka aykırı davranışlarda bulunmasıdır. Haberciler bu tür olaylarla karşılaştıklarında haber ve eleştiri amacıyla bunları yayınlayabilirler. Bu arada, hukuka aykırılık kavramını daha da genişleten bilim adamları ve düşünürler olabilir. Gazetecilerin ahlâka ve dine aykırı davranışları da haber yapabileceğini savunabilirler. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Bugün ahlâka aykırı olan yarın olmayabilir. Bize göre ahlâka aykırı bir davranış size göre olmayabilir. Ahlâk kurallarının zaten herkes tarafından kabul edilen ve uzun zamandır uygulananları hukuk kuralı haline gelmiştir. Din ise, kişilerle Tanrı arasında bir hesaplaşma ve anlaşma olduğundan üçüncü kişileri ilgilendirmez diye düşünüyoruz. Bu çerçevede, Hafızoğulları'nın " ... laik toplum, hukuk, devlet düzeni dediğimiz yeni toplumsal düzenler, bir tercih değil, bir zorunluluktur."[22] yargısına da aynen iştirak ediyoruz.

[22] Hafızoğulları, İnsan Hakkı Olarak Kişilik Hakları...

Kişinin sır alanı ise, diğer kişilerin bilgileri dışında tutulan alandır. Aile hayatı, özel dostluklar, ikili ilişkiler, duygusal ve cinsel yaşantı bu alana girer. Bu alanda mektuplar, anılar, fotoğraflar, filmler gibi çeşitli araçlar kullanılmış olabilir. Aile, duygusal ve cinsel alan ve bu alanda yer alan malzemelerin gizliliğine her türlü müdahale hukuka aykırıdır. Aile, cinsellik ya da duygusal ilişki taraflarından birinin "bana şunu yaptı, böyle davrandı" şeklindeki şikayeti hariç.

Kişi bu alanda yaşanan olayları yayınlanmamak kaydıyla veya muhatabının basın mensubu olduğunu bilmeksizin basın mensuplarına anlatabilir. Veya bir kaç dostla bu alanı beraber yaşayabilir. Bu kişilerin de kendilerine anlatılan yahut şahit oldukları olayları üçüncü kişilere aktarmaları yasaklanmıştır. Yine basın ve yayın organları çalışanları bir başka olayı araştırırken tesadüfen özel hayat ile ilgili bilgilere ulaşabilirler. Ya da kimliklerini gizleyerek bu bilgileri ele geçirebilirler. Hangi yolla olursa olsun elde edilmiş bulunan bu bilgilerin hukuka aykırı bir olayın duyurulması amaçları dışında toplanması, çekilmesi ve yayınlanması yasaktır.

Kişi haklarından özel yaşama giren bir başka bölüm de konuşmaları, yazıları, mektupları ve anılarıdır. Yargı kararlarına göre, mektup, anı ve sırlar mutlak nitelik taşıyan subjektif haklardır. Bunların, yazanın izni olmadan yayınlanması kişilik haklarına saldırı oluşturur.[23] Medeni Kanunda bu tip kişilik hakları ile ilgili olarak açık bir düzenleme bulunmamakla beraber, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 85. maddesinde gerekli kural bulunmaktadır. Buna göre, eser niteliğinde bulunmasa bile mektuplar, anılar ya da bunlara benzer yazılar yazanların veya mirasçılarının izni olmadıkça veya ölümünden itibaren on yıl geçmedikçe yayınlanamaz. Mektuplar hakkında yayınlanabilmeleri için ayrıca mektubu gönderen kişinin, ölmüşse yakınlarının izni gerekir. Bunun da koruma süresi on yıldır. Medya mensuplarının bu kurallara uymaması halinde ilgililer tazminat davası açabilirler. Ek olarak, ilgililerin şikayeti üzerine savcılıkça açılabilecek davada Ceza Kanunu'nun 197 ve 199. maddelerine göre yargılanır. Fakat cezası küçük bir miktar para olduğundan bu yargılama caydırıcı değildir.

Son olarak, kimsenin özel hayatı, sosyal hayatı ve mülkünün önceden izin alınmadan reklam konusu yapılamayacağını söyleyelim. Kişilik haklarıyla ilgili bu ortak kural, Radyo Televizyon Kuruluşları Reklam Yayın İlkeleri ve Usulleri ile İlgili Yönetmeliğin 5/h maddesinde bulunmaktadır. Şu an Yönetmelik değişiyor olmakla birlikte bu hükmün korunacağını sanıyoruz. Bu kurala uymamanın cezası ilgili tarafından açılacak maddi ve manevi tazminattır. Ancak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Reklam Kurulu bu reklamı şikayet halinde yasaklayabilir ve para cezası verebilir. Ayrıca RTÜK de bunu yayın ilkesinin ihlali kabul ederek uyarı ve tekrarında yayın durdurma cezası verebilir.

[23]M.R. Karahasan, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, İstanbul, 1989, 2.Cilt, s.626

2.3.4.2. Hakların Çatışması

Gelelim yukarıda belirttiğimiz, "radyo ve televizyon yayıncılarının haber alma ve verme hakları" ile "kişilerin maddi ve manevi hakları" karşı karşıya gelirse ne olacağına.

Yayıncıların hakları ile kişilerin haklarının çatışmasında, "kamu yararı" amacıyla habercilere üstünlük tanınıp, sorunun çözüleceği genel olarak kullanılan bir kalıptır. Bu kalıbın dayanağı olan görüş kaynağını eski hükümdarlık, krallık zamanlarından almıştır. Krallık ve otoritenin Tanrı'dan geldiği düşüncesi bu teorinin arkasında yatmaktadır. Ancak, içinde bulunduğumuz yüzyılda demokrasi ve insan hakkı anlayışlarına tam demokrasi ve halkın egemenliği düşüncesi hakimdir. Eskiden krallara ve devlete kutsal bir güç atfeden görüşler, bir dönem için kamusal yayıncılıkta tekel olan devletin kullandığı radyo ve televizyonlara da benzer bir yaklaşım sergilemiş ve bu yaklaşımın aracı olarak da "kamu yararı" kavramını kullanmışlardır. Kamu yararı kapsamına kendi kişisel çıkarlarını dahil eden bazı medya çalışanlarının etkisi ile, yayıncıların hakları ile kişinin hakları çatıştığında, kamu yararı nedeniyle yayıncıların hakları hala üstün tutulmaktadır. Bu görüşün uzantısı da Medeni Kanun'un 24/2. maddesindedir. Ancak insan hakları ve demokrasi anlayışlarındaki gelişmeler ve değişmeler doğrultusunda "kamu yararı" kavramının bu şekilde anlamlandırılmasını doğru bir yaklaşım olmaktan çıkarmıştır. Burada "kamusal yarar" denirken "kişilik haklarından daha üstün nitelikli" bir özel veya kamusal yarar olması şeklinde bir düzenleme vardır. Yani her biçimdeki kamu yararı kişilik haklarının ihlalinde mazeret olamaz. Bu maddedeki "özel yarar" ibaresi zaten yukarıdaki açıklamalarımız doğrultusunda maddenin içinden çıkarılmalıdır. Ne demek özel yarar? Zaten yargı kararları da rastlayabildiğimiz kadarıyla bu "özel yarar" ibaresini anlamlı bulmadıklarından kararlarda kullanmamaktadır. Burada eleştirmemiz gereken konu, Yargıtay'ın kamu yararı kavramını Medeni Kanun'daki gibi üstün nitelikli" olarak kullanmayıp, her ne şekilde olursa olsun bir biçimde kamu yararı olması şeklinde kullanmasıdır. Bu doğrultuda Yargıtay'ın 4. Hukuk Dairesi'nin 2002/734 E. 2002/6038 K. sayılı kararında şöyle denmektedir.

"...bu yasal düzenlemelerden ve yargısal uygulamalardan da anlaşılacağı üzere, basının özgürlüğü ile kişilerin, kişilik değerlerinin karşı karşıya geldiği, diğer bir anlatımla, hukuk düzenince koruma altına alınan yararların birbirine karşı çatışma içinde bulundukları biçiminde bir görünümün var olduğu kanısı uyanmaktadır.

Halbuki hukuk düzeninin, çatışan iki değeri aynı zamanda koruma altına alması düşünülemez. Aksi halde hukukun kendisi, kendi kuralları ile çatışma halinde olur. Aslında, yapılan düzenleme, hukukun diğer temel kavramları ile birlikte incelendiğinde iki yararın aynı anda ve aynı olayda birbiri ile çatışmadıkları, somut

olaydaki olgular itibariyle koruma altına alınmış bulunan bu iki değerden birinin diğerine üstün tutulması gerektiği anlaşılacaktır. Bunun sonucunda da, daha az üstün olan yarar, daha çok üstün tutulması gereken yarar karşısında, o olayda ve o an için hukuk düzenince korumasız kalmasının uygunluğu kabul edilecektir."

Bizce kamusal yayıncılık tekeli kırılıp, yayın araçları kamu hizmeti anlayışı içinde olsa da kişiler tarafından kullanıldığından, Medeni Kanun'daki kamusal yarar kavramını "halkın üstün nitelikteki yararı" olarak değiştirmemiz ve yargı kararlarının da bu ayırımı kararlarında kullanması gerekmektedir.

Aslında yayıncının hakkı ile kişilik hakkının sınırlarını yargısal uygulamalarla doğru biçimde çizersek, asla bu ikisi karşı karşıya gelip çatışmaz. Birininkinin başladığı yerde diğerininki sona erer. Aynen iki kişinin haklarının karşı karşıya gelmesinde sorunu nasıl çözüyorsak burada da öyle çözeriz. Birini diğerine tercih etmeyiz. Adalet her ikisinin de korunmasıdır. Yoksa Adalet, eski Roma İmparatorlarının yaptığı gibi, iki silahşorü arenaya salıp, "hadi yiyin birbirinizi, güçlü olan yaşasın" demek değildir. Sadece bir istisna olarak, halkın genelinin üstün nitelikte bir yararı olursa yayınlanan haberden dolayı zarara uğrayan kişiye tazminat ödenmesini veya yayıncıların hapse girmeyeceklerini düzenlememiz yeterli olur. Kaldı ki, tazminatın doğması için mutlak surette yayıncının ceza kanunlarına göre ceza almış olması da gerekmemektedir.

İşte böyle düşündüğümüzden haber verme hakkı ile kişi hakları karşı karşıya geldiğinde **her ne olursa olsun** kamu yararı sebebiyle kişilik hakları ihlâl edilir, diyen görüşlere katılmıyoruz. Ancak "halkın üstün nitelikte bir yararı" varsa kişilik hakları ihmal edilebilir. Medya soyut, ulvî bir varlık değildir. Radyo ve televizyon kuruluşlarının içi boş değildir. İçi çalışanlarla doludur. yayıncılar da, kişiler de aynı haklara sahiptir, sadece farklı yanında yer almaktadırlar sahanın. Ancak, birbirlerine rakip olmayıp, aynı insanlık amacı açısından farklı görevlerde bulunmaktadırlar. Aynen Devlet memurları, hamallar, askerler, işçiler, polisler, remayözcüler, bilim adamları ve yargıçlar gibi. Bu yüzden birini diğerine üstün tutamayız. Sadece halkın olduğu bir alanda terazinin küfesi ağır basabilir. Yoksa birinin haklarının başladığı yerde diğerlerinin hakları biter ve "Hukuk"un çizdiği çizgiyi geçen bedelini öder.

2.3.4.3. Hukuka Aykırılık Şartları

Medeni Kanun'un 24. maddesinde "**hukuka aykırı olarak kişilik haklarına saldırı**", Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde "**haksız bir surette diğer kimseye bir zarar ika eden**" şeklindeki ifadelerden çıkan anlama göre; radyo ve televizyon yayını ile gelen her hareket değil, sadece hukuka aykırı olan saldırılar tazminatı gerektirir. Bu maddeler ve bunların mahkeme uygulamalarından hangi tür radyo ve

televizyon yayınlarının hukuka aykırı olduğu konusunda kesinlik bulunmaktadır. Bu şartlar çeşitli biçimlerde guruplandırılabilmektedir. Bazen de hukuka uygunluk şartları olarak adlandırılmaktadır. Biz ise kolay anlaşılması ve hepsinin aynı başlık altında incelenmesi için aşağıdaki guruplandırmayı yaptık. Eğer bir yayın aşağıdaki şartları taşımıyorsa hukuka aykırı olur.[24] Bu durumda yayıncı tazminat, icabında kararın yayınlanması kararıyla karşılaşabilir.

2.3.4.3.1.Yayının İçeriği ile İlgili Şartlar

2.3.4.3.1.1. Kamu yararı bulunmamalıdır

Anayasa'nın 13. maddesi, kişinin maddi ve manevi varlığı ile diğer hak ve özgürlüklerin "**özlerine dokunulmaksızın**" Anayasa'da belirtilen Devletin ve Milletin bölünmez bütünlüğünü, demokratik ve lâik Cumhuriyeti, temel hak ve özgürlükleri koruma ve savaş, sıkıyönetim, seferberlik ve olağanüstü hallerde sınırlanabileceğini kabul etmiştir. Anayasa 1999 ve 2001'de değiştirilmeden önce "kamu yararı" kavramı Anayasal sınırlama sebeplerinden biri olarak sayılıyordu. Ancak bu kavram belirtilen değişiklikle Anayasa'dan çıkartılmıştır. Bu nedenle "kamu yararının bulunmaması" adlı hukuka aykırılık şartının etkinliği, Anayasa değişikliği sonucu azalmıştır. Fakat anayasal olmasa bile kamu yararı kavramı kişilik hakları açısından yasal bir sınırlama sebebidir.

Zira, Medeni Kanun'un 24. maddesinin ilk fıkrası "daha üstün nitelikli özel veya kamusal yarar ... sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır" demektedir. Bundan çıkan anlam, **kişilik haklarından daha üstün nitelikli bir kamu yararı ya da özel yarar** varsa kişilik haklarına verilen zarar hukuka uygun hale gelir ve bundan dolayı zarara uğrayan talepte bulunamaz.

Öte yandan 3984 sayılı Kanun 2002 yılında değiştirilirken radyo ve televizyondaki yayın ilkeleri arasına "özel hayatın gizliliğine saygılı olunması ve kamu çıkarının gerektirdiği durumlar dışında özel hayatın yayın konusu yapılmaması" ilkesi getirilmişti. Ancak "kamu çıkarı" kavramı muğlak bir kavram olduğundan ve kötüye kullanılabildiğinden AB Uyum Yasaları çerçevesinde 2002 yılında bu düzenleme değiştirilerek "kamu çıkarı" ibaresi ortadan kaldırılmış ve maddede sadece "özel hayatın gizliliğine saygılı olunması" bırakılmıştır (f bendi).

---

[24] Yayın yoluyla kişilik haklarının ihlalinden doğan manevi tazminat sorumluluğunun şartları için bkz.: Ahmet Çiftçi, Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku, Ankara, 1999, sf. 80-82; Hasan İşgüzar, 3444 Sayılı Kanunla Değiştirilen Borçlar Kanununun 49. Maddesine Göre Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları, Ankara Barosu Dergisi, 1990/6, sf. 855-876.

TRT açısından ise, 2954 sayılı Kanun'un 5/a maddesi yayın ilkeleri arasında kamu yararını 5/j maddesi ise, kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ilkelerini saymıştır.

Medya'nın toplum hayatında oynadığı ve oynayacağı rolün önemine eserin başında değinmiştik. Medya bugün toplum savcısı rolünü üstlenmiş gözükmektedir. Önümüzdeki on yılda ise herhalde sanal bir mahkeme haline gelecek ve yargılamayı yansıtacaktır. Biz de neredeyse evlerimizde oturup kahvelerimizi yudumlarken yayına konu olan kişinin suçlu ya da suçsuz olduğuna bir tuşa basarak karar vereceğiz. Amerika'da Court TV adı ile bunun küçük ölçekli bir uygulaması yapılmaktadır.

Medya bir yandan kamuoyunu oluştururken, diğer yandan da çokseslilik içerisinde, herkesin yayın ortamında görüş, düşünce ve eleştirilerini açıklamasıyla demokrasi kültürünü yerleştirmektedir. Bu kamu görevini yapabilmek için medya'nın özgür ve halka dönük olması gerekir. Kitle iletişim araçlarının çok sesli olması her konunun özgürce ve tüm tarafların temsil edildiği ortamlarda tartışılmasını sağlayacaktır. Halka doğru bilgi verip çeşitli tartışmalarla onun tercihlerinin doğru yönlenmesini sağlayacaktır. Bu tartışmalarla kamuoyu oluşacak ve benzer fikirleri olanlar diğerleriyle iletişim kuracak ve topluluk oluşacaktır. Toplulukların bir düzen içinde örgütlenmesi ile baskı grubu oluşturan halk, devlet yönetiminde alınan kararlara katılacaktır.

İşte böyle bir işlev üstlenecek olan Medya aracılığıyla halka bilgi vermek, tartışmaları yansıtmak şeklinde kamu yararını ve daha da önemlisi temel hak ve özgürlüklerin yerleşmesini gerçekleştirmektedir. Kimi zaman kamu yararı kavramının içine radyo ve televizyonda çalışan ve sahiplerinin yararı da dahil edilmektedir. Daha önce de açıkladığımız gibi, kamu yararı sadece kişilerin haklarından daha üstün nitelikli olarak halkın önemli çıkarlarını içermektedir. Bunun dışında hiçbir şey kavramın içine eklenemez.

Mahkeme uygulamaları da verilen haber veya bilginin kişilik haklarına saldırı olması halinde öncelikle kamu yararı kavramı açısından bunu medyanın haber verme hakkı ile harmanlayarak yayını değerlendirmektedirler.

Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin 30.5.1974 tarih, 2113 Esas 2898 Karar sayılı ilamında; radyo ve televizyon yayınları içinde geçerli olan haber niteliği yönünden şöyle denilmektedir. "Gazeteler meslekleri gereği haber niteliği olan olayları halka duyurmak hak ve ödevi içindedirler". Yayının haber niteliği taşıyabilmesi için, kamu yararı sağlayacak nitelikte bulunması gerekir. Yayınlanmasında "kamu yararı" bulunmayan haberler, eleştiriler, bilgi ve yorumlar kişilik haklarını zedelerse, hukuka aykırı olur ve manevi tazminata yol açar. Tekrar edersek, haber ya

da yorumun hukuka aykırı olması için en önemli şart, yayınında kamu yararı bulunmamalıdır.

Bazen kamu yararı kavramının yanısıra "**toplumsal ilgi**" adı ile bir kriter daha Yargı kararlarında kullanılmaktadır. Bu kriter kamu yararının az ve tartışmalı olması durumlarında yayıncılara bir açık kapı bırakmak için getirilmiş bir kavramdır. Bazı yayıncılar haberden ziyade artık magazin ağırlıklı çalıştıklarından magazin haberlerinde kamu yararı sigortasından faydalanamamaktadırlar. Çünkü politikacı, sanatçı ve sporcu üçgeninde yapılan haber ya da yorum için, bunların bilinmesinde kamu yararı var, diyebilmek neredeyse imkânsızdır. Zorlasak hadi biraz politikacılar için yapılan haberlerde ve onların özel hayatlarındaki hukuka aykırı eylemlerin duyurulmasında kamu yararı bulabiliriz. Fakat ahlâka aykırılık gibi çok yuvarlak ve kişiye göre değişen bir kriter kullanmakta kamu yararı bulmak zordur. Adamın özel hayatındaki hukuka uygun tercihlerine veya rahat çalışabilmesi için birilerini işe yerleştirme, ona buna kart yazma gibi kendince gereksiz işlerle uğraşmamasına karışmaya kimsenin hakkı yoktur. Hele şarkıcı veya futbolcuların karısı ya da sevgilisiyle kavgalarını yayınlamak, pembe dizi hayranı genç kızları ilgilendirse de kamu yararına değildir. Bu, sadece toplum ve kişilerdeki zaafları kullanarak, ratingini (reyting- izlenme oranı) arttıran radyo ve televizyon kuruluşlarının çalışan ve sahiplerinin yararınadır. Yayıncı yararına olan haberlerin kişi hak ve özgürlüklerinin önüne geçmesi ve ona üstün sayılması ise hiçbir şartta düşünülemez. Toplumsal ilgi minareyi çalanların hazırlamış olduğu kılıfdan başka bir şey değildir. Toplumsal ilgi var diye kişilerin hak ve özgürlükleri yayın araçlarıyla çiğnenemez. Ama Yargıtay zaman zaman böyle düşünmemekte ve ünlü bir öğretim üyesinin kimse tarafından tanınmayan kızının kocasıyla kavgası hakkında aşağıdaki gibi kararlar verebilmektedir. İnşallah Yargıtay da bu görüşlerini ve yaklaşımlarını değiştirir.

Davacı Anayasa Hukuku öğretim üyesi Prof. Dr. O. A. nın kızı S. ile davalı K. arasında mevcut geçimsizlik nedeniyle ayrı yaşadıkları sabittir. Kocasının zina yaptığı iddiasıyla davacının kızının başvurusu üzerine, İstanbul Sulh Ceza Mahkemesince verilen 18.10.1985 günlü arama kararı...N. ... adındaki şahsın evinde infaz edildiği ve zina suçu isnat edilen kişilerin ev sahibinin aile efradıyla birlikte yemek yediklerinin tespit edilmesine rağmen zina suçu sanıkların karakola götürülmüştür. O geceyi karakolda geçiren ve ertesi gün... salıverilen zina suçu sanıklarından K. tarafından emniyet mensupları ile birlikte davacı "görevi suistimal ve bu suça azmettirmekten" C. Savcılığına şikayet edildiği, davacının kızı tarafından kocasının evinden zati eşyasının (kocasının yokluğunda) taşındığı, ...ilgililer hakkında zina suçundan dava açıldığı dosyada mevcut belge ve diğer toplanan delillerle anlaşılmaktadır. İşte davaya konu olan yayında, ... yukarda özetlenen iddialar ve olay açıklamaları yapılmıştır. Görüldüğü üzere olay açıklamaları (haber) gerçeğe uygun bulunmaktadır ve bu bakımından hukuka uygundur.

*Davacı, Anayasa hukuku öğretim üyesi ve 1982 Anayasası'nın hazırlanmasına katkısı dolayısıyla toplumun ilgisini çeken kişiliğe sahiptir. Bu durumu ile topluma mal olan kişilerden olduğu için onunla ilgili olay açıklamalarında kamu yararı mevcuttur. Olaylar güncel oldukları bir zamanda yayınlanmıştır. Yazının başında "**Aldıkaçtı, kaptı kaçtı**" ibarelerinin konulmasının da başlı başına kişilik haklarına saldırı amacına yönelik olduğunu kabule müsait olamaz. Bu ifade tarzı eşya nakli olayının eleştirisi ve soyadının verdiği çağrışımla bağlantılı bir anlatım olarak düşünülebilecek niteliktedir.(Yar.4.H.D. 12.6.1989 E.774/ K.5341)*

Toplumsal ilgi diye bir hukuka uygunluk sebebi yoktur, olamaz, olmamalıdır. Yayına konu olan kişinin haklarından daha üstün nitelikli bir kamu yararı yoksa toplum ilgilense bile yayın hukuka aykırı olur. Belki, çok popüler bir sanatçının ya da yeni yetme bir pop starın özel hayatının en özel detaylarıyla dahi ilgilenebilir. Yayıncılardan da "biz bunu yayınlarsak herkes bizi izler" diyenler de çıkabilir. Ancak bu haber ve bilgiler kamuya yararlı değildir. Fakat yayıncı, yayının kamuya yararlı olduğunu ispatlarsa, Cem Yılmaz'ın dediği gibi "o ayrı".

Özel hayatın açıklanabilmesi için kamu yararının bulunması, haberin bir görevin yapılışı ile ilgisinin olması, kişinin rızasının olması veya hukuka aykırı bir davranışın kamuoyuna duyurulması gibi şartlar gerekmektedir. Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin I6.12.1978 tarih, 94I9 E., 12048 K. sayılı kararında kantarın topuzu kaçmış ve şöyle denilmiştir. " Kamu yararı, genel çıkar gereği ayrıca kendilerine geniş ölçüde kamunun ilgi ve dikkatine sunmuş bulunan kişilere (örneğin, büyük yazarlar, sanatçılar, artistler vs.) özellikle kamu görevleri ve kamuya mâl olmuş ünlü yöneticileri, politikacıları da izleyip bunların özel yaşantılarını yasaların elverdiği ölçüde kamuya yansıtmakla görevlidir. Çünkü ... kamuyu aydınlatma görevi gereği bunu yapmak zorundadır."

Yargıtay her ne kadar "yasaların elverdiği ölçüde özel hayatın açıklanabileceğini" belirtmekteyse de, artık 3984 sayılı Kanun'un 4/f maddesi ile bu konuda kesin bir yasak getirildiğinden, bugünden sonra bu gibi kararlara katılmak olanaksızdır. Bize göre kamu tarafından tanınsalar da, siyaset adamları, sanatçılar ve diğerlerinin rızası alınmadıkça ve görevleri ile açıkça ilgili bulunmadıkça ve de kamu yararı açısından hukuka aykırı bir olay yoksa özel alanlarına ilişkin olaylar radyo ve televizyon yayınlarında yer almamalıdır. Konuyla ilgili bir örnek karar şöyledir:

Davacı toplumda ününü duyurmuş; ... belli doğrultudaki filmlerde rol almakla tanınmış, bu yüzden dava dosyasında bulunan belge ve afişlerle de durumu saptanmış bir genç hanımdır. Bir yerde sekreterlik yaptığı ve ayrıca film çevirerek toplumda tanındığı anlaşılmaktadır. Konularından ve reklamlarından açıkça anlaşıldığı gibi, çevirdiği filmlerin niteliği toplumun, ancak belli bir bölümüne ve belli anlayışta bir seviyeye hitap etmektir. Tanınmış kimselerin bu sanat davranışları, on-

lar hakkında bir takım kanılar uyandırır ve hükümler verilmesine yol açar. Ancak açılan bu yol, o doğrultuda fakat sanat yaşamı dışındaki yaşamlarında; bazı çevrelerce çok ağır nitelikte olabilen yorumlara yol açabilirse de, bu ağır nitelikteki yorumların, gerçekleşmiş bir olayın ona yükletilmesini ve kamuoyunda kötü tanınmasını sağlayıcı yayınına hak vermez. Özellikle bu yayınla yapılan yüklemeler hakkında yayın yapılan kişinin davranışları konusunda kesin ve yeterli bir kanıta dayanmalıdır. Örneğin davalıya yükletilen eylemin bir gerçek olduğu ... yetkili makamlarca yapılan bir soruşturmanın verdiği inanca dayanma gibi kanıtlara dayatılmalıdır. Gerek sanat, gerekse kişisel yaşamında her türlü dedikoduya olanak verecek durumda olan kimselerin de; kendi anlayışları çerçevesinde korudukları veya korumaları farz olunabilecek değerler vardır. Bu değerlere, basında, kamuya delilsiz veya yakınlarından bir veya birkaçının sözleri yeterli sayılarak açıklanması da o kimsenin kişisel haklarının saldırıya uğratılmasını sağlar. O halde davacının kızlığının sevgilisi tarafından bozulduğu, fakat kendisinin sağladığı yarar karşılığında buna itirazdan ve haklarını kullanmaktan vazgeçtiğinin açıklanması, anılan nitelikte bir yaşamı olan ve aynı zamanda bir sanat yaşamı da bulunan kişinin yararlarını halele uğratır. Davacının hayata girişindeki yaşam tarzı da, tanındığı sanat biçimi de gözetilerek, bu yayımla halele uğrayan kişilik haklarına, bu hakların nitelik ve sınırı da gözetilerek uygun bir manevi tazminata hükmedilmemiş olması usul ve yasaya aykırıdır.(Yar. 4.H.D. 11.4.1977 14251 E. 4171 K.)

Radyo ve televizyondaki açıklamalar, doğrudan yasama faaliyeti ile görevli kişiler hakkında da olabilir. Seçmenlerin siyasetçiler hakkında, bir değer yargısına varabilmeleri için, onların faaliyetleri ve yetenekleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Gazete, dergi, kitap, radyo ve televizyon kamuoyunun oluşması için önemli bir araçtır. Bu amaçla yayın yoluyla politikacılar ve politik kuruluşlar hakkında yapılan açıklamaların yukarıdaki kapsamı aşmamak kaydıyla kamu yararı vardır. Bu açıklamalar bu kişi veya grupların siyasi amaçlı toplantı, gösteri ve yürüyüş gibi bütün faaliyetlerini kapsar. Bunlar haber şeklinde verilebileceği gibi yorum ve eleştiriler şeklinde de verilebilir.

Kişinin, kamunun haber alma çıkarından daha baskın bir çıkarı olmadıkça, onun özel yaşamının hiçbir bölümüne sızılmasına göz yummamak gerekir. Örneğin; sıradan bir kişinin ne zaman, nerede doğduğu, ana babasının kim olduğu ve ne iş yaptığı, yaşam öyküsü izni olmadan yayınlanamadığı halde, kamuya mâl olmuş kişi hakkında göreviyle ilişkisi oranında ve özel hayatı saklı kalmak kaydıyla bu gibi konuların yayınlanabilmesi gerekir.

Yayıncıların yürütme alanındaki faaliyetleriyle ilgili açıklamaları ilgili idare ve kuruluşu veya bu alanda görevli ve yetkili olan kişileri hedef alabilir. Bu kuruluşlar arasında radyo, televizyon, basın gibi kitle iletişim organları, güvenlik organları,

sağlık kuruluşları, bankalar, eğitim kurumları, dinî ve askerî kuruluşlar, belediyeler ve bunların yan kuruluşları, sanayi kuruluşları ve şirketler gibi toplum yaşamında önemli rol oynayan kuruluş ve idareler yer alabilir. Bu amaçla bir şehrin imar planıyla ilgili yanlış uygulamayı eleştirmek ve bu konuda idareyi uyarmak, nöbetçi olduğu halde bir eczanenin geceleyin kapalı olduğunu, ülkede bir felaket halini almış olan trafik kazaları sorunu hakkında yetkilileri eleştirmek, bir kamu kuruluşundaki rüşvet ve memur kıyımı olaylarını araştırıp ortaya çıkarmak kamu yararına yönelik basın ve yayın açıklamalarının konusunu oluştururlar.[25]

Bu tür açıklamalar arasında, özellikle, memur ve memur adaylarına ilişkin, kamusal bir görev üstlenmiş veya böyle bir göreve aday olanların bu görevin gerektirdiği yetenek ve güvene sahip olup olmadığının bilinmesinde üstün nitelikte bir kamusal yarar vardır. Zaten 3984 sayılı Kanun 4/ı maddesi ile eleştiri amacıyla manevi şahsiyetlerine ilişkin yayın yapılacağı ama bu yayının soruşturulmadan ve doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması ilkelerini getirmiştir.

Bu amaçla kişilerin mesleğe ilişkin bazı yeteneklerinin açıklanmasında ve eleştirilmesinde hukuka aykırılık yoktur. Aynı şekilde bu görevle ilgili bazı yolsuzluk ve hukuka aykırılıkların açıklanmasında; göreve lâyık olma ve görevin gerektirdiği güven açısından üstün nitelikli bir kamusal yarar vardır. Örneğin, bir vergi veya mal değerlendirme komisyonunda çalışan bir üyenin malî yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin bilinmesinde kamusal yarar vardır. Bu nedenle bu kişinin vergi kaçırdığının açıklanmasında hukuka aykırılık yoktur. Bazen idarî kadroda görev üstlenmiş bir kişinin kanunlara aykırı olmamakla birlikte geleneklere ve ahlâk kurallarına uygun olmayan bazı davranışlarının açıklanmasında da görevin gerektirdiği güven ve göreve lâyık olma bakımından kamu yararı olabileceği düşünülebilirse de bu durum hukuk çerçevesinin dışına tanımamalıdır. Örneğin, bir üniversite rektörünün üniversitede geleneksel Atatürk'ü anma törenine katılmayışı basın ve yayın organları tarafından çok ağır bir dille eleştirilmesi gibi. Oysa, üniversitede tören yapılmış, büyük katılım gerçekleşmiş ve maksat da hasıl olmuştur. Rektörün törende temsili de görevlendirdiği kişi ile gerçekleşmiştir. Toplantı çok önemli ve anlamlı olsa bile kişilerin en azından fizikî engellerinden dolayı katılamamaları zaten yasal ve yeterli mazeret olarak görülmelidir. Ancak medya etiği açısından da bu durumun gözden kaçırılmaması şarttır. Fakat, bir rektör, kasıtlı bir şekilde böyle bir töreni engelliyor veya hiçbir mazereti olmaksızın katılmama yoluna gidiyorsa bu da ayrı bir durumdur ve elbette belli bir seviye ve üslup içerisinde eleştirilebilir. İstanbul Kadıköy'de 1 Mayıs olayları olmuş ve polisin müdahalesine rağmen göstericiler ortalığı yakıp yıkmıştı. Hatırladınız mı? Bu arada İstanbul Valisi'nin bir zengin işadamı ile bedava tatilde oluşu çok eleştirilmişti. Aynı şey Amerika'da da oluyor. Ora-

[25] Ahmet Kılıçoğlu, Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yolu ile Saldırılardan Hukuki Sorumluluk, Ankara, 1993, s.135-136

da da itfaiyeciler grevde iken vali, "göreve gidiyorum" deyip, sevgilisi ile tatile kaçtığında eleştirilebiliyor. Bunlar üstün nitelikte kamusal yarar ilkesi doğrultusundaki haberlerdir.[26]

Tarihsel olayların belirlenmesi için yapılan araştırma ve incelemeler de, tarihe mâl olmuş ve geçmişte yaşamış olan tanınmış kişilerin gizlilik alanında yayın yapmayı haklı gösterebilir. Çünkü, tarihsel olayların saptanmasında halkın çıkarı vardır. Fakat bu gibi yayınlar yapılırken gizli alanına sızılan kişinin daha üstün bir çıkarının bulunmaması ve tarihsel bilgi toplamanın sınırlarının aşılmaması gerekir.

Özel hayatlarının toplum tarafından bilinmemesinde ve maddi ve manevi kişilik haklarına saldırılmamasında herkes açısından fayda vardır. Ancak, özel veya kamusal nitelikli yarar varsa yayın yapılabilir. **Burada yargıçların ve medya görevlilerinin şu değerlendirmeyi yapması lazımdır. Öğrenme ile halkın elde ettiği fayda, bilinme ile o kişinin uğradığı zarardan üstünse olay kamuya açıklanır.**

Yazarlarınız ne derse desin, sonuçta, hangi durumun hukuka aykırı olduğunu, takdir yetkisine dayanarak belirleme görevi yargıca düşmektedir.Yargıç bu belirlemeyi yaparken, saldırıya uğrayanın ve saldırıda bulunanın durumlarını ve çıkarlarını "üstün nitelikli kamusal yarar" bazında karşılaştırarak ve özellikle 3984 sayılı Kanun'u gözönünde bulundurarak çatışan çıkarlar arasında bir denge kurmalıdır.

Bunun için, yargıç her şeyden önce, saldırıya uğrayan kişinin, hukuken korunmaya değer bir çıkarının veya Kanun ile koyulmuş bir yasak bulunup bulunmadığına bakmalıdır. Eğer Kanun yasaklamamışsa ve saldırıya uğrayan, korunmaya değer bir çıkar değilse, saldırının hukuka aykırılığından söz edilemez. O halde, daha somutlaştırarak belirtmek gerekirse, yargıç, saldırıya uğrayan değerin kişilik hakkının konusuna giren kişilik değerlerinden olup olmadığına bakmalıdır. İşte bunu araştırırken yargıç, yasaya ve gelenek hukukuna bakacak, gerekirse kendisi hukuk yaratacak ve sonuca ulaşacaktır.

Yargıç, üstün nitelikli kamusal yarar açısından, tanınan bir kişi hakkındaki yayının hukuka aykırılığını saptarken yukarıda açıkladığımız iki noktaya dayanabilir.

* Yayına konu olan kişinin eylemi bir suç veya hukuk kurallarına aykırı davranıştır.

*Yayına konu olan kişi hakkında verilen bilgi onun işini lâyıkıyla yapmasını halkın yararı açısından engellemektedir.

Yayında bu koşullar varsa kamusal yarar da olduğundan yayın hukuka aykırı değildir.

---

[26] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.136

2.3.4.3.1.2. Gerçek olmamalıdır

Gerçeklik ilkesi, yalnızca haber verme yönünden değil, bilgi vermek, eğlendirmek, eleştirmek, değerlendirmek, yorumlamak yönünden de uygulama alanı bulur. Yayının gerçek olmaması hukuka aykırılığın unsurlarından biridir.[27]

3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (l) fıkrası "haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması, özgürce kanaat oluşumunu engellememesini (yalan yere manipule edilmemeyi), kamuoyu yanıltılıyorsa haber kaynağını açıklamayı" yayın ilkesi olarak getirmiştir. Aynı maddenin (m) fıkrası ise reklam yayınları açısından halkı aldatacak, yanıltacak yayınları yasaklamaktadır. Bu ilkeyle ilgisi açısından (ı) fıkrasındaki "soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın" yayınlanmasını yasaklayan ilkeyi de bilmeliyiz. Burada getirilen kurallar çerçevesinde, aşağıdaki "yazılı basının olayı araştırması" ve gerçeğe yakın ise (dikkat edin tam gerçek değil) haber yapması yükümlülüğüne ek olarak 3984 sayılı Kanun'un 4/ı maddesindeki "doğruluğuna emin olunmadan yayınlanmama" yükümlülüğü, radyo ve televizyon habercilerinin gerçeklik ilkesine uygun haber yapma yükümlülüğünü yazılı basına nazaran ağırlaştırmıştır. TRT açısından ise, 2954 sayılı Kanun'un 5/j maddesinde dürüstlük anlayışına bağlı kalmak ve 5/k maddesinde haberlerin yayınlanmasında doğruluk ilkesine bağlı olmak yayın ilkeleri arasında sayılmıştır. O yüzden aşağıda verilen örnekleri bu kapsamda okuyup, Yargıtay kararlarındaki kurallara radyo ve televizyonlar açısından bir de "doğruluğuna emin olunmadan yayınlanmama" ilkesini ekleyiniz. Ancak Yargıtay yeni verdiği bir kararla belki 3984 sayılı Kanundaki değişiklikleri fark etmediğinden "**gerçeklik**" ilkesini "**görünürdeki gerçek**" diye bir kavram ortaya atarak yayıncılar lehine çevirmektedir.

*"... Basın, objektif sınırlar içinde kalmak suretiyle yayın yapılmalıdır. O an için o olay veya konu ile ilgili olan, **görünen** bilinen her şeyi araştırmak, incelemek ve olayları olduğu biçimi ile yayınlamalıdır. Bu işlevi ile gerek yazılı ve gerekse görsel basın, somut gerçeği değil, o anda belirlenen ve var olan ve orta düzeydeki kişilerce de yayının yapıldığı biçimi ile kabul edilen anlaşılan olayların ve olguların yayınından Basın sorumlu tutulmamalıdır.*

Davacı dava konusu yayında kendisi için "FP sandalyesinde bir mürit vali, tarikat şeyhinin müridi" gibi nitelendirmeler yapıldığını belirterek tazminat istemiştir. Konu ile ilgili yayınlar üzerine yapılan müfettiş incelemesi sonucunda davacının tarikat faaliyetine katıldığı ve tarikat şeyhi ile ilişkisi olduğunu kanıtlayacak belge ve tanık bulunmadığı nedeniyle İçişleri Bakanı tarafından davacı hakkında

---

[27] M.R.Karahasan, Türk Borçlar Hukuku, 1. Cilt, İstanbul, 1992, s.922

soruşturma izni verilmediği, davacının benzer yayınlar nedeniyle davalar açtığı anlaşılmaktadır. Dosyadaki bilgi, belge ve açıklamalar ile bilhassa davacı tarafından açılmış bulunan ve Dairemizde 20/05/2002 günü temyiz incelemesi yapılan Ankara 17. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2000/845 Esas ve 2001/829 Karar sayılı dosyasında bulunan kanıtlar değerlendirildiğinde; davacının 17-18 Aralık 1998 tarihlerinde Fazilet Partisi Büyükçekmece İlçe Binasının açılışına, aynı partinin ilçe divan toplantısına katıldığı ve birer konuşma yaptığı, siyasi geçmişini anlattığı, belediye başkanlığına aday adayı olduğu, bir müteahhidin yazıhanesini seçim karargahı olarak kullandığı, iddialarının mülkiye müfettişleri tarafından disiplin yönünden soruşturulması soncunda davacının, hizmet dışında devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunması nedeniyle kınama cezası ile cezalandırılması gerektiği sonucuna varıldığı; yine davacı hakkında düzenlenen müfettiş değerlendirme raporu sonucunda Teftiş Kurulu Başkanı tarafından Bakanlık makamına yazılan 27/04/2000 tarih ve 768 sayılı yazıda davacı için Anayasa'nın temel prensiplerine, özellikle laiklik ilkesine uygun bir tutum ve davranış sergilemediği, belli bir siyasi görüşe angaje olduğu, fonksiyonel görev üstlenmek için yeterli olmadığı, tutarsız, dengesiz ve yanlı davranışlar sergilediği, temsil vasfını ve belirli bir aktiviteyi gerektiren Kaymakamlık ve Vali Yardımcılığı görevlerinde istihdamının sakıncalı olduğundan söz edildiği, davacı için belirlenen bu olgu ve nitelendirmelere göre ***yayında kullanılan sözcüklerin görünürdeki gerçeğe uygun bulunduğu*** *sonuç ve kanaatine varılmıştır. Şu durum karşısında davacının kişilik hakkına saldırı bulunmadığı nedeniyle davanın reddedilmesi gerekirken, Mahkemece davalıların sorumluluğuna karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Temyiz olunan kararın yukarıda açıklanan nedenle* ***bozulmasına*** *karar verildi. (Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2002/734 E. 2002/6038 K.)*

Yayıncıların gerçeğe uygun olarak haber vermesi ve bunun gerekleri, Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin 19.2.1971 tarih, 10412 E. 1515 K. sayılı kararında şöylece belirtilmiştir:

"Basın özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren işlerde gerçeğe uygun olarak haber vermeyi sağlamaktır. Basın yolu ile bir kimseye karşı ithamlar ileri sürülürken dayandıkları olayların doğru olması gerekir. Öyle ki, gazetecinin yayınladığı olayların doğruluğunu araştırma ödevi vardır. Basının (ve diğer kitle iletişim araçlarının) sosyal önemi ve haberlerin kamuoyunda yaratacağı özel ölçüde derin tepkiler gözönünde bulundurulmalıdır. Şeref ve onur gibi değerlere ilişkin, toplumda gülünç duruma düşüren, hakkında nefret yada hor görme duygularının beslenmesine ve bu yolda dürüst yurttaşlar gözünde küçülmesine yol açacak nitelikte haberlerin, ciddilik ve iyi inançla incelenip soruşturulmadan ve gerçeğe ne derecede uygun olduğu üzerinde durulmadan kamuoyuna sunulması hukuka aykırıdır. Yayınlanacak haberle üçüncü kişilere özel olarak ağır bir zarar verilecekse doğruluğun denetleme görevi daha sert ölçülere bağlanmıştır."

Bizce Yargıtay'ın 2002 tarihli yukarıdaki karardaki gibi bir değerlendirmeyi ölçü alması yerine, bu eski kararındaki ölçüyü gerçeklik açısından sürdürmesi gerekir. Tekrarla belirtiriz ki yazılı basına nazaran radyo ve televizyonlar açısından gerçeklik ilkesi 3984 sayılı Kanunla daha kesin sınırlamalara tabidir.

Bazı yazarlar ve kimi zaman da Yargıtay; rekabet, haberin hızla yayınlanması ve haber kaynaklarının denetiminin güçlüğü nedeniyle, yanıltıcı ya da yanlış haberlerde gazetecinin ancak kötü niyetinin olması halinde cezalandırılması gerektiğini ileri sürmektedir.

"... Şöyle ki; bir suçtan nezarete alınan davalılardan Mazhar .. ı, karakolda kötü muameleye maruz kaldığı, dövüldüğü ve davacı tarafından tecavüze yeltenildiği iddiasını içeren bir pusulayı ablası diğer davalı Fatma ...'ya vermiştir. Fatma .. da bu notu 25.12.1986 tarihli dilekçesiyle C.Savcılığına intikal ettirmiş ve böylece adli tahkikata başlanmıştır. Bu durumu öğrenen davalı gazete de, hiç bir değerlendirme ve yorum getirmeden, iddia ve bu iddianın Savcılığa intikal ettirilmiş olması olgusunu **"Karakolda Tecavüz Girişimi"** *başlığı ve* **"...tecavüz edilmek istendiği öne sürüldü"** *altbaşlığı altında haber konusu yapmıştır. Şu durumda verilen haber, dosya kapsamı ve özellikle hazırlık tahkikatı evrakıyla ... gerçeğe uygundur. Kaldı ki davalı gazete, iddianın bir iftira niteliği taşıdığını saptar saptamaz müteakip nüshasında -davacıdan bir talep gelmediği halde-* **"utanmaza bak, hem hırsızlık yaptı, hem de polise iftira atmaya kalktı"** *başlığı altında gerçeği kamuya duyurmak suretiyle objektif habercilik ilkesinin gereğini yerine getirmiştir. (Yar.4:H.D. 5.11.1990 E.10328 /K.8157)"*

Olur mu, o zaman kişilik haklarına karşı iletişim özgürlüğüne aşırı bir üstünlük sağlanır ki, bu durumda da denge ortadan kalkar.

Aslında Hukuk Genel Kurulu tam da bizim söylediğimiz gibi bu konudaki ilkeyi 25.11.1964 tarih ve 4/1021 E., 677 K. sayılı içtihadıyla koymuştur. "... Gazetecinin sosyal bir görevi yerine getirdiği, yaptığı işin niteliği bakımından bir türlü kamu hizmeti olduğu düşünülürse; ***gazetecinin bir haberi yayınlamazdan önce kendisinden beklenen özeni gösterip, haberin ne ölçüde doğru olduğunu araştırıp, soruşturmasının ve ancak bundan sonra o haberi yayınlamasının ve haberin yayınlanmasında ilgililere zarar getirebilecek yanlışlardan titizlikle kaçınmasının, mesleğinin sosyal önemi ve gazete haberlerinin kamuoyunda yaratacağı özel ölçüde derin tepkiler dolayısıyla, gazeteciye düşen ödevlerden olduğu sonucuna varılır.*** *Nitekim, herkesin haklarını kullanırken veya borçlarını yerine getirirken, iyi niyet kuralları uyarınca davranma zorunluluğu olduğu MK.'un 2. maddesi hükmü ile öngörülmüştür"*

Gazetecilik denilen şeyin armut piş ağzıma düş olmadığı açıktır. Büyük bir sabır, araştırma, çalışma uğraşı ve emek isteyen bir meslek olduğu gerçektir. Hele radyo ve televizyon yayını için yazılı basında olduğu gibi doğruluğunu araştırma konusunda sadece gerekli "özenin" gösterilmesi yetmiyor, bir de "doğruluğuna emin olunmadan yayınlanmama" kuralı doğrultusunda daha da titiz olmak gerekmektedir. Biri hakkında haber yaparken söylentilere değil, "ileride ne olur, ne olmaz" endişesi ile, kanıtlanabilir bilgi ve belgelere dayanmak şarttır. Gazeteci elbette ki haber atlamayacaktır, ama uydurmayacaktır da. Yargıtay da aşağıdaki kararda görüldüğü gibi böyle düşünmektedir.

*Davaya konu olan yazının başlığı "**Fuhuş Oteli Siftah Yapamadı**" biçimindedir. **Yazının içeriğinde "Ulus'ta yeni açılan Ç. Otel siftah edemeden kapısına kilit vuruldu, otel sahibi Ali ..., Hülya ... adlı kadını 450.000 lira karşılığında müşteri kılığındaki polislere satmaya kalkınca yakalandı. İlk müşterilerinin polis olduğundan habersiz sıkı pazarlık yapan otel sahibi, onları genç kadının odasına kadar götürdü"** biçimindeki dizelere yer verilmiştir. Oysa haberin verildiği anda gerçek olan, davacı hakkında .. Umumi Hıfzısıhha Yasası'nın 28. maddesine dayanılarak ... TCK'nun 526. maddesi gereğince ve otelinde fuhuş yapanlara yer gösterdiği gerekçesiyle 3.5.1993 tarihli iddianame ile dava açılmış olmasıdır.*

Bir haberin hukuka uygun sayılabilmesi için haber niteliğinin varlığı ve haber içeriğinin gerçeğe uygunluğu yeterli değildir. Gerçek bir olaya ana noktalarda gerçek dışı unsurların eklenmesi halinde, artık hukuka uygunluktan söz edilemez. Yayında davacı, otelinde kadın pazarlayarak fuhuş yaptıran kişi olarak vurgulanmıştır. Yazı içeriğindeki kadın pazarlama olayı ispatlanamamıştır. Davacı kadın satıcısı olarak gösterilerek haber verme hakkının sınırları objektif olarak aşılmıştır. Davalının bu konuda gereken özeni göstermemiş olması nedeniyle kusurlu eyleminin sözkonusu olduğu gözetilerek uygun bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken , habere konu olayın , gerçek olduğu gerekçesiyle davanın reddedilmiş olması yasaya aykırıdır.(Y.H.G.K. 8.11.1995 E.687/K.930)

Borçlar Kanunu'ndaki çalışan ve iş görenlerin özen yükümlülüğü kuralları gereğince, bir radyo ve TV muhabirinin özen borcu; bu meslekten iyi nitelikte bir kimsenin göstereceği özenin derecesi ile ölçülür. Asıl mesleği gazetecilik olanlardan beklenecek özenin derecesi şüphesiz, fırsat buldukça yayın alanında hizmet veren manken ya da sanatçı kişilerden beklenecek özen borcundan daha yüksek olacaktır. Medya çalışanları tarafından, bu alanındaki haberlerin süratli toplanması gereği ileri sürülerek, gösterilecek özenin derecesine itirazda bulunulmaktadır. Ama, bu itiraz bildirilecek veya yayınlanacak bir olayın önceden araştırılması ilkesini ortadan kaldırmaz. Hele 3984 sayılı Kanundaki yukarıda bahsettiğimiz düzenlemeler

ışığında artık haberin doğruluk ilkesinden taviz verilemez. Bu gibi durumlarda en doğru davranış, bizzat olayı yaşayan ve yaratandan bilgi edinmektir.

Herkesin bildiği gibi İSKİ eski genel müdürü E. G. bazı olaylar sebebiyle mahkum olmuştu. Ancak benzer olaylardan mahkum olmasına karşılık aşağıda görülen olay nedeniyle haksız olarak suçlanmış ve yayıncı mahkum olmuştur. Gazetecinin özen derecesi ile gerçek olmama halinin kesiştiği bu kararı da örnek vermekte fayda var.

*Arena adlı haber programında, "**İSKİ genel müdürü E.G.'in çok yakınlarına yaptığı açıklamalar**" diye anons edilen ses bandına dayanılarak, haberin doğruluğu irdelenmeden, sunucu davalı U.D.'ın kendisini yargıç yerine koyarak peşinen itham eder biçimde, izleyen seyirciler nezdinde davacı, boru ihalesiyle ilgili T... firmasından komisyon (rüşvet) alan ve sunucu ile konuşmaktan kaçınan kişi olarak tanıtılmıştır.*

İSKI Genel Müdürlüğünden; Alman T... firması ile Müdürlükleri arasındaki demir boru ihàlesi ve mal teslimi aşamalarında rüşvet alındığa ya da komisyon verildiği şeklinde bir ihbar ve şikayetin yapılmadığı, bilgi ve belgenin verilmediği bu yüzden idari yönden soruşturulmadığı doğrultusunda yanıt gelmiştir. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığından da; aynı konuda soruşturma başlatıldığına dair kayda rastlanmadığı bildirilmiştir.

Davalının ihaleden çok sonra İSKİ Genel Müdürü olarak göreve başladığı tartışmasızdır. Mal teslimi ve bedel ödeme aşamalarında İSKI'nin aktif katılımı söz konusu değildir. Davacının rüşvet ya da komisyon aldığını gösteren somut hiçbir kanıt yoktur.

Basın mesleğinin sosyal önemi ve haberin kamuoyunda yaratacağı derin tepkilerden ötürü haberin yayınlanmasından önce özenle ve duyarlı bir biçimde; haberin ne ölçüde doğru olduğunun araştırılması ve haberin yayınlanmasında kişilere zarar getirebilecek fiil ve davranışlardan titizlikle kaçınılması gerekir.

Dava ve somut olaylarda bu kural ve ölçülere uyulmadığı, davacının kamuoyuna rüşvet ya da komisyon adı altında kendisine yasadışı çıkar sağlayan kişi olarak tanıtıldığı ve böylece ... hukuka aykırı biçimde kişilik haklarına saldırıda bulunulduğu kabul edilmiştir. (Ankara 24. Asliye Hukuk Mahkemesi, 4.7.1995 1993/911 E. 1995/592 K.)

Önemle belirtelim ki, bir ithamı yayınlarken, gerçek dışı olabileceği ihtimalini de anımsatacak bir ifade tarzının seçilmiş olması, hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz. Bir kişinin bir olaya karıştığı yolunda tahminler yürütmek, bu yöndeki şüpheleri dile getirmek ve söylentileri belirtmek, basit ve sade ithamlardaki kadar, şeref

ve haysiyet kırıcıdır. İfade tarzının yargıdan kurtulma gayesiyle soru biçiminde oluşu, genellikle değişik bir üslubun seçilmesinden ileri gelir. [28]

Bazen yayıncılar haberle ilgili bilgileri bir güvenlik birimi veya resmi bir kuruluştan alarak izleyicilere ulaştırmaktadır. Bu bilgilerin doğru çıkmaması halinde haber yine gerçeğe ve hukuka aykırıdır. Burada gazetecinin haberi resmi makamdan alması bize göre, tazminat miktarını düşürür. Ama Yargıtay daha ileri giderek bu durumda haberi gerçek dışı bile olsa hukuka uygun bulmakta ve yayıncıyı kurtarmaktadır. Yargıtay, sağlık müdürlüğü veya polisten alınan haberin yanlış olması halinde gazeteciyi sorumlu bulmamaktadır. [29]

Haber ya da eleştiri objektif oldukça, doğru vakıalara dayandıkça, doğru bir amaca yönelik bulundukça özellikle haber ile üslup arasında ölçüye dikkat edilmişse şeref ve haysiyeti rencide etse bile, sorumluluk söz konusu edilemez. Zira, haberde belirtilen olayın yapılması o kişinin onurunu zaten lekelemektedir. Yani onur, haberin yayını ile değil, olayın ilgili tarafından gerçekleştirilmesi ile objektif veya subjektif manâda azalır. Anılan bu durumlarda ise hukuka aykırılıktan bahsetmeye olanak yoktur. İşte bir örnek.

*Dava konusu yayında, kapakta "**İktidarla Gelen Servet, Elbette Seçim İstemezler**" denildikten sonra yazıda ANAP Milletvekillerinin, bu arada davacının da iktidarla gelen nimetlerden yoksun kalmamak için erken seçim istemediği bildirilip, "**Abdurrahman ... , Çayırbaşı Memba Suyunun 13 olan sertlik derecesini 8 olarak gösteriyor. Milletvekilline sertlik sökmez. Abdurrahman... Antalya'da apartman aldı**" şeklinde sözler yazılmıştır. Yazının tümü birlikte değerlendirildiğinde, davacının iktidar milletvekili olduktan sonra statüsünden faydalanarak suyun sertlik derecesinin tespitine etki ettiği, böylece nufuz ticareti yaparak zengin olup, apartman sahibi olduğu izlenimi verilmektedir. İleri sürülen bu hususların gerçekliğini davalılar ispat etmiş değildir. Böylece yazıyla hukuka uygunluk sınırının aşıldığı ve davacının kişilik haklarına saldırı olduğu anlaşılmaktadır.(Yar.4.H.D. 11.3.1993 E.13029/K.2325)*

Kim olursa olsun, bir kimse hakkında gerçek dışı açıklamalar, o şahsın haklarına hukuka aykırı saldırıdır. Gerçek dışılık; verilen haberin hiç vuku bulmamış bir olaya ilişkin olmasından, olayın gerçekte başka türlü cereyan etmiş olmasından veya bir olaydaki bazı unsurların gizlenmesinden yahut olaya aşağıdaki gibi bazı unsurlar ilave edilerek nakledilmesinden de ileri gelebilir. [30]

---

[28] İbrahim Kaplan, Kişilik Haklarının Kitle Haberleşme Araçları Karşısında Korunması, A.Der., 1979, S:3-4'den ayrı bası, s.209

[29] Çetin Özek, Türk Basın Hukuku, İstanbul, 1978, s.269
Kemal Oğuzman, İsviçre ve Türkiye'de Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nda Şahsiyetin Hukuka Aykırı Tecavüzlere Karşı Korunması ve Özellikle Manevi Tazminat Davası Bakımından Yapılan Değişiklikler, Halık Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara, 1990, s.16

[30] Kemal Oğuzman, İsviçre ve Türkiye'de Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nda Şahsiyetin Hukuka Aykırı Tecavüzlere Karşı Korunması ve Özellikle Manevi Tazminat Davası Bakımından Yapılan Değişiklikler, Halık Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara, 1990, s. 16

Toplanan delillerden, davacının, 1980-1984 yıllara arasında laikliğe aykırı olarak devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukukun temel düzenini dini esas ve inançlara dayandırmak amacıyla yurt dışında cemiyet tesis etmek ve cemiyetin faaliyetlerini tanzim ve sevk ile bu yolda propaganda suçlarından hakkında 2.Ağır Ceza Mahkemesinde 14.11.1986 günlü iddianame ile açılan kamu davası nedeniyle aranmakta iken, yurda döndüğü ve 11.2.1987 günü Emniyetçe yakalanarak Ceza Mahkemesine sevk edildiği ve Ağır Ceza Mahkemesince savunmasının alındığı, 13.2.1987 gününde serbest bırakıldığı anlaşılmaktadır. Davacının Berlin İslam Federasyonu Genel Başkanı olduğu dava dilekçesinde de yazılıdır. Ancak yurt dışındaki dini faaliyetlerinden dolayı açılan dava sonucu beraat ettiği ve ayrıca Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'nca da takipsizlik kararı verildiği görülmektedir.

*Davaya konu gazete haberinde ise, "**Korkunç İttifak**" başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir. "**Aşırı dinci ve aşırı solcu örgütlerin, Humeyni öncesi İran'da Türkiye'de de rejimi devirmek amacıyla eylem hazırlığı yaptıkları saptandı. Federal Almanya'da ortak eylem yapan İslam Birliği Federasyonu Başkanı N... (ki davacıdır) ile TKP yetkilisi Av.T.., bu amaçla gizlice geldikleri Türkiye'de yakalandılar. Aşırı dinci N... ile Türkiye Komünist Partisi üyesi Av.T... tamamen zıt ideolojilere sahip olmalarına rağmen örgütlerinin Türkiye'deki demokratik rejime karşı işbirliğini eyleme dönüştürmek için görevlendirildiler...**" Görüldüğü üzere, davacıya bu yayınla ağır itham ve saldırıda bulunulmuştur. Davalı yan, davacının Türkiye dönüşü yakalanıp Ankara'ya nakledildiğini öğrenince haberin yayınlandığını ve davacı hakkında Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığınca tahkikat açıldığının bir vaka olduğunu, ülkemizde irtica'ın son yıllarda hortladığının bir gerçek olup kamunun aydınlatıldığını savunmuştur. Yukarda yazılan başında yer alan haberle , davacının Türkiye'ye dönmesi üzerine yakalanmış olması nedeni açık farklılık taşımaktadır. Davacı 13.2.1987 günü Ağır Ceza Mahkemesince savunması alınıp serbest bırakıldığı halde yayın 22.2.1987 tarihlidir. Davacının Türkiye'ye gelişi ve yakalanışı vesilesi ile ve bir varsayımdan hareketle, ... ağır şekilde itham edilmesi karşısında , gerçeklik yönünden özen gösterilmeyen yayınla hukuka aykırı davranıldığı gerçeği ortadadır. (Yar.4.H.D.6.12.1988 E.5355/K.10485)*

Aynı konuda, yerli filmlere taş çıkartan ve Amerikalı memurlarla Türk memurlarının aşk ve delikanlılık uğruna elele verdiği söylenen bir olayı da örnek verebiliriz.

*Söz konusu haberin başlığı "**58 yaşında Amerikalı 17 yaşındaki kızı kaçırdı**" biçimindedir. İçeriğinde ise şöyle yazılıdır. "**Diyarbakır Pirinçlik üssünde görevli 58 yaşındaki Amerikalı John ..., Balıkesir'in en güzel kızlarından biri olan 17 yaşındaki Çiğdem'i kaçırdı. John ... , 5 yıl önce Balıkesirde görev yaptığı sıralarda aile dostu olan Enver ...'ın kızı Çiğdem'i kaçırmak için Balıkesir'e geldi. Arka-***

daşları emekli astsubay Dursun ... ve emekli polis Mustafa ... ile birlikte cuma gecesi Enver ...'ın Şöförevler'deki evine giden John F. evde yalnız olan Çiğdem'i özel otomobiline alarak uzaklaştılar."

Davalının görünüşe göre olayın gerçek olduğunu savunmasına rağmen verilişte Amerikalı yönünden bile abartı vardır. Amerikalı kızı kaçırmamış , kız gönlü ile ona kaçmıştır. Davacının ise bu olayda hiç bir ilişiği yoktur. Haberin gerek yüzeysel ve gerek dikkatli okunuşunda davacının kaçırma olayında yardımı olduğu izlenimi uyandırmaktadır....Dava konusu olay, davacı yönünden gerçek olmadığına ve onun adının gereksiz olarak böyle bir olaya karıştırılmasında kişisel haklarının zedelendiği açıktır. Öyleyse tazminata karar verilmelidir. (Yar. 4.H.D. 30.5.1988 E.2438/K.5329)

Temelde doğru bir habere gerçek dışı eklemeler yapılması, haberin gerçeklere aykırı sayılmasını gerektirir. Ancak Yargıtay bu durumda farklı uygulamalara gitmekte kısmî gerçeklikte hukuka aykırılığı kabul etmekle beraber tazminat miktarını düşük olarak belirlemektedir. Böylece yayına konu olan kişiye "atıp tutuyorsun, ama senin de ayranın ekşi" denmektedir.

Dava konusu olayda ... davalıya ait gazetede, kamu oyunu yakından ilgilendiren, kaçakçılık olayları içinde yer alan yeraltı dünyasının bazı önemli kişileri ele alınıp tanıtılırken davacı da bunlar arasında gösterilmiştir. Davacının bu gibi yasa dışı olaylar içinde yer aldığı kanıtlanmadığı gibi, haber, kaynağına uygun bir şekilde verilmemiş, aksine davacının kaçakçılık olaylarının içinde olduğu anlatılmıştır. Bu nedenlerle yazı tümüyle ele alındığında kişilik hakkına açık bir saldırı niteliğindedir ve manevi tazminatı gerektirir. Ne var ki, haber ve yazıya konu olan olayın ana kaynağı İtalyan resmi makamlarınca düzenlenen belgelere dayanmaktadır. Bu belgeler incelendiğinde uyuşturucu madde kaçakçılığı suçundan aranan A.E.' in, davacı Ş.S.'nin İtalya'da bulunan evinde yakalandığı, üzerinde gerek davacının ve gerekse karısı O' ya ait telefon numaralarının bulunduğu; keza aynı suçlardan yakalanan E.K. ve H.G. adlı kişilerin üzerlerinde de davacının ev ve iş yerine ait olmak üzere dört telefon numarası ele geçirildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan başka İtalyan Adalet Bakanlığının 28.5.1984 günlü yazılarından, davacı Ş.S'in uyuşturucu madde kaçakçılığı yapan bir örgüte dahil olduğu şüphesi ile 1979-1980 yılları soruşturma konusu yapıldığı, ancak kendisi hakkında herhangi bir kazai işlem yapılmadığı bildirilmiştir.

O halde tüm bu maddi olgular değerlendirildiğinde davacı yararına hükmeden üç milyon lira manevi tazminat hakkaniyete uygun düşmemiştir. Daha uygun ve ılımlı bir manevi tazminata hükmedilmek üzere hüküm bozulmalıdır.(Yar.4.H.D. 8.5.1986 E.2008/K.3998)

2.3.4.3.1.3. Güncel olmamalıdır

Radyo ve televizyonda yahut radyo ve televizyon yayını ile yapılan veri yayınlarında; bir kişi ile ilgili bir davranış veya olay açıklamasının geçmişte olması ve yaşanan zaman diliminde öneminin kalmaması yani güncel olmaması yayını hukuka aykırı hale getirir.

Birileri hakkında yapılan yayın sadece kollektif bir dedikodu alışkanlığını tatmin maksadıyla olmamalıdır. Özellikle kaza ve cinayet gibi günün önemli olayını (günceli) teşkil eden hallerde, bu olaylara karışan kişiler ister istemez kamunun önüne çıkar. Bu yüzden onun hakkında güncel olan bir konu hakkında ve oranda bilgi verilmesi mümkündür. Ancak bu ölçünün yanında, günlük olaylara adı karışan kişinin, özel yaşamı gene korunmalıdır. Ayrıca; dürüstlük kuralları, hayatta ve basında yerleşmiş adetler de somut olayın veya davranışın yayınlanmasında sınır teşkil etmelidir[31].

Olayın üzerinden uzun süre geçtikten sonra, haber ya da yorum yayınlanırsa, hukuka uygunluktan söz edilemez. Üstelik olayın unutulduktan, tazeliğini yitirdikten sonra yayınlanması, bir kötü niyetin araştırılmasını gerektirir. Güncellik bulunmayınca haber hukuka aykırı hale gelir. Böyle bir olay Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin 19.1.1988 tarih, 8085 E., 334 K. sayılı kararında yer almaktadır.

*Davaya konu olan yazıda, köşe yazarı, içinde bulunulan günlerin tasa verici olduğu düşüncesini "**Olmuşuz Dumanaltı**" başlığı altında işlemiş ve bu arada davacıyı amaçlayarak "N.B. diye bir milletvekilinin usulsüz para aldığını" vurgulamıştır. Para alınma iddiası, 1983 yılındaki bir olaya ilişkindir. Davacı partisinin kuruluş aşamasında iken bağış olarak aldığı 170.000 lirayı kayıtlara geçirmediği yolundaki bir yakınmayla karşılaşmıştır. O zaman hakkında soruşturma açılmış ve aklanmıştır. Dava konusu yazı ise, 1987'de yayınlanmıştır... Somut olayda, davacının dört yıl önce karşılaştığı ve aklandığı bir iddianın yeni bir haber ve sanki olay gerçekmiş gibi verilmesinde hukuka aykırılık açıktır.*

Bazen güncellik tartışmalı olabilmektedir. Geçmişte bazı olaylara karışmış kişiler yeni bir göreve talip olabilmektedir. Eski suçları açısından yeni görevlerini yapıp yapamayacağı tartışmaları yapılabilmektedir. Örneğin geçmişte hakkında kaçakçılık suçundan bir çok davalar açılıp, yargılanmış kişi gümrük müdürlüğüne getirilirse gazeteciler konuyu hemen gündeme getirebilmektedirler. Halbuki tüm yargılama süreci bitip ilgili aklanmış veya beraat etmişse haberin güncellik unsurunun olmadığı söylenebilir. Ayrıca bir kere suç işlemiş ve pişman olmuş, senelerce benzer bir olaya karışmamış bir kişiye de potansiyel suçlu olarak bakmak adalet ilkele-

[31] M.R.Karahasan, a.g.e., s.934-935

rine aykırıdır. Fakat eski olaylara benzer yeni olaylar ortaya çıkmışsa ve bu arada eski iddialarda gündeme gelirse kısmen güncelliğin olduğu aşağıdaki kararda Yargıtay tarafından kabul edilmektedir.

*Y. G. Dergisi'nde, M. S. imzasıyla yayınlanmış bulunan bir yazı ve davacının fotoğrafı kapak yapılıp üzerine başlık olarak "**11 yıl ağır hapsi istendi. Nasıl Kurtuldu?**" ibaresi atılmak suretiyle davacının kişilik haklarına saldırıda bulunulduğu ileri sürülmüştür. Mahkemece deliller toplandıktan sonra olayda gerçeklik şartı ve kamu yararı unsurlarının varlığı benimsenmekle beraber güncellik niteliğinin gerçekleşmemiş olduğundan söz edilip manevi tazminat olarak takdir edilen 2.000.000 liranın ödetilmesine hükmedilmiştir.*

Gerçekten güncel olmayan bir olayın aktarılmasında kamu yararı bulunamaz. Çünkü unutulmuş, hatırlanmasında yarar görülmeyen geçmişteki bir takım davranışların gündeme getirilmesinde böyle bir yarar düşünülemez. Ancak davaya konu olan işte güncel olan bir durum nedeniyle aynı nitelikteki eski olaylar sergilendiğine göre kamu yararı varlığının kabulü gerekir. (Yar.4.H.D. 26.01.1989 ,E.6431/K.424)

2.3.4.3.1.4. Sunuş dengeli olmamalıdır

Bir haberin hukuka aykırı sayılmasını gerektiren bir başka durum ise, sunuşunun dengeli olmamasıdır. 3984 sayılı Kanun 4/l fıkrası ile "özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi" ilkesi getirilerek bu madde anlamında hukuka aykırılığı önlemeye çalışmıştır. TRT açısından ise 2954 sayılı Kanun'un 5/m maddesi tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ilkesi ve 5/j maddesi kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ilkeleri yayın ilkeleri arasındadır.

Gerçeğe uygun haberlerin değerlendirilip yayınlanmasında, medyanın "sansasyon"dan kaçınması gerekir. Aksi durumda ise, doğru bir haber yayını hukuka aykırı olur. Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi, 21.4.1972 tarih, 2833 Esas, 3665 Karar sayılı ilamında, haberin yayınında uyulacak ölçüleri şöylece belirtmiştir: Yasaların basına verdiği haber verme hakkı, kapsamı yönünden, değeri miktarınca ölçümlenmek gerekir. Her haberin gazetecilik mesleği yönünden belli bir değeri vardır. Bu değer her gazete için, gazetecinin kişiliğine göre değişik olarak yorumlanabilir. Ancak bu yorum farkı gazetecinin ve müessesede çalışanlarla sahibinin, diğer gazetedeki aynı durumda olan kişilerin anlayış ve yorum farkından ileri gelebilen değişikliklerden öteye gidemez. Böylece haber verme ödevi, meslek anlayışının objektif, genel ölçü ve sınırlar içinde, fakat belirtilen kişilik ve anlayışa bağlı yorumlar nedeniyle birbirinden pek az ayrı bir uygulanma gösterir. Haber vermede ölçü; Kanun'un sağladığı hak ve hukukun sağladığı, sınırlar, eylemli ve maddi olanaklar, mesleki kurallar, görev ciddiliği gibi kriterlerle belirir. Bu ölçülerin dışında haber-

de, kullanılan sözler, resimler, sunuluş ve sayfaya konuluş biçimi, gireceği sahife, birbirinden pek az farklılık gösterebilir. Bu normal ölçüler dışında **bir haberin, öneminden ve ciddilik duygularından uzak, meslek anlayışına göre konulacağı yer bakımından ve konulan sözlerin niteliği ve toplam tutarı ve dengeli bir biçimde sunuluşu açısından belli bir amaca yönelince, (kamu) görevinden söz edilemez.**

Gazetecinin olayı yorumlaması ve haberin dengesinin altüst oluşu ile ilgili çarpıcı şu karara dikkatinizi çekelim.

Gazetedeki yazıda, "***onbir yaşındaki M.T. annesini bulamamış ve aranırken samanlıktan bazı sesler geldiğini duymuştur. M.T., annesi ile müstakbel enişte-sini otların arasında kendilerinden geçmiş vaziyette sevişirken görmüş ve olduğu yerde donup kalmıştır. Taşlaşmış bir şekilde donakalan oğlunu gören anne ise hemen toparlanmış ve sevgilisine, çabuk toparlan bu oğlanı yakala demiştir. Y.A., korkuyla bekleyen M.T.'nin üzerine atılmış ve çocuğun yalvarmalarına aldırış etmemiş ve kıyasıya vurmaya başlamıştır. Canavar ruhlu annenin, oğlu kanlar içinde yatarken, kılı bile kıpırdamamış, sevgilisinin M.T.'in başını taşla ezmesini seyretmeye başlamıştır. İddiaya göre Y.A. çocuğu öldürdükten sonra hiç bir sey olmamış gibi A.T. ile bir daha sevişmiştir. Daha sonra cesedin üzerini samanlarla kapayarak evlerine giden katil sevgililerden Y.A., gece samanlığa gelerek cesedi almış ve köy ağılına atmıştır. Jandarmanın yaptığı soruşturmada, olay bütün açıklığı ile ortaya çıkmış, Y.A. ve A.T. cinayeti nasıl işlediklerini en ince ayrıntılarına kadar anlatmışlardır***" *sözleri olayların akışına, eşyanın tabiatına ve Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1976/89 sayılı dosyası içeriğine tamamen aykırıdır. Zira, küçük M.T. samanlıkta değil ağılda öldürülmüştür. Davacılar köyde değil Polatlı'da oturmaktadır. Y.A., M.T.'yi avlanmak bahanesi ile köye götürmüş ,ağılda ırzına geçmiş , başını taşla ezerek öldürdükten sonra cesedini saklamıştır. A.T.'nın oğlu M.'nın öldürülmesi ile ilgili herhangi bir itirafı yoktur. Bütün bunlar gazetede yayınlanan haberin gerçekleri yansıtmadığının açık ve kesin delilleridir. ... Çünkü hiçbir ana, gazetede yazıldığı gibi bir olaya tanık olup da, oğlunun cesedi başında sevgilisi ile cinsi münasebette bulunamaz. Bu derecede canavarlaşamaz. Kaldı ki dosyada bu haberi doğrulayabilecek, Y.A.'nin olaydan çok sonra ileri sürdüğü isnat dışında bir delil de yoktur. Hal böyle olunca çok ağır nitelikteki yorumların gerçekleşmiş bir olay gibi yayımlanmasına basın hürriyeti de hak vermez. Bu yayımla yapılan yüklemelerin hakkında yayım yapılan kişinin davranışları konusunda kesin ve yeterli delillere dayanması zorunludur. Davalıların ise böyle bir davranış göstermedikleri açıktır.(Y.H.G.K. 19.01.1983 , E.4-223 / K.14)*

Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi'nin 7.7.1975 tarih, 8254 Esas, 7889 Karar sayılı ilamında ise, haberin veriliş biçiminde hakkın kötüye kullanışı ve sınırın aşılması şöylece belirtilmiştir: "*Davaya konu olan haber, davacının vakar ve haysiye-*

tine bir saldırı teşkil eder niteliktedir. Özellikle haberin gazetenin ilk sahifesine ve baş yukarı köşesine iri puntolu harflerle basılmış olması ve gereği yokken, özel bir çaba ile sağlanmış fotoğrafın aynı yerde haberle birlikte yayınlanmış olması saldırıya ve uğranılan zarara ağırlık vermektedir"

Bu karara göre, "öneminin çok üzerinde abartılıp sunulan" ve kişilik haklarını zedeleyen haber, gazeteci haber verme hakkı dışında bir amaca yöneldiğinden, hukuka aykırıdır.

Herhangi bir haber, gerçeğe uygun olsa bile, haberin verilişinin gerektirmediği bir dilin kullanılması, konunun açıklanması için gerekli, yararlı ve ilgili olmayan küçük düşürücü ifadelerin kullanılması, kişinin onur ve saygınlığına saldırı oluşturacak niteleme ve değerlendirilmelerin yapılması durumunda, denge ölçüsü aşılmış ve özgürce kanaat oluşumu engellenmiş olur.

Kişilik haklarıyla, basın özgürlüğünü dengeleyebilmek için haber, eleştiri yada yorum ile bu konunun açıklanış biçimi arasında düşünsel bir bağlılığının yani dengenin bulunması gerekir. Eş deyişle, haberde kullanılan anlatımın, habere konu olan olay ile düşünsel bir bağlantısının, bir ilgisinin bulunması zorunludur. Bir olayın kamuya duyuruluşunda, haberin içeriği ve gerekliliği ile, uygun düşmeyen sözcükler kullanılmış olursa hukuka aykırılık oluşur.

Hukuk Genel Kurulu'nun 9.10.1985 tarih, 4/96 E., 790 K. sayılı kararın da şöyle denilmektedir: "*... haber, gerçeği yansıtsa bile, kullanacak dil ve ifadenin, yapılacak niteleme ve yorumun, haberin verilişinin gerektirdiği ve zorunlu kıldığı biçim ve ölçüde bulunması gerekir. Şayet* ***haberin verilişinde gerekli, yararlı ve ilgili olmayan beyan ve değerlendirmelere gidilecek, haberin içeriği ile uygun düşmeyen tahrik edici ya da toplumda husumet ve kuşku yaratıcı dil ve ifade kullanılacak olursa kişilik haklarıyla çatışan basın hürriyetine üstünlük tanınması imkansız hale gelir***"

Bu özel dairenin konu için örnek oluşturan I2.5.I987 tarih, 2257 E. 774 K. sayılı kararı ise şöyledir: "Olayın güncel bulunuşu, gerçek olduğu konusundaki yaygın kanaat ve duyulan toplumsal ilgi karşısında, haber olarak verilişinde kamu yararı bulunduğunda kuşku yoktur. Ne var ki; gazete olayı duyurmakla kalmamış; "utanmaz, kursağındaki haram para" gibi aşağılayıcı ve bağlayıcı sözcüklerle davacının onur ve saygınlığına, bu ve diğer değerlerden oluşan kişilik haklarına saldırıda bulunulmuştur"

Hep olumsuz örneklerle genç yayıncıların motivasyonunu bozmayalım. Yargıtay bazen yayıncının kişiliğine veya yayın organının tarzına bağlı yorum biçimini ve bunun haberde kullanılmasını uygun bulmaktadır.

Davacı , davalılardan A.Y. ile röportaj yapmış ve bu röportajda Nokta Dergisinde yayınlanmıştır. Davacı, davalılardan A.Y. ile röportaj yapmakla, bu röportajının anılan derginin üslubu dahilinde yayınlanmış olmasını önceden kabul etmiş bulunmaktadır. Derginin kendine özgü üslubu ve yazının bütünlüğü göz önünde tutulduğunda haber verme hakkının sınırlarının aşıldığını , konu ile anlatım arasında düşünsel bağın bulunmadığını söylemek mümkün değildir. (Y.H.G.K. 7.6.1989 E.4-299/K.415)

Basın yoluyla düşünce açıklama özgürlüğünün kapsadığı bir hak da, olayların incelenmesi ve eleştirisidir.[32] 3984 sayılı Kanun 4/ı maddesi ile "kişilerin manevi şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması" yayın ilkesini getirerek eleştiriye olanak tanımıştır.

Sanatla ilgili haber ya da yorumdaki eleştiri, sanat eleştirisi olarak kaldıkça, yani eleştirilenin sanat uğraşısı ve yetenekleri hakkında eleştirisel bir yargı oldukça, hukuka aykırı değildir. Eğer, eleştirici, sanat eleştirisi alanından çıkarak, genel olarak kişiliğin ve insanın eleştirilmesi alanına geçmiş ise, eleştirme hukuka aykırıdır. Sanat eleştirisi değer yargılarına dayanmakla birlikte, eleştirilene karşı, kırgınlık, kin ve intikam duyguları yaratılmamalı, bu eleştiri, düşmanca bir tavır olmamalıdır. Sanat eleştirisi, sanatçının insan olarak şeref ve onurunu küçültücü olduğu ölçüde hukuka aykırı sayılır. Burada yayıncının niyeti önemlidir. Yayıncı "üzüm yemek" değil "bağcıyı dövmek" niyetindeyse artık ıvır zıvırla uğraşmayıp, "her şeyin bedeli ödenir" diye düşünmemiz gerekir.

Bir sanat eleştirisinin hukuka aykırı olup olmadığı, bir yandan eleştirmenin ve özellikle sanat eleştirmeninin görevi ve amacı, öte yandan sanatçının durumu gözönünde tutularak belli edilmelidir. Bu anlatılanlar, edebiyat, ekonomik, mesleksel ve siyasal eleştiriler için de geçerlidir.

İşte Türk filmleri gibi içinde aşk, avantür ve politikanın olduğu bir olay.

Davacının başında bulunduğu Kültür Bakanlığı'nın 14.10.1992 tarihli yazısından, KKTC Gazi Magosa'daki ... Camii'nin tiyatro binasına dönüştürülmesi konusunun, KKTC Kültür Bakanı E.S.'nin Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın daveti üzerine 25.02.1992 tarihinde Türkiye'yi ziyareti esnasında misafir bakanın talebi üzerine davacı ... ile görüşüldüğü ve bu konuda mutabakat sağlandığı, ancak bu mutabakatın herhangi bir protokol veya anlaşmaya dercedilmediği anlaşılmıştır. Bu ziyaret sırasında iki devlet kültür bakanları arasında imzalanan mutabakat tutanağının tetkikinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin anlaşmaya varılan hususlarda KKTC'ne gerek uzman temin etmek, gerekse mali kaynak sağlamak suretiyle

[32] Çetin Özek, a.g.e., s.36

destek verdiği anlaşılmaktadır. Aslında bağımsız bir devlet olan KKTC'i Kültür Bakanı'nın Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı ile bu konuda mutabakat sağlamasından amaç, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden mali destek sağlamaktır. Diğer yandan, hangi dine mensup olursa olsunlar insanlar gerek kendi, gerekse başka dine mensup olan insanların ibadet ettikleri yerlere saygı gösterirler. Savaşlarda dahi ibadethanelere yapılan saldırılar bir insanlık suçu olarak kabul edilir. Bu anlayışın sonucudur ki kendi kilisesine başı açık ve ayakkabısı ile giren bir hristiyan, camiye girerken İslam kurallarına uyarak ayakkabılarını çıkarır, kadınsa başını örter. Nüfusumuzun yüzde doksan dokuzu İslam dinine mensuptur. İslam dininde cami Allah'ın evi kabul edilen kutsal bir yerdir. Diğer dinlere mensup insanların kendi ibadethanelerine gösterdiği saygı ve hassasiyeti Müslümanlar da ibadethaneleri olan camilere gösterirler. Bir zamanlar Osmanlı hakimiyetinde olan bir kısım Avrupa toprakları bugün dini hristiyan olan Avrupa devletlerinin idaresinde olmasına rağmen, müslümanların bu konuda duydukları hassasiyet nedeniyle gerek gösterecekleri tepkiden çekinilerek, gerekse ibadet edilen yerlerle ilgili oluşan bu ortak insanlık değerinden ötürü, başka bir amaca yönelik olarak kullanılmamış, sadece ibadete kapatılmakla yetinilmiştir. İbadete kapatılma ve tamir edilmeyerek yıkıma terkedilme olayı dahi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve halkının tepkilerine sebep olmuştur. Bir dönem tamamı Rum hakimiyetinde bulunan Kıbrıs adasında da durum böyledir. Rumlar, camiilerin amacı dışında kullanılması yolunda bir davranışta bulunamamışlardır. Hal böyle iken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kültür Bakanı olan davacının habere konu olan camiinin tiyatro binasına dönüştürülmesi konusundaki sakıncaları diğer bakana anlatarak uyarması gerekirken, bu konuda görüş birliğine varması eleştirilecek bir davranıştır. Devlet yönetiminde meydana gelecek usulsüz ve devlet politikasına uygun düşmeyen işleri kamuoyuna duyurmak ve bu yolda tartışmaları başlatmak ve yapmak basının görevleri arasındadır. Davacı tamamen kendi iradesiyle yarattığı bu ortamın basın yoluyla eleştirilmesine katlanmak zorundadır. Dava konusu olan yazı gerçek olaylara dayandığından, böyle bir olayın basın yoluyla kamuoyu önünde tartışılmasında kamu yararı vardır. Konu ele alınıp açıklanırken kullanılan sözcüklerde, ele alınan konunun gereği olduğu için, amaç bakımından olduğu kadar araç bakımından da aşırılıktan söz edilemez. Diğer bir deyişle, yayında konunun duyarlılığına uygun düşen araçlar kullanılmıştır. Tüm bu nedenlerle basının haber verme ve kamuoyunu aydınlatma özgürlüğü sınırları içinde kalan yazının hukuka uygun olduğu kabul edilerek davanın reddi gerekir.

Bu kararı, aynı Daire'nin sayın Başkanı yanlış bulmuş ve görüşlerini şöyle açıklamıştır.

Davalı yan, başka ifadeler ve açıklama biçimi ile davacının kişilik haklarına saldırıda bulunulmadan, aynı amaca ulaşmak veya onun için daha az zarar verici

bir yol seçmek suretiyle haberi verebilirdi. Çünkü, kişilik hakları basın yoluyla ihlal edilenin, kamu yararının zorunlu kıldığından daha fazlasına katlanması ondan istenemez. Bu nedenle ilgiliye en az zarar verecek açıklama şeklinin seçilmesi gerekir. Aksi halde amaçla araç arasındaki orantıdan söz edilemez. Yayının içeriği doğru olsa bile, haberin veriliş biçimi, o doğrunun dışına çıkarak, aşağılayıcı ve abartılı ise, yayının hukuka aykırılık sınırları içine girdiğinin kabulü gerekir.

Somut olayda, orta düzeydeki bir okuyucu nazarında, davacının savunmasız insanları öldüren Rumlardan da kötü davrandığı düşünülebilir. Çünkü, kullanılan sözcükler, haberin yer aldığı sayfa, açıklamanın genişliği, harflerin diziliş biçimi herkesi kolayca bu sonuca götürür. Olayda, davacının bu tür bir yayına muhatap olmasını gerçek ve haklı gösterecek ölçüde bir davranış içinde bulunduğu kabul edilemez. Davalının davranışı, dost bir ülkenin kültür alanındaki bir yardım istemine olumlu yanıt vermekten ibarettir. Tiyatroya dönüştürülmesi düşünülen camii, gerek nüfus itibariyle, gerek bulunduğu yerdeki konumu itibariyle öylece kalması uygun görülmemiş olabilir. Müslüman bir toplum için camiin önemi tartışılmaz. Ancak, bunun o an için, artık o amaç için kullanılmayacağı gerçeği karşısında, başka ve yine bir kültür hizmeti olan tiyatro olarak kullanılmasını, dine aykırı bir davranış olarak kabul etmemek gerekir. Camiin, toplumun hoş karşılamayacağı, bir kumarhane, bir diskotek gibi işyerine dönüştürülmesi düşünülmemiş ki, davacının bu kadar ağır eleştiriye muhatap olması hoşgörü ile karşılanabilsin.

Açıklanan nedenlerle , haberin verilmesinde sınır aşılmak suretiyle, kişilik haklarına saldırının varlığı kabul edilmelidir. (Yar.H.D. 23.12.1993 E.3762/K.15152)

Basın yoluyla başkalarının düşünceleri eleştirilirken bilim, ahlâk ve hukuk kuralları unutulmamalıdır. Eleştiri yapılırken, üstün nitelikteki kamusal yarar bir yana bırakılıp, eleştirenin veya adına hareket edilen üçüncü kişinin kişisel yararı veya eleştirilenin zararı hedeflenmemelidir. 3984 sayılı Kanun özellikle "yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve yayıncıların akrabaları veya başka gerçek ve tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması" ilkesini 4/c maddesi ile getirerek ve 4/j maddesi ile "yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi" ilkesini getirerek bu tehlikeyi önlemeye çalışmıştır. Yargıtay; bir kurumun çalışanlarını eyleme geçirmek için dağıtılan el ilanında, kurum yöneticisi için, "ihanet zinciri kuran, şeytanın avukatının müvekkili, haklıyı ve namusluyu jurnal eden, dalkavukluğu, kulluğu, iki yüzlülüğü geçer akçe kılan" sözlerini, bir yazar hakkında "mütareke artığı", bir televizyon yapımcısı için mizah dergisinde "sulu, sıska, iğrendirici, çürük, soğuk nesne, dişlek" ifadelerini eleştiri sınırlarını aşmak olarak kabul etmiştir ve tazminata mahkum etmiştir. [33]

[33] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.172-173

Herkesin, sahip olduğu ekonomik görüş sebebiyle, içinde yaşanılan ekonominin işleyiş tarzının eleştirilebilmesi olanağı vardır. Bu gibi eleştiriler, yürürlükteki yasaların çizdiği sınırlar içinde; özgürce yapılabilir. Ne var ki, eleştiride verilen örnekler üzerinde duyarlılıkla durulmalı ve özellikle kişilerin ekonomik saygınlığına, gerçeğe aykırı açıklamalar ile saldırılmamalıdır. Gereken dikkat ve özen gösterilmelidir. Kural olarak belli bir ekonomik alanda, yalnızca belli bu kişiyi amaç tutarak, onun ekonomik uğraşıları eleştirilirken gerekli açıklamalar yapmak olanağı varsa da, bu açıklamaların gerçeğe aykırı olması durumunda, onun bu yüzden kırılan ticari şeref ve onurunun gerektirdiği sorumluluğun göz önünde tutulması zorunludur.[34] Mesela Kombassan adlı kamuoyundaki yaygın kanaate göre, belirli siyasal görüşü savunan kişilerin sermayelerini toplayarak oluşturdukları bir holding vardır. Bu kişiler sistemle bütünleşip, iş ve istihdam imkanı yaratıp, sanayi ve ticaret alanlarında faaliyet gösterip ortaklarına kâr payı altında nema dağıtmaktaydılar. Biraz ticari rekabet ve biraz da siyasi gayelerle bu kişiler birden medyanın günah keçisi oldular. Medya bu kişiler hakkında öyle iddialar ortaya attı ki, devlet tabii olarak ortaya konulan iddiaların gerçekliğini araştırmak üzere bir çok soruşturma başlattı. Bu durum, ekonomik ve ticari faaliyetin siyasal kanaatlere dayanarak eleştirisi ve ithamı ile başlayan bu hareket neredeyse şirketin bütün ekonomik faaliyetlerinin durma noktasına gelmesine neden oldu. Medyanın eleştiri hakkını kullanırken ölçülü davranmasının gereği bu örnekle de ortadadır.

Basının, kişilik hakkına el atmada ölçülü, dengeli uygun bir amaç-araç ilişkisi içinde olmak, meşru bir amaca yönelik bulunmak koşuluyla, iyi işlemeyen "yönetsel ve ekonomik mekanizmayı" eleştirmeye, üstelik sert bir dille bu eleştiriyi yapmaya hakkı vardır. Bu durumda hukuka aykırılıktan söz edilemez. [35]

Bu duruma tam olarak uyan ve bir okulun yönetimini sorgulayan bir örnek olay şöyledir:

*Davalıya ait gazetenin 6 Nisan 1987 günlü nüshasında "**Korkunç İddia**" başlıklı haberde şu iddialar görülmüştür.*

1- A. ili Sağlık Meslek Lisesinde her öğretmenin bir öğrenci sevgilisi var, sık sık oluşan evlilikler bunun kanıtı. Öğretmen Hüseyin ... öğrencisi Meliha ile evlendi, öğretmen M.E. (davacı) öğrencilerden S.D. ile ilişkide bulundu, öğretmen evli olduğu için ilişki daha sonra sona erdi. Öğretmen M.E. öğrencisi ... ile ilişkisi var, bir evde buluştular, saat hediye etti, okul müdürü'nün (davacı) ... adlı öğrenciyle ilişkisi söyleniyor. Öğretmen B.Y. N. ilinde görevli iken adı beyaz kadın ticaretine karışmış.

[34] Ergun Özsunay, Gerçek Kişiler, İstanbul, 1986, s.125 ve Yar. 4. H.D. 9.2.1968 11771 E. 1531 K.

[35] Yar. 4. H.D. 18.2.1980 666E. 2007 K.

2- Bekar erkek öğretmenlerin tatilde ve geceleri okula girmeleri yasak olduğu halde, kız öğrencilerin banyo günlerinde okuldan çıkmadıkları, gece nöbetlerine öğrencilerin en güzellerinin seçildiği, kızların gece yarısı ıslak saçlarla yatakhanelere döndüğü.

Davacılar, haber niteliğinde yazıya konu olan okulun öğretmen ve yöneticileridir. Gerek yargılama ve gerekse idari tahkikat sırasında dinlenen tanıklar genel olarak :

1- Bir kısım öğretmenlerin öğrencileriyle ... ilişki içinde bulunduklarını;

2- Davacı olan öğretmenlerin gerek tatil ve gerekse akşamları okula gelmelerinin söylentilere ve şikayetlere neden olduklarını beyan etmişlerdir.

Diğer taraftan bazı tanıklar :

1- Öğretmen olan davacı M'ın G.O. adlı öğrenci ile evleneceği yolunda söylentiler çıktığını, bu davacının öğrencileri rahatsız edici davranışlarda bulunduğunu ve öğrencilerin bacaklarına baktığını;

2- Hanım ... adlı öğrencinin sık sık laubali şekilde müdür ile birlikte görüldüğü;

3- İdare katında nöbet için, öğretmen E.' nın güzel öğrenciler arasından seçim yaptığını ;

4- Öğretmen Ali ... ,Mustafa ..., M.Emin'in bahçede kanepelerde öğretmene yakışmayacak şekilde otururak öğrencilerle laubali olduklarını ;

5- Selda adlı öğrencinin davacı olan öğretmen M.Emin'e yakınlık duyduğunu;

6- Hüseyin ... , Bekir ... adlı öğretmenlerin okuldan mezun olmuş öğrencilerle evlendiğini beyan etmişlerdir.

Davacılardan Bekir ... ise , müfettişe verdiği ifadede, N. ili Sağlık Meslek Lisesinde görevli iken bazı öğrencileri dışardaki kişilerle görüştürme iddiasıyla tahkikat geçirdiğini kabul etmiştir.

Tüm bu kanıtların değerlendirilmesinden kız öğrencilerin okuduğu A. ili Sağlık Meslek Lisesinde öğretmen ve öğrenciler arasında ilişkilerin olması gereken düzeyi aştığı ve çevreye daha geniş boyutlarda yayıldığı anlaşılmaktadır. Davacılar okulun öğretmen ve yöneticilerindendir. Özensizliklerinin derecesi tartışılsa bile işin sonuçta davalı gazetenin yayınına kadar gelmesinde kusurlu oldukları tartışmasızdır.

O halde tüm bu nedenlerle davalı gazetenin yayınının genelde gerçeklere dayandığı , olayın kaynaklandığı yerin bir eğitim yuvası olması nedeniyle, yayında yüksek düzeyde kamu yararı bulunduğu ve konu ile anlatım arasında düşünsel bağlılık bulunduğu ve gerek amaç ve gerekse araç bakımından basın özgürlüğünün hudutlarının aşılmadığı kabul edilmelidir.(Yar. H.D. 6.12.1988 E.7489/K.10478)

Ancak, bazen medya kantarın topuzunu kaçırmakta, doğru şeyleri yanlış yollarla yapmaktadır.

*Akşam gazetesinin 24.11.1994 tarihli nüshasında ... sürmanşet olarak "**RP'li Öğretmen Trilyoner Oldu**" başlıklı ve "**İkinci Mercümek Davası**" alt başlıklı, aynı gazetenin 25.11.1994 tarihli nüshasında büyük puntolarla davacının resmi de kullanılarak "**Trilyoner RP'li Öğretmen Konya'yı Parsellemiş**" ve "**Refah'lı Haşim Bey Panikledi**", "**Konya'daki Bütün Akşamları Toplattı**" başlıklı, aynı gazetenin 26.11.1994 tarihli nüshasında "Nereden buldun Haşim Bey" başlıklı , aynı gazetenin 27.11.1997 tarihli nüshasında "**Yalandan Kim Dönmüş**", " **Bu Nasıl Helal Para**" başlıklarıyla davacıya ait muhtelif resimleri de kullanmak suretiyle davacı için yayın yapıldığı anlaşılmaktadır... Olayda davacı, gerek dava dilekçesinde ve gerek yargılama aşamasında haberin doğru olmadığını ileri sürmüştür. Bu durumda haberin gerçeğe uygun olduğunu, davalı ispat etmek zorundadır. Ancak davalı taraf haberin gerçeğe uygun olduğuna dair bir kanıt ibraz etmemiş olduğundan sorumludur. Bu nedenlerle davalı gazetede dört gün süre ile yapılan yayında davacıyı toplum içinde haksız kazanç temin eden kişi olarak tanıtmak suretiyle küçük düşürüldüğü... kişilik haklarına saldırıda bulunulduğundan tarafların sıfatına, işgal ettikleri makam ve sosyal ve ekonomik durumlarına göre uygun bir miktar manevi tazminat verilmesi gerekir.(Yar. 4.H.D. 13.3.1997 E. 13370 K.776)*

Ne iletişim özgürlüğü ve ne de eleştiri hakkı sınırsız değildir. Her iki davranış da, yasa ve ahlak kuralları içinde ve özellikle kamuoyunun olumlu yönde oluşmasına, toplumun daha ileriye götürülmesine yardım amacı ile yapılmalı, karşı fikirler böyle bir anlayış ve dilsel özellik içinde dışa vurulmalıdır.[36]

Yargıtay kararları ve iletişim özgürlüğüne ilişkin bu açıklamalarımızın radyo ve televizyon sektöründeki yansıması olan bir karara bakalım.

"Davacı, İslam Tarihi Doçenti ve Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi olduğunu, 21.2.1975 günü TRT'de bir konuşmasının yayınlandığını, davalı Federasyonun ise, yayınladığı 4. dönem çalışma raporunda bu konuşması ile ilgili olarak, kendisine hakarette ...bulunduğunu ileri sürerek, 25.000 lira manevi tazminat istemiştir.

[36] M.R.Karahasan, a.g.e., s.946

Davalı ise savunmasında; davacının TRT'de yayınlanan konuşmasının dini ve ilmi hatalar ile dolu olduğunu, davacının bu konuda yetersiz bir kişi bulunduğunu, tenkit ettiğini, tenkit hakkının sınırının aşılmadığını, makul ölçüler içinde kaldığını ileri sürmüş; Yerel Mahkeme ise, kişilik haklarına tecavüz edilişini kabul etmiş ve 10.000 lira manevi tazminata hükmetmiştir.

Hiç kuşku yoktur ki, insan topluluklarının doğal bir özelliği; gelişmeye, ilerlemeye ve gerçeği aramaya zorunlu olmalarıdır. Bu gelişim, düşünce ürününün herkesin önüne serilebilmesi, yayılabilmesi olanağının ... kullanılabilmesine bağlıdır. O halde insan ister kişisel, ister toplumsal planda alınsın, diğer hak ve özgürlüklerin yarışında, serbestçe düşünmek ve düşüncesini serbestçe ifade etmek olanağına sahip olmalıdır. Çünkü, kişinin ve toplumu aydınlığa kavuşturacak, daha mutlu bir yaşantı düzeyine ulaşacak olan gerçek, ancak farklı inançların serbestçe tartışılması; her şeyin gün ışığına kavuşturulması sayesinde ortaya çıkar. Bunun için de kitlelerin kitle haberleşme araçları ile etkilenmesinde fikir alışverişine ilişkin yayının; her şeyden önce ideal bir amaç, diğer bir deyimle kamu yarar gütmesi gerekir. Yani, düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi özgürlüğü ihlal etmemeli ve özellikle kişiye ya da kişi gruplarına toplum içinde layık olduğu yeri veren, kişilerin yasalarca tanınmış olan özgürlüklerine, inançlarına, üzerinde son derece hassas oldukları değerlerine saygılı bir düzenin kurulmasına yardımda bulunan bir amaç gütmelidir. Fikir tartışmaları, hatta çatışmalar uygar bir tutum içinde yapılmalı, çoğu kez birbirine zıt düşen görüşler, alabildiğine özgür bir şekilde ve rahatça yansıtabilmeli ve kamuoyunun (yasaların öngördüğü doğrultuda) bilinçlenmesine yardımcı olunmalıdır. Ancak, fikir özgürlüğü ve fikri tenkit hakkı ... özellikle bilimsel bir yaklaşımla yapılmalı, karşı fikirler böyle bir anlayış içinde dışa vurulmalıdır. Bu bakımdan *bir fikre karşı yöneltilen eleştirinin normal sınırlar içinde kalıp kalmadığı, ancak ileri sürülen fikir ile eleştirinin, kınama yazısının birlikte incelenip değerlendirilmesinden anlaşılabilecektir. Çünkü sağlam bir sonuca varmak ancak böylece mümkün olacaktır.*

Davacı kamuya mal olan, bir kamu hizmeti gören, bu itibarla da düşünceleri kamuyu etkileyecek nitelikte bulunan bir bilim adamıdır. O halde, bu nitelikteki bir kişi kamuyu aydınlatma görevini yaparken, çok ölçülü olmalı ve görüşlerini bilimsel yaklaşımla ileri sürmelidir. Aksi davranışı sert eleştirme ve hatta kınama ile karşılık görebilir. İşte bu nedenledir ki mahkemenin, davacının sözü edilen ve TRT'de yayınlanan konuşmasının metnini de getirtip her iki yazıyı birlikte inceleyip, ya da lüzum görürse bir bilirkişi incelemesi yaptırıp, eleştiri ve kınama hakkının kötüye, kullanılıp kullanılmadığını, bu hakkın sınırının aşılıp aşılmadığını saptayıp, sonucuna göre bir karar vermesi gerekir.[37]

[37] Yar. 4. H.D. 23.6.1977 1976/10984 E. 1977/7295 K.

Bu karardaki önemli kısımlardan biri, altını çizdiğimiz "ilgili kişi veya olay hakkında yazılan yazının bir bütün olarak incelenmesi"dir. Yayının içinden cımbızla bir bölüm alınıp, kişilik haklarına aykırılık değerlendirmesi sadece bu bölümdeki sözlerle yapılmamalıdır. Olayın öncesi varsa bu da değerlendirmeye esas alınmalıdır. Yazılı basından benzer ama radyo ve televizyonlara da uyarlanabilen bir örnek verelim.

Davacı, davalıların ilgili bulunduğu "ŞEY" isimli haftalık magazin gazetesinin 7 Haziran 1986 günlü nüshasının birinci sahifesinde "***B. E...'a Ancak Acınır.***" ve "***Bu Yaratığın Adı Ne***" başlığı altında ve resimli yayınlanan yazı ile kişilik haklarının ihlal edildiğinden, bahisle dava dilekçesinde yazılı miktardaki manevi tazminatın davalılardan müteselsilen tahsilini talep ve dava etmiştir. Davalılar yayınla hukuka aykırı davranılmadığını, davacıyla ilgili Yargıtay kararlarının öğrenilmesi üzerine yazının kaleme alındığını ileri sürmüşlerdir... Davaya konu olan yazının, davacı tarafından açılan cinsiyet değişikliği davasının ... reddedilmesi kararının İstanbul Barosu Dergisinde yayınlanması nedeniyle öğrenilmesiyle kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Yargıtay kararının Baro Dergisinde yayımından sonra, konu haber olarak 7 Haziran 1986 günlü gazetede kamuya sunulmakla günceldir. Nitekim 30 Mayıs 1986 günlü Milliyet gazetesinde Yargıtay kararı haber olarak verilmiştir. Haberin gerçeğe uygunluğu ise tartışmasızdır. Davacı topluma mal olmuş bir sanatkardır. Haberin konusu itibariyle kamusal ilgi ve toplumsal yararın da mevcut olduğunda kuşku edilmemesi gerekir. Gazete başlığında yer alan "***B... E...'a ancak acınır, erkekliğini yitirmiş fakat kadın olmamış bir kimse***" sözcük dizisi Yargıtay kararında da yazılıdır. Haber başlığındaki "bu yaratığın adı ne?" şeklindeki sorunun da eleştirinin bir uzantısı olduğu açıktır. Bu yön yazının bütününün incelenmesinden, kullanılan sözlerden açıkça anlaşılmaktadır. Yayın yasaların sağladığı hak ve ödevlerin yerine getirilmesi sınırları içerisinde kalmıştır.(Yar.4.H.D. 20.12.1988 E.8388/K.10943)"

2.3.4.3.2. Yayının sonucu ile ilgili şartlar

2.3.4.3.2.1.Yayın ile bir hakka saldırılmış olmalıdır

Hukuka aykırılığın bulunması için yapılan yayınla bir hakka saldırılmış olması da gereklidir. Ortada saldırıya uğramış bir hak yoksa hukuka aykırılıktan da söz edilemez. Hakkın ayrıca ilgiliye ait olması gerekir. Saldırı ile A'ya ait bir hak yok olmuş veya zarara uğramışsa, ortada onun kanunî temsilcisi ve yetkilisi olmayan B için bir dava açmanın olanağı yoktur.

Yayın ile bir hakka saldırının olup olmadığını anlayabilmek için önce hakların neler olduğunu belirlememiz gerekmektedir. Hak ya da kişilik hakkının sınır ve kapsamını da belirlemeliyiz ki, yayınla bu sınır ve kapsama ne ölçüde saldırıldığı açıklığa kavuşsun.

Kişi hakları, "Temel haklar ve hürriyetler" adı altında Anayasa'da sayılarak belirlenmiştir. Bunlar yaşama hakkından başlar ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakları ile sürer. Güvenlikte bulunma, çalışma, özel hayatını gizleme, konut dokunulmazlığı, haberleşme, istediği yere yerleşme, seyahat, serbestçe ibadet edebilme, din ve vicdan, düşünce ve kanaatleri açıklayabilme, bilim ve sanatla uğraşma, haber alma ve verme, düzeltme ve cevap verme, dernek kurma ve üye olma, toplantı ve gösteri yapma, mülkiyet ve miras, hak arama, suç sayılmayan bir fiilden dolayı cezalandırılmama, şikayetçi olma, aile kurma, eğitim, öğrenim, sendika kurma ve üye olma, grev ve toplu iş sözleşmesi yapma, adil ücret alma, sağlık ve çevresinin korunması, spor yapabilme ve dinlenme, sosyal güvenlik, seçme ve seçilme, siyasi partilere üye olma, kamu hizmetlerine girme ve vergi verme hakları Anayasa da tek tek sayılarak güvence altına alınmıştır.

Hepimizin ezbere bildiği bir temel hak "**masumiyet karinesi**" veya "kesinleşmiş bir mahkeme kararına kadar sanık suçsuzdur" kuralıdır. Bu kural hem Anayasalarda ve hem de yasalarda bulunmaktadır. İletişim ile ilgili tüm yasalarda bu kural mevcuttur. 3984 sayılı Kanun 4/k maddesi ile "suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilan edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi" kuralını yayın ilkeleri arasında sayılmıştır. Fakat ne garip ki başta bazı kamu kurumları olmak üzere çoğu kurum ve kuruluşlar bu kuralı göz ardı etmektedir. Özellikle emniyet görevlileri önemli bir suç işlendiğinde veya terörle mücadele kapsamında yakaladıkları kişileri basın toplantısı düzenleyerek teşhir etmektedirler. Yine polis operasyona giderken yayıncılara haber vermekte ve kameraların da katılımıyla zanlıları yakalamaktalar. Hatta, birara televizyonda izledik, bir hırsızlık olayında, hırsız polislere izini kaybettirdi, fakat kaçarken acar kameramana yakalandı. Kameraman bir yandan hırsızla kovalamaca oynayıp çekim yaparken, bir yandan da halka "polisi çağırın" diye sesleniyordu. Sanırız polisler halkın tepkisinden bunalmış olacak ki sık sık "ne kadar başarılıyız" diye zanlıları toplayıp medya aracılığı ile şov yapmaktadır. Ancak, insanların en temel haklarından biri olan "masumiyet karinesi"ni çiğnemektedirler. Polis ya da çağırdı diye radyo ve televizyon yayıncılarının suçluluğu kanıtlanmamış ve daha mahkemeye bile çıkmamış bir kişiyi suçlu olarak tanıtmaya hakkı yoktur. Bu teşhirden kamuoyu etkilenmekte ve mahkemeden önce halk hükmünü vermektedir. Hatta yargıçlar bile dizi şeklindeki bu haberden etkilenmekte, kararını medyanın yönlendirmesine göre vermektedir. Burada radyo ve televizyon habercileri açısından en büyük tehlike, polislerin gazına gelip, bir kişiyi suçlu diye teşhir ettikten sonra o kişinin beraat etmesidir. Unutulmamalıdır ki, ilgili kişi veya kişiler beraat ettikten sonra dönüp kendini suçlu olarak gösteren ne kadar televizyon varsa hepsine tazminat ve ceza davalarını açabilir. Yayıncılar da yıllarca mahkemelere gidip gelirler ve büyük ihtimalle ceza alıp, bir sürü tazminat öderler.

Yayın sonucu saldırıya uğrayan haklardan biri de "**adil yargılanma hakkı**"dır. Bu hak açıkça bizim Anayasa ve yasalarımızda gösterilmese dahi evrensel temel haklardan biridir. Anayasa'nın 138. maddesinde, bu konuda dolaylı olarak, "**hiçbir organ, makam ve kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz**" kuralı bulunmaktadır.

Yargı alanında, görülen davalara ilişkin haberler kitle iletişim araçlarında çokça yer almaktadır. Kural olarak mahkemelerdeki duruşmalar herkese açık olup, bu arada yayıncılar tarafından da izlenebilir. Özellikle suç sayılan davranışları ve bunların müeyyideleri ile genel hukuk konusunda vatandaşı bilgilendiren yayın içeren programlar, gerçek ve ölçülülük sınırlarını aşmadığında faydalıdır.

Medyanın yargılama ile ilgili haberlere geniş bir şekilde yer vermesi, belki kamunun haberleri öğrenme hakkı açısından yerinde bir davranış olarak kabul edilebilir. Ancak, yargılama sırasında belli sahnelerin verilmesi ve bunu yaparken de taraflı hareket edilmesi halinde, büyük bir haksızlığın meydana gelebileceği, kamuoyunu etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Ayrıca yargılama sırasında devamlı televizyon alıcılarının etkisi altında hareket etme zorunda bırakılan sanık, savunma hakkını yeterince kullanamayabilir. Ve yargılama makamını dolduran hakim de bu aletlerin varlığından etkilenebilir. Avrupa İnsan Hakları Divanı'nın kararlarına baktığımızda, mahkemelerin insanlara ve özellikle ceza davasında sanığa güven hissi verilmesinin arandığı, adaletin yerine getirilmesinin yeterli olmadığı, sürecin insan haklarına uygun olması gerektiği şeklinde içtihatların oluştuğu görülmektedir.[38]

Türk Hukuk sisteminde duruşmalarda görüntü ve ses alınabilmesi hakkında CMUK'da açık bir hüküm yoktur. Daha önce söylediğimiz gibi, duruşmalar kamuya açıktır. Mahkemelerde duruşmayı televizyona almak, fotoğraf çekmek kanun tarafından yasak değil ise de, bazen de mahkemenin ve sanıkların huzurunu bozacak durumlara sebep olunmaktadır.

Ancak, yargılamanın aleniliği ile sanığın kamuoyuna teşhir edilmesi birbirinden tamamen farklı kavramlardır. Hakim CMUK'dan doğan yetkilerini kullanmak suretiyle, gerektiğinde yasaklama yaparak adil yargılanmayı sağlamak zorundadır.

Hukuk davalarının gerek aleni duruşma ve delil aşamaları, gerekse kararı, izleyici ve dinleyicilere hukuki bir sınır olmaksızın iletilebilir. Ceza mahkemelerinde ise, ilk ve hazırlık soruşturması gizli olarak yürütüldüğünden bu bilgiler CMUK'nun 373. maddesine göre, basın, radyo ve televizyon aracılığı ile yayınlanamaz.

CMUK'nun 375. ve HMUK'nun 149. maddelerine göre, onbeş yaşından küçüklerin duruşmaları sanık ise, 2253 sayılı Kanunun 25'inci maddesi gereği gizli yapılır. Genel ahlak ve güvenliğin korunması gerektiğinde duruşmalar kısmen ya da tamamen gizli yapılabilir.

Yine CMUK'nun 377. maddesinde yargılama; milli güvenliğe veya genel ahlaka veya kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunacak, yahut suç işlemeye kışkırtacak ise, bunları önlemek amacı ve ölçüsünde mahkeme yayın yasağı getirilebilir.Bu hüküm ceza ve hukuk yargılaması için ortak hükümdür. Ancak bu yasağa uymayan kişilere karşı getirilen beşyüzbin lira ile iki milyon lira arası para cezası caydırıcılıktan uzaktır.

Mahkeme kararı kesinleştikten sonra değerlendirme şeklinde yayın açıklamalarının yapılmasında kamu yararı vardır. Yargının da hukuka uygun davranıp davranmadığı tartışılmalıdır. Yargı kapalı kapılar arkasında kalmamalıdır.

Yargısal faaliyetlere ilişkin haber veya eleştiri şeklindeki açıklamalar bu faaliyetlere katılan kişilerle de ilgili olabilir. Buraya yargıç, savcı, avukat, zabıt katibi, icra memuru, iflas dairesi ve idaresine ilişkin açıklamalar girer. Buna göre yargıcın kanunu yanlış uyguladığı, çok düşük veya çok yüksek cezaya veya tazminata hükmettiği, kararın adil ve yerinde olmadığı, karara başka dış unsurların etkili olduğu, bir çocuk mahkemesi yargıcının derbeder bir yaşam sürdüğü basın ve yayın yoluyla açıklanabilir.[39]

Ancak ülkemizde ortaya çıkan uygulamada, kitle iletişim araçlarının yargılama ile ilgili faaliyetleri, savunma hakkını zedeleyici bir nitelik almıştır. Aslında polisin ve savcının görevi olan suç faili, suçun mağduru, hatta tanıkların araştırılması medya tarafından yapılmakta; topluma kendi yorumları ile tanıtılmakta, kamuoyunda suçlu ya da suçsuz şeklinde oylama yapılmakta, hüküm verilmektedir. Böylece, mahkemelerin bağımsızlığı da tehlikeye düşürülmektedir. Türk adaleti içine giren, yargılaması devam eden bir çok olay, bazı özel kitle iletişim araçlarında dizi film haline dönüştürülmüş ve bu sayede kitle iletişim araçlarının çalışanları ve sahipleri de yargılanmakta olan kişilerin adil yargılanma haklarına zarar vermek pahasına kendilerine bir takım maddi yararlar sağlamışlardır.

Günümüzde radyo ve televizyon kuruluşları, yapılan yayının izleyici adedine göre gelir elde etmekte ve özellikle bu yayınlarla da reklam geliri sağlayabilmektedir.

---

[39] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.139

Bu kurumlar, daha fazla gelir sağlayabilmek amacı ile kamuoyunun ilgisi çeken adlî haberlere, büyük yer vermekte hatta bu adlî haberleri haber verme sınırı dışına çıkarak yayınlamaktadır.

Bir kamu hürriyetinin kullanılmasının kazanç sağlamaya yönelmesi, kamusal yararın ortadan kalkmasına, kişisel yararın ön plana çıkmasına sebebiyet verir. Günümüzde adil yargılanma, kişisel bir hak olmayıp, toplumsal bir hak haline dönüşmüştür. Çünkü toplum yararı kişilerin adil ve dürüst bir şekilde, hakkaniyete uygun surette yargılanmasını da içermektedir. Devlet söz konusu hakkın, yani adil yargılanmanın gerçekleştirilmesi için gerekli şartları yaratmak ve bu şartları devam ettirmek yükü altındadır. Bugün basın hürriyeti çoğu kez elde edilen menfaat açısından ticaret özgürlüğü haline dönüştürülmüştür[40].

2.3.4.3.2.2. Yayın ile bir tehlike veya zarar oluşmalıdır

Yapılan yayından veya yayın hazırlığından dolayı üçüncü kişilerin aleyhine bir zarar ya da zarara uğrama tehlikesi varsa o zaman hukuka aykırılığın şartlarından biri gerçekleşmiş olur. Bu durumda yayıncı ceza ve hukuk davaları açısından sorumlu hale gelir.

Buradaki zarar veya zarara uğrama tehlikesi maddi veya manevi değerler açısından olabilir. Zararın ya da tehlikenin türüne karşı açılacak davanın türü değişir.

Yapılacak yasal başvurularda yayıncı açısından zarar veya tehlike ile yapılan yayın arasındaki ilişki mahkemelerce ilk araştırılacak konulardan biridir. Teknik ifadesiyle zarar ve yayın arasında uygun illiyet bağı araştırılır. Olayların olağan akışına ve genel yaşam deneylerine göre yayının yöneldiği kişinin hakkına zarar veya tehlike veren davranış somut olayda ortaya çıkan zararın veya tehlikenin gerçekleşmesine elverişli olmalıdır. Kısaca yayınla zarar arasında bir sebep sonuç ilişkisi varsa hukuka aykırılık varolmaya devam eder.

Bu konuda Yargıtay tarafından tartışılan bir konuya değinmekte yarar bulunmaktadır. Bu husus da, belli bir kimseyi hedef almadan, o gruptakiler için saldırgan sözler söylenmesi halinde, grubu oluşturan kişilerin tek başlarına dava açabilme hakkının olup olmamasıdır. Yargıtay daha önce "Alevilik"e yapılan saldırı karşısında alevi vatandaşların tek tek dava açmalarını kabul etmediği halde sonradan bu kararını değiştirmiş ve 4. H.D. 23.5.1995 tarihinde verdiği 1994/6361 E. 1995/4352 K. sayılı kararında tek tek dava açılabileceğini kabul etmiştir. Bu kararla artık bir mezhep, bir bölge veya bir din mensuplarına yapılan saldırıdan sonra tek tek açılacak yüklü tazminat davaları ve ceza davaları yoluyla saldırgan yayıncı yok olma tehlikesi ile karşılaşacaktır. Bazı yazarlar buna karşı çıksalar dahi bizce her-

[40] Duygun Yarsuvat, a.g.m., s.104

kes yaptığının bedelini bir biçimde ödemelidir. Saldırının etkisi büyük olunca cezanın da büyük olması adildir. [41]

2.3.4.3.3. Yayına konu olan kişi rıza göstermemiş olmalıdır

Medeni Kanun'un 24. maddesinde, sözkonusu bilgilendirme ve habere kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası varsa bu durumda eylem kişilik haklarına saldırı teşkil etse bile hukuka uygun olur. Bu sebeple sınırlı olarak kişinin izni veya sonradan verilen rıza göstermesi yayındaki hukuka aykırılığı kaldırmaktadır. Ancak, bir temel hak ve özgürlüğün tamamıyla ortadan kalkması veya aşırı şekilde sınırlanması sonucunu oluşturan "asla dava açmam, görüntümü veya sesimi nasıl kullanırsan kullan" şeklindeki sözleşmeler ve izinler yukarıdaki kural gereğince geçersizdir. Çünkü Medeni Kanun'un 23. maddesinde ; "**kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı sınırlayamaz**" kuralı bulunmaktadır. Eğer kişisel haklarla ilgili sözleşmeler veya izin ya da rıza göstermeler böylesine ağır sonuçlar doğuruyorsa, geçerli olmayacaktır. Kişilik hakkının sınırlanması konusunda Medeni Kanun'un bu maddesi bir ölçü göstermiştir. Buna göre; hukuka ve ahlâka aykırı sınırlamalar ve izin vermeler aşırı niteliktedir ve bu gibi sınırlamaları içeren sözleşmeler ve izinler geçerli değildir. [42]

Rıza veya izinin olmaması bir hukuka aykırılık sebebi olduğuna göre, gizli ya da özel yaşam alanına sızılarak gizleri öğrenilen, başkalarına aktarılan ya da yayınlanan kimse, eğer buna kendisi rıza göstermişse, artık gizlerini öğrenen ve aktaran kişilerin sorumluluğu yoluna başvuramaz. Bir mankenin izin verdiği bir röportajda basın mensuplarını rahatlatacak bir örnek karar şöyledir:

Davacı vekili ... tarihli dilekçesi ile, davalıların Meydan gazetesinin ... ikinci sahifesinde müvekkili aleyhine asılsız haber yazarak ... Refah Partisini ve müvekkilini küçültmeye çalıştıklarını, parti sempatizan ve üyelerinin husumetlerinin müvekkiline yönelmesine neden olduğunu, bu haber nedeniyle müvekkilinin can ve mal güvenliğinin tehlikeye düştüğünü mankenlik mesleğinin de zora girdiğini, "**Refah bana kur yapıyor**" isimli haberde "***seksi***" yakıştırmasının yapıldığını, kenar mahallede yetiştiğinin söylendiğini, müvekkilesinin önüne gelen erkekle yatan, dini ve manevi değerleri bulunmayan, namussuz, haysiyetsiz bir kadın görüntüsüne sokulduğunu, bütün bu hususların gerçek dışı olup müvekkilinin kişilik haklarının ihlal edildiğini, manevi ve dini değerlerinin alt üst olduğunu, bu nedenle fazlaya dair hakları saklı kalmak kaydı ile 50.000.000 TL manevi tazminatın dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte, yargılama giderlerinin de davalılara tahmiline karar verilmesini istemiştir.

---

[41] Bilal Kartal, a.g.m., s.117-120

[42] Aydın Zevkliler, Medeni Hukuk, Ankara, 1991, s.413

Davamızda H. C. Ö. şahsına basın yolu ile manevi şahsiyetlerine hakaret edildiğinden bahisle, manevi tazminat talep edilmişse de, celp edilen Bakırköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 1994/551 E, 1995/650 K sayılı basın yolu ile hakaret davasında, ... sanıkların basın mensubu olup magazin haberi yazdıkları ve dinlenen ceza dosyasındaki tanık anlatımları ile, davacı olan ve mankenlik görevi yapan H. C. Ö. ile başka muhabirlerin ve davalı muhabirlerin birkaç defilede röportaj yaptıkları, bu röportaj sırasında davacının şaka yollu beyanının gazetede haber yapıldığı, bunun dışında herhangi bir şahsiyet haklarına saldırının söz konusu olmadığı ve haberin tüm dosya kapsamı ve tanık anlatımına göre davacının kendi sözlerinden kaynaklandığı ve bu hali ile de davalıların davacıya karşı bir hakaretlerinin ve şahsiyet haklarına saldırının söz konusu olmadığı sübuta erdiğinden ... açılan davanın reddine karar vermek gerekmiştir. (Şişli 5. Asliye Hukuk Mahkemesi 6.2.1997 E.213 K.81)"

Bu karara tam olarak katıldığımız söylenemez. Röportaja izin verildi diye, bu rızayı kötüye kullanarak söylenenleri sansasyon amacıyla aktarmak ve kişinin onur ve saygınlığını sarsmak hukuka uygun değildir. Röportaja izin verse bile, kişi onur ve saygınlığından vazgeçemez ve bu değerlerini hukuka ve ahlâka aykırı biçimde sınırlayamaz. Bundan başka, onur ve saygınlığına yapılacak saldırılar dolayısıyla dava açmayacağını, maddi ve manevi tazminat istenemeyeceğini kabul edemez. Eğer ederse, yapılan sözleşme geçersizdir.

Ancak kişi, bu haklarını hukuka ve ahlâka aykırı olmamak koşuluyla sınırlamak amacıyla sözleşme yapabilir. Örneğin kişi, giz çevresi üzerindeki tüm haklardan feragat edemeyeceği halde, kişinin anılarının, özel yaşamının bir bölümünün, anı defterinde yazılı olayların, geçmişteki video görüntülerinin ya da mektupların yayınlanmasına rıza göstermesi ve bu konuda sözleşme yapması, imkan dahilindedir. Hukuka ve ahlaka aykırı sınırlamaları içeren sözleşmeler ise geçersizdir.

Ad ve resim üzerindeki haklar da, kişinin rızasına bağlı olarak yapılan saldırılara karşı korunur. Hiç kimse adı olmayacağını ya da adını hayat boyu kullanmayacağını kabul edemediği gibi, resminin istenildiği gibi, istenilen yerde ve zamanda kullanılabileceğini ve bu yüzden kişiliğine yönelen saldırılara karşı maddi ve manevi tazminat davası açmayacağını da kabullenemez. Bu yönde belirtilen kabule dayanan sözleşmeler geçersizdir. Fakat adın ve resmin belirli iş için ve hukuka, ahlaka aykırı olmayacak biçimde kullanılabilmesine rıza gösterilirse bu aşırı bir sınırlama olmadığından geçersiz sayılmaz. Mankenler ve fotomodellerin bir ajansa resimlerini bırakarak bu yönde sözleşme imzalamaları örnek verilebilir. Ya da tanınmış bir sanatçının reklam ajansı ile yaptığı bir sözleşme geçerlidir.

Mesleki onur ve saygınlıkla mesleki gizler de kişinin kendi iznine dayanan saldırılara karşı korunur. Bu nedenle bir kişi meslekî ve ticarî varlığı sona erdirecek

derecede meslekî onur ve saygınlığına ve meslekî gizlerine saldırabileceğini kabul ederse, bu geçerli olmaz, çünkü bu aşırı bir sınırlamadır. Buna karşılık, işletmenin hangi malı ürettiği, yılda ne kadar ürettiği, işletmesinin toplam değerinin ne olduğu gibi konuların yayınına razı olmuşsa, bu aşırı bir sınırlama olmadığından geçerli sayılmalıdır. [43]

Radyo ve televizyon yayıncılığında da uygulanacak bu genel açıklamalarımızdan sonra doğrudan radyo ve televizyonlar hakkındaki bir düzenlemeye dikkatinizi çekmek istiyoruz: Radyo ve Televizyon Yayınları, Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliğin **15. maddesinde; gizli kamera, gizli mikrofon veya benzeri yöntemlerle yapılan çekimler ve tespit edilen ses kayıtlarının ilgililerin izni olmadan yayınlanamayacağı** düzenlenmiştir. Bu kural ortaya çıkmadan önce meydan bomboştu ve herkes istediği gibi at koşturuyor ve büyük mağduriyetler oluşuyordu. RTÜK'ün bu konuda gösterdiği derin hassasiyet idari yargı tarafından da yerinde görülmekte ve benimsenmektedir. Bununla birlikte, bazı yayıncı kuruluşların uzunca bir süre büyük bir sorumsuzluk ve duyarsızlıkla yapmış olduğu gizli kamera şaka ve programları toplumda büyük tahribatlar da oluşturmuştur. İnternet haber portallarında da yer alan bir habere göre, "Gizli kameralar bit pazarına düşmüştür." Haberde, "Bazı televizyon programlarının haber amaçlı kullandığı gizli kameralar artık bit pazarlarında satılıyor. **Özellikle kanunsuz iş yapanları** ortaya çıkarmak için kullanılan gizli kameralar 90 ile 200 milyon lira arasında alıcı buluyor. Çin'den ithal edilen kameralar, anten aracılığıyla 50-100 metrelik mesafelerden görüntü ve ses kaydedebiliyor.[44] " denilmektedir. Haberi verirken bile, aslında toplumda bir sapkınlık olarak beliren bu vahim durumu haklı gibi gösteren bir bakış açısının da görülmesinde yarar bulunmaktadır. Haberci ile polisi, savcıyı, hakimi karıştıran bir anlayışın en tipik örneği, gizli kameranın bit pazarına düştüğü haberini veren muhabirin kafasında yer tutmuş gözükmektedir. Öte yandan, Adli yargının verdiği kişisel mağduriyetlerin tazminine ilişkin çok güzel karar örnekleri de bulunmaktadır. Bunlardan birisi de şöyledir:

Davacı, davalı M. Mağazasında TRT tarafından yapılan gizli kamera şakası nedeniyle kişilik haklarına basın yoluyla zarar verildiğini ve programın şaka sınırlarını aştığını, bundan manen zarar gördüğünü iddia etmektedir. Delillerin incelenmesiyle TRT'nin programında ... yayınlanan "24'e Doğru" programında gizli kamera şakalarının yayınlandığı ve bu programda davacının çantasına haberi olmadan bayan külotunun konduğu ve mağaza çıkışında davacının hırsızlıkla suçlandığı ve görevli ile arasında geçen konuşmalar sırasında bunun şaka olduğunun söylendiği görülmüştür. Böyle bir programın çekilmesi veya yayınlanması için ilgili kişinin ya-

[43] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.438-440

[44] www.habertürk.com, 04.02.2003. , Zaman Gazetesi, 04.02.2003.,

zılı izni gerekir. Davalı taraf, davacının çekim veya çekimin yayınlanması için izin verdiğini kanıtlamış değildir. Bu yayın ile davacının şaka yoluyla da olsa mağaza hırsızı olarak programda sunulması ile onur ve saygınlığına ağır tecavüzde bulunulmuştur. Kişisel değerleri tecavüze uğrayan kimsenin rızasına dayanmayan veya kamu yararına ve üstün bir yarara dayalı olmayıp, Kanun'un tanıdığı bir yetkiden kaynaklanmayan her tecavüz hukuka aykırıdır. Bu şekilde kişilik hakkı tecavüze uğrayan kimse manevi bir zarar görmüş ise, bu zararın tazminatını isteyebilir. Davacı 1965 doğumlu bir genç kızdır. Yayında önce hırsızlıkla suçlanması, programda isminin belirtilmesi, suçlandığı eşya olarak bayan iç çamaşırının seçilmesi davacıyı manen zarar uğratmıştır. Bu zararın tazminatını dava etmesi doğaldır.

Bu tür olaylarda manevi tazminatın amacı bozulan ruhsal dengeyi sağlamak, duyulan elem ve acıyı azaltmak, kırılan yaşama arzusunu tazelemektir. Tarafların mali ve sosyal durumları, olayın oluş şekli ve günün ekonomik koşulları manevi tazminatın zenginleşme aracı da olmadığı göz önünde bulundurularak manevi tazminat olarak 50.000.000 TL ye hükmedilmiştir.

Davalı M. A.Ş., haksız eylem nedeniyle kusurlarının olmadığını, böyle bir çekim yapılacağını bilmediklerini belirterek kendileri yönünden itirazda bulunmuştur. Ancak, haksız eylemin işyerinde gerçekleşmesine, yani çekimin yapılmasına başlangıçta izin vermiştir. Bu nedenle manevi zararı oluşturan hukuka aykırı tecavüze katkıda bulunmuştur. Çekimi yapan TRT ile birlikte dayanışmalı olarak davacıya karşı sorumludur.(Yar. 4. H. D. 1993/243 E. 1994/6336 K.)

Ancak daha sonra Danıştay gizli kamera çekimleri ile ilgili Söz Fato'da adlı haber programında gizli kamera kullanımının bu Yönetmeliğin 15. Maddesinde yasaklandığını atlayarak, gizli kamera kullanımını hukuka uygun bulmuştur. Bizce bu bahsettiğimiz karar yanlıştır. Ayrıntılar için ileride "Yayıncıların Başvuruları, 1.RTÜK Kararlarına Karşı İdari Dava Yolu,Yayın İlkelerine Aykırılığa ilişkin İdari Davalar" bölümünde "k)Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması." adlı kısımdaki ilgili karara bakınız.

2.3.4.3.4. Yayın ile resmî bir görev yerine getirilmiş olmamalıdır

Bir görevin yerine getirilmesine dayanan hukuka uygunluk sebebi, memuriyet görevinin yerine getirilmesi, yetkili makam tarafından verilen emrin veya bir yasal zorunluluğun yapılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Medeni Kanun'un 24. maddesine göre, "kanunların verdiği yetkinin kullanılması" sebebi varsa yapılan eylem kişilik haklarına saldırı sonucu doğursa bile hukuka uygun olur. Böyle bir durum karşısında kişilik hakları zarar gören kişi mahkemeye yasaklama, önleme ve maddi ve manevi tazminat davaları açsa bile bu davalar reddolunur. Bu tür eylem-

lere örnek olarak; bir mahkeme kararının yayınlanması, emniyet ya da askeri makamların bildiri ve çağrılarının yayını, suç faillerinin yakalanması için kimliklerinin açıklanması ve resimlerinin gösterilmesi, icra ve iflas dairelerinin haciz, satış, iflas ve konkordato kararlarının, maliye ve vergi dairelerinin borçlu ve vergi yüzsüzlerinin adlarının açıklanması verilebilir. Bu açıklamalar sonucu adları geçen kişiler toplum tarafından kınanan bir fiil ya da suç ile gündeme geleceklerdir. Bu kişiler yayından sonra toplum gözünde küçük düşeceklerdir. Ancak, yayıncı açısından bu yayın hukuka aykırı olmaz. Yayıncı cezalandırılmaz ve tazminat ödemez.

Görevin yerine getirilmesine bir örnek de TRT Kanunu'ndaki 28. madde düzenlemesini verebiliriz. Buna göre; kendisine verilen metni aynen okumakla görevli sunucu, o yayının yönetim ve denetiminde görevli olmamak şartıyla yayınla üçüncü kişilere verilen zarar ve suçtan sorumlu olmaz.

Özellikle Ceza davaları için sıkça kullanılan bir hukuka aykırılık sebebi de, yayının veya yayın hazırlığının vatandaşlar için bir görev olan bir suçu ve suçluyu ihbar ve şikayet hakkı kapsamında olmamasıdır. Eğer yapılan ihbar ya da şikayet hakkının kullanılması ise o zaman davranış hukuka aykırı olmaktan çıkar.

Kamu düzeninin sağlanması için hukuka aykırı ya da suç olan bir davranışı öğrenen kişinin olayı resmi makamlara bildirmesi gerekir. Bu bir vatandaşlık görevidir. Ancak Devlet vatandaşa burada tam anlamıyla güvenemediğinden, ayrıca belli suçlar için ödül de konulmuştur. Vahşi batıdaki kafatası avcılığını hatırlatan bu ödüller daha çok uyuşturucu ve eski eser kaçakçılığı ve terörle ilgili suçlar hakkındadır. Bu durumlarda muhbir vatandaş para ödülü almakta ve adı gizli tutulmaktadır. Pişmanlık yasasından faydalanmakta, ödül olarak paranın yanında Richard Gere veya Sharon Stone gibi bir surata sahip olmaktadırlar.

Yayın dünyamız da bu olanaktan yeterince yararlanmaktadır. Vatandaşımız şahit olduğu bir olayı polisin ve Yargı'nın bürokrasisi ve süre kaybından bıktığı için artık, araştırmacı gazetecilere veya yıldız haber spikerlerine iletmektedirler. Hatta bu ihbar ve şikayet hakkı o kadar sıradan yol olmuştur ki, programların sonunda telefon ve faks numaraları verilerek adeta vatandaş teşvik edilmektedir. Böylece yayıncılar halkın müfettişi ve savcısı olmaktadırlar.

Fakat bazen bu yol kimi zaman kötüye kullanılmaktadır. Komşusuna veya patronuna "gıcık" olanlarda bir suç uydurup, komşusunu ya da patronunu televizyoncular ve ekranlar aracılığıyla "rezil" etmektedirler. Sonradan durumun farkına varıp, kullanıldığını anlayan haberci ise "boşver, nasılsa iyi rating (reyting) aldık" deyip, olayı sineye çekmektedir. Aslında Kanun böyle kötüye kullanımları cezalandırmaktadır. Şikayetçi veya ihbarcının suçun işlendiğini tam olarak kanıtlama zorunluluğu olmasa bile, ciddi ve inandırıcı deliller olmadan da bir kişiyi yok yere suçla-

masını Yargı kararları hukuka aykırı bulmaktadır. Bu durumda ihbar ve şikayet hakkının sınırının aşıldığı kabul edilmektedir. İhbar ve şikayet hakkı kötüye kullanılmışsa, yayıncı ve iddia sahibi Ceza Kanunu'na göre iftira atmaktan hapse girebilir. İhbar ve şikayet sebebiyle ilgili maddi ve manevi zararlara uğramışsa bu halde yayıncı ve muhbir vatandaş, gerekli tazminatları ödemek zorunda kalır. 3984 sayılı Kanun'un 4/k maddesi gereğince suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmeyen bir kişiyi suçlu olarak ilan etmek RTÜK'ün yayıncıya ceza vermesini de gerektirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : YASAL BAŞVURU YOLLARI

3.1. Kişilik Haklarına Aykırı Yayınlar İçin Yayıncılara Karşı Başvurular

Radyo ve televizyonların rating (reyting-izlenme oranı)kavgası sebebiyle yayına konu olan kişilere önem vermediği hallerde olan vatandaşa olmaktadır.

Kişi, hak, kelime ve hareket; kitle iletişim araçlarında bazen öyle bir araya gelmektedirler ki, bundan hem kişisel hem de toplumsal bir zarar ortaya çıkmaktadır.

Hukuka aykırı bir yayınla karşılaşan vatandaşın gözüyle baktığımızda kişisel zarar, bir kez ortaya çıkınca, "çamur at izi kalsın" özdeyişinde olduğu gibi tazminat yada paraya çevrilen ve ertelenen hapis cezalarıyla giderilmeye çalışılmakta fakat zarar yok edilememektedir. Doğmadan bunları engelleyebilmek ise, devlet ve yargı sistemlerinin etkisizliği nedeniyle neredeyse imkansızdır. Daha çok kişisel zararların giderilmesine dönük girişimlere rağmen, özellikle yargı sisteminin tıkanıklığı ve yavaş işlemesi sebebiyle de yoğun toplumsal kirlenmeler gerçekleşmektedir.

3.1.1. Meşru Müdafaa

Hukukta **ihkakı hak** yani "zor kullanarak hakkını almak" yasaktır. Ama hakkını eylemli olarak korumak serbesttir. Meşru müdafaa veya yasal savunma; hakkını saldırıya karşı eylem yaparak korumaktır.

Bildiğiniz gibi gelişmiş sistemlerde saldırıya uğrayan devlet eliyle korunur. Fakat kişinin haksız ve beklenmeyen bir saldırı karşısında her zaman devlete sığınma ve yetkili devlet kuruluşlarına başvurma olanağı bulunmayabilir. Özellikle, devlete sığınma yolları aranırken, yapılan saldırının doğuracağı çok yakın zararlar artacaksa, saldırgana karşı güç kullanarak saldırıyı defetme yetkisini tanımak gerekir. Böylelikle doğma olasılığı bulunan ağır zararlar engellenmiş olacaktır. Ancak bu yetki genelleştirilemez ve yalnızca özel durumlarda tanınabilir.

Radyo ve televizyon yayınlarına karşı meşru müdafaa haline; onur, saygınlık ve özel yaşamı ihlal eden bir yayın hazırlığı veya mevcut yayının devam etmesi hallerinde rastlanabilir. Örneğin, bir radyo ya da televizyon; "yarınki programımızda A'nın adının karıştığı rüşvet ve hırsızlık olayını açıklayacağız" veya "A'nın adının karıştığı örgüt faaliyetlerini ortaya koyacağız" şeklinde gerçeğe aykırı bir yayın ile, kişilik haklarına karşı zarar tehlikesi doğuran yayına ilişkin bir hazırlıkta (yayında) bulunmuştur. Ortada henüz esas açıklama mevcut olmadığından ve açıklamanın içeriği bilinmediğinden bu yayına karşı, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması söz konusu olamaz. İlgililerin, bu yayını yayının içeriği henüz belli olmadığı için

mahkemeye başvurarak kendisiyle ilgili kısmına ihtiyati tedbir ile durdurma imkanı dışında meşru müdafa yolu olarak, bir başka yayın aracı ile söz konusu yayıncının "yalan haber verdiğini", "sansasyon radyosu olduğunu", haberi veren kişi, kuruluş, yazar ve muhabirin "meslek ahlak ve bilincinden uzak olduğunu" duyurması ve olayın gerçek yüzünü kamuoyuna açıklaması mümkündür. Burada onur ve saygınlığa saldıran bir açıklamaya karşı, saldırıda bulunanın kötü karakterini ve yalancılığını gösterecek yayında bulunmak olasıdır. Burada meşru müdafaa hakkının kullanılması söz konusudur. Ancak, **karşı yayında kullanılan ibarelerin kişilik haklarını ihlâl eden ilk yayınına göre daha ağır olmaması, en azından her ikisinin ağırlığının yakın olması gerekir.** [45]

Mesela bir kişinin resmi ya da ismi sürekli olarak bir kadına tecavüz ettiği şeklinde anonslarla tekrarlanıp bir kaç saat içinde yayının yapılacağı bildiriliyorsa ve olay tamamen gerçek dışı ise, bu kişiye "hadi canım doğru savcılığa" denemez. Çünkü, kişi, savcılığa veya devlete başvuramadan hayatı boyunca oluşturduğu tüm maddi ve manevi varlıklarını yitirme durumuyla karşılaşabilir. Bu ağır sonucu engellemek üzere kişiye kendini savunma hakkını sınırlı olarak tanımak gerekir.

Yine, kişi; bahçesine ya da evine gizlice girerek gizli yaşamını öğrenmek ya da fotoğraflarını çekmek isteyen kimseyi, bahçesinden ya da evinden zorla dışarı meşru müdafaa yolu ile atabilmektedir. Çünkü kişinin gizli yaşamına ilişkin bilgi ve resimlerin yayınlanması karşısında, her ne kadar doğan zarar için maddi ve manevi tazminat isteme hakkı varsa da, yapılan yayınlar tazminatla giderilemeyecek derecede kişinin toplumdaki durumunu güçleştirebilir. Bunun gibi, kişinin meslekî ve teknik gizlerini çalmak üzere işletmesine giren kişiye karşı da, zor kullanarak bu gizlerin korunabileceğini kabul etmek gerekir. Çünkü bu gizlerin elde edilmesi, kişinin ekonomik varlığının yok olmasına dek varan ağır zararlar doğurabilir.

Borçlar Kanunu'nun 52'nci maddesi bir tehlike karşısında kendini veya başkasını zarar tehlikesinden kurtarmak için savunma yapan, bu esnada saldırgana zarar veren kişilerin tazminatla sorumlu olmadığını belirtmektedir. Eğer kendisi ya da başkasını saldırıdan korurken üçüncü kişilere zarar verilirse, mahkeme bu tazminat miktarında hakkaniyet kaidelerine dikkat edecektir. Bunun anlamı tazminat azalacak yahut ortadan kalkacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken; kullanılan karşı gücün, kişiliğe yönelik haksız bir saldırıyı defetme amacını taşıması ve saldırıyı defetmeye elverişli olmasıdır. Yani saldırıdan daha ağır bir güç kullanılmayıp, saldırıyı defetmeye yeterli derecede kullanılmalı; hazırda varolan bir saldırıyı defetmek için güç kullanılmış bulunulmalıdır. Aksi takdirde sadece ceza indirilir.

[45] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.120

Bazı bilim adamlarına göre meşru müdafaa dışında "zaruret hali"de, üçüncü kişilerin gerek mal gerekse kişiliklerine yönelen saldırılarda bir korunma ve hukuka uygunluk sebebi sayılmaktadır. Böyle bir olanağın doğması yayın yoluyla onur ve saygınlığa veya özel yaşamın ihlalinde güç olmakla birlikte imkansız değildir. Örneğin bir radyo ya da televizyonda, "yarın, A firması tarafından ithal edilen kaçak malları açıklıyoruz." şeklinde yayın yapıldığını düşünelim. Bu açıklama ile A firması, bir başka kitle iletişim aracında veya ilanla "söz konusu yayında adı geçen malların B firmasına ait olduğunu; kendi firmalarının basına yanlışlıkla açıklandığını" söyleyebilir. Burada A firmasının yaptığı yayınla B firmasına verdiği zarar, zaruret hali sebebiyle hukuka aykırı olmaktan çıkmaktadır.[46]

Aynı konuda Ceza Kanunu'nun 49'ncu maddesi, kendisini ve başkalarını tehlike ve saldırıdan korumak amacıyla bir başkasına zarar veren ve suç işleyenlerin hapis ve diğer cezaları almayacağını düzenlemiştir. Ancak burada zorunluluğun gerektirdiği sınırı aşıp, gerekmeyen zararlar verenlerin de cezaları indirilir.

3.1.2. Cevap ve Düzeltme Başvuruları

Bu hak, bir yetki ve bir yükümü kapsar. Herkes, kendisi ve temsilcisi oldukları hakkında yayına cevap vermek veya yanlışı düzeltmek yetkisine sahiptir; yayında bulunan organ ise verilen cevabı yahut yapılan düzeltmeyi şartları mevcutsa yayınlamakla yükümlüdür.[47]

Bu yolla düzeltme ve cevap hakkı, haber ya da eleştiri ile haksız suçlamalara uğramış yahut kendisi hakkında yanlış bilgi verilmiş kişiye kendini, aynı yolla savunma imkanını vermektedir. Cevap hakkı ile, kamunun doğru haber alması sağlanmakta; kısaca kötü niyetle olmasa bile hafiflikle yapılmış bir yayından doğan zararlı sonuçların, gerek kişi gerekse kamu yararına ortadan kaldırılması, tamir edilmesi amacı güdülmektedir.[48]

Radyo ve televizyonda düzeltme ve cevap hakkına karşı ileri sürülen görüşleri ise aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Bazı yazarlar, radyo ve televizyon programlarının özellik bakımından, cevap ve düzeltme hakkını lüzumlu kılacak bir nitelikte olmadığını ileri sürmektedir. Onlara göre, bu hak çoğu zaman, sadece "haber bültenleri" ve "günlük olaylara" ilişkin sözlü yayınlar için ileri sürülmesi olası bir haktır; radyo ve televizyondaki sözlü programlar ise, tüm program içinde pek sınırlı bir yer tutmaktadır. Üstelik radyo ve televizyonda yayınlanan "haberler ve günlük olaylar" yalnızca en önemli ve ül-

[46] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.120

[47] Feyyaz Gölcüklü, Kitle Haberleşme Hukuku, Ankara, 1970, s.131 vd

[48] Feyyaz Gölcüklü, a.g.e., s.132

ke çapında değer taşıyan olayları kapsarlar; bu bültenlerde olayların ayrıntılarına inilmemektedir ve verilen haberler hiçbir yoruma tabi tutulmaksızın, sübjektif değerlendirilmelerde bulunulmaksızın yayınlamaktadır. Bu özellikteki bir yayını yazılı basınla karşılaştırarak, radyo ve televizyonlarda basındakine benzer bir cevap hakkı tanımanın ne derecede lüzumlu olduğu şüpheyle sorulabilir. Bu kişiler, yersiz yayınlanan bir cevapla, asıl yayını unutmuş, hatta dinlememiş kişilerin dikkatinin yeniden eski bir olayın üzerine çekileceğini; yahut yeni cevap ve tartışmaları davetle programların aksamasına sebep olacağını belirtmektedirler.[49]

Düzeltme ve cevap hakkının radyo ve televizyon yayınlarına girmesine taraftar olmayanlar iddialarını ispat anlamında, sözlü yayınlarda ispat güçlüğünü de ileri sürmüşlerdir.

Bu görüşlere katılmak olanaksızdır. Çünkü, yayınlar saklandığından takip zorluğu bitmiş, seri halde gelen haksız yayınlar karşısında etkinin geçiciliği ortadan kalkmış ve haberlerde profesyonel yorumcuların kullanıldığı günümüzde haberin saf hali kalmamıştır.

Cevap ve düzeltme hakkının ilan ve reklamlara karşı kullanılabileceğini de ekleyelim.

Aşağıda cevap ve düzeltme hakkını yayıncıya ve Yargı'ya başvurular şeklinde iki ayrı başlık ve yol ile inceleyeceğiz.

3.1.2.1. Yayıncıya Başvuru

Gerek yazılı basında ve gerekse radyo ve televizyonlarda yapılan yayın ile ilgili cevap ve düzeltme başvurularında bulunabiliriz.

Uluslararası bazı düzenlemelerde de üzerinde durulan, cevap ve düzeltme hakkının kullanılışı ilk olarak ayrıntılı biçimde Basın Kanununda düzenlenmiştir (Md.19.). 359 Sayılı Kanunda ise, 19. madde düzenlenmiştir. Aynı hüküm, 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nda düzenlenmiştir. Cevap ve düzeltme hakkının temel dayanağı ise, Anayasa'nın 32. maddesi ile Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 8. maddesidir.[50]

Bu Kanun'un 27. maddesine göre; yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde, ilgili kişi yayın tarihinden başlayarak en geç yedi gün içinde TRT Kurumu'na cevap ve düzeltme metnini gönderebilir.

---

[49] Feyyaz Gölcüklü, a.g.e., s.134

[50] Geniş bilgi için bkz.: Ahmet Çiftçi, a.g.e., sf. 73-76, 95-97.

Bu cevap ve düzeltme metninde, ilgili yayının bu hakkı kendisine tanıdığını, yayında kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı beyanda bulunulduğunu veya şeref ve haysiyetine dokunulduğunu belirterek, gerçeğin ne olduğunu "kısaca" açıklayabilir. Cevap ve düzeltme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz.

Cevap ve düzeltmenin hacmine ilişkin bulunan bu "kısaca" kelimesi, yönetimin istediği gibi değerlendirebilmesi sebebiyle, radyo ve televizyon yayınlarının özelliğine uygun düşmediği gibi, kötüye kullanmaya uygundur. Bu nedenle radyo ve televizyondaki cevap süresinin, yazılı yayına kıyasla, dakika hesabıyla sınırlanması her halde çok daha uygun olurdu diye düşünmekteyiz.

Yayının şekli bakımından, TRT, Kanun'da açıkça bir düzenleme olmadığından, bir serbestiye sahiptir. Cevap veya düzeltme yazısı her ne kadar aynen yayınlanacak ise de, asıl yayının yapıldığı saatte yahut program içinde yayınlanması şart değildir. Cevabın yayın saatini TRT istediği gibi tespit edebilecektir. Bu durum cevap metninin ölü bir saatte yayınlanarak etkisiz bırakılmasını her zaman mümkün kılacaktır.[51]

Cevap ve düzeltme hakkının doğması için, yayının bu hakkı kullanacak kişi veya kuruluşla "ilgili" olması gerekir. Bu sınırlama, gerçeğe aykırı bütün yayınlara karşı okuyucu veya dinleyici veyahut seyirci kitlesinin tamamının cevap verebilmesi gibi bir durumun ortaya çıkmasını önlemek içindir. Hakkı kullanacak olan kişi veya kuruluş, yayına konu olan kişi veya kuruluştur. Kanun koyucu bu konuda, "genel bir ilgi" yerine "bireysel ilgi"ye üstünlük tanımıştır. Genel ilginin yeterli olduğu kabul edilirse, siyasi, ekonomik, kültürel, dini inanç ve felsefi görüşlerine ters düşen yayınlara karşı herkesin cevap ve düzeltme hakkına sahip olması gerekir ki, bu da hakkın amaçları ile bağdaşmaz ve basın hürriyetinin önemli ölçüde sınırlanmasına neden olur.[52]

Ancak söz konusu bireysel ilginin "doğrudan doğruya ilgi" olması şart olmayıp, yayınla kişi veya kuruluşun ilgi alanına değinmesi yeterlidir.

Bu açıklamalardan sonra Kanun'un düzenlemesine dönersek, TRT Kurumunun metni almasından itibaren üç gün içinde, uygun bulursa yayınlamakla yükümlü olduğunu görmekteyiz.

---

[51] Feyyaz Gölcüklü, a.g.e., s.139

[52] Kayıhan İçel, Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden İlgi ve Gerçeğe Aykırılık Koşulları, İ.Ü.HF Der.,1976, S.1-4, s.722: Ahmet Çiftçi, Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1991/6, sf. 893-908.

Ancak, Kurum düzeltme ve cevap metninin;

* 2954 sayılı Kanuna aykırı olması,
* Suç niteliğinde ifadeler taşıması,
* Yeni bir cevap ve düzeltme hakkı doğurması

hallerinde talebi reddedecek, ve bu kararını yayınla yükümlü olduğu üç günün bitiminden itibaren iki gün içinde ilgilisine bildirilecektir. İlgili, bu karara karşı, yargıya başvuru bölümünde belirtilen şekilde cevap ve düzeltme hakkının tanınması için mahkemeye başvurabilir.

Cevap ve düzeltme hakkı, yayına hedef olan kişi tarafından şahsen kullanılabilecek bir haktır. Bu nedenle küçükler ve ehil olmayanlar da bu hakkı bizzat kullanabilirler. Bunların kanuni temsilcilerinin de cevap hakları vardır. İradi temsil konusunda ise, basında cevap hakkına ilişkin esaslar geçerlidir. 27. maddenin 1. fıkrasının (h) bendine göre, "düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvuranı kullanabilir." Böylece TRT Kanunu, 3984 sayılı Kanun'dan farklı olarak, cevap hakkının bütün mirasçılar tarafından birlikte kullanılması olanağını vermiştir. Basın Kanunu da mirasçılardan yalnız birinin, ölenin yerine cevap hakkını kullanabileceğini belirtmiştir. [53]

Cevap ve düzeltme hakkını böylece mirasçılardan biri de kullanabilir. Ayrıca tüzel kişiler de bu haktan yararlanır.

TRT yayınlarının şekli, cevap ve düzeltme hakkının doğması bakımından önemli değildir. Kanun herhangi bir ayırım yapmadığına göre, banttan yayın gibi ön hazırlıktan geçtikten sonra yapılan yayınlar kadar, ön hazırlık olmadan yapılan canlı yayınlar da cevap ve düzeltme hakkını doğurabilir. Ayrıca, yayının haber veya yorum türünde olması da sonucu etkilemez. Hatta, kanımızca, TRT tarafından yayınlanmaları zorunluluğu bulunan yayınlara karşı da cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilmelidir. Bu yayınlardan TRT personelinin sorumlu tutulamaması, kişilerin cevap hakkını ortadan kaldırmamalıdır. Zira cevap ve düzeltme hakkı, bir tür savunma hakkı olduğuna göre, yayını yapanın sorumluluğu ya da sorumsuzluğu ile ilgili değildir. Esasen Kanun; 19'uncu madde uyarınca yapılan hükümet uygulamalarının tanıtılmasına ilişkin yayınlar nedeniyle TBMM'de grubu bulunan, fakat hükümete dahil olmayan siyasi partilere cevap ve düzeltme hakkını açıkça tanımıştır. Buna karşılık seçim propaganda konuşmaları hakkında hükümet bildirisi veya konuşmaları hakkında cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasını 27'inci maddenin son fıkrası yasaklamıştır. Bu durum da göstermektedir ki, yayınlanması zorunlu diğer programlara karşı koşulları varsa cevap ve düzeltme hakkı kullanılacaktır.[54]

[53] Kayıhan İçel, Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul, 1990, s.34
[54] Kayıhan İçel, a.g.e., s.344-345

Ayrıca, 3984 sayılı Yasa ile eski TRT Yüksek Kurulu'nun görevleri TRT Yönetim Kurulu'na yüklendiğinden, TRT açısından yeni bir başvuru yeri ortaya çıkmıştır. TRT Yönetim Kurulu da cevap ve düzeltme başvurularını inceleyebilir.

TRT hakkında kendi Kanununda bu kadar açık düzenleme yapılmışken; 3984 sayılı Kanun özel radyo ve televizyonlar için yayıncıya yönelik cevap ve düzeltme hakkının doğrudan kullanma imkânını açıkça düzenleyememiştir.

Açık olarak Kanun'da bu düzenleme olmamasına rağmen RTÜK, ilgililerin kendilerine başvurması halinde 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesindeki yayın ilkelerinin (ı) bendine dayanarak, yayıncıyı cevap ve düzeltmenin yayını için zorlayabilme yetkisine sahiptir. Cevap ve düzeltme olanağı kullandırılmazsa RTÜK yayıncıya uyarı, özür dileme veya ceza verebilir.

Cevap ve düzeltmenin yayınlanması için doğrudan yayıncı kuruluşa başvuru yollarının yanında, yayın kuruluşuna ceza verilmesi için RTÜK'e başvurmak da kağıt üzerinde etkili bir yoldur. Kanun'un 33'üncü maddesine göre; RTÜK, yasa ve yönetmeliklerde belirtilen yükümlülüklere ve yayın ilkelerine uymayan yayın kuruluşunu uyarmakta veya özür diletmektedir. İhlalin tekrarı halinde, ihlalin ağırlığına göre önce çeşitli cezalar verilir ve son olarak yayın izni uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur veya yayın izni iptal edilir.

Özel radyo ve televizyon yayınlarında kişilerin yargı yoluna gitmeden, cevap ve düzeltme hakkının kullanımı olanağına dolaylı olarak yayın esasları ile ilgili Yönetmeliğin 38. maddesinde de rastlamaktayız.

Yönetmeliğe göre; yayıncı, cevap hakkı doğuran haber ve programlarda, hak sahibi olanların yargı yoluna başvurmalarını beklemeden bu hakkı kullanmalarını sağlayabilir. Buna "anında cevap hakkı" denilmektedir. [55]

Gerek 3984 sayılı Kanun'un 28'inci maddesi ve gerekse Yönetmelik ilerde açıklayacağımız gibi, cevap ve düzeltme hakkının kullanımı için mahkemelere başvuru yolunu ayrıntılarıyla belirtmiştir.

Ayrıca, Türk Hukukunca benimsenen sisteme göre, bir gazete ya da dergide yahut radyo ve televizyonda yapılan yayının amaç, şekil ve içeriği ne olursa olsun; bu yayın ister eleştiri yahut makale, ister kronik veya haber nakli şeklinde bulunsun, eğer onur ve saygınlığa dokunursa ya da gerçeğe aykırı ise ilgili lehine bir düzeltme ve cevap hakkı doğmaktadır. Bu hakkın her yayın konusunda kabul edilmiş bulunması, yayıncıları aşırı olarak sınırlamamaktadır. Çünkü, onur ve saygınlığa dil

[55] Ahmet Çiftçi, a.g.e., sf.96-97.

uzatmadan, gerçeği ifade ederek eleştirmek her zaman mümkün bulunmaktadır. Ayrıca, son sözün hakime bırakılmış olması da eleştiri türünün yayınını teminat altına almaktadır[56].

3.1.2.2. Yargıya Başvuru

Radyo ve televizyondaki hukuka aykırı yayınlar hakkında, 2954 ve 3984 sayılı Kanunlar ile özel düzenlemeler yapılmış ve cevap ve düzeltme hakkının kullanımı için Yargı'ya başvuru ayrıntılarıyla belirlenmiştir.

3984 Sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun"un 28. maddesi ile "Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"in 38'inci maddesinde cevap ve düzeltme hakkının yargı yolu ile kullanımı düzenlenmiştir. Ticari televizyon ve radyolar için yapılan bu düzenleme ile, yayından itibaren on gün içinde ilgililer bu hakkın kullanım için Yargı'ya başvurmak durumundadırlar.

İlgililer, Yargı'ya başvurmadan önce, Üst Kurul'dan yayın bandını isteyebilecekleri gibi, mahkemeye başvurduktan sonra da yayın bandını isteyebilirler. Televizyon yayıncıları tüm yayınları görüntü bandına, radyo yayıncıları ise ses bandına kaydedip bir yıl saklamakla yükümlüdürler. Yayın bandını saklamayan kuruluşun yayını bir aydan üç aya kadar durdurulur ve sahip veya yöneticileri asgari altı aydan bir yıla kadar hapis ve bir milyardan on milyar liraya kadar para cezasına mahkum olurlar.

Haklarında yayın yapılanlar, dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurul'a başvurarak yayın bandından bedel karşılığı kopya isteyebilir. Üst Kurul da, bu bandı ilgili yayın kuruluşundan talep edebilir. Üst Kurul tarafından kendisinden ses veya görüntü bandı istenen yayıncı, bunu en geç üç gün içinde Üst Kurul'a göndermek zorundadır.

Ulusal yayın yapan televizyon ve radyolar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan radyo ve televizyonlar için başvuru sahibinin ikametgahı Sulh Ceza Mahkemesi cevap ve düzeltmelerde yetkilidir. Bunun dışında bir yere başvurursanız reddedilir ve zaten kısa olan başvuru süreleriniz kaçar. Yargı'ya başvuru üzerine; Yargı, gerekli incelemeyi üç gün içinde tamamlayarak, durumun gereği ve delillere göre cevap ve düzeltmenin yayınını, süresi ve şeklini karara bağlar.

Mahkemece verilen karar ilgili kuruluşa tebliğ edildikten sonra itiraz yapılmazsa, ertesi gün aynı saatte veya aynı programın ilk yayınında cevap ve düzeltme yayınlanır.

---

[56] Feyyaz Gölcüklü, a.g.e., s.140

Program yayından kaldırılmışsa veya yayınına ara verilmişse, tebliği izleyen günde ve programın yayın saatinde yayınlanır:

Yayıncı yayın kararına karşı ve ilgili cevap ve düzeltme isteğinin red kararına karşı tebliğinden itibaren üç gün içinde Asliye Ceza Mahkemesine itiraz edebilir. Üst mahkeme olan Asliye Ceza Mahkemesi üç gün içinde kararını verir ve bu karar kesindir.

Bu kararın tebliği ile daha önce açıkladığımız biçimde cevap ve düzeltme hakkı yayınlanır. Mahkeme kararı kendisine tebliğ edilerek, cevap ve düzeltmeyi yayınlayan yayıncı, yayın günü ve saati ile birlikte yayından itibaren üç gün içinde kararı Üst Kurula gönderir ve durumu bildirir.

Bu açıklamalarımızı pekiştirecek bazı örnek kararlar sunabiliriz.

Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi 16.1.1993 tarih ve 1995/1 Tekzip sayılı kararında şu hükmü vermiştir.

" Tekzip isteyen Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek vekili, Kanal D Televizyonunun ana haber bülteninde ... seyyar milli piyango bileti satıcıları ile Ankara Büyükşehir Belediyesi zabıta görevlileri arasındaki tartışmalarla ilgili olarak, söz konusu televizyon muhabirinin hazırlayıp sunduğu haber programında, Belediye Başkanı M.Gökçek ile onun temsil ettiği Ankara Büyükşehir Belediyesine, yayın ilkelerine ters düşecek şekilde kişilik haklarına saldırının, asılsız ve haksız suçlamalarda bulunulduğunu ileri sürerek, "Düzeltme ve Cevap Hakkı", verilmesini istemiştir.

Söz konusu görüntülü ve sesli yayının normal habercilik, yayıncılık ve eleştiri sınırlarının ötesinde Melih Gökçek ile onun temsil ettiği Ankara Büyükşehir Belediyesini kamu önünde küçük düşürücü, aşağılayıcı ve kişilik haklarına saldırı niteliğinde görüldüğü, böylece ilgilinin cevap ve düzeltme hakkının doğduğu kanaatine varıldığından talebin kabulüyle, 3984 Sayılı Kanun'un 28/3, 4. ve 7. maddelerine göre istekçinin başvuru dilekçesine eklediği, "Cevap ve Düzeltme" yazısının Kanal D Televizyonunu programında aynı saatte ve aynı süreyle, yayımlanmasına, karar verildi."

Kartal 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 4.10.1994 tarih ve 1994/165 Müt. sayılı cevap ve düzeltme hakkı kararı ise, yayın kuruluşunun yayın kaydını içeren kaseti RTÜK'ün talebine rağmen ibraz etmediği halde alındığı için önemli ve ilginçtir .

"Davacı Bilim Araştırma Vakfı, Best FM isimli Radyonun "Fatih Altaylı Akşam Yayında" isimli programı ve "Babıali Yokuşu" isimli programlarındaki yayınlar nedeniyle mahkememize müracaatla cevap ve düzeltme hakki tanınması için başvurmuştur.

Üst Kurul'dan mahkememizce yayın bandı istenilmiş ise de, Best FM Radyosu tarafından yayın bandı bugüne kadar Üst Kurula verilmediğinden, davacının ibraz ettiği delillere dayanmak zarureti hasıl olmuştur.Davacı Vakıf, kendilerince banda alınan yayın bandını mahkememize vermiş olup, mahkememizce seçilen bilirkişi marifetiyle bu band dinlenilmiştir. Bilirkişi tarafından verilen rapora göre, Vakfın dava dilekçesinin ekinde bulunan, bu programlarda söylenen sözlerin yazıldığı yazıların programların konuşma metinlerine aynen uyduğu anlaşılmıştır.Bu nedenlerle davacının iddiası haklı görüldüğünden, ekte gönderilen düzeltme ve cevap yazısının Best FM Radyosunda saat ...'da ayrı ayrı yayınlanmasına, kanun yolları açık olmak üzere evrak üzerinden karar verildi."

İşbu karara uyulmaması üzerine, Üst Kurul aşağıdaki yazı ile Best FM Radyo'ya geçici yayın durdurma cezası vermiştir ki, karar bu yönüyle de ayrı bir önem taşımaktadır.

"Kartal 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 4. I0.1994 tarih ve 94/I64 Müt. sayılı, Kartal 3. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 12.I0.1994 tarih ve Kartal 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 9.I.I994 tarih ve 94/I32 Müt. sayılı kararlarına ilişkin cevap ve düzeltme metinlerini yayınlamadığınız ve Kartal 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 23.1.1994 tarih ve 94/I43 sayılı kararını gecikmeli olarak yayınladığınızdan dolayı, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun'un 28. maddesinin 5. bendini ihlal ettiğiniz tespit edilmiştir.

Bu ihlaller sebebiyle Üst Kurulumuzca yayınlarınızın 3984 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 6. bendi gereğince, 09 Mart 1995 tarihinde bir gün süre ile durdurulmasına karar verilmiştir."

Cevap ve düzeltmenin yayınlanmasına ilişkin mahkeme kararına uyulmaması üzerine yukarıda yayın kuruluşuna verilen yayın durdurma cezası 2002 yılında yapılan değişiklikle ortadan kaldırılıp, para cezası verilmesi uygulamasına geçilmiştir.

3984 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 6. fıkrasında yapılan değişiklik sonucu; cevap ve düzeltmenin yayınını yapmayan veya karara uygun olarak yapmayan yahut geciktiren kuruluşun yayınlardan sorumlu en üst düzey yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir. İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir ve en yüksek para cezasına hükmolunur. Bu cezalar ertelenemez. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenir.

Kamu yayıncısı TRT'nin yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkı için yargıya başvurma yol ve şekli 2954 Sayılı Kanun'un 27'inci maddesinde belirtilmiştir.

Özel radyo ve televizyonlar için doğrudan yargıya cevap ve düzeltme hakkının kullanımı için dava açılabildiği halde TRT yayınları için bu imkan yoktur. Bu düzenleme eksikliğinin de yanlış olduğunu düşünmekteyiz. Öncelikle bu eksiklik ya da dava açmadan önce tamamlanması gereken ön şart Anayasadaki, "İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olması ilkesine" aykırıdır. Zira, bu açıklığı sınırlandırmaktadır. Hele bu günkü konumu ile tarafsızlığı ve özerkliği gerçekleştirme imkanı kısıtlı bir kurum olan TRT, yanlı bir tutumu sergiliyorsa "dayak yiyeceğini bilse de çocuğu kahveye yollayıp babasından para istetmek gibi", reddedileceğini bile bile mağduru öncelikle red kararı için Kuruma göndererek vakit kaybettirmek, adalet duygusunun tatminini engelleyecektir. Bilindiği gibi, gecikmiş adalet adaletsizliktir. Ayrıca hukuka uygun düzeltme talebini reddeden yetkililere karşı bir müeyyidenin de bulunmadığını düşünürsek tezimizin doğruluğu kabul edilebilir.

Kuruma cevap ve düzeltme hakkı için müracaat eden ilgili, müracaatının reddinin bildiriminden itibaren iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Mahkemesine veya buraya gönderilmek üzere bulunduğu yerde itirazda bulunur.

Ankara Sulh Ceza Mahkemesi en geç iki gün içinde düzeltme ve cevap metnini; suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, Kanundaki şartlara uyup uymadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurup doğurmadığı ve süresi içinde TRT Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyerek kararını verir. Karar, cevap ve düzeltmenin ilgilinin talebinde olduğu gibi aynen veya uygun görülen değişikliklerle yayını hakkında olabilir.

Bu kararın örneği taraflara Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebliğ edilir. Taraflar red ya da kabul şeklindeki bu karara karşı tebliğden itibaren iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Mahkemesine itirazda bulunabilirler. İtiraz iki gün içinde aynı yönlerden incelenerek karara başlanır. Bu karar kesin olup cevap ve düzeltmenin yayınlanmasını kabul etmişse, tebliğinden itibaren en geç iki gün içinde Kurum'ca yayınlanır.

Hazır yeri gelmişken, konuyla ilgili Ankara Sulh Ceza Mahkemesi'nin 21.3.1994 tarih ve 1994/2 sayılı kararını örnek vermeyi faydalı buluyoruz.

"Tekzibe konu yayında Refah Partisi Genel Başkan Necmettin Erbakan'ın 12 Eylül 1980'den sonraki dönemde yargılanarak delil yetersizliğinden beraat ettiğinin açıklanması ile yetinilmeyip, dava konusu olayla ilgili olarak program sunucuları-

nın normal haber sınırlarını aşarak bir takım özel yorumlar getirdiklerini, yapılan bu yorum ve değerlendirmelerin, muhatabı tahkir ve tezyif amacına yönelik bulunduğu, kişilik haklarına saldırı niteliğinde olduğu, bu tür yayınla, 2954 sayılı TRT Kurumunun yayın esaslarını içeren 5. maddesinin (j) ve (m) bentlerine aykırı hareket edildiği, böylece aynı Kanun'un 27. maddesindeki düzeltme ve cevap hakkını doğurduğu inancına varılmış olmakla tekzip talebinin kabulüne, düzeltme ve cevap metninin aynı programda ve aynı saatte aynen ve tamamen yeniden yayınlanmasına karar verildi."

Görüldüğü gibi 3984 ve 2954 sayılı Kanunlar, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması hakkında yargıya başvurunun esasları ile yargılama sürecini farklı düzenlemiştir.

Yıllardır uygulanan sistem olduğu için yayıncı veya Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na başvurma haklarını engellememek ancak bunu ön şart haline de getirmemek gerekir. Yetkili mahkemenin ulusal yayınlar için Ankara olması hiçkimsenin yargı yoluna başvurma hakkını elinden alamaz. Bu nedenle, kişi, bulunduğu yer mahkemesine başvurup, dosyasının Ankara'ya gönderilmesini talep edebilir.

3.1.3. Denetim Kuruluşlarına Başvuru

Hukuka aykırı yayınlar karşısında bir yol da onu denetim kuruluşlarına şikayet etmektir. Burada zikredeceğimiz denetim kurumları kamu adına denetim yetkisi kullanan kurumlardır. Kuşkusuz ki, başta Basın Konseyi olmak üzere, Reklam Özdenetim Kurulu, Gazeteciler Cemiyetleri, Radyo ve Televizyon Yayıncıları Dernekleri gibi kuruluşların denetimleri de medya etik kodlarının yerleşmesi açısından büyük önem arzetmektedir.[57] Özel yada ticari radyo ve televizyonlar için **Radyo Televizyon Üst Kurulu** denetim yetkisine sahiptir. Hatta bu kuruluş şikayetçiler için "Alo RTÜK 178" adlı ücretsiz bir telefon hattı ile birlikte internet sitesinde (www. rtuk.org.tr.) sürekli erişime açık bir alan tahsis etmiştir.

Radyo ve televizyonlardaki reklam yayınları içinse, **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü bünyesindeki Reklam Kurulu**, tüketici haklarını korumak için kurulsa bile reklamlarla ilgili diğer hukuka aykırılıklarda devreye girmektedir. Bu alanda **Reklam Özdenetim Kurulu** ile İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası'nı da bir meslek kuruluşu olarak denetim kuruluşlarına dahil edebiliriz. Ayrıca, reklamlar ile ilgili yayın ilkelerine uymama halinde özel radyo ve televizyon yayınları için RTÜK'de devreye girmektedir.

---

[57] Bu konuda bkz. Vedat DEMİR, Türkiye'de Medya ve Özdenetimi, İletişim yayınları, İstanbul, 1998. ve ayrıca bkz. Zakir AVŞAR, Medyada Klasik Etik Kodlar Bir İllüzyon mu?, Selçuk İletişim Dergisi, c.2, S.3, Temmuz 2002. ve aynı yazar, Tüketicinin Bilgilendirilmesi Eğitimi ve Bilinçlendirilmesinde Medyanın Rolü ve Önemi, Selçuk İletişim Dergisi, c.2, S.1, Temmuz 2001.

Özel radyo ve televizyonlar hakkındaki denetim kuruluşu olan kısa adıyla RTÜK, 1994 yılında Kanun'la kurulmuştur. Yıllarca kuralsız yayın yapmış olan özel yayın kuruluşları kendi denetim organlarını oluşturacak mesleki kültüre sahip olamadıklarından tepelerinde Yasama Organı tarafından getirilen bu kuruluşu bulmuşlardır. "Tehlikenin" sonradan farkına varan bazı yayıncılar şimdi her fırsatta Kanun'u değiştirerek mesleki bir kuruluş oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Radyo ve televizyonların uyması gereken yayın ilkeleri, yasama organı tarafından Kanun ile belirlenmiştir.

3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesi ve Reklam Yayın İlkeleri Hakkındaki Yönetmeliğin çeşitli maddelerinde sayılan sesli ve görüntülü yayınlar hakkındaki ilkeleri özetle şöyle sıralayabiliriz.

Radyo ve televizyon yayınları;

Anayasa'nın genel esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına, genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,

İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf ve dini inançları dolayısıyla hiçbir şekilde kınanmaması ilkesine,

Aksi yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği ilkesine,

Kişi ya da kuruluşların cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması ilkesine,

Adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına,

Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,

Özel amaçlara hizmet eden ve haksız rekabet yaratıcı yayın yapılmaması esasına uygun olmak zorundadır.

Bütün reklamlar yukarıdaki kurallara uymalıdır. Ayrıca, adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verici nitelikte olmayacaktır. Çocukların ve gençlerin fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz etkilememelidir. Şiddet, pornografi, korku, batıl inanç gibi toplumda tedirginlik yaratacak unsurları içermemeli, merhamet duygusunu istismar etmemelidir. Doğru ve temiz bir Türkçe kullanılmalıdır. Siyasi propaganda yapılamaz. Türk ve yabancı devlet büyüklerinin, dini kişilerin ve konuların reklamlarda kullanılması yasaktır. Çocukların bizzat kullanmadığı ürünlerde reklam mesajı iletmesi yasaktır. Önceden izin alınmadan hiç kimsenin özel ve sosyal hayatı ya da özel mülkü reklam konusu yapılamaz. Reklam-

lar başka reklamları taklit edecek şekilde sunulamaz. Ürün ve hizmetlerle ilgili sınai mülkiyet hakları ve ticari unvanlar konusunda yanlış ve yanıltıcı bilgi verilmesi hali haksız ve aldatıcı reklamdır. Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemez. Bir saat içinde spot reklam % 20'yi geçemez.Program içine konan reklamlar beş dakikayı, program arasında ise sekiz dakikayı geçemez. Programlı reklam yayını 30 dakikayı ve dört saatte biri geçemez. Programlarda, spor ve müzik yayınlarında iki reklam kuşağı arasında 20 dakika olmalıdır. Konulu filmlerde ilk 45 dakikadan sonra başlamak üzere 20 dakikada bir reklam koyulabilir. Haber programları, güncel programlar ve çocuk programları 30 dakikadan kısaysa reklamla kesilmez. Uzunsa, ilk 30 dakikadan sonra her 20 dakikada bir reklam girilir. Dini tören yayınları ve naklen spor karşılaşmaları reklamla kesilmez. Çocuklara yönelik programlarda bir saatte 6 dakikadan fazla reklam koyulmaz. Özel tanıtıcı reklamlar program aralarında ve beş dakikayı geçmeden verilir. Haber bültenleri, güncel programlar, dini ve çocuk programlarına altyazı, logo ve çerçeve ile reklam koyulmaz. Bunun dışındakiler için altyazı, logo on dakikada bir ve sekiz saniyeden uzun olamaz. Karşılaştırmalı reklamlarda karşı ürün ya da hizmet adı verilemez. Gizli ve örtülü reklam yasaktır. Alkollü içki, sigara ve tütün ürünleri, reçeteyle satılan ilaç ve tedaviler, falcı ve medyum hizmetleri, kumar ve eş bulma işlerinin reklamı yasaktır. Haber programları, açık oturum ve sohbetler, güncel ve dini programlar sponsorluk alamaz. Spor ve hava durumu haberlerden ayrı ise sponsor alabilir. Program içinde sponsorun adı ve ürününün açık ve gizli reklamı yapılmaz. Sadece programın başına ve sonuna adı ve tanıtımı konur. Siyasi partiler ve reklamı yasak ürün ve hizmet üretenler sponsor olamaz.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Kanun'un 8. maddesi gereğince yayın kuruluşlarının, bu kanun hükümlerine ve sayılan ilkelere aykırı yayın yapması halinde gerekli uyarı ve cezaları uygulama yetkisine sahiptir.

Yukarıdaki düzenlemeler doğrultusunda yayın sonucu kişilik hakkı saldırıya uğrayan, özel yaşamlarına saygısızca müdahale edilen, mahkeme kararı olmadan suçlu ilan edilen, haksız rekabete uğratılan kişi ya da kuruluşlar; RTÜK'e başvurarak kendilerine cevap ve düzeltme hakkı verilmesini isteyebilecekleri gibi doğrudan ilgili yayın kuruluşunun cezalandırılmasını da isteyebilmektedirler.

RTÜK, şikayet üzerine olabileceği gibi kendiliğinden de bu aykırılıkları tespit edebilir.

Yukarıda sayılan ilkelere uyulmaması sonucu zarara uğrayan kişinin başvurusu üzerine Kurul, ilgili yayın kuruluşunu Kanun'un 33. maddesine göre uyarır veya özür dilemesini ister. Eğer ilgili yayın kuruluşu, özür dileme talebine uymaz yada uyarıda belirtilen aynı ilkeye aykırı olarak bir kez daha yayın yaparsa, ilgili programın yayını durdurulur. Aykırılığın tekrarı halinde idari para cezaları devreye gi-

rer. Aynı yıl içinde aykırılığın tekrarı halinde para cezaları arttırılarak verilir ve bir daha tekrarında bu kez yayın kuruluşunun "yayın izni" bir yıla kadar durdurulur, yani ekran karartılır veya duruma göre yayın izni iptal edilir. İlkelere aykırı tekrarlarda cezaların değiştiğini ve arttırıldığını görmekteyiz. Yayın durdurmaya veya izin iptaline rağmen yayıncı yayına devam ederse Kanun'un 34. maddesine göre, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve bir milyardan yüz milyara kadar para cezasına çarptırılır. İş bununla da bitmez, tüm yayın cihazları zoralım yoluyla devlet'in olur.

Bu arada reklamlarla ilgili temel metin olan 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan da bahsetmekte yarar görüyoruz. Kanun'un 16. maddesinde radyo ve televizyon kuruluşlarının da uymak zorunda oldukları temel ilkeler şu şekilde düzenlenmiştir:

Ticari reklam ve ilanların yasalara ve genel ahlaka uygun, dürüst ve doğru olmaları esastır. Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve özürlüleri istismar edici reklam ve ilanlar yapılamaz.

Bu düzenlemenin ayrıntıları ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığının çıkardığı **Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ** (TRKGM- 95/142-143) de düzenlenmiştir.[58] Daha geniş bilgi isteyenlerin bu Tebliğe bakmalarını tavsiye etmekle beraber, Tebliğin önemli olan birkaç maddesini de bilginize sunmak istiyoruz.

Madde 4 :Reklamlarda aşağıda belirtilen temel ilkeler esas alınır.

a) Reklamlar yasalara, genel ahlaka uygun, doğru, dürüst ve gerçekçi olmak zorundadır.

b) Her reklam ekonomik ve toplumsal sorumluluk bilinci içinde iş hayatında ve kamuoyunda kabul gören dürüst rekabet ilkelerine uygun olmak zorundadır.

c) Reklamlar, güvenlik kurallarının gözetilmediği ve insan güvenliği açısından tehlike oluşturabilecek uygulama ve durumlarla ilgili hiçbir sunum ya da tanımlama içeremez.

d) Biçimi ve yayınlandığı mecra ne olursa olsun, bir reklamın "reklam" olduğu açıkça anlaşılmalıdır. Bir reklam haber ve yorum öğeleri içeren bir mecrada yayınlandığında, "reklam" olduğu kolaylıkla algılanacak biçimde belirtilir. Örtülü reklam yapılamaz.

---

[58] Bkz. Türkiye'de Reklam Mevzuatı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000.

e) Reklamlar, ortalama reklam izleyicisinin algılama düzeyi ile reklamın tüketici üzerindeki olası etkisi göz önünde bulundurularak hazırlanır.

f) Bu ilkeler, tüketicinin korunması çerçevesindeki yasal ve ahlaki davranış esasları olarak uygulanır.

Madde 15: Çocuklara yönelik reklamlar;

a) Çocukların saflıklarını bilgi eksikliklerini ve tecrübesizliklerini istismar edemez.

b) Zihinsel, ahlaki, psikolojik ya da fiziksel olarak zarar verebilecek hiçbir ifade ya da görüntü içeremez.

c) Bir ürüne sahip olmanın ya da bir ürünü kullanmanın tek başına çocuğa yaşıtı olan diğer çocuklara göre fiziksel, sosyal ve psikolojik bir avantaj sağlayacağını veya bu ürüne sahip olamamanın aksi yönde bir etki yaratacağını ileri sürerek toplumsal değerleri sarsamaz.

d) Çocukların taklit edeceği şiddet unsurlarını taşıyamaz.

e) Reklamı yapılan ürünün fiyatının her aile bütçesine uygun olduğunu ifade edemez. Reklamı yapılan ürünün kendilerine alınmasını sağlamak üzere başkalarını ikna etmeleri için çocuklara yönelik doğrudan bir çağrıyı içeremez.

f) Ürünün kullanımının gerektirdiği beceriyi, olması gerekenden az gösteremez. Ürünün kullanımının sonuçları gösterilir veya tanımlanırken, hedef alınan yaş grubundaki ortalama bir çocuğun ulaşabileceği sonucu esas almak zorundadır.

g) Çocukları tehlikeli durumlara sokabilecek veya onları tanımadıkları kişilerle ilişki kurmaya ya da bilmedikleri veya tehlikeli yerlere girmeye teşvik edebilecek hiçbir ifade ya da görsel sunum ve onları hemen eyleme yönlendirici, emredici ifadeler içeremez.

h) Önlem alınmadığı takdirde çocukların ve çevrelerinin sağlığına zarar verebilecek ürün ve hizmetlerin reklamları, gerekli önlemlerin alınmasını sağlayan hatırlatıcı simge ve uyarılar kullanmak zorundadır.

Reklamı yapılan ürünün gerçek boyutları, değeri, özellikleri, dayanıklılığı ve performansı hakkında yanıltılmaması ve ürünün kullanımı ek malzeme gerektiriyorsa (örneğin piller) ya da gösterilen veya tarif edilen sonucu alabilmek için başka malzemelere gerek varsa (örneğin boya), bu durumun açıkça belirtilmesine ilişkin hususları içermek zorundadır.

Madde 14: Reklamlar, kamu sağlığı bozucu nitelikte olamaz.

Madde 5: Reklamlar ahlaka uygunluk açısından aşağıdaki hususlara aykırı olamaz.

a) Genel ahlak kurallarına aykırı ifadeler ya da görüntüler içeremez.

b) Cinselliğin istismarı ile pornografi içeren ifadeler ya da görüntüler taşıyamaz.

c) Korku ve batıl inançlara yer veremez.

d) Toplumun acıma duygularını istismar edecek şekilde, hasta bebek, çocuk, yaşlı ve özürlülerle ilgili ifadeler ya da görüntüler kullanılamaz.

Madde 16: Reklamlar, tüketicilerin çevre konusundaki duyarlılığını ya da bu alandaki olası bilgi eksikliğini istismar edecek biçimde yapılamaz. Reklamlar, çevresel etki konusunda sadece akademik kuruluşlarca kabul görmüş bilimsel çalışmalara dayalı bilimsel bulguları ve teknik gösterimleri kullanabilir.

Madde 7: Ürün veya hizmetlere yönelik pazarlama tekniklerini uygulamak veya yarışmalar düzenlemek suretiyle yapılan reklamlarda (satışları özendiren reklamlar):

a) Reklamı yapılan ürün veya hizmetlerin satın alınması halinde, müşteriye ayrıca hediye ürün/hizmetlerin veya ikramiyelerin de verileceği belirtiliyorsa, hediyeli veya ikramiyeli ürün/hizmetlerin satış fiyatı ve bunun uygulanma süresinin açıklanması,

b) Reklamı yapılan ürün veya hizmetlere ait belli sayıda kupon, etiket, kapak veya benzeri unsurların biriktirilip piyango veya ikramiye çekilişine katılma hakkını veren pazarlama tekniklerinin duyurulması halinde, promosyon süresi, ikramiye, çekiliş sonuçlarının duyuruluş şekli, malın teslimi ile hizmetin yerine getirilme tarihinin açıklanması,

c) Reklamı yapılan ürün ve hizmetlerle birlikte karşılıksız olarak verilen ürün veya hizmetlerin ya da ikramiyelerin gerçek durumu yansıtması ya da taahhüt edilenden farklı olmaması gerekir.

Madde 8: Reklamı yapılan ürün ve hizmetlerin alım satımının, kiralanmasının reklama cevap veren kişinin adresinde gerçekleştirileceği ve sağlanacağı mesajını veren reklam, doğrudan satış reklamıdır. Bu reklamlarda;

a) Reklama konu olan ürün ve/veya hizmetin reklama cevap verenin adresine ulaştırılacağı mesajının verilmesi,

b) Reklama konu olan ürün ve/veya hizmetin tanımının yapılması ve fonksiyonlarının ve satış fiyatının açıklanması,

c) Reklama cevap verenin, satış temsilcilerinin adresine getirdikleri ürün veya hizmeti geri çevirme hakkı olduğunun belirtilmesi zorunludur.

Madde 9: Karşılaştırma içeren reklamlarda, karşılaştırmanın yanıltıcı olmaması ve dürüst rekabet ilkelerine uyulması zorunludur. Karşılaştırma konularının doğrulanabilir gerekçelere dayanması ve hakkaniyete uygun seçilerek tüketicinin yanıltılmaması gerekir.

Madde 12: Reklamlarda;

a) Bir başka firma, şirket ya da kurumun adı veya amblem, logo ve diğer özgün kurumsal kimlik unsurları, tüketicinin aldanmasına yol açacak şekilde kullanılamaz.

b) Bir kişi adının veya bir başka şirket ya da ürüne ait ticari ünvan ve simgenin, sahip olduğu ya da bir reklam kampanyası ile sağlanmış bulunan itibardan, tüketiciyi yanıltacak biçimde yararlanılamaz.

Madde 13: Reklamlar, başka reklamların düzenini, metnini, sloganını, görsel sunumunu, müzik ve ses efektlerini ve benzerlerini tüketiciyi yanıltacak ya da karışıklığa yol açacak biçimde taklit edemez.

Madde 11: Reklamlar, hiçbir firmayı, hiçbir endüstriyel ya da ticari faaliyeti/mesleği, hiçbir ürünü, aşağılayarak ya da alay konusu ederek veya benzer herhangi bir biçimde kötüleyemez.

Sadece özel radyo ve televizyonlardakiler değil tüm çeşit reklamların ve yayınlarının tüketiciler aleyhine olması, haksız ve aldatıcı özellikler taşıması halinde ise, ilgili kişiler **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Reklam Kurulu**'na başvurabilirler. Kurul kendiliğinden de harekete geçebilir. Kurul'a ulaştırmak amacıyla şikayetçiler dilekçelerini Bakanlığın illerdeki müdürlüklerine de verebilirler. Kurul, ilgili reklamcı, ürün sahibi ve yayıncıya savunma için süre verir. Üç gün bekler ve konuyu görüşmeye başlar. Sonunda ilgililere; yerel yayınsa beş milyarın üstünde bir para cezası, eğer yayın ülke düzeyine yapılmışsa bunun on katı para cezası, reklamı durdurma veya reklamı düzeltme kararlarından birini veya ikisini verir. Tekrarı halinde iki misli para cezası verilir. Bakanın onayına sunar. Bakan onaylarsa kararını bildirir. Para cezalarına karşı yedi gün içinde İdare Mahkemelerine itiraz edilir. İdare Mahkemelerinin itiraz üzerine verdiği kararlar kesindir. (İdari para cezaları her yıl Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen yeniden değerleme oranında artırılır.) Reklam Kurulu'nun diğer kararlarına karşı da 60 gün içinde idare mahkemelerine baş-

vurulabileceğini belirtelim. Karar iptal edilirse ödenen para ilgiliye iade edilir. Reklamın durdurulması ve düzeltilmesi kararına yayıncı ve reklamcılar ya da ürün sahibi uymazsa, Bakanlık, Tüketici Mahkeme'sine gidebilir. Ayrıca Bakanlıkça, RTÜK'e de başvurulabilir kanaati vardır.[59] Burada yayıncı, açık olarak anlaşılan kurala aykırı reklamı yayınladığı için para cezasından sorumludur.

Aldatıcı ve haksız reklamlara karşı bir başka denetim kuruluşu Reklam Özdenetim Kurulu'dur. Medya kuruluşları, reklam verenler ve reklamcıların ağırlıklı temsil edildiği bu Kurul'a; tüketiciler, meslek kuruluşları, reklam verenler, reklam ajansları ve mecralar başvurabilir. Yayından itibaren üç ay içinde bu başvuru yapılmalıdır. Özdenetim Kurulu, şikayeti inceledikten sonra;

*reklamcı ve reklam verenden reklamın yayınının durdurulması,

*yayıncının reklamı yayından kaldırması,

*kamuoyuna açıklama,

*reklamın düzeltilmesi,

*ürünün piyasadan çekilmesi veya etiket ya da ambalajın düzeltilmesi,

*reklam verenden hatalı reklamın düzeltildiğinin duyurulması kararlarından bir ya da birkaçını alabilir. Bu kararlar öneri ve uzlaşma niteliğindedir. Hapis ve para cezası gibi zorlama yolu yoktur.[60]

3.1.4. Hukuk Davaları Açma

Medeni Kanun'un 24. ve 25. ile Borçlar Kanunu'nun 48. ve 49. maddeleri, radyo ve televizyonlardaki yayınlarından dolayı zarara uğrayan kişileri çeşitli hukuk davaları ile bu saldırıya karşı korur.

Yayının konusu, eğer kişinin ticari ünvanı, logosu adı ya da ürünü ise, Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu gereği; öncelikle haksız rekabetin önlenmesi, maddi zararı için maddi tazminat, manevi zararı için manevi tazminat ister.

Haksız rekabetin önlenmesi davası açabilmek için; yayının devam etmesi ya da devam ihtimalinin bulunması, bu yayının haksız ve zarar doğurucu olması gerekli.

---

[59] Zakir Avşar, Reklamların Tüketici Politikası Yönünden Değerlendirilmesi, Denetimi ve Türkiye, RTÜK İletişim Dergisi, Mayıs-Haziren 2000., sayı:17., Nagehan Özseyhan, Türkiyede Radyo ve Televizyon Yayınlarında Reklamların Hukuki Rejimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997, s.109-119

[60] Reklamlarla ilgili daha geniş bilgi için bakınız Emrehan İlal, Reklam Hukuku ve Aldatıcı Reklamlar, İstanbul, 2000. yine bu konuda bkz. Reklam Mevzuatı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı TRKGM Yayını, Ankara, 2000.

Maddi tazminat davası, hukuka aykırı bir yayınla bedensel ya da ticari değerlerin zarara uğraması, yahut davacının haksız rekabet nedeniyle müşterilerini kaybetmesi, rekabet edenin de kusurlu bulunması durumunda açılır.

İster haksız rekabet yolu ile ticari değeri olan haklara, isterse kişinin yaşamı, özgürlükleri, onur ve saygınlığına, ismine, resmine, görüntü veya sesine ya da özel yaşamı ve ailesine olsun; tüm bu saldırılardan dolayı Borçlar Kanunu'nun 49. maddesine göre[61] manevi tazminat davası açılabilir.[62]

3.1.4.1.Yasaklama ve Önleme Davası

Bu dava; henüz olmayan, fakat yakında yapılacak saldırılar için açılır. Saldırı yapılıp sona erdirilmiş; ama aynı saldırının yeniden yapılması söz konusuysa, bu davanın açılabilmesi doğaldır. Eğer, ortada sürmekte olan bir saldırı varsa; bu dava değil, saldırının kaldırılması davası açılır.

Davanın açılması için, haksız bir saldırı konusunda belirtiler bulunması yeterli olup, ayrıca saldırıda bulunmaya hazırlanan kişinin kusurlu olması aranmaz. Saldırının haksız olması yeterli olup, cezalandırmayı gerektiren bir suç niteliğinde bulunması da gerekmez.[63]

Saldırının önlenmesi ya da yasaklanması davası sonucunda hakim, yakında yapılacak olan saldırının yapılmamasını karara bağlar. Yani, saldırıda bulunma hazırlığı içinde bulunan kişiye, yayın yasaklanır. Örneğin, biri hakkında radyo yada televizyonda; yakında sürekli yayına başlanacağı, anonslarla duyurulmuş olsun. Yayına henüz başlanmamışsa, veya belirli bir olaya ilişkin, ilgilinin kendi sesinin veya görüntüsünün yayınlanacağı duyurulmuşsa, bu davayı açmak mümkündür.

Yine reklamlar yoluyla bir haksız rekabet yapılıyorsa, Ticaret Kanunu'nun 58. maddesi gereğince haksız rekabetin men'i için bu davayı açılabilir. Fikir, sanat ve edebiyat eserlerinde; eser sahibi ve buna komşu yapımcı ve yayıncı da eser haklarını korumak için benzeri davayı açar. FSEK'nun 66 ve 69. maddesine göre tecavüzün önlenmesi için dava eser sahibinin ikametgahı mahkemesinde açılabilir.

Hakim, "dur" diyor ama, haksız yayın da devam ediyor. Bu durumda artık saldırı tehlikesinin önlenmesi değil, şartlarının varlığına göre saldırıya son verilmesi, saldırının hukuka aykırılığının tespiti ve ilanı, maddi ve manevi tazminat davaları açılır.

---

[61] Ayrıca bkz. Hasan İşgüzar, 3444 Sayılı Kanunla Değiştirilen Borçlar Kanununun 49. Maddesine Göre Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları, Ankara, Ankara Barosu Dergisi, 1990/6.

[62] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.456

[63] Zeit İmre, Şahsiyet Hakkının Korunmasına İlişkin Genel Esaslar, Recai Seçkin'e Armağan, Ankara, 1974, s.809

Önleme davası sonunda verilen karar uygulanmak üzere icra müdürlüğüne verilir. Saldırgana gönderilen icra emriyle, mahkeme kararına aykırı davranışta bulunursa, İ.İ.K.'nun 343. maddesindeki cezanın uygulanacağı ihtarı belirtilmelidir.

Ancak, saldırıyı önleme davası, açıklama ve açıklamanın tekrarı tehlikesine karşı açılan bir davadır. Basın ve yayın açıklamaları süratle yapılır ve yayılır. Bir önleme kararı elde edilmesine rağmen, yetkili makamları harekete geçirerek bunun uygulanması zaman alabilir. Bu nedenle doğrudan mahkemenin kararında, yasak kararına rağmen yayın yapılırsa İ.İ.K.'nun 343. maddesindeki bir aydan üç aya kadar hapis cezasının uygulanacağı ihtarı da olmalı.[64]

Şimdi bir parantez açalım. Önleme davasına çok benzeyen diğer mücadele aracı "**ihtiyati tedbir**" olayıdır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 103. maddesine göre, **geciktirilmesinde tehlike olan veya önemli zarar doğacağı anlaşılan hallerde, yargıç, tehlike ve zararı önlemek için gereken tedbirlere karar verebilir.** Bu kuraldan yola çıkarak, onur ve saygınlık veya özel yaşamı ihlal eden, yahut ihlal etme tehlikesi bulunan yayını, hakim yasaklar diyebiliriz.

Radyo ve televizyonlarda; onura, saygınlığa ya da özel yaşama saldıran bir açıklama veya açıklamanın tekrarı tehlikesi bulunan hallerde, hakim; ihtiyati tedbir olarak açıklamanın yapılmasını yasaklayabilmelidir. Zaten Anayasa bu yolu kabul etmektedir. Anayasa'nın 28. maddesi 6. fıkrasının ifadesiyle "**yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere yayın yasağı**" verilebilir. Bu yol, HUMK'nun 103. maddesi ile özdeş olduğundan Anayasa'da sözü edilen "**kanunla belirtilecek sınırlar**"dan biridir. Bu yol kullanılmazsa, kişiyi saldırıya karşı koruyan önleme davasından zor sonuç çıkarırız.

Netice olarak, bu bölümdeki davaları açmadan önce, **hukuka aykırılığı açıkça belli olan olaylarda,** HUMK. md. 103'e dayanarak, sadece yayındaki kişilik haklarına saldırılan kısımlar için, mahkemeden ihtiyati tedbir yoluyla yayın yasağı koyulmasını isteyebiliriz. Durdurmanın gerekli olup olmadığını her olayın özelliğine göre hakim belirler. Böylece zararın artması da önlenmiş olur.[65]

Bu konuda ilk örneklerden olan bir kararı bilginize sunalım. Kararda, Ankara 17. Asliye Hukuk Mahkemesi, istek üzerine, İnterstar Televizyonu'nun o zamanki Başbakan Tansu Çiller ile birlikte, eşi ve oğlu aleyhine yaptığı yayınların, ihtiyati tedbir yoluyla durdurulmasına karar vermiştir. Bu arada Ankara 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin düzeltme yazısının da televizyonda aynen yayınlanması kararlaştırılmıştır.

---

[64] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.203-204

[65] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.190-191

Kararda istem şu şekilde belirtilmiştir. "Davacının Avukatı R..Ö., İ. Televizyonu'nun, Çiller Ailesi hakkında 6 Eylül 1995'ten bu yana, haksız, gerçek dışı yayınlarla kamuoyunu yanlış bilgilendirerek yönlendirdiğini savundu. Davacı, mahkemeye verdiği dilekçede, bu yayınların özellikle haber saatlerinde verilerek çok sayıda izleyici kitlesinin yanlış anlamasına meydan verecek şekilde yapıldığını öne sürdü."

Mahkeme kararında ise şöyle denildi: *"ihtiyati tedbir isteyenlerin kişilik haklarına saldıran ...yayınların devamlılık arz ettiği belirlendi. İnterstar Televizyonu'nun bu yayınlarının açılacak bir dava ile durdurulması zaman alacağından, HUMK'nun 103. maddesinin lafzı ve ruhundan hareketle, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir Başbakanı'nın, dolayısıyla Türk Devleti'nin manevi kişiliğinin, dış ülkelerde de yayın yapılması nedeniyle rencide olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca bu yayınların devamı halinde, bazı tehlike ve mahzurların çıkabileceği dikkate alınarak, ihtiyati tedbir yolu ile söz konusu yayınların durdurulması isteği, mahkememizce kabule şayan görülmüştür, aciliyetinden dolayı iki tarafın davetine lüzum görülmeden kararın infazı için Nöbetçi İcra Müdürlüğü'nün memur tayin etmesine karar verildi"*[66]

Aslında bu ihtiyati tedbir kararına itiraz da edilebilir. İtirazı değerlendiren hakim, yayının gerçek ve haklı olduğunu düşünürse ihtiyati tedbir kararını kaldırabilir.

Fikir, edebiyat ve sanat eserlerine yapılan saldırı ve haksız faydalanmaların önlenmesi için Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 77. maddesine göre; **esaslı bir zararın veya ani bir tehlikenin veya oldu bittilerin önlenmesi için yahut diğer herhangi bir sebepten dolayı zorunlu ve bu konuda ileri sürülen iddialar da güçlü görülürse, mahkeme, kanunla tanınmış olan hakları saldırıya uğrayan ve tehlikeye düşen kimsenin talebi üzerine, davanın açılmasından önce veya sonra, diğer tarafa bir işin yapılmasını veya yapılmamasını emredebileceği gibi, bir eserin çoğaltılmış kopyalarının ve onu üretmeye yarayan kalıp ve diğer çoğaltma araçlarının ihtiyati tedbir yoluyla geçici olarak zaptına karar verebilir.**

Türk Ticaret Kanunu'nun 63. maddesi de, haksız rekabet halinde ihtiyati tedbir verileceğini düzenlemiştir. Bu maddeye göre; **reklam veya bir şirket ya da ürünü hakkındaki yayınla, haksız rekabet yapılarak; müşterileri, kredisi, mesleki itibarı veya diğer ekonomik çıkarları zarar gören veya zarar tehlikesine uğrayan kimse, haksız rekabete neden olan yayının ve yayınla ortaya çıkan maddi durumun ortadan kaldırılmasını, yanlış ve yanıltıcı açıklamaların düzeltilmesini ve gerekli diğer tedbirlerin alınmasını ihtiyati tedbir yoluyla hakimden isteyebilir.**

[66] Hürriyet Gazetesi, 12.10.1995

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu'nun 113. maddesi, **ihtiyati tedbir yolu ile yasaklama veya durdurma kararına uymayan veya alınmış tedbire aykırı davranan herkes hakkında bir aydan altı aya kadar hapis cezası koymuştur.** İşte, Medya'daki hukuka aykırı yayınlara karşı, mahkemeye başvurularak alınan "yayının önlenmesi" şeklindeki ihtiyati tedbir kararlarını ciddiye almayarak, yayına devam edilirse bu ceza uygulanır.

3.1.4.2. Tecavüzün Kaldırılması Davası

Bu dava, maddi ve manevi haklara yönelmiş ve sürmekte olan saldırılara karşı açılır. Amaç, varolan ve devam eden bir saldırının ortadan kaldırılması, saldırıya son verilmesidir. Sona ermiş saldırının tekrarlanması tehlikesi varsa, bu takdirde saldırının kaldırılması değil, saldırının yasaklanması veya önlenmesi talep edilecektir.[67] Kafanız karıştı biliyoruz. Ama, bu cümleyi bir daha okursanız kaldırma ile önleme davası arasındaki fark ortaya çıkar.

Örneğin, bir kişinin izni olmaksızın özel yaşamının bir programda günlük anılar biçiminde yayınlanması söz konusuysa, saldırının kaldırılabilmesi için, bu yayınların sürmekte olması gerekir. Anıların yayını sona ermişse, artık bu dava açılamaz. Bunun gibi, yayına henüz başlanmamışsa, bu dava yine açılamaz. Bu davanın açılabilmesi için, saldırının haksız olması yeterlidir. Ayrıca saldırganın kusurlu olması gerekmez. Dava için saldırı dolayısıyla bir zararın doğması da gerekmez. Bir zarar olmasa da, salt haksız saldırının varlığı karşısında bu dava açılabilir. Fakat, saldırı dolayısıyla bir zarar doğmuşsa, davacı saldırının kaldırılmasından başka maddi ve manevi tazminatla zararın giderilmesini isteyebilir. Eğer, saldırı kaldırıldıktan sonra zarar ortaya çıkmışsa, bu zararın giderilmesi ayrı bir tazminat davasıyla istenir.[68]

Bir yayın ile, birden fazla kişiye saldırılırsa, saldırıya uğrayanlardan her biri, diğerlerinden bağımsız olarak saldırının durdurulmasını dava edebilir. Bu dava sonucunda saldırı durdurulursa, bundan diğerleri de yararlanır. Buna karşılık, mağdurlardan birisinin açtığı davayı kaybetmesi diğerlerinin dava haklarını etkilemez. Eğer saldırgan birden fazla ise, -ki medya davalarında haberci, yayını kontrol eden gibi birkaç kişi birden sorumludur- dava içlerinden birine, bir kaçına veya hepsine açılabilir.

Sürmekte olan saldırının kaldırılması istenmişse, yargıcın saldırının kaldırılmasına ilişkin kararı değişik biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bu, daha çok saldırının biçimine ve yöneldiği kişisel değerlere bağlıdır. Örneğin, bir kişi hakkında izni olmadan anılarının yayınının yasaklanması ve banda alınan sesi ve görüntülerin yayınlanmasının durdurulması gibi.

---

[67] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.455 ve Kemal Oğuzman, a.g.m., s.21

[68] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.455

Bu konuda özel bir düzenleme de Türk Ticaret Kanunu'nda yer alıyor. Radyo ve televizyonlardaki reklamlar veya şirketler ile onların ürünleri hakkındaki haber ve yorumlar için bu kural çok önemlidir. Kanun'un 58. maddesine göre; haksız rekabet yüzünden müşterileri, kredisi, mesleki itibarı, ticari işletmesi, veya diğer ekonomik çıkarları bakımından zarar gören veya böyle bir tehlikeye düşen kimse; haksız rekabetin sonuçlarının ortadan kaldırılması, yanlış ve yanıltıcı açıklamaların düzeltilmesini isteyebilir. Yine Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda bu yönde düzenlemeler bulunmaktadır. Kanun'un 67. maddesine göre; yayın ve programlarda kullanılan eserin senaryosu veya içeriği haksız yere değiştirilmişse, yazarın adı koyulmamışsa; eser sahibi, yayının durdurulmasını, masrafı saldırgana ait olmak üzere haksızlığın gazete, dergi, radyo ve televizyonda ilan edilmesini ve düzeltilmesini talep edebilir.

Tekrar edelim. Saldırının kaldırılması davasında hakim, davalıyı saldırıya son vermeye mahkum edecektir. Kararda aksi davranışın hapisle cezalandırılacağı da belirtilebilir. Davalı kesinleşen bu karara uymayabilir. O zaman, kararın uygulanması için icraya konulması ve İcra İflas Kanunu'nun 343. maddesi uyarınca hapisle zorlanması bir diğer yoldur. [69]

3.1.4.3. Tespit Davası

Tespit davası, haksız bir saldırının yapılmış, yapılmakta ya da yapılacak olduğunu belirleme amacıyla açılır. Bu davayla saldırının yasaklanması, kaldırılması veya saldırıdan doğan zararın giderilmesi istenmez. Sadece, hukuka aykırı bir saldırının saptanması istenir. Hakim de kararında sadece "A radyosunun Ahmet Baykal hakkında verdiği haber şu şekildedir:..." diye yazar.

Bu dava, Medeni Kanun'un 25. maddesi ile kabul edilmiştir. Ayrıca fikir ve sanat eserlerine radyo ve televizyon yayınlarıyla yapılan tecavüzlere ilişkin olarak da bu dava açılabilir. Ek olarak, reklamlar veya ekonomik haberler yoluyla bir şirket ya da ürünü hakkında haksız rekabet yapılmasında bu dava açılabilir.

Anlaşılacağı üzere, ***bu davanın uygulamada çok önemi bulunmamaktadır.*** Çünkü kişilik hakkına yapılan saldırıya yönelik olarak açılan öteki davalarda, az çok bir tespit kısmı var. Önleme, kaldırma ve tazminat davalarında, yargıcın her şeyden önce haksız bir saldırının bulunup bulunmadığını saptaması gerekir ki, maddi veya manevi tazminat versin, saldırıyı yasaklasın. Bu dava, aynı anda verilecek kararın ilanı ya da üçüncü kişilere bildirilmesi isteğini içeriyorsa işe yarar.

[69] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.25-26

Mesela, gerçeğe aykırı bir yayın çıktı ve ilgilisi, cevap ve düzeltme hakkını kullandı ve yayıncı bu isteği yerine getirdi. Buna rağmen bir de tespit davası açıp, "yayın hukuka aykırıdır" diye mahkemeden karar aldı. Şimdi bunu da yayınlatmak isterse ne olacaktır? İşte cevabın yayınlanmış olmasına rağmen, bir de tespit kararının yayınlanmasında, davacının haklı bir menfaati bulunup bulunmadığı, hakim tarafından her olayda ayrıca incelenecektir. Aslında, Kanun'da kararın yayınlanması için **"gerekiyorsa"** kaydı bu özel durumlar için bulunmaktadır.

Mahkeme kararının yayını veya ilanının hangi yayın organlarında, nasıl gerçekleştirileceği ve masrafların kime ait olacağı da kararda belirtilmelidir. Davalı tazminatla sorumlu tutulabiliyorsa (kusurlu ise veya bir kusursuz sorumluluk sebebi varsa) yayın veya bildirinin masrafları davalıya yükletilmelidir. Haksız yayının etkisinin ortadan kaldırılması, ancak saldırının yapıldığı kitle iletişim aracında yapılacak yayınla mümkün olacaksa ve davalı bu kitle iletişim aracında yayınlama yetkisine sahip bir kişi ise; hakimin, bu yayını yapmaya davalıyı mahkum edebileceğini kabul etmek amaca uygun düşer. Böyle bir karara uyulmaması halinde İcra İflas Kanunu'nun 343. maddesi uyarınca hapisle zorlama imkanı da söz konusu olur.[70]

3.1.4.4. Maddi Tazminat Davası

Maddi tazminat davası, yayın araçlarında yapılan saldırı ile ortaya çıkan "parayla ölçülebilir" zararı giderme amacı güder.

Kanun, bu davanın şartları olarak, kişilik değerine karşı **haksız bir saldırı** bulunmasını, saldırıda bulunanın **kusurlu** olmasını, saldırı dolayısıyla parayla ölçülebilir bir **zarar** doğmasını; **zararla saldırı arasında sebep sonuç ilişkisi** kurulmasını gerekli görmektedir.

Bu şartlarıyla maddi tazminat davası, saldırının kaldırılması ve yasaklanması davasından farklıdır. Çünkü o davalarda "kusur" ve ayrıca saldırının kaldırılması ve önlenmesi davalarında da "zarar" aranmaz. Maddi tazminat davasının açılabilmesi için, ortada bir parasal zararın bulunması gerektiğinden, zararın giderilmesi de ancak parayla yapılabilir. Para dışında bir maddi tazminat maddi haklar yönünden düşünülemez. Bir marangozun karısı yayınlanan bir yalan çapkınlık haberi nedeniyle, gece marangozun kolunu kesti diyelim. Kol gitti. Bu kolu eski hale getir şeklindeki kararın uygulanabilirliği yoktur. Mahkeme bu durumda ne yapar? Marangozun tedavi giderlerini, protez kolun parasını ve çalışamamaktan dolayı gelir kaybını hesaplayıp, bu paranın yayıncı tarafından ödenmesine karar verir.

---

[70] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.25-26

Maddi tazminat davasındaki zararı şöyle örnekleyebiliriz. Kişinin maddi, bedensel haklarına yapılan saldırı sebebiyle harcadığı tedavi giderleri, yapacağı sözleşmelerin iptali nedeniyle parasal kayıpları, mesleki olarak kötülenme sebebiyle müşterilerin azalması, ürünün ve malın kötülenmesi sebebiyle satışın azalması.

Öğretide, tazminat davasında istenecek maddi zarar; öncelikle **fiili zarar** ve **mahrum kalınan** kâr diye iki türe ayrılır.

Fiili zarar; hukuka aykırı yayına muhatap olan kişinin saldırı sonucu mal ve para varlığının aktifinde olan azalma veya pasifindeki çoğalmadır. **Zarar görenin malvarlığının, zarar veren olaydan önceki ve sonraki durumu arasındaki "kıymet farkı" fiili zararı oluşturur.** Kitle iletişim araçlarında saldırıya uğrayan yayına karşı bizzat aldığı bazı tedbirler nedeniyle yaptığı masraflar da bunlar arasında sayılabilir. Örneğin, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması için yapılan çekim, bant, ilan paraları, eş dost ve akrabalarla yapılan telefon görüşmelerinin masrafları gibi .

Basın ve yayın yoluyla oluşan **maddi zarar,** daha çok **saldırıya uğrayan kişinin kâr kaybı** veya "yoksun kalınan kâr" şeklinde ortaya çıkabilir. Burada **olası servet kaybı şeklinde bir zarar söz konusudur.** Örneğin, haksız ve maksatlı bir eleştiri nedeniyle radyo yönetiminin eleştirilen müzisyenle olan anlaşmasını iptal etmesi, bir banka veya otomobil şirketinin işlerinin iyi gitmediğine ilişkin açıklama nedeniyle banka aktifinde gerileme olması, sözleşmelerin iptal edilmesi ve işletmenin iflas etmesi, bir tüccarın gerçek dışı bir haberle iflas ettiğinin ya da kötü mallar sattığının açıklanması nedeniyle müşterilerini kaybetmesi, bir işadamının senet veya çek bedelini ödememesi nedeniyle protesto edildiğine ilişkin gerçek dışı bir yayın sonucu bankalar tarafından kredisinin kesilmesi, bu nedenle başka firmaların siparişlerini iptal etmeleri, ona mal teslim etmemeleri nedeniyle satışlarının durması, bir doktorun cinsel bir hastalığı bulunduğuna ilişkin gerçek dışı bir açıklama sonucu müşterilerini kaybetmesi nedeniyle uğranılan kâr kaybı gibi.[71]

Bu örneklerdeki zarar fatura, bilanço, yazılı sözleşme gibi belgelerle veya şahit beyanlarıyla ispatlanabiliyorsa dava yolu ile karşı taraftan parayı alırız. Tüm maddi tazminat davalarında zararı ve miktarını ispat davacıya düşer. **Ancak, "yoksun kalınan kâr" şeklindeki zararlarda, zarar miktarını kesin ispat çoğu zaman zordur. Bu nedenle, Borçlar Kanunu'nun 42. maddesine göre, zararın gerçek miktarını belirlemek mümkün değilse, hakim olayların olağan akışını ve zarara uğrayan tarafın aldığı tedbirleri dikkate alarak, adalete uygun tazminat miktarını kararlaştırır.**

[71] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.225-226

Yok, zarar gerçek değil ya da deliller zayıfsa, o zaman aşağıdaki mahkeme kararında olduğu gibi tazminat isteği reddedilir.

Davacı manevi tazminattan ayrı olarak, davalıya ait gazetede yapılan yayın nedeniyle üçüncü kişiyle yaptığı iş sözleşmesinin bozulduğunu ileri sürerek, 30.000.000 lira maddi tazminat istemiştir.

Davacı , ..yayından bir gün önce İsviçre'de bulunan bir Türk firmasıyla, yabancı kaynaklardan 3.750.000 İsviçre Frangı kredi temin etmek üzere bir sözleşme yapmıştır. Bu yayından hemen sonra, sözleşmenin tarafı olan kuruluş (..davacının yayınla ortaya çıkan kişiliğini değerlendirerek) tek taraflı olarak sözleşmeyi bozmuştur. Bu sözleşmeye göre davacı, adı geçen kuruluşa, milletlerarası iş yapan kuruluşlardan kredi temin ettiği takdirde şirketin kurucu hisselerinden % 7.5'unu bedelsiz olarak alacağı gibi, ayda huzur hakkı olarak 5.000 İsviçre Frangına da hak kazanacaktır.

Görülüyor ki, davacının talep ettiği maddi tazminat, kâr yoksunluğu zararından kaynaklanmaktadır. ***Bu tür zararlarda, mal varlığında zarar verici eylemden önceki durumla sonraki durum arasında bir değişiklik yoktur; fakat zarar verici olay gerçekleşmeseydi, mal varlığında bir çoğalma meydana geleceği ileri sürülür.*** *Bu nedenle kar yoksunluğu, genellikle varsayımlardan kaynaklanan bir hesaba dayanır. Burada, kişinin mal varlığında gelecekteki çoğalma ihtimali gözönünde bulundurulmak suretiyle bir sonuca varılır.*

Hakim kazanç yoksunluğunu değerlendirirken kanaat bahşeden olgulara dayanmak zorundadır. Böyle güçlü kanıt ve olgular bulunmadan iki kişi arasında yapılan bir sözleşmeye dayanılarak kazanç yoksunluğunun gerçekleştiğinin kabulü olanağı düşünülmemelidir. Davacının İsviçre'deki bir Türk firmasıyla sözleşme yaptığı (kredi temin edilmesi yolunda) tartışmasızdır. Ne var ki, bu sözleşmenin gereği olarak ve davacının katkısıyla kredinin temin edilebileceği yolunda kanaat bahşeden kanıtlar ve olgular gösterilmemiştir. Davacının, bazı firmalara daha önce kredi temin etmiş olması, yeterli delil olarak kabul edilemez. Kaldı ki kredi temin sözleşmesi olaydan bir gün önce imzalanmış ve yayından çok kısa bir süre sonra bozulmuştur. Ortada ne krediyi verecek kuruluş mevcuttur ve ne de bu yolda böyle kuruluşlarla sonucu büyük ihtimalle olumlu ciddi bitecek görüşmeler mevcuttur; bu yolda inandırıcı kanıtlar gösterilmemiştir. (Yar.4.H.D. 8.5.1986 E.2008/K.3998)

Bu tür davalarda, tazminata karar verilmesi için, hakim, yukarıda belirttiğimiz koşulların olayda bulunup bulunmadığını araştırır. Koşullar varsa, maddi tazminat ödenmesine karar verir. Hakim maddi tazminat tutarının ne kadar olacağını da gereğinde uzman bilirkişilerden faydalanarak belirler. Ancak burada bir eleştiri getirmek gerekir. Birçok hakim iş yoğunluğu veya inisiyatif eksikliği sebebiyle her da-

vayı bilirkişiye yollayıp, basit tazminat hesaplarını dahi onlara yaptırmakta, daha da vahimi tarafların haklı olup olmadığını bilirkişilere sormaktadır. Veya bilirkişiler teknik konuların yanı sıra tarafların taleplerinin haklı olup olmadığı konusunda görüş vermektedirler. Hakimlerde bu raporları aynen karara yazmaktadır. Halbu ki, bu doğru bir yol değildir. Hakim, görevini bilirkişiye yaptıramaz. Yargıtay birçok kararında bu davranışlara karşı çıkmasına rağmen, kolaya kaçma ve sorumluluğu bilirkişiye atma alışkanlığı ne yazık ki sürmektedir. Yani kimi zaman adalet bilirkişilerce dağıtılmaktadır.

Maddi tazminat olarak fiili zarar ve kâr kaybının yanında, yayıncılardan **istenecek başka zarar ve tazminat türleri de vardır. Bunların ilki,** Medeni Kanun'un 25. maddesine göre, **vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca "hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilen kazanç"ın istenmesidir.** Eğer, zarara uğrayanın elde edebileceği bir kazancı yalan, yanlış veya abartılmış yayın sayesinde yayıncı elde etmişse, onun mahrum kaldığı bu kazanç, maddi zarar kapsamına girer. Sorumluluk şartları varsa bu dava ile istenir. Bir başka ifadeyle; hakkında yayın yapılan kişinin elde edemeyeceği bir kazancı, yayıncı tecavüz sayesinde elde etmiş ise, mesela reytingi fırlamışsa, ortada ispatlanabilir bir zarar olmadığından maddi tazminat davası açılamayacağı söylenebilir. Fakat bize göre, Borçlar Kanunu'nun 414. maddesi uyarınca; yayına konu olan saldırgan yayından (sanki bir iş yapılmış gibi) elde edilen paraları ister. Örneğin yayın kuruluşu, üç gün boyunca tanınmış bir bankacı hakkında sansasyonel bir haber vereceğini duyurdu ve haberin yayınlanacağı magazin programına reklamcılar reklamı yığdı. Yayıncı da muhabirin "vallahi, gözlerimle gördüm" beyanına inandı, eski bir olayı abartarak yayınladı ama sonuçta haber yanlış çıktı. İşte bu durumda mahkeme önceki programlardan farklı olarak o haberin kullanılması neticesi alınan fazla reklamdan elde edilen parayı saldırıya uğrayana verir.

Magazin ya da paparazzi gazeteciliği alanında, öyle dergi ve programlar var ki, kamu hizmeti görmeyi bir yana bırakıp, sadece günün önemli olaylarına karışan, kişilerin yaşamlarını yayınlayarak büyük kazançlar elde etmektedirler. Bu tip yayınlarda daha çok okuyucunun ilgisini çeken spor, film, sinema dünyasından kişiler, ayrıca toplumun önde gelen kişileri ve politikacıları, nihayet cinayet ve trafik kazası gibi olaylara karışan kişiler yer alırlar. Genellikle bu yayınlar hukuken izin verilen ile verilmeyenin sınır bölgesindedirler. Bu sınırın zaten geçilmesi göze alınmıştır. Ara sıra doğru değerlendirmeler yapılsa da, diğer sansasyon yaratıcı yayınların yanında bu önemsiz kalır. Maddi ve manevi haklarına saldırılanlar genellikle ekonomik olarak kayda değer bir zarar görmediklerinden; tazminatlar çok düşük kalıp ve ayrıca hapis cezaları vermek çoğu zaman mümkün olmadığından, bu kişilerin yayın politikalarını değiştirmek mümkün olmaz. İşte bu yüzden, bu tür yayınlardan büyük kazançlar elde eden yayın kuruluşlarının, bu kazançlarının, Borçlar Kanu-

nu'nun 414. maddesine göre, saldırıya uğrayanlara verilmesi haklı bir düşüncedir. Ve bu yolla adalet sağlanmış olur.[72]

Benzer bir maddi tazminat türü reklam ve şirket veya ürünleri hakkında haksız rekabet içeren yayınlarda istenir. Bu şekilde kötüleyici veya yanlış ve aldatıcı bilgi veren yayıncının veya o ilanı veren kötüniyetli kişinin haksız rekabet veya reklamla elde ettiği para veya çıkar, eğer kusur varsa, maddi tazminat olarak zarara uğrayana ödenebilir. Ticaret Kanunu'nun 58. maddesi hakime bu olanağı vermiştir.

Maddi kişilik hakkına saldıran yayın sayesinde elde edilmiş olan **"kazancın devri"** yaptırımı, böylece, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 70. maddesi ile Ticaret Kanunu'nun 58. maddesi kurallarından sonra Medeni Kanun madde 25 kuralına da girmiş bulunmaktadır.

Burada (yani yayıncıyı saldırıya uğrayanın sanki vekiliymiş gibi düşünüp, gerçek olmayan vekaletsiz iş görme olayında) sebepsiz zenginleşmedeki saldırganın yoksullaşması şartı veya haksız fiildeki zarar şartı da aranmaz.. Ama bu kendine özgü yaptırımın, haksız zenginleşme ve maddi tazminatla çakıştığı ve bu arada manevi tazminatı da etkilediği açıktır.

Bir başka maddi tazminat, vekaletsiz iş sözleşmesine çok benzeyen **"sebepsiz zenginleşme"**ye dayanan tazminattır. Bu tazminat türü, Medeni Kanun'un 24 ve 25. maddesinde yoktur. Burada, yayınla saldırma sonucu, zarar verenin malvarlığında, zarar görenin aleyhine bir çoğalma olmuşsa, (bu yüzden oluşan zenginleşme haklı bir nedene dayanmadığından) iadesi istenmektedir. Bu davanın açılabilmesi için yayın yoluyla açıklamada bulunan veya bu yayına sebep olan kişilerin haksız olarak zenginleşmesi gerekir. Ancak, karşı şart da vardır. Yani aynı yayınla saldırıya uğrayan kişi ise fakirleşmelidir. **Bir tarafın zenginleşmesi ile diğer kişinin fakirleşmesi arasındaki oran bu tazminatın miktarını belirler.** Ve yayın ile bunlar arasında bir sebep sonuç ilişkisi bulunmalıdır. ***Bu davanın yasal dayanağı Borçlar Kanunu'nun 61. maddesidir.*** *Ancak bu para uğranılan zararın karşılığı olduğundan Kanun'un 63. maddesindeki sınırlama, yani borçlunun elinde ne geriye kalmışsa onun iadesi kuralı burada uygulanmaz.*[73]

Bu arada maddi ve manevi tazminat birbirini etkilemektedir. Nitekim öğretide, yeni eğilimler manevi tazminatın tutarını, bu bağlam içinde, kişilik haklarına saldıran kişinin gerçek ya da varsayılan kazancı ile belirlemeye çalışmaktadırlar.

Son derece dikkate değer bu yeni eğilime göre, kişiliğin ihlali demek, kişilik değerlerini tıpkı bir mülk gibi kapitalize etme olanağının ihlali demektir. Onuru ve

[72] İbrahim Kaplan, a.g.m., s.226

[73] Bilal Kartal, a.g.m., s.128

sırları ihlal edilen kişi, aslında, hepsi de "para" eden, meslekte terfi şansı, sosyal statüde ilerleme şansı ve sözcüğün gerçek ve mecazi anlamında "kredisi" ihlal edilen kişidir. Adın ve resmin haksız yere kullanılmasında pek açık olarak su üstüne çıkan bu gerçek, başkaca onur ve sırlara saldırılarda da üstü kapalı ve soyut bir biçimde bile olsa göze çarpar. Kişilik değerlerini tıpkı boş zaman ve tatil keyfi gibi parayla ölçülebilir bir mala indirgeyen bu yaklaşımın pratik sonucu da şu olmaktadır. Haklara saldırı dolayısıyla ödenecek olan manevi tazminatın tutarı belirlenirken, saldırıda bulunanın yayın sayesinde fiilen elde ettiği ya da elde ettiği varsayılan kazanç (kar) zarar görene ödenecektir. Bu tutarın saptanması ise "rnanevi zararın" geleneksel yoldan saptanmasından daha zor olmasa gerektir.[74]

Bir başka tazminat türü de, zarara uğrayanın uğradığı kâr kaybının üçe katlanarak ödetilmesi şeklindeki maddi ceza tazminatıdır. Fikir, sanat ve edebiyat eserlerini haksız kullanma, onları çoğaltma, izinsiz işleyerek senaryo ve program, dizi yapma ve mali haklara tecavüz halinde eser sahibi bu hakkı satmış olsaydı elde edebileceği rayiç bedelin üç katını maddi tazminat olarak isteyebilir. Cezalandırma amacını güden düzenleme, gerçekten caydırıcıdır. FSEK'nun 70. maddesine göre; mali hakları tecavüze uğrayan eser sahibi bu üç katı tazminattan başka, yayıncının bu eseri yayınlayarak elde ettiği ya da program dışarıya hazırlatılıyorsa yazar veya yapım şirketinin elde ettiği karın, (yukarıdaki vekaletsiz iş görme maddi tazminatı gibi) kendisine verilmesini de isteyebilir. Ancak, bu durumda önceki maddeye göre üç kat olarak istenen rayiç satış bedeli tazminatından, bu tazminat indirilir.

Son olarak belirtelim ki maddi tazminat davası; tecavüze son verilmesi, hukuka aykırılığı tespit eden kararın yayınlanması, manevi tazminat ve kazancın verilmesi davaları ile birlikte açılabilir. Ancak; tecavüzün önlenmesi davası ile birlikte açılması söz konusu olmaz.[75]

Bu davanın şartlarından birinin yayıncının kusuru olduğunu söylemiştik.. Yargıtay, çoğu zaman yayıncıların araştırma yükümlülüğünde özenli davranmamasını yeterli kusur olarak görmekte. Hatta, aynı yayın daha önce başka bir kanal yada gazetede yayınlansa dahi, bunu yeniden yayınlayan kişi hadisenin doğruluğunu araştırmalı demekte. Maddi tazminat davalarında kusuru ispat davacıya düşer. Davacı gerçek dışılığı veya gerekli özenin gösterilmediğini kanıtlarsa bu yeterli kusurdur.

Eğer bir işadamı veya sanatçı hakkındaki yayına bazı garip ve yasadışı ilişkileri ile sebep olmuşsa butun kusur Medya'da mıdır? Veya kadın çıkıp, bir radyo hak-

[74] Rona Serozan, Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım, Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, A.Ü.HF Der., 1990, s.74-75

[75] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.28

kında ileri geri konuşmuşsa ve yayıncı da ilk programda kadının ipliğini pazara dökmüşse davanın sonunda ne karar verilecektir? Açılacak maddi tazminat davasında karşılıklı kusur, ortak kusur ve kusur miktarı kavramları tazminat miktarını etkilemektedir. Borçlar Kanunu'nun 43. maddesinin ilk cümlesine göre; tazminat miktarının belirlenmesinde tarafların yaptıkları hataların, kurallara uymamasının ağırlığı önemlidir. Davalının kusuru ağırlaştıkça hükmedilecek tazminat miktarı yüksek tutulur. Ağır kusur halinde tam bir tazminata hükmedilirken, hafif kusur halinde daha düşük tazminata hükmedilir. Yayın, eğer o kişiye maddi ve manevi zarar vermek veya yalan haberle sansasyon yaratmak kastıyla yapılmışsa, yüksek bir tazminat miktarına karar verilecek. Objektiflikten uzak, yalan ya da yanlış olduğu açıkça belli olan, kişisel kin, intikam ve nefrete dayanan şeref, haysiyet veya özel yaşamı ihlal eden açıklamalar kasıta dayanırlar. Böyle bir kasıta dayanmayan, ama özensiz açıklamalar da ağır kusur söz konusudur. Hiçbir araştırmaya tabi tutulmayan veya yeterlice araştırılmadan yayın yapılması, yayıncının özen yükümlülüğünün ağır bir ihlali olup kusurun daha ağır tartılmasına sebep olur.[76]

Yapılan açıklamanın hukuka aykırılığının derecesi de önemli. Gerçek dışılığın tamamen veya kısmen olması, saldırıya uğrayan kişinin tanınmış bir kişi olup olmaması, saldırıya uğrayan maddi hakkın değeri, yayının veya basımın yapıldığı alanın genişliği, açıklamanın büyük veya küçük tirajlı bir gazete veya yayın kuruluşu tarafından yapılması tazminat miktarının belirlenmesinde etkili diğer sebepler arasında sayılabilir. Ayrıca, yayının gerekli açıklamalar yapılmadan ilgilinin başvurusu üzerine durdurulmuş olması da tazminat miktarının takdirine gözönünde tutulmalıdır. Yargıtay, ileride yayınlanacak konu başlıklarının yayınlanması sonrasında, yayıncının yayını durdurmuş olmasını tazminatın belirlenmesinde dikkate almak gerektiğine karar vermiştir.[77]

Yayından dolayı zarar gören kişinin ortak kusuru tazminat miktarından indirime gidilmesine veya tazminat ödenmemesine sebep olur. Bu kural Borçlar Kanunu'nun 44. maddesinde bulunuyor. Örneğin herkesçe tanınan bir sanatçının, paparazzilerin kendini izlediğini bile bile evde pencereler açıkken veya balkonda çıplak dolaşması, bir şirketin imalat projelerini ortalarda bırakması ortak kusurdur.[78] Ortak kusur konusunda en çok karşılaşılan tahrik (provakosyon) olayıdır. Tahrik; yayınla saldırılanın, saldırgan açıklamayı yapana karşı, daha önceki saldırgan davranışıdır. Saldırıya uğrayan, saldırganı daha önceki bazı sözleri ve hakareti ile tahrik etmiş olabilir. Kanun ayrıca, zarar görenin çaba göstermeyerek zararın ağırlaşmasına

[76] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.237

[77] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.239

[78] Funda Çelebi, Özel Yaşamın Televizyon Yoluyla İhlali ve Hukuksal Korunma, Kocaeli, 1997, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.150

neden olmasını, tazminattan indirim veya tazminata hükmetmeme sebebi görmüştür. Zarar görenin, zararın ağırlaşmasına sebep olması, bazı tedbirleri almamasından kaynaklanabilir. Yayınla saldırıya uğrayan kişi, "mahkeme nasıl olsa tazminata hükmedecek" diye zararın artmasına yol açmamalı. Olanakları ölçüsünde zararın artmasını engelleyen tedbirleri almalı. Örneğin; yapılan açıklamanın gerçek dışı olduğunu, mahkemenin verdiği önleme veya durdurma kararını müşterilere açıklamak. Bu tedbirlerin ihmal edilmesi tazminat miktarından indirim sebebidir.[79]

Hakkındaki yayınla zor duruma düşenin, açıklamaya karşı cevap ve düzeltme yoluna başvurmaması, açıklamayı tekzip etmemesi; bazı yazarlar ve mahkeme kararlarına göre ortak kusur niteliğini taşır. Bu görüş, bizimde katıldığımız, bazı hukukçular tarafından haklı olarak reddedilmekte. Gerçekten, hiç kimsenin yalan ya da yanlış haber ve yoruma karşı cevap ve düzeltmede bulunma zorunluluğu yok. Ayrıca; onur, saygınlık veya özel yaşama saldıran bir yayına karşı, cevap ve düzeltmede bulunma; zararı azaltma yerine artmasına da sebep olabilir. Zira, cevap verme ile bir polemik yaratılarak yayıncının ekmeğine yağ sürülür ve rating (reyting) aldığı sürece her programda konu uzatılır. Kamuoyunun dikkati daha fazla çekilmiş ve böylece yayıncıların arzu ettiği sansasyona yol açılmış olabilir.[80]

Peki, suçlu olarak açıklanan kişi yayın organlarına bir üçüncü kişi tarafından ihbar edilmiş olsun veya radyoya çıkarılan bir kişi yılardır intikam almak istediği bir sürü kişi hakkında ağzına geleni söylemiş, yahut bir firmanın müdürü rakip firmanın mallarını kötülemiş olsun. Bu durumda yayıncının ve suçlamayı yapanın durumu ne olacaktır? Cevap. Üçüncü kişinin kusuru tazminattan indirim sebebi olmaz. Borçlar Kanunu'nun 50 ve 5I. maddelerine göre; müteselsil sorumluluk yani yayın organının sahibi, programı, yazıyı hazırlayan, röportaja çıkan kim bulunursa parayı ondan almak söz konusu olup, üçüncü kişinin kusuru sadece tarafların birbiriyle hesaplaşması bakımından önemlidir.

Tazminat miktarının belirlenmesinde, yayınla saldırıya uğrayanın röportaja, görüşmeye, habere izin vermesi etkilidir. Borçlar Kanunu'nun 44. maddesi bir hususu, "**zarara uğrayan taraf zarara razı olduğu... takdirde**" şeklinde ifade etmiştir.

3.1.4. 5. Manevi Tazminat Davası

Yabancı ülkelerde milyon dolarlık tazminatları duyan kişiler; haklarında gerçek dışı bir haber çıkıp, üzüntüleri hafiflediğinde küçük bir servetin hayaliyle avukatlarına koştururlar. Ama avukat, "kardeşim burası Amerika değil, nerde öyle mil-

[79] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.238

[80] Ahmet Kılıçoğlu, a.g.e., s.238

yarlar, dava iki, üç yıl sürer, en fazla bir iki milyar alırız" deyince, yelkenler suya iner ve üzüntü sineye çekilir.

Özel radyo ve televizyonlarla birlikte, medya mağdurlarının sayısı artmıştır. Özellikle rekabet nedeniyle, yeterince araştırmadan yapılan haber içerikli programlar ile halkın dedikodu ihtiyacının karşılandığı magazin türü programlar adeta toplu itibar katliamı yapmaktadırlar. Türlü sebeplerden dolayı tanınmış kişilerin özel hayatlarının ayrıntılarını aktaran dedikodu programları, bizde de batıdaki örneklerini aratmayacak kadar gelişmektedir. Halkın bundan hoşlandığı mazeretini ileri süren bu yayıncılar, halkı bu çeşit haberlerin tiryakisi haline getirmek için elinden gelen gayreti göstermektedir.[81]

Bundan başka, politik hayattaki rekabet, fikirden çok hırsa ve karalamaya dayanan mücadelelerin alıp yürümesi, kişiliğe saldırıları arttırmıştır. Çoğu defa fikirleri alt edilemeyen siyasi rakipler, politik hayatlarına bir etkisi olmayan özel hayatlarına ait olayların açıklanması yoluyla vurulmak istenilmektedir.

İşte manevi hakları; radyo ve televizyon yayınları yoluyla saldırıya ve zarara uğrayan kişi, uğradığı manevi zararı azaltmak için Medeni Kanun'un 25. ve Borçlar Kanunu'nun 49. maddelerindeki manevi tazminat davasını açabilir. **Manevi zarar daha çok kişinin manevi acılar duyma, ağır bir ruhsal sarsıntı geçirme, yaşama sevincini yitirme, toplum içine çıkamayacak derecede utanç duyma gibi farklı şekillerde karşımıza çıkar.**

Manevi tazminatın amacı, yayın yoluyla saldırıdan doğan manevi zararın giderilmesi ve kişiye kendisini iyi hissettirmektir. Gerçek dışı bir haberle onur ve saygınlığı saldırıya uğrayan bir kişinin dava açması sonucu manevi tazminata hak kazanmasını bir mahkeme kararı ile örnekleyelim.

Davaya konu olan yazının başlığı **"Evlilikler Çatırdıyor" biçimindedir. Yazının içeriğinde "davacının karısının bir mektup bırakarak evi terk ettiğini, davacı ile eşi arasında boşanma davası bulunduğunu, kadının mahkemede hakime davacının yıllardır eve bir buzdolabı alamadığını, eve geldiğinde kendisinden soğuk su istediğini, buzdolabının bulunmaması nedeniyle soğuk su veremeyince kendisini dövdüğünü söylediğini, hakiminde boşanmalarına karar verdiği"** sözcüklerine yer verilmiş, davacı ve eşinin bir düğün fotoğrafı da gazetede yer almıştır. Olayda dinlenen tanık ifadesine göre, davacının eşinin evini terkettiği sabitse de, davacı ile eşi arasında buzdolabı nedeniyle geçimsizlik olduğu, davacının eşini dövdüğü, boşanma davasında boşanmalarına karar verildiği hu-

[81] Haluk Tandoğan, Şahsiyetin Akit Dışı İhlallere Karşı Korunmasının İşleyiş Tarzı ve Basın, A.Ü.HF Der., 1963, C:XX, S:1-4, s.2-3

suslarının gerçeğe uygunluğu doğrulanmış değildir. Dava konusu yazı ile davacı, topluma evine buzdolabı alamayan, eşini döven bir kişi olarak tanıtılmıştır. Haber gerçek olmadığına ... göre istek doğrultusunda takdir edilecek uygun bir miktar manevi tazminata hükmetmek gerekir. (Yar.4.H.D: 18.2.1991 E.2188/K.1182)

Görüldüğü gibi manevi tazminat; ruhsal çöküntüyü ortadan kaldırma, duyduğu manevi acıların dindirilme, yeniden yaşama sevinci kazanma, utanç duygusundan sıyrılma gibi sonuçlar doğurur. Fakat, saldırıya uğrayana sadece "**manevi tazminat**" şeklinde bir miktar para ödenmesi, parasal nitelikte olmayan manevi acı, utanç, çöküntü, gibi zararları nasıl ortadan kaldırmaya yeter mi? Parayla onur ve saygınlık satın alınamaz. Başka bir deyimle, ödenecek parayla zarar gören onur ve saygınlık geri gelmez[82].

Ancak, yayıncı ve yayına katılarak saldırı yapan kişilerin para ödemeye ya da başka bir cezaya mahkum edilmesiyle, saldırıya uğrayan kişi bir tatmin, bir rahatlama duygusuna sahip olmakta ve dolayısıyla manevi acı ve çöküntülerden kurtulmaktadır. Bilerek veya bilmeyerek kişilere zarar veren yayıncıların cezalandırıldığını görmek önemlidir. Saldırıya uğrayan kişide, belirli bir para kazanmaktan çok, bir tatmin duygusu yaratılmaktadır.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 5.2.1979'da verdiği 4268 E. ve 1307 K. sayılı kararında; "*... paranın manevi zararları karşılamak üzere kullanılabilmesi, hiçbir zaman manevi kaybı geri getirip yerine koyduğu ya da manevi varlığın bir bölümünün onunla değiştirildiği anlamını taşımaz. Paranın bu alanda gördüğü iş; kişilik hakları ve yararları zedelenen kişinin duyduğu ağır manevi acıyı bir dereceye kadar yumuşatıp. yatıştırmaktan; bozulan manevi dengeleyip onarıp düzeltmekten bir teselli, bir avunma, bir ruhi tatmin aracı olmaktan ibarettir. Esasen manevi tazminat ne bir ceza, ne de gerçek anlamda bir tazminattır... Onun içindir ki; tamir edilecek* ***manevi tazminat miktarı felaketi ya da haksız eylemi özlenir hale getirecek oranda veya mağdur için zenginleşme aracı olacak tutarda olmamak; başka bir deyimle diğer tarafın müzayaka haline düşmesine, onun mahvına da meydan vermemek ve eylemle tazminat arasında makul ve haklı bir orantı bulunmak gerekir***", demektedir.

Yukarıdaki açıklamaların içinde önemli bir konu gizlidir, bu da, ***manevi tazminatın miktarıdır.***

Radyo ve televizyonlar hakkındaki 3984 sayılı Kanun 1994 de çıkarılırken; 28. maddesinde manevi tazminat miktarına radyo ve televizyon yayınlarıyla saldırıya uğrayanlar için yüz milyon liralık alt sınır getirmişti. 1994 yılı şartlarında bu iyi bir

[82] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.461

miktar sayılabilecekken aradan geçen yıllarda enflasyon karşısında önemi kalmamıştır. Ancak, 2002 yılındaki Kanun değişikliği ile bu miktar on milyara yükselmişti. Ancak Anayasa Mahkemesi bu miktarın yeraldığı maddenin yürürlüğünü durdurunca ciddi bir sıkıntı doğmuştur. Ama Kanun'daki bu değişiklikle gelen bir alt cümle olan "On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilan edilen yeniden değerleme oranında arttırılır" maddesi Anayasa Mahkemesi'nce yürürlüğü durdurma kararında yer almadığından şu an geçerlidir ve mahkemelerce uygulanmak zorundadır. İnşallah, Anayasa Mahkemesi bu miktarı iptal etmez ve hiç olmazsa alt sınır on milyar olarak uygulanabilir.

Bu özel durum dışında manevi tazminat olarak ödenecek paranın tutarını, takdir yetkisine dayanarak yargıç belirler. **Yargıç miktardan önce, gerçekten bir manevi zarar doğup doğmadığını, ikinci olarak da bu manevi zararın, manevi tazminat ödemeyi gerektirip gerektirmediği belirler.** Yargıç manevi tazminat ödenmesi gerektiğine karar verdikten sonra, ödenecek para tutarlarını belirlemelidir. Bu işi yaparken de, olaydaki tüm etkenleri göz önünde tutmalıdır. **Yukarıdaki ölçülerin yanında, saldırıya uğrayan kişisel değerin önemini ve çeşidini, saldırının ağırlık derecesini, sürekliliğini ve çevreye yayılma olasılığını, saldırıya uğrayan kişinin toplumdaki yerini ve önemini, yaşını, cinsiyetini, parasal durumunu, kendisinin de saldırıya yol açıp açmadığını, karşılıklı kusurun bulunup bulunmadığını, ayrıca saldırganın da toplum içindeki yerini, parasal ve kişisel durumunu gözönünde bulundurmalıdır.**[83]

Bu söylenenler Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde, **"hakim; manevi tazminatın miktarını tayin ederken, tarafların sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate alır"** şekliyle genel olarak düzenlenmiştir. Bu etkenleri gözönünde tutarak olayın özelliğine göre, yargıç tazminat tutarını düşük ya da yüksek belirleyebilir.

Manevi zararın, maddi zarar kadar kolay paraya çevrilememesi, matematik cetvellerle hesaplanıp kesinlikle saptanamaması, onun parasal, maddi denkleştirme programının bir parçası sayılmasına engel olmamalıdır. "Maddi zarar hesaplanır, manevi zarar takdir edilir" özdeyişi günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Unutulmasın ki, kişideki zararın parasal tutarının saptanmasındaki zorluk, dolaylı zararlarda ve özel olarak "yoksun kalınan kazanç" ile "ekonomik geleceğin sarsılması"nda da karşımıza çıkar. Bu zorluk, manevi tazminatı ayrı ve özel bir rejime bağlamanın nedeni ise hiç mi hiç değildir. Böylece, manevi tazminat, evvelce tarihsel kökeninde ve işlevindeki sosyal özüne dönmüş; ekonomik, sosyal, entelektüel açılardan güç-

[83] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.461

süz kişilerden yana bir sosyal "rehabilitasyon aracı" olmuş ve ülkemizde yetersiz kalan sosyal sigortaları tamamlayıcı bir "acil yardım", bir "sosyal servis" işlevi üstlenmiştir.[84]

Yeni bir ölçü olarak, Medeni Kanun'un 25. maddesindeki maddi tazminatlar için yukarıda genişçe açıkladığımız, "**vekaletsiz iş görme uyarınca saldırıdan elde edilen kazancın devri**" kuralını kullanmak mümkündür. Medeni Kanun'daki, "kazancın devri" kuralı sadece maddi tazminat için değil, aynı zamanda manevi tazminat için getirilmiştir.

Bu yaptırımın uygulanmasına örnek verebiliriz. Radyo ya da televizyon; kişinin adını ve resmini ön plana çıkarıp, sansasyon yaratan hukuka aykırı haberi sayesinde izlenirliğini artırmış diyelim. Onuruna ya da özel hayatının gizliliği saldırılan veya diğer manevi zararlara uğrayan kişi, genelin üstündeki izleyici artışından sağlanan kazancın kendisine devrini, (eylemli bir zararından ve yoksullaşmasından ayrı olarak) manevi tazminat adıyla isteyebilir. Bu yolun zorlanması ile şikayet ettiğimiz tazminat miktarları yükselir. İşte, o zaman bu yol caydırıcı olur.

Yargıtay 4. H.D. 24.11.1978 tarih ve 11727 E. 13172 K. sayılı kararında, manevi tazminat miktarını belirlerken, yukarıda saydıklarımıza ek olarak, şu genel ilkeyi de kullanmaktadır.

"***Manevi tazminatın tutarını, hakim, hak ve adalete uygun olarak takdir etmelidir.*** *Hakim, hukuk biliminden yararlanmalı, Türk toplumunun sosyal ekonomik ve moral yapısını* ***tarafların gerçek durumlarını, paranın satın alma gücünü gözönünde bulundurmalıdır***"

Tazminat tutarı her olayda ayrı ayrı belirlenecektir. Manevi tazminatın, saldırıya uğrayan kişisel değerin çeşidine ve özelliğine göre ne kadar olması gerektiği önceden belirlenemez. Medeni Kanunu aldığımız İsviçre'de ise, belirli kişisel değerlere saldırı durumunda ne kadar manevi tazminat ödeneceği konusunda aşağı yukarı bir tarife yerleşmiştir. Bu da manevi tazminata karar verecek yargıcın, kendinden önce o çeşit saldırılar için tazminata hükmeden yargıçların kararlarını örnek almasından kaynaklanmaktadır. Tabii, oralarda enflasyonun yıllık yüzde bir civarında olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

Bizde, tüm mahkemeleri bağlayıcı emsal kararları veren Yargıtay, aynı çeşit saldırılar karşısında kişiye ve olaya göre, değişik tutarlarda manevi tazminata karar verilebileceği şeklinde görüş belirterek, tarife fikrine ilgi göstermemiştir. Kanımızca Yargıtay'ımızın görüşü, İsviçre Federal Mahkemesi'ninkinden daha tutarlıdır.

---

[84] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.466

Fakat, aynı Yargıtay, yukarıda belirttiğimiz "***manevi tazminat miktarı, felaketi ya da haksız eylemi özlenir hale getirecek, mağdur için zenginleşme aracı olacak tutarda olmamalı; diğer tarafın ekonomik sıkıntı haline düşmesine, onun mahvına meydan vermemeli***", de diyebilmektedir. Manevi tazminatın düşük tutulmasının, kişiliğe yapılan saldırıları yoğunlaştırdığı, saldırganları cesaretlendirdiği, manevi tazminattan beklenen yararın sağlanabilmesi için, tazminat tutarının yüksek tutulması hemen hemen herkes tarafından savunulmaktadır. Hatta tazminat miktarını belirleyen Yargıtay 4. Hukuk Dairesindeki bazı üyeler dahi, artık yukarıdaki sınırlamaya önem vermemektedir. Bazı üyeler, ayrıca saldırının ağırlığı, **caydırıcı olma, saldırı ile elde edilen haksız kazancı göz önünde tutma** gibi yeni kriterler uygulanmasından yanadır. Umarız ki, diğer üyeler de bu görüşe katılır.[85]

Bazı bilim adamları, saldırganın para durumu çok iyiyse (büyük basın, radyo ve televizyon şirketlerinde olduğu gibi) tazminat ne kadar yüksek tutulursa tutulsun caydırıcı olmayacağını söylemektedirler. Bu kişilere göre, yargıç, manevi tazminatı yüksek tutmak yerine, kararın ilanı gibi ek yollar kullanabilir.[86]

Fakat, biz bu görüşe iştirak edemiyoruz, çünkü, **yüksek miktarda tazminat caydırıcıdır. Amerika ve İngiltere gibi basın özgürlüğünün merkezi ülkelerde tazminat miktarı milyon dolarlara vardığından herkes çok dikkatli davranmaktadır.** Eğer tazminat caydırıcı olmazsa ek olarak, çok çarpıcı ve etkili biçimde mahkeme kararının yayını da düşünülebilir.

Bizim doğru olarak değerlendirmediğimiz bir diğer konu da, hakimin manevi tazminata hükmederken tarafların gelir seviyesini ve maddi durumunu gözetiyor olmasıdır. Burada da adeta, düşük gelir seviyesindeki insanların kişiliklerine yönelik saldırılar "daha cüz'i bir bedel mukabili" gerçekleştirilebilir kılınmaktadır. Oysa ki, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde tamamıyla "maddi bir ölçüt" olan maddi durum ve gelir seviyesinin hesaba katılması caydırıcılığı neredeyse imkansız kılmaktadır. Toplum içerisinde ekonomik olarak çok üst seviyelerde bulunanları saldırılardan bir ölçüde korurken, daha güçsüzlere yönelecek saldırılarda cesaretlendirici olmaktadır. Bu yaklaşım, "İnsanların parası kadar onuru, itibarı ve kişilik hakkı olabileceği" gibi çarpık bir anlayışın yerleşmesine de yol açmaktadır.

Manevi tazminatı içeren mahkeme kararı ilanının, hangi kitle iletişim aracında yapılacağı yolunda, Borçlar Kanunu'nda bir açıklık yoktur. Bir yayın organında yer alan ve manevi zarara yol açan yayının kınanmasına veya cezalandırılmasına dair kararın, başka bir kitle iletişim aracında yayınlanmasına da karar verilebilir.

---

[85] Bilal Kartal, a.g.m., s.125-126

[86] Aydın Zevkliler, a.g.e., s.467-468

Fakat bu arada, yayıncıların kendi arzusu ile özür dilemeleri, bunu ilan etmesi, mağdurun manevi zararını giderebilir ve ayrıca manevi tazminat verilmesine ya da çok yüksek verilmesine engel olabilir.[87]

2002 yılında 3984 sayılı Kanun'un 28. maddesinin 8. fıkrasında yapılan değişiklikle manevi tazminat davaları için önemli iki kural daha getirilmiştir. İlki; bu davalarda hakimin davayı en geç altı ay içinde karara bağlaması zorunluluğudur. Bu çok önemli bir hükümdür ve yargıçların bu konuda çok dikkatli olması gereklidir. İkincisi ise; manevi tazminatlarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedileceğidir.

Bu bölümde, son olarak tazminat verilmesinde yayıncının kusurunun önemli olup olmadığına değinelim. Özellikle Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nun diğer maddelerinde manevi tazminati özel olarak düzenleyen hükümler göz önünde tutulunca, kural olarak saldırganın kusurlu olması koşulunun arandığı görülür. Bu sebeple, çoğu bilim adamlarına, Kanun'un tümüne egemen olması gereken temel anlayışın, madde metninde kusur kelimesinin olmamasına karşın, Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi yönünden de benimsenmesi ve kusur aranılması zorunlu imiş gibi gelmektedir.

Ancak, yazılı yayınlar ile radyo ve televizyon yayınlarının işlevinin, "kamuyu bilgilendirmek" ve "halkın kitle iletişim araçları ile sistemi denetlemesini sağlamak" olduğunu söylemiştik. Hatta, devletin bu hizmeti yakın zamanlara kadar tekel şeklinde yaptığını düşünürsek, günümüzde de kamu hizmetinin özel eğitim, sağlık ve kültür hizmetleri gibi, özel sektöre kamu denetiminde gördürüldüğünü söyleyebiliriz. Temel idare hukuku ilkelerine göre, devlet bireylere karşı güçlü olduğundan veya kamu yükümlülükleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince, kusursuz sorumluluk teorisi çağdaş ülkelerde kabul etmektedir. Aynı şekilde **medya'nın kamusal işlevi ve devlet'in bu araçlar üzerindeki denetim yetkisi esas alınarak manevi zararın tazmini için bizce kusur aranmamalıdır.**

3.1.4.6. Kınama ve Kararın Yayını Davası

Kişilik haklarına karşı yapılan hukuka aykırı saldırılar, etkisini sadece karşı tarafın kişiliğinde ve onun kendi çevresinde göstermekle kalmaz. Toplumun geniş kesimlerinde yankı ve etki yaratır. Özellikle radyo veya televizyon aracılığı ile gerçekleşen etkili saldırılarda, olumsuz etkileri silecek güçlü savunma ve iyileştirme araçlarına gereksinim vardır. Konuyu örnekleyelim. Hava yastığı hadisesini hatırlatalım. Mercedes arabada bir kaza olmuştu ve hava yastığı ve ekipmanı önde oturan

[87] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.50-51

çocuğun kafasını parçalamıştı. Mercedes firmasının ürettiği arabaların hatası günlerce konuşuldu, yazıldı. Halbuki ön koltukta oturan çocuk emniyet kemeri takmamıştı ve hava yastığının ön paneli çocuk öne doğru savrulduğu için kafasına gelmişti. Şimdi Mercedes'in kusuru yokken, bu kazanın sorumluluğunu ona ve ürününe mal etmek hukuka aykırıdır. Mercedes, ilgili yayın kuruluşlarına dava açtı ve beşyüzer milyon lira manevi tazminat aldı. Fakat, alınan tazminat miktarı ne Mercedes'i tatmin eder, ne yayıncıyı caydırır niteliktedir. Satış miktarı zaten dalgalı olduğundan, maddi zarar için satışın bu haberlerden dolayı düşmesi ile ilgili bir şey ispatlayamıyorlar. Ne olacak peki? İşte bu durumda yayın televizyonda "bu olayda arabanın ve üretici firmanın kusuru yoktur, bu sebeple yayın haksızdır" şeklindeki kararı aynı yayın süreleri ile yayınlatabilirler. Bu yolla günlerce zamanında meydana gelen olayda firmanın kusuru olmadığı kamuoyuna duyurularak imaj kurtarılır.

Veya "şöyle birinciyiz, böyle fark attık" diyen bir televizyon kuruluşu, bir tiyatro eserini diziye çevirttirip, çok ünlü sanatçılara oynatıyor. Fakat senaryo çalıntı, tiyatro eserini yazanın adı ise hiç geçmiyor. Dizi de izleyici rekoru kırıyor. Şimdi yazar mahkemeye dava açıp bir yıl sonra ikiyüz milyon manevi tazminat ve beşyüz milyon da telif ve maddi tazminat kazandığı ve aldığı takdirde kimin haberi olacak? Bu tür haberleri zaten kimse yayınlamamaktadır. İşte burada, karar üç kere aynı televizyonda haberlerden önce yayınlandığı takdirde bu yayın kuruluşunun birinci olurken neler yaptığı da kamuoyuna açıklanmış olacaktır.

Mahkeme kararının ilanı, bu gereksinime cevap verebilir. Tabii, tek başına mahkeme kararının ilanı, hukuka aykırı yayınlarda tek yol olarak düşünülmemeli. Çünkü ilan, içeriği belli edilmiş olmadıkça, bir anlam taşımaz. İlan, ancak bu haksızlığın kamuya duyurulmasını sağlayan ek araçtan ibarettir.[88]

Hukuka aykırı yayınlara karşı kullanılan tespit, durdurma, önleme, maddi ve manevi tazminat davalarında, "yapılan iş yanlıştır, hukuka ve gerçeğe aykırıdır, bu yüzden ilgili kuruma şu cezayı veriyoruz" şeklindeki mahkeme kararının aynı yayın organında yahut diğer yayın organlarında ilanı ve yayınını isteyebiliriz. Bu konuda Medeni Kanun'un 25. maddesinin 2. fıkrası saldırının önlenmesi veya kaldırılması ile tespiti davalarında kararın üçüncü kişilere bildirimi ya da yayınlanması talebine izin vermektedir.

Tespit veya kınama davalarında hakim; sadece "çok ayıp ettin, teessüf ederiz" şeklinde kınamayla yetinebilir. Veya istek üzerine bu kararın yayınlanmasına da karar verebilecektir. Kanunda ve uygulamada bu tür mahkeme kararlarının basın yani

[88] Necip Kocayusufpaşaoğlu, Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler, MHB Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu, İstanbul, 1980, s.166-176

gazete ve dergi ile yapılması öngörülüyorsa da, bu ilan gerekiyorsa radyo ve televizyonda yayınlanabilir. Çünkü Borçlar Kanunu'nun 49/3. maddesinde, **"diğer bir tazmin yolu"** dendiğinden, hakim ek olarak veya sadece "A Televizyonunda haberlerden önce iki gün üst üste kararın yayınına" karar verebilir.[89]

(Aslında bu kural iyi bir yol ortaya çıkarmaktadır. "Diğer bir tazmin yolu" ifadesi biraz sonra da bahsedeceğimiz gibi, sınırsızca yorumlanabilir. Bu düzenleme ile Türk hakimleri, Amerikan hakimleri gibi ekmek yememe, zayıflama, üç ay evde oturma, bir doksan boyunda pala bıyıklı bir muhabire kaniş köpek gezdirme gibi yaratıcı cezalar verebilirler. Mizah yazarları bu alanda hakimlere danışmanlık yaparsa, gerçekten adamı tövbe ettirecek oranda caydırıcı sonuçlar çıkabilir.)

Kınama ve tespit davasının dayanağı, Borçlar Kanun'un 49. maddesindeki **"hakim, bu (manevi) tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir tazmin sureti ikame veya ilave edilebileceği gibi, tecavüzü kınayan bir karar vermekle yetinebilir ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedilir"** düzenlemesidir. Fakat kararın ilanı derken Yargıtay'ın karar özeti anladığını da hatırlamamız gerekmektedir.

Davada, karar özetinin aynı gazetede yayınlanması talebi de bulunmaktadır. Mahkemece belirlenecek karar özetinin değil de kararın bir örneğinin yayınlanmasına karar verilmesi de isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir.(Yar.4.H.D. 17.9.1990 E.9145/K.6434)"

Bu karara göre, açıklamalarımızda ilan derken aslında kararın özeti kastedilse bile, "diğer bir tazmin yolu" ifadesinde illaki özet olacak şeklinde bir sınırlama yoktur. Burada konunun bazı teknik ayrıntılarına girmekte yarar görmekteyiz.

Manevi tazminata alternatif, diğer bir tazmin türü olarak nitelenen "kararın yayını" ya da "saldırıyı kınayan mahkeme kararının ilan edilmesi", çoğu zaman manevi tazminat davalarında davacıların ek bir talebi olarak yer almakta. Yargılamanın sonunda, bir miktar para olan manevi tazminatın yanı sıra, ek olarak çeşitli gazetelerde kararın ilanına ve ilan masraflarının davalıya yükletilmesine karar verilmektedir.

Ancak, tecavüzün kınanması veya haksız saldırı yapıldığının kamuoyuna duyurulması, uygulamada bazı zorluklar içermektedir. Mahkeme kararının hangi radyo ya da televizyon programlarında, kaç dakika süreyle ve kaç kez yayınlanacağı önemli bir sorundur. Çoğu mahkeme kararlarında, bu yönde açıklık ve ayrıntı bulunmaması sonuca varmayı engellemektedir. Düşünün, hakim isteği kabul etti. Yayıncıyı kınadı ve aynı yayın organında kararın özeti masrafı yayıncıdan alınarak ya-

[89] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.53

yınlanacak dedi. Bu yetmez. Ne zaman yayınlanacağını, yayının süre ve boyutunu, sayısını belirlemesi gerekir.

Burada takdir hakkı yargıca kalmakla beraber, yazılı basının cevap ve düzeltme yolundaki yayın sistemi örnek alınabilir. Üst mahkemelere itiraz etme yani temyiz aşaması tamamlanıp, kararın kesinleştiği andan itibaren yayınlanacak ilk nüsha yahut programda yayınlanması kolay ve etkili bir çözümdür. Eğer program yayından kaldırılmışsa, daha önceki programın yayınlandığı gün ve saate denk gelen bir saatte ve en geç kararın kesinleşmesini takip eden bir ay içinde yayınlanması gibi ayrıntıların belirlenmesi adalet duygularını tatmin eder kanaatindeyiz.

Bir başka sorun da, mahkeme kararının, saldırı ile aynı şekilde, metin olarak görüntülü ya da görüntüsüz çekimlerinin yapılmasıdır. Bu çekim maliyetinin de açıkça davalıya yükletilmesi gerekir. Ancak bunun öncelikle davacı tarafından parasının ödenerek yaptırılması da bir başka maliyet sorunudur. Bu maliyetin rayiçlere uygun olup olmaması taraflar arasında yeni sorunlar çıkarabilir. Yine karar metninin ne kadar süre yayınlanacağı, tekrarının yapılıp yapılmayacağı önemlidir. Haber eğer bir tam sayfa veya beş dakika görüntülü olarak verilmişse, karar özeti bunun onda biri yeri ve zamanı kapsar. O zaman ne olacak? İşte hakimin tüm bu ayrıntıları düşünmesi lazım.

Bu örnekler göz önüne alınarak, radyo ve televizyonlarda, kararın aynı yayın organları dışında başka yayın organlarında da yayınına karar verme hakkına sahip yargıcın, ayrıntılı olarak belirleme yapması gerekmektedir. Hatta davacının finans sorununun çözümü için, radyo ve televizyon şirketlerinden alınacak teminattan bu masrafın karşılanması bile düşünülebilir.

Konu, hiçbir zaman bu kadar ayrıntılı tartışılmadığından, "mahkeme kararının ilanı" uygulamada dikkate alınmamaktaydı. Çoğu zaman davacılar, üç beş kuruş tazminat aldıktan sonra, artık fazla bir şey yapılamaz deyip, olayın peşini bırakıyorlardı. Ama, şimdi okudunuz ve bu yolun nasıl işletileceğini biliyorsunuz. Radyo ve televizyonda birkaç dakikanın milyarlarca lira para getirdiğini hepimiz biliyoruz. Bu nedenle kararın yayını imkanının bulunması, akıllı olunursa çok gürültü koparabilir. İnşallah, mahkeme kısa sürelerde biter, aradan fazla bir zaman geçmeden ve olay küllenmeden savunma yapılmış olur.

Mahkeme kararının ilanı hakkındaki bir özel ve farklı kurala, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 78. maddesinde rastlıyoruz. Eserin dizi olarak çekilmesinde yazardan bahsedilmemesi veya eserin içeriğinin yazardan izin alınmadan değiştirilmesi bu yolu gerekli kılar. Fikir, sanat ve edebiyat eserlerinden haksız yararlanmalar hakkındaki bu kurala göre; mahkemenin sonunda haklı olan taraf, kararın gazete veya buna benzer araçlarla tamamen veya özet olarak yayınlanmasını isteyebilir.

İlana karar verilirse masraf haksız tarafa aittir. İlan hakkı kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde kullanılmalıdır.

Yine bir haber, yazı ve ilan ve reklamda bir ürün ya da şirket hakkında gerçeğe aykırı bir iddia verilerek haksız rekabet yapılmışsa, Türk Ticaret Kanunu'nun 61. maddesi de kararın ilanını düzenlemiştir. Buna göre; Mahkeme, davayı kazanan tarafın isteğiyle, masrafı karşı taraftan alınmak üzere, kararın ilanına karar verebilir. İlanın şekil ve içeriğini hakim belirler. Yukarıda örneklediğimiz Mercedes hava yastığı olayı buraya tıpatıp uyar.

Kanundaki "bir başka tazmin yolu" düzenlemesi gereğince, manevi tazminat davalarında; ek olarak, yalanlama (tekzip), sözünü geri almaya mahkum etme, saldırganı özür dilemeye mahkum etme, saldırıya ilişkin mahkeme kararının ilan edilmesi, saldırganın mahkeme kararıyla kınanması gibi kararlar verilebilir.

Nitekim Yargıtay bu yolu kullanmaktadır. Yargıtay 4. H.D.' nin 22.2.1965 tarih, E. 2793, K. 927 sayılı kararına göre; hakim, manevi zararın giderilmesi için paranın yanında başka bir korumaya daha karar verebilir. Bu durumda tazminat miktarı indirilebilir. O kadar ki, hakim diğer bir tazmin şekline karar verdiği bazı hallerde, para olarak hiçbir tazminata hükmetmeyebilir. Bunun aksi de olanak dahilindedir. Hakim para olarak manevi tazminatı yüksek tutmak suretiyle diğer tazmin biçimine karar vermeyebilir.

Özellikle "**özür dileme kararı**" verilmesi ile ilgili şu açıklamayı yapalım. Yargıtay 4. HD., 22.2.1965 tarih ve E. 2793, K. 927 sayılı kararında; "gönül onarımında bulunma" ve "sözü geri alma" gibi manevi tazmin yollarının uygulamaya elverişli olmadıklarını gözönünde tutarak, bu tazmin biçimlerine hükmedilmesini yerinde görmemiştir. Yüksek mahkeme aynen şöyle demektedir: "Ancak, gerek para ödetilmesinden başka bir veya birden ziyade tazmin veya tatmin şekli seçilmiş veya hükmedilecek paraya ilave edilmiş olsun; bu yolun üstün tutulması halinde, hükmün infaz edilebilme niteliğinin bulunması ve isteğin aşılmaması şarttır. Mahkeme ...davalının ... şahsen, davacıya tarziye vermesine ve sözlerini geri almasına ve mahkumiyet hükmünün belediye hoparlörüyle ilanına karar vermiştir. Tarziye ve sözü geri alma gerçekten bir tazmin yoludur. Ancak bu yolun hükmen yerine getirilmesi icrada sağlanamaz."

Yargıtay ile aynı biçimde düşünen bazı yazarların bulunmasına rağmen, iddiaları geri almaya yahut gönül onarımında bulunmaya ilişkin mahkeme kararları uygulanabilir. Öncelikle, davalı sözünü geri almağa veya gönül onarımında bulunmağa mahkum edildiği zaman, içeriği hakim tarafından belli edilmiş bir beyanda yani belirli bir davranışta bulunmağa mahkum edilecektir. Bunun gibi, borçluyu "bir şe-

yin yapılmasına" mecbur eden ilamların ne şekilde icra edileceği İcra İflas Kanunu'nun 30. maddesinde öngörülmüştür. Kanun'a göre, **"bir işin yapılmasına mütedair ilam icra dairesine verilince icra memuru 24. maddede yazılı şekilde bir icra emri tebliği suretiyle borçluya ilamda gösterilen müddet içinde ve eğer müddet tayin edilmemişse işin mahiyetine göre başlama ve bitirme zamanlarını tayin ederek işi yapmayı emreder".**

Davalı, bu süre içinde, mahkeme kararındaki biçimde iddialarını geri almaz veya gönül onarımında bulunmazsa, karşı tarafın şikayeti üzerine icra hakimliğince beş günden bir aya kadar hafif hapis cezasına mahkum edilir.

Bütün bu açıklamalar gösteriyor ki, söylenenin veya yazılanın geri alınmasına yahut gönül onarımına mahkumiyete ilişkin mahkeme kararları, zorla yerine getirilmesi imkansız kararlar değildir.[90]

Yasa koyucu, Borçlar Kanun'un 49. maddesinde, "saldırının yargıç kararıyla kınanması"nı, "diğer tazmin suretleri"nin dışında tutarak ayrıca ve ismen düzenlemiştir. Fakat yine de manevi tazminat yerine "kınama ve kararın ilanı ile yetinebileceği" düzenlenerek, kınama ile manevi tazminat arasında ilişki olduğu vurgulanmıştır. Fakat bu karmaşık düzenlemenin mahkemeler tarafından anlaşılmadığını aşağıdaki kararda görmekteyiz.

Davacı, davalı gazetede yayınlanan gerçek dışı haber nedeniyle manevi tazminat isteminde bulunmuştur.Mahkemece , dava konusu yayının gerçek olmadığı ve davacının kişilik hakkının zedelendiği benimsenmiş ancak B.K. 49/2. maddesi gereğince saldırıyı kınayan bir kararla yetinilmesi uygun görülerek bir "özür dileme" yazısı yayınlanmasına karar verilmiştir. Gerçekten B.K'nın 49/2. maddesi hükmüne göre hakim manevi tazminat olarak bir miktar paranın ödenmesi yerine diğer bir tazmin şekli ikame veya ilave edebilir. Ne var ki dava konusu olayın gerçekleşme biçimi göz önüne alındığında sadece kınama kararı ile yetinilmiş olması hakkaniyete uygun görülmemiştir. (Yar.4.H.D. 6.5.1993 E.2774/K.6098)

Burada mahkeme iki yoldan birini seçebilir. Eğer dava Medeni Kanun'un 25. maddesine dayanarak açılan saldırının önlenmesi yada kaldırılması ile tespiti davası ise bu kararların yanısıra hakim kararın üçüncü kişilere duyurulmasını veya yayınlanmasını da karara koyabilir. Borçlar kanunu'nun 49. maddesine göre açılan tazminat davalarında ise, ya manevi tazminat artı diğer bir tazmin şekli kararı verir. Ya da manevi tazminat vermeyip, kınama artı kararın basın yolu ile ilanına karar verir.

---

90 Necip Kocayusufpaşaoğlu, a.g.m.,s.174-176

3.1.5. Hukuk Davalarıyla İlgili Bazı Teknik Konular

3.1.5.1. Davacı kimdir?

Davacı kişilik hakkı saldırıya uğrayan veya uğrama tehlikesi bulunandır. Ayrıca bu kişinin kanunu temsilcisi veya mirasbırakan tarafından ileri sürülmüşse mirasçıları da davacı olabilirler. Kişilik haklarına saldırı sebebiyle maddi tazminat davasını, Medya'daki saldırıdan zarara uğrayan şahıs yaşı müsaitse kendisi, temyiz kudretine sahip değilse anası, babası gibi kanuni temsilcisi açabilir. Tazminat talebi başkasına temlik edilebilir ve mirasçıya intikal eder. Kanunda sadece, "manevi tazminat talebi karşı tarafça kabul edilmedikçe devredilemez" hükmüne yer verilmiş, ancak maddi tazminat için kanuna benzer bir hüküm konulmamıştır. Şirketler de yetkili temsilcileri aracılığıyla bu davaları açarlar.[91]

3.1.5.2. Davalı kimlerdir?

Öncelikle bu tür tüm davalarda olduğu gibi radyo ve televizyonda haberi bizzat yapmış olan kişi ilk sorumludur.

3984 sayılı kanunda 2002 yılında değişiklik yapılmadan önce radyo ve televizyon yayınlarında, "Özel Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşlarının Kuruluşlarında Uyması Gerekli Asgari İdari ve Mali Şartlarla Yayın Alanı, Yayın Saat ve Süreleri hakkındaki Yönetmelik" deki 18. maddeye göre; yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdür davalı idi. Ancak şirketi idare ve temsile yetkili kişiler, sorumlu müdürün incelemesinden geçmeden veya rızası hilafına bir yayına karar vermişlerse, bu gibi hallerde sorumluluk yayına karar veren sözkonusu kişilere geçer.

2002 yılında 28. maddede yapılan değişiklikle maddi ve manevi tazminat davaları açısından sorumluluk sistemi değiştirilmiş ve bu doğrultuda şu düzenleme getirilmiştir.

Gerçek ve tüzel kişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. **Yayın kuruluşu ile birlikte şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken ve müteselsilen sorumludur.** Zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra yayın kuruluşunun devredilmesi, başka bir kuruluşla birleşmesi veya sahibi olan şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde yayın kuruluşunu devralan, birleşen ve her ne suretle olursa olsun yayın kuruluşunun sahibi veya hissedarı olan şirket ve şirketin yönetim kurulu başkanı da bu fiil nedeniyle hükmedilen tazminattan yayın kuruluşu ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. Bu maddeye göre açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.

[91] Kemal Oğuzman, a.g.m., s.28

TRT için; yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan, seslendiren ile metni , yayını ve tespiti fiilen kontrol eden, yöneten kişilerdir.TRT personeli naklen ve canlı yayınlarda ve hükümet bildiri ve yayınlarında sorumlu değildir. Ayrıca metni aynen okuyan TRT spikerleri de sorumlu değillerdir.

3.1.5.3. Davalar ne kadar zaman içinde açılmalıdır?

Zaman aşımı, haksız fiil hükümlerine dayanan davalar için; B.K. 60 ve 66. maddelerine göre, öğrenmeden itibaren bir yıl ve haberin yayınından itibaren en çok on yıldır. Ancak yayın suç teşkil edip de cezayı gerektiriyorsa ceza zamanaşımı süresi olan beş yılda dava açılmalıdır.

Ancak TRT yayınları için kişilik haklarına saldırılardan dolayı dava açma süresi TRT Kanunu ile özel olarak 60 gün şeklinde belirtilmiştir. Bu nedenle aşağıdaki duruma düşmemek için davayı 60 gün içinde açmak gerekmektedir.

Davacı Barış vekili Avukat Eda tarafından, davalı TRT Genel Müdürlüğü aleyhine 15/06/1999 gününde verilen dilekçe ile yayın yolu ile kişilik haklarına saldırı nedeniyle 3.000.000.000. TL. manevi tazminat istenmesi üzerine mahkemece yapılan yargılama sonunda; davanın kısmen kabulü ile davacıya 1.000.000.000.TL. manevi tazminat ödenmesine dair verilen 23/03/2000 günlü kararın Yargıtay'ca incelenmesi davalı vekili ile davacı vekili taraflarından süresi içinde istenilmekle temyiz dilekçelerinin kabulüne karar verildikten sonra tetkik hakimi tarafından hazırlanan rapor ile dosya içersindeki kağıtlar incelenerek gereği görüşüldü.

Davacı vekili 15/06/1999 tarihli dava dilekçesinde THY'na ait Adana-Ankara seferini yapan uçağın kaçırılması ile ilgili 29/10/1998 günü saat 20:00den, 30/10/1998 günü saat 04:50'ye kadar TRT 1 Televizyon kanalında yapılan yayında, ***davacının uçağı kaçıran korsan olarak tanıtıldığını,*** *bu suretle kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunu belirterek manevi tazminat isteminde bulunmuştur. Yerel Mahkemece davanın kısmen kabulüne karar verilmiş ve karar, taraf vekillerince temyiz edilmiştir.*

2954 sayılı Yasa ile yürürlükten kaldırılan 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yasasının 20. maddesinde ".... bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak iki ay içinde açılmayan davalar dinlenmez" hükmü yer almıştır. Bu maddenin meclis görüşmelerinde, hükmün ceza yasasında yer alan şikayete ilişkin düzenleme ile çelişkili olduğu, hiç olmazsa iki aylık sürenin "yayın" değil "öğrenme" tarihinden başlaması gerektiği ileri sürülmüştür. Komisyon sözcüsünün, "yayınların bantları tespit edilerek sakladığı bunun da büyük mali yük getirdiği, bantların saklanması içinde takip eden maddeyle iki ay 15 günlük süre kabul edildiği bu nedenle ceza hukukundaki genel

esasların kabul edilmediği" biçimindeki açıklaması üzerine madde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Halen yürürlükte bulunan 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yasasının 28. maddesini yürürlükten kaldırılan 359 sayılı Kanun'un 20. Maddesinden alınmış madde gerekçesinde 359 sayılı Kanun'un 20. maddesinin son fıkrasının uygulanmasında mahkemeler nezdinde duyulan tereddütleri gidermek amacıyla "sükutu, hak müddeti"ni açıkça belirtmek üzere fıkra metninin bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı açılacak davalarda dava hakkı yayının yapıldığı tarihten başlayarak 60 gün içinde düşer." şeklinde düzenlendiği belirtilmiştir. Yapılan değişiklik sonucu 28'inci maddenin son fıkrası bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak 60 gün içinde açılmayan davalar dinlenmez" biçiminde düzenlenerek yürürlüğe girmiş, 29. maddede ise yayınlarda kullanılan yazılı metinler ile yayınlara ait tespitlerin yayın tarihinden itibaren 75 gün süre ile saklanacağı" kabul edilmiştir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınların Hakkındaki Yasa'da (3984 sayılı Kanun) yayın bandının bir yıl süre ile saklanacağı hükme bağlanırken, dava açma süresinde bir değişiklik yapılmamıştır.

Türkiye Radyo- Televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde, sorumluluğun kime ait olduğu ve kurumun personele rücu hakkı anılan Kanun'un 28. maddesinde düzenlenmiş ve dava açma süresi genel hükümlerden ayrılmak suretiyle özel olarak düzenlenmiştir.

Aynı konuda özel ve genel bir Kanun'un bulunması halinde öncelikle özel yasa uygulanacaktır. Bu nedenle TRT Kurumunun yayınlatan yoluyla işlediği suçlarda veya haksız fiillerde dava açma süresi 2954 sayılı Kanun'un 28/son maddesi uyarınca yayının yapıldığı tarihten itibaren 60 gündür.

İncelen dosyada, davacının kişilik hakkına saldırıda bulunulduğu iddia olunana yayın 29-30/10/1998 günü yapılmış, tazminat davası ise 60 günlük yasal süreden sonra 15/06/1999 tarihinde açılmıştır. Bu nedenle davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde "davanın kısmen kabulü" usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir. (Yar. 4. H.D. 04.12.2000 tarih ve 2000/6989E. 2000/11030 K. YKD Nisan 2001 s:508)

3.1.5.4. Dava nerede açılacaktır?

Öncelikle yukarıda saydığımız hukuk davaları için: **ilgili kişi Medeni Kanun'un 25. maddesi gereğince, kendi yerleşim yeri (ikametgahı) veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilir.** Ayrıca HUMK.'nun 21. maddesi gereğince yayın ile kişiliğe saldırı haksız fiil olduğundan, öncelikle haksız zararın ger-

çekleştiği yerde açılması gerekir. Bu sebeple yayın alanı yer mahkemesinde bu davalar açılabilir.

*Dava konusu yazının yayınlandığı "**Borsamatik**" adlı dergi bütün yurt çapında dağıtımı ve satımı yapılan bir dergidir. Dava haksız fiilden kaynaklanan tazminata ilişkindir. H.U.M.K'nun 21. maddesi davacıya seçimlik bir hak tanımıştır. Davacı davasını dilerse davalının ikametgahında, dilerse yazının yayınlandığı derginin dağıtıldığı yer mahkemesinde de açabilir. Bu ilke gereğince haksız eylemin gerçekleştiği yerde dava açtığına göre işin esasına girilerek bir hüküm kurmak gerekirken, mahkemenin davalının ikametgahı mahkemesinde açılmadığından bahisle yetkisizlik kararı vermiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir. (Yar.4.H.D. 31.3.1997 E.13652/K.3416)*

Medeni Kanun'un 25. maddesindeki düzenlemenin yanısıra yayın kuruluşunun ikametgahı, yani radyo veya kanalın idare yerinde de dava açılabileceği HUMK'daki genel yetki kuralında da belirtilmektedir.

3.1.6. Ceza Davaları Açma

Medyada, vatandaşların en çok canını yakan hususlar hakaret ve sövme suçlarıdır. Radyo ve televizyonlar için en tehlikeli suçlar; Türk bayrağına, Devletin diğer sembollerine, ulusal renkleri taşıyan şeylere hakaret, Cumhurbaşkanına hakaret ve sövme, Türklüğe, Cumhuriyete, Büyük Millet Meclisine, hükümetin manevi varlığına, bakanlıklara, Devletin askeri ya da emniyet veya koruma kuvvetleri yahut Adliye'nin manevi varlığına hakaret, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına veya Büyük Millet Meclisi kararlarına sövme; yabancı devlet başkanına, dost devlet sancak veya armasına, elçilere hakaret, dini ve ruhanilere hakaret, ölü, cenaze ve kemiklerine hakaret, memura karşı ve yerine getirdiği görev dolayısıyla veya sırasında hareket ve sövme, adlî, idari, siyasi ve askeri bir heyete hakaret ve sövme şeklinde sıralanabilir.

Devleti, diğer devletleri ve çalışan memurları hedef alan bu suçlar, ilgili cumhuriyet savcıları tarafından kendiliğinden takip ediliyor. Bu sebeple, başta yasaklar kısmında kısaca belirttiğimiz bu konular yerine, sıkça karşılaşılan hakaret ve sövmeye ağırlık vereceğiz.

Hakaret ve sövmenin yanı sıra gözetleme, konut dokunulmazlığı, haberleşme ve özel yaşamın gizliliğine saldırı, bilgisayar programları ile fikir, sanat ve edebiyat eserlerine tecavüz ve haksız rekabet gibi suçları da çalışmasının içinde inceleyeceğiz.

Az ya da sıkça görülen bu tür yayınlar cezalandırılmazsa, insan kişiliği ve toplumsal düzen tam manasıyla korunmuş sayılamaz. Kaldı ki, toplumsal yarar da, me-

raklı bakışların; hiçbir sır ve kutsallık tanımaksızın, açıklanmasında herhangi bir kamu yararı bulunmayan konulara girmemelerini gerektirir. Yoksa, zehirli dillerin, türdaşları hakkında, herhangi bir cezaya uğramadan, istediğini söyleyebileceği bir toplumda, vatandaşlar arasında yalnız korku ve endişe hakim olacak, şantaj son haddine çıkacak, huzur ve sükun kalmayacak.[92]

Bu nedenle Türk Hukuk Sistemi; ister radyo ve televizyonlar, isterse diğer kişiler tarafından yapılan hakaret ve sövmeyi suç sayarak, hem kişisel yararı korumakta, hem de sosyal yararı güvence altına almaktadır.

Burada ceza davaları açısından ilginç olan nokta, yayıncıların hapis veya para ile cezalandırılmasının yanında, ayrı dava açmadan, bu davanın içinde onlardan manevi tazminat da istenebilmesidir.

Türk Ceza Kanunu'nun 38. maddesine göre, **"bir kişinin veya bir ailenin onur ve saygınlığına saldıran her tür suç ve kabahatlerde hiç bir maddi zarar oluşmasa bile mahkeme, mağdurun isteği ile manevi zarar karşılığı olarak belirli tazminat ödenmesine de karar verebilir"**. Yukarıda belirttiğimiz tazminat davalarını açmayıp, doğrudan savcılığa saldırganın hapisle cezalandırılması için başvuruymuş ise, bu dava ile birlikte 38. maddeye göre manevi tazminat da istenebilir. Yargıtay'a göre, ceza davası zamanaşımı ve diğer sebeplerden ötürü açılmamış ise dahi bu tazminatı ayrı dava ile istenebilir. Mesela, genel affa uğramış bir suç nedeniyle ayrıca manevi tazminat talep edilebilir. Fakat ceza davası beraatle sonuçlanmış veya daha önce takipsizlik kararı verilmişse, manevi tazminat davası açılamaz. Bu durumda asliye hukuk mahkemelerindeki tazminat taleplerine dönülebilir.[93]

3.1.6.1. Hakaret

Günümüzde radyo ve televizyonların en önemli görevi; haberler, düşünceler ve yorumlar yoluyla devlet yönetimini halk adına denetlemektir. Ama, radyo ve televizyonlar bu işi yaparken görevini kötüye kullanabilir, birilerine haksız çıkar sağlama amacıyla veya bilgisizlikten, haber ya da yorumlarla onur ve saygınlığı zedeleyebilir.

Türk Ceza Kanunu'nun 480. maddesine göre; **"her kim, toplu veya dağınık ikiden fazla kimse ile birlikte, diğer bir kişi hakkında belirli bir konu belirlenmesi ve yönlendirilmesi yoluyla halkın hakaret ve düşmanlığına maruz kılacak yahut namus ve haysiyetine dokunacak bir davranış yöneltirse, üç aydan üç seneye kadar hapis ve yüzbin liradan bir milyon liraya kadar ağır para cezasına mahkum olur.**

---

[92] Sahir Erman, Hakaret ve Sövme Suçları, İstanbul, 1989, s.2 vd

[93] Kayıhan İçel, a.g.e., s.281-282 ve A.P.Gözübüyük, Türk Ceza Kanunu Şerhi, İstanbul, Cilt: 4, s.386

... Bu suç, kamuya yayınlanmış ve açıklanmış yazı veya resim veya diğer yayın araçları ile yapılmış ise, failin göreceği ceza altı aydan üç seneye kadar hapis ve üçmilyon liradan yirmibeşmilyon liraya kadar ağır para cezasıdır."

Şimdi bu maddeyi içinde geçen kelime ve kavramlardan yola çıkarak açıklarsak, fail, yani sanık olarak yargılanacak kişi; eseri veya haberi yazan, yorumu ve eleştiriyi yapan kişi ve yayıncının sorumlu müdürleridir. Ama yayıncılar çoğu zaman bir kişi olarak değil, şirket olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İşte bu durumda, ceza davaları açısından tüzel kişinin hapisle yargılanması özellikle radyo ve televizyon şirketleri için boşluk içermektedir. Basın Kanunu'nda hakaret suçu işlendiğinde, Basın Kanunu'na göre sahibi ve yayınlatanı şirket ise, temsilen bir gerçek kişi gösterilmiş olsa bile, sorumluluk tüzel kişiye aittir. Bunun gibi ve geniş bir düzenleme 3984 sayılı Kanuna koyulursa veya Yargıtay uygulamalarıyla genel hükümlere gönderme yapılırsa bu boşluk tamamlanır.

Yeri gelmişken söyleyelim, Basın Kanunu yazılı kitle iletişim araçları açısından idari, hukuki ve cezai hükümleri ayrıntıları ile düzenlendiğinden, birilerinin cezadan kaçacakları yasal boşluklar azdır. Ancak 3984 sayılı Kanun ile çerçevelenen özel ya da kamu radyo ve televizyon yayınları hakkındaki kurallarda tam bir karmaşa yaşanmaktadır. Çünkü, bu Kanunda, bir yanda 2954 sayılı TRT Kanunu ile çelişkiler görülmekte, diğer yanda da Basın Kanunu'ndaki gibi kesin ve ayrıntılı hüküm bulunmamaktadır. Bu karmaşanın bir tarafı olan bazı özel yayıncılar, bu boşluklardan sonuna kadar yararlanarak, her türlü yayında "iletişim özgürlüğü"nün arkasına sığınmakta, sınırlamalara karşı çıkmaktadırlar.

Ceza Kanunu'nun 484. maddesine göre; saldırılanın, kim olduğu haberin içeriğinden anlaşılamıyorsa ve belirli bir kimse değilse, o zaman zarar gören belirsiz olduğundan ceza söz konusu olmaz. Mesela, yayıncı, Mehmet Ali Erbil gibi canlı yayında birden aşka gelse ama bir kişi yerine "topunuzun anasını ..." dese, muhatap belli olmadığından bir şey çıkmaz. (RTÜK'ün yayın ilkeleri açısından değerlendirmesi ve yaklaşımı ise ayrı bir husustur.) Ama yayında kullanılan nitelemelerden kimin kastedildiği aşağı yukarı anlaşılıyorsa, teknik terimle "orta düzeyde okuyucu yahut seyirciler anlıyorsa", şikayet halinde yayıncı ceza alır. Saldırılan kişinin ad ve soyadının yayın esnasında açıkça belirtilmesine de lüzum yoktur, mağdurun kimliğinin kullanılan kelimeler veya görüntülerden anlaşılması yeterlidir.

Bir tüzel kişiye, mesela bir dernek veya şirkete hakaret edilmesi de olasıdır. Bu kişiler suçtan zarar gören kişi olarak şikayetçi olabilirler ve açılacak ceza davasına katılabilirler. Yüksek mahkeme uygulaması da bu görüşü benimsemektedir. Mesela, bir diş macununun çok kötü koktuğunu, bir silah satıcısı şirketin ilişkilerinden kötü kokular geldiğini veya Eski Muharip ve Gaziler Derneğinde fuhuş yapıldığını söylerseniz; bu tüzel kişilerin yetkilileri sizi hapislerde süründürür. Tabi, haber daha evvel söylediğimiz hukuka aykırılık şartlarını taşıyorsa.

Bu arada sabıka durumu, sosyal seviyesi veya mesleği itibariyle kamuoyunca "suçlu" sayılan kişilerin bile, korunmaya layık bir şerefi vardır. Cezaevlerinde yapılan araştırmalar, adam öldürenlerin, hırsızları genellikle hor gördüklerini bize öğretiyor. Böyle bir suçluya "hırsız" veya "gaspçı" demek, her halde ondaki onur duygusunu yaralar. Şerefsiz denilen kimselerin dahi korunmaya layık bir onuru vardır ve bu alana yönelen saldırının cezalandırılması gereklidir. Ancak, hırsıza hırsız, katile katil, genelev kadınına fahişe diyen kimse de cezalandırılamaz.[94]

Hakarete uğrayanın "küçük" veya "akıl hastası" olması şikayetçi olunmasına engel olmaz. Ayrıca, ölü bile, hakaretin muhatabı olabilir. Gerçekte ölüye hakaret, ölülere saygı duygusuna saldırı olup, Ceza Kanunu'nun 428. maddesi gereğince suçtur. Ayrıca, ölünün cesedine veya kemiklerine hakarette aynı Kanun'un 178. maddesine göre suçtur. Bu suça örnek olarak Vehbi Koç'un mezarının açılıp, cenazesinin çalınmasını hatırlayabiliriz.

Hakaret suçunun unsurlarından biri, yayın ile hakaret edilirken, yayına konu kişi hakkında, özel ve belli bir olayın sebep olarak gösterilmesidir. Mesela yayıncının bir kimseye, "sen Ahmet'in evinden elbiselerini çaldın, aids'li Leyla ile dün gece yattın, son uçak ihalesinde malı götürdün" demesi gibi. Buradaki hırsızlık, rüşvet alma veya sağlığa aykırı seks; sebep, yer ve zaman gösterilerek, bir maddi olayın ileri sürülmesidir. "Yaşar aidslidir, Kazım homodur. Aysun hırsızdır" şeklindeki açıklamalarda ise, hakaret değil ve fakat sövme suçu söz konusudur. Çünkü, belirli bir sebep ve olay verilmiyor.

Belirli bir olayın ileri sürülmesi veya sebebin açıklanması çok daha ağır sonuçlar doğurur. Çünkü, yayına konu olan kişi hakkında örnek verilerek, bir olayda ahlak veya hukuk kurallarına aykırı davrandığı söylenmektedir. Böyle gerekçeli yayına halk daha kolay inanır. Bu durumda aksini ispatlamak için daha çok çaba gösterilmesi gereklidir. İşte iki örnek.

*Meydan gazetesinde, sanıklardan Lütfiye'nin açıklamasına dayanılarak, sorumlu müdür diğer sanık Nazım tarafından, "**Belediyede Dulum de İşini Bitir Rezaleti**" başlığı ile yayınlanan yazıda; belediye meclis üyesi olan şikayetçilerin, belediye zabıta memuresi olan sanık Lütfiye'ye, kendisine lojman vermek karşılığında beraber olmayı teklif ettikleri, başka hanım arkadaşlarını da ilişki kurmak için temin etmesini istedikleri şeklindeki ifadelere yer verilerek... hakaret edilmiştir. (Yar. 4. C.D. 25.1.1995 1994/8981 E. 1995/248 K.)*

Sanığın 4.6.1996 ve 29.5.1996 tarihinde yerel radyo yayınlarında yer verdiği "Sizlere Tüvasaş Sultanının havuzbaşı gecesinden söz etmek istiyorum... havuzbaşı

[94] Sahir Erman, Çetin Özek, Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1991, s.256

sefasında Tüvasaş'ın patronu Halil komutasında devletimizin adliye temsilcisi, sağlık temsilcisi nezaretinde yapılan oturak alemleri...ve...3 milyar harcayacaksın devletin parasından havuz yapacaksın, havuzun başında işçinin, köylünün, fakir-fukaranın, dul, yetimin verdiği vergileri içki kadehleri ile bürokratlara sunacaksın, ondan sonra ben devletin bürokratıyım diyeceksin...bu kadar ahlaksızları, hırsızları, malı götürenleri halka duyuramazdık..." biçimindeki ***sözlerin*** *ne suretle eylemi hukuka uygun kılan, eleştiri ve bilgilendirme çerçevesinde kalan "haber" niteliğinde bulunduğu ve* ***katılanı küçük düşüren değer yargısı taşımadığı açıklanıp tartışılmadan, genel kasıtla işlenen cürümden dolayı yetersiz gerekçeyle beraat kararı verilmesi...*** *yasaya aykırı (olup) ve ... C.Savcısı ile katılan ... vekilinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas hüküm mahkemesine gönderilmesine, 9.11.1998 tarihinde oybirliği ile karar verildi. (Yar.4. C.D.'nin 09.11.1998 tarihli ve 1998/ 009017 E. 1998/009843 K., YKD. Mayıs-1999 s:710)*

Oysa sövme halinde, manyak, alçak, adi gibi genel ve soyut sözler kullanılmasının bu derecede inandırıcı bir gücü olmadığı açıktır. Bu sözler, çok kere ani bir kızgınlığın sonucu veya düşünülmeden ağızdan kaçmış bulunabilir. Bu durumda onura saldırı daha az ağır olduğu için, daha hafif bir suç söz konusu olur.

Hakaret, yukarıdaki gibi bir sosyal durumun, huyun veya alışkanlığın varlığı şeklinde olumlu bir özellik ya da, "görevini yapmadın, bakire çıkmadı" gibi olumsuz bir davranışın ileri sürülmesi de olabilir. Bu özellikle yazılı basın, radyo ve televizyon haberlerinde sık rastlanan bir durumdur. Fakat her haberin ceza konusu olmadığını da örnekleyelim.

Milliyet gazetesinde, ***"Rezalet"*** *başlığı altında yayınlanan yazıda; Judo Federasyonu Asbaşkanı olan şikayetçinin, sporculara hitaben* ***"Dereceye girin, size birer kart"*** *dediği, yöneticileri kaldıkları otelin odalarına kapattığı, iki kadınla alem yaptığı, judocuların pasaportları ile kendilerinin haberi olmadan gümrükten mal çektiği konularının belirtildiği görülmüştür. Gazetenin sorumlu müdürü ve sahibi olan sanıkların, belgelere dayanan olayları yayınlayarak kamuya duyurmaktan ibaret olan eylemlerinin haber çerçevesi ve niteliğinde bulunduğu anlaşılmıştır. (Yar. 4. C.D. 27.1.1993 1992/7789 E. 1993/388 K.)*

İleri sürülen özelliğin illaki "katil, hırsız, dolandırıcı" gibi Ceza Kanunu'na göre suç oluşturması gerekmez. Fransız Yargıtay'ı bir kimseye "faşistlik" isnad edilmesini hakaret kabul etmiştir. Bizim Asliye Ceza Mahkememiz de, "bakanlığınızın komünist yatağı haline gelmesine bilerek ve bilmeyerek sebep oldunuz" sözlerinde "halkın hakaret ve düşmanlığına maruz kılacak" suçlamaların olduğunu kabul etmiştir. Yine, Yargıtay "komünist, kızıl" sıfatlarının gerek fertler ve gerek partiler

için vatana düşmanlık derecesinde kötü bir leke sayılmakta olduğuna karar vermiştir.

Ayrıca bir mesleği yapanlara başka bir meslek yakıştırmak, mesela bir operatöre kasap, bir avukata nalbant, yamrı yumru bir dolmuş kahyasına artist demek de onların mesleki onuruna hakarettir.

Çoğu zaman bir iletişim aracında yer alan haber ya da olay, hemen bir başka iletişim aracında da yayınlanır. Veya haberler ortak haber ajansından alınabilir. Programlar ortak bir prodüksiyon şirketine yaptırılabilir. Eğer ilk yayın yahut program bir hakaret oluşturuyorsa, bunu yeniden yayınlayan da suçu kendileri açısından işlemiş olurlar.

Bir radyoda, başka yayın kuruluşuna yapılan hakaretin, onun imtiyaz sahibi olan gerçek veya tüzel kişinin mesleki veya ticari itibarına zararı var mı, ona bakalım. Her yerde, ayrı siyasi ve ticari kamplarda bulunan yayın araçları arasında zaman zaman alevlenen polemikler, bunların karşılıklı olarak birbirlerini suçlamalarına yol açmaktadır. Yayın organları ticari bir işletmedir. Gazetenin veya diğer yayın araçlarının kendilerine mahsus bir onur ve saygınlığı yoksa da, onun sahip veya yöneticilerinin, ona para yatıranların veya çalışanların mesleki ve ticari şeref ve haysiyetleri vardır. Bu kişiler, yöneltilen hakaretlerden zarar görürler. Bu sebeple, bir gazeteye veya yayın organına hakaret edilmesi halinde, tıpkı bir ticari şirket veya firmanın hakarete uğramasında olduğu gibi şikayetçi olunabilir. Yayın organının sahip, yönetici ve çalışanlarının ticari ve mesleki şeref ve saygınlığına yönelik hakaret suçu işlenmiş olur.[95]

Özellikle ansiklopedi, tabak, çanak dağıtımı savaşları ve izlenme oranları açıklamaları ile maç yayınlarını kapma maratonları esnasında bu tür örnekler çoğalmaktadır. Aşağıda, iki yayıncı grubun "medya savaşı" esnasında mahkemelere düşen bir olay hakim tarafından aktarılmaktadır. Ancak göreceğiniz gibi yayın bandı mahkemeye sunulmadığı için, delil yetersizliğinden beraat kararı verilmiştir.

*"Sanıklardan C....'ın ..Televizyonu sahibi olduğu, diğer sanıkların ise televizyon şirketinden sorumlu oldukları, suç tarihinde 19.30'da yayınlanan haber programında müştekiden "**Rum çocuğu E..**" diye bahsedilerek hakaret edildiğinden dolayı TCK'nun 482/4. maddesi gereğince sanıkların cezalandırılması için ... kamu davası açılmıştır.*

Sanık C..'ın söz konusu televizyonun sahibi bulunduğu, şirketin yönetim kurulu üyesi olmadığı ve temsilcisi de olmadığı anlaşıldığından... dinlenmesinden vazgeçilmiştir.

---

[95] Sahir Erman, a.g.e., s.82-83, bu konuda ayrıca bkz. Nurettin Güz, Basında Yasalar Suç ve Cezalar, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1988.

Sanık A.., ... ifadesinde, söz konusu televizyonun haber koordinatörü olduğunu, programı kendisinin hazırlattığını, hakaret kastıyla söylenmediğini, sadece E..'dan Rum asıllı diye bahsedildiğini, suçsuz olduğunu beyan etmiş, sanıklar vekilleri de, iddiaları kabul etmemişlerdir.

Müşteki vekili tarafından verilen bant bilirkişi H.S.'a verilmiş, bilirkişi 7.7.1995 tarihli raporunda video bantında ses ve görüntü olmadığından, kasetin bozuk olduğundan gerekli çözümün yapılamadığını bildirmiştir. Müdahil vekil, başka delil ve bant sunmamıştır.

Yapılan yargılama ve toplanan deliller sonunda, müşteki tarafından ibraz eden bantın bozuk olduğu, görüntü ve resim olmadığı, yayın metninin elde edilemediği, bu konuda başka bir delilde bulunamadığı, özel televizyonların suç tarihi itibarıyla bantları saklama mecburiyetlerinin bulunmadığı, bu konuda yasal bir düzenlemenin de olmadığı (o tarihte 3984 sayılı Yasa henüz çıkmadığından şimdiki gibi yayın bantları bir yıl saklanmıyordu), sanık vekillerinin de bantı getirmedikleri ve bantın televizyonda olmadığını bildirmiş olmaları karşısında sanıkların müsnet suçu işlediklerine dair aleyhlerine mahkumiyetlerini gerektirir kat'i ve inandırıcı delil bulunmadığından müsnet suçtan beraatlerine karar verilmesi gerekmiştir. (Küçükçekmece 2. Asliye Ceza Mahkemesi, 12.7.1995 1995/422 E. 1995/753 K.)

Bu kararla anlıyoruz ki, delil toplanması hukuk davalarında olduğu kadar ceza davalarında da belirleyicidir. Özel televizyon ve radyolar, yaklaşık 1989 ile 1994 yılları arasında her tür saldırıyı yapmışlar. Neden mi, bu kadar rahat davrandılar? Çünkü ortada bir kanuni yükümlülük olmadığından, yayın bantları saklanmıyordu. Herkes de aman bana bu gece hakaret edilebilir diye, elinde kayıt cihazı beklemediğinden delil olmuyordu. Sonra 1994'de Kanun çıktı ve yayın kasetlerini bir yıl saklama olayı getirildi. Arada geçen sürede yapılan saldırıların vebali o dönemin iktidar ve muhalefetinindir. Bu ortamın galibi ise; "bakın kapatırız" diyerek, onlara istediğini söyleten hükümetlerdi. Tek mağlup, bu kararda açıkça ortaya çıktığı üzere kişiler ve kişilik haklarıdır. Bu örnekte dramatik olan, saldıran ve saldırıya uğrayanın televizyon istasyonu sahipleri olması.

Radyo ve televizyon yayınında bulunan kimse, bunu evindeki radyo ve televizyon vericisini kullanarak yapsa bile, yayının bir kaç kişi tarafından dinlendiği ispat olunduğu durumda, hakaret suçunu işlemiş olur.

Hakaret suçunun manevi unsuru, kasıttır. Kasıt, yayıncının hakaret olacağını düşündüğü bir söz ya da görüntüyü bile bile yayınlamasıdır. Hakaret kastının bulunup bulunmadığını hakim, hakaret oluşturan yayının özelliğine, işlendiği yere, zamanına ve şartlarına göre takdir eder. Bu nedenle eleştiri, bilgi verme, kınama, savunma, anlatma, şaka ve karşılık verme amacı ile yapılan yayın hakaret oluşturmaz.

Şimdi hakaret kastının ne şekilde ortadan kalktığını ve yayının hukuka uygun olmasını inceleyelim. Burası gerçekten önemli, çünkü hem cezadan hem de hukuk davalarından bu yolla kurtulunabilir.

Kınama amacının, hakaret kastını ortadan kaldırdığı, eskiden beri kabul edilmiştir. Gerçekten başkasının bir kusurunu yüzüne vuran, ona bir daha bu gibi ahlaka veya hukuka aykırı hareketlerde bulunmamasını dileyen kimse, sert bir lisan kullansa ve karşısındakini incitse bile, kişiyi yükseltmek gayesiyle hareket ettiğinden, suç işlemiş olmaz.

Hakaret kastını ortadan kaldıran diğer bir amaç da **bilgi verme** veya **eleştirme**dir. Bir kimseyi, belirli bir şahısla ilişkiye girmesinin doğuracağı tehlikeler hakkında uyaran kimse, hakareti değil, karşısındakini bir zarardan korumak gayesini güder. Örneğin yayıncı; bir bürokrat veya politikacının, kumarhane işleticisi, cinayet sanığı, kadın ve uyuşturucu satıcısı, çete ya da mafya üyesi ile yemek yemesini görüntüleyip " ayıp oluyor" diye verirse bu suç olmaz[98].

Bir muhabire, önceki müdürün neden atıldığını açıklayan yönetici, bir işadamının kredisinin sarsılmış olduğunu belirten görevli de, hakaret veya sövme suçunu işlemiş olmaz. Bilgi vermek hakkına sahip olanların, açıklamalarda bulunması hukuka uygundur. Ancak, bu konuda da iki noktaya dikkat etmek gereklidir. Bunlardan birincisi, bilgi vermenin mecbur kıldığı sınırın aşılmaması ve bu bilginin tamamıyla gizli bir nitelik taşımamasıdır. İkincisi de, söyleyenin ve bu açıklamayı yayınlayanın, gerçekten bilgi verme maksadıyla hareket etmiş bulunmasıdır. Eğer bilgi veren veya bunu yayınlayan, görüntüde bilgi ve haber vermek, fakat aslında adamı cümle aleme rezil etmek için uğraşmışsa, hakaret amacı vardır. Yeri gelmişken hem bu sınırların aşılmasıyla, hem de kamu görevlilerinin eleştirilmesi ile ilgili bir mahkeme kararı verelim.

Davalıya ait Sabah gazetesinde, siyasal iktidardaki partinin genel sekreteri olan davacı hakkında, kardeşinin karıştığı olaylar konu edilerek bir dizi yayın yapılmıştır. Bu yayınlar iki yönde ele alınmalıdır; birincisi ,davacının kardeşi olan F. T. 60.000 lira aylıkla çalışırken, kısa sürede milyarlarla çalışan şirketlerle ticaret hayatına atılması ve bir devlet bankasını dolandırmak suretiyle kayıplara karışması, ikincisi ise, davacının kardeşinin eylemlerindeki etkisi'dir. Davacının kardeşinin kamu oyuna mal olmuş eylemleri hakkında taraflar arasında bir uyuşmazlık yoktur. Üzerinde durulması gereken sorun bu eylemlerde davacının etkisi ve katkısıdır.

Bugün basın özgürlüğü üzerinde yüksek bir duyarlılık gösteren çağdaş hukuk, basın'ın, iktidarların ve yakın çevresinin suistimallerine karşı uyanık bir kontrol

[98] A.P.Gözübüyük, a.g.e., s.517

aracı olduğu kabul edilmektedir. (Sulhi Dönmezer, Basın Hürriyeti ve Hukuk, Milletlerarası Basın Enstitüsü'nün 9 Eylül 1987 aylık bülteninde İspanya'da yapılan büyük sempozyuma ait bilgilerden) Bu nedenle davacının kardeşinin karıştığı ve suç niteliğine kadar varan eylemler nedeniyle eleştirilmesi, basının yüklendiği bu temel fonksiyonuna uygundur. Banka işlem ve kredilerinin ne güçlü güvenceler altında çalıştırıldığı gerçeğinden hareket edildiğinde, basının davacının kardeşinin bir devlet bankasından kolaylıkla krediler alması ve sonradan kayıplara karışmasında siyasal iktidarda bulunan bir partinin genel sekreteri olan davacının etkisinin olup olmadığını araştırması, ona hesap sorması ve onu siyasal görevinden ayrılmaya davet etmesi ve bunları yaparken sert ve hatta kırıcı bir ifade kullanması hukuka aykırı sayılamaz. Çünkü davacının kardeşinin bankalardan usulsüz kredi alırken, kardeşinin bulunduğu makam ve sahip olduğu etkinlikten yararlandığını kabul etmek, hayatın olayın akışına ve eşyanın tabiatına uygun düşer. Davacının olaylar meydana çıktıktan sonra kardeşini eleştiren tutumunu daha önce göstermemiş olması eleştirilecek bir özensizliktir. İşte bu nedenle kural olarak davacının yayın yoluyla eleştirilmesinde hukuka aykırılık görülmemesi doğrudur; ancak bu düşünce tarzı yukarıda açıklanan ve gerçek olduğu kabul edilmesi gereken kısımla sınırlıdır. Gerçek olmayan olaylara dayanıldığı takdirde yayının hukuka uygunluğundan söz edilemeyecektir.

*Sabah Gazetesi'nin 14 mart 1987 günlü nüshasında davacı ile kardeşinin resimleri üstüne "**UYANIK KARDEŞLER**" başlığı atılarak bakan M. T.'ın hesap vermesi istenmiş "Daltonlar gibi" başlığı altında konu yorumlanırken... bu dolandırıcılık olayında kendisinin siyasi nüfuz kullandığı bankanın Gaziantep Şubesi Müdürü üstünde baskı yaptığı iddiaları vardır. "**...Red Kit'te bir Dalton Biraderler var...soygunlar, saldırılar, müthiş bir ahenk içinde yürüten boy boy bir sürü kardeş var...tıpkı onlar gibi**" iddiaları ile davacının kardeşinin yolsuzluklarına eylemli olarak karıştığı , siyasi nüfuzunu kullandığı ileri sürülmek suretiyle kendisi bir çizgi romanın kötü kahramanlarına benzetilmiştir. Ne var ki, davacının kardeşinin yolsuzluklarına... karıştığı ve destek verdiği kanıtlanmamıştır.*

O halde davacı hakkında yapılan ve büyük bir kısmı basının yüklendiği fonksiyonlar içinde kalan yayın, belirli bir noktada gerçek olmayan olaylara ve iddialara dayandırıldığından, basın özgürlüğünün hukuka uygun sınırlar içinde kullanıldığından söz etmek olanağı kalmamıştır.(Yar.4.H.D. 14.03.1989 , E.10399 / K.2297)

Eleştiri başlıca iki alanda kendini gösterir. İlki, bir görev veya hizmeti görenler veya böyle bir görev veya hizmete istekli olanlar hakkında yapılan eleştiridir. İkincisi de; edebiyat, bilimsel konuları ve tarihi olayları açıklamak için ve güzel sanatlara ilişkin bulunan eleştiridir. Yazarımızın yaptığı gibi bilimsel bir konuyu veya

tarihi bir olayı açıklamak için verilen isimler, yazılan olaylar ve sunulan kararlar kamu yararı amacına yönelik olduğundan hukuka aykırı olmaz. Yine edebiyat ve sanat kritikleri içinde durum aynıdır.

Kamu hayatına katılan veya katılmak isteyen kimse, bu davranışı ile kendini kamuoyunun denetimine terk etmiş olur. Böyle bir şahıs iyi ve kamuya yararlı bir harekette bulunduğu takdirde kamuoyunca nasıl alkışlanıyorsa, buna uygun olmayan bir iş yaptığı zaman da eleştirilmelidir; bu eleştiri kamu yönetimindeki aksaklıklara işaret etmek ve kamu yararı yönünden de faydalıdır. Bir örnek daha.

Avukat, ... E.. Belediye Başkanı olan müvekkili hakkında Milliyet Gazetesi'nde.. bir takım asılsız ve aşağılayıcı ithamlar neşredildiğini, yorum getirilerek müvekkilini, yasal olmayan yollar içinde iş yapan izlenimini yarattığını, kamuoyu önünde müvekkilinin küçük düşürüldüğünü belirtmiştir.

Dava ... cevabında, E... Belediye Başkanı K.A. ile görüşüldüğünü ve açıklamaların kendi sesinden yayınladığını, daha sonra bu olaya taraf durumunda olan B... Belediyesinin bu arsa ile ilgili kararından söz edilip B... Belediye Başkan Yardımcısı Y.A. ile görüşüldüğünü, haberin güncel olduğunu, eleştiri niteliği taşındığı, ayrılmasında kamu yarar bulunduğu ve hukuka uygun olduğunu, davanın reddini istemiştir.

İbraz edilen belgeler dosyaya alınmış, yazışmalar yapılmış, ilgili dosyalar ve kararlar getirilmiş, tüm bu deliller birlikte incelendiğinde; bu konuda açılan ceza davasının beraat ile sonuçlanarak, bu dosyaya alınan bilirkişi raporunda söylenenlerin aşırı bir eleştiri olduğu, hakaret bulunmadığının bildirildiği görülmüş, tüm dosya münderecatına göre siyasete atılan belediye başkanı olarak görev alan kişinin, ağırda olsa eleştirilere açık olmak ve katlanmak zorunda olduğu, bu sebeple eleştiri mahiyetinde bulunan yayından dolayı, ... davanın reddine karar verilmiştir. (İstanbul 7. Asliye Hukuk Mahkemesi 6.12.1994 1993/109 E. 1994/915 K.)

Politik eleştiri, özellikle seçimler sırasında ve adayların kişilikleri hakkında kendisini gösterir. Demokratik bir rejimde yasama veya yürütme organlarına seçilecek kişilerin yeterli ve yetenekli olması gerekir. Böyle bir ortamda, hakaret amacı olmaksızın, adayların kişilikleri üzerinde tartışmaların yapılması, herkesin aday hakkındaki düşüncesini serbestçe açıklaması, bu rejimin temel gereklerinden olduğu gibi, düşünceyi açıklama özgürlüğü de böyle bir tartışmayı gerekli kılar. Yine ölçülü, gerçek, güncel ve kamuya yararlı olması şartıyla.

Ceza Kanunu, "umuma neşir ve sair neşir vasıtaları" ile işlenen hakaret ve sövmenin cezasını, sokakta iki kişinin birbirine hakaret etmesine göre arttırmaktadır. Kanun'da yer alan "sair neşir vasıtası" kavramıyla anlatılmak istenen, yazı veya re-

simden başka bir araç ile suçun işlenmesidir. Mesela bant, ses makinesi, çekilen görüntünün ve kayıtlı sesin radyo, video ya da televizyonda yayını, doldurulmuş plağın herkesin işitebileceği şekilde çalınması gibi.

Gerek hakaret ve gerek sövme suçlarında hapis cezasının yanı sıra suç konusu eşyanın ortadan kaldırılmasına da karar verilmektedir. Her iki suç için ortak olan bu ek cezanın Ceza Kanunu'nun 487. maddesindeki düzenlemesi şöyledir. "**..Mahkeme suçun gerçekleşmesine araç olan yazı ve resim ve diğer şeylerin müsaderesini ve ortadan kaldırılmasını emreder.**" Bu hüküm zoralım prensiplerine dayanır ve insan onurunu devamlı surette lekeleyebilecek olan eşyanın, ortadan kaldırılması maksadını güder. İş bu müeyyide ancak yazı, resim, kaset veya devamlı bir nitelik taşıyan heykel gibi diğer vasıtalarda işlenen hakaretlerde uygulanabilir. Ek olarak sineme, video, plak, kaset, CD, radyo ve televizyon yayın bantları açısından da bu hüküm uygulanabilir.

Ceza Kanunu'nun 487. maddesinin ikinci fıkrasına göre; "**masrafı mahkum tarafından ödenmek üzere, şikayetçinin talebiyle karar özeti mahkeme tarafından belirlenecek en fazla üç gazetede bir veya iki defa yayınlanır**".

Aynen hukuk davalarında olduğu gibi, onur aleyhinde işlenen suçlarda, bu müeyyide önemlidir. Zira kamuoyu önünde onur ve saygınlığa sürülmek istenmiş olan lekenin mahkeme kararıyla temizlendiği, yine kamuoyuna duyurulmaktadır. Ancak bu sonucun tamamen gerçekleşebilmesi için, sadece yayıcının mahkum olduğunu ilan etmek ve buna ait hüküm özetini yayınlamak yeterli olamaz; ayrıca yayının doğru olmadığını da gerekçeli olarak kamuoyunu duyurmak gerekir.

Kanuna göre, hüküm özeti bir veya iki kere, en çok üç gazete yayınlanır. İlanın kaç defa ve hangi gazetelerde yapılacağını mahkeme tayin eder. İlan edilecek hüküm esas mahkemesince verilmiş olandır. İlan masraflarını mahkum olan kimse öder.

Buradaki sıkıntı, özellikle ulusal ölçekte yayın yapan radyo ve televizyon yayınlarından dolayı milyonlarca insanın duyduğu ve gördüğü bir hakarete karşı Ceza Kanunu'undaki düzenlemeye göre; mahkemelerin zaman zaman sadece tirajı birkaç yüz binleri bulan gazeteleri kullanmasıdır. Radyo ve televizyonlarda milyonlara ulaşan bir karalamaya karşı, gazeteler yoluyla yüzbinleri bu karalamanın gerçeğe ya da hukuka aykırı olduğu hakkında bilgilendirebilmek yeterli olamaz. Bu sebeple, ya radyo ve televizyonlar hakkındaki 3984 sayılı Kanun metninde ek yapıla-

rak ya da Yargıtay'ın kararları ile kapsamı genişletme yoluyla, mahkeme kararının yayını açısından hakaretin yayınlandığı kitle iletişim araçlarının kullanılabilmesi yolunun açılması gerekir.[97]

Son olarak hatırlatalım, Ceza Kanunu'nun 38. maddesine göre, hakim, mahkumiyet hükmü ile birlikte ve davacı tarafından istendiği takdirde manevi tazminat ödenmesine karar verebilir. Fakat bazen hakim, davacının bu konuda CMUK 358/2'ye göre hukuk mahkemesine başvurması gerektiğini de söyleyebilmektedir.

3.1.6.2. Sövme

Günlük hayatta, radyo ve televizyonlarda yine çok rastlanan bir saldırı yolu da sövmedir. Ceza Kanunu'nun 482. maddesine göre; "**her kim, toplu veya dağınık ikiden fazla kimse ile birlikte her ne yolla olursa olsun bir kimsenin namus veya şöhret veya vakar ve haysiyetine saldırırsa üç aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezasıyla**" mahkum olur.

Suç, **yayın yoluyla işlenirse, failin göreceği ceza üç aydan bir seneye kadar hapis ve ikimilyon liradan onbeşmilyon liraya kadar ağır para cezasına** çıkar.

Sövme suçu, belli ve özel bir davranış ileri sürülmeksizin, bir kimsenin namus, şöhret veya vakar ve haysiyetine saldırıdır. Hakarette, suçlanan kişi için, "sen şunu yaptığın için böylesin" denirken; sövmede bir olayı sebep göstermeksizin "sen böylesin" denerek, onur ve saygınlığa saldırı söz konusudur. İşte popüler bir örnek.

Bir özel televizyonda, İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olan müdahilin ismi ve görüntüleri verilmek suretiyle, müdahilin; zorba, kanun tanımaz, hoşgörüden yoksun, saldırgan, özgür haberciliğe ve demokrasiye saygısız olarak tanıtılması hadisesinde, 19.30 ana haber bülteninden iki saat öncesinden başlamak şeklinde bunları kısa aralıklarla söyleyen ve ana haber bülteninde tekrar eden televizyon spikerinin cezalandırılması doğrudur. (Yar. 4. C.D. 26.10.1993 1993/5744 E. 1993-7181 K.)

Başka bir bilinen örnek verelim.

*Müdahil hakkında bir gazetede, "**Gölge Genelkurmay, Özal'ın savaş paşaları, Kontragerillalar**" başlığı ile yayınlanan yazıda, müdahilden bahsedilerek; hayali ihracatçı, hayali ihracatın babası, bu konuda ün yapmış kişi, işkenceci timin başkanı, grev kırıcısı tanımlamalarına yer verilmiştir. Yayın yoluyla sövmedir, cezalandırma doğrudur. (Yar. 4. C.D. 12.5.1992 1992/2874 E. 1992/3358 K.)*

---

[97] Sahir Erman, a.g.e., s.280

Bu kısa açıklama ve örneklerden sonra, sövme ile ilgili maddenin içindeki kelime ve kavramları açıklayalım.

Bu suçun oluşması için ilk şart, yayın sonucu onur ve saygınlığına saldırılan kişinin açıkça belli olmasıdır. Ancak, yazı, resim ve görüntülerden saldırılanın kim olduğu anlaşılmakta ise, mağdur belli sayılır.

Yayıncı, bir "özellik"ten söz etse, mesela, "işkenceci", "korkak", "alçak", "serseri", "homoseksüel", "esrarkeş", "fahişe", "ayı" dese, bunlar birer kötü huy veya özelliği belirtmeleri sebebiyle, sövme suçunu oluştururlar.

Ayrıca, söylenen söz ilgilinin bedeni bir arızasına da ilişkin olabilir. Bir kimse hakkında "şaşı", "topal", "kambur", "sarsak", "kel" demek veya ruhi ve bedeni bir hastalık yüklemek yahut gerçek dışı olarak belirli bir din veya ırkın üyesi olarak açıklamak da sövmedir.

Bunun gibi, saldırıya uğrayan kişiye bir olay yöneltilmekle beraber, bunu açıklayacak tamamlayıcı unsurlar belirtilmemişse, yine sövme söz konusu olur. Mesela bir kimse hakkında "katil", "hırsız", "dolandırıcı" gibi sözlerin söylenmesi halinde, her ne kadar ortada yasadışı bir davranışla suçlamak varsa da, bu davranış, "şunu öldürdün, şurada, şunun parasını çaldın" gibi belirli ve özel olmadığı için sövmedir.

Ancak, bu konuda suçun oluşabilmesi için dikkat edilecek nokta manevi unsurdur. Yayın organının saldırı amacı bulunmalıdır. Mesela, sırf acıyarak "zavallı topal" veya "kör" denirse, sövme suçu işlenmiş olmaz.

Bu açıklamalarımızda görülüyor ki, sövmenin bulunması için söylenen söz veya yapılan hareketin aşağılayıcı olması, yani örf ve adetçe veya kamuoyunun gözünde onur ve saygınlığı sarsacak güçte olması gerekir.

Sövme suçunda dolayısıyla bir aşağılama söz konusu olamaz. Yakınlarımızdan biri aleyhine işlenen sövme, üzüntü yaratsa da, direk bizim onurumuza saldırı değildir. Biz bunun için şikayette bulunamayız. Yani akrabama küfredildi diye savcılığa "atın bu yayıncıyı içeri" diyemeyiz. Fakat, radyo ve televizyon yayınında evli bir erkeğe "boynuzlu" demek veya el ile bu manaya gelecek bir işarette bulunmak, karısının kastedildiğini ifade eder ki, hem doğrudan doğruya kocanın, hem de dolayısıyla karının onurunu lekeler. Özellikle, bizim örf ve adetimize göre, bir kimsenin anasına, kız kardeşine veya karısına sövülmesi, o şahsın şerefini tehdit eden ağır bir saldırı sayılır ve bu saldırı gerek gerçek muhatabın gerekse ve dolayısıyla anasının, kız kardeşinin ve karısının onur ve saygınlığını sarsar.

Hakaret hakkında yaptığımız açıklamalar, sövme konusunda da geçerli olacağından, sövmenin de açık yahut üstü kapalı yapılabileceğini belirtmemiz gerekir.

rine olanak sağladığı bellidir. Bu nedenle, 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin "j" (yeni 4/ı) bendi ile kişileri küçültücü, aşağılayıcı yayın yapılmıştır. O halde Savcılığın dava açıp, Ceza Kanunu'nun 480. maddesinin sanıklarca ihlal edilip edilmediğinin mahkemede tartışılmasına fırsat vermesi gerekir. Eğer olayımızda şikayetçi olanların fikirleri eleştiriliyor dahi olsa, kullanılan sözcük ve cümleler incitici, küçük düşürücü, aşağılayıcı nitelikte olmamalı. Üslup uygun ve nazik değil ise; aşağılayıcı, küçük düşürücü ve amacı aşan cümleler kullanılırsa hukuka aykırı olur.

Netice olarak, olayımızda bir yayın yoluyla işlenen hakaret fiili var. Ancak Savcılık kamu davasına gerek görmediğinden başvuru olumsuz sonuçlanmış. Bu olayda, hem T.C.K. 480. ve hem de M.K. 24. ile B.K. 49. maddeleri ihlal edilmiş. Burada yapılacak iş takipsizlik kararına itiraz etmek olsa gerekir.

Takipsizlik kararının tebliği veya öğrenilmesi üzerine, bu kararı hukuka aykırı bulan ve suçtan zarar gören kişi, onbeş gün içinde bu kararı veren savcılığa en yakın ağır ceza mahkemesine itiraz eder. Bu itiraz dilekçesi, mahkemeye gönderilmek üzere aynı savcılığa verilebilir. Ağır Ceza Mahkemesi, dilekçeyi sanığa bildirerek cevabını alır. Gerek görürse soruşturmayı genişleterek ek araştırma yapar. İtirazı haklı bulursa kamu davasının açılmasına karar vererek gereği için dosyayı savcılığa gönderir. Savcı bir iddianame yazarak, davayı mahkemede açar.[100]

Bu aşamadan sonra, saldırıya uğrayan kişi, müdahale isteyerek, sanığın cezalandırılması için davaya da katılabilir.

Suçtan zarar görenin bir topluluk olması ihtimali vardır. Şayet bu topluluk tüzel kişiliği haiz değilse, topluluğa dahil olan herkes, tek başına dava açabilir. Buna karşılık sözü geçen topluluğun tüzel kişiliği varsa, fail aleyhine tüzel kişilik adına yetkili organ dava açar.

Tüzel kişiliği haiz olan bu topluluk, Ceza Kanunu'nun 383. maddesinin ikinci fıkrasında özel olarak belirtilen kurullardan biri ise, dava hakkı kurul başkanları veya parti ya da dernek temsilcileri tarafından kullanılır. Yargıtay'ın içtihadına göre bir partinin ilçe başkanının partiyi temsile ve adına dava açmağa yetkisi yoktur.[101]

Radyo ve televizyonlar ile ilgili sorumluluk, öncelikle genel Ceza Hukuku ilkelerine göre yayını kaleme alan, suça konu yayını gerçekleştirenler ile kontrol etmek durumunda olanlardadır.[102] 3894 sayılı Kanun ve ona bağlı Yönetmeliğin 18. maddesine göre; programı yapan veya yayını yöneten ile birlikte sorumlu müdüre aittir. Bu yönetmelik özel televizyon ve radyo yayıncıları için geçerlidir. 3984 sayı-

---

[100] Sahir Erman, a.g.e., s.284

[101] Sahir Erman, a.g.e., s.291

[102] Cevat Özel, Türk Medya Hukuku, İstanbul, 1999, s.200

lı kanunda 2002 yılında yapılan değişiklikle şirketin yönetim kurulu başkanının da sorumlu olduğu yazılmakla birlikte, değişikliğin bir üst cümlesi tazminat davası ile ilgili olduğundan bu sorumluluk bizce sadece tazminat davaları açısındandır ve yayın yoluyla işlenen suçlardan dolayı yönetim kurulu başkanının (bu yayını yapın şeklinde bir emir ve talimat verdiği haller dışında) sorumluluğu yoktur.

Kamu yayıncısı olan TRT'nin radyo ve televizyon programları için ilgili Kanun 28. maddesi sorumluları belirlemiştir. Buna göre; yayın metnini yazan, yayında görüntüsü ve sesiyle bu suçu işleyen, programı kontrol eden ve yayını yöneten kişidir. Spikerler ancak, o yayının yönetimi ve kontrolünde görevlilerse sorumludur. Yoksa eline bir yazı verilip, sadece okumakla görevli olan spikerler sorumlu değildir.

Kamu davası açılması için yapılacak şikayetin süresi; Bu konudaki genel zamanaşımı süresi ise, T.C.K.'nun 490. madde hükmüne göre belirlenmiştir. Burada da, şikayet altı ay içinde yapılmalıdır. Bu altı aylık müddetin başlangıcı suçun işlendiği gün olmayıp, mağdurun fiilden ve failin kim olduğundan haberdar olduğu gündür. Ancak, şikayet her halde zaman aşımı süresi içerisinde yapılmalıdır ki, bu süre, incelediğimiz suçlarda, beş seneden ibarettir. Bu sebeple mağdur fiili ve faili suçun işlendiği tarihten itibaren beş sene geçtikten sonra öğrenmişse ilgili maddeye göre artık dava veya şikayet edemez[103].

Ancak TRT yayınları için yayından itibaren altmış gün içinde dava açılması gereklidir. Yani şikayetçi altmış gün içinde savcılığa şikayette bulunacak ve bu altmış gün içinde de savcı kamu davasını açacaktır. Örneğin TRT yayını için otuzuncu gün savcılığa şikayet ettiniz ama savcı dosyayı incelerken kırk gün dosyayı elinde tuttu ve yetmişinci gün davayı açtı. Ne olacak? 2954 sayılı Kanun'un 28. maddesine göre yayının yapılmasından itibaren altmış günlük süre geçirildiği için bu dava görülemez ve mahkeme davayı reddeder. Bizce çok yanlış bir kanun maddesi. Acilen bu maddenin 3984 sayılı Kanuna paralel şekilde değiştirilmesi gerekir.

3.2. Yayıncılara Karşı Bazı Özel Davalar

3.2.1. Fikir ve Sanat Eserlerine ve Bunlarla İlgili Haklara Saldırılar

Ülkemizde ve Dünyada radyo ve televizyon yayınlarında fikir ve sanat eserlerinin kullanıldığını, kimi zaman yayınlarda yer alan programların fikir ve sanat eseri olduğunu ve bazen de yayınlarla fikir ve sanat eserleri ile ilgili hakların ihlal edildiğini görmekteyiz.

---

[103] Sahir Erman, a.g.e., s.292

Radyo ve televizyon yayınlarındaki önemli hukuksal alanlardan ilki eser ve yaratıların nasıl korunacağıdır. Bu alanda Ülkemiz açısından Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda 1995 ve 2001 yılında yapılan değişikliklerle çağdaş bir koruma sağlanmıştır diyebiliriz. Bu koruma iki alandadır. İlki tazminat ve yasaklama davaları ile, ikincisi ise ceza hükümleri doğrultusunda yapılan korumadır. Bu ikili ayrım ile ilgili düzenlemeleri incelerken öncelikle radyo ve televizyon yayınlarında kullanılan eser türlerine göre birkaç başlık ile korumanın kapsamını inceleyeceğiz.

Önce fikir ve sanat eseri türlerine bakalım. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu 1/B-a maddesindeki düzenlemesi ile; "sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak ***sayılan her nevi fikir ve (veya) sanat mahsulü***"nü **eser** olarak nitelendirmiş ve sadece eser olan yaratılara koruma sağlanmıştır. Bu tanımdan yola çıktığımızda bir ürünün eser sayılabilmesi için; fikri bir emeğin sonucu olması, yaratanının özelliklerini taşıması ve aşağıda belirteceğimiz eser türlerinden birinin kapsamı içinde nitelendirilmesi gereklidir.

Kanunda fikir ve sanat eserleri ;

-Dil ve yazı ile ifade edilen eserler,

-Bilgisayar programları ve bunların hazırlık tasarımları,

-Danslar, ve sözsüz sahne eserleri,

-Teknik ve ilmi fotoğraflar, haritalar, planlar, krokiler, resimler, maketler, mimarlık ve şehircilik ve sahne tasarımları olan **ilim ve edebiyat eserleri,**

-Her nevi sözlü ve sözsüz besteler olan **müzik eserleri,**

-Resimler, desenler, güzel yazılar, çeşitli maddelerin üzerine yapılan eserler, kaligrafi ve serigrafi,

-Heykeller, kabartma ve oymalar,

-Mimarlık eserleri,

-El işleri, tekstil ve moda tasarımları,

-Fotoğrafik eserler ve slaytlar,

-Grafik eserler,

-Karikatürler

-Her tür tiplemeler olan **güzel sanat eserleri,**

-Sinema eserleri,

-Diğer bir eserden yararlanılarak oluşturulan; tercümeler, roman, hikaye, şiir, piyes gibi bir eserden yararlanılarak oluşturulan televizyon ve radyo yapımları, musiki, güzel sanat, ilim ve edebiyat eserinden filme alınma, müzik aranjman ve tertipleri, külliyatlar, seçme ve toplamalar ile işleyenin özelliklerini taşıyan **işlenmeler ve derlemelerdir.**

Bu açıklama doğrultusunda radyo ve televizyon yayınlarında sayılan eserlerin pek çoğunun kullanıldığını görebiliriz. Bu tespiti yaptıktan sonra daha ileri aşamaya geçerek bir soru ortaya atmak gerekir.

Radyo ve televizyon yayınları içindeki tek tek programlar (yapımlar) FSEK'na göre eser sayılabilir mi? Sorunun cevabı tüm yapımları kapsar biçimde "evet" veya "hayır" değildir. Kimi yapımlar için "evet" kimi yapımlar için "hayır" cevabı verilebilir. Radyo ve televizyon programlarının oluşturulmasında fiziksel bir emek ve zamanın yanı sıra, estetik, kurgu ve sanatsal aktarım gibi zihinsel katkılarda bulunmaktadır. Bu nedenle bazı radyo ve televizyon programlarının FSEK md. 1/B'de belirtilen şartları ihtiva etmesi ve "eser sahibinin hususiyetini taşıması" ve böylece diğer eserlerden ayrılması kaydıyla ayrı bir eser olarak kabulü mümkündür.

Bu açıdan **radyo ve televizyondaki çizgi filmler, dizi filmler, belgeseller, klipler ve sinema filmleri "sinema eseri"dir.**

Bunun dışındaki bağımsız bir radyo veya televizyon programı şeklindeki tiyatro sanatına ve edebiyat sanatına dayalı eserler ve skeçler "işlenme" eser olduğundan bu kapsamda bir korumadan yararlanır. Bu tür radyo ve televizyon programlarının eser sayılması hakkındaki düzenleme FSEK md. 6 da bulunmaktadır. Burada, "tercümeler; roman, hikaye, şiir ve tiyatro piyesi gibi eserlerden birinin bu sayılan nevilerden bir başkasına çevrilmesi; musiki, güzel sanatlar, ilim ve edebiyat eserlerinin film haline sokulması ve radyo ve televizyon ile yayıma müsait bir şekle sokulması; musiki aranjman ve tertipleri; güzel sanat eserinin bir şekilden diğer şekillere sokulması; belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde seçme ve toplama eserler tertibi; başkasına ait bir eserin izah veya şerhi yahut kısaltılması" **"işlenme eser"** olarak kabul edilir denmektedir.

Birçok tür fikir ve sanat eserini aynı anda içinde barındıran müzik **eserleri koleksiyonları (müzik liste programları, aşk şarkıları, Dede Efendi şarkıları gibi) veya edebiyat eseri koleksiyonlarını (aşk şiirleri, gurbet hikayeleri gibi) içeren televizyon veya radyo programını ise; derleme eser olarak da kabul edebiliriz.** FSEK 1/B maddesinin d bendinde " özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, .. muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı so-

nucu olan eser" derleme eser olarak belirtilmiştir. İşte bu kapsama uyan kimi radyo ve televizyon programları da derleme eserdir.

Radyo ve televizyon programları içinde FSEK'na göre eser olanları bu şekilde belirledikten sonra programların içine bakalım.

Radyo ve televizyon yayınında veya programlarında sunulanlar; müzik, ses, metin, resim, grafik, dekor, bilgisayar programı gibi her biri eser olan birçok unsurdan oluşmaktadır. Radyo ve televizyon yayınlarının veya programlarının içeriğindeki FSEK madde 2, 3, 4, 5 ve 6 da sayılan her bir fikir ve sanat ürünlerinin de ayrı ayrı koruma kapsamında olduğunu söyleyelim.

Bunlar dışındaki maç yayını, toplantı yayını, haberler, haber programlar, tartışmalar, hava durumu, eğlence programları, sabah kuşağı ve bunlar gibi radyo ve televizyon programları FSEK kapsamında bir eser olmadığından eserlerin yararlandığı korumadan yararlanmaz. Ama FSEK daki 84. madde ve TTK haksız rekabet hükümleri gibi genel düzenlemeler kapsamında kısmi bir korumadan yararlanır.

Bu açıklamaların ardından öncelikle bir radyo veya televizyon programı şeklindeki eserler açısından yaratım aşamasından başlayarak eser sahibi kimdir ve bu eser sahipliği devrinde ne gibi hukuk kuralları geçerlidir, onları inceleyelim.

FSEK 8. madde doğrultusunda "bir eserin sahibi onu meydana getirendir" ana kuralı ile eser sahipliği belirlenmektedir. Bu nedenle bir eser oluşturmak kaydıyla yayının içeriği öncelikle onu yaratan kişiye aittir. Eğer bu kişi bağımsız bir eser yaratıyorsa bir sorun yoktur. Sadece sinema eserleri için özel bir durum sözkonusudur. Sinema eserlerinde 1995 yılındaki değişiklikten sonra eser sahibi; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarıdır.[104] Canlandırma tarzında yapılmış eserlerde animatör de eserin sahipleri arasındadır. Sinema filmi "**yapımcı**"sı eser sahiplerinden ve oynayan, yorumlayan, anlatan kişilerden mali hakları kullanma yetkisi aldıktan sonra bu eserin yayınına izin verme ve yasaklama yetkisine sahiptir. Sinema ile ilgili başka bir düzenleme de 3257 sayılı **Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu**'nda (R.G., T. 07.02.1986, S. 19012) yer almaktadır. Müzik eserleri ile Sinema eserleri hakkındaki bu düzenlemede yukarıda belirttiğimiz hükümler saklı kalmak şartıyla, eserlerin çoğaltma, yayma ve gösterim hakkı işletme belgesi sahibine aittir. Bu eserlerin çoğaltma hakkı ve sorumluluğu; kayıt ve tescili **Sinema Filmi, Video, Plak ve Ses Kaseti İşletmecilerine Verilecek İşletmeci Ruhsatı Hakkında Yönetmelik** (R.G., T. 04.09.1986, S. 19211) hükümlerine göre yaptırana aittir. Bu hak sahibinin izni olmadıkça eserler üzerinde her türlü

[104] 1995 yılındaki FSEK değişikliği öncesi yapılan sinema eserlerinde eser sahibi yapımcıdır.

tasarruf yasaktır. Kayıt ve tescil edilmeyen bir eser; gösterme, çoğaltma ve yayma hakkına konu olamaz. Kayıt ve tescilden sonra telif hakkının herhangi bir yolla devredilmesi eser üzerinde herhangi bir değişiklik yapmak hakkını vermez.

Ancak bir kişi radyo veya televizyon programını yeni bir eser olarak yaratırken müzik, resim, ilim veya edebiyat eserlerini işleyip bağımsız bir eser olan "işlenme eser" yaratıyorsa, bu bağımsız eser sahiplerinden FSEK 52. madde doğrultusunda yazılı bir sözleşme ve tasarrufla izin almış olmalıdır. İşlenme eserin sahibi asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak kaydıyla onu işleyendir. Bu eser sahipleri mali hakları bir yazılı sözleşme ile yapımcı bir kişi veya şirkete yada yayıncı kuruluşa devretmiş olabilirler. Yahut FSEK 18. maddeye göre yayıncı kuruluş veya yapımcı şirket çalıştıran ilişkisi ile bu eserleri kendisi için ürettirmiş olabilir ve bu halde yayıncı kuruluş veya yapımcı şirket mali hakları tek başına kullanır.

Özellikle işlenmelerde eserde değişiklik yapılacaksa bu manevi hak, mali haklara bir başka üçüncü kişi sahip olsa bile sadece yaratıcı eser sahibine ait olduğundan bu alanda da izin gereklidir.

Birden fazla kişinin meydana getirdikleri eserin, kısımlara ayılması mümkün ise bunlardan her biri meydana getirdikleri kısmın sahibidir (FSEK, Md. 9). Burada söz konusu olan bir fikir ve sanat eserinin birden çok kısımdan oluşması, eserin her kısmının diğer kısımlardan bağımsız olarak tek başına bir varlığa sahip olması ve bu kısımların her birinin farklı kimseler tarafından hazırlanmasıdır. Bir fikir ve sanat eserini oluşturan kısımların bağımsız olarak bir varlığa sahip olmaları, her birinin diğer kısımların onu tamamlamasına gerek duyulmadan tek başına eser olarak değerlendirilebilmesi demektir. Örneğin, bir fotoğraf sanatçısının ve bir sanat tarihçisinin birlikte anlaşarak bir sanat tarihi kitabını hazırlaması, bir müzik eserinin bestesinin ve güftesinin ayrı ayrı değerlendirilebilmeleri. Bir bilim eserinin fotoğraflarının ayrı, kendisinin ayrı basılması, bir güftenin notasız veya bestenin güftesiz basılması mümkündür. Birden fazla kişinin birlikte meydana getirdiği eserlerde aksi kararlaştırılmış olmadıkça, eseri meydana getirenlerden her biri, bütün eserin değiştirilmesi veya yayımlanması için diğerlerinin iştirakini isteyebilir. Diğer taraf haklı bir sebep olmaksızın iştirak etmezse, mahkemece müsaade verilir. Bu hüküm mali hakların kullanılmasında da uygulanır (FSEK, Md. 9). Birden fazla kişinin eser meydana getirmesi ile ilgili bir başka düzenleme de FSEK'nun 10 uncu maddesinde karşımıza çıkmaktadır. Anılan maddeye göre, birden fazla kişinin iştirakiyle meydana getirilen eser ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa, eserin sahibi onu meydana getirenlerin birliğidir. Burada da anlaşılması gereken birden fazla kişinin eserin oluşmasına yaratıcı katkılarının olması ve yapılan katkıların bağımsız olarak bir varlığa sahip olmalarının mümkün olmamasıdır. Örneğin iki mimarın birlikte çizdikleri bir proje, iki heykeltıraşın birlikte yaptıkları bir heykel, iki bilim adamının

bölümlere ayırmadan hazırladıkları bir bilim eseri. Birden fazla kişinin iştirakiyle meydana getirilmiş olan eserlerde, esere katkıları olan kişilerin meydana getirdikleri kısımlar teşhis edilmesine rağmen eser bir bütündür ve kısımlara ayrılması halinde eserin bütünlüğü yok olur. Birliğe adi şirket hükümleri uygulanacaktır. Eğer eser sahiplerinden biri, birlikte yapılacak bir işleme haklı bir sebep olmaksızın izin vermezse, bu izin mahkemece verilebilir. Esere herhangi bir saldırı söz konusu olduğunda, buna karşı her biri tek başına hareket edebilir. İştirak halinde eser sahipliğinde, eser üzerindeki haklar eser sahiplerini bir araya getiren gerçek veya tüzel kişi tarafından kullanılır. Ancak, eser sahiplerini bir araya getiren gerçek ve tüzel kişilerin bu hakları kullanabilmeleri ararlarındaki sözleşmede veya hizmet şartlarında ya da eser meydana getirildiğinde yürürlükte olan kanunlarda aksine bir hüküm bulunmamasına bağlıdır.[105]

FSEK'nun 11'inci maddesine göre yayımlanmış eser nüshalarında veya güzel sanat eserinin aslında, o eserin sahibi olarak adını veya takma adını kullanan kimse, aksi sabit oluncaya kadar o eserin sahibi sayılır. Eğer bir eserin sahibi belli değilse 12 nci maddeye göre, yayınlayan o da belli değilse çoğaltan eser sahipliği hak ve yetkilerini kullanır. Umumi yerlerde veya radyo ve televizyon aracılığıyla verilen konferans ve temsillerde, mutad şekilde eser sahibi olarak tanıtılan kimse, eser sahibi olarak bir başkası yoksa o eserin sahibi sayılır.

Sinema ve müzik eseri sahipleri ve yapımcılar, sahip oldukları manevi ve mali hakların ihlal edilmemesi, sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesi için eserlerini kayıt ve tescil ettirirler. Özellikle mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin tespiti için sinema ve müzik eserleri açısından zorunlu olan kayıt ve tescil, 5846 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler çerçevesinde diğer eser grupları için de söz konusudur. 5846 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesine göre eser sahipleri isterlerse eserlerini ve mali haklara ilişkin yararlanma yetkilerini, usul ve esasları Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmeliğe göre kayıt altına aldırabileceklerdir.

Bir radyo ve televizyon programının hazırlanmasında biraz daha karmaşık görünen, genel olarak rastlanan bu işin üçüncü kişilere çeşitli biçimlerde yaptırılmasıdır.

FSEK 18'inci maddeye göre; yaratım, çalıştıran ve tayin eden olan gerçek veya tüzel kişinin işçisi veya hizmetlisi tarafından yapılmış olursa ve eserin üzerindeki hakların işçi veya hizmetli tarafından kullanılacağı özel olarak **bir sözleşme ile düzenlenmemişse** veya **işin mahiyetinden** bu yönde bir sonuç çıkarılması müm-

[105] Jale Sarmaşık, Radyo Ve Televizyon Yayıncılığında Eser Hakları, www.hukukcu.com

kün değilse, program içeriğini hazırlayan kişi, eserin sahibi olmakla birlikte eserden kaynaklanan malî haklar ve her türlü yararlanma, kullandırma ile devir haklarını işveren kullanır. Kanunda 2001 yılında yapılan değişiklikle eskiden mali haklar işverene aitken bu değişiklik sonucu sadece kullanma hakkı işverene geçmiştir. Bu ise uygulamada karmaşa yaratacak ve sonuç yargı kararları doğrultusunda ortaya çıkacaktır.

Bu alandaki bir başka dikkat edilmesi gereken konu ise, FSEK 48'inci maddeye göre, eserin devredilmesinin eğer eser henüz meydana getirilmemiş veya tamamlanmamışsa geçerli olmamasıdır. Bu nedenle ileride gerçekleşecek yapımlara, senaryolara veya yönetmenliğe ilişkin sözleşmelerin mali hakların devri hükümlerini taşıması yerine FSEK 50'inci maddeye göre yaratıldıktan sonra devrini taahhüt eden tasarruflar şeklinde yapılması gereklidir.

Radyo veya televizyon kuruluşu tarafından yayınlanacak program (bir eser olması kaydıyla) bir üçüncü kişiye, mesela bir yapım şirketine hazırlatılmış olabilir. Bu durumda tarafların arasında yazılı sözleşme önem kazanır. Sözleşme ile bu haklar hazırlatana devredilmedikçe mali ve manevi haklar yaratanlardadır. Fakat mali haklar sözleşme ile devredilebilir. Bazı bilim adamları bu işin hizmetli ve işçi düzenlemesinde olduğu gibi istisna veya vekalet ilişkisine dayandığından mali hak sahibi çalıştırandır deseler bile[106] bu yorum mahkemelerce kabul edilmeyebilir. Bu sebeple işi sağlama bağlayıp yazılı sözleşme ile mali hakları ve kullanma yetkisini devralmak gerekir kanaatindeyiz. Burada sadece formatın dışarıdan alınması halinde bu format içinde eserin daha sonra güncellenmesi ise yeni "işlenme eserler" doğuracağından ve eserde değişiklik yapılması sadece eser sahibinin manevi hakkı olduğundan bunun devri sorun yaratır. Bu sorunu aşmak için en azından işlenmeler hakkında değişiklikler açısından önceden izin alınmasında yarar vardır. Burada alınan izin çok geniş kapsamlı olsa bile sınırlama sözkonusudur. Zira, FSEK 16'ıncı maddesi "eser sahibi kayıtsız ve şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa bile eserin mahiyet ve özelliklerini bozan her türlü değiştirmeleri men edebilir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür" düzenlemesini içerir.

Radyo ve televizyon yayınlarının veya programlarının içeriğinde şiir, hikaye, makale, deneme, bilgisayar programları gibi ilmi ve edebiyat eserleri, bedîî niteliği bulunmayan teknik ve bilimsel çizimler, sözlü ya da sözsüz musikî eserleri, güzel sanat eserleri, bunların resimleri ile sinema eserlerinin kullanıldığını görmekteyiz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi radyo ve televizyon yayınlarında kullanılan eserlerin, eser sahiplerinden yazılı izin alınmadan kullanılması veya bunların işlenmesi yo-

[106] Şafak Erel, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara, 1998, s.81

luyla "işlenme", "seçme ve toplama eser" veya "külliyat" şeklinde yahut başka biçimlerde bağımsız eserlerin yaratılması mutlaka eser sahiplerinin iznini gerektirmektedir.

Bu eserlerin sahibi olan yaratıcılar manevi ve mali haklara sahiptirler.

Eser sahiplerinin manevi hakları; eseri istediği zaman ve tarzda kamuya sunma hakkı, eserin içeriği hakkında bilgi verme hakkı, eser sahibinin adını gösterme hakkı, eserde değişiklik yapılmasını yasaklama hakkı ve eserin bütünlüğünü koruma hakkıdır. Bu haklar eserin yaratıcılarına ve onların mirasçılarına ait olup başkalarına devredilemez.

Eser sahibinin mali hakları ise; işleme, çoğaltma, yayma, temsil (sunum), işaret, ses ve /veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim ile pay ve takip haklarıdır.

Bu saydığımız haklar yaratıcı olan eser sahipleri ve mirasçılarına ait olmakla beraber, bir eseri icra eden sanatçılar, o eseri veya işlenmelerini ilk defa kayıt eden radyo ve televizyon kuruluşları ile o eserin yapımını sağlayan yapımcılar da eser sahibine bağlantılı haklara sahiptir ve bunlar da mali ve manevi hakları kendi katkıları doğrultusunda kullanabilirler. Bunlar dışında FSEK 18. maddeye göre aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılınadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran ve tayin edenlerce kullanılır. Tüzel kişilerin organları hakkında da bu kural geçerlidir.

Bu özel düzenleme dışında bir eserin sahibi onu yaratan, meydana getiren olduğundan sayılan hakları kullanma yetkisi de kendisine aittir. Bu haklardan mali hakları yazılı bir şekilde başkalarına sınırlı veya sınırsız olarak devredebilir. Bu alandaki düzenlemelere kaynak **Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi'**nin mükerrer 11'inci maddesindeki düzenlemedir. Buna göre;

"Edebiyat ve sanat eserleri sahipleri:

(i) Eserlerinin radyo ve televizyon ile yayınlanmasına veya telsiz olarak işaret, ses veya görüntü nakline yarayan her türlü araçla topluma iletilmesine;

(ii) Eserinin kablo ile topluma iletimine veya radyo ve televizyon yayınlarının kaynak kuruluştan başka bir kuruluş tarafından yapılması halinde tekrarlanmasına;

(iii) Radyo ve televizyon ile yayınlanan eserinin hoparlör ile veya diğer benzer bir araçla ya da işaret, ses ve görüntü nakleden bir araçla topluma iletimine,

izin verme hususunda inhisari bir hak sahibidir..."

Bu nedenle **bir eseri radyo ve televizyon yayınlarında veya programlarında kullanabilmek için eser sahibi veya devrettiği ve yetki verdiği kişilerden yazılı izin alınması genel kuraldır.** Ancak bu genel kuralın istisnaları da FSEK'da gösterilmiştir. Bu istisnalar yani **eser sahibi veya yetkili kişilerden izin alınmadan eserin kullanılabilme halleri ve kullanılabilen eserler şunlardır.**

-Kamu yararı amacıyla güvenlik ve adli amaçlarla,

-Mevzuat ve mahkeme kararları,

-Nutuklar,

-Yayınlanmış eserlerin eğitim ve öğretim kurumlarında temsili ,

-Eğitim ve öğretim amacıyla seçme ve toplama yapma amacıyla,

-Bazı bölümlerin belli olacak şekilde kaynak gösterilerek iktibası amacıyla,

-Özel çaba ile elde edilenlerde 24 saat sonra kullanma sınırlamasına uyularak günlük haber ve bilgiler,

-Basın özetleri,

-Haber ve bilgilendirme amacıyla,

-Kar amacı güdülmeksizin ve sahibinin meşru menfaatlerine zarar vermeksizin şahsi kullanım amacıyla,

-Bazı sınırlamalarla güzel sanat eserlerini umumi mahallerde teşhir amacıyla.

Özellikle radyo ve televizyonlar açısından izinsiz olarak fikir ve sanat eserlerinin kullanılabilmesi durumunun ayrıntılarına bakarsak şunları görürüz.

FSEK madde 32'ye göre, Meclis'te, kongrelerde, diğer resmi toplantılarda, mahkemelerde ve genel toplantılarda söylenen söz ve nutukların haber ve bilgi vermek maksadıyla çoğaltılması, radyo vasıtasıyla veya başka surette yayımı serbesttir. Hadisenin içeriği ve durumun icabı gerektirmediği hallerde söz ve nutuk sahiplerinin adı zikredilmeyebilir.

FSEK 36'ıncı madde gereğince, Basın Kanunu'nun 15'inci maddesindeki özel çaba ile elde edilenlerde 24 saat sonra kullanma sınırlamasına uymak şartıyla basın veya radyo tarafından umuma yayılmış bulunan bilgi ve haberler kısmen aktarılabilir veya alıntı yapılabilir. Yine gazete ve dergilerdeki toplumsal, politik ve ekonomik konulara ilişkin makale ve fıkralardan basın özetleri şeklinde alıntılar yapmak mümkündür. Bu şekilde alıntı veya aktarma (iktibas) yapılacaksa alınan kaynak, tarih, sayı ve alınan kimsenin adının verilmesi gerekir.

FSEK 37'inci maddeye göre ise; haber mahiyetinde olmak ve bilgilendirme kapsamını aşmamak kaydıyla, günlük olaylara bağlı olarak fikir ve sanat eserlerinden bazı parçaların radyo ve televizyon yayın ve programlarına alınması için eser sahiplerinden izin almaya gerek yoktur. Dikkat edilirse parçalardan bahsediyoruz. Tamamının alınması ise, eser sahibinin hukuki menfaatlerine zarar vereceğinden mümkün değildir.

Eğer eser yetkisiz kişilerce ve izinsiz olarak radyo ve televizyonlardan sunuluyorsa tazminat ve ceza davaları söz konusu olur. Yine aynı davalar verilen iznin kapsamı dışına çıkılmışsa da sözkonusudur. Eseri kitap veya film olarak yayınlama hakkı olan kişinin bu eseri başka bir yayın türü olan radyo ve televizyonda veya başka bir iletişim aracında yayınlaması da hukuka aykırıdır. Zira FSEK 52'inci maddeye göre eser sahibinin mali haklarından biri olan temsil (sunma) ve umuma iletim; ancak konusu olan hakkı açıkça gösteren yazılı bir sözleşme veya tek taraflı bir izin tasarrufu ile sözkonusu olabilir. Bir eserin tüm yayın araçlarında yayınını amaçlayan bir sözleşmede genel bir ifade ile her tür çoğaltma, yayma veya yayın hakkı alınmışsa kanaatimce buna radyo ve televizyon da dahildir. Bu her türlü hakkın alındığı şeklinde kapsayıcı yorum yapılırken sözleşmenin diğer hükümleri ve bütünündeki amaç da göz önüne alınmalıdır. Her tür çoğaltma, yayma ve yayınlama hakkını kapsayan izinler ya sadece bir kişiye verilir ve münhasırdır, yani başkasına da eser sahibince verilmez. Ki buna tam ruhsat deriz ve bu izni alan aldığı mali hakları başkalarına da devredebilir. Veya sadece **basit ruhsat** (izin) denen bir yöntemle eser sahibi veya devralan kişi tarafından üçüncü kişilere devredilmemek üzere sadece verilen kişinin kullanımı amaçlanarak verilebilir. Bu durumda eser sahibi aynı hakkı başkalarına da verebilir.

FSEK 43'üncü maddenin ikinci fıkrasına göre; radyo ve televizyonlar yayınlarında kullandıkları fikir ve sanat eserleri için eser sahipleri, bağlantılı hak sahipleri, mali hakları devrettikleri kişiler, mirasçıları veya ilgili meslek birliklerinden izin almak ve yazılı sözleşme yaparak gerekli bedelleri ödemek zorundadırlar. **Maddenin yazımında bir gariplik vardır. Şöyleki; ilk fıkrada sahneye konmuş eserlerle ilgili önceden izin almak zorundadırlar denmiştir. Ancak ikinci fıkrada diğer fikir ve sanat eserleri için de yine izin zorunluluğu konulmuştur. Netice olarak sahneye koyulmuş eserler de kapsama dahildir.**

Bu başlık altında son olarak özellikle radyo ve televizyonlarda müzik eseri yayını ve müzik klibi yayını ile ilgili gündeme gelen telif hakkı sorununa da değinmek istiyoruz.

Eser ve/veya komşu hak sahiplerinin izni, bir başka deyişle radyo ve televizyonda yayın için gerekli hakların kullanılması konusunda lisans (ruhsat) alınmaksızın bir müzik eserin yayınlanmasının, eser ve bağlantılı hak sahibinin özellikle ço-

ğaltma ve umuma iletim hakkına ve FSEK 80'inci maddesinde düzenlenen haklara tecavüz teşkil edeceği yukarıda genel hükümler anlatılarak kapsanmıştır.

Müzik eserlerinin eser veya bağlantılı hak sahiplerinden izin alınmadan radyo ve televizyonlardan sunulması ile kanaatimizce FSEK 25'inci maddedeki umuma iletim hakkı asıl olarak ihlal edilmektedir. Bu hak düzenlenirken "bir eserin ... radyo- televizyon, uydu ve kablo gibi telli veya telsiz yayın yapan kuruluşlar vasıtasıyla ... işaret, ses ve görüntü nakline yarayan araçlarla yayınlanması veya ... yeniden yayınlanması suretiyle umuma iletilmesi hakkı münhasıran eser sahibine aittir " ve "eser sahibi, eserinin ...nüshalarının telli veya telsiz araçlarla satışı veya diğer biçimlerde umuma dağıtılmasına veya sunulmasına ve gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda eserine erişimini sağlamak suretiyle umuma iletimine izin vermek ve yasaklamak hakkına da sahiptir" denilerek izinsiz radyo ve televizyon yayınlarına karşı eser sahibi korunmuştur. Eser sahibinden bu hakları devralanlar ve FSEK 80'inci madde gereğince komşu hak sahibi olan icracı sanatçılar, fonogram yapımcıları ve radyo ve televizyon kuruluşları da kendi faaliyet ve ürünleri açısından aynı haklara sahiptirler.

Eser sayılan radyo ve televizyon programlarının veya radyo ve televizyon programları içindeki bağımsız fikir ve sanat eserlerinin korunması FSEK hükümlerine tabidir. Eser sahipleri bu eserlere yapılan tecavüzlerde gerekli davaları açarlar. Eser sahibi olmamakla beraber radyo ve televizyonlar FSEK'deki hükümlerden yararlanarak ikili bir koruma sisteminden yararlanırlar.

1-Bağlantılı Hak Sahipliği ve Buna Dayanan Koruma:

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre "eser" olan yayınlar ve programlar için kullanılan bir koruma yöntemidir.

Radyo ve televizyon kuruluşlarının ürünleri olan yayınların diğer kişi ve kuruluşlar tarafından yetkisiz olarak kullanımını engelleyecek önlemler, uluslararası alanda ilk olarak **Televizyon Yayınlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'** nde (R.G., T. 08.08.1975, Sy. 15320) ele alınmıştır. Sözleşmenin amacı, giriş bölümünde "... Müzik, dramatik icra ve benzeri programların düzenleyicileri ve spor olayları organizatörleri, programların özel olarak izlenmesinden başka amaçlarla kullanılmaması şartıyla diğer ülkelere yayınlanmasına muvafakat ettikleri halde, televizyon kuruluşlarının çoğunluğun kendi yayınlarının tekrarlanmasını, tespitini ya da umuma arzını önlemeye muktedir bulunmamaları nedeniyle söz konusu program değişiminin engellendiği..." dikkate alınarak, "...halen incelenmekte olan "Komşu Haklar"a ilişkin Evrensel Sözleşme gerçekleşinceye kadar yalnız televizyon yayınlarına inhisar eden mahdut süreli, bölgesel bir anlaşma akdinin uygun ola-

cağı..." düşünülerek, Avrupa ülkeleri arasında televizyon programları değişimini gerçekleştirecek bazı temel kuralların tespiti olarak belirtilmektedir.

Televizyon Yayınlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşme'nin 1 inci maddesine göre yayın kuruluşları, Sözleşmeye taraf olan devletlerin ülkelerinde:

a) Yayımlarının tekrarlanmasına,

b) Yayımların telle umuma yayılmasına,

c) Yayımların işaret, ses ve görüntü nakline yarayan herhangi bir umuma ulaştırılmasına,

d) Yayımların tespitine, fotoğraflarının alınmasına ve bu gibi tespitlerin çoğaltılmasına,

e) Hak sahibi kuruluşun, bu paragrafın (d) sözü edilen tespit ve çoğaltmaların satılmasına izin verildiği haller dışında, bu paragrafın (d) bendinde değinilen tespit ya da çoğaltmalar yoluyla yayımlarının tekrarlanmasına, telle yayımına ya da toplum önünde icra edilmesine,

izin verme veya bunu yasaklama hakkından yararlanırlar.

Sözleşme'nin 2 nci maddesinde ise, öngörülen bu korumanın süresinin, sözleşmeye taraf bir ülkede yapılan ilk yayım yılını izleyen onuncu takvim yılı sonuna kadar olduğu belirtilmektedir.

Radyo ve televizyon yayınlarının korunmasına ilişkin önlemlerin alınması gereğinin gerekçesi; radyo ve televizyon yayıncılığının haber, eğlence, kültür, spor vb. alanda önemli yatırımları ve insan emeğini bir araya getirecek büyük bir organizasyonu gerektirmesidir[107].

Diğer yandan, teknolojik gelişmeler televizyon yayınlarının haksız yollardan kolayca elde edilmesini sağlamaktadır. Bu haksız kullanımda, kıtalar ve ülkeler arasında kültür ve sanat olaylarının iletiminde ve televizyon programları taşıyan sinyallerin dağıtımında etkin bir araç olan haberleşme uyduları rol oynamaktadır. Televizyon programları taşıyan sinyallerin yer istasyonundan uyduya, uydudan yer istasyonu arasında gidip gelişi sırasında yayınların yetkisiz yayın kuruluşları tarafından alınabilmesi ve yayınlanabilmesi mümkün olduğundan, bazı yayın kuruluşlarının bu yolla haksız kazanç sağlamaktaydı. Bu haksız yararlanmayı engellemek için bazı yayın kuruluşları yayınlarını şifreleyerek uyduya vermeyi tercih etmektedir[107]

[107] Akın Beşiroğlu: Düşünce Ürünleri Üzerinde Haklar, APB Yayınları, Ankara, 1999. s.173

Radyo-televizyon yayınlarının haksız kullanımı karşısında bu yayınların korunmasına ilişkin düzenlemeleri içeren uluslararası alanda önemli bir anlaşma 26 Ekim 1961 tarihinde Roma'da imzalanarak 18 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren **Yorumlayan ve İcracı Sanatçılar, Plak Yapımcıları ve Radyo Kuruluşlarının Korunmasına Dair Uluslararası Konvansiyon'dur. Roma Sözleşmesi olarak bilinen bu Sözleşme'ye Türkiye' nin katılımı, 7 Temmuz 1995 tarih ve 4116 sayılı Kanunla olmuştur.**

İcracı sanatçı ve fonogram üreticilerinin, radyo ve televizyon yayınlarının tanımlarının verilmiş olduğu Sözleşme' nin 3 üncü maddesinde icracı sanatçı; aktör, şarkıcı, müzisyen, dansöz, temsil veren, şarkı söyleyen, şiir okuyan ve bunun gibi edebi ve artistik eserleri icra eden diğer kişiler olarak tarif edilmektedir. Yine aynı maddede, fonogram, özellikle icra sonucu meydana gelen seslerin ve diğer melodilerin tespit edilmesi olarak ifade edilmekte ve bu gibi sesleri kayıt eden kişiler de fonogram yapımcısı; radyo yayını da seslerin veya resim ve seslerin, umumun istifade edilebileceği şekilde radyo dalgaları ile yayını olarak tanımlanmıştır. Sözleşme'nin bütünü ele alındığında "televizyon yayını" kavramının anılmadığı görülmektedir. Ancak, "radyo yayını"nın tanımı yapılırken "ses ve resim" ifadesinin kullanılması bu tanımın ve radyo yayınları için söz konusu olan kuralların televizyon için de geçerli olduğunu göstermektedir. Zira, radyo kavramını teknik araç olarak ele aldığımızda bu aletin resim iletme özelliği olmadığı, bu özelliğin televizyona özgü olduğu ortadadır.

Diğer yandan anılan maddenin (g) bendinde de, bir yayın kuruluşunun yapmış olduğu yayının, diğer bir yayın kuruluşu tarafından aynı anda yayını halinde "tekrar yayın" uygulaması olduğu belirtilmiştir.

Roma sözleşmesinin 13 üncü maddesinde radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarını koruma esasları düzenlenmiştir.

Anılan maddeye göre kullanılma şartları, bu hakkın korunması kendisinden istenen ulusal mevzuatınca tayin edilecek olan yayın kuruluşlarına yayınları üzerinde tanınan haklar ve yetkiler dört grupta toplanmaktadır.[108]

I. Radyo televizyon kuruluşları yayınların tekrar yayınlanmasına izin verme veya izinsiz yapılan yayınları men etmek yetkisine sahiptir. Bu yetki kaynak ülke dışındaki ülkelerde yapılabilecek izinsiz yayınların yanısıra kaynak ülke içindeki diğer yayın kuruluşlarının yaptıkları izinsiz yayınları da kapsamaktadır.

II. Radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarının tespit edilmesine izni verme ve izinsiz tespitleri önlemek yetkisi vardır.

[108] Jale Sarmaşık, Radyo Ve Televizyon Yayıncılığında Eser Hakları, www.hukukcu.com

III. Radyo ve televizyon kuruluşlarına tanınan bir başka yetki yayınların çoğaltılmasına ilişkindir. Yayınların çoğaltılmasına izin verme ve izinsiz çoğaltılmalarını önleme yetkisi iki şekilde ele alınmıştır.

(1)Yayın kuruluşları yayınlarının izinsiz yapılan tespitlerinin çoğaltılmasına izin verebilir veya men edebilir.

(2)Yayın kuruluşları yayınlarının; (a) özel kullanım (b) güncel olayların bildirimi ile ilgili olarak küçük alıntıların kullanılması (c) bir yayın kuruluşu tarafından kendi araçları ile kendi yayınları için geçici tespit yapılması (d) eğitim ve bilimsel araştırmalar yapmak amaçlarının dışında bir amaç için çoğaltılmasına izni verebilir veya men edebilir.

IV. Yayın kuruluşları, halkın giriş ücreti ödeyerek girebileceği mahallerde, televizyon yayınlarının halk istifadesine çıkarılmasına izni verebilir veya men edebilirler.

Ülkemizde bu uluslar arası düzenlemelere paralel olarak FSEK da gerekli değişiklikler yapılmış ve bugünkü düzen kurulmuştur. FSEK 80 nci maddesinin 1 nci bendine göre; eser sahibinin izniyle bir eseri ilk defa tespit eden radyo ve televizyon kuruluşlarının komşu hakları vardır. Aynı maddenin 1/C bendine göre; radyo ve televizyon kuruluşları yayınlarının tespit edilmesine, bu tespitlerin (bant kayıtlarının) çoğaltılmasına, telli- telsiz her türlü araçla yeniden yayınlanmasına ve girişi ücrete tabi yerlerde gösterilmesine izin vermek ve yasaklamak haklarına sahiptirler. FSEK'nun 82 nci maddesi radyo-televizyon yayınları ile ilgili hükümlerin; merkezleri Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde olan veya Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki yansıtıcı ile yayınlanan radyo-televizyon programlarına ve Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine göre korunan radyo ve televizyon kuruluşlarına uygulanacağını belirtmektedir. Radyo-televizyon kuruluşlarının hakları programının ilk yayınlandığı tarihten başlayarak 70 yıl devam eder.

Bu Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun uygulanması açısından çıkarılmış olan, **Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği**'nde 17'nci maddesine göre yayın kuruluşlarının yazılı iznini gerektiren durumlar şunlardır:

"... a) Bir tespit izinsiz olarak yapılmışsa, bu tespiti izleyen yayınların tümünün ya da bir kısmının çoğaltılması,

b) Yayınlarının başka yayın kuruluşları tarafından aynı anda ya da yeniden telli ya da telsiz olarak yayınlanması,

c) Yayınlarının başka kişi ya da kuruluşlar tarafından giriş ücreti olan yerlerde toplumun istifadesine sunulması..."

Görüldüğü gibi, radyo-televizyon kuruluşları yayınları üzerinde eser sahibinin haklarına benzer haklara sahiptir, ancak kısa tespitler dışında, bir eserin icrasını yayınlayabilmeleri için hak sahiplerinin iznini almak zorundadırlar.

Bu izinler yazılı olarak kendilerinden alınmadığı hallerde veya verilen izine aykırı kullanım hallerinde yayıncı kuruluşlar veya komşu hak sahibi eser sahipleri gibi tecavüzün ref'i, tecavüzün men'i ve tazminat davaları gibi hukuk davaları açabilir veya ceza davaları açabilirler.

Ancak komşu hak sahibinden izin alınması gerekmeyen kullanımlar da aynı maddede sayılmıştır. Buna göre; kamu düzeni, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma veya haber amacıyla ve kazanç gayesi güdülmeden yayın kayıtları başkalarınca da kullanılabilir. Yine yayınlanma ve kar amacı güdülmeden kişisel kullanım için yayın ve programların çoğaltılması da izini gerektirmeyen bir durumdur. İzne gerek olmadan başka yayınlardan radyo ve televizyon kuruluşları kendi yayınları için kısa süreli geçici tespitler yapabilirler. Ancak bu uygulamalar komşu hak sahibinin meşru menfaatlerine zarar veremez ve eserden normal yararlanmaya aykırı olamaz.

2-İşaret, Ses ve Resim Tespit Eden Kişi ve Buna Dayanan Koruma:

Bu koruma ise bir fikir ve sanat eseri olmayan yayınlar için kullanılabilecek bir koruma yöntemidir. Yukarıda sinema eserleri, işlenmeler ve derlenmeler şeklindeki radyo ve televizyon yayınları için gerekenleri söylemiştik. Burada anlatacaklarımız ise, eğlence programları, haber programlar, haberler, sabah, öğle, akşam ve gece sohbet kuşakları, röportajlar ve talkshowları kapsamaktadır. FSEK madde 84'e göre; bir işareti resmi veya sesi, bunları nakle yarayan bir alet (bant) üzerine tespit eden veya ticari maksatlarla haklı olarak çoğaltan veya yayan kimse, bunların üçüncü bir kişi tarafından aynı vasıtadan (aynı kayıt ve banttan) faydalanılmak suretiyle çoğaltılmasını veya yayınlanmasını men edebilir. Bu tür tecavüzlerde haksız rekabete ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır. Eser mahiyetinde olmayan her nevi fotoğraflar, benzer usullerle usüllerle tespit edilen resimler ve sinema ürünleri hakkında da bu hükümler uygulanır. Burada T.T.K'nın haksız rekabete ilişkin sayılan davaları açılabilir.

Hukuk ve Ceza davalarında tüm eser ve bağlantılı hak sahipleri açısından benzer hükümler söz konusudur. Eser veya bağlantılı hak sahibinin veya mali hak sahibinin haklarının izin alınmadan kullanılması veya iznin aşılması hallerinde FSEK 66 ve devamındaki hükümlerde ayrıntılı bir şekilde öngörülen hukuk ve ceza davaları gündeme gelir.

3.2.1.1.Hukuk Davaları

Hukuk davaları açısından her ne kadar yukarıda sayılan manevi ve mali haklara tecavüz tehlikesinin varlığı halinde tecavüzün men'i (önlenmesi) davası açılabilirse de, radyo ve televizyon ortamında vaki tecavüzlerde daha çok tecavüzün tesbiti ile ref'i (giderilmesi) ve tazminat davaları gündeme gelebilir.

Hukuk davalarında tazminat olarak manevi ve maddi tazminat talepleri sözkonusu olabilir. Önceki bölümlerde sayılan eser sahibinin adını belirtmeme, eseri değiştirme gibi hukuka aykırılıklarda manevi tazminat olarak tarafların mali gücü oranında ve olayın ağırlığı ile orantılı bir para istenebilir. Yayma, çoğaltma, temsil gibi mali haklara ilişkin olarak da uğranılan zarar ve kar kaybına oranlı bir bedel talep edilebilir. FSEK 68. madde hükmüne göre maddi zarar olarak izni alınmamış eser sahibi, tecavüzün ref'i davasını birlikte açarsa bu esere ilişkin önceden veya başkaları ile yapmış olduğu sözleşme bedeli, emsal veya rayiç bedel itibarıyla uğradığı zararın üç kat fazlasını bile isteyebilir. Manevi ve mali haklara tecavüz halinde ek olarak FSEK 70'e göre hukuka aykırı hareket eden kişinin bu eylemi ile elde etmiş olduğu kârı da talep edilebilir, ancak FSEK 68. maddeye göre istenmiş olan bedel bu bedelden düşülür. Ayrıca FSEK 70/2'ye göre, tecavüz edenin kusuru varsa, haksız fiillere ilişkin hükümler çerçevesinde gerçek zararını ve yoksun kalınan kârını, FSEK 68'deki taleplerine ek olarak isteyebilir. Bu takdirde de FSEK 68. maddeye göre istenmiş olan bedel bu bedelden düşülür.

Hukuk davalarında istenebilecek tazminat, zarar ve diğer sonuçlardan sorumluluğun kimlere ait olacağı yani davanın kimlere karşı açılacağı açısından FSEK madde 66/1 ve 66/2 fıkralar, madde 69/2, 70 ve haksız fiil sorumluluğu hükümlerinin kıyasla uygulanması sözkonusudur. FSEK 66. maddeye göre; bu davalar öncelikle ihlali gerçekleştiren kişiye karşı açılır. Tecavüz eden bir işletmenin çalışanı veya bir tüzel kişinin organı ise, tecavüzün hizmetin ifası sırasında gerçekleşmesi şartıyla, istihdam eden işletme sahibi veya tüzel kişi hakkında da dava açılabilir. Haksız fiil sorumluluğu açısından, tecavüz edenle birlikte istihdam edeni ve tüzel kişiyi müteselsilen sorumlu tutmak gerekir. Hakkı tecavüze uğrayan bunlara karşı birlikte veya ayrı ayrı dava açabilir.[109]

3.2.1.2.Ceza Davaları

Radyo ve televizyon yayınlarında kullanılan fikir ve sanat eserlerinin kullanımı açısından Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na aykırı hareket eden kişiler de üç ay-

[109] Şafak Erel, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara, 1998, s.295

dan başlayıp bir yıl ve üç yıla kadar değişen hapis ve üçyüz milyondan altıyüz milyon liraya kadar para cezasına çarptırılırlar.

Bu Kanun'a göre suç sayılan davranışları şöyle sıralayabiliriz.

*Kasten, eser sahibinin izni olmadan eseri kamuya sunma ve yayınlama, kopyalara adını koyma, gerçeğe aykırı olarak kendi adını koyma, kopya ve işleme olduğunu sahibinin adını belirtmeme,

*Kasten, başkasının eserini kullanırken sahibini belirtmeme, kaynak göstermemek, yanlış, eksik ve aldatıcı kaynak gösterme.

* Hak sahibinin yazılı izni olmadan kasten bir eseri işleme, çoğaltma, çoğaltılmış kopyaları satma veya satışa sunma, ithal etme, kiralama ve bunları oynama, kamuya gösterme, radyo, televizyon ve bilgisayarlarla yayınlama.

*Kasten yani, bile bile bu Kanuna aykırı hareket etme amacı güderek; hukuka aykırı çoğaltılmış kopyaları satışa çıkarma, bunlardan kar elde etmek için oyun oynama, radyo ile yayma.

*Kasten, hukuka aykırı satışa çıkan kopyaları başkalarına satma, oyun oynama ve radyo ile yayma.

*Kasten, hak sahibi olmadığı halde bu eserlerin mali hakkını ve iznini devretme, rehin etme veya başka yollarla tasarruf etme.

*Kasten, sözleşme ile izin verilenden fazla miktarda çoğaltma.

*Kasten, haksız çoğaltılanları ticari amaçla elinde tutma.

*Kasten, bilgisayar program şifrelerini kırmaya yarayan teknik araçları ticari amaçla elinde tutma veya dağıtma.

*Eser sahibinin izniyle eseri özgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sesleri ilk defa tespit eden fonogram (plak, kaset, CD ve benzeri) yapımcıları ve radyo ve televizyon kuruluşlarının sahip olduğu FSEK 80. maddede sayılan; adının belirtilmesi, tahrif edilmeme hükümlerine aykırı hareket ve çoğaltma, satılma, dağıtılma, kiralanma, ödünç verme, umuma ileti, yeniden iletim ve yayın gibi bağlantılı hakları izin almaksızın kullanma veya kullandırma.

*Hak ve komşu sahiplerinden gerekli izinleri almadan, bandrol almadan işaret, resim ve ses tekrarına yarayan alet ve yöntemlerle eserleri çoğaltma ve yayma.

Fikir ve sanat eserleri sahiplerinin, mirasçılarının ve diğer hak sahiplerinin ma-

li veya bağlantılı haklarının izinsiz olarak kullanılması halinde ne yapılacağını özetleyelim. Bu durumda eser ya da bağlantılı ya da mali hak sahipleri ya da yetkili meslek birliği tecavüzün gerçekleştiği veya sonuçlarının meydana geldiği yerin savcılığına başvurur. FSEK 75. madde gereği savcılık; yetkili hakimden usulsüz çoğaltımın gerçekleştirildiği yerin kapatılmasını, burada bulunan nüsha ve yayınlara el konulmasını ve bu konuda kullanılan teknik araçların mühürlenmesini isteyebilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı önce mühürleme ve el koyma kararı verir ve üç gün içinde hakime onay için başvurur.

Bu başvuru, tecavüz ya da failin kimliğinin öğrenildiği andan itibaren altı ay içinde yapılmalıdır. Saldırı fiilinden itibaren bir yılda savcılığa başvurulmamışsa veya şahsi dava açılmamışsa ceza davası zamanaşımına uğrar. Bu cümleden de anlayacağınız gibi CMUK 344. maddesine göre fikir ve sanat eserlerini izinsiz veya bir kez izin aldıktan sonra izne aykırı kullanan kişiler aleyhine savcılığa başvurmadan doğrudan şahsi ceza davası açılır. Ülkemizde bu tip suçlara ilişkin Fikri ve Sınai Haklar Ceza Mahkeme'leri kurulmuş olduğundan bunlar ve bu konuda yetkilendirilmiş asliye ceza mahkemelerinde davalar görülür.

FSEK 71, 72, 73, 80 ve 81. maddelerde sayılan bu suçları işledikleri için iki yıldan altı yıla kadar hapis ve on milyar liradan yüzelli milyar liraya kadar para cezası alması gerekenler ise FSEK 72/4 ve FSEK 74. madde gereği şunlardır. Öncelikle bu suçu bizzat işleyen gerçek kişiler ve yayının içeriğini oluşturanlar sorumludur. Ayrıca FSEK 72/4 maddesine göre yayımına aracılık edenler de sorumludur. Aracılık etme kavramı çok geniştir. Dışarıda yapılan programları yayınlayan radyo ve televizyon kuruluşlarının yanı sıra kablo yayıncısı veya digital platform yayıncısı da bu kavrama dahil edilebilir. FSEK 74. maddeye göre suçu işleyen çalışanların işletme sahibi yani şirketin sahibi, yöneticisi, temsilcisi, idarecisi ve müdürü suçun işlenmesine mani olmak yönünde çalışmamışsa sorumludur. Haksız çoğaltılan veya izinsiz sahnelenen esere yer sağlayanlar da cezalandırılırlar. Sorumluluk para cezaları için müteselsildir.

3.2.2. Haksız Rekabet Davaları

Her gün "bizim ürünümüz bir numara, en çok biz seyrediliyoruz, okunuyoruz" diye yayın kuruluşlarınca beyanlarda bulunuluyor. Yayın kuruluşlarının yanı sıra diğer ürün sahibi firmalarca radyo ve televizyon yayınları ve reklamlarında bazen karşı tarafın ismi ya da ürünü gösterilerek "bu berbat şeyi mi kullanıyorsunuz, halbuki en iyisi bizimki" anlamına gelecek şeyler görüyoruz.

İşte bunları önlemek için, Türk Ticaret Kanunu'nun 56. maddesinden itibaren haksız rekabet kuralları belirtilmiştir. 57. maddeye göre; başkalarını, onların mallarını, ürünlerini, faaliyetlerini, ticari işlerini yanlış ve gereksiz sözlerle kötülemek, onların ahlaki ve mali yeterliliği hakkında gerçeğe aykırı bilgi vermek veya kendi-

si hakkında bu konularda yanlış ve yanıltıcı bilgi vermek, imalat ve ticari sırları elde etmek ve açıklamak, sır konularından haksız faydalanmak ve başkalarına açıklamak ekonomik açıdan haksız rekabettir.

Bu konuda yayın yapılıp, bir kişinin adı, firma adı veya ürünü kötülenirse veya kendi ürünü hakkında yanlış bilgi verilirse tespit, rekabetin önlenmesi, yanlış bilgilerin düzeltilmesi, maddi ve manevi tazminat davaları açılabilir. Bu davalar hakkında hukuk davaları ile ilgili bölümde gerekli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgileri haksız rekabete uyarlayabiliriz.

Burada özellikle şifreli veya kablolu yayın yapan yayın kuruluşlarının haklarının üçüncü kişiler tarafından sözleşme yapmadan ve izin almadan çiğnenmesi hakkında bir mahkeme kararı sunmak istiyoruz.

Davacı Vekili, müvekkili Şirketin şifreli yayın yapan bir televizyon kuruluşu olduğunu, yayınlarının abone olanlar tarafından izlenebildiğini, davalının ise abone olmadan ve bedelini ödemeden kendisine ait işyerinde müvekkili Şirketin yayınlarını şifre çözücü cihazla çözerek toplu gösterime sunduğunu, bu hususu noter aracılığı ile tespit ettirdiklerini ileri sürerek iş yeri abonelik ücreti olan (52.000.000)TL.nın haksız fiil tespit tarihinden itibaren reeskont faiziyle birlikte davalıdan tahsilini talep ve dava etmiştir.

Mahkemece; toplanan delillere ve dosya kapsamına göre, davalının abone olmadan bir gün gösterim yaptığı; bunun noter tespit tutanağı ile belirlendiği, tespit tutanağının 25/02/1996 günü olduğu, iddia .. edilen gösterimi daha önce veya daha sonrayı kapsayıp kapsamadığı davacı tarafından kanıtlanamadığı, davacının zararının bir günlük gösterimden kaynaklandığı gerekçesiyle, yıllık abone bedeli ve istenilen tazminat miktarı olan 52.000.000.TL.nın 365 güne bölündüğünde bir güne isabet eden miktar olan 145.000.-TL nın 13/05/1997 dava tarihinden yasal faiziyle birlikte davalıdan tahsiline, fazlaya ilişkin istemin reddine karar verilmiştir.

Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.

....

Davacı .... Filmcilik ve Yayıncılık A.Ş., kendisine ait şifre çözücü dekoderler vasıtasıyla abonelerince izlenen yayınlarını, davalının işyeri sözleşmesi yapmadan işyerinde bulunan müşterilerine izlettirdiğini ileri sürmüş ve buna ilişkin noter tespit tutanağını ibraz etmiştir.

Davacı tarafından yapılan yayın, 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanuna dayanılarak, Radyo Televizyon Üst Kurulunca yürürlüğe konulan, Radyo Televizyon Yayın İzni ve Lisans Yönetmeliğinin 2/f, Geçici

Madde 5 ve Radyo Televizyon Üst Kurulu Kablolu Yayın Lisans ve İzin Yönetmeliği'nin 10/7 maddeleri uyarınca yapılmakta olup; değinilen Yasa ve yönetmeliklerle hukuken koruma altına alınmış bulunmaktadır.

Davacı tarafından yapılmakta olan yayınlar, sadece abonelik sözleşmesi ve aboneliği tesis edilen be kendilerine yayınların izlenmesini sağlayan şifre çözücü dekoderler verilmiş kişiler tarafından sözleşmede belirtilen yerde izlenebilir. Ancak, davalının böyle bir sözleşme yapmamış olduğu anlaşılmasına göre, davacının büyük giderler yaparak kurduğu şifreli yayınlardan, davalının hiçbir harcama yapmadan yararlanması, haksız rekabetin bir türü olan parazit (tufeyli) rekabeti oluşturduğunun kabulü gerekir.

Davalının çalıştırdığı işyerinde noter aracılığı ile yapılan tespitte futbol karşılaşmasının müşterilerine seyrettirildiği belirlenmiştir. Davalının bu eylemi dışında, başka günlerde de haksız rekabeti devam ettirdiği konusunda başka bir delil bulunmamaktadır. ***Öte yandan, davacı ile davalı arasında sözleşme bulunmadığından, davalı hakkında abonelik sözleşmenin hukuki sorumluluk hükümlerinin uygulanması da mümkün değildir. Mahkemece, davacıya davalının haksız rekabeti nedeniyle uğradığı zararın nelerden ibaret olduğu açıklattırılmak, davalının bu haksız rekabeti gerçekleştirdiği yerin niteliği gözönünde bulundurulmak, TTK.nın 56. ve devamı maddeleri değerlendirilerek bilirkişi incelemesi yaptırılmak ve zararın tam olarak ispatının mümkün olmaması halinde de, B.K.'nun 42,43üncü maddeleri uyarınca makul bir tazminata hükmedilmek gerekirken; bir yıllık abonman bedelinin bir güne isabet eden bedeline tazminat hükmedilmesi yerinde görülmemiş ve hükmün bozulması gerekmiştir.*** *(Yar. 11. H.D. 1998/26 E. 1998/ 3741 K.)*

Haksız rekabete ilişkin kuralların ihlali halinde hukuk davalarının yanı sıra ister röportaj yolu ile isterse doğrudan yayın yapılmış olsun, ceza davası da açılır. Bu haksız rekabet eylemini gerçekleştiren kişiler ve suç ortakları Ticaret Kanunu'nun 64. maddesine göre, bir aydan bir yıla kadar hapis ve beşyüz liradan onbin liraya kadar para cezasıyla cezalandırılır. Bu konudaki kesinleşmiş mahkeme kararına rağmen haksız rekabete devam edenler altı aydan az olmamak üzere hapis ve beşbin liradan yüz bin liraya kadar para cezasıyla cezalandırılır.

Bu ceza tüzel kişilerin organlarının üyeleri ve ortakları hakkında da uygulanır. Haksız rekabet radyo ve televizyon yayınları yoluyla işlendiğinde sorumlular hakaret ve sövme suçları için ve tazminat davaları için yukarıda gösterilmişti. Bu sorumluluk sistemi haksız rekabet için de geçerlidir. Bu nedenle yeniden tekrarlamıyoruz.

Haksız rekabete uğrayan kişiler; önce savcılığa müracaat ederek, şikayette bulunurlar. Savcı iddianame ile davayı açınca, katılımcı olarak sanıkların cezalandırılmasına çalışırlar.

Bu davalar öğrenmeden itibaren bir yıl ve olayın üzerinden üç yıl geçmesiyle artık açılamaz. Yani zamanaşımına uğrar.

3.2.3. Konut Dokunulmazlığını Bozma Ceza Davası

Türk Ceza Kanunu'nun 193. maddesine göre; **bir kimse, kendini oradan çıkarmak hakkına sahip birinin izni olmaksızın veya hileyle ya da gizlice konutuna veya konutunun eklentilerine girer veya izniyle girdikten sonra çıkmazsa, sahibinin şikayeti üzerine bir aydan altı aya kadar hapis olunur. Eğer suç geceleyin veya şiddet kullanılmasıyla ya da silahla yahut birçok kimseler tarafından toplu olarak işlenmişse ceza altı aydan üç seneye kadar hapistir. Savcılıkça bu durumda kendiliğinden işlem yapılır.**

Görüldüğü gibi yayıncılar tarafından konut dokunulmazlığını bozma kolayca işlenebilecek bir suçtur. Özellikle sıcak haber, araştırmacılık ve magazin yayıncıları kendileriyle görüşmeyen haber konusu kişilerin kapılarına dayanarak zorla konuşturmak istemekte. Bu durumda işbu suç işlenmekte ve yayıncı hapis cezası ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bu suç türünde konut kelimesi ile, geçici veya devamlı oturulan ve yaşanan yer belirtilmekte. Bu yer mülk olabilir. Kira olabilir. Veya sahipsiz olabilir. Ya da sahibinin izniyle yaşanan yer olabilir. Villa, apartman dairesi, lojman, yazlık, çadır, bir garajın ya da lokantanın yatılan kısmı, sahilde ev olarak kullanılan bir gemi veya otel odası konut sayılır.

Konut eklentileri de suçun işlendiği yerlerdendir. Eklenti yada eski adıyla "müştemilat" konutun ayrılmaz parçası sayılır. Yargı kararlarına göre; avlu, bahçe, ahır, çamaşırlık, balkon, teras, apartmanın dış kapısından sonraki sahanlık ve merdivenleri, daire kapısının önü eklenti sayılır. Eğer konutun eklentisi ve bahçesi herkesin girebilmesine elverişli değilse bu suçun işlenme yeri sayılır. Yok bahçe duvarsız ve çitsiz veya sadece iki tarafı çevrili ise, o zaman suç oluşmaz.

Haklı bir sebebe dayanılarak veya sahibinin izni olmaksızın oturulan yer konut ve eklentisi sayılmaz. İşyerlerinde bu suç işlenemez. İşyerleri ile ilgili bir kural Ceza Kanunu'nun 194. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre; bir kimsenin işyeri ve yönetim merkezlerine girilip, savcıdan izin alınmaksızın araştırma yapılırsa bu suçu işleyen gazeteci ve emir verenler yayıncılar iki aydan iki yıla kadar hapis cezası ile karşılaşırlar.[110]

Ev sahibinin konuta girildiği sırada evde bulunması şart değildir. Evde kimse olmasa da suç işlenmiş sayılır.

[110] Cevat Özel, a.g.e., s.119

Suçun söz konusu olabilmesi için yayıncı ve yardımcılarının bu yerlere; ya izinsiz, ya hileyle, ya da gizlice girmesi veya izinle girip, kovulsa bile çıkmaması gerekir. Ayrıca bu eylemi yapanın amacının yani kastının konut dokunulmazlığını bozmak olması gerekir. Yoksa yayıncı orayı halka açık bir yer zannediyorsa bu suç oluşmaz.

Burada paparazziler için bir açıklama yapalım. Dışarıdan gözetleme ve çekim yapmanın konut dokunulmazlığını bozma suçu olmadığını açıkça belirtmek gerekiyor. Ancak, gözetlemek veya çekim yapmak için bahçeye girilmişse, pencereye çıkılmışsa bu kez suç işlenmiş olur. Ama caddeden, sokaktan, karşı daireden çekim yapılmışsa o zaman suç yoktur. Fakat özel hayata saldırı suçları sırasında değinildiği gibi gözetleme ve gizli çekim yapma insan haklarına aykırıdır ve mutlaka suç olarak düzenlenmelidir.

Eğer suç, gece veya şiddet kullanılarak ya da üçten fazla kişinin birlikte hareket etmesi ile işlenmişse bu durumda hapis cezası altı ayla üç sene arası verilir.

Radyocu ve televizyoncuların haber yapmak amacıyla bu tür eylemleri bazen gerçekleştirdiği bilinmektedir. Yine magazin programları için habere konu olan kişilerin izlendiği, bahçeden çekim yapıldığı sıkça rastladığımız örneklerdir. Bu eylemler suç olduğundan özellikle gizlenmesi gerektiği halde, ne yazık ki bazı kişiler için gurur verici bulunarak, anekdotlar şeklinde anlatıldığını da görüyoruz.

Suç eğer gündüz ve bir kişi tarafından işlenmişse bu kişinin cezalandırılması için, Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 344. maddesine göre, suçtan zarar görenin bir dilekçe yazıp, bulunduğu yerdeki asliye ceza mahkemesine başvurup, şahsi dava açması gerekir. Yok, gece, birkaç kişi tarafından silah, zor kullanılarak konuta tecavüz edilmişse, o zaman ya savcılığa şikayet edilmesi veya savcının bunu duyması halinde kendiliğinden iddianame düzenleyip davayı açması şarttır.

3.2.4. Haberleşme Hürriyetini Bozma Ceza Davası

Zaman zaman kitle iletişim araçlarında yazışmaların ve telefon konuşmalarının ilgilisinin haberi olmaksızın kopyasının, bandının ya da kasetinin alındığı ve izin alınmadan bunların yayınlandığını görmekteyiz. Çoğu zaman haber programlarında ortaya çıkan bu davranış, bazen de magazin programları için gerçekleşmektedir. Bu davranışlar sonucu devletin gizli bilgilerine veya kamu görevlilerinin gizli haberleşmelerine sızılmakta, hatta devletin ileri gelenleri en basit konulardaki haberleşmelerini bile gizlemek için doğal olmayan özel çabalar göstermektedir. Televizyonlarda iki kişi arasındaki konuşmaların dudak okuma ile yayınlandığını, bunu gören politikacıların da konuşurken dudaklarını okunmasın diye elle kapattıklarını hatırlıyoruz.

Ceza Kanunu'nun 195. maddesinde; kendisine gönderilmeyen mektup veya telgrafı veya kapalı bir zarfı kasten açan veya el koyana otuz liradan yüz liraya kadar para cezası verilir. Eğer bu haberleşme kağıtlarının içindeki bilgiler veya telsiz ve telefon konuşmaları kamuya açıklanırsa veya ele geçirmekten dolayı sahibi zarar görürse bu durumda ilgili bir aydan üç seneye kadar hapse girer.

Bu kurala göre, bir Medya mensubunun veya savcılıktan izin almadan bir emniyet görevlisinin gizli olarak mektup, telgraf veya telsiz ve telefon konuşmalarının içeriğini öğrenmesi ve bunları kamuya açıklaması suçtur ve tazminata da konu olur. Eğer bu yazı ve konuşmaların içindeki bilgiler, dinleyen ve kaydedenden başkasının eline geçer ve bunlar yayınlanır veya kullanılırsa o kişi de aynı suçu işlemiş olur. Burada özellikle medya mensuplarının bir kişiyle telefonda konuşup bunu kaydettiğini ve sonradan yayınladığını söylememiz gerekiyor. Eğer bu yayınla veya izinsiz konuşmanın kaydıyla bir zarar ortaya çıkarsa o zaman suç işlenmiş olur. Ancak, bu yazı ve konuşmaların içinde ilgili suçunu kabul ediyor veya itiraf ediyorsa, bir suç oluşmaz.

Haberleşme özgürlüğüne karşı işlenen bir başka suç ise Ceza Kanunu'nun 197. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre; yayıncı veya başka biri kendisine gönderilen bir mektup ya da telgrafı sahibinin izni olmadan yayınlarsa ve başkalarına yayarsa ve de bundan yazana bir zarar gelirse otuz liradan yüz liraya kadar para cezası alır.

Görüldüğü gibi 1930'larda hazırlanan Ceza Kanunu ancak, o zamanki teknolojinin haberleşme araçlarını kapsamına almıştır. Günümüzde mektup hala yoğun olarak kullanılmakla beraber telgraf artık aynı yoğunlukta kullanılmamaktadır. Mektubun yerini büyük ölçüde telefon ve internet görüşmeleri almış, telgrafın yerine ise faks kullanılır olmuştur. Bu maddelerde gerekli değişiklik yapılırsa, faks telefon, internet ve diğer data yollanma yolları haberleşme araçlarına dahil edilirse gerçekten faydalı olacaktır. Tabii, para cezası miktarları da değiştirilmelidir.

Zaten bu suçlar Ceza Kanunu'nun 119 ve 199. maddesine göre ön ödemeye ve şikayete tabi olmuşlardır. Yani bu konuda suçtan zarar görenin verdiği şikayet dilekçesi üzerine savcılık harekete geçip, size bir ihbar yollamakta ve "suçunuzun cezası şu kadar lira, öde git" demektedirler. Neticede yukarıdaki açıklamalar aslında boşunadır.

3.2.5. Özel Hayata Saldırı Suçları

Ceza Kanunu'nda gelişmiş ülkelerde bulunan gizli gözleme ve dinleme suçu ne yazık ki yok. Ancak, son yıllarda bu suçların da Kanun'a koyulması yönünde baskı neredeyse sonuç vermek üzeredir. Esasen temel insan haklarını ihlal olarak de-

ğerlendirdiğimiz bu suçlarla ilgili hazırlanan Türk Ceza Kanunu değişikliği tasarılarının bir an önce yasalaşması da şarttır.

Tasarıya göre; başkaları arasında yapılan özel telefon konuşmalarını dinleyen ve kaydeden kişilere iki aydan altı aya hapis cezası verilecektir. Bu kayıtları kullanmak ve yayınlamak da ayrı bir suç olarak düzenlenmiş ve hapis cezaları ile cezalandırılmıştır.

Tasarının bir başka maddesinde; resim çekici veya görüntü kaydedici bir aletle özel hayatın gizli alanına giren ve bir yolla hiç kimse tarafından görülmesi mümkün olmayan bir görüntüyü alan kişi altı aydan iki yıla kadar hapsedilir. Bu kayıtları kullanan ve yayınlayanlar da ayrıca hapis cezası ile cezalandırılır.

Gelişmiş ülkelerde gizli dinleme ve gözleme aletlerinin ülkeye ithali sınırlı olup, bunlar serbestçe alınıp satılamaz. Bu alandaki sınırlamalara uymayanlar hapis cezalarıyla karşılaşırlar.

3.2.6. Mesleki Sırrı Açıklama

Bazen yayın araçları ile; bir kişinin yıllarca saklayıp, ekonomik gelir elde ettiği mesleki bilgileri bir anda herkese açıklanır. Ya da avukat, doktor gibi bir meslek üyesi, hastası ya da müşterisi hakkındaki bir bilgiyi ünlü olmak veya biraz daha para kazanmak amacıyla yayıncılara verir. Böylece bir sırrı herkesin öğrenmesi sağlanır.

Ceza Kanunu'nun 198. maddesi bu suçu düzenlemiştir. Buna göre; bir kimse, resmi konumu veya meslek gereği olarak bir sır öğrenip, bu sırrı açıklarsa üç aya kadar hapisle cezalandırılır. Sırrın açıklanmasından bir zarar ortaya çıkarsa ilgiliye elli liradan başlayarak para cezası verilir. Bu suça karışan medya çalışanları da cezalandırılır.

Ancak bu suç da ön ödeme ve şikayete tabi kılınmıştır. Yani bu suçun işlendiğini söyleyip, sanıkları savcılığa şikayet ediyorsunuz. Savcılık olayı inceleyip, ilgiliye ön ödeme ihbarı yolluyor. Haberciler ve diğer suçlular gelip bu küçük miktar parayı ödeyip gidiyorlar.

Burada iki tip sır söz konusudur. İlki resmi makam ve görevliler tarafından bir kişi ya da kurum hakkında bilinenlerdir. Mesela ilgilinin gerçek annesinin kim olduğu, gelir beyanından servetinin miktarı, araziyi kimden ve kaça aldığı, doğum esnasında geçirdiği ameliyatlar hep resmi kayıtlara geçmiş olan ve resmi makamların bilgisi dahilindeki konulardır. İşte bu bilgilerin açıklanması ve yayınlanması haklı bir sebebe dayanmıyorsa sadece kişiye zarar vermek amacını taşıyorsa bu bilgiyi veren ve yayınlayan birlikte suçludur.

ması sırasında öğrenilen bilgilerdir. Bir avukatın, dokto-
erisi hakkında bildiği veya öğrendiği bilgiler bu kapsam-
k üyeleri ile müşterileri arasında kalmalıdır. Haklı bir sebep
siz olmayan insanlara veya kamuoyuna açıklanması suç olur.
a, yayınlayan da aynı suçu işlemiş sayılır ve parayı öder. Öde-
hapse girer.

sayar Programları ile İlgili Suçlar

adı verilen bilgi iletişim sistemlerinde kablo veya uydu kullanılarak
ve hem görüntüler karşılıklı olarak iletilmektedir. Tek bir aletin içinde gazete, dergi, radyo, televizyon ve diğer iletişim araçları bulunmaktadır. Hatta interaktif sistemler yardımıyla izleyici bu sürece yönlendirici olarak katılmaktadır. Kimi zaman merkezden yansıtma ile, kimi zamanda disk ve CD'ler aracılığı ile bilgiler izleyicilerin ekranına gelmekte ve bazen izleyici bu bilgileri değiştirip, diğer izleyicilere aktarmaktadır. Bir nevi yayıncılık olarak niteleyeceğimiz bu faaliyet, başkalarının verdiği bilgileri değiştirerek aktarmanın yanı sıra bir televizyon programı yapmak gibi bilgiyi yeniden oluşturma olabilmektedir. Kablolu TV'de olduğu gibi özel bilgiler para karşılığı iletilmektedir. İşte tüm bunları içeren bilgisayar ortamları da medya tarafından fark edilip, yatırım alanlarına dahil edilmiştir. Bilgisayar ortamları da çeşitli suçların işlenmesinde kullanılan yayın araçlarıdır. Bu nedenle bilgisayar ortamında kişilere ve onların ürünlerine karşı gerçekleşen suç ve hukuka aykırı davranışlardan dolayı zarar görenler yukarıda sıraladığımız davaları açabilirler. Bu bölümde yayıncılar tarafından işlenebilecek bir başka gurup suçu anlatacağız.

Türk Ceza Kanunu'nun 525/a, 525/b, 525/c, 525/d maddelerinde bilişim ala
nındaki suçlar bulunmaktadır. Kanun'a göre suç; bir bilgisayar sisteminden prog
ram, veri ya da herhangi bir unsuru izinsiz veya hukuka aykırı olarak ele geçime
başkasına zarar verme amacıyla kullanma veya nakletme veya çoğaltmadır. Bu s
çun cezası bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bir milyon liradan onbeş milyon lira
kadar para cezasıdır. Bu cezaya ek olarak ayrıca bu kişi ya da emir veren işlet
meslekten altı aydan üç yıla kadar yasaklanır.

Yayıncı başkasına zarar vermek ya da kendisine veya başkasına yarar sağla
amacıyla bu bilgileri bozar, siler, değiştirir veya yanlış işlemesine neden olurs
yıldan altı yıla kadar hapis ve beş milyon liradan elli milyon liraya kadar par
zasına mahkum olur. Aynı meslekten yasaklama cezası burada da uygulanır.

Bilgileri otomatik işleme tutulmuş bir sistemi kullanarak kendisi veya ba
na hukuka aykırı bir yarar sağlayana bir yıldan beş yıla kadar hapis ve iki m
dan yirmi milyon liraya para cezası verilir.

Yayıncılar tarafından işlenmesi güç olmakla beraber bu
da, hukuk alanında delil olarak kullanılmak maksadıyla sahte
mak için bilgisayar sistemine verileri yerleştirme veya yerleşmişle
suçu işleyen kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bozulmuş verileri ku
tı aydan iki yıla kadar hapisle cezalandırılır.

Özellikle, özel hayatın gizliliği açısından magazinciler ve araştırmacı gaze
ler tarafından işlenebilecek bu suçlar teknolojinin son icadıdır. Bildiğimiz gibi art
video filmler, fotoğraflar ve yazılar CD Rom adı verilen bu tip makinelerde ve dis-
ketlerde saklanabilmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile artık bu bilgiler
bilgisayarlarda saklandığından bu suçların Ceza Hukukunun kapsamına alınması
yayına konu olacak kişiler için önemli bir koruma yoludur. İşte yayıncı yapacağı bir
haber için bu gizli ve özel alana tecavüz edebilir. Eğer yukarıdaki bölümlerde hu-
kuka aykırılığı kaldıran sebeplerden biri burada yoksa yayıncı ve bu çalışmaya izin
veren işletme yanar. Çünkü bireysel cezanın yanında radyo ve televizyon işletme-
i altı aydan üç yıla kadar kapatılır.

3.3. Yayıncıların Başvuruları

3.1. Savunma

4 sayılı Kanunda 4756 sayılı Kanun ile 2002 yılında yapılan değişiklik so-
nuna aykırı yayınlar için müeyyidelerin yer aldığı 33. maddeye "uyarı ce-
ektiren haller dışındaki ihlallerde ilgili tarafın savunması alınır" ilavesi
. Böylece yayıncılara ceza almadan önce İdareye yazılı bir başvuru ile
abilecekleri ve değiştirebilecekleri yasal bir başvuru imkanı tanınmıştır.

açılması gerçekten çok doğru ve yerinde bir imkan sağlamıştır. Çün-
ın ihlalini öğrendiği andan itibaren uzmanların hazırlamış olduğu ra-
inde hareket etmekte ve Üst Kurul üyeleri de yine bu raporlar doğ-
araflı olarak ve yayıncının bu eylemi niçin yaptığı konusunda bir
adan ceza vermekte idi.

mkanı ile öncelikle yayıncı sözkonusu yayının niçin yapıldığını
TÜK'ün savunmayı isterken hangi hükümler doğrultusunda ne
nerek bu cezanın verilmemesi için RTÜK'ün geçmiş uygula-
direrek hukuki kuralları tartışabilecektir. Bu tartışma artık iki
ortaya koyduğundan, sadece bakış açısının öğrenilmesi dahi
Ayrıca RTÜK'ün olası hatalı girişimleri de daha girişim aşa-
uzmanların yapacağı savunma ile ortaya çıkacağından Üst
ğrultusunda hata yapmaktan kurumsal olarak kurtulacaktır.

Bu yolun bir başka faydası ise, savunma aşamasında yayın Hukuk süzgecinden geçirileceğinden RTÜK'ün hukuka aykırı vermiş olduğu kararların azalması ve her iki taraf açısından mahkemelere gitme zorunluluğunun asgariye inmesidir. Aşağıda da gösterdiğimiz üzere mahkemeler RTÜK'ün birçok kararını iptal edebilmektedirler.

Burada RTÜK açısından savunma isteminin nasıl yapılacağı ve savunma için ne kadar süre vereceği önemlidir. Bizce RTÜK bir Yönetmelik veya bir yazışma ile bu ayrıntıları ortaya koymalıdır. Bu ayrıntılar açısından en önemli hususlar bizce; öncelikle ihlalin saati ve içeriği ile uzmanların istediği cezaların ve RTÜK'ün ilgiliye vermeyi düşündüğü cezanın ve gerekçesinin savunma istemi yazısı ile ilgili yayın kuruluşuna bildirilmesi gereklidir. Ek olarak yayın kuruluşuna işbu savunmayı hazırlaması için en az yedi gün ile onbeş gün arasında bir süre vermesi ve bu sürelerin tebliğ ile başlayıp tebliğ ile sona ermesidir. Bunun için Anayasa gereği memurlara ceza vermek için gereken savunma hakkı ile ilgili kriterlerin asgari esas alınması kafi gelecektir kanaatindeyiz.

Radyo ve televizyonda yayınlananlar dahil olmak üzere, bütün reklam ihlalleri için ceza vermeye yetkili olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Reklam Kurulu ceza vermeden evvel böyle bir savunmayı zaten "iddia ile ilgili görüşlerinizi bildirin" şeklinde istemekte ve savunma veya görüş için de onbeş gün süre vermektedir.

3.3.2. İdari Dava Yolu

3.3.2.1. RTÜK Kararlarına Karşı İdari Dava Yolu

Anayasa'nın 125. maddesine göre; "İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır". RTÜK de devlet idaresinin bir kuruluşu olduğundan bu kuruluşun yayıncılara verdiği cezalara karşı iptal ve tazminat davaları açılabilir.

Aynı madde uyarınca; idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre yazılı bildirim tarihinden başlar. Bu yazılı bildirim kendisine tebliğ edilen yayın kuruluşu İdari Yargılama Usul Kanunu'nun (İYUK) 7. maddesi gereğince cezalara karşı altmış gün ve vergi ve reklam paylarının ödenmesi konularında otuz gün içinde iptal davası açmalıdır. Bu süre hak düşürücü bir süredir. Yani süreyi geçiren artık işlem ne kadar hukuka aykırı olursa olsun dava açamaz.

Bu tür davalar İYUK'un 32. maddesi gereği Ankara idare mahkemelerinde açılır. Eğer bir yönetmelik iptali isteniyorsa dava Danıştay'da açılmalıdır.

Anayasa'nın sözkonusu maddesi gereğince; idari işlemin yani ceza ve her türlü durum değiştiren kararın uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartları birlikte gerçek-

leşiyorsa yürütmenin durdurulması, yani dava sonuna kadar bu cezanın uygulanmasının ertelenmesi kararı verilebilir. İYUK'un 27. maddesinde de bu kural vardır. Yürütmenin durdurulması talebi dava dilekçesi ile birlikte veya davanın herhangi bir aşamasında istenir. Her yeni değişik durumda şartları varsa yeniden yürütmenin durdurulması talep edilebilir. Eğer yürütmenin durdurulması talebi reddedilmişse yayın kuruluşu kararın kendisine bildirilmesinden itibaren yedi gün içinde Ankara Bölge İdare Mahkemesi Başkanlığı'ndan bu red kararının kaldırılarak yürütmenin durdurulması kararının verilmesini isteyebilir. Eğer idare mahkemesince yürütmenin durdurulması kararı verilmişse, bu kez, RTÜK aynı süre içinde ve aynı yerden bu kararın kaldırılmasını isteyebilir. Bu itiraz üzerine Bölge İdare Mahkemesi tarafından verilen kararlar kesindir.

İYUK 28'inci maddesine göre verilen ve kesinleşen yürütmenin durdurulması kararının RTÜK'e tebliği üzerine, RTÜK, yaptırım uygulanması kararı verilmemiş halde durum ne ise, yayıncı kuruluşu o duruma döndüren karar vermelidir. Yani "yayın (şimdi program) şu gün geçici olarak durdurulacak" demişse bu geçici durdurma kararını uygulamaksızın, davanın sonunu veya yürütmenin durdurulması kararının kaldırılmasını beklemelidir ve bu beklediği süre boyunca cezayı uygulamamalıdır. Sözü fazla uzatmadan yürütmenin durdurulması kararları hakkında birkaç örnek verelim.

Davacı yayın kuruluşu tarafından 13.01.2001 tarihinde .... ana haber bülteninde, kamu oyunda "Beyaz Enerji Operasyonu" olarak bilinen TEAŞ soruşturmasıyla ilgili olarak hazırlanan fezlekenin ekrana getirildiği, haberin kurgusunda fezlekede adı geçmeyen Başbakan Yardımcısı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının görüntülerine yer verilerek TEAS soruşturmasıyla ilgilerinin bulunduğunun ima edildiği ayrıca 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun 30. maddesinde belirtilen "ceza kovuşturmalarına ait talep ve iddianamelere kararların ve diğer her türlü vesika ve evrakın aleni duruşmada okunmasından hazırlık ve ilk soruşturmalarda takipsizlik veya yargılamanın men'i tatili veya düşmesi kararı verilmesinden önce yayınlanması yasaktır" ilkesi ile Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 6. Maddesinin (n) bendi 2.cümlesinde yer alan "yargıya intikal etmiş herhangi bir dava söz konusu olduğunda davanın açılmasından, hükmün kesinleşmesine kadar, yargı kararını etkileyebilecek şekilde yayın yapılamayacağı" ilkesini ve 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (ı) bendinde belirtilen ... ilkesini ihlal ettiğinin tespit edildiği belirtilerek, dava konusu işlemle 23.03.2001 Cuma günü saat 00:00'dan başlayarak 1 gün süreyle ve geçici olarak yayınının durdurulmasına karar verildiği anlaşılmıştır.

Davaya konu yayın nedeniyle ... Televizyonu sorumlu haber müdürü, haber editörü ve sunucusu hakkında Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından

yapılan soruşturma sonucunda, yayının televizyon yoluyla yapılması sebebiyle konunun 5680 sayılı Basın Kanun'un 30. Maddesi kapsamına girmediği, 3984 sayılı Kanun çerçevesinde yapılan değerlendirmede ise, bu Kanunda hazırlık soruşturmalarının gizliliğinin yayın yoluyla ihlal edilmesi ile ilgili herhangi bir düzenlemenin bulunmaması sebebiyle 09.02.2002 tarih ve Hz. 2001/3906. K.2001/1152 sayılı kararla sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Bu durumda davacı kuruluş tarafından yayınlanan sözkonusu haber programının kamu yararını gözettiği halkın ve ülkenin anayasal haber alma hakkı kapsamında güncel bir haber metni dışında başka bir amaç taşımadığı gibi, 3984 sayılı Yasada yer alan adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına ilişkin yayın ilkesinin ihlal edildiğinden de söz etmeye olanak bulunmamaktadır. Bu itibarla, davacı yayın kuruluşunun Kanun'un aynı maddesini daha öncede ihlal ettiğinden bahisle bir gün süreyle geçici olarak yayınlarının durdurulmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, açıkça hukuk aykırı olan ve uygulanması halinde giderilmesi güç zararlara sebebiyet verecek nitelikte bulunan dava konusu işlemin teminat alınmaksızın yürütülmesinin durdurulmasına oybirliği ile karar verildi. (Ankara 1. İdare Mahkemesi 2001/270 E.)

Dava, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı'nın 19.06.2002 kararı ile tesis edilen ... TV yayınının 10.07.2002 Çarşamba günü saat 00:00'dan başlayarak 1 (bir) gün süre ile geçici olarak yayının durdurulması işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle açılmıştır. Bilindiği üzere idari yargı yerinde dava açılması, idari işlemin yürütülmesini durdurmaz, İdare işlemini icra eder, ancak işlemin icrası ilgilinin giderilmesi mümkün olmayan zararına sebep oluyorsa ihtiyati tedbir olarak yürütmenin durdurulması yolu İdare Hukukunda benimsenmiştir....

Bu bağlamda, 2577 sayılı Kanun'un iptal davası açabilmek için öngördüğü altmış günlük süre ve dava açıldıktan sonra mahkemece yapılacak usuli işlemler için tanıdığı süreler gözetildiğinde; idarece tesis edilen işlemin tebliği ile birlikte uygulanması gerektiğinden ***dava açılması halinde uyuşmazlığın mahkemece çözümlenebilmesine yetecek makul bir sürenin bulunmaması ve yine işlemin icrası halinde doğacak zararın telafisi imkansız olması halleri, hukuka aykırı bir durumun varlığını ortaya koymaktadır.*** *Zira işlemin icrasından sonra hukuka uygunluk denetimi yapılarak uyuşmazlığın esasının çözümlenmesi suretiyle mahkemece verilen kararın artık uygulama imkanı kalmayacaktır. Bu haliyle Anayasa'nın 125. maddesiyle tanınan yargısal denetimi engelleyecek nitelikteki idari uygulamaların Hukuk Devleti anlayışıyla bağdaştırılması da mümkün değildir.*

Bu durumda, işlemin tebliği ile birlikte uygulanacak olmasının sağlıklı yargı-

sal denetim yapılmasını engellediği ve işlemin icrası halinde doğacak zararın telafi edilemeyeceği cihetiyle Mahkememizce bu aşamada yürütmenin durdurulması için gerekli koşulların oluştuğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, açıkça hukuka aykırı olan ve uygulanması halinde telafisi imkansız zararlar doğuracağı, tartışmasız bulunan işlemin davalı İdarenin savunması alınıp yeni bir karar verilinceye kadar yürütmesinin durdurulmasına tebligatın memur eliyle yapılmasına, 08.07.2002 tarihinde oybirliğiyle karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2002/1100 E.)

Bir de reklam gelirlerine ait Üst Kurul paylarının ödenmesi hakkındaki bir sorun nedeniyle açılan iptal davaları hakkında bir yürütmenin durdurulması uygulaması kararı sunalım.

Davacı yayın kuruluşunun 1996 yılı hesap ve belgelerinin incelenmesi sonucu düzenlenen Üst Kurul Payı İnceleme Raporuna istinaden ilgili yıla ait reklam gelirleri ve reklam gelirlerine ait üst kurul paylarının noksan beyan edildiğinden bahisle eksik beyan edilen 76.339.644.819.TL. Üst Kurul Payı ile bu miktara Ocak 1998 tarihi itibariyle isabet eden gecikme zammı tutarı 188.615.105.241.TL'nin tahsili amacıyla tesis edilen işlemin iptali istemiyle açtığı davada; Üst Kurul Payının aslına ilişkin iptaline karar veren Ankara 2. İdare Mahkemesi'nin 18.11.1999 tarih ve E. 1998/115, K:1998/1224 sayılı kararının taraflarca karşılıklı ve yürütmenin durdurulması istemli olarak temyizi sonucunda; Danıştay Onuncu Dairesi'nin 29.04.1999 tarih ve 1999/1083 Esas nolu kararıyla; Mahkeme kararının üst kurul payı aslına ilişkin redde yönelik bölümüne karşı davacı kuruluşun yürütmenin durdurulması isteminin reddedildiği, aynı Dairesi'nin 03.08.1999 tarih ve 1999/1083 Esas nolu kararıyla da, Mahkeme kararının gecikme zammının iptaline ilişkin bölümüne karşı RTÜK Başkanlığının yürütmenin durdurulması istemi kabul edilerek Mahkeme kararının gecikme zammına yönelik kısmının yürütülmesinin durdurulmasına karar verildiği Danıştay Onuncu Dairesi'nin söz konusu kararların doğrultusunda dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda Danıştay Onuncu Dairesi'nin Ankara 2 İdare Mahkemesi'nin kararına karşı tarafların yürütmenin durdurulması istemli temyizde bulunmaları üzerine, yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verdiği kararlara uygun olarak tesisi edildiği açık olan dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine, karar verildi. (Ankara İkinci İdare Mahkemesi 1999/1089 E. 2000/600 K.)

Bazı mahkemelerde son yıllarda yaygın uygulama "aman elimizde çok dosya var, bu dosya da karışık, hadi bunu bilirkişiye yollayalım da süre kazanalım, hem bu arada bilirkişi de davanın esasını çözecek görüş verir ona göre çözeriz" şeklinde

bir uygulama yapılmaktadır. Eğer dosyada teknik bir şeyler varsa bilirkişiye dosya gönderilir ama aşağıda olduğu gibi "yapılan yayın hukuk kurallarına uygun mudur?" sorusunun cevabı hakimlerce bizzat verilmek durumundadır.

2577 sayılı idari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesiyle göndermede bulunulan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 275. maddesinde, "Mahkeme çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektirecek hallerde bilirkişi oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hakimlik mesleğinin gerektirdiği, genel ve hukuki bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenmez." kuralına yer verilmiştir.

Mahkememiz heyetince dava konusu işleme neden olan programla ilgili yayın bandının incelenmesinden, konunun bilirkişi incelemesi gerektirecek unsurları taşımadığı sonucuna varılmıştır.

Mahkememizce yayın kaseti ve deşifre metinlerinin birlikte değerlendirilmesinden, program boyunca, gizli kamera ve gizli mikrofon gibi yöntemlerle yapılan çekim ve ses kayıtlarının, bu konuyla ilgili haber sunulmadan önce, seyircilerin dikkatini çekmek amacıyla defalarca verildiği, haberde cinselliğin sürekli ön plana çıkarılıp, yapılan konuşma davranışlarla haber verme sınırlarının aşıldığı, ölçüsüzce ve özensiz davranıldığı sonucuna varılmakla 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesinde yer alan yayın ilkelerinin ihlal edildiği, işlemde yasaya aykırılık bulunmadığı anlaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine ... karar verildi. (Ankara 7. İdare Mahkemesi 2000/1206 E. 2000/1365 K.)

Burada açıklamamız gereken bir başka konu ise, Danıştay ve idare mahkemelerinin yerindelik denetimi yapamayacaklarıdır. Anayasa'nın 125. maddesi söyle demektedir. "Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez." İşte bu düzenleme doğrultusunda "RTÜK şu başvurumuza karşı yapmak zorunda olduğu işlemi yapmadı, bu yapmama işleminin iptalini istiyoruz" şeklinde açılan davalara bir örnekle bakalım:

***Dava, MESAM'ın** 1.7.1998 tarih ve 20.10/877 sayı ile ... TV logosu ile yayın yapan yayın kuruluşunun 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun, 3984 sayılı Kanuna, 28 Temmuz 1996 tarih 22710 sayılı Yönetmeliğe 7.1.1997 tarih ve 22870 sayı ve 27.1.1998 tarih ve 23243 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlere aykırı davranarak, **üyelerine ait eserleri MESAM'dan yazılı izin almadan ve mali hak bedellerini ödemeden yayınlarında kullanarak** 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (ı) ve (u) bentlerinde öngörülen **yayın ilkelerini ihlal ettiği nedeniyle** hakkında gerekli yasal işlemlerin yapılması istemiyle yaptığı başvurunun kabul*

edilmemesi, cevap verilmemek suretiyle reddine ilişkin işlemin iptali ile aynı Kanun'un 33. maddesi uyarınca müeyyide uygulanmasına karar verilmesi istemiyle ***açılmıştır.***

2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanun'unun 2. maddesinin 2. fıkrasında "idari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı veremezler" hükmü yer almış bulunmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, MESAM'ın 1.7.1998 tarih ve 20.10/877 sayı ile ... TV logosu ile yayın yapan kuruluş hakkında yaptığı yazılı başvuruya 60 gün içinde Üst Kurul'ca cevap verilmeyerek reddedildiği iddiasıyla Üst Kurul'un red kararının iptali ve yayın kuruluşuna 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesi gereğince müeyyide uygulaması istemiyle dava açtığı anlaşılmıştır.

Bu durumda 2577 sayılı Kanun'un 2/2 maddesi gereğince idari yargı yetkisinin idari eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu ve idari mahkemelerin "yerindelik denetimi" yapamayacakları kuralı karşısında davalı İdarenin davacı kuruluş üyelerinin menfaatlerinin korunması yönünde işlem yapmaya zorlanması veya idarenin yerine geçerek bu doğrultuda karar verilmesi mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1.İdare Mahkemesi 1998/1273 E. 1999/ 1105 K.)

Şimdi de idare mahkemeleri ve Danıştay tarafından verilmiş yargı kararlarını yukarıdaki açıklamalarımız ve 3984 sayılı Kanundaki yayın yasakları ve sınırlamaları doğrultusunda inceleyelim. Yayıncılara Kanuna uymadıkları için verilen uyarı ve cezalara karşı yayıncılar aşağıdaki örneklerde İdari Yargı yolunu kullanarak RTÜK kararlarının iptalini ve verilen uyarı veya cezaların kaldırılmasını istemişler ve mahkemeler hukuka uygunluk denetimi yaparak aşağıdaki kararları vermişlerdir.

Bu kararların kolay incelenebilmesi ve İdari Dava Yolu'nun anlaşılabilmesi için kararlar yayın ilkeleri esas alınarak başlıklar altında sıralanmıştır. Bu arada açıklayalım ki, 2002 yılında 3984 sayılı Kanunda yayın ilkeleri ile ilgili 4. maddede yapılan değişiklikle, maddelerin içeriğini ve numaraları da değişmiştir. Bu nedenle yeni değişikliğe göre sıralanmış aşağıdaki yayın ilkelerinin örnek mahkeme kararlarında değişiklikten önceki madde numaralarının yazıldığını hatırlatmakta yarar vardır.

Burada konunun kolay incelenmesi için yayın ilkelerine aykırılığa karşı idari davalar verilirken özel bir durum olan canlı yayınlarla ilgili yayın ilkelerine aykırılık halleri ayrı bir bölümde incelenmektedir.

3.3.2.1.1. Yayın İlkelerine Aykırılığa ilişkin İdari Davalar

a) Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması. (Eski madde a ve ı bendi)

Bu ilke ile ilgili RTÜK tarafından alınan yaptırım kararları ve yapılan uyarıların mahkeme kararları ile haklı bulunduğu kararlar

Dava dosyasının incelenmesinden; .... Televizyonunda .. yayınlanan "İz Bırakanlar" adlı belgesel programda, tarihi gerçeklerin saptırıldığı, Sultan Vahdettin'in Anadolu Harekatını başlatan, ona destek veren bir kahraman gibi gösterildiği, Vahdettin adlı eserde, Atatürk'ün Anadolu'ya Vahdettin tarafından gönderildiğinin ve asıl kurtarıcının Vahdettin olması gerektiği yolunda beyanı bulunduğu, Atatürk'ün Anadolu'ya gönderiliş nedenini bağımsızlık için değil de, vatan bölmek isteyenlerle mücadele eden, ordu tarafından desteklenen, vatansever grupların ortadan kaldırılması gibi gösterildiği, Kurtuluş Savaşı'nı yapanların ise Vahdettin' in emri ile hareket eden kişiler olarak tanımlandığı Vahdettin'in korkarak değil, kan dökülmesini önlemek için hicret ettiğinin ifade edildiği, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulup Vahdettin'in kaçmasının vatanın yıkıldığı anlamına geldiği, Vahdettin'in tekrar hükümdar olması halinde, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nde isyan edenleri affettiği gibi kendisinin de Mustafa Kemal'i affedeceğini söylediği ileri sürülerek Mustafa Kemal'i vatan kurtarıcı değil de, bir asi gibi göstermeye çalışıldığı belirlenmiştir.

Bu durumda, akademik çevrelerin konuyla ilgili görüş ve değerlendirmelerinde de açıklandığı üzere, "İz Bırakanlar" adlı yayında, yararlanılan eserlerin özellikle Vahdettin'i ön plana çıkaran Mustafa Kemal'i ikinci plana atan eserlerin seçilmesinin Anayasa'nın Genel İlkelerine ve demokratik kurallara ve kişi haklarına uygun olmadığı ve bu hususlara riayet edilmemesi nedeniyle Üst Kurulca yapılan uyarıda mevzuata aykırılık bulunmamıştır. (Ankara 3.İdare Mahkemesi 1995/63 E. 1996/277 K. İşbu karar, Danıştay 10. Dairesi'nin 1996/ 6677 E. ve 1998/6951 K. sayılı kararı ile kesinleşmiştir.)

Davacı kuruluşa ait "Radio ...." radyo kanalında 7 Nisan 2000 tarihinde saat 08:00-10:00 arasında yayınlanan "Söyleşi" programında "...şimdi Türkiye için hakikaten Abdullah Öcalan'ın asılmaması gerekiyor." "Acaba benim devletimin hiç

mi hatası yok?Acaba benim devletim orada insanlar öldürülürken, orada faili meçhuller olduğu zaman, bu insanların hepsi bunu hak ediyor muydu? Bu insanlar ölümü hak ediyor muydu? "...Bu savaşta PKK kadar en az Devlet de suçlu, en az ama söylüyorum. PKK'dan daha suçlu devlet. Ve de bu olayların buraya kadar gelmesinin sebeplerinden bir tanesi de bu..." şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle ... yayın ilkeleri ihlal ettiğinin saptanması sonucu .. uyarınca uyarıldığı anlaşılmaktadır.

Dava konusu uyarma işlemine esas yayına ilişkin kasetin mahkememiz heyetince dinlenmesi sonucunda, davacı kuruluşun yaptığı yayınla ...yayın ilkelerini ihlal ettiği sonucuna varılmakla, dava edilen işlemde mevzuata ve hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/1043 E. 2001/64 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı televizyon Kuruluşunun, 26.12.1999 tarihinde saat 17:33'de yayınlandığı "İskilipli Atıf Hoca, Kelebekler Sonsuza Uçar" isimli türk filminde İskilipli Atıf Hocanın yayınlanması sırasında "Din sadece, Allahla kul arasındaki düşünceden ibaret değildir. .. Arkanızdaki bayrak çaput.." "Aradan 68 yıl geçti fakat Atıf Hoca gibi yüzlerce vatandaşın idamına, binlercesinin mahkum edilmesine yol açan Şapka Kanunu halen yürürlüktedir." şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (ı) bendini ihlal ettiği ve daha öncede ... uyarıldığı, bu nedenle aynı bend hükmünü tekraren ihlal eden davacı Kanalın 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesinin 2. fıkrası uyarınca ... yayının durdurulduğu anlaşılmıştır.

Davacı Kanalın yayının durdurulmasına gerekçe gösterilen 26.12.1999 tarihinde saat 17:33'de yayınlanan "İskilipli Atıf Hoca, Kelebekler Sonsuza Uçar" filminde kullanılan "arkanızdaki bayrak çaput, Aradan 68 yıl geçti fakat Atıf Hoca gibi yüzlerce vatandaşın idamına binlercesinin mahkum edilmesine yol açan Şapka Kanunu halen yürürlüktedir" şeklindeki ifadelerin şapka devrimini yaran, şapkanın Müslüman dinine aykırı olduğunu vurgulayan, şapka giyenleri kafir olarak niteleyen ve Şapka Kanun'unu yüzlerce vatandaşın idamına binlercesinin mahkum olmasına yer açtığı imajını taşıyan nitelikte olduğundan, bu durumun ise 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (ı) bendinde yer alan yayının adalet ve tarafsızlığa yasalara saygılı olma esasına aykırı olduğu açık bulunduğundan, tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/223 E. 2000/449 K. İşbu dava Danıştay Onuncu Dairesi'nin 2000/ 4315 E. 2001/ 4749 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dava dosyasının incelenmesinden, "..... FM" logolu kuruluşun 15 Şubat 1999 tarihinde saat 14:40'da yayınlanan "Esintiler" adlı programında "gençliğini muhafaza etmek isteyenler, dinine, Kuran'ına bağlı olarak vazife yapmak isteyenler taciz ediliyorlar. Başörtüsünden dolayı çocuklarımız rencide ediliyorlar. İslam'da tesettür bayraktarıyız. Son nefesimize kadar inşallah bunu muhafaza etmekle iffet ve namus bayraktarlığı yapacağız. Sabredin yavrularım sabredin! Bu günler geçer inşallah, bu zulüm sona erer." şeklindeki ifadelere yer vermek suretiyle, 3984 Sayılı Kanun' un 4. Maddesinin (g) bendinin ihlal edildiğinin tespit edildiği, aynı kuruluşun .... tarihindeki yayınından dolayı uyarılmış olduğunun belirlenmesi üzerine yayınlarının (3) gün süre ile geçici olarak durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, davacı Şirkete ait radyoda .... yayınlanan "Esintiler" adlı programda yer alan ifadelerin 3984 Sayılı Kanun' un 4/g maddesini ihlal eder nitelikte olması nedeniyle verilen (3) gün süre ile yayının geçici olarak durdurulmasına ilişkin kararda hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. (Ankara 10.İdare Mahkemesi 1999/395 E. 1999/631 K.)

Davacı Şirkete ait ... FM adıyla yayın yapan radyo kanalında 20 Mayıs 1999 tarihinde yayınlanan programda 19 Mayıs kutlamaları kapsamında yapılan törenlerden bir kesit aktarılarak: "böyle bir manzaraya toteme tapan ilkel toplumlarda bile rastlayamazsınız. Bu tür manzaralar, toteme tapan ilkel kabilelerde görülmeyebilir ama Türkiye'de görülür" şeklindeki yer verildiği, bu suretle 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (g) bendinde yer alan ilkeye aykırı yayın yapıldığı, daha öncede aynı radyo kanalının ..... uyarıldığı gerekçesiyle ...davacı radyo kanalının 1 gün süre ile kapatıldığı .. anlaşılmaktadır.

Mahkememizce sunulan deşifre metinleri ve yayın kasetleri değerlendirildiğinde; davacı radyo kanalında 20 Mayıs 1999 tarihinde yayınlanan programda; toplumda Devlet törenlerine ... katılanlara karşı nefret duyguları oluşturacak biçimde yayın yapıldığı açıkça görülmekte olup, bu fiilin karşılığı olarak usulüne uygun verilen cezada hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 1999/1146 E. 200/306 K. İşbu dava Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/5082 E. 2001/4961 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Şu ana kadar verdiğimiz kararlar hep RTÜK'ü haklı bulmuştu. Şimdi de RTÜK'ün idari yargı tarafından hukuka aykırı olarak değerlendirilen kararlarından örneklere bakalım.

Olayda davacı yayın kuruluşunun 13 Ocak 2000 tarihinde yayınlanan "..." programında Abdullah Öcalan'ın cezasının infaz edilmesi veya edilmemesinin Türkiye ve Avrupa'da yankıları üzerinde durulmuş, Doç Dr. Ü. Ö. Avrupa'da Öcalan

taraftarı devletlerin bulunduğunu zaman içinde bu konuyu siyasallaştıracaklarını söylemesi üzerine, ..(sunucunun) "Öcalan bundan sonra Mandela'laşacak mı? sorusunu sorduğu, Doç.Dr. ...'ın Öcalan ile Mandela arasında benzerlik olmadığını söylemesi üzerine aynı soruya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Daire Başkanı olan Wolfgang Pekhart'ın da Mandela ile Öcalan'ın benzer yönleri olmadığını söylediği, bu suretle yayıncının toplum gözünde birbirine zıt kimlikleriyle tanınan özgürlük savaşçısı ile teröristi özdeşleştirdiği, bu nedenle Kanun'un 4/a maddesinin ihlal edildiği gerekçesiyle aynı bend hükmünün ihlalinden daha öncede uyarıldığı dikkate alınarak dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Dava dosyası ile yayın kasetlerinin incelenmesinden söz konusu .. programında; hazırlayıp sunan ...'ın sorusunun ve bu soruya verilen cevapların Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırılık olarak kabulüne olanak görülmemiştir. Bu durumda davacı yayın kuruluşunun yayın ilkelerine aykırı yayın yaptığından bahisle 03.04.2000 gününde bir gün süreyle kapatılmasında hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 2000/247 E. 2000/502 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/4095 E. ve 2001/4746 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Davacı şirkete ait "Kanal .." adlı yayın kuruluşunun 08.2.1998 tarihinde ... yayınlanan "Teke Tek" isimli programında" ..... faili meçhullerin olmadığı bir Türkiye'de keyifli günler geçirmenizi istiyorum, ama eğer, Devlet kanlı ellerini yıkamadan oturmaya devam edecekse keyifli olmanın bir anlamı olduğunu sanmıyorum" şeklinde ifadeler üzerinde dava konusu işlem ile davacı yayın kuruluşunun uyarıldığı anlaşılmıştır.

Heyetimizce davacı şirkete ait "Kanal .." adlı yayın kuruluşunun 08.02.1998 tarihinde yayınlanan "Teke Tek" isimli programın yayın kasetinin bütününün izlenmesinden; ... tarafından hazırlanarak sunulan kamuoyunda "Susurluk" olarak bilinen olay sonrasında meydana gelen gelişmeler ve Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca hazırlanan araştırma raporunun kamuoyuna açıklanan kısımlarından bazı bölümlerinin faili meçhul cinayetlerden mağdur olan kişilerle karşılıklı konuşmalar yer verilmek suretiyle gerçekleştirilen programın bütününde, program sunucusunun Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğüne uygun yayın yapmak ilkesine aykırı bir tutumunun bulunmadığı, programın bazı bölümlerinde programın yapılış nedeninin Devleti korumak olduğunun açıkça belirtilmiş olması .... Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığınca hazırlanan araştırma raporunun yorumlanmasından öte geçmeye program nedeniyle davacı Şirkete verilen uyarı cezasından hukuka uyarlık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. Ankara 9. İdare Mahkemesi 1998/593 E. 1999/118 K.

*İşbu karar t*emyiz edilmiş ve Danıştay 10. Dairesi 1999/2409 E. 2001/1163 K. sayılı kararı ile aşağıdaki şekilde bozulmuştur.

Kuşkusuz, yayın kuruluşlarının halkı bilgilendirme, haber verme ve iletişim özgürlüğü temel Anayasal haklardandır. Ancak bu hakların kullanımı, kamu düzeni ve kamusal yarar ölçüsü ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla yayın özgürlüğünde de demokrasilerdeki her özgürlük gibi mutlak, sınırsız bir özgürlüğün kabulü kamusal yararla bağdaşmayacağından, bu amaca aykırı olarak yayın yapılması halinde, yasa koyucu tarafından konulmuş bulunan yaptırımların uygulanmasının gerekeceği tabiidir.

08.02.1998 günü saat 23:00'de yayımlanan "Teke Tek" isimli tartışma programında, faili meçhul cinayetlerin Devlet tarafından işlendiği yönündeki iddialar; faili meçhul cinayetlerden mağdur olan kişilerle, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığınca hazırlanan araştırma raporunun kamuoyuna açıklanan ilgili kısımlarına dayandırıldığından, söz konusu yayının 3984 sayılı Kanun'un 4/a maddesinde belirtilen yayın ilkesine uygunluğunun denetimi, yayının objektif, ölçülü ve gerçek olup olmadığının değerlendirilmesiyle belirlenebilecektir. Böyle bir değerlendirmede ancak, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanlığınca faili meçhul cinayetlerle ilgili olarak hazırlanan araştırma raporunun incelenmesi suretiyle yapılabileceğinden, dava dosyasının içerisinde olmadığı anlaşılan ilgili raporun getirtilmek suretiyle bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeye dayalı Mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir.

b) Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi. (Eski madde g bendi)

Bu madde çerçevesinde Üst Kurul tarafından uygulanan müeyyideler her nedense, hep bir hurufi bakış açısıyla değerlendirilmekte ve çoğu zaman medyada 'RTÜK televizyonlara toplam 10 yıl kapatma verdi, 20 yıl kapatma verdi (veya daha fazla yıllarla)' ile başlayan cümlelerle haberleşmektedir. Oysa ki, gerek tarafı olduğumuz Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve gerekse bütün dünyada uygulanmakta olan yayıncılık alanındaki hukuki ve etik kodlar terör ve şiddet haberlerine ilişkin olarak çok temkinli, sorumlu bir anlayışın egemen olmasını önemsemiştir. Yayıncıların değil doğrudan terör ve şiddet çağrısı yapan veya onun yandaşı olan bir yaklaşımı benimsemesi hallerini, herhangi bir şekilde terör ve şiddet ortamlarının işine yarayabilecek her türlü yayına karşı da çok ciddi yaptırımlar geti-

rilmiştir[111]. Ne var ki, yıllardan beri bölücü ve yıkıcı terör eylemlerinin hedefi olan, onbinlerce insanın hayatını kaybettiği ülkemizde bu konuda dahi ortak bir bakış açısını yakalamak mümkün olmamıştır. Bu nedenledir ki, burada bir kez daha vurgulamakta yarar görmekteyiz ki, RTÜK'ün bugüne kadarki uygulamalarında (kanunda vaz'edilen yaptırımların ağırlığı ayrı bir konu olmakla birlikte, zaten değişiklikle birlikte bu maddeyle ilgili olarak 'uyarı yapmaksızın bir aylık geçici yayın durdurma yaptırımı ve tekrarı halinde lisans iptaline varan yaptırımlar öngörülmüştür ve de bizce çok isabetlidir) çok büyük ölçüde isabetli kararlar vermiştir.

Bu maddeye örnek bazı örnek RTÜK kararları ve yargısal sonuçları şöyledir:

Davacı Şirkete ait olan ve ... TV logosuyla yayın televizyon kanalında, 25 Temmuz 2000 tarihinde "Ana Haber Bülteninde" Türkiye'de Cezaevlerinin tarihinde, şu yakın geçmişi kastediyorum. Ulucanlar cezaevi katliamı var. Diyarbakır'da yine 10 tutuklu kafası parçalanarak güvenlik güçleri tarafından yani cezaevi görevlileri tarafından öldürüldü. ... Burdur Cezaevine operasyon düzenlendi. Bu operasyonda bir tutuklunun kolu koparıldı. İş makinalarıyla kolu koparıldı. Bu kopan kolda sokakta bir köpeğin ağzında bulundu." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle ... yayın ilkesine aykırı yayın yapıldığı hususun tespit edildiği, aynı yayın kuruluşunun 21 Eylül 1999 tarihindeki yayınından dolayı ..... uyarıldığı ... dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, Mahkememizce yayın durdurma cezasına konu olan kaset kaydının incelenmesinden, adı geçen televizyon kanalında ... yer alan ifade ve yorumların, 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesi hükmüne aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığından ve davacı Şirkete ait yayın kuruluşunun önceden aynı bent ihlali nedeniyle uyarıldığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/1373 E. 2001/283 K.)

Dosyanın incelenmesinden davacı Şirkete ait ... Radyo adıyla İstanbul'da yayın yapan yayın kuruluşunun 4.12.1997 tarihinde 11:00-13:00 saatinde ..... programında yer alan bir şarkıda "Güngören'de başlıyor sokak savaşı, kolluyor yoldaş, dalga dalga yayılacak savaş çağrısı. Tabancamdaki son kurşun, ilk ezgisi olacak türkülerinin. Savur bombanı, harca mermini..." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle, ... (yayın) ... ilkesine aykırı yayın yaptığı belirlenerek, ayrıca Üst Kurul kayıtlarından, davacı şirketin, ..uyarılmış olduğu, bu uyarının 20.6.1997 tarih ve 2386 sayılı yazı ile davacı şirkete duyurulduğu anlaşıldığından aynı bent hükmünü tekraren ihlali dolayısıyla yayınının ... 30 gün süre ile geçici olarak durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

---

[111] Bu konuda bkz. Zakir AVŞAR, Terör Haberleri ve Medya, Polis Akademisi Başkanlığı, Polis Bilimleri Dergisi, Ocak-Haziran 2002, c.4, S.1-2.

Olayda yayın durdurma cezası verilmesine sebep olan şarkı sözlerinin toplumu şiddet ve teröre sevk edecek, toplumda nefret duyguları oluşturabilecek nitelikte bulunduğu tartışmasızdır. Esasen davacı vekili de bu durumun aksini savunmamakta, iddialarını yalnızca kasetin bandrollü oluşuna ve piyasadan temin edilmesi nedeniyle içeriğinin bilinmemesine dayandırmaktadır.

16.3.1995 tarih ve 22229 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Özel Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşlarının Uyması Gerekli Asgari İdari ve Mali Şartlarla Yayın Alanı, Yayın Saati ve Süreleri Hakkındaki Yönetmeliğin 19'uncu maddesinde "özel radyo ve televizyon kuruluşları yayınlarının 3984 sayılı Kanunda ve bu kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmeliklerde öngörülen ilke, kural ve yükümlülüklere uygunluğunu sağlamak üzere kendi mensuplarından oluşacak en az 3 kişilik bir yayın iç denetim kurulu oluştururlar" kuralı yer almaktadır.

Bu itibarla sorumlu bir radyo yayın kuruluşunun yayınlarında kullanacağı kaset bandrollü olsa dahi kasetin içeriğinin 3984 sayılı Kanun ve ilgili mevzuata aykırılık oluşturup oluşturmadığı yönünden incelenmesi yükümlülüğü bulunmaktadır. Davacı Şirketin bu yükümlülüğü yerine getirmeyerek 3984 sayılı Kanun'un 4 (g) maddesinde belirtilen yayın ilkesini tekraren ihlal ettiği sabit görüldüğünden dava konusu işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1 İdare Mahkemesi 1998/374 E. 1999/ 595 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1999/4477 E. ve 2001/1798 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dava dosyasının incelenmesinden, ... Kuruluşun yayınladığı "Mercek" adlı programda "İsrail askerleri dualar okuyup, enkaza çiçek bıraktılar. Evet bu arada enkaz altından çıkartılan bir çok insanda dozer kepçeleriyle alelade açılan çukurlara atılıyor maalesef. Türkiye'nin askeri Müslüman'dır. Bu yediyüzbin kişilik koca kütlenin içine zaman zaman çocukların Kuransız bırakılması için elinden geleni ardına koyamayan, başörtüsü düşmanlığı yapan bir takım unsurlar sızabilir. Bazı unsurlar, milleti bölmeye vakıflar, dernekleri, ticarethaneleri çeşitli kategorilere ayırarak huzuru ortadan kaldırmaya teşebbüs edebilirler. Diyanet nerede ... sorusunu soranlara devlet neredeyse Diyanet orada cevabını veriyorum. İmamları toplayarak irtica ile mücadele etmeleri emrini tebliğ ediyordu. Bunun anlamı imamlar irtica adı verilen İslam'la mücadele edecekler demektir" şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle ... (yayın) ilkesinin ihlal edilmiş olduğunun tespit edildiği, ... gerekçesiyle ... bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına ilişkin işlemin tesis olunduğu, davacı tarafından bu işlemin iptali isteğiyle dava açılmasından sonra davalı İdarece sunulan uyuşmazlık konusu yayın bandının incelenmesiyle, bu yayının anı-

lan Kanun'un 4. Maddesinin (g) bendi hükmünü ihlal eder nitelikte olduğu ... anlaşıldığından, davalı İdarece tesis olunan dava konusu işlemde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Davacı, yayınlanan metinin, o günkü Yeni Şafak Gazetesinde yayımlanan köşe yazısı olduğunu, bu metnin, aynen okunduğunu, bu beyanların basın ve yayın özgürlüğü kapsamı içinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüş ise de; anılan Kanun'un 4'üncü maddesinin (g) bendini ihlal eden söz konusu yayın metninin kimin tarafından kaleme alındığı önemli olmayıp, davacı Kuruluş, bu metni yayınlamak suretiyle Kanun'un 4/g bendi hükmü ihlal etmiş olduğundan, ... davanın reddine karar verildi. *(Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/1267 E. 2000/355 K. İşbu dava Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/4853 E. 2001/4960 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)*

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı Şirketin 8 Mayıs 1997 tarihli ..yayınında "inananlar, inanmayanlar" ayrımı yapıldığı, ayrıca ... lideri .. Yılmaz için "....namazsız secdesiz, hatta ramazanda oruç yiyecek kadar küstah bir insan" şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4.maddesinin (g) bendini ihlalden dolayı, 26.12.1997 tarihinde ... yayınlanan "Basında Bugün" adlı programda "Kayseri'de artık her köye üç dört şehit düşüyor...ülkenin batı şehirlerinde holding sahiplerinin, bir takım siyasetçilerinin, milletvekillerinin, bakanların evlatları gidip Güneydoğu'da savaşmıyor... askere giden evladımızın annesi, hanımı, bacısı başı örtülüdür. Fakat bu askerin anası, babası orduevlerine alınmıyorlar. Ziyaretlerde bile bu kadınlar ordu kışlalarına alınmıyorlar... acaba bu üst teğmen şehit olmasaydı da, düğününü yapıyor olsaydı orduevine bu zavallı ana baş örtüsüyle girebilir miydi?" şeklinde ifadelere yer verilme suretiyle ...(yayın) ilkesini tekraren ihlal ettiği nedeniyle yayının ... 7 gün süreyle geçici olarak durdurulması konusunda dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Dava konusu işleme esas yayına ilişkin kasetlerin mahkememiz heyetince dinlenmesi sonucunda, davacı Kuruluşun yaptığı yayınla 3984 sayılı Kanun'un 4.maddesi (g) bendinde yazılı yayın ilkesini ihlal ettiği sonucuna varılmakla, tesis edilen işlemde mevzuata ve hukuka aykırılık görüşülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2.İdare Mahkemesi 1999/344 E. 1999/ 760 K)

Davacı yayın kuruluşunun 1-21 Ocak 1999 tarihleri arasındaki "Ana Haber Bülten"leri ve saat 21:00'dan itibaren yayına giren "Haber Saati" isimli programında; "Bursa'da Vali .... imzasını taşıyan başörtüsü yasağına tepkiler büyüyor. Yi-

ne türban krizi Bursa Valisi kendi sorumluluk alanında ayyuka çıkan çeteleme iddialarını açığa kavuşturmak yerine, okuyup öğrenmekten başka bir derdi olmayan masum kız çocuklarının üzerine üzerine gidiyor." ve trafik kazasında ayağını kaybeden öğrenci haberi konu edilerek 8 Ocak 1999 günü, "ben kesilen bacağımı zaten Vali'ye yılbaşı hediyesi olarak göndermiştim. İnşallah bu mesajları almıştır." şeklindeki sözlerine ve yukarıda belirtilen tarihler ve programlar arasında yapılan bazı yayınlarda "3 İmam Hatip Lisesinde yaşanan gerginlik had safhada ... bu sayın Bursa Valisi'nin son iki yıldır, bu başörtüsü konusunda uyguladığı tamamen Anayasa ve Kanunlara aykırı havanın meydana getirdiği gerginlikten ürkmesiyle ilgili." Haberde protestocuların görüntüleriyle birlikte "Zulme karşı direneceği. Alev alan ateş söner mi hiç? Savrulan yumruklar zalim gitmedikçe iner mi hiç?" şeklinde sloganların, yine Bursa'daki olay dramatize edilerek öğrenci ve öğrenci velileri "Vali'ye öfkeli" olduklarının, ayrıca spikerin konuşmasının bir bölümünde "neler olup bittiğini anlamayan öğrenciler, üzerinde oynanan bu oyunun iç yüzünü sonradan öğreneceğini, uygulama için Bursa'nın pilot bölge seçildiği, şayet burada başarıya ulaşılabilirse yasağın tüm Türkiye de uygulamaya konulacağı konuşulmaya başlanmıştır." şeklinde yorum, Bursa Valisi'nin Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesini uygulamasının, bu olaylara sebep gösterildiği, kamuoyunu tahrik eder tarzda ifadelere yer verilmesi nedeniyle 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesinde belirtilen yayın ilkesinin ihlal edilmiş olduğunun belirlenmesi üzerine aynı televizyon kanalının ... uyarıldığı dikkate alınarak dava konusu karar ile 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesi uyarınca davacı Şirkete ait televizyon kanalının yayınının 12.03.1999 Cuma günü saat 00:00'dan başlamak üzere bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasının kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

Uyuşmazlık konusu yayınına ve de uyarı cezası verilmesine neden olan yayına ilişkin video bant kayıtlarının Mahkememiz heyetince birlikte incelenmesinden, Devletin yerleşik ve yasal düzenini yok sayan bir takım eylemlerin haberlere konu edildiği, birey inançlarının Devletin kurallarını yok sayacak niteliği açısından öne çıkartılmaya çalışılmasıyla, topluma ve Devlete olan saygının zedelenmesine müsaade edilir bir tarafta yayın yapıldığı, belli bir şahıs hedef gösterilmek suretiyle toplumun bir kesiminin nefretinin o şahıs üzerine yoğunlaştırmaya çalışılması gibi hukuken kabul edilemez nitelikte bir yayın anlayışına yer verildiği, eylemlerin propagandasının yapılması suretiyle yayıncılık görevinin ihlal edildiği, yayınların tekrarlanan bu haliyle haber amaçlı olmaktan uzak olduğu gibi kamu yararı ve toplumsal barışı zedeler nitelikte bulunduğu kanısına varılmıştır.

Bu durumda, uyuşmazlık konusu haber yayınlarının süresi, içeriği ve topluma verdiği mesaj da dikkate alındığında, dava konusu kararda yukarıda belirtilen hususlar ışığı altında hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine, karar verildi. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1999/303 E.

1999/482 K. İşbu dava Danıştay Onuncu Dairesi'nin 1999/4048 E. 2001/1726 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Bu bağlamda RTÜK kararlarının idari yargı tarafından hukuka aykırı bulunduğu bazı örnekler de şöyledir:

... Anayasa'nın "Temel Haklar ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmında yer alan 17. maddesinde, "herkesin yaşama maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu"; 26. maddesinde, "Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini kapsar. Bu fıkra hükmü radyo, televizyon sinema veya benzeri yollarla yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut Kanun'un öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir. Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz." hükmüne yer verilmiş; 28. maddesinde, basının hür olduğu, devletin basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alacağı; 31. maddesinde ise, 13. maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak halkın basın kitle haberleşme araçlarıyla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar konamayacağı belirtilmiştir. Bu itibarla, ***hangi hallerde düşüncenin kitle iletişim araçları ile açıklanması özgürlüğünün kullanılmasından doğan hakların nerede sona erdiğinin belirlenmesi söz konusu dengenin sağlanması bakımından önem taşımaktadır.***

Her subjektif hakkın bir sınırı bulunduğundan ve bu sınır içinde kalındığı sürece hakkın varlığından söz edilebileceğinden, düşünce kavramını aşan kötü ifadeler ile söz ve içerik bakımından toplumu kaosa sevk edici açıklamaların düşünce kavramı içine girmemesi nedeniyle Anayasal güvenceden yararlanamayacakları açıktır. Çünkü "düşünce" belirli bir konudaki sistematik anlayış ve yorum biçiminde tanımlanır. Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk ederek, toplumda nefret duyguları uyandıracak nitelikte ki beyanlarda ise fikir unsuru bulunmadığından düşünce olarak kabul edilemez. Ancak aksi yöndeki beyanların da basın haber alma hürriyeti kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Uyuşmazlıkta ise davacı yayın kuruluşunun 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (g) bendinde düzenlenen yayın ilkesini ihlal ettiği ileri süren 24.10.2001 günü saat 19:00'da yayınlanan Malatya Eğitim-Sen Şube Başkanının açıklamalarının

yer aldığı haber bülteninin yayın bandı ve deşifre metninin incelenmesinden; bahse konu Şube Başkanının; öğretmenlerin içinde bulunduğu ekonomik sosyal koşulların olumsuzluklarından söz ettiği; bu hususu ifade ederken sarf ettiği ifadelerin ise 3984 sayılı Kanun'un yukarıda aktarılan 4/g maddesinde söz edilen anlamda toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları uyandıracak nitelikte olmayıp tamamen siyasal eleştiri sınırları içinde kaldığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda; 24.10.2001 günü yayınlanan haber bültenindeki Eğit-Sen Malatya Şube Başkanı ifadeleri nedeniyle 5434 sayılı Kanun'un 4/g maddesinde düzenlenen yayın ilkesini ihlal ettiğinden söz edilemeyeceğinden, davacı yayın kuruluşunun aynı Kanun'un 33. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bir gün süre ile geçici olarak durdurulmasına yönelik dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 5. İdare Mahkemesi 2002/478 E. 2002/797 K.)

Davacı Kuruluşun 27.02.1999 tarihinde ... yayınlanan programda, "Bizler alevi örgütleri isek alevice duracağız. Yani kendi terminolojimizle konuşacağız. Kendi değerlerimize karar vereceğiz. Kendi değerlerimizle yan yana geleceğiz. Alevi bizi nereye götürüyorsa biz oraya gideceğiz. Alevi halkı eksenin neresinde, nerelere oy vermeyiz, nerelere oy verebiliriz." şeklinde ifadeler yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesinde belirtilen ilkenin ihlal edildiğinden bahisle, yayınlarının ... otuz gün süreyle geçici olarak durdurulduğu anlaşılmaktadır. Olayda, uyuşmazlık konusu yayının, Alevilerin hangi partilere oy vermeleri gerektiği konusunda yönlendirici ve taraflı bir yayın olduğu anlaşılmakta ise de, bunun terör ve etnik ayrımcılığa sevk anlamında bir ayrımcılık ve toplumda nefret duyguları oluşturacak nitelikte olduğundan söz edilmeyeceği kanaatine varılmakla, anılan Kanun'un (g) bendi kapsamında değerlendirilmesi suretiyle tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemi iptaline karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 1999/389 E. 1999/586 K.)

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması. (Eski madde k bendi)

Dosyanın incelenmesinden, olayda; .... logosuyla yayın yapan davacı Kuruluşun 2 Aralık 1998 tarihinde ... canlı olarak yayınlandığı "Galatasaray-Juventus Maçı'nın yayını öncesinde ... ve maçın devre arasında; Abdullah Öcalan'ın İtalya'da yakalanmasından sonra ortaya çıkan siyasi kriz nedeniyle Türk Halkının bu

konudaki tepkisini dile getiren ve daha önceki haber bültenlerinde yayınlanan çeşitli görüntülerden alıntılar yapılarak hazırlanmış bir yoruma yer verilmek ve "... başta Finlandiya-İsveç olmak üzere bazı İskandinav Ülkeleri de PKK'ya kucak açıyordu. Örneğin İsveç PKK'yı desteklemeyi o kadar ileri boyuta götürmüştü ki Türk Devleti İsveç firmalarının Türkiye'deki ihalelere girmesini yasaklamıştı. İşin ilginç yanı PKK destekçisi İsveç'e uygulanan bu gizli devlet ambargosu kamuoyu tarafından bilinmediği için tam manasıyla başarıya ulaşamadı. Hatta İsveç'e uygulanan gizli ambargo zamanla unutuldu ve bazı siyasetçilerin zaafı yüzünden İsveç firmalarına Türkiye'den trilyonlar kazandırıldı. İsveç'in Ericson firması ile Turkcell ortaklığı bunlardan biri idi. (Ericson cep telefonu görüntüsü ve Turkcell yazısı ekrana getirildi.) Peki İsveçli bu firmanın Türkiye'den kazandığı paralar nereye gidiyordu. Tabii ki dolaylı yoldan PKK'ya Türk Halkı, Suriye – Rusya ve İtalya'nın yüzündeki maskeleri birer birer indirtmiş, uyguladığı ambargo ile İtalya Başkanına bile "Apo teröristtir." dedirtmiştir. Ama ne yazıkki İsveç bugüne kadar dersin dışında kaldı. İtalyan gözlüğüne kravatına yapılan bu boykot İsveç telefonuna yapılmadı....." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (k) bendinde belirlenen "özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmamasına ilişkin" ilkesinin ihlal edildiğinin tespit edildiği ve davacı Kuruluşun aynı bent hükmünü, 16,17,23,31 Ocak 1995 tarihlerinde yayınlarında da ihlal ettiği nedeniyle 22 Mart 1995 tarihinde uyarıldığı belirtilerek dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.

T.T.K'nun 56. maddesinde; haksız rekabet, aldatıcı hareket veya hüsnüniyet kaidelerine aykırı sair suretlerle iktisadi rekabetin her türlü suistimalidir şeklinde tanımlanmıştır.

Anayasamız, çalışma ve sözleşme özgürlüğünü benimsemiş ve dolaylı olarak ekonomik rekabetin serbestliğini kabul etmiştir. Ancak rekabet kişisel ve toplumsal gelişmeye yardımcı olduğu için serbesttir ve korunması gerekir. Fakat rekabet ancak yasa, ahlak ve iyi niyet ölçüleri içinde kaldığı sürece korunur. Hakkın kötüye kullanılması derecesine varıldığı takdirde haksız bir nitelik kazanacağı da kuşkusuzdur.

Yayın durdurma cezasına konu olan bant kaydının izlenmesi ve deşifre metnin incelenmesinden; davacı Kuruluşa ait ... Televizyon yayınında 21 Aralık 1998 tarihinde ... Galatasaray – Juventus maçı öncesinde ... ve devre arasında; yukarıda belirtilen şekilde yayın yapıldığı ve bu yayında yer alan görüntü ve ifadelerin, hüsnüniyete aykırı olarak, özel amaç ve çıkarlara hizmet eden, haksız rekabete yol açıcı nitelikte olması nedeniyle 3984 sayılı Kanun'un 4/k bendinde aykırılık teşkil ettiği sonucuna varılmış olup, davacı Şirkete ait yayın kuruluşunun daha önce de aynı bend hükmünü ihlal etmesi nedeniyle de uyarılmış olduğu anlaşıldığından, dava ko-

nusu işlemde hukuka ve yasaya aykırılık görülmemiştir. (Ankara 3. İdare Mah. 1999/16 E. 1999/504 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi 1999/4047 E. Ve 2001 K. sayılı kararıyla onanmıştır.)

d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması. (Eski madde f bendi)

T.C. Anayasa'sının Başlangıc'ında "hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk Milli menfaatlerinin, Türk Varlığının, Devleti ve Ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerini, Atatürk Milliyetçiliği İlke ve İnkılapları ve Medeniyetçiliğin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya asla karıştırılamayacağı" belirtilmiş, Genel Esaslar kısmında yer alan 2. maddesinde, "Türkiye Cumhuriyeti'nin, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu", 5'inci maddesinde, "Devletin temel amaç ve görevlerinin, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve Demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insan maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" olduğu hükme bağlanmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait İstanbul'da Radyo ..... adıyla yayın yapan radyonun, 19-26 Mayıs 1999 tarihlerindeki sohbet programlarında, Tasavvuf Doktoru olarak takdim edilen ve yurt dışından telefonla katıldığını söyleyen bir kişinin "bütün mürşitlerin kendine tabi olduğu, bu kişilere tabi olanların ruhlarının Tanrı'ya sadece kendi kapılarından geçerek ulaşabilecekleri, kendilerinin Tanrı'nın Dünya üzerinde en çok sevdiği kişi olduğu, Tanrı'yı sevmeyenlerin kendilerini de sevmedikleri, sadece sohbetlerini dinleyerek iyileşebileceği" şeklindeki konuşmalarının belirlenmesi üzerine, yayında, Anayasa'nın genel esaslarına aykırılık bulunarak 18.06.1999 tarihli işlemle uyarıldığı ve ihlalin tekrarı halinde uygulanabilecek yaptırımında bildirildiği, ancak 27.08.1999 tarihinde yayımlanan sohbet programında "Bu Resulullah'ın bıraktığı mirasları kadının da pay sahibi olabilmesi, onun hayatta iken Allah'ın kendisi için farz kıldığı mürşidine tabi olmasıyla mümkündür. Mürşidine tabi olmadığı takdirde Resulullah'ın bırakmış olduğu miras olan Kur'anı öğrenebilmesi mümkün değildir...iblis devreye girmek suretiyle kadının erkeğin elini tutması ona biat etmesi doğru değildir, kadına kabul ettirebilirse o zaman mürşidine tabi olmaya kadının Kuran'daki İslamı öğrenmesi mümkün değildir. .. o halde görülüyor ki, iblis korkunç bir tuzak hazır-

lamıştır ve kadının kesinlikle mürşidine tabi olmasını engellemeye çalışmaktadır. Nitekim Yüce Rabbimiz mürşidin mutlaka erkek olduğunu bize ifade ediyor." şeklinde konuşmalar yapıldığı belirlenince dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.

3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesinde yer verilen "uyarı", ilgili kuruluşun mevzuata aykırı yayınları tekrarlamamasını sağlamayı amaçlayan kesin ve yürütülmesi gereken nitelikte bir işlemi olduğundan uyarı işlemine karşı dava açılmış olması aykırılığın tekrarı halinde yeni bir durdurma işlemi tesis edilmesine engel oluşturmaz. Yine, uyarıya rağmen aykırılığın tekrarı halinde verilen her durdurma cezasından sonra yeniden uyarılma zorunluluğu da yoktur.

Olayda, söz konusu yayında sarfedilen sözlerin, Anayasa'nın Başlangıç ve Genel Esaslar kısmından yukarıda alıntı yapılan hükümlerin anılan amacına açıkça aykırı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda daha önce aynı konuda uyarılmasına karşın aynı yayın ilkesini ihlal eden davacı kuruluş hakkında tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamıştır. (Ankara 7. İdare Mahkemesi 1999/1358 E. 2000/1071 K.)

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması. (Eski madde b ve d bendi)

.... TV adlı yayın kuruluşunun 17.05.1999 tarihinde saat 20:58'de yayınlandığı "... Baba" adlı dizide "çüşş be kız , ulan karı, bak orospu, fahişe, piç kurusu...." gibi argo küfürlü kelimelerin ve tabirlerin yer aldığı, konuşmaların sıklıkla ekranda verilmesi nedeniyle, ... yayın ilkesinin ihlal edilmiş olduğunun Üst Kurulca tespit edildiği, aynı kuruluşun daha öncede ... uyarıldığı .. Kuruluşun 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesi (d) bendine tekraren ihlalinden dolayı yayınlarının .. bir gün süreyle ve geçici olarak durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, davacı Kuruluşa ait televizyon kanalında 17.05.1999 tarihinde yayımlanan "... Baba" adlı dizide yer alan ifadelerin 3984 sayılı Kanun'un 4/d maddesinin ihlal eder nitelikte olması ... nedeniyle verilen bir gün süreyle kapatma cezasında hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/732 E. 1999/944 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1999/5349 E. 2001/1792 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Davacı Şirkete ait televizyon kanalında 10.01.1997 tarihinde yayınlanan "Huysuz ve Tatlı Kadın" adlı program içerisinde genel ahlak ve Türk aile yapısına aykı-

rı argo sözcüklerin sıklıkla kullanılmak suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (d) bendinde yer alan yayın ilkesinin ihlal edilmiş olduğu görüldüğünden, tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık bulunmaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 2000/547 E. 2000/515 K.)

Bir müzik klibinin 4 (d) bendinde belirtilen esaslara uymaması üzerine tesis edilen işlem de yargı tarafından hukuka uygun olarak değerlendirilmiştir. Bu karar da şöyledir:

Dava dosyasının incelenmesinden davacı televizyon kuruluşunun 29-31 Ekim 1994, 5-12 Kasım 1994 tarihlerindeki yayınından dolayı 3984 Sayılı Kanun'un 4/d bendi hükmünü ihlali nedeniyle 17 Kasım 1994 tarih ve 577 sayılı davalı idare yazısı ile uyarıldığı, bu nedenle aynı bent hükümlerini tekraren ihlal eden kanalın 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 24.6.1999 günü saat 00:00'dan başlayarak bir gün süre ile ve geçici olarak davalı idarece yayının durdurulduğu anlaşılmıştır.

Davalı idarece savunma ekinde gönderilen söz konusu yabancı müzik klibinin kasetinin mahkememizce birlikte izlenip incelenmesinden; iki erkek ve bir kadının havuza atlayıp orada soyundukları, daha sonra birbirlerine sarılıp öpüştükleri, erkeğin erkekle öpüştüğü ve daha sonra üç kişinin çıplak olarak aynı yatakta uyurken görüntülendiği ve aralarda da dükkan soygunu görüntüleri olduğu görüldüğünden, 3984 Sayılı Kanun'un 4/d bendinde belirtilen genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı yayın yapılmaması ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varılmış bulunduğundan, tesis olunan işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine oybirliği ile karar verildi. (Ankara 10.İdare Mahkemesi 1999/689 E. 1999/ 1348 K.)

RTÜK'ün verdiği uyarının hukuka uygun bulunmayıp, iptal edildiği bir yargı kararı örneği de aşağıda aktarılmaktadır:

Dava dosyasının incelenmesinden; 20.01.1998 tarihinde yayınlanan "Laf Lafı Açıyor" isimli programda sunucunun "Onbaşılar fena halde tahrik edildi. Onbaşıyı tahrik etmek tehlikeli iştir. Şimdi, adam asker, zaten tahrik olmaya hazır Allah'tan hepsine beşer kilo şap yedirdiler de Tansu Hanım kurtuldu." şeklinde sözler söylemek suretiyle Kanun'un 4/b bendine aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle davacı yayın kuruluşunun uyarıldığı anlaşılmakta ise de; söylenen bu sözlerin toplumun milli ve manevi değerlerine aykırılık olarak kabulüne olanak görülmemiştir.

Bu durumda davacı yayın kuruluşunun yayın ilkelerine aykırı yayın yaptığından bahisle uyarılmasında hukuka uyarlık görülmemiştir. (Ankara 4.İdare Mahkemesi 1998/885 E. 1999/118 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1999/1813 E. ve 2001/1088 K. sayılı kararı ile kesinleşmiştir.)

f) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması. (Eski madde j ve c bendi)

Yukarıda kişilik hakları bölümünde geniş olarak anlattığımız konularla ilgili yayın kuruluşlarının yaptığı yayın ilke ihlalleri bütün dünyada önemsenen bir konudur. Türkiye'den örneklere geçmeden önce burada Time Dergisi'nin yaptığı bir habere ilişkin yargının aldığı kararı aktarmak yararlı olacaktır. Çağdaş batı normları içerisinde hastaların hakları çok geniştir. Hastanelerde yatan hastaların izinleri olmaksızın resimlerini basmak veya onlara ait haberleri yayınlamak ciddi yaptırımı gerektiren suçlardır ve yasaktır. Time Dergisinin tıp sayfalarında, nadir görülen bir deri hastalığına tutulmuş olan kadının, muhabirlere fotoğrafının çekilmemesi ve yayınlanmaması ihtarına rağmen kendisinden izinsiz fotoğraflarının basılması üzerine, hasta, yargıya gitmiş ve özel hayatının ihlal edildiğini iddia etmiştir. Yargı, verdiği kararda, basın ve televizyon kuruluşlarının kamuya açık yerlerde herkesin fotoğrafını çekip kullanabileceklerini, fakat özel hayatın gizliliği hakkının bir kişiye evinde veya hastanede hastalığı sebebiyle tedavi hakkını verdiğini ve bu hastalık bulaşıcı ve tehlikeli olmadıkça, o kimsenin şahsının ve hastalığının gazete ve dergilerde açığa vurulmasının özel hayatın gizliliğine aykırı olduğu kararına varmıştır. [112]

Bu konuda RTÜK'ün verdiği cezalara ve uyarılara karşı yayıncı kuruluşların mahkemelere başvurmaları sonucu çıkan örnek bir karar...

Davacı Şirkete ait yayın kuruluşunun 21.05.2000. 09.07.2000 tarihleri arasında haftada üç gün içerik ve görüntüler açısından hemen hemen birbirinin aynı olan ancak değişik gün ve saatlerde "Pazar Ekspres", Paparazzi" "Tele gole" gibi farklı isimlerde yayınlandığı magazin programlarında, manken, şarkıcı türkücü ve şovmenlerin özel hayatları ile gece kulüpleri ve eğlence merkezlerindeki eğlencelerin haber olarak yer aldığı ve bir göğsü bikiniden çıkmış bayan turistin denizde bir beyle dans edişi, barlarda eğlenen ve içki duvarını aşan turistlerin öpüşme ve dans edişi ve yerlerde yuvarlanışı gibi görüntülere ve "Bodruma gelen turist kızların tek bir dileği var Aydın'ın kuşunu görebilmek. İstanbul geceleri çılgın partilere ev sahipliği yapıyor partilerde düzenlenen şovlarda birbirlerinden güzel dansçıların seks figürleriyle yürek hoplattığı" gibi ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/d bendinde yer alan yayın ilkesinin ihlal edildiğinden veya aynı yayın ilkesinin ihlali nedeniyle 13.02.1998 tarihinde uyarıldığı belirtilerek bir gün süreyle yayının geçici olarak durdurulması üzerinde görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Davacı şirkete ait yayın kuruluşunun 21.05.2000, 09.07.2000 tarihleri arasında "Pazar Ekspres", "Paparazzi", "Tele gole" adlı magazin programlarında yer

[112] Edibe SÖZEN, Medyatik Hafıza, Timaş Yayınları, İstanbul, 1997, s.95.

alan görüntüler ve ifadeler ile bunların sunuş biçimi itibariyle kamu hizmeti anlayışı içinde yayın yapmakta yükümlü olan yayın kuruluşunun ..... "genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısı" ilkesini ihlal ettiği görüldüğünden tesisi edilen dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir.

Davacı (tarafından) spor-magazin programlarında, mevcut olayların televizyon programlarına konu halini gösterdiği ve (verilen ceza ile) basın özgürlüğünün çiğnendiği ileri sürülmekteyse de, Anayasal bir hak olan basın özgürlüğü, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilecek olup, bu sınırlandırma nedenlerinden birini de genel ahlak oluşturduğundan, 3984 sayılı Kanun'un Anayasal ölçüte uygun olarak getirdiği ve basın özgürlüğü konusunda sınırlanma nedeni olan genel ahlaka aykırı yayın yapılmama ölçütünün, işleme konu yayınlarla aşılması nedeniyle (talep) yerinde görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 7. İdare Mahkemesi 2000/1215 E. 2000/1337 K.)

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi. (Eski madde h bendi)

Dava dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca, ... Televizyonunda 28.03.1997 tarihinde ... yayınlanan "Teksoy Görevde" adlı programda "inanılmaz ama gerçek olarak sunulan, boynunda muska bulunan bir horoza ateş edilmesine rağmen ölmemesi, yürümeyecek kadar hasta ve ölümcül kişilerin okunup üflendikten sonra ayağa kalkması" gibi görüntülere yer verilmesi üzerine, yaptırılan inceleme ve değerlendirme sonucunda, davacı (tarafından) bilimsellikten uzak, halkın ruh sağlığını bozacak nitelikte yayın yapıldığı, ... tespit edildiğinden bahisle davacı (nın) ... uyarılmasına ... ilişkin 18.05.1997 günlü kararın alındığı anlaşılmıştır. Bu durumda davacı Şirketin söz konusu yayın ile anılan Kanun'un 4.maddesinin (h) bendinde belirlenen ilkeyi ihlal ettiği saptandığının dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerde davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1997/820,1998/205)

h) Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması, milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin saglanması (eski madde t bendi)

Edebiyatçı, Yazar ve RTÜK Üyesi Beşir Ayvazoğlu "Türkçe meselesini Türk dünyası çapında düşünmek yerine, dörtyüz beşyüz kelimelik medya Türkçesi üzerine odaklanmak elbette ki büyük talihsizlik" derken, 1980'lerin Cumhuriyet tarihimizin en önemli dönemeçlerinden birisi olduğunu, Türkiye'nin geleceğinde yer kapabilmek için ilk şartın İngilizce öğrenmek olduğuna inandırılan insanların, bu

yıllarda çocuklarını bu dili iyi öğreten veya bu dille öğretim yapan okullara vermek için amansız bir yarışa zorlandıklarını dile getirerek devam eder: ' İngilizce bilmek bir statü ölçüsüydü artık... (...) Medya, bir taraftan Amerikan yaşama biçimini benimsetmeye çalışırken, diğer taraftan da yabancı dil özentisini kara dönüştürmenin yollarını aramış, birçok ürüne yabancı adlar vermekte hiçbir sakınca görmemiştir. Yabancı adlarla gazete bayilerinde ve kitapçı vitrinlerinde boy gösteren çeşitli dergiler 80'lerin dikkat çekici görüntüleriydi. Argos, Rapsodi, Strech, Hey Girl vb. Bu arada yüksek tirajlı gazeteler de Film Gude, TV Guide, Pozitif, Star, Teleskop gibi adlarla ekler vermeye başlamışlardı. Aynı yıllarda yabancı adlar taşıyan iş yerlerinde de büyük artış görüldü. Özellikle İstanbul'in lüks semtlerinde yabancı veya yabancı olduğu izlenimini veren adlarla iş yeri açmak, moda olmaktan da öte bir salgın halini almıştı. (...) Derken Türkiye'nin ilk özel televizyonu kuruldu, adı Magic Box'tı. Açılan kanalının adı ise Star. Onu, Show, Flash, İnterstar vb. takip etti. Adı Türkçe olmasına rağmen, baş harflerini Eyç Bi Bi diye tlaffuz ederek aynı kervana katılan HBB'yi de unutmamak gerekir. Özel radyolar ise işi iyice çığırından çıkardılar. Türkçe'yi ağızlarını yaya yaya Amerikan aksanıyla konuşan bir yığın 'anchorman', 'DC' türedi..." tesbitlerinde bulunmaktadır[113]. Kuşkusuz ki bu tespitler son derece doğru ve yerindedir. Ancak, radyo ve televizyonlardaki dil erezyonları isimleriyle başlayıp, ingiliz ve amerikan aksanıyla son bulmamıştır. Argonun, galiz küfürlerin ve sokak ağzının en kötü haliyle ekranlara taşınmasının pek çok örneğini de Türk kamuoyu yakından görme talihsizliğini yaşamıştır.

İletişim Fakültelerinde de yine ne yazık ki aynı özensizlik sürmekte, bu okulların müfredatlarında bulunan Türkçe derslerinde diğer fakültelerde okutulanlardan daha fazla ve özenli bir program bulunmamaktadır. Dil kültürü taşıyan, milletleri yaşatan en önemli varlıktır. Bu nedenledir ki, RTÜK tarafından büyük bir hassasiyetle takip edilmekle birlikte (Çünkü, RTÜK bu konuda Türk Dil Kurumu ile işbirliği içerisinde bir araştırma yaptırmış, bir bilimsel toplantıya ev sahipliği yapmış ve RTÜK iletişim dergisinde konu ile ilgili pek çok makale yayınlamıştır) şu ana kadar en az (maalesef) yaptırım uygulanan bu konuyu, mutlaka daha sıkı bir şekilde takip edilmek zorunluluğu bulunmaktadır. Hatta, bizce, önümüzdeki günlerde yapılacak yasa değişikliği çerçevesinde konu radyo ve televizyonların isimlerinin Türkçe olmasının zorunlu tutulmasından başlamak üzere etraflıca ele alınmalıdır.

Fakat yararlı olacağını düşündüğümüz için RTÜK tarafından TDK'na yaptırılan araştırmanın giriş, amaçlar ve öneriler kısmını kısaca burada aktarmakta yarar görmekteyiz.

---

[113] Beşir AYVAZOĞLU, Türkçe'nin Bugünkü Meseleleri, Radyo ve Televizyonlarda Türkçe'nin Bugünkü Kullanımı Toplantısı, RTÜK, 23 Mayıs 2002, Ankara.

"Toplumu oluşturan bireylerin sağlam bir dil kullanımına sahip olmalarının ilk şartı iyi bir eğitimden geçmektir. Başka bir deyişle dili, doğru ve güzel kullanmayı öğretecek olan kurum okuldur. Bununla birlikte bireylerin Türkçelerini geliştirmede radyo ve televizyonların da çok önemli bir yeri vardır. Sürekli olarak hayatımızın içinde bulunmaları sebebiyle radyo ve televizyonların, dilde iyi veya kötü alışkanlıklar oluşturmada, okuldan daha önemli rol oynadıklarını dahi ileri sürebiliriz.

Sözlü yayın organlarının dil konusundaki bu önemli işlevini göz önünde bulunduran kanun koyucu, "3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" un 4. maddesinin t bendinde, radyo ve televizyon yayınlarının "Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına" uygun olarak yapılmasını emretmiştir. Kanunun bu maddesini de yürütmek ve gözetmekle yükümlü bulunan RTÜK, "2876 Sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu"nda Türk Dil Kurumunun görevleri arasında sayılan "Millî varlığımızın temel unsurlarından biri olan Türk dilinin kuşaklar arasında birleştirici ve bütünleştirici özelliklerini göz önünde tutarak, yeni nesillerde Türk dili sevgisini ve bilincini kökleştirecek, geliştirecek ve yaygın hâle getirecek her türlü tedbirleri almak, araçları hazırlamak, bunları kamu kurum ve kuruluşları ile resmî özel eğitim-öğretim kurumları ve kuruluşlarının, basım ve yayım organlarının hizmet ve yararına sunmak, bu konuda gerekli her türlü iş birliğinde bulunmak" hükmü doğrultusunda Türk Dil Kurumundan radyo ve televizyonlarda Türkçe'nin kullanımıyla ilgili bir rapor istemiştir. Söz konusu raporu hazırlamak üzere Türk Dil Kurumunda oluşturulan beş kişilik Proje Yürütme Kurulu, çalışmanın amaçlarını şu şekilde tespit etmiştir.

Amaçlar:

Toplumun büyük bir kesimine hitap eden radyo ve televizyon sunucularının, muhabirlerinin ve spikerlerinin Türk dilini doğru kullanmalarını sağlamak.

Radyo ve televizyonlarda yanlış ve kuralsız kullanımların zamanla birtakım galat söyleyişler hâline gelip dile yerleşmesini önlemek.

Türkçe'yi dağınıklıktan, başıboşluktan kurtarmak, keyfî kullanmaların önüne geçmek.

Halkı doğrudan etkileyen iletişim organlarının Türk dilini doğru kullanmadaki seviyelerini yükseltmek, onları Türkçe'yi titiz bir biçimde kullanmaya davet etmek.

Rahat ve kolay anlaşmayı esas alıp toplumda dil ve düşünce birliğinin kurulmasına yardımcı olmak.

Türkçe'nin gelişmesi, özleşmesi, zenginleşmesi, çağdaş kavramları karşılayacak seviyeye ulaşması için radyo ve televizyonların katkılarını sağlamak.

Radyo ve televizyon yayınlarıyla Türkçe'nin bilim dili olarak gelişmesini sağlamak, bu duruma engel olan yanlış kullanımları göstermek ve gerekli önlemleri almak.

Mevcut Durum:

Radyo ve televizyon kuruluşlarında; spiker, muhabir ve sunucuların dili yanlışsız kullanmalarının şart olduğu fikri yerleşmemiştir. Neredeyse Türkçe konuşan herkes bu görevlerde kullanılabilmektedir. Dili kullanmada belli bir seviyeye ulaşmamış ve belli bir dil eğitiminden geçmemiş kimselerin radyo ve televizyonlarda yaptıkları dil yanlışları kamuoyunu rahatsız etmektedir.

Dili özensiz ve keyfî kullanış, radyo ve televizyon yayınları aracılığı ile toplumun dilini etkilemekte; iletişimi, anlaşmayı zorlaştırmaktadır.

Yapılan yayınların birçoğu, içerikleri, amaçları ve nitelikleri bakımından halkın dil becerilerini geliştireceği, kültürel seviyelerini yükselteceği, onlara Türkçe'yi sevdireceği yerde dilin yozlaşmasına yol açmaktadır.

Dili sürekli bozuk kullanmaktan dolayı bazı gazete köşelerinde, dergilerde yapılan eleştirilerin gün geçtikçe artması ortada bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir.

Sadece dil yanlışları değil radyo ve televizyonlarda yapılan bazı yayınlar, kişisel yorumlar, ortaya konan tavırlar da dinleyicilerin düşüncelerini, davranışlarını etkilemektedir. Bu kişisel, keyfî, bilim dışı tavırlar sonucunda toplumda bir yılgınlık, güvensizlik ve bocalamanın baş gösterdiği söylenebilir.

Tespit Edilen Sorunlar:

Radyo ve televizyonlarımızın söz varlığını tespit etmek için de üç kanala ait ve daha çok haberlerden oluşan, toplam 24247 kelimelik bir yazılı metin temin edilmiş; bu metin üzerinde yapılan değerlendirme ve sıklık listeleri de rapora eklenmiştir.

Tespit edilen dil yanlışlarının, uygulanmakta olan eğitim sistemimizle doğrudan ilgili olduğunu öncelikle belirtmek gerekir. Toplumumuzda gittikçe yoğunlaşan dili yanlış ve keyfî kullanış, ilkokuldan başlayan ve bütün öğretim kademelerinde görülen ihmalkârlıktan kaynaklanmaktadır.

Raporda ayrıntılarıyla belirtilen yanlışlar ve bazı önemli noktalar, genel olarak birkaç maddede toplanabilir.

1. Dil yanlışları daha çok canlı yayınlarda görülmektedir. Haber mahallinden yapılan canlı yayınlarda bu oran daha yüksektir.

2. Yapılan dil yanlışları, sunucunun belli bir dil eğitiminden geçmediği, dildeki gelişmeleri takip etmediği sonucunu ortaya koymaktadır.

3. Yoğun olarak yapılan dil yanlışlarına ve keyfî kullanımlara bakıldığında ilgili kurumda bir denetlemenin bulunmadığı fikrine varılmaktadır.

4. Kelimelerin seçimi, yazımı ve okunuşunda ortaya çıkan dil yanlışları, pek çok sunucunun imlâ kılavuzu, sözlük gibi kaynakları kullanmadığını göstermektedir.

5. Bu tespitlere, yabancı dillere karşı gösterilen aşırı ilgiyi, yabancı kelime kullanmadaki özentiyi de katabiliriz.

6. Yerli film ve dizilerde toplum içinde söylenmesi çirkin olan, görgü kurallarına ters düşen pek çok kaba kelime sarf edildiği görülmektedir. Bunların yoğun olarak kullanılması dinleyicileri, seyircileri rahatsız etmekte ve tiksindirmektedir.

7. Öğrenim sırasında ve daha sonra herhangi bir deyimin gerçek yapısı ve nerelerde kullanılabileceği kavranmamış olduğundan pek çok deyim yanlış kullanılmakta, söz gelişi, ekmeğine yağ sürmek gibi bir deyim kazancına ekmek sürmek biçimine dönüştürülebilmektedir.

8. Deyimleri yanlış ve eksik kullanma, kelimeleri yanlış telâffuz etme, cümle düzenini bozma, konuşmada kaba, edep dışı sözlere yer verme, yabancı kelimelere özenme gibi hususların toplumu hızla etkilemekte olduğu acı bir gerçektir. Kısa vadede önlem alınmadığı takdirde bu olumsuz gidişin boyutları daha da büyüyecektir.

9. Radyo ve televizyonlarda kullanılan söz varlığının da son derece sınırlı olduğu ve 500-1000 kelime etrafında döndüğü tespit edilmiştir.

Alınacak Önlemler:

Sorunun yalnız radyo ve televizyonlarla sınırlı olmayıp bütün toplum hayatını etkilediği, toplumda yaygın bir dil sıkıntısının yaşandığı bir gerçektir. Bu durumda alınacak köklü tedbirlerin, Türk Dil Kurumu ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun çok ötesinde hükûmetlerin millî eğitim siyasetleriyle ilgili olduğu açıktır. Liseyi bitiren her Türk vatandaşının Türkçe'yi doğru kullanması şarttır. İlk ve orta öğretimin her şeyden önce bunu sağlaması gerekir. Ancak dilimizin zenginleşmesi veya yozlaşmasında radyo ve televizyonların önemi göz ardı edilemez. Bu bakımdan "3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"un t maddesinin 2. fıkrası (Kanun'da yapılan değişiklikle 4/h) bir yönetmelikle desteklenmelidir. Yönetmelikte şu hususlar yer almalıdır.

1. Radyo ve televizyonların metin hazırlama ve konuşma bölümlerinde yer alan kimselerin Türkçe konusunda yeterli olduklarını gösteren bir belgeye sahip olmaları şartı. Belgenin verilme esasları, belgeyi verecek olan kurul, bu kurulun teşekkül tarzı ve çalışma esasları yönetmelikte belirtilmelidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından oluşturulacak kurulda Türk Dil Kurumunun, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesinin, Kültür Bakanlığı Devlet Tiyatrolarının belirleyeceği uzmanlarla radyo ve televizyon temsilcileri yer almalıdır.

2. Radyo ve Televizyon kuruluşlarının kendi bünyelerinde birer "Dil İzleme-Denetleme Kurulu" oluşturmaları şartı. Söz konusu kurulu oluşturacak üyelerin sayısı, nitelikleri ve çalışma esasları t maddesinin 2. fıkrası için hazırlanacak yönetmelikte yer almalıdır. Belirtilen niteliklere uygun uzmanlar, radyo ve televizyon kuruluşlarının kendileri tarafından seçilip istihdam edilmelidir.

3. Hizmet içi eğitim ve seminerler. Hazırlanması öngörülen yönetmelikte radyo ve televizyon kuruluşlarının kendi bünyelerinde düzenli olarak hizmet içi dil eğitimi yapmaları şartı yer almalıdır. Eğitimin zaman ve süresi, çalışma şartları yönetmelikte belirtilmelidir. Ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından yılda bir defa düzenlenecek dil seminerleri de yönetmelikte bulunmalıdır. Seminerlere radyo ve televizyon kuruluşlarının hangi seviyelerde ve ne ölçüde katılacağı yönetmelikte belirtilmelidir. Seminerlerde görev alacak öğretim üyesi ve uzmanlar, Türk Dil Kurumundan, üniversitelerden, Devlet Tiyatrosundan, tecrübeli radyo ve televizyoncular dan seçilebilir; bu husus da yönetmelikte yer almalıdır.

Yukarıda belirtilen hususlar için yönetmelik kâfi gelmiyor ve kanunda değişiklik yapmak gerekiyorsa bu yola da gidilmelidir. Bunlar dışında aşağıdaki önlemlerin alınması da tavsiyeye değer bulunmuştur.

1. Radyo ve televizyonlardaki kültür programları arttırılmalı, bu tür programlara konunun uzmanları çağrılarak değişik alanlara ait kelime ve terimlerle izleyicilerin karşılaşması sağlanmalıdır.

2. Henüz kültürümüze mal olmamış, dilimize yeni girmekte olan yabancı kelimelere karşı duyarlı davranılmalı, bu tür kavramlar için yeni sözler bulunup kullanılmalıdır. Türk Dil Kurumunun yabancı kelimelere karşılıklar bulma çalışmaları izlenip değerlendirilmelidir. Bu konuyla ilgili kitapçıklar, rapora ek olarak sunulmuştur.

3. Program konukları titizlikle seçilmeli, Türkçe'yi doğru kullanamayan kimseler, mecbur kalınmadıkça konuk olarak çağrılmamalıdır. Haberlerde yer alan demeç ve konuşmalarda Türkçe hatası varsa, yayın sırasında aynen alıntı yapmak yerine haberci tarafından düzenlenen metin verilmelidir.

4. Radyo, televizyon ve program adlarının birçoğunun Türkçe olmadığı görülmektedir. Bu tür adlar, izleyicilerde yabancı kelimelere karşı bir özenti uyandırmaktadır. Radyo ve televizyonlar bu bakımdan uyarılmalıdır. Ayrıca 1.XI.1928 gün ve 1353 sayılı kanunla tespit edilen Türk alfabesinde bulunmayan w, x, q gibi harflerin radyo, televizyon ve program adlarında kullanılması da söz konusu yasaya aykırı düşmektedir; bu yasa dışı durum önlenmelidir."[114]

Konu Türkçe'nin kullanımı olunca, hukuki metinlerin değerlendirilmesinde de kuşkusuz ki, dil uzmanlarının, iletişimcilerin, edebiyatçıların kısacası bu konuda büyük hassasiyetleri olan kişi ve kesimlerin görüşleri daha büyük önem taşımaktadır. Yargının, idari ve özdenetim organlarının da bu anlamda duyarlılıkları bulunması doğaldır. Çünkü, düşünceyi vareden 'dil'in aslında insanı var ettiğini, kültürleri, medeniyetleri yarattığını artık modern dil bilimi çalışmaları ortaya koymuştur. Bizler, insanlar olarak, sadece konuşurken değil, düşünürken, hayal kurarken, düş görürken de dili kullanıyoruz. Sessiz sedasız yüzlerce cümle geçiyor zihnimizden. Yine bir şair-edebiyatçı Ali Akbaş, dilin işte bu matematiği andırır yönünü ortaya koyarken şöyle diyor: "Kelimeler de rakamlar gibidir. Rakamlar olmadan problem çözülemeyeceği gibi, kelimeler olmadan da düşünülemez. Biz onları çeşitli şekillerde yan yana dizerek sayısız cümleler kurar, sosyal, psikolojik, estetik, felsefi meseleleri hallederiz. Her milli dil, "bir gizli antlaşmalar sistemi, bir paroladır". Millet fertleri arasında konuşulanlar yabancılar için bir sırdır. Dillerini öğrenerek bir başka kültür dairesinin içine girmek için yıllarca çalışmamız gerekir. Her dil kaidesi-kuralı ile müthiş bir sır yumağı. Yoksa, "ateş" sözünün elimizi yakan nesneyle, "su" sözünün o saydam sıvıyla ne ilgisi olabilir ki?"[115]. Kısacası, dilimizin güzelliğini ve zenginliğini koruyup, geliştirebilmek herkesin sorumluluk duyması gereken büyük ve kutsal bir görevdir.

Konu ile ilgili bir örnek Üst Kurul kararı ise şöyledir:

" İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın ..... Logosuyla yayın yapan H. Radyo ve Tv A.Ş. ünvanlı kuruluşun, 04 Ekim 2000 tarihinde yaptığı yayınla ilgili 19 Ekim 2000 tarih ve 878 sayılı yazısı üzerine, izleme raporunun incelenmesi sonucunda:

Adı geçen kuruluş tarafından, hafta içi her gün 17.30'da yayınlanan "Mahalleler yarışıyor" adlı yarışma-eğlence-şov programının 04 Ekim 2000 tarihli bölümüne Taksim'de çiçek satan dört bayan ve bir erkekten oluşan bir grupla çeşitli şarkıcıların kimliğine bürünmüş beş erkek yarışmacının katıldığı, sunucunun özel-

[114] Bkz. www. rtuk.org.tr.

[115] Ali Akbaş, Mekanikleşen Türkçe, Radyo ve Televizyonlarda Türkçe'nin Bugünkü Kullanımı Toplantısı, RTÜK, 23 Mayıs 2002, Ankara.

likle çiçekçi kadınlarla konuşurken, belki de havayı yumuşatmak amacıyla çok basit ve kuralsız bir Türkçe kullandığı, " .... gız, aranızda konuşmayın..., kız güzel bu ya..., niye gülüyon kı?, ne kı, bu?, ay bu soruları ben hazırlamıyom bacım ya, dur kız..., biz de bunu halkın arasında anket yapıyoz..., nereye gidiyon ya..., dur kı, ne kikirdiyon sen ya..., ne dolanıyon orda gel..." şeklinde konuştuğu, oysa yarışmaya katılan çıçekçi kadınların o şekilde konuşmadığı, düzgün bir Türkçe kullanarak sorulara cevap verdikleri belirlenmiş; programın 17.30 gibi çocukların da izleyebilecekleri bir saatte yayınlanması ve sunucunun izleyiciler tarafından model alınabilecek sevilen ve popüler bir sanatçı olması dikkate alındığında kullanılan dilin oyun içinde bir aksan yerel ağız amacı ile değil de, normal iletişim dili olarak kullanılmasının Türkçe'nin kullanılması ile ilgili hükümlere aykırı olduğu, ayrıca bu durumun sadece o günkü programa mahsus olmadığı, diğer günlerde de devam ettiği görüldüğünden, 3984 sayılı kanunun 4'üncü maddesinin (t) bendinde belirlenen .... ilkesinin ihlal edilmiş olduğu Üst Kurulca tesbit edilmiştir.

Bu nedenlerle, H. Radyo ve TV AŞ. Ünvanlı kuruluşun 3984 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin (t) bendini ihlali nedeniyle, anılan kanunun 33'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre uyarılmasına ve ihlalin tekrarlanması halinde anılan maddenin ikinci fıkrası uyarınca izin uygulamasının, ihlalin ağırlığına göre bir yıla kadar durdurulacağının ve yayın izninin iptal edileceğinin yapılacak uyarıda belirtilmesine oy birliği ile karar verildi." (07.02.2000 tarih ve 2000/47 sayılı toplantı, RTÜK Karar No.6)

Yayın kuruluşu İdari Yargı'ya başvurmamış ve karar kesinleşmiştir.

ı) **Kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması.** (Eski madde j, l ve o bendi)

Davacı kuruluşa ait .... FM radyosunda 16 Nisan 2001 tarihinde ... yayınlanan "Nihat'la Curcuna" adlı programda, "Tarkan'a rest: Öyleyse erkek gibi davran. Eşcinsel tartışmasında bu kez Mehmet Gül konuştu. Tarkan'ın, kendisiyle mahkemede tartışacağım sözlerine Mehmet Gül'ün cevabı şöyle: Tarkan madem eşcinsel değil, kliplerinde normal erkek gibi davransın. Tarkan dava açarsa Türk Gençliğine kötü örnek oluyor diye bende karşı dava açarım demiş. Tarkan eşcinselse, eşcinsel. Çok merak ediyorum bize ne ya da, Mehmet Gül'e ne? Tarkan Mehmet Gül'le mi yatıyor, anlamıyorum. Tarkan'ın eşcinselliği neden ilgilendirir Mehmet Gül'ü bu kadar? Mehmet Gül'ün gözü var da onun için mi söylüyor bunu anlayabilmiş de-

ğilim. Sana ne adamın eşcinsel olmasından .. Tarkan'la Mehmet Gül arasındaki ilişkiyi anlayabilmiş değilim açıkçası. Bir insan eşcinselliğe neden bu kadar takar . Bence o insanın bir bildiği varsa takar. O zaman niye uğraşıyor? Niye kimse Tarkan'ın eşcinselliği ile uğraşmıyor da Mehmet Gül uğraşıyor? Başka var mı? Mehmet Gül kadar konuşan? Eşcinsellik kötü bir şey değil ki, olabilir, Mehmet Gül Tarkan'dan hoşlanıyor olabilir. Buna ne ondan. Tarkan özel yaşamında eşcinsel olabilir ona ne? O da onu ilgilendirmez. Buna ne yani insanın özel yaşamı öyle de olabilir. Böyle de.. Eşcinsellik kötü bir şey değil" şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un "kişi yada kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına" uygun olma ilkesini ihlal edilmiş olduğu davalı İdarece tespit edilmesi üzerine, ... bir (1) süreyle geçici olarak durdurulmasına karar verilmesi üzerine bakılan davanın açıldığı anlaşılmıştır. Bu durumda yukarıda yer verilen mevzuat hükümleri uyarınca, 3984 sayılı Kanun'un 4/j maddesine aykırı yayın yaptığı anlaşılan davacı Şirkete ait radyo istasyonu hakkında tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 2001/1563 E. 2002/180 K.)

Davacı yayın kuruluşunun 20-21 Ekim 2000 tarihinde muhtelif saatlerde yayınlanan "Magazin Günlüğü" "Klas Magazin" ve "Ana Haber Bülteni" programlarında; Erol Kerim Aksoy Sanat Vakfı'nda ünlü ressam Fahrinisa Zeyd'in resim sergisinin açılışında Prof. Dr. Adnan Çokar ile sanatçı Hülya Avşar arasında yaşanan bir tartışmada yer alan ifadelerin birkaç kez yayınlanması nedeniyle, olayın verilişinin haber tekrarı ile bir vatandaşın sözle tacizi haline getirildiğinden bahisle 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (j) bendinde belirlenen (yayın) ilkesinin ihlal edildiğinin Üst Kurulca tespit edildiği gerekçesiyle aynı Kanun'un 33.maddesi uyarınca yayın kuruluşunun yayının 30.01.2001 tarihinde saat 00:00'dan başlayarak bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına karar verildiği, bu işlemin iptali istemiyle de bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Olayda, Davacı yayın kuruluşunun 20-21 Ekim 2000 tarihlerinde yapmış olduğu yayınlarda, Prof. Dr. Andan Çoker ile sanatçı Hülya Avşar arasında geçen tartışmalarda küçük düşürücü ve aşağılayıcı ifadeler yer almakta ise de; davacı yayın kuruluşunun bu yayınlarının haber niteliği taşıdığı anlaşılmakla tesis edilen işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 6. İdare Mahkemesi 2001/104 E. 2001/7779 K. Bu karara karşı Mahkemeye dava açıldığında da Mahkeme yürütmenin durdurulması kararı vermiştir.)

Sanatçı örneklerinden sonra bazı siyasi örneklerde verelim.

Davacı yayın kuruluşu tarafından 29.02 2000 tarihinde yayınlanan "Basın Kulvarı" adlı programda "Affın çıktı , yaklaşık 50 bin mahkum geçen yıldan beri af müjdesi bekliyor. Üçlü diktanın emrindeki iktidar, af konusunu mıncıklamaktan öteye bir adım atmıyor. İnanç ve düşünce suçlarına af getirmemek için ellerinden geleni ardına koymayan hükümet, hırlı hırsızı salıvermeye dünden hazır. ...'nin tek derdi ise Haluk .....'nın da af kapsamına alınması. Aynı durumdaki nice idamlık solcunun elini kolunu sallayarak gezmesine karşılık ..P'nin derdi de Haluk .....'yı zindan da çürütmek ..... Partisi'nin üç başlı iktidara affın genel nitelikte geniş kapsamlı olmasını öğütlemesi para etmiyor. İktidar böyle bir durumda Erbakan Hocanın tekrar siyasete dönmesinden korkuyor. .....'le PKK'ya yakın çevrelerin telkini ise, teröre yataklık edenlerin af kapsamına alınması. Ancak bu da kapsamın dışı tutulacak iktidar bunları teselli ediyor. Zaten DGM bu durumda yeterince ceza indirimi yapıyor." şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle ...7 gün süre ile geçici olarak durdurulmasına ilişkin dava konusu kararın verildiği anlaşılmaktadır.

Davacı dilekçesinde programda geçen ifadelerin bir gazete başlığından okunmak suretiyle aynen tekrarlandığını, konu ile ilgili herhangi bir cezai soruşturma yapılmadığını ve ifadelerin anılan bendi ihlal etmediğini ileri sürmekte ise de, deşifre metninden "Basın Kulvarı" adlı programda yer alan ifadelerin yukarıda sözü edilen yasa hükmünü ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1. İdare Mahkemesi 2000/788 E. 2000/1247 K.)

Davacı kuruluşun ... yayınladığı Fatih ..... tarafından sunulan "... Yokuşu" adlı programda; "Çeçenistan'a gerilla yollayacaklarına bu insanlara yardım eli uzatın, birileri özellikle neydi o, ... denen adamın partisi vardı, neydi adı? Hah! .... Partisi, neyi büyükse? Zaten büyük denenden korkacaksın. O parti gitsin bu çocuklara yardım eli uzatsın. ..... efendi Mersedesle gezeceğine" şeklindeki sözler ile 11 Nisan 2000 tarihinde saat 08:30 – 09:30 arasında yayınlanan yine Fatih ..... tarafından sunulan aynı programda Başbakan Yardımcısı ...., kaybolan köpeğinin bulunması nedeniyle Polis Şehitleri Vakfı'na 5 Milyar TL. bağışlamış, demek ki kamuda memur olacağına, Başbakan Yardımcısına köpek ol daha iyi, 5 milyarın kaybolması halinde verilen ödül ..... Valisi ... . en basit konularda bile polisin, insan haklarından söz edilerek görev yapmasının imkansız hale getirildiğini belirterek, insan hakları, insan olana verilecek bir haktır" demiş. "Püü senin gibi valiye Türkiye Cumhurbaşkanı olacak adamın elinde bir tane odun olacak, bu adamları bir bir çağırıp dövecek, çağıracak mesela ....'ı basacak köteği, çağıracak bu valiyi ... bağlayacaksın ayaklarından yatıracaksın falakaya ... Benim kanaatimce sen insan değilsin, böyle diyerek döveceksin bunu var mı böyle pislik

yahu" şeklinde ifadelere yer vermek suretiyle, 3984 Sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (j) bendinin ihlal edildiği ve daha önce de ... uyarıldığı, bu nedenle aynı bent hükümlerini tekraren ihlal eden davacı kanalın 3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesinin 2'inci fıkrası uyarınca ... 3 gün süre ile ve geçici olarak davalı idarece yayının durdurulduğu anlaşılmıştır.

Davacı kanalın yayının durdurulmasına gerekçe ... yayınlarda kullanılan ifadeler eleştiri sınırları ötesinde kişileri küçük düşürücü ve aşağılayıcı nitelikte olup, bu durum 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (j) bendinde yer alan yayın ilkesine aykırı olduğundan, tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/538 E. 2000/714 K.)

Bu kararda yayıncı haksız bulunmuştur. Ancak aynı yayıncı bu kez eleştirileri dozunda tutabildiği için aşağıdaki kararda yayın hukuka uygun bulunmuş ve RTÜK kararı mahkemece kaldırılmıştır.

Davacı, yayın kuruluşunun .. yayınlandığı "... Tek" adlı programda Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenen Liderler Zirvesi Toplantısına ilişkin olarak "Bugün Ankara'da bir zirve vardı, Devletin en tepesinde bir zirve vardı, Aslında zirve miydi zırva mıydı, henüz belli değil, çünkü ne sonuç çıkacağını kimse net biçimde öğrenemedi." sözlerinin sarf edildiği, bunun yukarıda hükmü yazılı 4. Maddenin (j) bendi hükmünü ihlal ettiği tekraren ihlal olması nedeniyle de dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözcüğünde "zırva" kelimesinin karşılığı" saçma sapan, boş, anlamsız" olarak ifade edilmektedir. Programda geçen ve metni yukarıya tam olarak alınmış olan sözlerin tüm olarak değerlendirilmesinden, zırva sözcüğünün zirve toplantısına katılan şahısları küçük düşürücü veya aşağılayıcı anlamda kullanılmadığı, toplantıdan ne sonuç çıkacağının net biçimde öğrenilemediği vurgulanarak anılan zirve toplantısının, sonucuna ilişkin bir "boş"luğun yani henüz sonuç alınmaması durumunun ifade edildiği kanaatine varılmıştır. Bu haliyle yasada öngörülen yayın yasağını ihlal niteliği taşımayan anılan program nedeniyle tesis edilen bir gün süreyle geçici olarak yayının durdurulmasına ilişkin işlemde hukuka uyarlılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 1997/2 E. 1997/251 K. İşbu dava Danıştay 10. Dairesi'nin 1997/2581, 1999/6944 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Ölçüyü kaçırmış bir siyasi eleştiri nedeniyle uygulanan bir müeyyide örneği de şöyledir:

Olayda davacı kanalın yayın durdurulmasına gerekçe gösterilen 28.01.1999 tarihindeki yayını sırasında alt yazı ile "Seçim ertelensin diye Irakla savaş senar-

yosu, savaş zamanı olduğu iddia ederek başkumandan makamına oturacak olan Demirel, Saddam'a yükleniyor, DYP Genel Başkanı Prof. Dr. Tansu Çiller'in demokrasi hamlesi ile elindeki tüm kartları kaybeden Demirel, şimdi de Irak'la muhtemel bir savaş senaryosunu taşıyarak inadına devam ediyor. Cumhurbaşkanlığını ölünceye kadar bırakmamaya kararlı olan Demirel, sandığın halkın önüne konulmaması için her türlü seçim senaryosu gündeme getiriyor. Demirel, Saddam PKK'yı destekliyor diyerek iki ülke arasında yeni bir gerginlik oluşturmasına neden oldu. Demirel, hükümetin bu konuda görüş açıklaması fırsat vermeden Devlet politikasını belirlemeye çalışıyor" şeklindeki ifadeleri kişi yada kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan nitelikle ifadeler olup ... tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/292 E. 1999/601 K.)

Aşağıdaki karar ise tam anlamıyla bir ihlal örneğidir. Tıpkı, araba ile trafik polisinin ölümüne sebebiyet vermek gibi. Yayın kuruluşunun her türlü cüretkarlığı sergileyebildiği bir örnek olması bakımından burada aktarma gereği duyuyoruz.

Dava dosyasının incelenmesinden ".... TV" logosuyla yayın yapan televizyon kanalının yayın izninin (90) gün süreyle durdurulmasına ilişkin dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Davalı İdare savunması ekinde ibraz edilen deşifre metin Uzman Değerlendirme Raporu ve dosyadaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; davacı yayın kuruluşunun 10-11-16 Aralık 1998 tarihlerindeki haber bültenlerinde Av. .....'un öldürülmesi olayıyla ilgili olarak yargı kararlarına, hakim ve savcılara ağır eleştirilerde bulunulduğu Gaziantep 2. Ağır Ceza Mahkemesi kararını ve hakim, savcılarını hedef alan konuşmalar yapıldığı, bu suretle 3984 sayılı Kanun'un 4/j maddesinde yer alan yayın ilkesini tekrar ihlal ettiği sonucuna varılmakla dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 6 İdare Mahkemesi 1999/131 E. 1999/322 K.)

Bu karar ise, yayın kuruluşları arasındaki rekabetin sonucunda bir yayın kuruluşunun ölçüyü kaçırmasına iyi bir örnektir.

Davacı yayın kuruluşunun 30.11.1998 tarihinde A ve Ümit Milli Takımlarının oynayacağı Dünya Kupası 2002 eleme maçlarının yayın hakkı ile ilgili ihaleyi canlı olarak yayınladığı, bu yayından sonra ..... televizyonu muhabiri ile ..... televizyonu yetkilileri arasında yapılan konuşmada "Spor Bakanımız böyle ihalelere TRT'yi zorlayıp sokacağına, bence yapması gereken bu paraları deprem bölgelerine gönderip orda sersefil yaşayan, perişan olan insanlara daha insani yaşama koşulları sağlamalı ... tabi burada politik sebepten dolayı bazı işler vardır... Devletin paraları buralarda harcanacağına gitsin deprem bölgesinde ölen çocuklara, serse-

fil soğukta yaşayan insanlara paralarını yatırsın.. Devletin parasını harcamak çok kolay. Fakat orada tüyü bitmemiş yetimin hakkı var. Devletin paralarını böyle kolaylıkla ortaya koyabilmektedir. Gerek depremzedeler için, gerek devletimizin daha önemli ve acil ihtiyaçları karşılayabilmesi için, bölgedeki yapılması gereken yatırımları böyle bir ihaleyi de alet etmiştir. TRT'ye her ne şekilde olduysa oldu, bir ayrıcalık tanınarak ihaleye girmesi konusunda usulsüzlük yapıldı. Yani devletimizin parası, o garibanların parası peşkeş çekildi. Biz böyle şeylere izin vermeyiz. Şimdi deprem vergisi diye bir şey çıktı. Peki deprem vergisini buralarda mı harcıyoruz." şeklinde ifadelerin kullanıldığı, ayrıca saat 18:30'dan sonra sürekli olarak ekranda "2002 Dünya Kupası grup eleme maçlarıyla ilgili ihaleyi tüm engellemelere karşın ..... Televizyonu kazandı. ..... Televizyonu TRT'nin depremzedelerin parasını çarçur etmesini nasıl önledi" şeklinde alt yazılarının geçirildiğin saptandığı, ... yayın ilkesine aykırı bulunduğu, ... yayınlarının ... bir gün süreyle geçici olarak durdurulduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda, davacı yayın kuruluşunun yukarıda sözü edilen konuşmalardaki ifadelerle, ekranda geçirilen alt yazılarla, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına aykırı davrandığı açık olmakla, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine... karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 2000/12 E. 2000/422 K.)

Yine bir başka ölçüsüz eleştiri sonucu verilen cezanın yargılama sonucu ise şöyledir:

Dosyanın incelenmesinden; davacı ..... A.Ş.'nin 2-3-6 Şubat 1995 günleri arasında 19:30 Haber Bültenlerinde TRT Kurumunun sahibi olduğu dizinin ilk bölümlerinin bir televizyon kuruluşuna iki yıl süre ile kiralanması ve bu konuda sözleşme yapılmasına ilişkin haberin veriliş biçimiyle yayınlarının TRT Genel Müdürü olan şahsı eleştiri sınırlarını aşarak iftira ve kişiyi küçük düşürücü nitelik taşıdığı ... anlaşılmış olup, ... davacı Şirketin uyarılması konusunda tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık görülmemiştir. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 1995/531 E:1996/315 K)

İş bu kararı temyizi sonucu Danıştay 10. Dairesi 1996/8858 E., 1998/858 K. sayılı kararı ile "*...davacı televizyon kuruluşunun 2,3,6 Şubat 1995 tarihlerinde saat 19:30'daki haber yayınlarının değerlendirme uzmanlarınca deşifre edilerek incelenmesi sonucunda düzenlenen raporda, haberde yer verilen ifadelerin TRT Genel Müdürü olan şahsı "suçlu" ilan eder nitelik taşıdığının saptandığı,*" gerekçesi ile işbu kararı onamıştır.

Cevap ve düzeltme hakkına uygun yayın yapılmaması üzerine verilen karara karşı yayıncı kuruluşlar dava açmış ama haksız olduğundan davaları reddedilmiştir. İşte kararları...

Davacı yayın kuruluşuna ait Kanal ..... televizyonunda .. yayınlanan haber bülteni içerisinde .. bir haber hakkında ... Seydaoğlu'nun şikayetçi olması üzerine Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesi tarafından tekzip kararı verildiği, kesinleşen bu kararın ve tekzip metninin içinde olduğu üzerinde yazılı bulunan adli tebligat zarfının 17.01.2000 tarihinde davacı kuruluşa tebliğ edildiği ancak, davalı kuruluşça tekzip metninin 25.01.2000 tarihinde yayınlanması üzerine 3984 sayılı Kanun'un 28/5 maddesi uyarınca Kanal ... televizyonunun yayınının iki gün süreyle geçici olarak durdurulduğu ve bu işlemin iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Olayda, Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesince alınan tekzip kararının ve metninin davacı kuruluşa 17.01.2000 tarihinde tebliğ edildiğinin tebligat zarfından anlaşılmış olması karşısında en geç 18.01.2000 tarihinde tekzip metnini yayınlaması gerektiği halde gecikmeli olarak 25.01.2000 tarihinde yayınlayan televizyon 3984 sayılı Kanun'un 28/5 maddesi uyarınca yayının iki gün süreyle geçici olarak durdurulmasına ilişkin olarak davalı idare işleminde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Her ne kadar davacı kuruluş tarafından Ankara 7. Sulh Ceza Mahkemesince yapılan tebligat zarfının içinde tekzip metni bulunmadığı ileri sürülmekte ise de hukuki delillere dayanmayan bu iddia işlemi kusurlandıracak nitelikte görülmemiştir.(Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/139 E. 2000/553 K.)

Dava dosyası ve Mahkememizin 24.06.1998 günlü ara kararı ile Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesinden getirtilen 1997/255 Müt. (tekzip) sayılı dosyasının birlikte incelenmesinden; davacı Kuruluşun 8 Eylül 1997 tarihli ana haber bülteni içerisinde kişilik, haklarına ve gerçeklere aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle .... Filmcilik ve Yapımcılık A.Ş. tarafından yapılan başvuru üzerine Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesi'nin 22 Eylül 1997 tarih ve 1997/255 Müt. sayılı kararı ile cevap ve düzeltme metninin aynı televizyonun ilk yayınlanacak ana haber bülteninde aynı saatte ve arka planda aynı görüntüler olduğu halde aynı sunucu tarafından açık ve anlaşılır bir şekilde okunarak yayınlanmasına karar verildiği, bu karara karşı davacı Yayın Kuruluşu tarafından yapılan itirazın Ankara 13. Asliye Ceza Mahkemesi'nin (1997/178 Müt. sayılı) kararıyla reddedilerek, Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesi kararının kesinleştiği ve bu kararın 21.11.1997 tarihinde ...., Basın Ekspres yolu Güneşli / İstanbul adresinde faaliyet göstermekte olan davacı Yayın Kuruluşunda sekreter Ayşegül .....' a tebliğ edildiği, cevap ve düzeltme metninin ise 23.11.1997 tarihinde yayınlandığı anlaşılmıştır. Bu durumda, davacı yayın kuruluşunun Ankara 4 Sulh Ceza Mahkemesi kararının tebliğinin ertesi gününden sonraki gün cevap ve düzeltme metnini yayınlanması ile, 3984 sayılı Kanun'un 28. maddesindeki "mahkeme kararı ile ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayın yapılır" hükmü-

nü ihlal ettiğinden, tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 1998/611 E. 1998/1120 K.)

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi. (Eski madde k bendi)

Burada görüleceği gibi birden fazla konu tek bir yayın ilkesi olarak düzenlenmiştir. Aslında ilan ve reklamlarla ilgili ilkenin zaten benzeri Kanun'un 4/m ve reklamlarla ilgili 20 Kasım 1994 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Yönetmeliğin 11. ve 17. maddelerinin içinde var, eksiklik görülmüşse bu düzenlemelerin içine dahil edilmesi daha doğru olurdu. Alıntı haberlerle ilgili Basın Kanunu'un ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun içindeki düzenlemelere benzer bir düzenleme de bu maddenin içine sokuşturulmuş, ama bu sefer ilke yamalı bohça haline gelmiştir. Haberlerde kaynak gösterme ile ilgili düzenleme ayrı olarak veya 4/l maddesinin içine koyularak düzenlense idi daha iyi olurdu.

Bu eleştirilerden sonra yayıncılıkta gizli reklam veya ayrı bir bölüm olarak reklam yayınlama ilkelerine aykırı ve yayıncılığın haksız bir çıkara alet edilmesi ilkesine aykırı yayın ile ilgili bir mahkeme kararını görelim.

Dosyanın incelemesinden, davacı şirkete ait ... TV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 12.3.1999 tarihinde yayınlanan Haber Bülteninde İzmir'de faaliyet gösteren bazı hipermarketlerin çeşitli ürünlerin satış fiyatlarının karıştırıldığı, "K.Market" logosuna ekranda yer verilerek "K. Ege'de ucuzluğun kalesi" ifadesinin kullanıldığı gerekçesiyle anılan 4/k maddesi uyarınca davacı televizyon kanalının 1 gün süre ile geçici olarak yayınının durdurulduğu, bu işleme karşı görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Mahkememize sunulan söz konusu programa ait deşifre metni ve yayın kasetleri değerlendirildiğinde özellikle bir hipermarketin haber bülteninde daha ucuz gösterilmek suretiyle "haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması" esasına aykırı yayın yapıldığı kanaatine varılmış olup, usulüne uygun olarak verilen cezada hukuka aykırılık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1.İdare Mahkemesi 1999/673 E. 1999/ 1100 K.)

Reklam kampanyalarının yasalara ve hukuki düzenlemelere aykırı olarak izin alınmadan yapılması da bu ilkeye aykırı olmaktadır. İşte buna ilişkin karar...

Davacı Şirkete ait televizyon kanalında, Milliyet Gazetesi A.Ş.'nin " Herkese Otomobil" promosyon kampanyasının reklamlarının yayınlanması suretiyle, 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (k) bendinde yer alan yayın ilkesinin ihlal edildiğinden bahisle, aynı Kanun'un 33'üncü maddesi uyarınca davacı yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin 13.07.1996 tarih ve 4127 sayılı davalı idare işleminin iptali istemiyle dava açılmıştır.

3984 sayılı Kanun'un "Yayın İlkeleri" başlıklı 4'üncü maddesinde radyo ve televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışı içerisinde maddede bentler halinde belirlenen yayın ilkelerine uygun olarak yapılacağı öngörülmüş olup, anılan maddenin (k) bendinde, özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına yer verilmiştir.

Öte yandan, 10.07.1996 tarih ve 22692 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 96/91-92 sayılı Yazılı Basın Kuruluşları Promosyon Kampanyaları Hakkında Tebliğ'in 5. Maddesinin (a) bendinde, yazılı basın kuruluşlarının her kampanya için ayrı ayrı olmak üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan yazılı izin almadan kampanyalara ve bu kampanyalara ilişkin reklam ve ilanlara başlayamayacakları ve kampanya reklam ve ilanların bu yazılı iznin alınmış olduğu hususun açıkça belirtileceği kurala bağlanmıştır. Anılan Tebliğin 6'ıncı maddesinde de, yazılı basın kuruluşlarınca düzenlenen promosyon kampanyalarıyla ilgili olarak tüketicilerden doğrudan veya dolaylı olarak hiçbir şekil ve ad altında; katılım payı, katkı payı, ön ödeme, taksit, nakliye bedeli, vergi, harç, fon ve buna benzer ödeme yapılmasının istenmeyeceği belirtilmiştir.

Dava dosyasının incelenmesinden; 8.7.1996 tarihli Milliyet Gazetesi'nde "Herkese Otomobil" adlı kampanyanın ilanına yer verilerek reklamın yapılmasına başlandığı, 10.7.1996 tarih ve 22692 mükerrer sayılı Resmi Gazetede, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca 96/91-92 sayılı "Yazılı Basın Kuruluşları Promosyon Kampanyaları Hakkında Tebliğ"in yayınlanarak yürürlüğe girdiği, 11.7.1996 tarihinde Milliyet Gazetesince kampanyanın kuponlarının verilmesine başlandığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 12.7.1996 tarihli yazıyla davalı İdareye yaptığı başvuruda, anılan Tebliğe rağmen değişik televizyon kanallarında Milliyet Gazetecilik A.Ş.'nin promosyon kampanyasının reklam yayınına devam edildiği ifade edilerek tüketicinin yanıltılmaması ve haklarının korunması bakımından 3984 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri çerçevesinde gerekli tedbirlerin alınmasının istenildiği, davacı yayın kuruluşunun 12-13 Temmuz 1996 tarihlerindeki yayın akışı içinde söz konusu promosyon reklamlarına yer verildiği, davalı idare tarafından da "Herkese Otomobil" kampanyasına ilişkin reklamların yayınının, 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü madde-

sinin (k) bendinde yer alan yayın ilkesinin ihlali niteliğinde görülerek, dava konusu işlemle davacı yayın kuruluşunun uyarılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Milliyet Gazetecilik A.Ş. tarafından, anılan Tebliğ ile "Herkese Otomobil" kampanyasının Tebliğ kapsamında olduğunun ve Tebliğin 6'ıncı maddesinde öngörülen yasaklamanın ihlal edildiğinden bahisle kampanyanın durdurulması gerektiğinin bildirilmesine ilişkin 15.7.1996 tarih ve 4445 sayılı işlemin iptali istemiyle açılan dava, Danıştay Onuncu Dairesi'nin 6.10.1998 tarih ve 1996/6733, K.1998/4744 sayılı kararıyla reddedilmiştir.

Bu durumda, "Yazılı Basın Kuruluşları Promosyon Kampanyaları Hakkında Tebliğ'in 5/b ve 6'ıncı maddelerine aykırı olan promosyon kampanyasına ilişkin reklamların davacıya ait televizyon kanalında yayınlanması suretiyle, 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (k) bendinde yer alan "özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması" ilkesini ihlal eden davacı yayın kuruluşunun, aynı Kanun'un 33'üncü maddesine dayanılarak uyarılmasına ilişkin işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 2000/686 E. 2000/605 K. İş bu karar Dan.10.D. 2000/5321,2001/4894 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Maç yayınlarının televizyonlarda yayınlanması için yapılan ihale sonucu bu hakkı almış olan yayın kuruluşunun yayın hakkına aykırı olarak ilgili maçları kısmen veya tamamen yayın da haksız rekabet ile ilgili ilkeye aykırı bulunarak yayıncılara aşağıdaki iki kararda görüldüğü gibi RTÜK tarafından ceza verilmiştir.

Davacı yayın kuruluşunun 3984 sayılı Kanun'un 4/I maddesini ihlal ettiği ve söz konusu yasa bendinin daha önce de ihlal edilmesi nedeniyle Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun 21.07.1994 gün ve 176 sayılı kararıyla uyarılmış olduğundan, aynı Kanun'un 33'üncü maddesinin 2'inci fıkrası uyarınca bu defa bir gün süre ile yayınının geçici olarak durdurulmasına ilişkin 11.06.1997 tarih ve 15 sayılı davalı idare işleminin iptali istemiyle açılan dava sonucunda, Ankara 3.İdare Mahkemesince, dava dosyasının incelenmesinden, P. Prodüksiyon Hizmetleri A.Ş. tarafından Türkiye Futbol Federasyonuna 07.03.1997 günlü başvurusuyla, Ankara 19.Asliye Hukuk Mahkemesi'nin vermiş olduğu 03.03.1997 gün ve E.1997/129 sayılı ihtiyati tedbir kararı doğrultusunda, Birinci Futbol Ligi futbol müsabakasının saat 14:00'den itibaren S. Televizyonu ekranlarında naklen canlı olarak yayınlayacaklardan kendilerine yayın yetki belgesi verilmesi isteminin, Federasyon'un 09.03.1997 gün ve 65 sayılı işlemde Ankara 19.Asliye Hukuk Mahkemesi'nin sözü geçen kararının, Türkiye Futbol Federasyon'unun yasadan doğan düzenlemesi ve programlama yetkisi bakî kalmak koşuluyla, İstanbulspor Futbol takımının ev sahibi sıfatıyla yapacağı futbol karşılaşmalarının P. Prodüksiyon Hizmetleri A.Ş.'nin anlaştığı S. TV tarafından alışıla-

gelmiş haftasonu uygulamaları çerçevesinde yayın saatleri içinde yayınlanmasının sağlanması bakımından bir ihtiyati tedbiri içerdiğinden (bu isteğin) red edilmesine rağmen, S. TV kanalında futbol müsabakasının saat 14:00'de izinsiz olarak yayınlanması üzerine Futbol Federasyonu'nun olayı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na bildirilerek S. Televizyonu hakkında dava konusu işlemin tesis edildiğinin anlaşıldığı, futbol müsabakalarının televizyon ve radyodan yayınlanmasının düzenlenmesi ve programlanmasına Futbol Federasyonu'nun yetkili bulunduğu, klüplerin bu konuda yayın kuruluşları ile yapacakları sözleşmelerin Federasyon'un gözetim, denetim ve onayına tabi olduğu, yayın yetki belgesi olmadan kişi ve kuruluşların yayın yapmasına imkan bulunmadığı gibi, Üst Kurul'un öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden yayın ilke esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarının uyarılacağı, tekrarı halinde ise izin uygulamasının bir yıla kadar geçici olarak durdurulacağı 3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesi açık hükmü gereği olduğundan, tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davacı, anılan Mahkeme'nin 25.03.1998 tarih ve E:1997/689, K:1998/306 sayılı kararının temyizen incelenerek bozulmasını istemektedir.

Temyizen incelenen karar, usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden temyiz isteminin reddi ile anılan kararın onanmasına 25.05.2000 tarihinde oybirliği ile karar verildi. (Danıştay 10. Dairesi 1998/5711 E. 2000/2764 K.)

Davacı yayın kuruluşunun 06.02.2000 günü hem "Ana Haber Bülteni" içinde hem de haber bülteni sonrasında yayına giren "Spor Gündemi" programında Ali Sami Yen Stadyumu'ndan canlı bağlantı ile yayın hakkı T. Reklamcılık ve Filmcilik San. ve Tic. A.Ş.'ne ait Galatasaray- Trabzonspor maçından görüntüleri verdiği bu suretle Türkiye Futbol Federasyonu tarafından yayınlanan Yayın Talimatının 13. maddesinde yer alan "Yayıncı, Türkiye Profesyonel 1. Ligi futbol maçlarının naklen yayını hususunda münhasır hakka sahip olup, haber amaçlı da olsa yayıncı dışında hiçbir televizyon kuruluşunun kamerası sözleşme konusu maçların oynandığı stadlara giremez. Haber amaçlı görüntüleri almak için sözleşmenin tarafı olan yayıncıya başvurmak zorundadır." hükmüne aykırı davrandığı ve 3984 sayılı Kanun'un 4/k bendinde yer alan "özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına uygun olmak" hükmüne aykırı yayın yapıldığının Üst Kurulca tespit edildiği gerekçesiyle daha önce aynı konuda uyarıldığı da gözönüne alınarak bir gün süreyle geçici olarak yayının durdurulmasına karar verildiği, davanın da bu işlemin iptali istemiyle açıldığı anlaşılmaktadır.

Dava konusu olayda, davacı yayın kuruluşunun hem ana haber hem de spor gündemi programında Ali Sami Yen Stadyumu'ndan canlı olarak yaptığı yayının özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapmama esasına aykırı olduğu anlaşıldığından tesis edilen işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 5. İdare Mahkemesi 2000/439 E. 2000/489 K.)

k) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması. (Eski madde n bendi)

Yine yamalı bohça bir yayın ilkesi. İlkedeki iki kavramın birbiriyle ilgisi yok. Kişileri suç işlemeye yönlendirecek ve korku salacak yayın yapılması ilkesi bizce 4/y maddesinin içine konmalıydı.

İlkenin ilk kısmı "masumiyet karinesi" hakkında tipik bir örnek.

Dosyanın incelenmesinden; ... TV Ana Haber Bültenlerinde yayınlanarak verilen "İstanbul'un Şehremini semtinde akıl almaz bir vahşet yaşandı. Akli dengesi bozuk iki kardeş yaşlı annelerini önce döverek öldürdüler. Sonra evi yakarak olaya kaza süsü vermek istediler. Akli dengesi bozuk olan iki kardeş yangına müdahale etmek isteyen polis ve itfaiyeye de sopalarla saldırdılar. Akli dengesi bozuk iki kardeş akıl hastalıkları hastanesine kaldırıldı. Akli dengesi yerinde olmayan kardeşleri ... Haber Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde buldu ve konuştu. Anneleri ölmediği halde evde oturduğunu söyleyen kardeşler ... Haber'e konuştu." şeklideki ifadeler ısrarla tekrar edilerek, peş peşe ana haber bültenlerinde verildiği ve hatta 09 Şubat 1998 tarihinde iki kardeş ile röportaj yapılarak yöneltilen sorularla olay tekrar tekrar aktarılmak suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (n) bendinde öngörülen "aksi yargı kararlarıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği" ilkesine aykırı yayın yapıldığı ... gereğince ... TV yayınlarının .... bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına ilişkin ... işlemin tesis edildiği ve davacı Şirketin bu işlemin iptali istemiyle dava açtığı anlaşılmıştır.

... TV Ana Haber Bültenlerinde anılan tarihlerde yayınlanarak "annelerini döverek öldüren ... adlı akli dengeleri bozuk kardeşler güvenlik güçleri ve itfaiyenin içeri girmesine engel olmak istedi. İki kardeşin annelerini döverek öldürdükleri ve hatta cesedini yakmaya çalıştıkları iddia edilmiştir." ifadelerine yer verilerek, ... 3984 sayılı Kanun'un 4/n maddesinin ihlal edildiğinde kuşkuya yer bulunmamaktadır. Nitekim, dosyadaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden ..... adlı kardeşlerin annesi olan "... ...'nın çocukları tarafından dövülerek değil, kalp krizi geçirmesi sonucu ölmüş olduğu anlaşıldığından, verilen ***haberin gerçeği yansıtmamış olması karşısında,*** *davalı idarece tesis edilen işlemin hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 6. İdare Mahkemesi 1998/576 E. 1998/1250 K.)*

Şimdi ise yayınlandığı zaman çok tartışılmış "bir doktorun hastalarını cinsel yönden taciz etmesi" ile ilgili bir karara gözatalım. Önce İdare Mahkemesi yayını abartılı ve gizli kamera kullanıldığı için hukuka aykırı bulmuş ve RTÜK tarafından verilen cezanın kaldırılması talebini reddetmiş, sonra karar temyiz edilmiş. Temyiz incelemesi sonunda Danıştay çok ayrıntılı ve önemli bir değerlendirme yapmış ve bu tür davalarda emsal olarak kullanılacak bir karar vermiştir. Habercilik açısından Danıştay'ın yaptığı değerlendirmelere katılmakla beraber, insan hakları ihlali olarak değerlendirdiğimiz gizli kamera kullanımını, ayrıca Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"in 15. Madde hükmü sebebi ile kararın yanlış olduğu kanaatindeyiz.

Davacı televizyon kuruluşu, "Kanal ..." ismiyle yayın yapan televizyon kanalında "Doğru Yol Partisinin TBMM dışında yaptığı grup toplantısının naklen canlı yayınlamak suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (ı) ve (s) bentlerinde yer alan yayın ilkelerini ve 13.02.1995 ve 27.02.1995 tarihinde yayınladığı "Söz Fato'da" isimli programıyla da aynı Kanun'un 4. (n) bendinde yer alan yayın ilkesini ihlal ettiğinden bahisle uyarılmıştır. Aynı yayın ilkelerini ihlal ettiğinden bahisle 29.11.1995 ve 07.06.1996 tarihli işlemlerle yayınlarının durdurulması cezası verilen davalı şirkete bu defada 19.03.1997 tarihinde yayınladığı "Söz Fato'da" isimli programla yine 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (ı) ve (n) bentlerinde yer alan yayın ilkelerinin ihlal ettiğinden bahisle dava konusu işlemle yayınının üç gün süreyle durdurulması cezası verilmiştir.

Anılan işlemin iptali istemiyle açılan dava sonunda, Ankara 1. İdare Mahkemesince; dava konusu işleme neden olan olayın, davacı tarafından yayınlamasından önce yazılı basında tartışılarak güncellik ve açıklık kazandığının, bu olayın yayınlanmasının haber verme hakkının sınırları içerisinde gerçekleştiğinin ileri sürüldüğü gerçeği yansıtsa bile, kullanılacak dil ve ifadenin, yapılacak nitelendirmenin, yorumların haberin verilişinin gerektirdiği biçim ve ölçüde bulunmayı öngördüğü, aksi halde, haberin verilişinde, yararlı ve ilgili olmayan beyan, niteleme ve yorumlarda bulunulmasının, haberin içeriğine uygun düşmeyen, tahrik edici, husumet ve kuşku yaratacak dil ve ifadelerin kullanılmasının, kişilik haklarıyla çatışan basın özgürlüğüne üstünlük tanımasını imkansız kılacağı, uyuşmazlık konusu yayında, yayıncının var olan bir haberi araştırarak yazmadığı, gizli kamera ve mikrofon ile konu mankeni kullanılarak yayıncının haberi ürettiği, yapılan çekimlerin ve alınan ses kayıtlarının ilgilisinin izni olmadan yayınlandığının anlaşıldığı, bu haliyle, yayın ilkelerine aykırı olduğu sonucuna ulaşılan yayın nedeniyle davacıya yayın durdurma cezası verilmesine hukuka aykırılık görülmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davacı, anılan kararın temyizen incelenerek bozulmasını istemektedir. 3915 sayılı Yasa ile onaylanması uygun bulunan "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi"nin "önsözünde; ifade ve haberleşme özgürlüğünün, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmenin 10. maddesinde belirtildiği gibi, demokratik toplumun temel ilkelerinden ve toplumun ilerlemesi, kişinin gelişmesi için temel koşullardan birini oluşturduğu; özgür bilgi ve düşünce akışı ile yayıncının bağımsızlığı ilkesinin yayıncılık politikasının vazgeçilmez temeli olduğu; bilgi ve iletişim teknolojisindeki sürekli gelişimin, ülke sınırlarına bakılmaksızın, ifade özgürlüğünün ve kaynağı ne olursa olsun bilgi ve düşünceleri ifade etmek, aramak, almak ve paylaşmak hakkının daha ileri götürülmesine hizmet etmesi gerektiğine inanıldığı vurgulanarak, 7. maddesinin son fıkrasında, yayıncının haberlerde gerçeklerin ve olayların doğru olarak sunulmasını sağlayıcı, özgürce kanaat oluşumunu teşvik edeceği belirtilmektedir.

Toplumun tümünün yada bir kısmının ilgilendiği veya ilgileneceği düşünülen bireysel ya da toplumsal olayların zamanında ve doğru olarak kamuoyuna aktarılmasını amaçlayan haber hizmeti, habere konu olayı ve bilgiyi öğrenmek isteyen birey yönünden haber alma hakkını, olayı veya bilgiyi kamuoyuna aktaran yayıncı yönünden haber verme hakkını oluşturmakta, haber verme hakkı da; topluma ulaştırılacak olayın doğruluğunun, unsurlarının ve oluşumunun yayıncısı tarafından özgürce araştırılmasını, bilgi ve düşünceyi almak, bilgiye ve düşünceye ulaşmak hakkını kapsamaktadır.

Görüldüğü gibi haber toplum tarafından paylaşılmakla anlam kazanmaktadır. Bu basın özgürlüğü için daha belirgin olup; amaç, topluma ulaştırılan bu haberin yukarıda belirtildiği gibi doğru ve tarafsız olarak duyurulmasıdır.

Günlük yaşantının öğesi olan ve teknolojide gelişimi kullanarak etkinliğini arttıran, yaygınlığı ve geniş kitlelere ulaşması nedeniyle haber alma özgürlüğünün anlamını oluşturan paylaşımın merkezi haline gelen televizyon yayınında, bir haberin aktarılması, aktarılan olayın oluşunu, gelişimini ve doğruluğu ve doğruluğuna ilişkin görsel unsurların kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Zaten bu habere ulaşmak için televizyon yayınını kullanan kişinin de beklentisidir.

Şüphesiz, televizyon yayınının bu etkinliği, televizyon yayınlarının beklentilerine uygun ve kamu yararını gözeterek devam edebilmesinin sağlanması için belirli bir sistem içerisinde çeşitli ilke ve esaslara bağlanmasını ve yayıncının da bu ilkelere uygun davranmasının istenilmesini de beraberinde getirmektedir.

3984 Sayılı Yasa "yayın ilkeleri"ni 4. maddesinde açıklamaktadır. Bu ilkelerden "yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma" ve "aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği" biçimindeki ilkeler dava konusu işlemin dayanağı olarak gösterilmektedir.

Yukarıda aktarılan ve haber özgürlüğünün bir yönü olan haber verme hakkının gereği olarak, yayıncının, haberi oluşturan olay ve bilgilere ulaşması ve şüphesiz sonuçta bunu görsel yolla kamuoyuna aktarması, çoğu defa ve zorunlu olarak kişi hak ve özgürlükleriyle çatışmakta ise de; aktarılan olayın gerçekliği ve bunun bilinmesindeki fayda kamu yararını baskın kılmaktadır. Dolayısıyla, bir haber yayının, yayın ilkelerine uygunluğu objektif, ölçülü ve gerçek olup olmadığının değerlendirilmesiyle belirlenebilir.

Dava konusu işleme sebep olan yayına ilişkin yayın bandının izlenmesinden; bir doktorun hastalarına cinsel tacizde bulunduğunun iddia edildiği, yayıncının bu iddianın gerçekliğini araştırdığı, bu amaçla hasta olduğu öne sürülerek bir genç kızın söz konusu doktora tedavisi için başvurmasının sağlandığı, doktorun ise, muayenehanesinde, genç kızı cinsellik hakkında yönlendirmeye çalışarak kendi cinsel tatminine yönelik eylemlerde bulunduğunun gizli kamera çekimleri kullanılarak belirlendiği, yayın boyunca doktorun, şikayette bulunan genç kızın ve konu mankeni olarak kullanılan genç doktorun muayenehanesinin yeri konusunda bir bilgi verilmediği, doktorun, hakkındaki iddiaları yanıtladığı, bu eylemeleri hakkında ilgili meslek kuruluşunun temsilcisinin görüşünün aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Doktor hasta ilişkisinin özel ve arık bir güvene dayalı olduğu, toplumumuzda yerleşmiş ahlak değerlerinin bir sonucu ve gereği olarak görülmekte olup; bu ilişkinin sarsılması, bir doktorun bu güveni kullanarak hastanın taciz etmesi iddiası, kamuoyunu ilgilendiren ve kamuoyunun bilgilenmek istediği bir olay, dolayısıyla kamu yararı içeren bir haberdir.

Yayıncının, böyle bir iddiayı araştırması, gerçeği bulmak için kullandığı yöntemin bir kurguyu gerektirmesi, doktor-hasta ilişkisine dayanan olayın haber olma niteliğini ortadan kaldırmamakta, böyle bir kurgunun gerçekleştirilmesi ve çeşitli görsel unsurların elde edilmesi (ki yukarıda değinildiği gibi, televizyon yayınının sonucu ve televizyon yayınından beklenendir) haberin gerçekliğinin ortaya konulmasında gerekli bulunmaktadır.

Bu haliyle, kamu yararını gözettiği, haber gereği ifade ve anlatımın dışına çıkılmadığı; objektif ve ölçülü olduğu sonucuna ulaşılan söz konusu yayın, ilkelerini ihlal etmemekte; bu haliyle dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemektedir. Açıklanan nedenlerle davacının temyiz isteminin kabulüne karar verildi. (Danıştay 10. Dairesi 1999/282 E., 1999/633 K.)

Yayıncının bile bile ilkeye aykırı davrandığı bir örnek de aşağıdadır:

Dosyanın incelenmesinden, ..TV Televizyon Kanalının 7,8 Ocak 1999 tarihlerinde çeşitli saatlerindeki yayınları sırasında Hürriyet Gazetesi yazarı E... Ç.. ile il-

gili olarak alt yazı ile "ulan ayı, ulan kereste, ulan dangalak, ulan dansöz, ulan hokkabaz, ulan soytarı, ulan palyaço, ulan düzenbaz... Affedersiniz .... E..n'e E..n'ce bir yazalım dedik de olmadı galiba, E... gibi başarılı olamadık, aşamadık gölü, gezemedik dölü....." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/j maddesine aykırı yayın yapıldığının tespit edildiği, aynı Televizyon Kanalının 01 Ocak 1998 tarihindeki yayınından dolayı aynı bent hükmünü ihlal etmiş olması nedeniyle Üst Kurulca uyarılmış olduğu da dikkate alınmak suretiyle dava konusu karar ile davacı Kuruluşun televizyon yayının bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasına kararlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Uyarı cezasına konu yayına ilişkin video bant kaydı ile davaya konu yayına ait video bant kaydının Mahkememiz heyetince birlikte incelenmesinden, kullanılan üslup itibariyle söz konusu yayınların 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (j) bendini ihlal edici nitelikte olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu durumda, dava konusu kararda yukarıda belirtilen yönü ile hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine, karar verildi. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1999/134 E. 1999/371 K.)

Canlı yayınlar bu ilkenin sıkça ihlal edildiği yayın türleridir. Aşağıdaki kararda programa katılanların bu ilkeyi ihlal etmesi karşısında sunucunun tavrı neticesi televizyon kuruluşu cezadan kurtulmaktadır. Canlı yayınlarla ilgili başka örnekler ayrı bir bölümde incelendiğinden ayrıntılı bir değerlendirme yapabilmek için bu bölüme de bakılması yararlı olacaktır.

Dava dosyasının incelenmesinden, 06.03.1998 tarihinde canlı olarak yayınlanan "A'dan Z'ye" programına katılan sanatçı F. ..'ın E. .. isimli bir kadın hakkında "hasta ruhlu kadın, bu kadın namussuz bir annedir" şeklinde sözlerine yer verilmek suretiyle Kanun'un 4/J bendine aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle davacı yayın kuruluşunun uyarıldığı anlaşılmakta ise de, program sorumlusunun ve sunucusunun hiçbir katılımı ve tahriki olmadan canlı yayında konuk sanatçının söylediği sözler nedeniyle davacının yayın kuruluşunun sorumlu tutulmasına olanak bulunmadığından, davanın yayın kuruluşunun Kanun'un yukarıda anılan maddesini ihlalinden söz etmeye olanak görülmemiştir.

Bu nedenle, yayın ilkelerine aykırı yayın yapıldığından bahisle davacı yayın kuruluşunun uyarılmasında hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 4.İdare Mahkemesi 1998/703 E. 1998/1301 K.)

l) **Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.** (Eski madde ı , e ve l bendi)

Yine en çok ihlal edilen yayın ilkelerinden biri. Aşağıdaki kararlarda yayın kuruluşlarının ilkeye aykırılık sebebi ile RTÜK tarafından yaptırım uygulanması kararı verilen ve yayıncıların mahkemeye başvurularında haksız bulundukları ve yaptırım kararının onaylandığı örnekleri göreceksiniz.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Televizyon Kuruluşunun 28 Ocak 1999 tarihinde ... Haber Bülteni'nden sonra yayınlanan yorum programında 1996 yılında MED TV'de yayınlanan Abdullah Öcalan'ın konuşmaları ve Yalçın Küçük'ün ifadeleri kaynak olarak kullanılarak "27 Ocak 1999 tarihinde DGM de yapılan duruşmada Apo'nun yakın dostu ve danışmanı Prof. Dr. Yalçın Küçük aynen şunları söyledi: Apo'nun Çiller'in düzenlediği suikastten kurtulması için benimle Apo'ya haber gönderen lider Mesut Yılmaz'dır. Benim ülkeme kan kusturan, benim otuz bin canımı şehit eden caniler canisi son yüzyılın en büyük katilinin Tansu Çiller'in düzenlediği operasyondan kurtaran kişi bu ülkede son on sekiz ay Başbakanlık yaptı. Sevgili ...TV izleyenleri sizin takdirinize bırakıyorum. Mesut Yılmaz çetelerin hakkından mı gelmiş, yoksa çetelerle kol kola mı yönetmiş ülkeyi? "... bütün Türkiye Apo'ya kaç diyenin Mesut Yılmaz olduğunu bilmeli" şeklindeki ifadelerine yer vermek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (j) bendini ihlal ettiği anlaşılmıştır. Olayda, kanalın yayının durdurulmasına gerekçe gösterilen 28.01.1999 tarihinde Mesut Yılmaz hakkında "çetelerin hakkında mı gelmiş yoksa çetelerle kol kolamı yönetmiş ülkeyi, bütün Türkiye Apoya kaç diyenin Mesut Yılmaz olduğunu bilmeli" şeklindeki ifadelerin, kişi yada kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan nitelikte ifadeler olup, bu durum 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (j) bendinde yer alan yayın ilkesine aykırı olduğundan tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/293 E. 1999/602 K.)

Dosyanın incelenmesinden, davacı yayın kuruluşunun 3.5.1999 tarihinde yayınlanan "Haber Saati", 7.5.1999 tarihinde yayınlanıp 9.5.1999 tarihinde tekrarlanan "İskele Sancak" adlı programlarda, "Ecevit ortalığı karıştırdı, bu hanıma haddini bildiriniz... ama çok ajite edici bir şey değil mi haddini bildirin? Kim haddini kime bildirecek ve nasıl bildirecek? Yani linç edin mi demek istedi şimdi orada? ... Demirel açıkça taraf, Ecevit'ten bile sert...normalde Cumhurbaşkanı ve Başbakan öyle konuşmasaydı böyle bir gerginlik var mıydı Türkiye'de? Yoktu... Devlet hiçbir zaman uzlaşmaya yanaşmıyor, yani gerginliği ortadan kaldırmaya yanaşmıyor. Dolayısıyla burada bir tuzağa da düşmemek lazım. Yani gerginlik olmasın diye haklarımızdan vazgeçemeyiz... Bence sayın Cumhurbaşkanı'nın anayasal meşruluğu şüphelidir şu anda." şeklindeki konuşmaların yapıldığı, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın uygulamalarının hukuk dışı, mesnetsiz ve

taraflı olduğu belirtilerek, telefonla programa katılan izleyicilerin sorularına yanıt olarak bu görüşlerin kamuoyu oluşturmaya yönelik bir tarzda aktarıldığı, devlet görevlilerinin kamuoyu önünde küçük düşürücü bir üslupla anlatıldığı ve bu suretle 3984 Sayılı Kanun'un 4. maddesinin (j) bendinde belirlenen .... yayın ilkesine aykırı yayın yapıldığının belirlenmesi üzerine aynı televizyon kanalının (daha önce) .. Üst Kurul'ca uyarıldığı dikkate alınarak dava konusu karar ile 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesi uyarınca davacı şirkete ait televizyon kanalının yayınının 8.7.1999 günü saat 00.00'dan başlamak üzere bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasının kararlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Uyuşmazlık konusu yayına ilişkin video bant kayıtlarının Mahkememiz heyetince birlikte incelenmesinden, kullanılan ifadelerin, yayında geçen söz ve yorumların aşağılayıcı ve küçük düşürücü nitelikte olduğu, bu haliyle kişilik haklarına tecavüzkâr bir nitelik taşıdığı ve eleştiri sınırlarını aştığı, yayında bahsi geçen kişilerin toplum içindeki saygınlığını sarsmaya yönelik bulunduğu ve Cumhurbaşkanlığı, Hükümet ve yargı organları hakkında yayında kullanılan üslup ve yapılan yorumun haber verme özgürlüğü ile bağdaşmadığı kanısına varılmıştır.

Bu durumda, uyuşmazlık konusu yayın ile T.C. Anayasası ve Medeni Kanun hükümleri uyarınca koruması gereken güvence altına alınmış kişilik haklarının aynı zamanda Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve Avrupa Sınır Ötesi Yayıncılık Sözleşmesi gibi uluslararası normlara da aykırı bir biçimde ihlal edildiği sonucuna varılmış olmakla, dava konusu kararda belirtilen yönleri ile hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. (Ankara 3.İdare Mahkemesi 1999/686 E. 1999/984 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirketin sahibi olduğu Kanal ... televizyonunun 22.04.1996 günü 19:30 Ana haber Bülteninde yayınlandığı "Ayşecik Asker" bölümünde askerlikle ilgili asılsız haber verdiği gerekçesiyle Genel Kurmay Başkanlığı'nın 17.05.1996 günlü yazısı üzerine davalı İdare'ce uyarıldığı anlaşılmış olup, Mahkememizce anılan program kasetinin izlenmesi suretiyle yapılan inceleme sonucunda davalı idarece tesis edilen işlemde yukarıda metni yazılı yasa hükümlerine aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verilmiştir. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 1996/920 E. 1996/1628 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1998/6408 ve 2000/2935 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dava dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca, ... Televizyonunda 28.03.1997 tarihinde Saat 22:30 yayınlanan "Teksoy Görevde" adlı programında "inanılmaz gerçek" olarak sunulan, boynunda muska bulunan bir horoza ateş edilmesine rağmen ölmemesi, yürüyemeye-

cek kadar hasta ve ölümcül kişilerin üflendikten sonra ayağa kalkması gibi görüntülere yer verilmesine, yaptırılan inceleme ve değerlendirme sonucunda, davacı Şirkete bilimsellikten uzak, halkın ruh sağlığını bozacak nitelikte yayın yapıldığı, 3984 sayılı Kanun'un 4/h bendinde belirlenen ilkesinin ihlal edilmiş olduğunun tespit edildiğinden bahisle .... aynı Kanun'un 33. maddesinin 1. fıkrası gereğince uyarılmasına, ihlalin tekrarı halinde yayının durdurulacağına veya iznin iptal edileceğine ilişkin 18.06.1997 günlü kararın alındığı anlaşılmıştır.

Bu durumda, davacı Şirketin sözkonusu yayın ile anılan Kanun'un 4. maddesinin (h) bendinde belirlenen ilkeyi ihlal ettiği saptandığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1997/820 E. 1998/205 K. İş bu karar Danıştay 10. Dairesi 1998/5502 E. ve 2000/2759 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Aşağıdaki kararlarda ise RTÜK tarafından ilkeye aykırılık sebebi ile yaptırım kararı verilen veya uyarılan yayın kuruluşlarının mahkemelere başvurması sonucu haklı bulunarak RTÜK kararlarının iptal ettiği uygulamaları göreceksiniz.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşunda 27.1.1999 tarihinde canlı olarak yayınlanan ve bir emniyet görevlisinin konuk olarak katıldığı "Objektif" adlı programda başka bir emniyet görevlisi hakkında program boyunca bazı iddia ve suçlamalarda bulunulduğu, buna karşılık suçlamaların yöneltildiği kişinin programa katılmadığı gerekçesiyle, anılan yayın ilkesinin ihlal edilmiş olduğundan söz edilerek ve daha önce de aynı bent hükmünün ihlali nedeniyle uyarılmış olduğu da dikkate alınarak üst kurulun 3.2.1999 günlü kararıyla dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.

Bakılan davada, İstanbul Narkotik Şube Müdürü ....'un bu görevinden alınarak ... Emniyet Müdürlüğü'ne atanması üzerine, diğer bir takım emniyet görevlileri ile ilgili olarak açıklamalar yapması ve bunların yazılı ve görsel yayın araçlarında ve haber bültenlerinde yoğun biçimde yer alması nedeniyle ülke gündeminde önemli bir konum kazanması üzerine, ilgili kişi ile röportaj niteliğinde görüşme yapılması habercilik işlevinin doğal gereği olup, söz konusu canlı yayında, yer verilen konunun diğer ilgililerine telefonla yayına katılmak suretiyle cevap haklarını kullanabilme imkanı tanınmış olduğundan, dava konusu işlemin tesisine esas alınan "Objektif" programında, programın konusu ve program yapımcısının yayın ilkelerini ihlal edici tutum ve davranışlarının bulunup bulunmadığının irdelenmesi gerekmektedir.

Olayda, yayın bandının incelenmesinden çeşitli basın yayın organlarında haber ve yorum olarak daha önce yer almış bulunan bir konunun ilgili kişinin katılımıyla yeniden ve canlı olarak bir kez daha ele alındığı, bu kişi ve programa telefonla katılan diğer kişilerce bir emniyet görevlisi hakkındaki iddia ve suçlamaların tartışıl-

dığı, programın yöneticisinin ise, yayın boyunca tarafsız konumunu koruyarak, konunun kamuoyunca net olarak anlaşılması ve gerçeğin ortaya çıkmasına katkı sağlama anlayışı içinde görevini sürdürdüğü ve 3984 sayılı Yasada belirlenen yayın ilkelerini ihlal edici bir eyleminin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Tüm bu belirtilenler birlikte değerlendirildiğinde; söz konusu programın; yayına konması, yönetimi ve sonuçları itibariyle "adalet ve tarafsızlığı, yasalara saygılı olma" esasını zedeleyici bir sonuç yaratmadığı, bir başka anlatımla, halkın kendisiyle ilgili konularda doğru haber alma hakkının gerçek koşulu olan basın özgürlüğünün somut olaydaki kullanımında, anılan yayın ilkesine aykırı bir durum ve bu yönde davranma kastının oluşmadığı anlaşıldığından, tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamıştır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 7.İdare Mahkemesi 1998/223 E. 1999/ 662 K.)

Davacı yayın kuruluşunca, 07.02.1998 tarihinde yayınlanan spor programı içinde verilen haberde, spordan sorumlu Devlet Bakanı hakkında Meclis'e gensoru verileceğinin belirtilmesinden sonra, DYP Denizli Milletvekili Kemal Aykurt'un vereceğini açıkladığı gensorunun içeriğinin "iddialar" şeklinde yayınlandığı, gensorunun dayanağı üç temel iddianın birbirinden ayrılması amacıyla başlıklar halinde belirtildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, bir milletvekilinin bir bakan hakkında verileceğini açıkladığı gensoruyu ilişkin açıklamasının ve iddialar şeklinde verilen içeriğinin haber olarak yayınlanmasının "haber ve olayların çabuk ve doğru bir şekilde sunulması" ilkesine aykırılık oluşturmayacağı açık olup, davacı yayın kuruluşunun anılan ilkeyi ihlal ettiğinden bahisle uyarılmasına ilişkin olarak tesis edilen dava konusu işlem de hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/650 E. 2000/607 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/5834, 2001/4656 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dosyadaki belgeler, yayın bandı ve deşifre metinleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde; 17.02.2000 günü saat 20:00'de yayınlanan "Ana Haber Bülteni" adlı programda Avukat Ceyhan MUMCU'nun bir toplantıda yaptığı konuşmanın görüntülü olarak bir bölümünün yayınlandığı, ilgili konuşmasında TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu raporundan bir bölümü okuduktan sonra; terör örgütleri (Hizbullah Terör Örgütü) ile ilgili kısmın rapordan çıkarılması yönünde üç milletvekilinin oyları bulunduğunu belirterek, bu kişilerin Türk halkının vergilerin-

den oluşmuş maaşların haram olduğunu, Hizbullah açısından bu savsaklama ve vurdumduymaz tutumları ile çok tarihi bir hata yaptıklarını, bugünkü ayıba yardım ve yataklık ettiklerini ifade ederek konuşmasını tamamladığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, televizyon haber spikerince kişileri hedef alarak bir eleştiri, küçük düşürme veya aşağılamada bulunulmadığı, Ceyhan MUMCU'nun konuşmasının sunulmasına yönelik haber metninin okunduğu, adı geçenin konuşmasında da aşağılama ve küçük düşürme söz konusu olmayıp o günlerde kamuoyu gündeminde olan Hizbullah terör örgütü ile ilgili TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu raporundan bir bölümün okunduğu, okunan metnin gizliliği bulunmadığı gibi, TBMM tarafından hazırlanan bir rapor olduğu, iftira veya gerçek dışı ifadeler yer almadığı, kişileri küçük düşürecek bir beyan söz konusu olmadığı, milletvekillerinin maaşları konusunda konuşmacının söylediği sözlerin de eleştiri sınırları içinde kalarak düşüncelerini ifade etmesi olarak anlaşıldığı, dolayısıyla ana haber bülteninde yayın ilkesinin ihlali olarak nitelendiren hususun halkı bilgilendirmeye yönelik güncel bir konunun sunulmasından ibaret bir haber olduğu sonucuna varılmış olup, belirtilen nedenlerle dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 2000/270 E. 2000/504 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/4579 E. 2001/4219 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Davalı İdarece, 05.07.1995 tarihinde 19.30 Kanal ...'de haber yayınında, Balıkesir Milletvekili Cemal Ö... hakkındaki ifadelerin, 3984 Sayılı Kanun'un 4. maddesinin (ı) bendi ile Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik'in 5'inci maddesinin (ı) bendi hükümlerine aykırı davranması nedeniyle uyarıldığı anlaşılmakta ise de, yayınlanan haberin Bandırma Belediye Meclis üyelerinin ifadelerini içeren metnin aktarılması biçiminde olduğu, Kanal ... Televizyonunun bu habere ilave bir katkısının bulunmadığı, ilk ağızdan kamuya aktarıldığı ve kamuyu yönlendirici bir yönünün bulunmadığı ve bunun habercilik gereği olduğunun belirlenmesi karşısında tesis edilen işlemde mevzuata uyarlık bulunmamıştır. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1995/1041E. 1996/300 K. İş bu karar Dan.10. D. 1996/3913 1998/5094 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Davacı yayın kuruluşunun 24.11.1996 günü 23:15-00:26 saatleri arasında önce alt yazı olarak, sonra da haber bülteninde, ANAP Genel Başkanı Mesut YILMAZ'ın Macaristan Budapeşte şehrinde uğradığı saldırıyı, "Mesut YILMAZ'ın olaylı gezisi, Mesut YILMAZ'ın Budapeşte'de gittiği Hilton Oteli'nin kumarhanesinde iki kişinin saldırısına uğradığı iddia ediliyor." şeklinde ifadeler kullanarak ya-

yınlanmasını Anamuhalefet Partisi Başkanı'nın onur ve şerefine yönelik ve onu küçük duruma düşürür ifadeler olarak değerlendirip, anılan yasa da geçen yayınlarda adalet ve tarafsızlığın, yasalara saygılı olma ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle uyarılmasına karar verildiği anlaşılmıştır.

Dosyada, mevcut ilgili bandın Mahkememizce incelenmesi sonucunda davacı şirkete ait yayında, sözkonusu ifadenin aynı program içerisinde alt yazı olarak birkaç kez geçtiği, yine aynı program devam ederken haberin düzeltildiği ve "iddialar henüz sonuçlanmadı" ibaresinin alt yazıya eklendiği gece haberlerinde de haberin düzeltilmiş biçimiyle yer aldığı haberin her aşamasında "iddia edildiği" vurgusunun belirtildiği görülmüş olmakla davalı Şirkete ait uyarma cezasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle; dava konusu uyarma cezasına ilişkin işlemin İPTALİNE, karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 1996/1448 E. 1997/629 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1997/4876, 1999/7412 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Şaka yapayım derken, radyosunun uyarılmasına neden olan bir sunucu ile ilgili kararı aktararak bu bölümü kapatıyoruz.

Konu ile ilgili kasetin dinlenmesinden, davacı şirkete ait ..... FM adlı özel radyo istasyonunda 25.04.1997 tarihinde yayınlanan Teleşaka isimli programda, şaka yapılan kimselere eşlerinin kendilerini aldattığının söylendiği ve bu iddiada aşırı derecede ısrarlı davranılarak kişilerin güç durumda bırakıldıkları anlaşılmıştır.

Bu durumda gerçek olmayan ve değişik kanılar uyandıran kelimeler kullanmak ve asılsız suçlama ve ifadede bulunmak suretiyle kişinin kendisinin bile vazgeçemeyeceği haklardan olan kişi haklarına aykırı yayın yaptığı saptanan özel radyo istasyonunun uyarılmasına ilişkin işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 1998/176 E. 1998/747 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi 1998/6095 E. ve 2000/2444 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

m) Halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi. (Eski madde k bendi)

Bu ilke de zaten Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunda ve RTÜK Yönetmeliklerinde bulunan bir hukuki düzenlemedir. Yayın ilkeleri ile ilgili 4. maddenin başında yayınların hukukun üstünlüğüne saygılı olması düzenlendiğinden ve bu ilke Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'da yer alması ve yasalara aykırı yayın yapmak da hukukun üstünlüğüne saygısızlık olduğundan ayrıca düzenlenmesine gerek yoktu. İlle işi garantiye almak ve olası karmaşayı önlemek için sadece "yasalara aykırı yayın yapmama"yı ayrı bir ilke olarak düzenlersek sorun çözülmüş

munda haksız rekabetin anlaşılacağı ve haksız rekabete yol açıcı her türlü faaliyette ne gibi müeyyidelerin uygulanacağı yapılan düzenlemelerle kurala bağlanmış olup, kişisel ve toplumsal gelişmeye yardımcı olacak her türlü rekabetin korunması amaçlanmaktadır.

Dava dosyası ve yayın kasetlerinin incelenmesinden :

... Yapım Televizyon Program. A.Ş.'nin 15-17 Şubat 2000 tarihlerinde yayımlanan "Gourmet" adlı programında bir şarap butiğinin tanıtılmasında yer alan ifadelerin söz edilen hükümlere aykırı olmadığı, başka bir anlatımla tüketicileri aldatıcı, yanıltıcı, rakiplerine zarar verici olmadığı, bir malın ve malın sunulması ile ilgili bilgilerin verildiği, mekanın izleyicilere anlatılması suretiyle şarap konularının işlendiği ve böylece özel amaç ve çıkarlar hizmet eden ve haksız rekabete yol açan yayın yapılmadığı görülmekle dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 2000/397 E. 2001/104 K.)

n) Siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması. (Eski madde s bendi)

Bu madde ile ilgili ihlaller, özellikle 3 Kasım 2002 seçimi döneminde yoğunlukla yaşanmış ve büyük tartışmalar doğmuştur. Yüksek Seçim Kurulu, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 149/A maddesine ve 7 Ağustos 2002 tarih ve 426 sayılı kararının 2/c maddesine dayanarak, RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın hazırladığı izleme ve Değerlendirme raporlarını da gözönünde bulundurarak, seçim sürecinde yapılan yayın ihlalleri ile ilgili olarak bazı ulusal radyo ve televizyonların yayınlarının geçici olarak durdurulması kararına varmış ve bunu uygulamak da, anılan kanun gereği RTÜK'e verildiği için yayın kuruluşları tarafından RTÜK bilinçli bir şekilde itham edilmiştir. YSK tarafından verilen ve kesin olan, yani yargıya götürülme yolu olmayan kararlar RTÜK'ün kararları imiş gibi takdim edilmiş ve RTÜK üzerinde bir baskı uygulanmak istenmiştir. Bu yayın kuruluşlarından bazıları, kararları RTÜK kararı gibi takdim ederek, yargıdan yürütmenin durdurulması kararı almak istemiş, pek çoğu reddedilmiş ancak bir tanesi bunu başarmıştır. Fakat, hemen akabinde RTÜK'ün kararın kendisinin değil, YSK'ya ait olduğunu ortaya koymasıyla İdari yargı yürürlüğün durdurulması kararını kaldırmış ve YSK kararı uygulanmıştır.

Ancak, 3 Kasım seçim dönemi göstermiştir ki, gerek 298 sayılı kanunla ve gerekse 3984 sayılı kanunla getirilen bu tür sınırlamalar, yayın kuruluşları tarafından mutlak suretle aşılabilmektedir. Bunda da, konunun kanunlarda yeterince açık ve net bir şekilde belirtilmemiş, düzenlenmemiş olmasının büyük payı bulunmaktadır. Yayın durdurma yetkisi YSK'ya verilmekle ve YSK kararları kesin olmakla birlik-

te, durumun tesbiti ve YSK kararının uygulanması görevi RTÜK'de bulunmaktadır. YSK, üst yargı organı hüviyeti taşıması ve üyelerinin yargıç dokunulmazlığına sahip bulunması sebebiyle kararlarında rahat olmakla ve eleştirilerden büyük ölçüde uzak kalabilmektedir. Bununla birlikte, seçim dönemlerinde çok büyük çıkar alanlarının kesiştiği medyaya karşı RTÜK üyeleri ve çalışanları büyük ölçüde savunmasız kalmakta, çok ağır ve haksız eleştirilerin ve hatta iftiraların muhatabı olmaktadırlar. (Nitekim, seçim dönemindeki ihlallerden dolayı, sahip olduğu pek çok radyo ve televizyonu YSK tarafından kapatılan bir siyasi parti lideri ve partisi tarafından RTÜK üyelerine 900'er milyarlık tazminat davaları açılmıştır. Kaldı ki, 3 Kasım 2002 seçimi sürecinde medyanın tarafsız olmadığı, siyasi partiler ve adaylar arasında eşitliği gözeten bir anlayışı benimsemediği yapılan birçok bilimsel analizle de ortaya çıkmıştır.[116]) Ayrıca, gerek RTÜK üyeleri ve çalışanları ve gerekse YSK üyeleri ne kadar cesur ve doğrudan yana kararlar alsalar da, haksız yayıncılığın önlenmesi ve tarafsızlığın temininde arzulanan sonuca ulaşmamaktadırlar. Bu nedenledir ki, hem bu maddenin ve hem de seçim dönemine ilişkin yayınların içerik ve kapsamının yeniden düzenlenmesi, tespit ve uygulama yetkisinin doğrudan Yüksek Seçim Kurulu'na bırakılması yararlı olacaktır.

Aşağıda bu yayın ilkesine aykırılıktan uyarılan ve yaptırım kararı alınan yayın kuruluşlarının yapılan yargılama sonucu haksız bulunduğu yargı kararlarını ve son olarak da Danıştay'ın yayın kuruluşunu haklı bulduğu bir kararı göreceksiniz. Seçimlerle ilgili yasaklamalar açısından yukarıdaki "Çeşitli Kanunlarda Bulunan Sınırlamalar ve Aykırı Davranış Sonuçları" bölümündeki seçimlerle ilgili kısma bakınız.

Dosyanın incelemesinden; davacı Şirkete ait ...TV logosuyla yayın yapan kuruluşun, 11 Nisan 1999 günü .. (Siyasi partilerin TRT'de yayınlanan propaganda konuşmaları sırasında) "Bürokrat kıyımı devam etti. Teşkilatsız tek parti, demokratlığı ise yalnızca ismindedir. Laiklik savunucusu Ecevit'in F... G... ile ilişkileri çok iyi bilinmektedir. Dünyaya kazık çaktı. Halk sizi çok iyi tanıyor sayın Ecevit. Yarattığınız kaosları, karanlığınızı çok iyi hatırlıyor" ifadeleri ile yine 11 Nisan 1999... tarihinde yayınladığı haberlerde DYP lideri Tansu Çiller ile ilgili haberler, Aydın Doğan ile aralarında gelişen tartışmalar tekraren yayınlanmak suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (ı) bendinde belirlenen ... (yayın) ilkesine aykırı yayın yapıldığının Üst Kurul'ca tespit edildiği gerekçesiyle dava konusu işlemle bir gün süreyle geçici olarak yayınının durdurulduğu görülmektedir.

---

[116] Bu konuda bkz. Cihaneri ERCİYES, "3 Kasım Seçimlerinde Medyanın Partilere Yaklaşımı ve MHP," Türkiye ve Siyaset Dergisi, Ankara,2003., S.11-12., Ali Atif Bir vd. "Ana Haber Bültenlerinde Yayınlanan Siyasi Haberlerin İncelenmesi, Anadolu Üniversitesi," Eskişehir, 2002. Hürriyet Gazetesi, 20 Ekim 2002., Zakir AVŞAR, Kamuyounun Manipülasyonunda Kamuoyu Yoklamaları," 2023 Dergisi, Ekim 2002, S.18.

Bu durumda, davacı kuruluşça yayınlanan söz konusu haber programlarında "yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına" ilişkin yayın ilkesine aykırı yayın yapılarak 3984 sayılı Kanun'un 4.maddesinin (ı) bendinin ihlal edildiği sübuta erdiğinden ... dava konusu işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1.İdare Mahkemesi 1999/483 E. 1999/ 905 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; Ankara'da yayın yapan bir yerel televizyon kanalının 17.4.1999 tarihinde geçtiği alt yazıda Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in tutuklandığı haberi üzerine, davacı Yayın Kuruluşunun aynı tarihte TRT'deki siyasi parti propaganda konuşmaları saatine isabet eden saat 15:00'de yayınlanan ara haber bültenine konuk edilen Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in "...bana değil kendi partilerine zarar vereceğini düşünüyorum...Baraj meselesi başkalarının meselesi. Bu tip söylentiler kendilerini baraj altında bırakması gibi bir takım durumlara vesile olabilir. Bütün bunlara rağmen bu tarz propaganda yapan insanları sevdiğimi ve parti yöneticilerinin böyle bir işi yaptırmadığını düşünüyorum....Fakat bir yerel televizyonda, diğer taraftan da aynı zamanda konvoylarda bunun söylenmiş olması özellikle işin bir organize boyutu olduğunu gösteriyor....Saat 3.5-4 sırasında Kızılay'da olacağım, orada halka hitap edeceğim. Bütün Ankara'yı Kızılay'a davet ediyorum. İsbat-ı vücut etmek zorunda kaldığımız için de halkımızdan özür diliyorum. Bunu yapanlar halkımızın mutlaka tepkisini çekecektir..." şeklinde sözler söylemesinin Kanun'un 4/ı bendinde belirlenen "yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı" olma esasına aykırı yayın yapıldığından ve aynı ilkenin ikinci kez ihlalinden bahisle ve aynı Kanun'un 32.maddesi hükümlerine de uyulmayarak dava konusu işlemin tesis edilmesine neden olunduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda 3984 sayılı Kanun'un 4.maddesi ... ile 32.maddesi hükümlerine uyulmadığından tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davanın REDDİNE karar verildi. (Ankara 9.İdare Mahkemesi 2001/1346 E. 2001/1068 K.)

Açılan bu dava sonunda Ankara 10. İdare Mahkemesi'nce söz konusu programlara ilişkin yayın bandının incelenmesinden, yayın akışı sırasında aday portreleri bölümünde diğer partilerin adayları yanında iki farklı siyasi partiden dört milletvekili adayı ile ilgili olarak günün atmosferine uygun, ilginç haber niteliğinde yayın yapıldığının, bu yayının seçmenin oyunu doğrudan etkilemeye yönelik siyasi içerik taşıyan bir yayından çok, siyasetçilerin ilginç tanıtım yöntemleri ve propa-

ganda çalışmaları hakkında haber niteliği taşıdığının, kamuoyunu ilgilendirdiğinin, bütün partilerin seçim çalışmalarına ilişkin haberler arasında yer aldığının anlaşıldığı, bu haliyle söz konusu yayının tarafsız ve demokratik bir bilgilendirme olarak kabulü gerektiği, Kanun'un öngördüğü biçimde seçim ilkelerinin ihlalinin olmadığı sonucuna ulaşıldığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

Anayasamızda, vatandaşların, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu belirtilirken, seçimlerle ilgili temel ilkelerde gösterilmiş, serbestlik ve eşitlikle bu esaslar arasında sayılmıştır. Gelişen teknolojinin olanaklarıyla demokratik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen, yaygınlığı ile geniş kitlelere ulaşma imkanını tanıyan televizyon yayınlarının bu yapısı dikkate alındığında; seçilmek hakkını kullananın içinde bulunduğu yarışta diğerleri ile arasındaki eşitliğin sağlanmasını, seçme hakkını kullananın ise iradesinin serbestçe oluşumunun korunmasında, bu yapıyı bozabilecek etkenliği taşıyan televizyon yayınlarının belirli bir denetim sistemine ve bazı ilkelerine bağlanmış olması kamu yararının zorunlu sonucudur. Yasa koyucu, kamuoyunun seçimlere olan ilgisinin ve hassasiyetinin arttığı bir dönemde, oy verme gününden önceki 7'inci günden itibaren kimi yayın yasaklarını; 298 sayılı Kanun'un 61. maddesinde düzenlenen yasakların kapsamında genişletmek suretiyle belirlemiştir.

Dava dosyasının ve davalı idaren ile davacı tarafından dilekçelerinin ekinde dosyada konulan ve dava konusu işlemin sebep unsurunu oluşturan televizyon yayını incelendiğinde; bazı milletvekili adaylarının seçim tanıtımında kullandığı yöntemler ile kişisel özellikleri ana haber bülteninin içerisinde aktarılmak suretiyle diğer milletvekili adayları aleyhine bir sonuç yaratıldığı ve Yasada öngörülen yayın ilkesinin ihlal edildiği ve bu yayının, oy verme gününden önceki yedi gün içerisinde gerçekleştiği anlaşılmakta olup, bu haliyle dava konusu işlemde Yasaya aykırılık bulunmamaktadır. açıklanan nedenlerle davalı idarenin temyiz isteminin kabulüne kararın bozulmasına karar verildi.(Danıştay 10. Dairesi 1996/ 9650 E. 1998/1557 K.)

o) Yayınlarda, mevzuatın eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlâl edilmemesi. (Eski madde u bendi)

Radyo ve televizyon yayıncılığında eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin haklarının ihlal edilmesi karşısında, bu konu yayın ilkeleri içerisinde sayıldığı için RTÜK'ün bu ihlale karşı uyarı veya diğer yaptırımları uygulama yoluna gitmesi gerekmektedir. Her ne kadar ilkenin yazımında hataya düşülüp sadece eser sahibi ibaresi geçmekte ise de, bu ilke, bağlantılı (komşu) hak sahiplerini de kapsar.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 43. maddesine göre, Kültür Bakanlığı fikir ve sanat eserlerinin kullanımına ilişkin esas ve usulleri belirleyen bir yönetmelik yaparken radyo ve televizyonda kullanılan eserler açısından RTÜK'ünde görüşünü alır.

Ayrıca 3984 sayılı Kanun'un 37. ve 40'ıncı maddelerinde RTÜK telif hakları (aslında eser ve komşu hak sahiplerinin mali hak bedelleri olmalıdır) konusunda meslek birliklerinin de görüşünü alarak esasları belirleme yükümlülüğü vardır. Nitekim RTÜK 28.07.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Telif Hakkı Ödeme Esasları ile Telif Hakkı Sahiplerinin ve Yapımcıların Haklarını Koruma Esas ve Usulleri Yönetmeliği"ni çıkarmıştır. Bu Yönetmelik 11'inci ve 5/b maddesindeki ödenecek telif hakkı miktarını belirleyen hüküm Danıştay 10. Dairesi'nin 1998/2321 E. ve 2000/5365 K. sayılı kararı ile iptal edilmişse de Yönetmelik diğer maddeleri ile yürürlüktedir.

RTÜK'ün radyo ve televizyonların fikir ve sanat eseri kullanımları ile ilgili eser ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarını bu yasal düzenlemeler doğrultusunda korumak ve ihlal hallerinde de yayıncı kuruluşlara gereğini yapmaları için süre vermek, buna rağmen gereği yapılmazsa ve Yönetmeliğe aykırı davranış devam ederse olumsuz bir sicil vermek ve uyarmak zorunluluğu bulunmaktadır. Uyarıya rağmen gereği yapılmazsa 3984 sayılı Kanundaki 33. madde ve cezalar işletilir. İşte bu yönde yapılan bir uyarının mahkemeye yansıması ile uyarının haklı olduğuna dair mahkeme kararı.

MESAM'ın 26.11.1996 tarihli dilekçesiyle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na müracaat ederek davacı yayın kuruluşunun telif haklarına ilişkin mali yükümlülüklere uymadığı yolunda şikayette bulunduğu, bunun üzerine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nca davacı yayın kuruluşundan 24.01.1997 tarihine kadar açıklama yapmasının istenildiği, gelen açıklamadan MESAM ile davacı yayın kuruluşu arasında telif hakkı ödeme esaslarına ilişkin bir sözleşmenin yapılmadığının anlaşılması üzerine, yönetmeliğe göre telif hakkı ödemelerinin yerine getirilmesi, tüm yayın çizelgelerinin MESAM'a gönderilmesi, yazılı bildirim yapılması ve olumsuz sicil kaydı verilmesi yönünde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nca 19.05.1997 tarih ve 97/12 sayılı kararın alındığı, bu kararın davacı kuruluşa tebliğ edildiği, ancak, söz konusu yükümlülüklerinin yerine getirilmediğinin MESAM'ın 11.12.1997 tarihli şikayet dilekçesinden anlaşıldığı, bunun üzerine Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun iş bu davaya konu edilen kararı ile davacı yayın kuruluşunun Telif Hakları Yönetmeliği'nin 14'üncü maddesinin ikinci fıkrası ve 3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesinin birinci fıkrası gereğince uyarılmasının karar altına alındığı anlaşılmıştır.

Bu durumda, taraflar arasında bir sözleşme imzalanıncaya kadar telif haklarının Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nca belirlenen Müsiki Eserleri Telif Ücret Ta-

rifesine göre ödenmesinin Yönetmeliğin bir gereği ve ayrıca Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun amir bir hükmü olduğu, ayrıca, bu hususun 07.01.1997 ve 27.01.1998 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğler ile de duyurulduğu dikkate alındığında telif hakkı ödemeleri ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmediği işlem dosyası ile sabit olan davacı yayın kuruluşunun uyarılmasına ilişkin dava konusu Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kararında belirtilen yönleri ile hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir.

Öte yandan, MESAM'ın 03.12.1986 tarih ve 86/1127 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla tüzel kişilik kazandığı, ayrıca, İstanbul 3. Asliye Ticaret Mahkemesi'nde MESAM ile davacı yayın kuruluşu arasında tecavüzlerin önlenmesine ilişkin olarak bakılan davanın davalı İdarenin 3984 sayılı Yasa ile ilgili Yönetmelikten kaynaklanan müeyyideleri uygulama görev ve yetkisini ortadan kaldırmadığı dikkate alındığında davacının sair iddiaları da hukuki dayanaktan yoksun bulunmuştur. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1998/227 E. 1998/1162 K. İş bu karar Dan.10.D.1999/306 , 2000/2440 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Meslek Birliklerinin ve hak sahiplerinin bu yöndeki başvurularına cevap vermeme veya idari işlem yapmama yoluna gittiği için, ilgili kuruluşlar bu durumu "olumsuz idari işlem" olarak alıp RTÜK'e karşı davalar açmıştır. Ancak aşağıda görüldüğü üzere İdare Mahkemesi haksız bir gerekçe ile RTÜK'ün bu yönde işleme zorlanamayacağını belirtmiştir.

Dava, MESAM'ın 1.7.1998 tarih ve 20.10/877 sayı ile ... TV logosu ile yayın yapan yayın kuruluşunun 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun, 3984 sayılı Kanuna, 28 Temmuz 1996 tarih 22710 sayılı Yönetmeliğe 7.1.1997 tarih ve 22870 sayı ve 27.1.1998 tarih ve 23243 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan tebliğlere aykırı davranarak, üyelerine ait eserleri MESAM'dan yazılı izin almadan ve mali hak bedellerini ödemeden yayınlarında kullanarak 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (ı) ve (u) bentlerinde öngörülen yayın ilkelerini ihlal ettiği nedeniyle hakkında gerekli yasal işlemlerin yapılması istemiyle yaptığı başvurunun kabul edilmemesi, cevap verilmemek suretiyle reddine ilişkin işlemin iptali ile aynı Kanun'un 33. maddesi uyarınca müeyyide uygulanmasına karar verilmesi istemiyle açılmıştır.

2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasında "idari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı veremezler" hükmü yer almış bulunmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, MESAM'ın 1.7.1998 tarih ve 20.10/877 sayı ile ... TV logosu ile yayın yapan kuruluş hakkında yaptığı yazılı başvuruya 60 gün içinde Üst Kurul'ca cevap verilmeyerek reddedildiği iddiasıyla Üst Kurul'un red kararının iptali ve yayın kuruluşuna 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesi gereğince müeyyide uygulaması istemiyle dava açtığı anlaşılmıştır.

Bu durumda 2577 sayılı Kanun'un 2/2 maddesi gereğince idari yargı yetkisinin idari eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğu ve idari mahkemelerin "yerindelik denetimi" yapamayacakları kuralı karşısında davalı İdarenin davacı kuruluş üyelerinin menfaatlerinin korunması yönünde işlem yapmaya zorlanması veya idarenin yerine geçerek bu doğrultuda karar verilmesi mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1. İdare Mahkemesi 1998/1273 E. 1999/ 1105 K.)

Ancak Danıştay 10. Dairesi 2000/371 E. ve 2002/264 K.sayılı kararı ile bu kararı daha önceki görüşlerine paralel olarak bozmuş ve RTÜK'ün bu konuda daha aktif olması gerektiğini teyit etmiştir.

p) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması, bilgi iletişim telefonları yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi. (Eski madde r bendi)

Verilen karar örneği 4 (ı) maddesine göre tesis edilmiş olsa da 3984 sayılı Kanun'da 4756 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle yukarıdaki düzenlemenin getirilmiş olması RTÜK'ün yaptırım uygulanması kararlarında daha da güçlü ve isabetli olacağını göstermektedir.

Dava dosyasının incelenmesinden; Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, davacı yayın kuruluşunun "Bay Turnike" adlı programında, izin alınmaksızın nakit ikramiye dağıtıldığı yolundaki 25.1.1999 günlü bildirimi üzerine başlatılan incelemede, "Bay Turnike" adlı yarışma programında yapılan çekiliş ile belirlenen rakamlardan oluşan şans kuponu sahiplerinin, ortaya konulan 10.000.000.000-TL değerindeki ikramiyeye ortak oldukları, bu uygulamanın, nakit ikramiye dağıtımına yönelik olarak yapılan ve Milli Piyango İdaresi' nin iznine tabi bulunan ikramiye dağıtımının, 3984 Sayılı Kanun'un 4/ı maddesi ile hükme bağlanan "yasalara saygılı olma" esasına aykırı olduğu tespit edilerek ve davacı yayın kuruluşunun 4/ı bendi hükmü ihlali nedeniyle, 21.7.1994 günü 175 sayılı Üst Kurul yazısıyla uyarıldığı hususu göz önüne alınarak, yayınlarının (1) gün süreyle durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıya alınan 320 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre, iştirak numarası verilerek ve karşılığı nakit olarak verilmek üzere çekiliş düzenleme hakkının, münhasıran Milli Piyango İdaresi'ne ait olduğu tartışmasızdır. Bu haliyle uyuşmazlık, davacı yayın kuruluşunca düzenlenen çekiliş ve ikramiye dağıtma işinin Milli Piyango İdaresi'nin münhasıran hakkı olan çekiliş niteliğinde olup olmadığına ilişkindir.

Yayın durdurma işlemine konu olan programda, çekiliş suretiyle altı haneli rakamların belirlendiği, daha önce ..... Gazetesi ile birlikte dağıtılan ve üzerinde altı haneli rakamların bulunduğu şans kartlarını alan izleyicilerden, numarası tutanların, telefonla başvurarak kendi telefon numaralarını bıraktıkları, programda, telefon numarasını bırakan izleyicilerin huzurunda arandığı, sorulan soruyu doğru olarak bilen izleyicilerin, 10.000.000.000-TL tutarındaki ikramiyeye ortak oldukları anlaşılmaktadır.

Davacı tarafından bilet satışı olmadığı, izleyiciye soru sorulduğu için bir bilgi yarışması niteliğinde bulunduğu, ikramiye tutarının önceden belli olmadığı ileri sürülmekte ise de, üzerinde şans kartları bulunan biletlerin, gazete ekinde dağıtılması, ikramiyeye ortak olarak numaraların çekiliş suretiyle tespit edilmesi tartışmasız olduğundan ve izleyicilere sorulan soruların nitelikleri göz önüne alındığında, programın, bilgi yarışması niteliğinde kabul edilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Bu itibarla, 320 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin "Tanımlar" başlıklı maddesinde; "dağıtılacak ikramiyeleri kazanan numaralar, sayı grubu ve kişilerin kura çeşitleri ile belirlenmesi" olarak tanımlanan "çekiliş" niteliğindeki uygulamanın, münhasıran Milli Piyango İdaresi'ne ait haklardan olduğundan, 3984 sayılı Kanun'un yukarıya alınan 4/ı maddesindeki "yasalara saygılı olma" ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle tesis edilen yayın durdurma kararında hukuka aykırılık bulunmamıştır. (Ankara 6. İdare Mahkemesi1999/277 E.1999/1024 K. İş bu karar, Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/557 E. ve 2002/107 K. sayılı kararıyla kesinleşmiştir.)

r) Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili veya ilgisiz bilgiler veren konuları işleyen yayınların yapılmaması, çerçeveler veya alt yazı tekniği kullanılarak sürekli yayın yapılmaması, haberde konu ile ilgili olmayan görüntülerin verilmemesi, haberle benzerlik arz eden görüntülerin arşiv niteliğinin belirtilmesi.

Bu ve altındaki düzenleme ile ilgili elimize bir yargı kararı geçmediğinden sizlere örnek sunamıyoruz. Ancak düzenleme bu haliyle çok açıktır.

s) Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması. (Eski madde c bendi)

t) Yayınların müstehcen olmaması. (Eski madde b ve d bendi)

Yine tekraren koyulmuş bir yayın ilkesi. Çünkü yayın ilkelerini düzenleyen 4. Maddenin giriş kısmında yayınların genel ahlaka uygun yapılması düzenlenmişti. Ayrıca 4/e maddesinde yayınların toplumun manevi değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması düzenlenmişken bu kavramların içine giren müstehcen yayın yapılmaması ibaresinin ayrı olarak düzenlenmesi anlamsızdır. Ek olarak müstehcen kavramı her yere çekilebilen ve içi kişilerin düşüncelerine göre doldurulabilecek ve bu esnada çok hata yapılabilecek bir kavramdır. Danıştay da aşağıdaki kararında bu yönde düşündüğünü belirtmiştir.

Davacı yayın kuruluşunun, Yönetmeliğin 10. maddesinde, cinselliğin tanımının yapılmamasının kanunsuz suç ve ceza olamayacağı ilkesine aykırı olduğu yolundaki iddiası, cinsellikle ilgili konuları içeren ***yapımların, cinsel duyguları sömürmeye yönelik olup olmadığı, her olayda ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husus olup,*** *bu bağlamda,* ***kavram olarak cinselliğin önceden bir tanımının yapılması olanağı bulunmadığından yerinde görülmemiştir.*** *(Danıştay 10. Daire 1998/2323 E. 2000/5564 K.)*

Bu konuda verilmiş uyarı ve yaptırım kararlarına karşı mahkemelerde değerlendirilmiş uygulamalarına göre RTÜK ve yargı organlarının müstehcenlik yaklaşımlarını değerlendirelim:

Dava dosyasının incelenmesinden davalı Şirketin sahibi bulunduğu ... Televizyon Kanalında 19.06.1998 tarihinde saat 22:43'te yayınlanan "Mum Kokulu Kadınlar" isimli filmin bazı sahnelerinin 3984 sayılı Kanun'un 4 maddesinin (d) bendine aykırı olduğu gerekçesiyle aynı yayın kuruluşunun daha önce aynı konuda uyarılmış olduğu dikkate alınarak yayınının ... durdurulması yolundaki dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.

Mahkememizce adı geçen filmin 3984 sayılı Kanun'un 4/d maddesine aykırı olup olmadığının saptanması amacıyla iki ayrı bilirkişi incelemesi yaptırılmış olup, ... 21.05.1999 günlü raporda, bir sanat eseri olarak filmin genel ahlaka ve toplum huzuruna aykırı olmadığı savunulmuş, ... ikinci raporda; filmdeki bazı sahnelerin ensest ilişkiyi sergilediği, ensest ilişkinin cinsel eğitim için kullanılmaması gerektiği, bunun aile içi ilişkileri bozucu, baba-evlat saygı, sevgi düzeyini yıkıcı, aile yaşamını güvensiz, kaygı verici hale getirdiği, ensest ilişkinin televizyondan sergilenmesinin sanat olarak savunulamayacağı, sonuç olarak "Mum Kokulu Kadınlar" filminin genel ahlaka, toplum huzur ve Türk aile yapısına aykırı olduğu belirtilmiştir.

Mahkememizce yaptırılan ilk bilirkişi incelemesi, gerek, üç öğretim üyesi görevlendirildiği halde incelemenin iki kişi tarafından yapılmış olması ve gerekse bilirkişi kurulunda sadece hukuk profesörlerinin bulunması nedeniyle hükme esas alınabilecek nitelikte görülmemiş ve Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyelerinden oluşturulan (ikinci) bilirkişi heyetince düzenlenen rapora dayanılmıştır.

Buna göre, genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı olduğu saptanan "Mum Kokulu Kadınlar" filminin yayınlanması nedeniyle davacı yayın kuruluşunun yayınının bir gün süreyle durdurulmasına ilişkin işlemde 3984 sayılı Yasaya aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, davanın reddine, karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 1998/802 E. 2000/529 K. İşbu dava Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/5081 E. 2001/4950 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dosyanın incelenmesinden, davacı şirkete ait Radyo ... adıyla yayın yapan radyo kanalında 2 Şubat 1999 tarihinde saat 19.00'da yayınlanan "Akşam Akşam ...." adlı programda program sunucusu ile programa dinleyici olarak katılan kişilerin diyaloglarında yer verdikleri ifadelerin genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı yayın yapılmayacağı yönündeki ilkenin ihlal edildiği gerekçesi ile anılan radyo kanalının (15) gün süre ile geçici olarak yayınının durdurulduğu, bu işleme karşı görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Mahkememize sunulan söz konusu programa ait deşifre metni ve kasetlerin değerlendirilmesinde; genel ahlak ve Türk aile yapısına aykırı bulunan ifadelerin farklı anlamlarda kullanıldığı öne sürülmekte ise de, ***program bütünü ve sunuluş şekli gözetildiğinde söz konusu ifadelerle argo biçimde cinsel ilişkinin anlaşılması yönünde yayın yapıldığı açık olup,*** *bu nedenle daha öncede uyarılan davacı şirkete ait radyo kanalının tekrar aynı yayın ilkesini ihlal ettiğinden 15 gün süre ile geçici olarak kapatılmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 8.İdare Mahkemesi 1999/350 E. 1999/ 501 K.)*

Davacı Şirket yayın faaliyetinin bir gün süre ile durdurulmasına neden olan filmlerdeki görüntülerin 3984 sayılı Kanun'un 4/d bendinde düzenlenen genel ahlak, toplum huzuruna ve Türk aile yapısına aykırı olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan bilirkişi incelemesi sonucu ... ; 06,29 Ocak 1999 tarihlerinde gösterilen "Kucak Dansı" adlı filmin ağırlıklı olarak şehevi duygulara hitap etse de farklı bir kültürde yaşanması muhtemel olayları anlatan bir kurguya sahip olduğu cinsel ilişki ve çıplaklığın somut bir olaylar zinciri ve farklı bir kültür için tahayyül edilebi-

lir bir bağlam içinde sunulduğu, filmin salt kadın bedeni teşhiri ve istismarına dayanmadığı, pornografik nitelikte olmadığı, yoğun erotik sahneler içerdiği 21,23,27 ve 30 Ocak 1999 tarihlerinde yayınlanan "Juli'nin Fantezileri" adlı ***filmin ise doğrudan ve ağırlıklı olarak şehevi duygulara hitap ettiği, ciddi, sanatsal, politik, eğitsel yada bilimsel bir değer taşımadığı, cinsel ilişkiyi ve özellikle kadın bedenini rahatsız edici biçimde teşhir yoluyla istismar edici sahneler içerdiği ve pornografik nitelikte olduğu tespit edilmiş bulunduğundan***, davacı Şirketin 3984 Sayılı Kanun'un 4/d bendini ihlal eder nitelikteki yayınlarını ve aynı bendin daha önce de ihlali sonucu uyarılmış olması nedeniyle yayın faaliyetinin bir gün süre ile geçici olarak durdurulmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine, oybirliğiyle karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/254 E. 1999/981 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1999/5445, 2001/1965 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Aşağıdaki karar çok ilginç ve televizyonda yayınlanan filmler açısından emsal olabilecek niteliktedir. Böylece televizyonların ayrıca yayınlayacağı filmleri müstehcenlik açısından denetleme sorununu ortadan kaldırmaktadır.

Açılan bu dava sonucunda ***Ankara 2. İdare Mahkemesince;*** *davacının 05.11.1994 tarihinde yayınlandığı "Onbir Gün, Onbir Gece" isimli filmin 3984 sayılı Kanun'un 4/1-d maddesinde yer alan, ... yayın ilkesine, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 7/1-a maddesinde yer alan "program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından bütün unsurlarının, insan onuruna ve temel insan haklarına saygınlık bağlamında edebe aykırı olmayacağı ve pornografi içermeyeceği" hükmüne aykırı bulunarak uyarıldığının, aynı filmin 25.06.1995 tarihinde tekrar yayınlanması üzerine bu defa 3984 sayılı Kanun'un 33/2 maddesi uyarınca bir gün süreyle tüm yayının durdurulmasına ilişkin dava konusu işlemin tesis edildiğinin anlaşıldığı ... dava konusu işleme konu film üzerinde yaptırılan bilirkişi incelemesiyle, filmin, toplum huzuru ve Türk aile hayatı ile hiçbir ilgisinin olmadığının, temel insan hakları ile de ilgisinin bulunmadığının,* ***cinsel ilişkilerin birbirinden hoşlanan iki insanın rızasına dayandığının, maddi çıkar ilişkisi ve birisinin diğerini meta olarak kullanmasının söz konusu olmadığının, cinsel ilişki ile ilgili görüntülerin ve çıplak vücut görüntülerinin müstehcen ve genel ahlaka aykırı sayılamayacağının, pornografik ve edebe aykırı olmadığının saptandığı,*** *bu haliyle söz konusu filmin yayın ilkelerini ihlal ettiğinden bahisle tesis edilen işlemde hukuka uygunluk görülmediği gerekçesiyle* ***dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.***

Davalı İdare; *İdare Mahkemesi'nin kararına gerekçe oluşturan* ***bilirkişi incelemesinin çelişkili ifadelere dayandığı, kadının erkeği cinsel yönünden istismar ettiğinin, kadının sadist, erkeğin ise mazoşist kişilik özellikleri sergilediğinin, kadının cinsel yönden hastalıklı ve tam anlamıyla teşhirci, sadist olduğunun belir-***

tildiği, bu haliyle dava konusu işlemin hukuka uygun olduğu iddialarıyla anılan kararın ***temyizen incelenerek bozulmasını istemektedir.***

Üye Tülay Tuğcu'nun, dava konusu işlemi tesis eden Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun oluşumunun, Hukukun genel ilkelerine ve Anayasa'nın 2. 5. ve 133. maddelerine aykırı olduğundan 3984 sayılı Kanun'un 6.maddesinin iptali istemiyle dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi gerektiği yolundaki ayrık oyu ile esasa geçilmesine karar verildi.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacının yayınının bir gün süreyle durdurulması yolundaki işlemin sebep unsurunu oluşturan; filmin, Türkiye'de dağıtım ve gösteriminin, filmde örf, adet ve genel ahlaka aykırı hususlarının bulunduğundan bahisle uygun görülmediği, Sinema Video ve Müzik Eserleri Denetleme Kurulu'nun bu kararının, açılan dava sonucunda, yaptırılan bilirkişi incelemesiyle filmin örf, adet ve genel ahlaka aykırı olmadığının belirlendiği gerekçesiyle iptal edildiği anlaşılmaktadır.

Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanun'un 5. maddesiyle, üretim ve ithalata konu eserlerin, toptan dağıtım ve gösterime sunulmadan önce Bakanlıkça kayıt ve tescilinin yapılarak işletme belgesi verileceği öngörülmüş, "Denetim" başlıklı 6. maddesinin son iki fıkrasında da, denetimin sonucunun eserlerin işletme belgesine işleneceği, denetimi gerekli ve zorunlu görülmeyenlerin işletme belgesinde bu hususun yazılacağı, Denetleme Kurulu'nun, Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisinin başkanlığındaki Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği ve İçişleri Bakanlığı temsilcisinden teşekkül edeceği, ancak Denetleme Kurulu'nda, Türkiye Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği'nden birer temsilcinin ve Bakanlıkça tespit edilecek bir sanatçının da yer almasının zorunlu olduğu, denetlenen eserin yapımcısının istediği takdirde gözlemci olarak Denetleme Kurulu'na katılabileceği hükme bağlanmış, alt komisyon ile denetleme Kurulu'nun sayısı, hangi illerde teşekkül edilebileceği, toplanacağı yer ile çalışma esas ve usullerinin Bakanlar Kurulu Kararı ile yürülüğe konularak Yönetmelikte gösterileceği belirtilmiştir.

Anılan Yasa uyarınca çıkartılan "Sinema Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik"in "Gösterilmesine ve İcrasına İzin Verilmeyecek Sinema, Video ve Müzik Eserleri" başlıklı 9. maddesinde; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, milli egemenlik, cumhuriyet milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak, genel sağlık açısından suç ve suça teşvik unsurunu ihtiva eden, dış siyasete aykırı, milli kültür, örf ve adetlerimize uygun olmayan film, video ve müzik eserlerinin gösterilmesi ve icrasına izin verilmeyeceği kuralı yer almıştır.

Aktarılan düzenleme karşısında; ***daha önce 3257 sayılı Kanun'un 6. maddesi uyarınca genel ahlak açısından suç ve suça teşvik edici unsurlara rastlanmayan, milli kültür ve örf ve adetlerimize aykırı görülmeyecek işletme belgesine bağlanan bir filmin, bu defa 3984 sayılı Yasa ile öngörülen aynı esaslar yönünden değerlendirilerek yayınlanmasının sakıncalı olduğundan söz etmek olanaklı değildir.*** *Esasen, yayıncının, denetlenerek işletme belgesine bağlanmış bir filmin gösterimin yayın ilkelerini ihlal etmeyeceğini düşünmesi doğal olup, dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Danıştay 10. Dairesi 1996/3799 E. 1997/2093 K.)*

İdare Mahkemeleri tarafından verilen cezanın iptal edildiğine dair bir başka karar da şöyledir.

Davacı Televizyon İşletmesinin daha önce yapılan uyarıya karşın, 24 Nisan 1995 günü saat 15.30'da yayınlanan "Gül Yüzlü Rosa" adlı filmin bazı görüntülerinin 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun'un 4'üncü maddesinin (d) bendinde yer alan yayınların genel ahlak, Türk aile yapısına ve adâba uygun olması ilkesine ve Radyo ve Televizyon Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliğin 10'uncu maddesine ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 7'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendine ve 2'inci fıkrasına aykırı bulunduğu gerekçesiyle ... 1 gün süre ile yayının durdurulmasına karar verildiği anlaşılmıştır.

Davalı idarenin savunma yazısı ekinde gönderilen söz konusu "Gül Yüzlü Rosa" filmine ilişkin kasetin mahkememizce birlikte izlenip incelenmesinden; 3984 sayılı Kanun'un, yayın ilkeleriyle ilgili 4'üncü maddesinin (d) bendinde belirtilen şekilde genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısını olumsuz yönde etkileyebilecek türde bir film niteliğinde olmadığı, filmin bir hayat kadınının yaşamını anlattığı ve pornografik sayılabilecek nitelikte bir takım sahneler olmadığı sonucuna varılmış olmakla, dava konusu işlemde belirtilen yönleri ile hukuka ve mevzuata uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1995/806 E. 1996/643 K. İş bu karar Dan.10.D.1996/7463 , 1999/1693 sayılı kararı ile onanmıştır.)

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayırımcılığın teşvik edilmemesi. (Eski madde g bendi)

Yorum gerektirmeyen iki yayını ve bu yayınlar sonucunda yayıncılara uygulanan yaptırımlara ilişkin iki kararı inceleyelim.

Davacı Şirkete ait ..... Radyoda 13.10.2000 tarihinde yayımlanan "Candan Cana" isimli programda "Erkek dediğin sarmalar, kemikleri kıkırdatır. Kadın dedi-

ğin evinde oturur, iş yapar, çocuklara bakar. Aksi halde erkek dediğin, kodumu oturtur. Kadın dediğin zırıl zırıl ağlamaya başlar. Erkek dediğin uyuz olur ama bir şey diyemez. Kadın dediğin dudaklarını büke büke ağlamaya devam eder. Erkek dediğine canım karım der yanaşır. Ee.. kadın dediğin bunu fırsat bilir naz yapar. Erkek dediğin bir miktar sırnaşır. Ee.. kadın dediğin kolay kolay pes etmez, pişman eder. Erkek dediğin ki o da insan evladıdır, yetti lan der, Ee.. kadın dediğin de salak değil ya, ee.. keser nazı, erkeğe verir, gazı. Sonra erkek dediğinle kadın dediğin yumuşar. Davşanlar gibi sevişirler. Davşanlar gibi. Erkek dediğin alır hıncını bir güzel, kadın dediğin de şikayet etmez, o da alır hıncını..." şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 Sayılı Kanun'un 4/d maddesindeki aynı bent hükmünü ihlal nedeniyle uyarıldığının 17.09.1996 gün 8798 sayılı yazıyla davacıya duyurulduğu belirtilerek dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, Mahkememizce yayın durdurma cezasına konu olan kaset kaydının incelenmesinden, adı geçen Radyonun 13.10.2000 tarihinde yayınlandığı "Candan Cana" programındaki ifadelerin 3984 sayılı Kanun'un 4/d maddesi hükmüne aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığından ve davacı Şirkete ait yayın kuruluşunun aynı bendin ihlali nedeniyle daha önce de uyarıldığı anlaşıldığından dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine, karar verildi.(Ankara 10. İdare Mahkemesi 2001/290 E. 2001/716 K.)

T.C. Anayasası'nın Başlangıç'ında hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk Milli menfaatlerinin, Türk varlığının, devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerini, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya asla karıştırılamayacağı belirtilmiş, Genel Esaslar kısmında yer alan 2'inci maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu, 5'inci maddesinde, Devletin temel amaç ve görevlerinin, Türk Milleti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve Demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insan maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu hükme bağlanmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait İstanbul'da Radyo ..... adıyla yayın yapan radyonun, 19-26 Mayıs 1999 tarihlerindeki sohbet

programlarında, Tasavvuf Doktoru olarak takdim edilen ve yurt dışından telefonla katıldığını söyleyen bir kişinin "bütün mürşitlerin kendine tabi olduğu, bu kişilere tabi olanların ruhlarının Tanrı'ya sadece kendi kapılarından geçerek ulaşabilecekleri, kendilerinin Tanrı'nın Dünya üzerinde en çok sevdiği kişi olduğu, Tanrı'yı sevmeyenlerin kendilerini de sevmedikleri, sadece sohbetlerini dinleyerek iyileşebileceği" şeklindeki konuşmalarının belirlenmesi üzerine, yayında, Anayasa'nın genel esaslarına aykırılık bulunarak 18.06.1999 tarihli işlemle uyarıldığı ve ihlalin tekrarı halinde uygulanabilecek yaptırımında bildirildiği, ancak 27.08.1999 tarihinde yayımlanan sohbet programında ***"Bu Resulullah'ın bıraktığı miraslara kadının da pay sahibi olabilmesi, onun hayatta iken Allah'ın kendisi için farz kıldığı mürşidine tabi olmasıyla mümkündür.*** *Mürşidine tabi olmadığı takdirde Resulullah'ın bırakmış olduğu miras olan Kur'anı öğrenebilmesi mümkün değildir... iblis devreye girmek suretiyle kadının erkeğin elini tutması ona biat etmesi doğru değildir, kadına kabul ettirebilirse o zaman mürşidine tabi olmaya kadının Kuran'daki İslamı öğrenmesi mümkün değildir. .. o halde görülüyor ki, iblis korkunç bir tuzak hazırlamıştır ve kadının kesinlikle mürşidine tabi olmasını engellemeye çalışmaktadır. Nitekim Yüce Rabbimiz mürşidin mutlaka erkek olduğunu bize ifade ediyor." şeklinde konuşmalar yapıldığı belirlenince dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.*

3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesinde yer verilen "uyarı", ilgili kuruluşun mevzuata aykırı yayınları tekrarlamamasını sağlamayı amaçlayan kesin ve yürütülmesi gereken nitelikte bir işlemi olduğundan uyarı işlemine karşı dava açılmış olması aykırılığın tekrarı halinde yeni bir durdurma işlemi tesis edilmesine engel oluşturmaz. Yine, uyarıya rağmen aykırılığın tekrarı halinde verilen her durdurma cezasından sonra yeniden uyarılma zorunluluğu da yoktur.

Olayda, söz konusu yayında sarfedilen sözlerin, Anayasa'nın Başlangıç ve Genel Esaslar kısmından yukarıda alıntı yapılan hükümlerin anılan amacına açıkça aykırı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda daha önce aynı konuda uyarılmasına karşın aynı yayın ilkesini ihlal eden davacı kuruluş hakkında tesis edilen işlemde hukuka aykırılık bulunmamıştır.(Ankara 7. İdare Mahkemesi 1999/1358 E. 2000/1071 K.)

v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması. (Eski madde g bendi)

3984 sayılı Kanun'un 4/b maddesi varken ayrıca bu benddeki yayın ilkesi koyulmasının mantığını anlamak kolay değil. Özellikle militan söylem kullanan yayınların bu ve benzeri hükümler doğrultusunda cezalandırılıp, uyarıldığını görüyoruz.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı yayın kuruluşunun 09.07.2000 günü saat 13:30'da yayınlanan "Önsöz" isimli programda 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesinde belirlenen toplumun şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle bu yayın kuruluşunun 05.05.1998 tarihinde aynı bent hükmünü ihlal ettiği için uyarıldığından bahisle 3984 sayılı Kanun'un 33. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca 31.07.2001 tarihinden itibaren 365 gün süre ile yayının geçici olarak durdurulmasına karar verildiği ve bu kararın iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmakta ise de, yayın kuruluşlarının yayın yapma özgürlüğü mutlak olmayıp kamu yararı amacı ile sınırlı olduğundan ve 09.07.2000 günü saat 18:00'da yayınlanan "Önsöz " isimli programda yer verilen "dökülen kan yerde kalmaz, soracağız hesabını ve öldü Sinan doğdu Taylan, omuzladı silahını" şeklindeki ifadeler toplumu şiddet ve teröre sevk edici ve toplumda nefret duyguları uyandıracak nitelikte olduğundan, bu yayını yapan ve daha öncesinde de aynı fiilden uyarı cezası bulunan davacı yayın kuruluşunun 365 gün süre ile geçici olarak kapatılmasına karar ilişkin olarak tesis edilen davalı idare işleminde hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Diğer yandan yukarıda yer alan ifadelerin oluşturduğu müzik parçasının bulunduğu kaset ve CD'lerin satılmakta olması da dava konusu işlemin iptalini gerektiren unsurlardan biri değildir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/1224 E. 2000/1409 K. Not: Davanın temyiz aşaması halen sürmektedir.)

Davacı şirkete ait olan ve ... TV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında, 25 Temmuz 2000 tarihinde "Ana Haber Bülteninde" Türkiye'de cezaevlerinin tarihinde, şu yakın geçmişi kastediyorum Ulucanlar Cezaevi katliamı var. Diyarbakır'da yine 10 tutuklu kafası parçalanarak güvenlik güçleri tarafından yani cezaevi görevlileri tarafından öldürüldü. Bunun gibi daha birçok örnek daha verilebilir. En yakın örnek de Burdur Cezaevi'nde yaşanan olaylar. Mahkemeye çıkarmak gerekçesiyle Burdur Cezaevi'ne operasyon düzenlendi. Bu operasyonda bir tutuklunun kolu koparıldı. İş makinalarıyla kolu koparıldı. Bu kopan kol da sokakta bir köpeğin ağzında bulundu." şeklindeki ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesinde belirlenen yayın ilkesine aykırı yayın yapıldığı hususunun tespit edildiği, aynı yayın kuruluşunun 21 Eylül 1999 tarihindeki yayınından dolayı aynı bent hükmünü ihlali nedeniyle uyarıldığının 15 Kasım 1999 tarih ve 7636 sayılı yazıyla bildirildiği belirtilerek dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, Mahkememizce yayın durdurma cezasına konu olan kaset kaydının incelenmesinden, adı geçen televizyon kanalında 25 Temmuz 2000 tarihinde ya-

yınlanan Ana Haber Bülteninde Cezaevi ile ilgili yer alan haber ve yorumların, 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesi hükmüne aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığından ve davacı şirkete ait yayın kuruluşunun önceden aynı bent hükmü ile uyarıldığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir.(Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/1373 E. 2001/283 K.)

Davacı kuruluşun 30.11.1999 tarihinde (saat 13.00) de yayınlanan "Öğle Paydosu" adlı programda yer alan bir müzik parçasında "Sehpalarında sarıkla sallandığımız sabahlara sorun bizi...Şaşkınız, öfkeliyiz...ölüme değil, ölümden değil gardaş biz dili bağlı gitmeye yanarız. Savrulsun sarığımız Erzurum'dan Rize'ye, Maraş'tan Konya'ya umudun dili olsun bir gün konuşur devleşen bedenimiz." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (g) bendinde belirlenen "Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi" ilkesinin ihlal edildiğinin Üst Kurulca tespit edildiği, aynı kuruluşun daha önce 14.08.1997 tarihindeki yayınından dolayı aynı bent hükmünü ihlali nedeniyle 03.08.1998 tarihinde uyarıldığı belirtilerek yayının anılan Kanun'un 32/2 maddesi uyarınca 30 gün süre ile geçici olarak durdurulması konusunda dava konusu kararın tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Dava konusu karara esas yayına ilişkin kasetin mahkememiz heyetince dinlenmesi ve deşifre metninin incelenmesi sonucunda davacı yayın kuruluşunun iddiasının aksine 30.11.1999 tarihinde anılan müzik parçasını yayınladığı, 04.11.1999 tarihinde aynı programda anılan müzik parçasını yayınlamaktan dolayı 1 gün süre ile yayın durdurma cezası aldığı ve bu işleme karşı açılan davanın Ankara 3. İdare Mahkemesi'nce reddedildiğinin anlaşılmasının karşısında, davacı kuruluşun yaptığı yayınla 3984 sayılı Kanun'un 4 (g) bendinde yer alan yayın ilkesini ihlal ettiği sonucuna varılmış olup, tesis olunan dava konusu işlemde yasa ve hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 2000/97 E. 2000/379 K.)

Dosya içeriğinden, ihtilafın davacı Şirketin 18-22 Ağustos tarihlerinde yapmış olduğu yayınlardan dolayı uyarı cezası ile tecziyesi işlemlerinden kaynaklandığı anlaşılmakta olup, ihtilafta davacı kurumun 19 Ağustos 1999 günü 19:00 haber bülteninde yer alan "..... depremden en çok yara alan Gölcük'te açlık ve salgın hastalıklardan daha ciddi sorunlar var ki insani hayrete düşüyor. Evet Gölcük"te ceset kokusunu alan dağdaki kurt ve çakal şehre indi. İnsanlar çaresiz beklemede. Bu arada yağmalamanın da had safhaya ulaştığı ilçede bu sorunlar yüzünden kavgalar çıkıyor. ...." şeklinde ifadelerin kullanıldığı, ayrıca 18-22 Ağustos 1999 tarihle-

rinde bölgede salgın hastalığın baş gösterdiği şeklinde ifadelere yer verilerek, gerek felaket bölgesinde ve gerekse diğer yörelerde yaşayanların moralini bozucu, yanlış izlenimlerin yaratıldığı görüldüğünden, davalı İdarece 3984 sayılı Kanun'un 4/g maddesine ve Yönetmeliğin ilgili maddelerine aykırılık nedeniyle verilen uyarı cezasında yasaya ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/340 E. 2000/664 K.)

y) Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması. (Eski madde g ve ı bendi)

Özellikle mafya ve çete haberlerinin sunumunda sorumsuz ve duyarsız bir anlayışın egemen olmasıyla her haberle birlikte örgütlerin rekabeti daha fazla kızışabilmektedir. Bu nedenle, kanımızca bu maddenin varlığı ve işlevsel kılınması hukukun üstünlüğü açısından yerinde ve önemlidir.

Davacı kuruluşunun 07 Nisan 2000 (saat 19.00) tarihinde yayınladığı "Ana Haber Bülteninde", Karagümrük çetesi ele başları ... ve ... .'i Eskişehir Özel Tip, cezaevinde kurşunlama davasının sanıklarından ... ..., mahkeme salonunda E. kardeşlere tehditler savurdu. "Cezaevinden cesetleri çıkar." dediği E. kardeşler için ifadelerini almak çok mu zor? diyen ... mahkeme salonundan çıkarken ... ... lehinde sözler söyledi" şeklinde bir habere yer verdiği, haber süresince de "Mahkum .., E. kardeşler ayağını denk atsın" yazısının ekranı sağ alt köşesinde yer aldığı ve "... Uşak onların son durağı olacak Oradan cesetleri çıkacak. A. abimizin sonuna kadar yanındayız diye bağırdı. ..., görevliler tarafından susturuldu. ... daha sonra özel tip cezaevine götürüldüler." şeklinde ifadelere yer verilerek 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nda yer alan "... örgütünün korkutma, sindirme, yıldırma, gücünü artırmak amacıyla yazılı, sesli ve görsel yayın araçlarıyla yayınlanan veya her ne suretle olursa olsun propagandasını yapan hakkında ... ayrıca yayın organının faaliyetlerinin bir günden üç güne kadar durdurulmasına karar verir." Hükmüne aykırı davranılmak suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (ı) bendinde yer alan "yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olmak" ilkesinin ihlal edildiği gerekçesi ile uyarıldığı anlaşılmaktadır.

Mahkememizce uyarma cezasına konu olan deşifre metnin incelenmesinden ..... adlı yayın kuruluşunun 07.04.2000 tarihinde saat 19'da yayınladığı ana haber bülteninde Karagümrük çetesi elebaşları ....'in Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nde kurşunlama davasının sanıklarından .... mahkeme salonunda E. kardeşlere tehditler savurdu, cezaevinden cesetleri çıkar dediği ... Kardeşler için ifadelerini almak çok mu zor diyen ..., mahkeme salonundan çıkarken .... lehine sözler söyledi şeklinde bir habere yer verildiği, haber süresince de mahkum ....., E. kardeşler ayağını denk atsın yazısının ekranın sağ alt köşesinde yer aldığından bu yayınların 3984 sayılı Kanun'un 4/ (ı) maddesine aykırılık teşkil ettiği sonu-

cuna varılmış olup, davalı idarece tesis edilen işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 5. İdare Mahkemesi 2000/784 E. 2000/923 K.)

Davacı şirkete ait ... TV logosu ile yayın yapan kuruluşun 7 Ekim 1999 tarihinde (saat 15.10) dan itibaren "Flaş Haber" olarak gerçekleştirilen canlı yayınında; bir şahsın, biri ... TV muhabiri üç kişiyi rehin alması olayını, haber niteliğini aşan boyutlarda yayınladığı, olayı yaratan şahısla sürekli ilişki kurularak ikna etmeye çalışıldığı, ileride meydana gelebilecek benzeri bir durumda da yasadışı eylemi gerçekleştirecek kişilere aynı yaklaşımın gösterileceği intibaının uyandırılarak bu tür olayların özendirildiği, bu tarzda konuşmalara ve yorumlara yer verilerek, Türk Ceza Kanunu'nun 312/1 maddesinde "Kanun'un cürüm saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimse mahkum olur" hükmünü ihlal eden yayın yapıldığı, 3984 Sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (ı) bendinde belirlenen yayın ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle 33'üncü maddenin birinci fıkrasına göre uyarıldığı davanın da bu işlemin iptali istemiyle açıldığı anlaşılmaktadır.

Kitle iletişim araçlarından birisi ve hem görsel hem de işitsel yayın yapılması nedeniyle en gelişmişi durumunda olan televizyonların bir anda ulaştığı ve etki altına aldığı seyirci sayısı düşünüldüğünde onların ne denli sorumlu ve dikkatli davranmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Yayıncılıkta fikir, kültür, duygu, inanç, köken ekonomik durum açısından değişik katmanlardan oluşan toplumu, bütün olarak ele almak onu barışa, huzura, birliğe kavuşturucu amaçlarla program hazırlamak ve haber vermek önemlidir. Bu nedenle de her programın ve haberin verdiği mesajın toplumda nasıl algılanacağını bilmek kitlelerin bunları seyrettikten sonra duygu ve düşüncelerinde ve davranışlarında nelere yol açacağını hesaplamak sorumlu bir yayıncının yapması gerekenlerdir.

Bu durumda, davacı kuruluşça yayınlanan söz konusu haber programında; olayın, haber niteliği taşıyan boyutlarda yayınlanmak suretiyle kişileri bu tür olaylara özendirici tarzda konuşmalara ve yorumlara yer verilmesi nedeniyle "yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına ilişkin yayın ilkesine aykırı yayın yapılarak 3984 Sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (ı) bendinin ihlal edildiği sübuta erdiğinden aynı Kanun'un 33'üncü maddesinin birinci fıkrasına istinaden tesis edilen dava konusu "uyarı" işleminde hukuk ve mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Ankara 1. İdare Mahkemesi 1999/1256 E. 2000/469 K. İş bu karar Dan. 10.D. 2000/5665 , 2001/4216 sayılı kararı ile kesinleşmiştir.

Dava, davalı İdare tarafından 3984 sayılı Kanun'un 4/n maddesine istinaden davacı yayın kuruluşunun uyarı cezası ile cezalandırılmasına ilişkin kararının iptali istemiyle açılmıştır. Davacı yayın kuruluşu tarafından 01.05.1997 tarihinde yayınlanan "23.Saat" isimli canlı haber programında bir bankanın satışıyla ilgili olarak İnterpol tarafından kırmızı bültenle aranan Alaattin ..... isimli şahsın, dönemin bazı parlamenterleri ile bürokratlarını kapsayacak şekilde birçok kişiyi çete kurmakla ve rüşvet almakla suçladığı, anılan tarihte yayınlanan program hakkında 26,27,28,29, ve 30 Nisan 1997 tarihlerinde yer verilen duyurularda da ismi geçen şahıs tarafından yapılacak iddia ve isnatları içeren ifadelerin bulunduğu, ilgili haber programına canlı telefon bağlantısı ile katılımı sağlananlar tarafından aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği ilkesine aykırı olarak konuşmalar yapıldığının tespit edilmesi üzerine, ilgili programın yayın ilkelerine aykırı nitelik taşıdığı yönünde İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 05.05.1997 tarih ve 209 sayılı yazısı üzerine davalı İdarenin, 09.05.1997 tarih ve 1730 sayılı kararıyla davacı yayın kuruluşu hakkında uyarı cezası tesis edildiği anlaşılmıştır.

Diğer taraftan , Mahkememizde "23. Saat" isimli programa ait deşifre metni ile video kasetinin birlikte değerlendirilmesi sonunda, program sunucusunun, eleştiri sınırlarını aşan nitelikteki konuşmaları, canlı yayının özelliği gereği anında müdahale etmek ve katılımcıları uyarmak suretiyle engellemediği, dolayısıyla yayın kuruluşunun üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediği görülmüştür.

Her ne kadar, önceden hazırlanmayan, programcı veya yayıncılar tarafından tespit edilmesi mümkün bulunmayan muhtevaya sahip olan canlı yayınlar esnasında yapılan konuşmalardan program sorumluları veya televizyonun cezalandırılmasının hakkaniyete aykırı olduğu iddia edilmekteyse de, Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin, yayıncının sorumluluklarını düzenleyen 6.maddesinde düzenlenen; açık oturum, genel ve benzeri programlarda ele alınan olay ve konularla ilgili tüm görüşlerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi sağlanacaktır, kuralı karşısında, sözü edilen iddialar yerinde bulunmamıştır.

Kaldı ki, program öncesinde yayınlanan duyurulardan katılacağı lanse edilen şahsın yapacağı konuşmalara program yapımcı ve sunucusunun içerik itibariyle vakıf olduğu, ayrıca canlı yayın akışı esnasında sunucunun, katılımcıyı uyarmadığı gibi konuşmanın sonunda, yayın ilkesinin ihlal edilmesine izin verilen şahsa program sunucusunun teşekkür ederek, bu şahsın iddialarının oldukça önemli olduğunu "yine doğruları aktarmaya çalıştık" yönünde ifadeler kullandığı açık olduğundan yukarıda sözü edilen yasa hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür.

Bu durumda dava konusu işleme esas haber programında, bazı kişiler hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı olmadığı halde çeşitli suçlamalara yer verildiği ve

yayın kuruluşunun programı dengeli bir şekilde temsil ve idare etmediği anlaşıldığından davalı İdarece tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davanın reddine, karar verildi. (Ankara 3.İdare Mahkemesi 1997/540 E. 1998/457 K. İşbu karar Dan.10.D.nin 1998/4641E., 2000/2761 K.sayılı kararı ile onanmıştır.)

Davacı Kuruluşun 9 Şubat 200 tarihinde (saat 19:30) yayınlandığı "Ana Haber Bülteninde" bir Çeçen direnişçinin, bir Rus askerinin boğazını bıçakla kesmesi görüntüleri perdelenerek verilmesine rağmen, Çeçen direnişçinin elindeki bıçak, Rus askerinin boğazı kesilirken bıçağın çıkardığı sesler ve henüz ölmemiş olan Rus askerin can çekişmesinin ekrana yansıtıldığı ve "bu görüntülerden sonra Rus askerinin yaşadıkları, korku filmlerinde bile rastlanmayacak cinsten, boğazı kesilen Rus askeri hemen ölmüyor. Dakikalarca can çekişiyor." şeklinde ifadeler de kullanılmak suretiyle 3984 Sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (m) bendinde belirlenen "çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal, ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esasına" ilişkin yayın ilkesine aykırı yayın yapıldığının Üst Kurulca tespit edildiği, aynı kuruluşun daha önce 19-20.04.1996 tarihindeki yayınından dolayı aynı bent hükmünü ihlali nedeniyle 17.06.1996 tarihli işlemle uyarıldığı belirtilerek yayının anılan Kanun'un 33/2. Maddesi uyarınca 1 gün süreyle geçici olarak durdurulması konusunda dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Dava konusu işleme esas yayına ilişkin kasetin mahkemeniz heyetince izlenmesi sonucunda, davacı Kuruluşun yaptığı yayınla 3984 sayılı Kanun'un 4(m) bendinde yer alan yayın ilkesini ihlal ettiği sonucuna varılmış olup, davacı Kuruluşun daha önce de aynı bent hükmünü ihlal etmiş olması nedeniyle uyarıldığı anlaşıldığından, tesis olunan dava konusu kararda yasa ve hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 2000/292 E. 2000/480 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 200/5275 E. 2001/4218 K. sayılı kararı ile onamıştır.)

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması. (Eski madde m bendi)

Yayın kuruluşlarınca en çok ihlal edilen yayın ilkelerinden birisidir. Önce ilkeye aykırılıktan verilen yaptırım kararlarının doğru bulunduğu idari yargı kararlarına bakarak RTÜK'ün bu ilkeye göre, hangi hallerde yaptırım uyguladığını görmekte yarar bulunmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, 1,2,3 Temmuz 1996 tarihlerindeki reklam yayınlarında çocukların televizyon başında bulunduğu zaman esnasında, "Sevdiklerinize Mesajlar" 0900 301 1311 No.lu "İnternet Seri İlan ve Mesaj Hattı" 0900 310 1323 No.lu "Melek Bebekler" , "Milli Takım Ürünleri Satış Hattı" 0900 310 1244 Nolu. "Fatih'in Arslanları Futbolun Vatanında" 0900 310 1322 No.lu telefon hatlarından (çocuklara yönelik olarak) bizi arayın şeklinde çağrıların yapıldığı ve bu suretle 3984 sayılı Kanun'un 19. Maddesinin birinci fıkrasındaki kural ile Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yayın İlkeleri ve Usulleri ile Reklam Gelirleri Üst Kurul Paylarının Ödenmesi Hakkında Yönetmeliğin 14. Maddesinin (j) bendinde yer alan ilkenin ihlal edilmiş olması ayrıca, televizyon kuruluşunun daha önce 1 Ekim 1995 tarihli yayınından dolayı aynı madde hükmünü ihlal sebebiyle uyarılmış olduğunda dikkate alınarak 3984 sayılı Kanun'un 33.maddesinin ikinci fıkrası gereğince dava konusu karar ile yayının bir gün süreyle geçici olarak durdurulmasının kararlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Davacı televizyon kuruluşunun 1-2-3 Temmuz 1996 tarihlerinde yapmış olduğu reklam yayınlarında 3984 sayılı Kanun'un 19. Maddesinin birinci fıkrası ile belirlenmiş kurallar ve ilgili Yönetmeliğin 14. maddesinin (j) bendinde yer alan ilkelerin ihlal edilmiş olup olmadığının tespiti maksadıyla bilirkişi incelemesi yaptırılmasına Mahkememizce karar verilmesi üzerine söz konusu reklam yayınlarını içeren video kasetleri üzerinde Naip üye M. C. tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesi neticesinde ... düzenlenen 03.02.1997 tarihli bilirkişi raporunda özetle; davaya konu reklam yayınlarında çocukların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunduğu, çocukların özel duygularının olumsuz olarak gözönünde tutulduğu ve çocukların duyarlılığını suistimal edecek unsurlar olduğu, belirtilmektedir. Bilirkişi raporu dayanıldığı gerekçeler itibariyle hükme esas alınabilecek nitelikte ... (bulunduğundan) davacı tarafından rapora yapılan itiraz haklı ve inandırıcı bulunmamıştır.

Bu durumda, dava konusu reklam yayınlarının yukarıda bahsolunan Kanun ve Yönetmelik maddelerine aykırılık içerdiğinin bilirkişi raporu ile saptanmış olması karşısında yayının geçici olarak bir gün süreyle durdurulması yolundaki dava konusu kararda hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine, oybirliğiyle karar verildi. (Ankara 9. İdare Mahkemesi 1996/899 E. 1997/467 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1997/4909 E. ve 1999/7136 K. Sayılı kararı ile onamıştır.)

Bu kararda yargıçlardan bir farklı görüştedir. Azlık oyunda yazılanlara dikkat edilmesi yararlı olacaktır.

Dava; davacı televizyon yayın kuruluşunun 18.03.1997 ve 24.03.1997 tarihlerinde yayınladığı "Jade" isimli film ile 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (m) ve (d) bendinde belirlenen ilkeleri ve Radyo ve Televizyon Yayın Esas ve Usulleri

Hakkında Yönetmeliğin 10'uncu maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle yayının 05.07.1997 günü bir gün süre ile durdurulmasına ilişkin davalı İdare işleminin iptali istemiyle açmıştır.

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4'üncü maddesinde, radyo ve televizyon yayınlarının uyacağı ilkeler belirlenmiş, yayınların (d) bendinde; "Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına (m) bendinde de; çocukların ve gençlerin, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esasına aykırı olamayacağı hükme bağlanmış, 33'üncü maddesinde de; üst kurulun yayın ilke ve esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyaracağı, ihlalin tekrarlanması halinde, ihlalin ağırlığına göre izin uygulamasının bir yıla kadar geçici olarak durdurulacağı veya yayın izninin iptal edileceği hükmü getirilmiştir.

Diğer taraftan Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 10'uncu maddesinde; cinsel duyguları sömürmeye yönelik yayın yapılamayacağı tür ve içerik gereği cinselliğin yer aldığı yapımların gençlerin ve çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlakî gelişimini korumak amacıyla uyarılarak saat 24.00 ile 05.00 arasında yayınlanabileceği kuralı bağlanmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden "Jade" isimli filmin çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönden etkilediği, gerek ahlak, toplum huzuru ve aile yapısına aykırı olduğu gerekçesiyle davacı yayın kuruluşunun bir gün süre ile yayınının durdurulmasına karar verildiği anlaşılmış olup, anılan hususların tespiti için bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiş ve bilirkişi incelemesi sonucunda üç bilirkişi tarafından da sunulan raporda; anılan filmin çocukların ve gençlerin zihinsel ve ruhsal gelişiminde olumsuz etkiler yaratacağı özellikle yayınlandığı saat açısından da sakıncalı olduğu sonucuna varılmış olup, bilirkişi raporuna davacı vekilince yapılan itiraz yerinde görülmeyerek bu rapor mahkememizce de kabul edilmiştir.

Bu durumda; daha önceki yayınlarından dolayı 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (m) ve (d) bendini ihlalinden dolayı uyarıldığı anlaşılan davacı yayın kuruluşunun 3984 sayılı Kanun'un (m) bendini tekrar ihlalinin bilirkişi raporuyla da açıklığa kavuşması karşısında yayınlarının bir gün süre ile durdurulmasında hukuka aykırılık görülmemiştir.

AYRIŞIK OY : Uyuşmazlığa konu, "Jade" isimli filmdeki cinsel ilişki görüntülerinin flu, gölgeli ve ekran içerisinde ve video ekranından aktarma olarak verildiği, bu aktarmanın filmin konusu ile bir bütünlük gösterdiği, şiddete ve cinselliğe örnek olarak gösterilen çok kısa sahnelerin onaylanmayan kötü davranışlar olarak takdim edildiği, davacı vekili tarafından bilirkişi raporuna karşı ileri sürülmekte

olup, anılan iddiaların yeniden oluşturulacak bir kurul vasıtasıyla bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle açıklığa açıklığa kavuşturulmasından sonra karar verilmesi gerektiği oyu ile karara katılmıyorum. (Ankara 4. İdare Mahkemesi 1997/659 E. 1998/892 K. İş bu karar Dan.10.D.1999/187 , 2000/3326 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Burada sunacağımız bir diğer önemli örnek de değişik bir yayın türü olan "müzik klibi" yayını ile ilgili alınan yaptırım kararı ve bu yaptırımın hukuka uygun olarak değerlendirildiği idari yargı kararıdır.

Mahkememizce uyarı cezasına konu olan müzik programında ".... Grubu"na ait video klibinin izlenmesi sonucu "Sahte..." adlı klibinde, sustalı bıçak, kama, zincir gibi diğer kesici aletlerle iki grubun kavga ettikleri, bıçakla da kişilerin yüz ve boyun kısımlarını kesecekmiş gibi hareketlere yer verilmek suretiyle "çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek görüntüler" olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu durumda; 3984 Sayılı Kanun'un yayın ilkelerini düzenleyen 4.maddesinin (m) fıkrasında belirtilen maddenin ihlal edildiği anlaşıldığından dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. (Ankara 3.İdare Mahkemesi 1998/567 E. 1998/1237 K. İş bu karar, Danıştay 10. Dairesi'nin 1999/1942 E. Ve 2001/1761 K. sayılı kararı ile kesinleşmiştir.)

Yine cezalandırılma kararlarına karşı açılan davaların reddedildiği ve RTÜK'ün haklı bulunduğu kararlardan bazıları da şöyledir:

Davacı yayın kuruluşunun 06.06.2000tarihinde yayınlanan Ana Haber Bülteninde ve 07.06.2000 tarihinde yayınlanan "Güne Merhaba" Programlarında bir patlama sonucu yaralanan bir şahsın yakını hastanenin camlarını kırma ve konulu bu camlarda kesmesine ilişkin görüntüleri defalarca yayınladığı ve bu yayınların çocuk ve gençleri fiziksel ve ruhsal açıdan olumsuz etkilediği gerekçesi ile 3984 sayılı Kanun'un 4 (m) ve 33. Maddeleri uyarınca 03 Ekim 2000 Salı günü saat 00:00'dan başlamak üzere bir gün süre ile yayınların durdurulmasına karar verildiği bu işlemin de davacı yayın kuruluşunca uyuşmazlık haline getirildiği, uyuşmazlığın çözümü amacı ile mahkememizce yayın kasetleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiş olup, konunun uzman bilirkişilerce, yayın kasetlerinin izlenip değerlendirilmesi sonucu hazırlanan raporda "söz konusu yayınların çocuklarda şiddeti doğal bir olaymış gibi algılamalarına ve onları ve olayları örnek almalarına sebep olacağının çocuk ve ergen ruh sağlığı açısından olumsuz etkilerinin olduğu" belirtilmiş olup, söz konusu rapor heyetimizce de benimsenmiştir. Bu durumda dava konusu işlemde hukuka aykırı bir yön bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 2001/1241 E. 2001/1043 K.)

Gerek çağdaş batı normları içerisinde ve gerekse bizim mevzuatımızda çocukların korunması hususu pek çok alanda boşluk bırakılmaksızın düzenlenmiştir. Çocuk haklarını sadece ailelerin rızasının alınarak veya alındığı ölçüde korunması anlayışı geride bırakılmıştır.

Çok önemli olduğu için bu konu üzerinde durmak Türk hukuk sistemi açısından konuya açıklık kazandırmak yararlı olacaktır.

Türk hukuk sisteminde, küçüklüğün başlangıcı şahsiyet kazanılmasına bağlanmıştır. Medeni Kanun'umuza göre şahsiyet; çocuğun sağ olarak tamamı ile doğduğu anda başlar. Küçüklüğün başlangıcı, şahsiyet kazanılması için çocuğun tam ve sağ olarak doğması gerekir. Çocuğun ana rahmini tamamen terk edip, bağımsız bir varlık halini alması onun tam doğmasını, çok kısa bir süre için dahi olsa solunum sisteminin işlemeye başlaması da sağ olarak doğmasını ifade eder.

Hukuk sistemleri, çocukluğun bitip, kişinin kendi başına medeni haklarını kullanılabildiği yaş yönünden bazen fikri, bazen bedeni gelişmeyi, bazen de cinsel olgunluğa erişmeyi esas almıştır. Medeni Kanun'umuz açısından ölçü rüşt yaşıdır. Rüşt, kural olarak 18 yaşın doldurulmasıyla başlar. Bir kişi bu andan itibaren tüm haklarını kendi başına kullanabilir. Hukuki ehliyete hak kazanabilir.

Bu bilgiler ışığında çocuk, tam ve sağ doğduğu andan itibaren rüştünü ispat edinceye kadarki hakiki şahıstır.

Çocuk güvenliği; belirli, somut bir durumda çocuğun kişiliğinin ruhsal, duygusal, zihinsel, bedensel, hukuksal, sosyal, ekonomik ve ahlaki bütün yönleriyle korunması, geliştirilmesi, eğitim ve öğretiminin sağlanmasıdır. Çocuğun güvenliği için maddi, manevi ve ekonomik tamamiyetinin bir arada olması şarttır.

Çocuklar her devirde, devrin özelliğine göre korunmaya tabi tutulmuşlardır. Bu anlamda çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte korunması da başlamıştır. Çocuklara karşı gösterilen özen ve korumanın kapsamı her toplumda farklılık arz eder. Her toplumun ayrı bir çocuk koruma anlayışı vardır. Bunun nedeni her toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısının farklı olmasıdır. Toplumdaki ilerlemeye paralel olarak sosyal güvenlik ilkesi de gelişir. Çocuğun sosyal hizmetlerden yararlanması ve güvenceye kavuşması sağlanır. Ancak çocuğun korunması zorunluluğu zamana, yere, toplumsal düzeni oluşturan fikri ve siyasal gelişmelere sıkı sıkıya bağlıdır.

Anayasa'mızda çocukların korunmasına, himaye edilmesine ilişkin temel hükümler düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'na göre aile Türk toplumunun temelidir. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Anayasa'da yer alan hükümlerin uygulanması için özel kanunlar çıkarılmıştır. Çocukların korunmasına yönelik esas düzenlemeler Medeni Kanun'da yer almaktadır. Medeni Kanun'u destekler mahiyette diğer kanunlarda da çocukların korunmasına ilişkin özel hükümler yer almıştır[117].

Konu bu kadar açık olmasına rağmen, ne yazık ki, çocukların suistimaline yönelik faaliyetler her alanda sürdürülebilmektedir. Küçük kızları (kız çocuklarını demek daha doğru olacaktır) ekrana çıkararak "izlenme rekorları kırılan" bir programa uygulanan yaptırıma dair bir karardır. Ancak, tam bu noktaya gelmişken değinmekte yarar bulduğumuz bir husus da, bir yayın kuruluşuna yönelik olarak alınan yaptırım kararının diğer kuruluşlar açısından bir karine olarak algılanmayışıdır. Bu kararda görüleceği üzere, RTÜK tarafından yayın kuruluşuna yaptırım uygulanması kararı verilmiş, ne yazık ki, aynı program, formatında da hiçbir değişikliğe uğratılmaksızın bir yıl sonra bir başka yayın kuruluşu tarafından ekranlara taşınmıştır. Yayıncı kuruluş, bu yayına karşı RTÜK tarafından yaptırım kararı alındığını, bunun idari yargı tarafından hukuka uygun olarak değerlendirildiğini bile bile, hiç çekinmeksizin en fazla bir "fayda-maliyet analizi" ile yayınlayabilmektedir.

Kuruluşunuzun, 18 Temmuz 2001 /saat 22:10-23:50) tarihinde canlı olarak yayınlanan "Elite Model Look 2001" modellik yarışmasında genç kızların üçü 16 yaşında, beşi 17 yaşında, dördü 18 yaşında, beşi 19 yaşında, biri 20 yaşında, biri 21 yaşında, biri 22 yaşında çoğu eğitim aşamasında olan ve finale kalan 20 model adayının katıldığı, yarışmaya katılan genç kızların, birbirinden çarpıcı, şık kıyafetler ve mayolarıyla verdikleri görüntülerin ekrana getirildiği, adayların yarışmaya ailelerinin izniyle ve desteğiyle katıldıklarına ilişkin herhangi bir açıklamanın yapılmadığı, bu tür yarışmalar sonucu verilen cazip ödüllerin son model arabaların, para ödüllerinin ve sunulan diğer imkanların özellikle çocuk yaştaki genç kızların ilgisini çekebileceği, bu tür program ile şöhreti yakalayıp isimlerini duyurabileceklerini, kısa yoldan rahat yaşatabilecek bir meslek sahibi olma hayaline sürükleyebileceği, gençlerin pırıltılı hayata özenerek bu uğurda eğitimlerini aksatabilecekleri veya yarıda kesmelerine neden olunabileceği gözönüne alınarak, 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (m) bendinde belirlenen "Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsek ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayı yapılmaması esasına uygun olmak" ilkesinin ihlal edilmiş olduğu Üst Kurulca tespit edilmiştir. Kuruluşunuzun, yayınının 28 Eylül 2001 Cuma günü saat 00:00'dan başlayarak bir (1) gün süreyle geçici olarak durdurulmasına karar verilmiştir. (RTÜK'ün A.01.1.RTÜK.0.01.02.2001/1124-6406 sayılı Karar. Bu uyarıya ilişkin

---

[117] Halil YILMAZ, "Küçükleri Koruma Hizmetleri", Ankara, 1998, s.25-37. Ayrıca televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri açısından da bkz, H.Emin ÖZTÜRK, "Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon", Beyan Yayınları, İstanbul, 2002.

Ankara 9. İdare Mahkemesi'nde açılan 2001/1278 E. sayılı dava halen devam etmekte olup, yürütmenin durdurulması talebi mahkemece reddedilmiştir.)

İntihar vakalarının verilişi hakkında bu kararda yine eserin bütünlüğü açısından önem taşımaktadır. Çünkü, RTÜK bu konuda tavrını yalnızca yaptırımlarıyla koymamış, gerek RTÜK İletişim Dergisi bünyesinde uzmanların hazırladığı makalelerle[118] ve gerekse konunun bütün boyutlarıyla uzmanları tarafından tartışıldığı bilimsel bir sempozyuma da ev sahipliği yapmıştır. Sempozyum medya tarafından da büyük bir ilgi ile takip edilmiş, ancak daha o akşamdan başlamak üzere, görsel-işitsel medyada bütün eleştirilen boyutlarıyla bu tür haberciliğin örnekleri sergilenmiştir[119]. Dolayısıyla, bizlere burada yargı tarafından onanan bu kararın da yayıncılar açısından bir karine teşkil etmesini dilemek ve ummaktan başka bir şey düşmemektedir.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşunun 22-23 Haziran 1998 tarihlerinde yayınladığı ana haber bültenlerinde İstanbul Ataköy'de intihar eden iki gençle ilgili haberin verildiği, intihar olayının canlandırılması, intihar edenlerinin cesetlerinin üzeri kapalı bile olsa gösterilmesi, olayın seyirci röportajlarıyla detaylandırılması, şeytana tapanlar grubuyla bağlantısı kurulması ve dolayısıyla gençlerin bu gruba karşı merakının uyandırılması, gençlerin yaşadıkları dünyayı anlamsız bulması, dış dünyaya öfke ile bakmaları, toplumca anlaşılmadıkları için intihar ettikleri, bütün bunları hissedenlerin intihar edebilecekleri gibi bir imaj verilmesi, çocukların yayını izlememeleri için yapılan ikazın ise erken bir sat için geçerli olamayacağı gözönüne alınarak 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesinde belirtilen ilkeler ile Radyo ve Televizyon Yayınları Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 11. maddesi hükümlerinin ihlal edildiği, aynı kuruluşun 19-20 Nisan 1996 tarihlerindeki yayınlarından dolayı .... uyarılmış olduğunun ... belirlenmesi üzerine 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesinin ihlali nedeniyle yayının ... bir gün süreyle ve geçici olarak durdurulmasına karar verildiği ve davanın bu işleme yönelik açıldığı anlaşılmıştır.

Bu durumda gerek yayın bandının izlenmesi, gerekse dosyada bulunan deşifre metinlerin incelenmesinden davacı Yayın Kuruluşunun 22-23 Haziran 1998 tarihlerindeki ana haber bültenlerinde yer verdiği iki gencin intihar olayının sunuluş biçimi ve süresi, konunun haber ötesinde dramatize edilişi ve yayın saati de dikkate alındığında çocukların ve gençlerin fiziksel zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği, bu yönüyle 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesinde yer alan yayın ilkesini tekraren ihlal ettiği sonucuna varılmakla dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 6. İdare Mahkemesi 1998/674 E. 1998/1235 K.)

[118] Bkz. Ahmet ÇİFTÇİ, İntihar Haberleri ve Hukuk Yönü" RTÜK İletişim Dergisi, Mayıs-Haziran 2000, sayı17.

[119] Radyo ve Televizyonlarda Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumu Toplum Üzerindeki Etkileri Sempozyumu, 23 Mart 2002, Ankara.

Bu kararı yorumlamadan bilginize sunuyoruz.

Davacı şirketin sahibi olduğu yayın kuruluşunun 21.02.2000 günü saat 20:33'te yayınlanan Çarkıfelek isimli yarışma programında, sunucusunun efemine tavırlı bir grup erkek yarışmacı ile aynı tavırla yaptığı konuşmalarda, sergilediği tavrın doğal, sevimli ve toplumca onaylanmış gibi gösteren ifadeler kullandığı, program boyunca da toplumun ... kurallarına aykırı olarak gerek kendisinin ve gerekse konuklarının tavır ve üsluplarıyla yayın ilkelerini ihlal ettiklerinin farkında olarak homoseksüel çağrışımlar yapan diyaloglara girdiği hususlarının saptanması üzerine, daha önce aynı bend hükmünü ihlal ettiği için uyarıldığı dikkate alınarak yayının bir gün süreyle geçici olarak durdurulması yolundaki dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır. Davacı yayın kuruluşunca yayınlanan Çarkıfelek programında geçen bazı ifadelerin yukarıda anılan yasa maddesini ihlal eder nitelikte olup olmadığının tespiti hususu hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümlenebilecek nitelikte bulunduğundan program kaseti mahkeme heyetince incelenmiş olup, anılan programda sunucu ve konuklar arasında geçen konuşmaların 3984 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (m) bendinde belirtilen "çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek" yayın yapılmaması ilkesini ihlal ettiği sonucuna varıldığından davacı yayın kuruluşu hakkında tesis hakkındaki tesis edilen işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/261 E. 2000/615 K.)

Bu madde çerçevesinde, RTÜK'ün verdiği kararların iptal edilip yayıncı kuruluşların haklı çıktığı bazı mahkeme kararlarından örneklere bakmak yararlı olacaktır.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı televizyon kuruluşunun 25.06.1999 tarihinde yaptığı yayından dolayı 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (m) bendinin ihlali nedeniyle ..... bir gün süreyle ve geçici olarak davalı İdarece yayının durdurulduğu anlaşılmaktadır.

Davalı İdarece savunma ekinde gönderilen 04.10.1999 tarihinde saat 15:05'e yayınlanan "Kadına Özel" adlı program kasetinin mahkememizce izlenip incelenmesinden, transeksüellerin ve travestilerin psikolojik ve sosyal problemlerinin konuşulduğu ifade olunduğu ... çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimi olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikte ve ağırlıkta olmadığı yönünde kanaate varılmıştır. Açıklanan nedenlerle, dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/1305 E. 2000/596 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 2000/4855 E. 2001/4944 K. sayılı kararı ile onanmıştır.)

Olayda; Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca davacıya ait ..... logosuyla yayın yapan özel televizyon kanalında 09.06.1998 tarihinde saat 20:45'de yayınlanan "Bir Demet Tiyatro" isimli komedi dizisinde alkolün insanı sıkıntılardan uzaklaştır-

dığı ve rahatlattığı yönünde mesaj verildiği, bu nedenle anılan yayının 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesini ihlal ettiğinin tespit edildiğini ve davacı Şirketin daha önce 19-20.04.1996 tarihlerindeki yayınları nedeniyle 17.06.1996 tarih ve 2934 sayılı davalı İdare yazısı ile uyarılmış olduğundan, 3984 sayılı Kanun'un 33'üncü maddesi uyarınca ihlalin tekrarlandığı gerekçesiyle 18.08.1998 Salı günü saat 00:00'dan başlamak üzere bir gün süre ile geçici olarak yayının durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Dava dosyası ve 17.08.1998 günü mahkememiz kayıtlarına giren davalı İdarenin savunması ekinde gönderilen bahse konu yayın kasetinin incelenmesinden; davacı Şirkete ait özel televizyon kanalında 09.06.1998 günü saat 20:45'te gösterilen "Bir Demet Tiyatro" isimli komedi dizisinde yer alan konuşma ve ifadelerin 3984 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinin (m) bendini ihlal edecek ve dolayısıyla çocukların ve gençlerin fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek bir özelliğe sahip olmadığı, alkolün insanı sıkıntılarından uzaklaştırdığı ve rahatlattığı yönündeki ifadelerin mesaj içermediği, anılan dizide yer alan konuşma ve ifadelerin hayatın olağan akışı içinde yer alan konuşma üslubu içinde geliştiği ve alkol alınmasını özendirecek, çocukları bu yönde sevk edecek nitelik taşımadığı sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 1998/759 E. 1998/1006 K. İş bu karar Dan.10.D. 1999/80,2000/2439 sayılı kararı ile onanmıştır.)

Dosyanın incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait ...TV logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 7 Ocak 1999 ve 8 Ocak 1999 tarihlerinde yayınlanan "Ayşe Özgün" isimli programda sunucunun kullandığı ifadelerle "çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel,ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması" ilkesinin ihlal edildiği gerekçesiyle anılan Tv kanalının bir gün süreyle geçici olarak yayının durdurulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

Söz konusu yayın bandı ve deşifre metinleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde; programın ana çocuk sağlığı ve aile planlaması amacına yönelik olduğu, konunun vurgulanması yönünde bir ailenin konuk edildiği, aile bireyleriyle belirlenen çerçevede karşılıklı konuşulduğu, sunucunun genel amaç kapsamında gördüğü yanlışlıklarla ilgili konuklarına ve izleyicilere uyarılarda bulunduğu, program konuğu ve yedi çocuğu bulunan anneye bilinen bir doğum kontrol yönteminin üstü kapalı olarak tavsiye edildiği ve anlatıldığı bu hususa ilişkin sunucu ifadelerinin günlük konuşma dilinde yer aldığı, bu yöntemin başka bir anlatımının bulunmadığı, toplumun ulaştığı kültür ve eğitim seviyesi dikkate alındığında bu tür anlatımın doğal haliyle karşılanması gerektiği bu halin çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyecek nitelikte değerlendirilemeyeceği kanaati-

ne ulaşılmış olup, bu nedenle dava konusu işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 1999/290 E. 1999/ 1013 K.)

Bakılan uyuşmazlıkta davacı yayın kuruluşunun 12.01.2000 tarihinde saat 18:55'te yayınlanan Haber Bülteni içerisinde, Adnan Hoca olarak tanınan Adnan Oktar'ın polise verdiği ifade anlatılırken örgüt içindeki cinsel yaşam kurallarının anlatıldığı bölümün 3984 sayılı Kanun'un 4/m maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle davacı yayın kuruşunun aynı bendi hükmünü (daha önce de) ihlal etmesi nedeniyle .... uyarılmış olduğu dikkate alınmak suretiyle 2 Mart 2000 Perşembe saat 00:00 dan başlayarak bir gün süreyle geçici olarak yayınının durdurulmasına karar verildiği ve bu kararın iptali istemiyle iş bu davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Olayda, davacı yayın kuruluşunun 12.01.200 tarihinde yayınlanan haber bültenine ilişkin video kasetlerinin mahkememiz heyetince birlikte incelenmesinden, haber bülteninde kamuoyuna Adnan Hoca olarak bilinen Adnan Oktar'ın emniyette verdiği ifadenin herhangi bir yorum yapılmaksızın yayınlandığı, ifadede yer alan "örgüt içindeki yaşam nasıldı?" sorusuna verilen yanıtına ilişkin bölümün ise, yasada öngörülen, anlamda çocukların ve gençlerin zihinsel ve ruhsal gelişiminde olumsuz yönde etkiler yaratabilecek nitelikte olmadığı sonucuna varıldığından, davacı yayın kuruluşunun yayın ilkelerine aykırı yayın yaptığı gerekçesiyle bir gün süreyle geçici olarak yayının durdurulmasına ilişkin işlemde, hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline, karar verildi. (Ankara 4. idare Mahkemesi 2000/177 E. 2000/635 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi 2000/5586 E. ve 2001/4220 K. sayılı Kararı ile onanmıştır.)

3.3.2.1.2. Canlı Yayınlardaki Yayın İlkelerine Aykırılığa ilişkin İdari Davalar

Radyo ve televizyonlardaki canlı yayınlarda sunucuların ve katılımcıların davranışları yayın tekniği icabı kolay kontrol edilemeyen bir konu olduğundan çoğunlukla sunucular dikkat etse bile katılımcılar veya telefonla bağlanan kişilerin söz ve eylemleri dolayısıyla yayın ilkeleri ve kişilik haklarının kolayca ihlal edildiği görülmektedir. Gerek TRT Kanunu'nda ve gerekse 3984 sayılı Kanun'da bu konuda özel bir düzenleme görülmemekle beraber özel radyo ve televizyonlar açısından "Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik"de bu konuyu dolayısıyla düzenleyen bir hüküm gözümüze çarpmaktadır. Yönetmeliğin, yayıncının sorumluluklarını düzenleyen 6. maddesinde "açık oturum, genel ve benzeri programlarda ele alınan olay ve konularda ilgili tüm görüşlerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi sağlanacaktır" hükmü vardır.

İşte canlı yayında ortaya çıkan bir hukuka aykırılık halinde bu madde kimi zaman açılan davalarda kullanılmakta ve bu maddenin yanısıra sunucuların davranışı işbu hukuka aykırılıktan dolayı RTÜK tarafından verilen cezanın iptal edilip edilmemesinde kullanılmaktadır. Fakat, RTÜK uygulamalarında canlı yayınlarda ihlallere konu olan eylemin sunucu tarafından mı, konuk-konuşmacı tarafından mı yapıldığı ve bu arada yine sunucunun veya programcının tavrı önem taşımaktadır. Çünkü, şayet, canlı yayın esnasında sunucu veya programcının kontrolü dışında gelişen bir olay var ve sunucu bu olayla birlikte doğabilecek ihlallari önleyebilmek için konuk-konuşmacının sözlerine müdühil olup, onu uyarıyorsa veya yayını durduruyorsa genel olarak RTÜK'de hem uzman raporları ile durumu tesbit ve hem de Üst Kurul Kararı ile yaptırım uygulanmaması yoluna gitmektedir. Bunun onlarca örneği bulunmakla birlikte birisini aktarmak yeterli olacaktır:

"Giresun'da yerel faaliyette bulunan T. Tv Yayın kuruluşunun ..... tarihinde saat 20.30'da yayınladığı "....." adlı programda ihlal bulunduğu kanaatiyle .... kaydedilen program kaseti ve deşifre metin, gereği yapılmak üzere ilgi yazı ile Üst Kurulumuza gönderilmiştir.

Gönderilen kaset ve deşifre metin üzerinde yapılan incelemede, anılan programa katılan Hüseyin B. İsimli bir izleyicinin program sunucusu ile aralarında şu konuşmalar tespit edilmiştir:

Sunucu: Hüseyinciğim geçmiş olsun...

Hüseyin B. : Ayağımda yara var, dürzü polisler vurdu. Ben şerefsiz bu..."

Sunucu: Yo, Şimdi sevgili Hüseyin, şimdi bak! O şekilde konuşmayacaksınız, kendinize hakim olacaksınız, anlatabiliyorum değil mi?

Hüseyin B. :Taraftarım dışarıda ıslanıyor, dedim, bunun yüzünden dayak yiyorum. Ayıp birşey bu insanlık suçu resmen.

Sunucu: Anladım Hüseyin, aradığın için teşekkür ederim, iyi akşamlar.

Sonuç olarak: Polisler hakkında konuşan Hüseyin B.'nin konuşmasının devamına sunucu tarafından izin verilmemesi dikkate alınarak, T. Tv kuruluşunun bu yayını ile 3984 sayılı Yasa hükümlerini ihlal etmediği kanaatine varılmıştır. (İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı- 06.082003 tarih ve 0008 sayılı yazı)"

Fakat bazı hallerde de sunucu veya programcı yukarıdaki örnekte olduğu gibi bir duyarlılık sergilemeyip, tam tersine konuk-konuşmacıyı cesaretlendirmeye ve hatta daha fazla ihlale teşvik edebilmektedir. Canlı yayınlardaki ihlallere yönelik RTÜK tarafından yaptırım uygulanması kararı alınan ve idari yargıya intikal eden bazı örnekler de şöyledir:

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı Yayın Kuruluşu tarafından 01.05.1997 tarihinde yayınlanan " 23. Saat" isimli canlı haber programından bir bankanın satışıyla ilgili olarak İnterpol tarafından kırmızı bültenle aranan .... isimli şahsın dönemin bazı parlamenterleri ile bürokratlarını kapsayacak şekilde birçok kişiyi çete kurmakla ve rüşvet almakla suçladığı, anılan tarihte yayınlanan program hakkında 26,27,28,29 ve 30 Nisan 1997 tarihlerinde yer verilen duyurularda da ismi geçen şahıs tarafından yapılacak iddia ve isnadları içeren ifadelerin bulunduğu, ilgili haber programına canlı telefon bağlantısı ile katılımı sağlananlar tarafından "aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği" ilkesine aykırı olarak konuşmalar yapıldığının tespit edilmesi üzerine ... uyarı cezası tesis edildiği anlaşılmıştır. Diğer taraftan, mahkememizce "23. Saat" isimli program ait deşifre metni ile video kasetinin birlikte değerlendirilmesi sonunda, program sunucusunun, eleştiri sınırlarına aşan nitelikteki konuşmaları, canlı yayının özelliği gereği anında müdahele etmek ve katılımcıları uyarmak suretiyle engellemediği, dolayısıyla yayın kuruluşunun üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediği görülmüştür. ***Her ne kadar, önceden hazırlanmayan, programcı veya yayıncılar tarafından tespit edilmesi mümkün bulunmayan muhtevaya sahip olan canlı yayınlar esnasında yapılan konuşmalardan program sorumluları veya televizyonun cezalandırılmasının hakkaniyete aykırı olduğu iddia edilmekteyse de Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin, yayıncının sorumluluklarının düzenleyen 6. maddesinde düzenlenen; "açık oturum, genel ve benzeri programlarda ele alınan olay ve konularda ilgili tüm görüşlerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi sağlanacaktır" kuralı karşısında, sözü edilen iddialar yerinde bulunmamıştır.***

Kaldı ki, *program öncesinde yayınlanan duyurulardan katılacağı lanse edilen şahsın yapacağı konuşmalara program yapımcı ve sunucusunun içerik itibariyle vakıf olduğu, ayrıca canlı yayın akışı esnasında sunucunun, katılımcıyı uyarmadığı gibi, konuşmanın sonunda, yayın ilkesinin ihlal edilmesine izin verilen şahsa program sunucusunun teşekkür ederek, bu şahsın iddialarının oldukça önemli olduğunu, "yine doğruları aktarmaya çalıştık" yönünde ifadeler kullandığı açık olduğundan,* ***yukarıda sözü edilen Yasa hükmünün ihlal edildiği sabit görülmüştür.***

Bu durumda dava konusu ... haber programında, bazı kişiler hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı olmadığı halde çeşitli suçlamalara yer verildiği, ve yayın kuruluşunun programı dengeli bir şekilde temsil ve idare etmediği anlaşıldığından davalı İdarece tesis edilen işlemde mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 3. İdare Mahkemesi 1997/540 E., 1998/457 K..)

Dosyanın incelenmesinden, davacı şirkete ait ... FM adlı radyo kanalında 5 Mart 1999 günü saat 17.00'de yayınlanan "Platform" adlı programda Almanya'da programa telefonla katılan bir dinleyici ile sunucu arasındaki konuşmada "... Almanlar nasıl görüyorlar bu başörtü konusunu? Liseye başörtüsü ile mi giriyorsunuz? – Burada giysiye karışılmaz – Siz orada bizden daha fazla hak ve hürriyete sahipsiniz- Evet... Türk namazdayken şemsiye ile kafama vurdu- Türkler yapar. Türkler namaz kılanlara her eziyeti yapar... aslında sizin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bu konuyu götürüp oradan bize kamuoyu baskısı yaparak, yardım çıkarmamız lazım." şeklinde ifadelere yer verilmek suretiyle, 3984 Sayılı Kanun'un 4. maddesinin (g) bendinde belirlenen (yayın) ... ilkesinin ihlali kapsamında değerlendirilerek radyo kanalının 7 gün süreyle geçici olarak yayınlarının durdurulduğu, bu işleme karşı görülen davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Davacı şirket tarafından, 2.9.1999 günlü uyarı yazısından sonra 18.12.1998, 3.2.1999 ve 19.3.1999 tarihlerinde aynı uyarı yazısı sebep gösterilerek yayınlarının durdurulduğu, canlı yayında katılımcıların konuşmalarını denetlemek ve aynı katılımcının konuşmalarına sansür uygulamanın yayın tekniği ve yayıncılık etiği açısından mümkün olmadığı iddia edilmekte ise de; İdarenin yayın durdurma cezası vermesi ve uygulaması sadece, daha önce uyarı cezasının konu edilen bir yayın ilkesi ihlalinin tekrarı haline bağlanmıştır. Yoksa, Yasa aynı yayın ilkesi ihlalinin birden çok kez tekrarlanması halini; izin uygulamasının bir yıla kadar geçici olarak durdurulması veya yayın izinin iptali biçimindeki cezalandırma yöntemini her defasında bir uyarı cezasına dayandırmış değildir.

Aksi hal, yani yayın kuruluşunun daha önce uyarı cezasına konu olan yayın ilkesini tekrar ihlal ederek izin uygulamasının durdurulması biçiminde cezalandırılması sonrası aynı yayın ilkesini yeniden ihlal etmesi halinin "tekrar" kabul edilmemesi anlamına gelir ki bunu Kanun'un 33'üncü maddesinin 2' inci fıkrasının açık hükmü karşısında kabul etmeye olanak yoktur. Kaldı ki bu yayınların öncelikle kamu hizmeti anlayışı içinde yayın ilkelerine uygun sürmesini sağlamak biçimindeki genel amaçla da bağdaşamaz.

Ceza verilmesine esas teşkil eden olayda ***Yasa maddesinin ihlaline yönelik sözlerin telefonla programa katılandan ziyade sunucu tarafından sarf edilmiş olması gerçeği karşısında davacının "katılımcının denetlenemeyeceği" yönündeki iddiasına itibar edilmemiştir.***

Bu durumda, incelenen yayın bandı ve deşifre metinlerinden toplumu şiddet, terör ve ayrımcılığa sevk edecek tarzda ifadeler kullanıldığı, böylece toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara olanak sağlandığı açıkça ortaya çıkmakta olup, anılan yasa hükmüne aykırı davranış nedeniyle davacı şirket hakkında tesis edilen

işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 1999/473 E. 1999/ 1179 K)

Şimdide sunucunun hassasiyeti doğrultusunda yayın kuruluşunun cezadan kurtulduğu bir durumu yargı kararı vererek bilginize sunalım.

Dava dosyası ile Mahkememizin ara kararı ile getirtilen bilgi ve video kasetinin birlikte incelenmesinden; davacı yayın kuruluşu tarafından, 25.05.1997 tarihinde yayınlanan "Pazar Kahvesi" programında milli ve manevi değerlerine aykırı yayın yapıldığı gerekçesiyle İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı'nın önerisi üzerine dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.

Her ne kadar, davalı İdarece eleştiri sınırı aşılmak suretiyle yayın ilkelerinin ihlal edildiği ileri sürülmekteyse de, ***canlı yayınların günümüzde izleme oranının yüksek olduğu, dolayısıyla katılımcıların sayısına göre programların yayın hayatındaki başarısının ölçüldüğü, bu nitelikteki programların katılımcıların diyaloglarıyla yürütüldüğü kuşkusuzdur.*** *Kaldı ki, ilgili programın güncel konuların katılımını, getirilen mizahi anlayış içerisinde yayınının sürdürdüğü, izleyicinin katılımını, haberleri yumuşak bir üslupla kamuoyuna sunarak sağladığı, canlı yayınlarda denetim imkanı bulunmamakla birlikte, program sunucularının ustalıkla ve yine mizahi yönlerini de katarak katılımcılardan gelen konu dışı ani sapmaları engellediği görülmüştür.*

Bakılan davada, telefon bağlantısı kurulan dinleyicilerin program sunucuları ile oluşturdukları konunun tamamen dışında ve ani olarak konuyu değiştirdikleri görülmekle birlikte, canlı yayının program akışı esnasında kesilmesinin mümkün olamayacağı açıktır.

Öte yandan, Anayasa ile öngörülen düşünce açıklama ve kanaat özgürlüğünün bu program içerisinde yayın esaslarına aykırı olarak kullanılmadığı program sunucularının beklenmedik ifadeler karşısında uygun bir dille konuyu değiştirdikleri, aşırıya kaçan ifadeleri önledikleri, günümüzün teknolojik özellikleri nedeniyle kamuoyunun, canlı yayınları tercih ettiği bilinmektedir.

Bu durumda, program yayınını büyük ölçüde oluşturan katılımcıların konuşmalarındaki ani ifade değişiklikleri nedeniyle canlı yayının kesilmesine olanak bulunmadığı, esasen programların amacının da kişileri suçlayıcı niyet taşımadığı, ***nitekim sunucularında bu konuda gayret içinde oldukları anlaşılmakla davalı idarece tesis edilen işlemde mevzuata uyarlık görülmemiştir.*** *Açıklanan nedenlerle hukuksal dayanağı bulunmayan anlaşmazlığa konu işlemin iptaline, karar verildi. (Ankara 7. İdare Mahkemesi 1997/988 E. 1998/378 K. İşbu karar Danıştay 10. Dairesi'nin 1998/4788, 2000/2143 sayılı kararı ile onanmıştır.)*

Aslında bu konuda daha kolay bir yöntem bulunmaktadır. Canlı yayınlarda yayının aktarılmasını geciktirici bir sistem kurulması imkanı bulunmaktadır. Bu sistemin kullanılması ile özellikle canlı yayınlarda hukuka aykırılıklar önemli ölçüde engellenebilir. Bizce, yargı organları, sunucunun çabasının yanısıra bu sistemin kullanılıp kullanılmadığını da kararlarında gözönünde bulundurmalıdır.

3.3.2.2. Reklam Kurulu Kararlarına Karşı İdari Dava Yolu

Sadece radyo ve televizyonlardakiler değil tüm çeşit reklamların ve yayınlarının tüketiciler aleyhine olması, haksız ve aldatıcı özellikler taşıması halinde ilgili kişilerin başvurusu üzerine veya kendi tespitleri doğrultusunda **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü bünyesindeki Reklam Kurulu** devreye girebilir.

Reklam Kurulu; bir reklamı incelerken, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. maddesindeki "ticari reklam ve ilanların yasalara ve genel ahlaka uygun, dürüst ve doğru olmaları esastır. Tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, tüketicinin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve özürlüleri istismar edici reklam ve ilanlar yapılamaz" düzenlemelerini esas alır. Bu maddenin ayrıntılı uygulamaları ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığının çıkardığı ***Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Tebliğ*** *(TRKGM - 95/142-143) de düzenlenmiştir. Tebliğin ayrıntıları "Denetim Kuruluşlarına Başvuru" bölümümüzde verilmişti. Bunun yanısıra Reklam Kurulu 3984 sayılı Kanun ve diğer kanunlarda yer alan reklamlarla ilgili düzenleme ve sınırlamaları denetiminde esas alarak incelemesini yapar.*

Reklam Kurulu, incelemesinde ilgili reklamcı, ürün sahibi ve yayıncıya savunma için süre verir. Üç gün bekler ve konuyu görüşmeye başlar. Yapılan reklamın ilgili Kanun ve diğer hukuki kurallara aykırılığı tespit edilirse reklamı yayınlayan radyo ve televizyon kuruluşları da dahil olmak üzere ilgililere; yerel yayınsa beş milyarın üstünde bir para cezası, eğer yayın ülke düzeyine yapılmışsa bunun on katı para cezası, reklamı durdurma veya reklamı düzeltme kararlarından birini veya ikisini verir. Tekrarı halinde iki misli para cezası verilir. İdari para cezaları her yıl Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen yeniden değerleme oranlarında artırılır. Reklam Kurulu bu cezaları Bakanın onayına sunar. Bakan onaylarsa kararını bildirir. Reklam Kurulu'nun verdiği para cezalarına karşı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 26. maddesinin (c) bendine göre yedi gün içinde İdare Mahkemelerine itiraz edilir. İtiraz para cezasının ödenmesini durdurmaz. Karar iptal edilirse ödenen para ilgiliye iade edilir. İtiraz üzerine idare mahkemelerince verilen kararlar kesindir ve bunların temyizi için Danıştay'a temyiz başvurusunda bulunulamaz. Şimdi bu yönde verilen bir kararı bilginize sunalım.

4077 sayılı Kanun'un 26'ıncı. maddesinin 2'inci paragrafının "....itiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesindir." şeklindeki son cümlesi, Anayasa'nın 2, 36, 125 ve 155 maddelerine aykırı olduğu görüşüyle Danıştay 10. Dairesi'nin 30.01.2001 tarih ve 2000/6150 E. sayılı dosyasında verilen kararla Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmiş olup, Anayasa Mahkemesi'nin 23.05.2001 tarih ve E:2001/232, K:2001/89 sayılı kararında belirtilen cümlenin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine karar verilmiştir.

Bu durumda, 4077 sayılı Yasa uyarınca verilen para cezalarına yapılan itiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesin olduğundan, 2577 sayılı Kanun'un 46'ıncı maddesi uyarınca kanun yoluna başvurulabilecek nitelikte olmayan bu kararların, temyizen incelenmesine hukuki olanak bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle temyiz isteminin incelenmeksizin reddine karar verildi. (Danıştay 10. Dairesi 1998/3674 E. 2000/2697 K.)

Yukarıda radyo ve televizyonların yayınladıkları reklamlardan dolayı para cezalarından sorumlu olduğunu söylemiştik. Şimdi idare mahkemesinde açılan bir davada aksi yönde bir kararın çıktığını göreceğiz. Yani Mahkeme yayıncıların Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 16. maddesinde sorumlular arasında sayılmadığına dair bir karar vermiştir. Bence bu karar Kanun'a ve hukuka aykırıdır, ancak Kanun'un 26. maddesinde yazılan "itiraz üzerine idare mahkemelerinde verilen kararlar kesindir" hükmü sonucu Danıştay ne yazık ki kararı bu yönde inceleyememiştir. Yayıncı sorumluluktan kurtulmuştur.

4077 sayılı Yasaya dayanılarak çıkarılan Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına dair 95/142-143 nolu Tebliğin 3'üncü Maddesi'nde 4077 sayılı Kanun'un 3'üncü Maddesi'nde yer almayan mecra (reklam araçları) tanımına yer verilmek suretiyle Kanun'un kapsamı genişletilmiş, (Tebliğin) 2'inci maddesi ile de Yasa"nın 16'ıncı maddesindeki hükümlerin, reklamın yer aldığı mecralar olarak televizyon, basın gibi reklam araçlarını kapsayacağı öngörülmek suretiyle, Kanun'da cezalandırma hukuku yönünden herhangi bir sorumluluk yüklenmemiş olan reklam araçları Tebliğ ile kapsama alınmış, (Tebliğin) "yükümlülük" başlıklı 17'inci maddesinde ise reklam verenlerin, reklamcıların ve mecra kuruluşlarının veya araçlarının Kanun'un 16'ıncı maddesi ile belirtilen ilkelere uymakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.

Anılan Kanun'un 16'ıncı maddesinde tüketiciyi korumak amacıyla ilkelerin ihlali halinde üretici, imalatçı ve satıcıların sorumlu olduklarında kuşku olmadığı gibi 16'ıncı maddeye aykırılığın ülke düzeyinde yayın yapan yazılı, sözlü, görsel vesair araçlar ile gerçekleşmesi durumunda da 25'inci madde kapsamındaki cezai sorumluluğun ticari ilan ve reklamı yaptırana ait olacağı aşikar olup, Kanun'da açık-

ça sorumluluğu düzenlemeyen ve belirtilmeyen basın kuruluşlarına ceza verilmesinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı Şirkete ait ...TV isimli televizyon kanalında S. Gazetesinin Vestel-Sansui Promosyon Kampanyası reklamlarında 27 Eylül 1996 tarihinde "90 kuponluk şampiyon Mega kupon yarın S.'ta, yarın S.'ı kaçırdınız Vestel'i kaçırdınız" denilmesine karşılık, 28 Eylül 1996 tarihinde "81 kuponluk tarihi Veda kuponu yarın S.'ta, bu en son fırsat kesinlikle tekrarlanmayacak uyarıyoruz. Bu en son şansınız sakın kaçırmayın" şeklinde ifade ile yenilendiği, bu reklamın 4077 sayılı Kanun'un 16'ıncı maddesine göre Reklam Kurulu'nca incelenmesi sonucunda tüketiciyi aldatıcı yanıltıcı, tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici hususlar içerdiği kanaatine varıldığından bahisle dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmakta olup, yukarıda açıklandığı üzere 4077 sayılı Tüketiciyi Koruma Kanunu'nun genel amaç, tanımlar ve kapsamı söz önüne alındığında, yasa ile getirilen bir cezai sorumluluğun Tebliğle düzenlenememesi, ticari reklam ve ilanın yayınlandığı basın kuruluşunun bu Kanun kapsamında sorumlu tutulamaması karşısında davalı İdarece tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1997/665 E. 1997/1705 K.)

İşbu kararın temyiz edilmesi üzerine Danıştay 10. Dairesi 1998/3674 E. 2000/2697 K. sayılı kararı ile yukarıdaki kararın hatalı olduğunu söyleyerek aşağıdaki şekilde radyo, televizyon ve basın araçlarını 4077 sayılı Kanun'un kapsamındaki cezalandırılacak kuruluşlar arasına sokmuştur.

21.12.1995 tarih ve 22500 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Tebliğin 3'üncü maddesinde mecra (reklam araçları) kuruluşu ise; "reklamı hedef kitleye ulaştıran iletişim kanallarının yada her türlü reklam taşıyan aracın sahibi, işleticisi veya kiralayıcısı olan gerçek ve/veya tüzel kişiyi ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır.

4077 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde her ne kadar "Mecra Kuruluşu" tanımlanmış ise de, aynı Kanun'un 16'ıncı maddesine aykırılık fiili, ancak ticari reklam ve ilanların hedef kitleye ulaştırılması ile işleneceğinden ve bu işle yine mecra kuruluşu aracılığıyla yapılacağından, bunları yasa kapsamı dışında saymaya hukuken imkan görülmemektedir. Açıklanan nedenlerle 2577 sayılı Kanun'un 49'uncu maddesine uygun bulunan temyiz isteminin kabulüne karar verildi.

Fakat Danıştay'ın yayıncı kuruluşların sorumlu olduğuna dair bu kararı özünde doğru ve adil olmakla beraber, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 26/c maddesindeki "itiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesindir" hükmü doğrultusunda usül açısından yanlıştı, karar düzeltilme-

si için başvurulduğunda bu yanlışlık aşağıdaki şekilde düzeltildi ve Danıştay 10. Dairesi 2000/4610 E 2001/2712 K.sayılı kararı ile İdare Mahkemesi'nin verdiği basın, radyo ve televizyon kuruluşlarının sorumsuzluğuna dair kararın devam etmesini sağladı.

4077 sayılı Kanun'un 26. maddesinin 2. paragrafının "....itiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesindir." şeklindeki son cümlesi, Anayasa'nın 2, 36, 125 ve 155 maddelerine aykırı olduğu görüşüyle Danıştay 10. Dairesi'nin 30.01.2001 tarih ve 2000/6150 E. sayılı dosyasında verilen kararla Anayasa Mahkemesine gönderilmiş olup, Anayasa Mahkemesi'nin 23.05.2001 tarih ve E:2001/232, K:2001/89 sayılı kararında belirtilen cümlenin Anayasaya aykırı olmadığına ve itirazın reddine karar verilmiştir.

Bu durumda 4077 sayılı Kanun uyarınca verilen para cezalarına yapılan itiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesin olduğundan, 2577 sayılı Kanun'un 46'ıncı maddesi uyarınca kanun yoluna başvurulabilecek nitelikte olmayan bu kararların, temyizen incelenmesine hukuki olanak bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle temyiz isteminin incelenmeksizin reddine karar verildi.

Tekrar belirtelim ki bu kararın özündeki İdare Mahkemesi'nin yayıncıların (mecra kuruluşlarının) sorumsuz olduğuna dair kararı hukuka aykırıdır. Nitekim, Danıştay daha sonra bazı kararları[120] ile mecra kuruluşlarının yani radyo ve televizyonların yayınlarındaki reklamların hukuka aykırı olması halinde Reklam Kurulu'nca cezalara muhatap ve sorumlu olacağını " ticari reklam ve ilanların hedef kitleye ulaştırılması mecra kuruluşu aracılığı ile yapılabileceğinden ...bunları Yasa kapsamı dışında saymaya hukuken imkan görülmemektedir" gerekçesi ile kabul etmiştir.

Şimdi Reklam Kurulu'nun uyguladığı müeyyidelere karşı ilgili radyo ve televizyon kuruluşlarının idare mahkemelerinde açmış olduğu para cezası veya reklam durdurmaların iptali davalarına bakalım. Göreceğiniz gibi birçok davada Reklam Kurulu haklı çıkmakla ve verilen ceza tahsil edilmekle ve reklam durdurulmakla beraber, radyo ve televizyon yayıncılarının haklı çıktığı davalar da vardır. Burada yoruma gerek olmadığından sadece kararlar bilginize sunulmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden davacı şirkete ait ..TV isimli televizyon kanalında yayımlanan "Klinik" adlı programda grip ve çocukların gece işemeleri konuları işlenirken Vaxigrip, Mutagrip ve Minirin adlı ilaçların reklamının yapıldığı yolunda Türk Tabipleri Merkez Konseyi Başkanlığı'nın 07.11.1997 tarihli başvurusu üzerine konunun örtülü reklam yönüyle incelemeye alınarak Reklam Kurulu'nun

[120] Dan.10. Dairesi 1998/3673 E. 2000/2698 K.

10.02.1998 tarih ve 29 sayılı kararı ile "reklam" olduğu, programda doktor ve eczacılara iletilmesi gereken bilginin doğrudan vatandaşa iletilebilerek vatandaşın ilaç kullanmaya yönelik tercih hakkının istismar edildiği, 1262 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesine aykırı olarak, reçete ile satışına izin verilen ilaçların reklamının yapıldığı, böylece 4077 sayılı Kanun'un 16'ıncı maddesine aykırı davranıldığı görüşü ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na para cezası önerisinde bulunulmasına karar verildiği, davalı İdarece de bu öneri doğrultusunda davaya konu idari para cezasına ilişkin işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır. 4077 sayılı Kanun'un yukarıda aktarılan 16'ıncı maddesinde "ticari reklam ve ilanların yasalara (....) uygun olması esastır" ilkesi ile, reklamın sadece 4077 sayılı Kanun'a değil, diğer tüm yasalara da uygun olmasının kastedildiği açık olup, olayda "Klinik" adlı programın video kasetinin mahkememizce incelenmesi neticesinde yukarıda belirtilen ilaçların ad ve görüntülerinin anılan programda bir takım yorum ve değerlendirmelerle birlikte verilmek suretiyle örtülü reklamın yapıldığı sonucuna ulaşıldığından, 3984 sayılı Kanun'un 21'inci maddesine ve 1262 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesine aykırı yapılan bu reklamın davacı Şirketçe gerçekleştirilen bir iç yapım olması karşısında davacının eylemdeki konumunun mecra kuruluşu değil, reklam veren olarak değerlendirilmesi gerekeceğinden eylemine uyan 4077 sayılı Kanun'un 16 ve 25/3 maddeleri uyarınca adına idari para cezası kesilmesinde hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1. İdare Mahkemesi 1998/288 E 1998/981.K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davcı Şirkete ait olan ve Kanal .. logosuyla yayın yapan televizyon kanalında her akşam ana haber bültenlerinden sonra yayımlanan "ÇARKIFELEK" adlı yarışma programı içinde sık sık Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin logolarının geçtiği, yarışmaya katılabilmeleri için seyircinin anılan gazeteleri almaya teşvik edildiği, adı geçen gazetelerin bulunmaması durumunda yarışmacı olunamadığı ve söz konusu programda Hürriyet ve Milliyet gazetelerindeki çeşitli haberlerin yanı sıra anılan gazetelerde yer alan reklamların ne olduğunun da, telefonla arayan seyircilere sorulduğu; dolayısıyla program içerisinde Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin reklamının ... yapıldığı ve böylece 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un "Program Desteklenmesi" başlıklı 23. Maddesinde yer alan "Bir program veya dizi tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir. Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alması, satılması ve kiralanması teşvik edilemeyecektir" hükmüne aykırı davranıldığı "Program Desteklenmesi" olarak kabul edilmesi mümkün olmayan bu yayının, aynı zamanda 3984 sayılı Kanun'un Reklamların Yerleştirilmesi" başlıklı 21/5. maddesinde yer alan

"Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır" hükmünü ihlal ettiği sonucuna varılmıştır. Bu durumun TRKGM 95-142/143 sayılı Ticari Reklam ve İlanlara ilişkin İlkeleri ve Uygulama Esaslarına Dair Tebliğin "Kapsam" başlıklı 2/3. maddesinde yer alan "Yürürlükteki diğer yasaların içerdiği reklama ilişkin hükümler de bu Tebliğ kapsamındadır." hükmü çerçevesinde, aynı Tebliğin "Temel İlkeler" başlıklı 4/d maddesinde yer alan; "biçimi ve yayınlandığı mecra ne olursa olsun, bir reklamın "reklam" olduğu açıkça anlaşılmalıdır. Bir reklam haber ve yorum öğeleri içeren bir mecrada yayınlandığında "reklam" olduğu kolaylıkla algılanacak biçimde belirtilir. Örtülü reklam yapılamaz" hükümlerine aykırılık oluşturması nedeniyle, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 16'ıncı maddesinde yer alan "Ticari reklam ve İlanların yasalara ve genel ahlaka uygun, dürüst ve doğru olmaları esastır." hükmüne aykırı olduğuna ve buna göre anılan Kanun'un 25/3'üncü maddesi uyarınca da örtülü reklama yönelik ifade ve görüntülerin yer aldığı yayın ile ilgili olarak Kuruluşunuz hakkında, 54.000.000.000.TL. (Elli dört Milyar) TL idari para cezası uygulanması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na öneride bulunulmasına karar verilip Reklam Kurulu'nun bu önerisi; Bakanlık Makamı'nın 27.05.1999 tarih, 33 sayılı Onay'ları ile uygun görülmesi üzerine bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, hafta içi hergün yayınlanan "Çarkıfelek" programında adı geçen gazetelerin yarışmaya katılanların tarafından alınmasının sağlanması yayın süresinde sık sık isimlerinin belirtilmesi nedeniyle gizli reklam yapıldığı açık olduğundan verilen idari para cezasında hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/718 E. 1999/1310 K.)

Dosyanın incelenmesinden; davacı kuruluşa ait Kanal ... isimli televizyon kanalında hafta içi her akşam yayımlanan "Çarkıfelek" yarışma programının 4-5-6-7. 1.2000 tarihli yayınlarının başlangıcında Duru Limon Kolonyasına ait görüntü ile birlikte sesli olarak "Duru Limon Kolonyaları Çarkıfeleği Sunar" ve sonunda "Duru Limon Kolonyaları Çarkıfeleği sundu" ifadelerine yer verildiği, program sırasında çark üzerinde yer alan Duru diliminin gelmesiyle sunucu M. Ali Erbil ve yarışmacılarının "duru geliyor duru" şarkısını seslendirdiği, verilen reklam aralarında Duru Limon Kolonyasına ait görüntünün ekrana gelmesi suretiyle, ürünün örtülü reklamının yapıldığı, bu durum karşısında 3984 sayılı Kanun'un 23. maddesi ile 21/5 maddesi ile 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesinin ihlal edildiği nedeniyle 4077 sayılı Kanun'un 25. maddesinin üçünü fıkrası uyarınca 24.336.000.000.TL. idari para cezası verildiği ve söz konusu programdaki örtülü reklam yayının durdurulması ve anılan reklama yönelik ifade ve görüntülerin programdan çıkarılarak aynı yöntemle düzeltilmesine ilişkin işlemin tesis edildiği anlaşılmaktadır.

Gerek dosyadaki bilgi ve belgelerden gerekse dosyaya sunulan davaya konu yayın kaseti incelendiğinde; davacı Kuruluşa ait Kanal .. televizyon kanalında yayımlanan "Çarkıfelek" yarışma programının başlangıcındaki ve sonundaki sponsorluğa yönelik ibare ve görüntülerin dışında reklam aralarında ve program süresince Duru Limon Kolonyası markasına vurgulanarak ön plana çıkarıldığı ve böylece anılan ürünün örtülü reklamı yapıldığı sonuna varılmış olmakla tesis edilen işlemde mevzuata ve hukuka aykırılık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 2. İdare Mahkemesi 2000/864 E. 2001/16 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirkete ait ".... TV" adlı televizyon kanalında değişik tarihlerde yayınlanan haber bültenlerinde, zayıflama, estetik güzelleşme ve yöntemlerine ilişkin haber adı altında, örtülü reklam yapıldığından bahisle, 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesinde belirtilen "yasalara uygun" reklam yapma ilkesinin ihlal ediidiği gerekçesiyle, 54.000.000.000.TL. idari para cezası verildiği, davacı Şirket tarafından yapılan yayınların haber niteliği taşıdığı iddiasıyla bu davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda anılan mevzuat hükümlerinin birlikte incelenmesinden, ilaç ve tedavilerinin reklamının yapılmasının genel olarak yasak olduğu, reklamına izin verilen ürünlerle ilgili reklam hangi mecrada yayınlanırsa yayınlansın, "reklam" olduğu hususunun açıkça anlaşılır nitelikte ortaya konulması gerektiği, bu bağlamda örtülü reklam yapılmayacağı sonucuna varılmaktadır.

Davaya konu edilen yayınları, reklamı yasalarla yasaklanan ilaç ve tedavi hakkında olup olmadığı veya örtülü nitelikte reklam yapılıp yapılmadığının tespiti amacıyla davacı tarafından davaya sunulan video kaset mahkememizce izlenmiş, yapılan incelemede ana haber bültenlerinin içerisinde yer alan zayıflama ve estetik güzelleşme ile ilgili bölümlerde, çeşitli sağlık kuruluşları tarafından yapılan tedavi metotlarının, sağlık elemanları ve sağlık uzmanları ile tedavide kullanılacak tabi ve suni ilaçların isimlerinin verilmesi suretiyle tanıtımın yapıldığı, bu haliyle, yukarıya alınan "yasalara uygun olma ilkesini ihlal edici nitelikte reklam yayını yapıldığı sonucuna varılmıştır. (Ankara 6. İdare Mahkemesi 1999/743 E. 1999/1286 K.)

Dosyada bulunan bilgi ve belgelerin incelenmesinden, ... TV televizyon kanalında 27.09.1999 tarihinde saat 18:30 19:10 arasında yayımlanan "Yalan Rüzgarı" programının başlangıcında "üstün teknolojisi, estetiği ve 5 yıl garantili ürünleri ile Ariston evinize değer katar. Ariston'un sunduğu Yalan Rüzgarı reklamlardan sonra devam edecek", "Ariston'un sunduğu Yalan Rüzgarı devam ediyor" ve sonunda

"Üstün teknolojisi, estetiği ve 5 yıl garantili ürünleri ile Ariston evinize değer katar. Ariston'un sunduğu Yalan Rüzgarını izlediniz" ifadelerine yer verilmesi ve dizinin hemen bitiminde Ariston markalı ürünlerin hediye edildiği bir yarışma programının yapılması ile ilgili hususlarda örtülü reklam yapıldığı iddiasıyla Reklam Kurulu'nun 12.10.1999 gün ve 49/5-iii sayılı kararı ile inceleme başlatıldığı, Kurul tarafından yapılan değerlendirmede .... davalı İdareye para cezası önerisinde bulunulmuş, öneri doğrultusunda 13.03.2000 tarih ve 46 sayılı onay ile de dava konusu işlem tesis edilerek davacı Şirkete para cezası verildiği anlaşılmıştır.

Olayda, para cezasına dayanak teşkil eden programda, programın sponsoru olan Ariston markasının ürünlerinin ön plana çıkarıldığı, sunum ve içerik olarak örtülü reklam niteliğinde ve ürünün satın alınmasını teşvik edici mahiyette bulunduğu anlaşılmakta olup, davacı Şirkete 4077 sayılı Kanun'un 16. ve 25/3 maddeleri uyarınca para cezası verilmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 8. İdare Mahkemesi 2000/442 E. 2000/1057 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı Şirkete ait ... TV televizyon kanalında 01.04.1999 tarihinde saat 11:25'te yayımlanan dalga emici cihaz reklamlarında "başta cep telefonları olmak üzere birçok elektronik aletten yayılan ve insan sağlığını tehdit eden elektro biomanyetik dalgalara karşı dalga emici cep telefonunuzun antenine yapıştırdığınızda dalgalanmalar ve parazitler kesilecektir. Kulak ağrısı, kulak çınlamaları, adale kasılmaları, kalp kasılmaları, kalp ritmi düzensizlikleri ve cinsel güçte azalma gibi şikayetlerinizce azalma göreceksiniz, vücutta temas halinde tutulan elektronik aygıtların yaydığı olumsuz etkileri %70 azaltan süper dalga emici" şeklindeki ifadelerle tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici ve dolayısıyla 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırı olduğu kanısına varılması üzerine aynı Kanun'un 25. maddesine dayanılarak Bakanlık makamınca dava konusu cezanın verildiği anlaşılmıştır.

Davacı şirketin söz konusu reklamın 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırılık taşımadığı iddiası ile konuya ilişkin bilimsel görüş bilgi ve belgeleri sunabilmek için 22.06.1999 tarihli dilekçe ile T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Reklam Kurulu Başkanlığı'ndan süre istediği ancak bu konuda Kore Standartlar ve Bilim Araştırma Enstitüsü test raporu ve test sonuçlarının davalı İdareye gönderildiği, imzasız test raporunda bu konuda "tanıtım ve reklam (ilan) amacı ile kullanılamaz" uyarısı yer aldığı, dolayısıyla bilimsel nitelikli bir rapor dışında bilimsel nitelikli başkaca bir raporun İdareye sunulmadığı gözönüne alındığında, bu haliyle reklamın tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar

edici reklam ve ilanların yapılamayacağı ilkelerine aykırılık teşkil ettiği anlaşıldığından tesis olunan işlemde hukuka ve mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

Öte yandan, konuyla ilgili mevzuat karşısında söz konusu (yayının) ticari bir reklam ve ilan olduğu açık olduğundan, davacının bu tanıtımların reklam olmadığı yolunda iddiaları ve diğer iddialarını da kabul etmek mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/934 E. 1999/1448 K.

Reklam Kurulu'nun para cezaları dışındaki diğer kararlarına karşı da 60 gün içinde idare mahkemelerine başvurulabileceğini belirtelim. Reklamın durdurulması ve düzeltilmesi kararına yayıncı ve reklamcılar ya da ürün sahibi uymazsa, Bakanlık, Tüketici Mahkeme'sine gidebilir.

Olayda, Kanal .. televizyon kanalında yayımlanan Çarkıfelek programının başlangıcında "yuvanıza küçük mutluluklar katan Duru sabunları Çarkıfeleği sunar", reklam aralarında "Çarkıfelek Duru sabunlarının katkılarıyla devam edecek", sonunda "yuvanıza bin bir renk katan Duru Sabunları Çarkıfeleği sundu" ifadelerine yer verilmek suretiyle 3984 sayılı Kanun'un 21, 5 ve 23. maddesine Radyo ve Televizyon Kuruluşları Reklam Yayın İlkeleri ve Usulleri ile Reklam Gelirleri Üst Kurul Paylarının Ödenmesi Hakkında Yönetmeliğin 12. maddesine ve Ticari Reklam ve İlanlara İlişkin İlkeler ve Uygulama Esaslarına Dair Tebliğin 2 3 ve 4 d maddesine aykırı davranıldığı, bu uygulamanın 4077 sayılı Kanun'un 1. maddesine de aykırılık teşkil ettiğinden 4077 sayılı Kanun'un 17. ve 25, 3 maddeleri uyarınca sözkonusu programın bu haliyle yayımının durdurulması ve örtülü reklama yönelik ifade ve görüntülerin programdan çıkarılarak ***düzeltilmesinin*** *Reklam Kurulunca önerilmesi üzerine anılan kararın onaylanarak dava konusu işlemin tesis edildiği anlaşılmıştır.*

Dava dosyası ve yayın bandının izlenmesinden; programda "yuvanıza küçük mutluluklar katan" "yuvanıza bin bir renk katan" gibi ifadelerle Duru sabunlarına ilişkin nitelendirmelerde bulunularak söz konusu malın özendirildiği, Duru sabunları markası vurgulanmak suretiyle ön plana çıkarıldığı, bu haliyle söz konusu ifadelerin programı destekleyenin belirtilmesi olarak kabulüne olanak bulunmayıp, örtülü reklam niteliğinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu itibarla Çarkıfelek programında yer alan ifadelerin yukarıda anılan Yasa ve mevzuata hükümlerine aykırılık teşkil ettiği açık olup, buna göre 4077 sayılı Kanun'un 25 3. maddesi uyarınca tesis edilen işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 4.İdare Mahkemesi 1999/353 E. 1999/938 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirkete ait olan ve Kanal ... logosu ile yayın yapan televizyon kanalında hafta içi her gün saat 13:30'da yayımlanan "Sen Herşeyi Düşünürsün" programında, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 23. maddesine uygun olarak programın başlangıcında "Tefal Sunar" ve sonunda "Tefal Sundu" ifadelerine yer verilmek suretiyle Tefal markalı ürünleri üreten firmanın sponsorluğuna yer verildiği, ancak programın başlangıcında sadece Tefal markasına ait kapların (eureka) ekrana getirilmesi, program süresince Tefale ait "Sen Her Şeyi Düşünürsün" sloganın ekranda görülmesi ve yalnızca Tefal markasını öne çıkaran Tefal markalı değişik mutfak görüntülerinin (tencere, ızgara, çay makinesi, tartı vb) markalarının ve görüntülerinin çok sık ekrana getirilerek, isimlerinin (Magiç tea, Eureka, Clipso, Ronda vb.) kullanılması "clipso'nun altını yakıyorum.... hemen bir eureka'ya koyup kaldıracağım... kısa bir süre ronda'da kıyıyorum" ibareleri ile tarifleri verilen yemeklerin sadece Tefal'e ait adı geçen ürünlerle yapabileceği izlenimi verilerek tüketici tarafından Tefal markalı ürünlerin alınmasının teşvik edildiği gerekçesiyle ve yukarıda açıklanan mevzuat hükümlerine aykırılık bulunduğundan bahisle, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. maddesinde yer alan "Ticari reklam ve ilanların yasalara ve genel ahlaka uygun dürüst ve doğru olmaları esastır" hükmüne aykırı olduğuna ve buna göre anılan Kanun'un 25/3. Maddesi uyarınca da davacı şirket hakkında, örtülü reklama yönelik ifade ve görüntülerin yer aldığı söz konusu programın bu haliyle yayınının ***durdurulması*** *hususunda öneride bulunulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.*

Bu durumda hafta içi her gün 12:50 – 13:30 arasında yayınlanan "Sen Herşeyi Düşünürsün" programının yukarıda anılan Kanunlara aykırılık teşkil ettiği ve Tefal Ürünleri kullanılmak ve kullanılan ürünlerin isimleri belirtilmek suretiyle gizli reklam yapıldığı, sonucuna varıldığından dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 1999/717 E. 1999/1309 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirkete ait olan Kanal ... logosuyla yayın yapan televizyon kanalında 1- 19.7.1999 tarihleri arasında yayımlanan "Yataş Sağlıklı Yatak" başlıklı reklamın Reklam Kurulu'nun 09.11.1999 gün ve 50 sayılı toplantısında değerlendirilmesi sonucu, yayımlanan reklamlarda yer alan küçük kızın annesi yatırmadan önce "...yatağını Yataş'la değiştirdiler. Annem yirmi gün sonra düzeldi hiç ilaç kullanmadan" ifadelerinin bel rahatsızlığı olan hastalarına Yataş markalı yatak kullanmaları halinde, ilaç kullanmadan iyileşecekleri mesajını verdiği oysa bu mesajın kanıtı olarak gösterilen, düzenleyicilerinin imzalarını taşımayan Cerrrahpaşa Tıp Fakültesi raporunda hiç ilaç kullanılmadığı

belirtilmeyip, fizik tedavi uygulandığı ve hastalara gereksiz olmadığı sürece antiromatizmal veya analjezil (ağrı kesici) ilaç verilmediğinin belirtildiği, dolayısıyla Yataş yataklarının böyle bir tedavi edici özelliğinden bahsedilmediği, ayrıca raporun test metodolojisi bölümünde hangi marka yatakların testte kullanılmadığının bilinmediğinin belirtildiği yani raporda yer alan test sonuçlarının Yataş yatakları ile ilişkisine dair bir ifadenin yer almadığı; açıklanan bu nedenlerle, söz konusu reklamların 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. maddesi hükmüne aykırı olduğuna ve buna göre anılan Kanun'un 25/3'üncü maddesi uyarınca Şirket hakkında söz konusu ***reklamı durdurma*** *cezası uygulanması hususunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na öneride bulunulmasına karar verildiği, Reklam Kurulu'nun bu önerisinin Bakanlık makamının 29.12.1999 gün ve 96 sayılı onayı ile uygun görüldüğü anlaşılmaktadır.*

Bu durumda, Mahkememizce yayın durdurma cezasına konu olan kaset yayınının izlenmesinden "Yataş Sağlıklı Yatak" başlıklı reklamın, yukarıda metni yazılı Kanun'a aykırılık teşkil ettiği sonucuna varıldığından, dava konusu işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (10. İdare Mahkemesi 2000/98 E. 2000/639 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden, davacı yayın kuruluşuna ait TV kanalında yayınlanan "JB'nin yaz geceleriyle çılgınlık yine doruğa varıyor" başlıklı reklamın (duyurunun) 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırı olduğundan bahisle aynı Kanun'un 25/3. maddesinde yer alan "yayının durdurulması" istemini içeren Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın dava konusu edilen işlemin tesis edildiği, anılan işlemin iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere uyuşmazlık konusu yayının yasalara aykırı olup olmadığını tespite, bir başka deyişle yayının durdurulup durdurulmayacağına ilişkin incelemeyi yapmaya, adli yargı mercileri yetkili bulunmaktadır. Bakanlık tarafından yayının durdurulmasına ilişkin bildirim, adli yargıda açılacak dava öncesi tüketilmesi gereken bir yol niteliğinde olup, davacı yayın kuruluşunun hak ve menfaatlerini doğrudan ihlal edici ve yayını durdurucu etkisi bulunmadığı gibi, uyuşmazlığın esasını oluşturan "reklamın yasalara aykırı olup olmadığı" sorununun idari yargı mercilerince incelenmesi, kanunla adli yargı mercilerine verilmiş olan "yasalara aykırı olan ***reklamların durdurulması***" *yetkisinin ikinci kez ve yetkisiz yargı mercilerince incelenmesi sonucunu doğuracağı açıktır.*

Kaldı ki, davacı tarafından ileri sürülen "reklamın yasaya aykırı olmadığı" iddiası, Bakanlıkça açılacak ve Tüketici Mahkemelerinde görülecek olan davada ileri sürülebilecek ve incelenebilecektir.

Bu itibarla, bildirim niteliğinde olan dava konusu işlem üzerine davacı yayın durdurulup durdurulmasına ilişkin uyuşmazlığın Bakanlıkça açılacak olan davada incelenecek olmasından dolayı, ön işlem niteliğindeki bildirimin idari davaya konu edilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 1. İdare Mahkemesi 2000/931 E. 2001/1001 K.)

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı Şirkete ait olan ve Kanal ... logosuyla yayın yapan kanalda hafta içi her gün saat 12:00'de yayımlanan "Sabah Şekerleri" programının başlangıcında "Moulinex Sabah Şekerleri Programını sundu" ifadesi ile Moulinex markalı ürünleri üreten firmanın sponsorluğuna yer verildiği, ancak program süresince verilen reklam aralarında "Sabah Şekerleri devam edecek. Moulinex Sunar." İfadesine yer verildiği ve program içinde yapılan yarışmaya telefonla katılan seyircilere sorulan soruya doğru cevap verilmesi halinde seyircilere Moulinex markalı değişik mutfak ürünlerinin (rondo, blender, vb.) hediye edildiği ve bunların ekrana görüntülerinin getirildiği dolayısıyla anılan markanın örtülü reklamın yapıldığı,.. (Ayrıca) 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 16'ıncı maddesine aykırılık fiilleri ancak ticari reklam ve ilanların hedef kitleye ulaştırılması ile işleneceğinden ve bu işde yine mecra kuruluşu aracılığıyla yapılacağından (mecra kuruluşlarını) yasa kapsamı dışında saymaya hukuken imkan görülmemektedir. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 10. İdare Mahkemesi 2000/591 E. 2000/1196 K.)

Davacı şirkete ait yayın kuruluşuna, canlı olarak yayınladığı Formula 1 otomobil yarışlarında yer alan sigara logo ve isimlerine ilişkin görüntülerinin, 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırı olduğundan bahisle anılan reklamları durdurma cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti ..... Davacı şirkete ait televizyon kanalında yayınlanan otomobil yarışlarındaki sigara logo ve isimlerinin örtülü reklam olduğu, bu haliyle 4207 sayılı Tütün Mamüllerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun'un 3'üncü maddesi hükmüne aykırı olduğu tespit edildiğinden 4077 sayılı Kanun'un 25/3 maddesi gereğince verilen idari cezanın yerinde olduğu, davanın reddi gerekeceği savunulmuştur. Dava; Davacı şirkete ait yayın kuruluşuna canlı olarak yayınladığı Formula 1 Otomobil yarışlarında yer alan sigara logo ve isimlerine ilişkin görüntülerin, 4077 sayılı Kanun'un 16'ıncı maddesine aykırı olduğundan bahisle anılan reklamları durdurma cezası verilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır. 4077 sayılı Kanun'un 16'ıncı. maddesinde cezası olduğu, ticari reklam veya ilanın durdurulması veya aynı yöntemle düzeltilmesi için tüketici mahkemesine başvurma imkanı tanıdığı anlaşılmaktadır.

Bu itibarla; davacı Şirkete, 4077 sayılı Kanun'un 16'ıncı maddesine aykırı olarak örtülü reklam yaptığı gerekçesiyle, aynı Kanun'un 25'inci maddesinin 3'üncü fıkrasından bahisle "durdurma cezası" verilmesine ilişkin dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verildi. (Ankara 5. İdare Mahkemesi 2000/1571 E. 2001/654 K.)

Şimdi de yayıncı kuruluşun haklı olduğu ve idari para cezasının iptal edildiği bir mahkeme kararını dikkatinize sunalım.

Dava dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; ...TV isimli televizyon kanalında yayınlanan JETPA Sınai Ürünleri Üretim ve Pazarlama Ltd. Şti. firmasına ait Caprice Hotel reklamında "müslüman kadının özgürlüğü, müslüman erkeğin rahatlığı" ibarelerine yer verildiği, ayrıca reklamda kadın ve erkeğin ayrı ayrı namaz kıldığı mekandan söz edilerek, bu sözlerin ezan sesiyle tamamlandığı, bu nedenle reklamın Anayasa'nın 24. maddesi ile 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle davacı şirkete para cezası verildiği, davanın da bu işlemin iptali istemiyle açıldığı anlaşılmaktadır.

Bakılan davada, söz konusu edilen reklamın, Anayasa'nın 24. maddesine aykırı olmadığı gibi tüketiciyi çeşitli yollarla aldatma veya onun tecrübe ve bilgi eksikliğini istismar edici nitelikte olduğundan da söz etmek mümkün değildir. Bu durumda, davalı İdarece tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. (Ankara 5. İdare Mahkemesi 1999/226 E. 1999/785 K.)

Son olarak size ilginç bir Danıştay kararını sunmak istiyoruz. Danıştay bu kararı ile idari para cezaları dışındaki Reklam Kurulu Kararlarında İdare mahkemelerini görevli görmemiştir.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 23. maddesinde, bu Kanun'un uygulanmasıyla ilgili olarak çıkacak her türlü ihtilaflara tüketici mahkemelerinde bakılacağı, 26. maddenin ikinci fıkrasında ise, bu Kanunda düzenlenen her türlü para cezasının idari nitelikte olduğu, bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebileceği hükmüne bağlanmıştır.

Dava dosyasının incelenmesinden; Reklam Kurulu'nun 18.01.2000 tarih ve 52 sayılı toplantısında; ... TV adlı televizyon kanalında yayınlanan ana haber bültenindeki bir röportajda Star Gazetesinin örtülü reklamının yapıldığı, dolayısıyla 4077 sayılı Kanun'un 16. maddesinin ihlal edildiği sebebiyle anılan reklamla ilgili olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na durdurma cezası önerisinde bulunulmasına karar verildiği, Reklam Kurulu'nun bu önerisinin Bakanlık makamının 02.02.2000 tarih ve 23 sayılı onayıyla uygun görüldüğü davanın bu kararın iptali istemiyle açıldığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, dava konusu işlemle davacıya idari para cezası verilmeksizin, reklamın durdurulması cezası verildiğinden, uyuşmazlığın görüm ve çözümü 4077 sayılı Kanun'un 23. ve 26. maddeleri uyarınca idari yargının görev alanı dışında kalmaktadır. Dolayısıyla, 2577 sayılı Kanun'un 14. ve 15. maddeleri uyarınca, idare mahkemesince görev hususu dikkate alınarak karar verilmesi gerektiren, davanın esası hakkında verilen temyize konu kararda hukuka uygunluk bulunmamaktadır. açıklanan nedenlerle; Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin kararının bozulmasına karar verildi. (Danıştay 10. Dairesi 2000/6152 E. 2001/4848 K.)

Bu karar oldukça ilginçtir. Danıştay bu içtihadında süreklilik sağlarsa yukarıda idare mahkemelerinin yargı denetiminden geçen reklam durdurma kararları idari yargı denetiminden çıkarak Tüketici mahkemelerinde yargı denetiminden geçmeye başlayacaktır, bekleyelim görelim...

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Ali (2002); "Mekanikleşen Türkçe", **Radyo ve Televizyonlarda Türkçe'nin Bugünkü Kullanımı Toplantısı,** Ankara: RTÜK, 23 Mayıs 2002.

AKILLIOĞLU, Tekin (1995), "**İnsan Hakları Kavramlar, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri –I",** Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Yayını, N.17.

AKILLIOĞLU, Tekin (1995), "**İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler,"** Ankara: Bilgi Yayınevi ve AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Ortak Yayını.

AKIN, Mustafa (2002), "**Altın Makas" RTÜK- Uyarı Durdurma İptal Cezalarının Yayın Özgürlüğü İlkesi Açısından İncelenmesi,** İstanbul:Kitabevi yay.

ANAYURT, Ömer (2002), "**Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları",** Ankara: Seçkin Yayınları.

AVŞAR, Zakir (2000), "Reklamların Tüketici Politikası" Yönünden Değerlendirilmesi, Denetimi ve Türkiye, **RTÜK İletişim Dergisi,** S.17.

AVŞAR, Zakir (2001), "Tüketicinin Bilgilendirilmesi," Eğitimi ve Bilinçlendirilmesinde Medyanın Rolü ve Önemi, **S.Ü. Selçuk İletişim Dergisi,** C.2, S.1.

AVŞAR, Zakir (2002), "Terör Haberleri ve Medya," Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, **Polis Bilimleri Dergisi,** C.4, S.1-2.

AVŞAR, Zakir (2002), "Medyada Klasik Etik Kodlar Bir İllüzyon mu?", Konya: **S.Ü. Selçuk İletişim Dergisi,** C.2, S.3.

AVŞAR, Zakir (2002), "Kamuoyunun Manipulasyonunda Kamuoyu Yoklamaları", Ankara: **2023 Dergisi,** S.18.

AYVAZOĞLU, Beşir (2002) "Türkçe'nin Bugünkü Meseleleri," **Radyo ve Televizyonlarda Türkçe'nin Bugünkü Kullanımı Toplantısı,** Ankara: RTÜK, 23 Mayıs 2002.

AZİZ, Aysel (1995), "**Radyo ve Televizyon, Yasal Düzenlemeler",** Ankara: AÜ İletişim Fakültesi Basın yayın Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, N.1.

AZİZ, Aysel (2002), "**Radyo Yayıncılığı",** Ankara: Nobel Yayınları.

BEŞİROĞLU, Akın (1999), "Düşünce Ürünleri Üzerinde Haklar," **APB Yayınları,** Ankara.

BİR, Ali Atif vd. (2002), "Ana Haber Bültenlerinde Yayınlanan Siyasi Haberlerin İncelenmesi", (Yayınlanmamış içerik çözümlemesi) **Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.**

BİR, Ali Atif (2002), "AKP'ye 6 saat, İşçi Partisi'ne 4 dakika, İlginç: TRT'de ANAP Ağırlığı", **Hürriyet Gazetesi,** 20 Ekim 2002.

ÇAPLI, Bülent (1995), **"Televizyon ve Siyasal Sistem",** Ankara: İmge Kitabevi.

ÇELEBİ, Funda (1977), **"Özel Yaşamın Televizyon Yoluyla İhlali ve Hukuksal Koruma",** Kocaeli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÇİFTÇİ, Ahmet (1991), **"Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı", Ankara Barosu Dergisi,** Sayı:1991/6.

ÇİFTÇİ, Ahmet (1999), "Uluslararası **Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku",** Ankara.

ÇİFTÇİ, Ahmet (2000), "İntihar Haberleri ve Hukuk Yönü", **RTÜK İletişim Dergisi,** S.17.

DEMİR, Ömer ve Mustafa ACAR (1997), **"Sosyal Bilimler Sözlüğü",** Ankara: Vadi Yayınları.

DEMİR, Vedat (1998), **"Türkiye'de Medya ve Özdenetimi",** İstanbul: İletişim Yayınları.

DEMİRER, Gürtan (1998), **"Türk Ceza Yasasındaki ve Özel Yasalardaki Ağır Ceza** Davaları", İskenderun.

DÖNMEZER, Sulhi (1981), **"Kişilere ve Mallara Karşı Cürümler",** İstanbul.

DURAL, Mustafa (1995), **"Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler",** İstanbul.

DURDULAR, Ercan ve İrfan NEZİROĞLU (2001), **"Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgeleri",** Ankara: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyon Yayını, N.18.

DURSUN, Çiler (2001), **"Tv Haberlerinde İdeoloji",** Ankara, İmge Yayınları.

EREL, Şafak (1998), **"Türk Fikir ve Sanat Hukuku",** Ankara.

ERCİYES, Cihaneri (2003), "3 Kasım Seçimlerinde Medyanın Partilere Yaklaşımı" ve MHP, Ankara: **Türkiye ve Siyaset Dergisi,** S.11-12.

ERMAN, Sahir (1989), **"Hakaret ve Sövme Suçları",** İstanbul.

ERMAN, Sahir ve Çetin ÖZEK (1991), **Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat,** İstanbul.

GEMALMAZ, M. Semih ve Osman DOĞRU (1990), **Türkiye'de Basın Özgürlüğü Mevzuatı (Yasalar ve KHK'lar)** İstanbul: Basın Konseyi Yayını. N.3, Bilimsel Araştırmalar Serisi:1.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz (1970), **"Kitle Haberleşme Hukuku",** Ankara.

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat ( ), **"Türk Ceza Kanunu Şerhi",** İstanbul, C.: 4.

GÜZ, Nurettin (1988), **"Basında Yasalar Suç ve Cezalar,"** Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

HAFIZOĞULLARI, Zeki (1998), "Nasıl Bir TRT ve Bir Kamutüzel Kişisi Olarak TRT'nin Özerkliği ve Tarafsızlığı Meselesi", **AÜ HF Dergisi,** C.47, S. 1-4.

HAFIZOĞULLARI, Zeki (1997), "İnsan Hakkı Olarak Kişilik Hakları ve Kişilik Haklarının Korunması", **AÜ HF Dergisi,** C.46, S. 1-4., 1997.

İÇEL, Kayıhan (1976), "Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden İlgi ve Gerçeğe Aykırılık Koşulları", **İ.Ü.HF D.** S.1-4

İÇEL, Kayıhan (1990), **"Kitle Haberleşme Hukuku",** İstanbul.

İLAL, Emrehan (2000), **"Reklam Hukuku ve Aldatıcı Reklamlar",** İstanbul.

İLAL, Ersan(2000), "Türkiye'de Radyo-Televizyon Yayınlarına İlişkin Anayasal ve Yasal Düzenlemeler: Bir Yanlışlıklar Güldürüsü," İstanbul: **Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi,** 2000/1.

İMRE, Zait (1974), "Şahsiyet Hakkının Korunmasına İlişkin Genel Esaslar," **Recai Seçkin'e Armağan,** Ankara.

İŞGÜZAR, Hasan (1990), "3444 Sayılı Kanunla Değiştirilen Borçlar Kanununun 49. Maddesine Göre Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları", Ankara, **Ankara Barosu Dergisi,** 1990/6.

İZGİ, Ömer, Begümşen FIRATLI ve Nezihi TANKURT (1999), **"Seçim Kanunları",** Ankara.

KAPLAN, İbrahim (1979), "Kişilik Haklarının **Kitle Haberleşme Araçları Karşısında Korunması", Adalet D.,** S:3-4'den ayrı bası.

KARAHASAN, M.R. (1989), **"Sorumluluk ve Tazminat Hukuku",** İstanbul: C.:2.

KARAHASAN, M.R. (1992), "**Türk Borçlar Hukuku**", İstanbul:C.:1.

KARTAL, Bilal ( ), "**Basın Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Sorumluluk" Yargıtay D.,** C.:23, S.:1-2

KILIÇOĞLU, Ahmet (1993), "Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yolu ile Saldırılardan **Hukuki Sorumluluk", AÜ HF** yayını, Ankara.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip (1980), "Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler", İstanbul: **MHB Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu.**

MUTLU, Erol (1995), "**İletişim Sözlüğü**", Ankara: Ark Yayınları, 2. Baskı.

OĞUZMAN, Kemal (1990), "İsviçre ve Türkiye'de Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu'nda Şahsiyetin Hukuka Aykırı Tecavüzlere Karşı Korunması ve Özellikle Manevi Tazminat Davası Bakımından Yapılan Değişiklikler", **Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan**, A.Ü. HF Yayını.

ÖNEN, Mesut (1971), "**Hukukun Temel Kavramları**", İstanbul.

ÖNER, Necati (1995), "**İnsan Hürriyeti", Ankara:** Vadi Yayınları.

ÖNGÖREN, Mahmut T. (1995), "**İletişim Notları**", Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını.

ÖZEL, Cevat (1995), "**İçtihatlı Türk Ceza Kanunu**", İstanbul.

ÖZEL, Cevat (1999), "**Türk Medya Hukuku**", İstanbul.

ÖZEK, Çetin (1978), **"Türk Basın Hukuku"**, İstanbul.

ÖZSEYHAN, Nagehan (1997), "**Türkiyede Radyo ve Televizyon Yayınlarında Reklamların Hukuki Rejimi**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÖZSUNAY, Ergun (1986), "**Gerçek Kişiler**", İstanbul.

ÖZTÜRK, H. Emin (2002); **"Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk ve Televizyon"**, İstanbul: Beyan yayınları.

RAİF, Kamil B. (1998), "**Türkiye'de İnsan Hakları**", Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi:3.

SAĞLAM, Fazıl (1975), "Türk ve Alman Anayasa Hukukları Açısından Gizli Ses Kaydı", **A.Ü.SBF Der.** Cilt:XXX, Sayı:1-4.

SARMAŞIK, Jale (2000), "**Radyo Ve Televizyon Yayıncılığında Eser Hakları**", www.hukukcu.com

SARMAŞIK,, Jale (2000), "**Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni**", İstanbul.

SEROZAN, Rona (1990), "Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım", Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, **A.Ü.HF Der.**

SÖZEN, Edibe (1997), "**Medyatik Hafıza**", İstanbul, Timaş Yayınları.

TANDOĞAN, Haluk (1963), "Şahsiyetin Akit Dışı İhlallere Karşı Korunmasının İşleyiş Tarzı ve Basın", **A.Ü.HF Der.**, C:XX, S:1-4.

TDK (1988), "**Türkçe Sözlük**", Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayını.

TRKGM (2000), "**Türkiye'de Reklam Mevzuatı**", Ankara: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Yayın N.69.

TRT (2003), "**Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT**", Ankara: TRT Kurumu Yayını.

YARSUVAT, Duygun (1995), "*Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi*", **İ.Ü.SBF Der.**, Sayı:10.

YILMAZ, Halil (1998), "**Küçükleri Koruma Hizmetleri**", Ankara.

ZEVKLİLER, Aydın (1991), "**Medeni Hukuk**", Ankara.

Hürriyet Gazetesi, 12.10.1995

Zaman Gazetesi, 04.02.2003.

EK: 1

RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN

Kanun No: 3984	Kanun No: 4756
Kabul Tarihi: 13/04/1994	Kabul Tarihi: 15/05/2002
R.G. Tarihi: 20/04/1994	R.G. Tarihi : 21/05/2002
R.G. Sayısı : 21911	R.G. Sayısı: 24761

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ, KAPSAM VE TANIMLAR

Amaç

MADDE 1.- Bu Kanunun amacı, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2.- Bu Kanun, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurt içine ve dışına yapılan radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hususları kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. –(Değişik: 15/05/2002 – 4756/1) Bu Kanunda geçen deyimlerden;

a) Üst Kurul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunu,

b) Radyo yayını: Elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınlarını,

c) Veri yayını: Radyo ve televizyon yayını ile birlikte, radyo ve televizyon programlarıyla ilintili ve radyo ve televizyon programlarından bağımsız verilerin, elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan yayınları,

d) Televizyon yayını: Elektromanyetik dalgalar, veri şebekeleri ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin (görüntü) sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınlarını,

e) Elektromanyetik dalga: Boşlukta veya kablo, cam iletken ve benzeri bir fizikî ortamda ışık hızı ile yayılan sunî olarak üretilmiş ve manyetik özellikleri olan dalgayı,

f) TV kanalı: Televizyon ve veri yayını yapmak üzere bir televizyon vericisinden yayılan elektromanyetik dalgaların işgal edeceği frekans alanını,

g) Radyo frekansı: Radyo ve veri yayını yapmak üzere bir radyo vericisinden yayılan elektromanyetik dalgaların işgal edeceği frekans alanını,

h) Radyo ve televizyon vericisi: Radyo, televizyon ve veri yayınlarının doğrudan alınmasına imkân veren yer veya uzaydaki hareketli veya sabit her türlü verici, aktarıcı, yansıtıcı ve güçlendirici cihaz ve sistemleri,

ı) Kablolu yayın: Radyo, televizyon ve veri yayınlarının kablo, cam iletken ve benzeri bir fizikî ortam üzerinden abonelere ulaştırılmasını sağlayan yayın türünü,

i) Kapalı devre yayın sistemi: Ulusal, bölgesel ve yerel yayınlar dışında eğitim, öğretim, güvenlik ve turizm gibi belirli amaçlar için bir bina dahilinde veya birbiri ile ilişkili binalar grubunda hedef kitleye ulaştırmak üzere genellikle kablo ile yapılan radyo, televizyon ve veri yayınını,

j) Radyo alıcısı: Radyo ve veri yayınları almaya ve dinlemeye yarayan cihazları,

k) Televizyon alıcısı: Televizyon ve veri yayınları almaya ve izlemeye yarayan cihazları,

l) Ulusal yayın: Bütün ülkeye yapılan radyo, televizyon ve veri yayınını,

m) Bölgesel yayın: Birbirine komşu en az üç il ve en çok bir coğrafî bölge alanının asgarî yüzde yetmişine yapılan radyo, televizyon ve veri yayınını,

n) Yerel yayın: Mülkî taksimat itibarıyla en az bir ilçe (merkez ilçe dahil) veya bir ilin alanının en az yüzde yetmişine yapılan radyo, televizyon ve veri yayınını,

o) Ek yayın hizmetleri: Televizyon yayınlarına tahsis edilen kanal içinde kalmakla birlikte kullanılmayan bölümler üzerinden, radyo yayınlarında ise tahsis edilen frekans içinde ek taşıyıcılar aracılığıyla, televizyon ve radyo program yayınlarıyla birlikte yapılan radyo veri sistemi (AMDS, RDS), veri yayıncılığı, teleteks ve benzeri bağımsız hizmetleri,

p) Uydu yayını: Radyo ve televizyon programlarının yetkili yayıncı veya hizmeti temin edecek kişi veya kuruluş tarafından şifreli veya şifresiz olarak uzayda sinyal iletebilen herhangi bir araç vasıtasıyla yapılan ilk yayını,

r) Yeniden iletim: Yetkili yayın kuruluşu tarafından kullanılan teknik araç ne olursa olsun, halkın izlemesi amacıyla yayınlanan radyo ve televizyon program hizmetlerinin değişiklik yapılmaksızın bütününün veya bir bölümünün alınmasını ve aynı anda veya daha sonra iletilmesini,

s) Yayıncı: Kamu tarafından izlenmesi için radyo, televizyon program ve veri hizmetleri tertip eden ve ileten veya değişiklik yapılmadan ve tam olarak üçüncü tarafa iletilmesini sağlayan gerçek veya tüzel kişiyi,

t) Program hizmeti: Yukarıdaki bentte belirli alanlarda belirli bir yayıncı tarafından sağlanan ve tek bir hizmet içindeki tüm unsurları,

u) Reklam: Bir ürün veya hizmetin alım, satım veya kiralanmasını geliştirmek, bir amaç veya düşünceyi yaymak veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmak amacıyla, ücret veya benzer bir karşılık ile iletim zamanında reklamcıya tahsis edilen kamuya yönelik duyuruları,

v) Telif hakkı sahibi: Yazar, besteci, düzenlemeci gibi düşünsel alanda eser yaratan gerçek kişiyi,

y) Tematik kanal: Haber, belgesel, spor, müzik ve benzeri türlerde olmak üzere yalnızca belli bir konuda yayın yapan kanalı,

z) İletişim ortamı: Radyo ve televizyon programlarının üretildiği merkez çıkışındaki sinyali herhangi bir teknik kullanarak tek veya birden fazla radyo ve televizyon yayınını bir arada olarak radyo, televizyon ve veri dağıtım sistemlerine ileten her nevi ortamı,

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

YAYIN İLKELERİ

Yayın İlkeleri

MADDE 4. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/2) Radyo, televizyon ve veri yayınları, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılır. Yayınların Türkçe yapılması esastır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. (Ek:03/08/2002-4771/8) Ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar , Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkeleri şunlardır:

a) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılmaması.

b) Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi.

c) Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması.

d) İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması.

e) Yayınların toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması.

f) (Değişik:03/08/2002-4771/8) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması,

g) Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi.

h) Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması.

ı) Kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması.

j) Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi.

k) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması.

l) Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; haber kaynaklarının kamuoyunun yanıltılmasının amaçlandığı haller dışında gizliliğinin korunması.

m) Halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi.

n) Siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması.

o) Yayınlarda, mevzuatın eser sahiplerine tanıdığı hakların ihlâl edilmemesi.

p) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması, bilgi iletişim telefonları yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi.

r) Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili veya ilgisiz bilgiler veren konuları işleyen yayınların yapılmaması, çerçeveler veya alt yazı tekniği

kullanılarak sürekli yayın yapılmaması, haberde konu ile ilgili olmayan görüntülerin verilmemesi, haberle benzerlik arz eden görüntülerin arşiv niteliğinin belirtilmesi.

s) Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması.

t) Yayınların müstehcen olmaması.

u) Kadına, güçsüzlere ve küçüklere karşı şiddetin ve ayırımcılığın teşvik edilmemesi.

v) (Değişik : 03/08/2002-4771/8) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

y) Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmaması.

z) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

Kuruluş

MADDE 5. - Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.

Üst Kurulun seçimi ve görev süresi

MADDE 6. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/3) Üst Kurul, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu veya özel kuruluşlarda en az on yıl görev yapmış, meslekî açıdan yeterli bilgiye, deneyime ve Devlet memuru olma niteliğine sahip, otuz yaşını doldurmuş kişiler arasından;

a) Siyasî parti gruplarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşum formülüne göre belirlenecek kontenjan doğrultusunda gösterilecek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilecek beş, **(Ana. Mah. nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı kararı ile Y.D)**

b) Yükseköğretim Kurumu Genel Kurulunun, Kurul üyesi olmayan elektrik-elektronik, iletişim, kültür-sanat ve basın-yayın dallarından göstereceği dört aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek iki,

c) En çok sarı basın kartı sahibi üyesi bulunan iki gazeteciler cemiyeti ile Basın Konseyinin ortaklaşa göstereceği iki aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek bir,

d) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin kamu görevlileri arasından göstereceği iki aday arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek bir,

Kişiden olmak üzere 9 üyeden oluşur.

Üst Kurulun üyelerinin seçimine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu kararı ile Bakanlar Kurulu kararı Resmî Gazetede yayımlanır.

Üst Kurul üyelerinin görev süresi dört yıldır. Üyelerinin görev süresinin bitiminden iki ay önce kurum ve kuruluşlar veya partiler yeni seçimlerini yaparak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Bakanlar Kuruluna bildirir. Herhangi bir sebeple boşalma olması halinde o kişinin seçildiği usule göre kurum ve kuruluş veya partiler tarafından adaylar bir ay içinde teklif edilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca veya Bakanlar Kurulunca seçim işlemi yapılır. Bu şekilde seçilen kişi, yerine seçildiği kişinin görev süresini tamamlar. Üyenin altmış-beş yaşını doldurması halinde üyeliği son bulur.

Kurul Başkanı ve Başkan Vekili

MADDE 7. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/4) Üst Kurul üyeleri, seçim sonuçlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren onbeş gün içinde toplanarak kendi aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçer. Başkanlık süresi iki yıldır. İki yıl sonunda veya herhangi bir şekilde yenilenme sırasında başkan veya vekilinin üyeliği sona ererse, üyeler onbeş gün içinde toplanarak yeni başkan veya vekili için seçim yapar.

Üst Kurul, başkan tarafından, başkanın bulunmadığı hallerde, başkan vekili tarafından yönetilir ve temsil edilir.

Başkan, Üst Kurul ile hizmet birimlerinin uyumlu, verimli, disiplinli ve düzenli bir biçimde çalışmasını ve Üst Kurulun görevlerini yerine getirmesini sağlamakla görevlidir.

Başkan veya yokluğunda vekili, karara bağlanacak gündemi toplantıdan önce belirleyerek Üst Kurul üyelerine bildirir. Üst Kurul gündemine hâkimdir.

Görev ve Yetkiler

MADDE 8.- Üst Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) **(Mülga: 15/05/2002-4756/18)**

b) Önşartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara, tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek, 16 ncı maddeye uygun olarak ulusal, bölgesel ve yerel planlamalardaki kanal ve frekans bandlarının Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu eliyle kullanılan kanal ve frekans bandları dışında kalanların en az % 50'sinin zaman paylaşımlı ve bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterek kanal ve frekans bandları tahsis etmek,

c) Radyo ve televizyon kuruluşlarına, ulusal, bölgesel ve yerel yayınları için ulusal kanal ve frekans bandı planlamalarına uygun olarak tahsis edilen yayın alanlarını kapsayacak verici tesisleri kurma ve işletme iznini 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun olarak vermek ve tesisin bu Kanun hükümlerine ve tesis şartlarına uygunluğunu denetlemek,

d) Bu Kanun hükümlerine uygun olarak radyo ve televizyon kuruluşlarının ulusal ve yerel yayınlarına imkân verecek, ulusal kanal ve frekans bandı planında öngörülen radyo ve televizyon vericileri ile sabit veya hareketli yayın yerleri arasında mevcut telekomünikasyon şebekesi yanında, uydu aracı ile bağlantı kurabilmeleri amacıyla ve öngörülen amaçlar için kullanılması kaydıyla uç linkleri kurabilmesi için 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun şekilde telekomünikasyon tesisler kurma ve işletme izni vermek ve tesislerin bu Kanunda öngörülen izin esaslarına uygun olarak işletilmesini denetlemek,

e) Zaman paylaşımlı program kanallarının tahsisinde bölgesel dengeleri gözeterek, kuruluşları ülkenin değişik bölgelerinde yayın yapmaya teşvik etmek,

f) Yurt içinden yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli önşartları ve standartları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tesbit etmek ve kamuoyuna duyurmak,

g) Kanal ve frekans bandı tahsisinde gerekli şartları ve tahsis hakkı alanların yayına geçme süresini ve radyo ve televizyon istasyonu kuranların ödeyecekleri yayın izni ve lisans ücretlerini ilgili yönetmeliklerle belirlemek,

h) Radyo- televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak, yayınların 4 üncü maddeye ve bu alanda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmalara uygunluğu açılarından denetlenmesini yapmak,

ı) Yayın kuruluşlarının, bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yapması ve tahsis şartlarına uymaması halinde gerekli müeyyideleri uygulamaya karar vermek,

j) Yurt içinde, yayınların ulaşamadığı yerlerde, yerel imkânlarla radyo ve televizyon vericisi kurulmasına izin vermek,

k) Uydu aracılığı ile yurt içinden veya yurt içine yapılacak yayınların ulusal ve uluslararası ilke ve esaslara uygunluğunu gözetmek, bu amaçla diğer ülkelerdeki yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

l) şifreli yayınlarla kablolu radyo ve televizyon tesis ve yayınları ile ilgili kuralları bu kanundaki ilkeler çerçevesinde ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi Genel Müdürlüğünün kablolu radyo ve televizyon tesislerini atıl bırakmamayı gözeterek belirlemek,

m) Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak izlemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırmak,

n) Telsiz Genel Müdürlüğünün görevleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili olan milletlerarası hukuk tüzelkişiliğine sahip kuruluşlar nezdinde Devlet'i Dışişleri Bakanlığının görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, temsil etmek; radyo ve televizyon kuruluşlarının doğrudan üyesi bulundukları hariç olmak üzere, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösterip milletlerarası hukuk tüzelkişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince belirlenen belgelere usulüne göre imza koymak,

o) Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek,

p) Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Yasaklar ve denetim

MADDE 9. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/5) Üst Kurul üyeleri ile üçüncü derece dahil üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon hizmetleri alanında Üst Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda herhangi bir yüklenme işine giremez, özel radyo ve televizyon şirketlerinde ve bu şirketlerin doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak veya yönetici olamazlar.

Üst Kurul üyeleri, üyelikleri süresince resmî veya özel başkaca hiçbir görev alamaz, özel veya kamu yayın kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamaz, siyasî partiye üye olamazlar. Amacı sosyal yardım ve eğitim işlerine yönelmiş derneklerle vakıflardaki görevler ve kooperatif ortaklığı bu hükmün dışındadır.

Üst Kurul üyeleri, kendileri veya üçüncü derece dahil üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlarıyla ilgili konularda müzakere ve oylamaya katılamaz.

Yukarıdaki esaslara aykırı davrananlar görevlerinden çekilmiş sayılır. Bu husus Üst Kurul tarafından re'sen veya yapılacak müracaatın değerlendirilmesi sonunda karara bağlanır.

Üst Kurul, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun denetimine tâbidir.

Üst Kurul Üyelerinin Teminat ve Mali Hakları

MADDE 10.-Üst Kurul üyelerine görevleri süresince, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ek ve değişikliklerine göre en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu aylık (ek gösterge dahil), sosyal yardımlar ile zam ve tazminatlar ödenir.

Kamu görevlileri, seçildikleri görev süresince kurumlarından ücretsiz izinli sayılırlar. Ancak, bu görevde geçecek süre, mesleklerinde geçmiş ve mümtazen terfi etmiş sayılırlar

Üst Kurul üyeliğine seçilenlerin, seçilmeden önce tabi oldukları sosyal güvenlik kuruluşları ile ilişkileri devam eder. Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşu ile ilgisi olmayanlar, istekleri halinde Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilişkilendirilir. Emekli olanların ise emekli aylıklarının ödenmesine devam olunur.

Üst Kurul üyeleri, seçildikleri görev süresince Kurul'daki görevlerinden ve seçilerek geldikleri görevlerinden alınamazlar.

Üst Kurul üyeleri Türk Ceza Kanunu uygulaması bakımından Devlet memuru sayılırlar.

Üst Kurul üyeleri, her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına mal bildiriminde bulunurlar.

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

MADDE 11. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/6) Üst Kurul, tam gün esasına göre çalışır, haftada birden az olmamak üzere en az beş üye ile toplanır ve en az beş

üyenin aynı yönde oyuyla karar alır. Geçerli mazereti olmaksızın üst üste üç kez toplantıya katılmayan Üst Kurul üyeleri çekilmiş sayılır.

Mali Kaynaklar ve Bütçe

MADDE 12. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/7) Üst Kurulun gelirleri şunlardır:

a) Özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak TV kanal ve radyo frekansı yıllık tahsis bedelleri.

b) Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yıllık brüt reklam gelirlerinden % 5 oranında ayrılacak paylar.

c) Gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinin transfer tertibinde yer alacak ödenek.

d) Radyo ve televizyon kuruluşlarına 33 üncü madde uyarınca verilecek idarî para cezaları.

Özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak yayın izin ve lisans ücretleri Hazineye gelir kaydedilir.

Üst Kurul, gerektiği takdirde her yıl için yapacağı işlerin programını hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesinden verilmesi gereken ödenek tutarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

Üst Kurulun bütçesi ve kadro cetvelleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bütçesi ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonunda incelenir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülerek karara bağlanır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun yıllık bütçesinden harcanmayan miktar, yıl sonunda yurt içinde kültür ve tabiat varlıklarının, yurt dışında Türk kültür varlıklarının korunması ve ihyası amacıyla Kültür Bakanlığı adına bir kamu bankasında açılan hesaba aktarılır. Bu hesaptan yapılacak harcamalara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir. Üst Kurulun alım-satım, kiralama, taşıma ve sair tedarik işlerine ilişkin işlemleri bir yönetmelik ile düzenlenir.

Üst Kurul, radyo ve televizyonların reklam gelirlerinin, aracı kurumların hesaplarıyla birlikte denetlenmesini Maliye Bakanlığından talep eder.

Gelir ve cezaların tahsili

MADDE 13. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/8) 12 nci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde öngörülen reklam gelirlerinden ayrılacak paylar, elde edildikleri ayı takip eden ayın en geç 20'sinde; (a) bendine göre ödenecek TV kanal ve radyo frekansı yıllık kira bedeli her yılın Ocak ayının en geç 20'sinde; 33 üncü maddede belirtilen idarî para cezaları da cezaların tahakkukunu müteakip ilgili yayın kuruluşları tarafından ödenir.

Ödemede gecikilmesi halinde, ilgili yayın kuruluşu uyarılarak yedi gün içinde ödeme yapması istenir. Yapılacak ihtara rağmen ödeme yapılmaması halinde, Üst Kurulca ödeme yapılıncaya kadar yayının durdurulmasına karar verilir. Yukarıdaki fıkrada belirtilen tarihlerden itibaren iki ay içinde ödeme yapılmazsa, Üst Kurulca yayın izninin ve lisansın iptaline karar verilir ve ödenmeyen kurum geliri icra yoluyla tahsil olunur. Gecikilen ödemeler için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Hükümet ile İlişkiler

MADDE 14.- Hükümetin Üst Kurul ile İlişkileri Başbakan tarafından yürütülür.

Üst Kurulun Teşkilâtı ve personeli

MADDE 15. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/9) Üst Kurul yardımcı hizmetlerinin yürütülmesinde Başkana yardımcı olmak amacıyla bir Genel Sekreter atanır. Genel Sekreterin en az dört yıllık yükseköğrenim mezunu, otuz yaşını doldurmuş, Devlet memuriyetinde veya ihtisas dalında on yıllık meslekî tecrübeye ve Devlet memuriyeti için aranan koşullara sahip olması şarttır.

Ana hizmet birimleri, Üst Kurul Başkanına bağlı, Hukuk Müşavirliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Savunma Sekreterliği, İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, İzin ve Tahsisler Dairesi Başkanlığı, Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığından teşekkül eder.

Yardımcı hizmet birimleri, Genel Sekretere bağlı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, İdarî ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı ve Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığıdır.

Daire başkanlıkları, yeteri kadar uzman istihdam eder ve uzmanlık esasına göre çalışır. Alt birimler kurulamaz.

Daire başkanları ile daha üst düzeydeki görevliler Kurul Başkanının önerisi ve Üst Kurulun kararı ile atanır.

Üst Kurul personelinin özlük hakları, çalışma usul ve esasları ile personelle ilgili diğer hususlar Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu personel rejimine tabidir.

Üst Kurulun çalışma usul ve esasları ile teşkilâtı ve atama usulleri, bu Kanuna uygun olarak Üst Kurul tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KANAL VE FREKANS BANDI TAHSİSİ, YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE REKLAMLAR

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi Yetkisi

MADDE 16.- 2813 Sayılı Telsiz Kanununun diğer hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kamu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisansı vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi, münhasıran Üst Kurula aittir.

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi

MADDE 17.- Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bandlarını dörtte biri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Kanal sayısı üçten, frekans bandı sayısı dörtten az olamaz. Bu kanalların birinden Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Hangi faaliyetlerin ne ölçüde yayınlanacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı karar verir.

Geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bandlarının yarısı tam gün üzerinden, diğer yarısı ise istek halinde zaman paylaşımlı ve gerekirse dönüşümlü olarak tahsis edilir.

Tahsis süresi beş yılı aşamaz.

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yükümlülüğü

MADDE 18.- Üst Kurulun ulusal yayın izni verdiği kuruluşlar izin tarihinden itibaren en geç ikinci yıl sonunda Türkiye alanının % 70'ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada asgari seksen saat yayın yapmak mecburiyetindedirler.

Reklamlar

MADDE 19.- Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zara verecek nitelikte olmayacak, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları gözönünde tutulacaktır.

Reklamcı, programların içeriğine herhangi bir müdahalede bulunamaz.

Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemeyecektir. Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'ini aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkarılabilir. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre % 20'yi aşamaz.

Ürünlerin alımını, satımını, kiralamasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.

Reklamların Biçimi ve Sunuluşu

MADDE 20.- Reklamlar program hizmetinin diğer unsurlardan açıkca ve kolaylıkla ayırdedilebilecek ve görsel ve işitsel bakımından ayrılığı fark edecek biçimde düzenlenecek, bilinçaltı ile algılanan reklamlara izin verilmeyecektir.

Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklamlarda yer verilmeyecektir.

Reklamların Yerleştirilmesi

MADDE 21.- Reklamlar program arasına yerleştirilir. Programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine de yerleştirilebilir.

Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına yerleştirilebilir. Reklamlar arasında en az yirmi dakika süre bulunmalıdır.

Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırkbeş dakikadan fazla olması halinde, her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırkbeş dakikadan fazla ise kırkbeş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir.

Hiçbir dini tören yayınına reklam alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamla kesilemezler.

Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır.

Belirli Ürünlerin Reklamları

MADDE 22.- Alkol ve tütün ürünleri reklamlarına izin verilemez. Reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklamı yapılamaz. Diğer ilaç ve tedavilerin reklamları dürüst, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak ve ferdin zarardan korunması gereklerine uygun olacaktır.

Program Desteklenmesi

MADDE 23.- Bir program veya dizi tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir.

Destekleyin taraflar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine, yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunamazlar.

Destekleyen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilmeyecektir.

Programlar yirmiikinci maddede yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden özel veya tüzelkişilerce desteklenemez.

Haber ve güncel programlarda mali desteğe izin verilemez.

Telekomünikasyon Kurumunun yükümlülüğü

MADDE 24. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/10) Türkiye'de ulusal, bölgesel ve yerel çapta TV kanal ve radyo frekans plânları ile radyo ve televizyon yayınlarına esas olan frekans bantları ile ilgili çalışmalar yapma yetkisi, 2813 sayılı Telsiz Kanunu uyarınca Telekomünikasyon Kurumuna aittir.

Telekomünikasyon Kurumu, 2813 sayılı Telsiz Kanununa uygun olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak hazırlayacağı ulusal, bölgesel ve yerel çaptaki plânları Haberleşme Yüksek Kurulunun onayına sunar.

Haberleşme Yüksek Kurulu, hazırlanan plânı aynen onaylayabileceği gibi lüzum gördüğü değişikliklerin yapılmasını talep edebilir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna ait radyo ve televizyonlar ile Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

bünyesinde yayın yapan Meteoroloji Radyosu, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yayın yapan Polis Radyosuna ulusal, bölgesel ve yerel, radyo-televizyon bölümleri bulunan iletişim fakültelerine yerel bazda frekanslar ve kanallar ücretsiz olarak tahsis edilir. Kalan televizyon kanal ve radyo frekansları, belli bir plân dahilinde özel kuruluşlara kullandırılmak üzere Üst Kurulca ihaleye çıkarılır. Televizyon kanal ve radyo frekanslarının ne kadarının hangi takvime göre ihaleye çıkarılacağına ilişkin plân Haberleşme Yüksek Kurulu tarafından saptanarak bu çerçevede ihaleye çıkarılmak üzere Üst Kurula bildirilir.

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen TV kanallarından biri olan TRT 3'ten TBMM TV aracılığıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri, bir diğer kanaldan da açıköğretim yayınları yansıtılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetlerinin hangi ölçüde yansıtılacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, açıköğretim yayınları için ise eğitim programlarını hazırlamakla yükümlü kurumlar Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile birlikte karar verir. Yayın ile ilgili diğer hususlar Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu arasında bir protokolle belirlenir. Açıköğretim ve TBMM TV yayınlarından ücret alınmaz.

Telekomünikasyon Kurumu, Üst Kurulun bildireceği ve bu Kanun hükümlerine uygun olarak TV kanal ve radyo frekansı tahsis edilip, kablosuz radyo ve televizyon yayın izni ve lisansı verilen kuruluşlara TV kanal ve radyo frekans tahsislerini uygular, ulusal ve uluslararası alanda tescil ettirir.

Ulusal ve uluslararası hava ve deniz seyrüsefer sistemlerine radyo ve televizyon sistemlerinden zararlı enterferanslar gelmesi halinde, Telekomünikasyon Kurumu can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürmemek amacıyla enterferansa sebep olan vericileri geçici olarak kapatarak mühürler ve sorumlular hakkında Türk Ceza Kanununun 391 inci maddesi hükmü uygulanır. Yapılan işler aynı zamanda Üst Kurula bildirilir.

Haberleşme Yüksek Kurulu, 2813 sayılı Telsiz Kanunu gereğince Üst Kurul, Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ve Telekomünikasyon Kurumu arasındaki koordinasyonun yanı sıra konuyla ilgili olarak Üst Kurula verilmiş görevlerin takibini de yürütür.

Yayınların Men Edilmesi

MADDE 25.- Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayınlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkca gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendireceği bakan yayını durdurabilir.

Radyo ve televizyon kuruluşları, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirilerini yayınlamakla yükümlüdür.

Yukarıdaki fıkralar uyarınca alınacak icrai, idari kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan doğruya Danıştay'da açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve öncelikle karara bağlar. Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında 48 saat içerisinde karar verir.

Yeniden iletim

MADDE 26. – (Değişik: 15/05/2002 – 4756/11).

(Değişik birinci fıkra: 03/08/2002-4771/8) Bu Kanuna aykırı olmamak kaydıyla, yayınların iletim ve yeniden iletimi serbesttir. Yeniden iletime ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Yeniden iletimi yapılan yayınlarla ilgili olarak Üst Kurula bilgi verilir.

İletim ve yeniden iletim yoluyla yapılan yayınlar hakkında, 25 ve 33 üncü madde hükümleri saklıdır.

Seçimlerde Siyasi Partilerin Yayınları

MADDE 27.- Seçim dönemlerindeki yayınlar, kanunla Yüksek Seçim Kurulu'na verilen yetkiler çerçevesinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.

Üst Kurul, seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda denetler.

Düzeltme ve Cevap Hakkı

MADDE 28.- Gerçek ve tüzelkişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililer yargı yoluna başvurabilirler.

Yayın kuruluşları yaptıkları her yayının bandını bir yıl muhafazaya mecburdur. İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurula başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopya isteyebilir.

Yargıya yapılan başvuru üzerine yargı gerekli incelemeyi yapar. Başvuru yerinde görülürse düzeltme ve cevap, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı ayni saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hakim takdir eder.

Kişilerin yargıya başvurmaları yayından itibaren 10 gün içinde yapılır. Mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karara karşı tebliğden itibaren 3 gün içinde bir üst mahkemeye itraz edilebilir. Üst mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karar kesindir.

Mahkeme kararı ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayın yapılır.

(Değişik : 15/05/2002-4756/12) Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir. İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir ve en yüksek para cezasına hükmolunur. Bu cezalar ertelenemez. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenir.

Yetkili ve görevli mahkeme ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir.

(Değişik : 15/05/2002-4756/12) Gerçek ve tüzel kişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. Yayın kuruluşu ile birlikte şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken ve müteselsilen sorumludur. Zarar doğurucu fiilin işlenmesinden sonra yayın kuruluşunun devredilmesi, başka bir kuruluşla birleşmesi veya sahibi olan şirketin herhangi bir surette değişmesi halinde yayın kuruluşunu devralan, birleşen ve her ne suretle olursa olsun yayın kuruluşunun sahibi veya hissedarı olan şirket ve şirketin yönetim kurulu başkanı da bu fiil nedeniyle hükmedilen tazminattan yayın kuruluşu ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. Tazminat talebinin haklı görülmesi halinde **tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere** fiilin ağırlık derecesine göre belirlenir. On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılır. Bu maddeye göre açılacak manevi tazminat davalarında hâkim **tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder** ve davayı en geç altı ay içinde karara bağlar. (Ana. Mah. nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı. kararı ile Y.D.)

(15/05/2002-4756/12 Ek) Bu maddeye göre açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL RADYO VE TELEVİZYON KURULUŞLARI

Kuruluş ve Hisse Oranları

MADDE 29. – (Değişik: 15/05/2002-4756/13) Radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerin hisse oranları ve şirket yapısıyla ilgili uyulması gereken diğer hususlar şunlardır:

a) Siyasî partiler, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahallî idareler ile bunlar tarafından kurulan veya bunların ortak oldukları şirketler, iş ortakları, birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finans kurum ve kuruluşlarına radyo ve televizyon yayın izni verilmez; bu kuruluşlar radyo ve televizyon yayın izni almış şirketlere ortak olamazlar.

b) Bu Kanuna göre radyo ve televizyon yayın izni, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre sadece radyo ve televizyon yayıncılığı, haberleşme, eğitim, kültür ve sanat amacıyla kurulmuş anonim şirketlere verilir. Aynı şirket ancak bir radyo ve bir televizyon işletmesi kurabilir.

c) Özel radyo ve yayın kuruluşlarının hisseleri nama yazılı olmak zorundadır. Bu şirketlerde herhangi bir kişi lehine intifa senedi ihdas edilemez.

d) Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre yıllık ortalama izlenme veya dinlenme oranı % 20'yi geçen bir televizyon veya radyo kuruluşunda bir gerçek veya tüzel kişinin veya bir sermaye grubunun sermaye payı % 50'yi geçemez. Gerçek kişinin hisselerinin hesaplanmasında üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi hesaplanır. **(Ana. Mah. nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı kararı ile Y.D)**

e) Bir gerçek veya tüzel kişi veya bir sermaye grubu % 50'den fazla hissesine sahip olduğu bir televizyon veya radyonun yıllık ortalama izlenme veya dinlenme payı % 20'yi geçerse Üst Kurul tarafından yapılan bildirimden itibaren doksan gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon veya radyodaki hisselerinin bir bölümünü halka arz ederek veya bir kısım hisselerini satarak, sermaye payını % 50'nin altına indirir. Yıllık izlenme veya dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki hisselerin toplamı nedeniyle meydana gelmişse, bu oranı % 50'nin altına indirecek biçimde yeterli sayıda şirketi satar. Bu yükümlülüğün ihlâli durumunda

kuruluşun yayın izni iptal edilir. **(Ana. Mah. nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı kararı ile Y.D)**

f) Ulusal izlenme oranları, Üst Kurul tarafından her takvim yılı için tespit edilir ve o yılı izleyen Ocak ayı içinde açıklanır.

g) Özel radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının hisse senetlerinin halka arzında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre Sermaye Piyasası Kurulundan izin almadan önce Üst Kurulun onayının alınması şarttır.

h) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin % 25'ini geçemez.

ı) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda ortak olan gerçek veya tüzel yabancı kişi bir başka radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz.

i) Yerli veya yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar.

j) Radyo ve televizyon yayını izni verilen bir anonim şirketin hisse devirleri, devir tarihinden itibaren bir ay içinde, ortakların ad ve soyadları ile şirketin devri sonucunda oluşan ortaklık yapısı ve oy payları hakkındaki bilgilerle Üst Kurula bildirilir. Bu şirketlerin bir başka şirkete devri, bir başka şirketin devralınması, bir başka şirketle birleşme işlemlerinden önce, Üst Kuruldan gerekli bilgi ve belgelerle izin alınması zorunludur. Bu işlemler sonucunda şirket yapısında bu Kanun hükümlerinde öngörülen hususlara aykırılık oluştuğu takdirde Üst Kurulun vereceği süre zarfında bu aykırılık giderilmek zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

k) Radyo ve televizyon yayın izni verilen veya verilecek anonim şirketlerde bulunması gereken diğer asgarî idarî, malî ve teknik şartlarla yayın alanı, yayın saat ve süreleri ile ilgili esaslar her yıl Üst Kurul tarafından tespit olunur. Şirketler yapılarını verilen süre içinde tespit olunan şartlara uydurmak zorundadır. Aksi halde yayın izni iptal edilir.

l) Radyo ve televizyon yayın kuruluşları, yayın izninin verilmesinden sonra da esas sözleşmelerine bu Kanundaki esaslara aykırı hükümler koyamazlar; iştigal konularına, radyo ve televizyon yayıncılığı ile bağdaşmayan faaliyetleri dahil edemezler.

m) Yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal, frekans ve kablo kapasitesi tahsis edilemez. Bunlara Türkiye'de vergi mükellefi olanlar tarafından verilen reklam ve ilân bedelleri vergi matrahlarından düşülemez. Ancak, uydu platformu ve kablo sisteminden iletilen ve yurt dışından yapılan yabancı kaynaklı yayınların Türkçe seslendirilmelerine, birkaç dilden

aynı anda yayın yapılmasına ve Türkçe reklam girişine olanak tanınır. Türkçe reklam girişi yapılan yayınlar için Üst Kurulun ilgili reklam yönetmeliği uygulanır.

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yapısı

MADDE 30.- Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının uyması gerekli asgari idari, mali ve teknik şartları ile yayın alanı, yayın saat ve süreleriyle ilgili esaslar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından tespit edilir.

Program hizmetinin içeriği ve yeni yayın tekniklerinin kullanımı

MADDE 31.– (Değişik: 15/05/2002-4756/14) Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarında belli oran ve saatlerde eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorundadırlar. Bu programların tür ve oranlarıyla ilgili esaslar Üst Kurul tarafından tespit edilir. Tematik kanallar, bu zorunluluktan muaf tutulur. Tematik yayın yapmak isteyen kuruluşlar, başvuru sırasında bu hususu belirtir. Bu kanallar, Üst Kurulun izni olmadan yayın türünü değiştiremez. Tematik kanallarla ilgili usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

Her türlü teknoloji ile ve her tür iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetlerin usul ve esasları, Haberleşme Yüksek Kurulunun belirleyeceği strateji çerçevesinde Üst Kurulca tespit edilip, Haberleşme Yüksek Kurulunun onayına sunulur. Bu yayın ve hizmetlerin mevzuata uygunluğu Üst Kurulca denetlenir.

Seçim dönemlerinde yayınlar

MADDE 32.– (Değişik: 15/05/2002-4756/15) Seçim dönemlerindeki yayınlara ilişkin usul ve esaslar kanunla Yüksek Seçim Kuruluna verilen yetkiler çerçevesinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.

Üst Kurul, radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda izler, denetler ve değerlendirir.

Seçimlerde oy verme gününden önceki yedinci günden itibaren her türlü haber, röportaj gibi programlar veya reklamlar yoluyla kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla siyasî bir partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek yayınlarda bulunulmasına izin verilemez. Bu yasaklara uymayanlar yayın ilkelerini ihlâl etmiş sayılırlar.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 149/A maddesinde düzenlenen hükümler, Yüksek Seçim Kurulu kararlarını müteakip Üst Kurulca yerine getirilir.

ALTINCI BÖLÜM

MÜEYYİDELER

Uyarı, para cezası, durdurma ve iptal

MADDE 33.– (Değişik: 15/05/2002-4756/16) Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilkelerine ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır veya aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde ihlâle konu olan programın yayını, bir ilâ oniki kez arasında durdurulur. Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlakî gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Aykırılığın tekrarı halinde;

a) Ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlâlin ağırlığına göre, yüzyirmibeş milyar liradan az olmamak kaydıyla ikiyüzelli milyar liraya kadar,

b)Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara;

1. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, bir milyondan fazla nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, altmış milyar liradan az olmamak kaydıyla yüz milyar liraya kadar,

2. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, beşyüz bin ilâ bir milyon arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara ihlâlin ağırlığına göre, otuz milyar liradan az olmamak kaydıyla altmış milyar liraya kadar,

3. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzelli bin ilâ beşyüz bin arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, yirmi milyar liradan az olmamak kaydıyla kırk milyar liraya kadar,

4. Kapsadığı yayın alanı itibariyle, ikiyüzellibinden az nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlin ağırlığına göre, beş milyar liradan az olmamak kaydıyla on milyar liraya kadar,

c) Radyo yayınları için yukarıdaki miktarların yarısı kadar,

İdarî para cezası uygulanır.

Bu maddedeki para cezaları, her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılır.

İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrarı halinde bu idarî para cezaları yüzde elli oranında artırılır. İhlâlin, ihlâl tarihinden itibaren takip eden bir yıl içinde üçüncü kez tekrarında ihlâlin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur.

4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerindeki ilkelere aykırı yayın yapılması halinde uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşunun yayını bir ay durdurulur. İhlâlin tekrarı halinde yayın süresiz olarak durdurulur ve yayın lisans izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden kuruluşların yayın lisans izni iptal edilir.

Uyarı cezasını gerektiren haller dışındaki ihlâllerde ilgili tarafın savunması alınır.

Cezaların uygulanış usulleri ile gerekçeli olarak kamuoyuna duyuruluş şekli yönetmelikle belirlenir.

Cezalar ve Müsadere

MADDE 34.- Bu Kanunda belirtilen istisnalar dışında, Üst Kuruldan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da izni Üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayında bulunan kişi veya kuruluşların sahip ve yöneticilerine fiilleri başka bir suç oluştursa bile fiilin ağırlığına göre altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve yüz milyon Türk lirasından on milyar Türk lirasına kadar para cezası verilir. 3506 Sayılı Kanun hükümleri saklıdır. Ayrıca, tüm yayın cihazları 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 36 ıncı maddesine göre müsadere edilir.

Yayın bantlarını bir yıl süre ile muhafaza etmeyen ve bu süre içerisinde Cumhuriyet Savcılığınca istenmesine rağmen sesli ve görüntülü olarak teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip veya yöneticileri, bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca bir aydan üç aya kadar yayınların durdurulmasına da karar verilir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Yükümlülüğü

MADDE 35.- (Mülga: 15/05/2002 - 4756/18)

YEDİNCİ BÖLÜM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

A. Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu

MADDE 36.- 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna ilişkin hükümleri Üst Kurulun göreve başlaması ile birlikte yürürlükten kalkar ve Yüksek Kurulun görevi sona erer. Görevi sona eren Yüksek Kurulun Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri Üst Kurula ve iş bu Kanun gereğince Üst Kurula geçenler dışındaki diğer yetkileri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yönetim Kuruluna devredilir.

Telif Hakları

MADDE 37.- Radyo ve Televizyon Kuruluşları, yayınlarında yer verdikleri eserlere telif hakkı öderler. Telif hakkı ödemelerine ait esaslar meslek birliklerinin görüşü alınarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca tesbit edilir.

Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Haber Birimlerinde Çalışanlar

MADDE 38.- Radyo ve Televizyon kuruluşlarının haberle ilgili birimlerinde çalışanlar 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanuna tabidir. Bu birimlerde çalıştırılacak basın kartlı personelin asgari sayısını Üst Kurul belirler.

Yetkili Mahkeme

MADDE 39.- Üst Kurul aleyhine açılacak idari davalarda Ankara mahkemeleri yetkilidir.

Yönetmelikler

MADDE 40.- Üst Kurulun ve teşkilatının çalışma esas ve usulleri, kanal ve frekans tahsisi şartları ve ihale usulleri ile telif ve yapımcı haklarını koruma esas ve usulleri Üst Kurul tarafından hazırlanan yönetmeliklerle düzenlenir. Bu yönetmelikler Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

EK MADDE 1. – (Ek: 15/05/2002-4756/17) Bu Kanuna göre yayın izni verilen özel radyo ve televizyon kuruluşlarının, kendilerine tahsis edilen TV kanal ve radyo frekansından yapacakları yayınlarını, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun veya bu amaçla özel yayın kuruluşlarıyla ortak kuracağı şirketin görev

ve sorumluluğunda işletilen verici tesislerinden yapmaları asıldır. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, verici tesislerinin kurulması, işletilmesi, yenilenmesi ve bu tesislerde değişiklik yapılması sırasında özel yayın kuruluşlarının ihtiyaçlarını da göz önünde tutar.

Kurulmasına izin verilen tesislerin bu Kanunda ve izin belgesinde öngörülen amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı Üst Kurul tarafından denetlenir.

Özel radyo ve televizyon yayın kuruluşlarının Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun verici tesislerinden yararlanma usul ve esasları ile yıllık kira bedelleri Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından belirlenerek Üst Kurulun onayıyla yürürlüğe konulur.

EK MADDE 2. – (Ek: 15/05/2002-4756/17) Bu Kanunda belirtilen istisnalar dışında, Üst Kuruldan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da Üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayın yapan kişiye, kuruluşların ise sahip ve yöneticilerine, fiilleri bir başka suç oluştursa bile, fiilin ağırlığına göre altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve bir milyar liradan yüz milyar liraya kadar para cezası verilir. Ancak, Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı yıkıcı ve bölücü faaliyetlere sevk edecek şekilde yayın yaptıkları tespit edilerek yayınları durdurulan veya yayın izinleri iptal edilen kişiler, bu kuruluşların sahipleri ve yöneticileri ile bu tür yayınlarda görev alanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesine göre cezalandırılır. Ayrıca tüm yayın cihazları Türk Ceza Kanununun 36 ncı maddesine göre müsadere edilir.

Yayın bantlarını bir yıl süre ile muhafaza etmeyen ve bu süre içinde Üst Kurul veya Cumhuriyet savcılığınca istenmesine rağmen sesli ve görüntülü olarak teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip ve yöneticileri, altı aydan bir yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca, bir aydan üç aya kadar ilgili kuruluşun yayınının durdurulmasına karar verilir. Gönderilen bandın içerik bakımından istenen yayın olmaması veya bantta tahrifat, çıkarma, silme gibi işlemler yapılması halinde, ayrıca iki yıldan on yıla kadar ağır hapis ve iki milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu maddedeki para cezaları, her yıl Maliye Bakanlığınca ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılır.

EK MADDE 3. – (Ek: 15/05/2002-4756/17) Radyo ve televizyon yayınları, yayın ilkeleri ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara uygunluğu yönünden,

a) Ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki yayınlar Üst Kurul tarafından izlenir ve değerlendirilir.

b) Üst Kurulun uygun göreceği yerlerdeki yerel ve bölgesel yayınların izlenmesi ve kayda alınması İçişleri Bakanlığının görevlendireceği birimlere devredilebilir. Bu halde gerekli teknik donanım ve ilgili personelin eğitimi Üst Kurulca sağlanır ve masrafları Üst Kurulca karşılanır. Yayın ilkeleri ve bu Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırılığından kuşkulanılan yayınların bandı, değerlendirilmek üzere Üst Kurula gönderilir. İçişleri Bakanlığı ile Üst Kurul arasındaki işbirliği bir protokol ile düzenlenir.

Telekomünikasyon Kurumunun millî monitoring faaliyetleri kapsamında yayınları izleme imkânının olması halinde, Üst Kurul ile Telekomünikasyon Kurumu arasında imzalanan bir protokol kapsamında bu yayınlar Telekomünikasyon Kurumunca izlenir ve değerlendirilmek üzere Üst Kurula iletilir.

EK MADDE 4. – (Ek: 15/05/2002-4756/17) Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun yayın lisansı verdiği bir kuruluş bu lisansı, yayın istasyonlarını ve şebekelerini, Üst Kurulun izniyle bir üçüncü kuruluşa devredebilir.

Yayın izni talebinde bulunan kuruluşların yerine getirmeleri gereken teknik ve malî yeterlilik şartları, devir şartları ile diğer ön şartlar, Üst Kurul tarafından yönetmeliklerle tespit edilir.

EK MADDE 5. – (Ek: 15/05/2002-4756/17) Bu Kanunda geçen "Telsiz Genel Müdürlüğü" ibaresi "Telekomünikasyon Kurumu" olarak değiştirilmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

GEÇİCİ HÜKÜMLER

GEÇİCİ MADDE 1.- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilir.

Bu seçim için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanında temsil edilen siyasi partilerden, adaylarını 6 ncı maddeye uygun olarak, yedi gün içinde bildirmeleri istenir.

GEÇİCİ MADDE 2.- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin yenilenmesine ilişkin 6 ncı maddenin 7 nci fıkrası hükmünün uygulanmasını sağlamak amacıyla, bunların seçiminden iki yıl sonra yapılacak seçimlerde yenilenecek olanları tespit etmek üzere, bu seçimden iki ay önce ad çekmeye başvurulur; dört yıl sonra yapılacak seçimle yenilenecek olan üyelerin tespiti için, aynı esasa uyularak adçekilir; ancak ikinci yıl sonunda seçilmiş olan üyeler bu ad çekmeye girmez.

GEÇİCİ MADDE 3.- Görevi sona eren Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun teşkilat ve kadroları Üst Kurula devredilmiştir. Bu Yüksek Kurula tahsisli taşınmaz mallar ile araç ve gereçler ve kasasındaki nakit ile alacak ve borçları herhangi bir işleme gerek olmaksızın Üst Kurula devredilir.

GEÇİCİ MADDE 4.- Üst Kurulun harcamaları, mali kaynakları 12 nci maddeye göre oluşuncaya kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1994 yılı bütçesinden karışlanır.

Bu amaçla yapılacak harcamalar için mevcut veya yeniden açılacak tertiplere yeteri kadar ödenek aktarmayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının talebi üzerine Maliye Bakanlığı yerine getirir.

GEÇİCİ MADDE 5.- Üst Kurul, oluşumunu takip eden en geç dört ay içinde, öncelikle ihtiyaç duyduğu kanal ve frekans bantları planlamasını yaptırır.

GEÇİCİ MADDE 6.- Üst Kurul, kendi oluşumu ile yayın izni ve lisansı vermeye başlayacağı tarihe kadar geçecek süre zarfındaki radyo ve televizyon yayınları rejimini ayrıca ve öncelikle düzenler.

Bu süre zarfında kullanılmakta olan kanal ve frekanslar, kullananlar için herhangi bir suretle müktesep hak teşkil etmezler. Ancak, Üst Kurul yayın izni verip kendilerine kanal ve frekans bandı tahsis edilen Radyo ve Televizyonlara; yayına geçmeleri için kendilerine verilen süre sonuna kadar 29 uncu maddenin son fıkrasının son cümlesi tatbik edilmez.

GEÇİCİ MADDE 7.- Kanunda Üst Kurulun gelirleriyle alakalı 12 nci maddenin uygulanmalarıyla ilgili olarak Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca sağlanan brüt reklam gelirlerinden kesilecek pay ilk üç yıl için % 4 tür.

GEÇİCİ MADDE 8.- 11.11.1983 tarih ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda yeni düzenleme yapılıncaya kadar; Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Üst Kurulun onayı ile Yurt dışında büro açabilir bu bürolarda sürekli personel istihdam edebilir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu personeli, Başbakanlık Merkez Teşkilatında çalışan personelin aylık ücretleri dışında yararlandığı fazla çalışma ücreti ve benzeri diğer mali haklardan Genel Müdür'ün teklifi ve Üst Kurulun onayı ile aynen yararlanır. Ayrıca, Kurum'da çalıştırılan personelin kadro ünvanları, sayısı, ücretleri, kadrolara uygulanacak ek göstergeler, personele sağlanacak sosyal yardımlar, Kurum Genel Müdürü'nün teklifi üzerine Üst Kurul tarafından belirlenir.

GEÇİCİ MADDE 9.- Bu Kanunda sözü edilen yönetmelikler, Üst Kurulun oluşumunu takip eden dört ay içinde hazırlanır ve Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

GEÇİCİ MADDE 10. – (15/05/2002 – 4756 sayılı Kanunun Geçici 1. maddesi hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.) Halen görevde bulunan; Üst Kurul üyeleri, bu Kanuna göre seçilecek yeni Üst Kurul üyelerinin seçim sonucunun, TRT Genel Müdürü ise yeni Üst Kurul tarafından aday gösterilenler arasından Bakanlar Kurulunca yapılacak atama sonucunun Resmî Gazetede yayımlanması tarihlerine kadar görevlerine devam ederler.

GEÇİCİ MADDE 11. – (15/05/2002 – 4756 sayılı Kanunun Geçici 2. maddesi hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.) Bu Kanun uyarınca yürürlüğe konulması gereken yönetmelikler ile mevcut yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olan hükümlerine ilişkin değişiklikleri, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde hazırlanır ve yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler yürürlüğe konuluncaya kadar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut yönetmelik, talimat ve esasların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

İzlenme oranlarının hesaplanma şekli, tespiti ve yayınlanma esasları Üst Kurul tarafından Üst Kurul üyelerinin seçim sonucunun Resmî Gazetede yayımından itibaren üç ay içinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

GEÇİCİ MADDE 12. – (15/05/2002 – 4756 sayılı Kanunun Geçici 3. maddesi hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.) 3984 sayılı Kanuna göre Üst Kurul tarafından yaptırılan ulusal radyo ve televizyon frekans plânları, bir hafta içinde Telekomünikasyon Kurumuna devredilir. Telekomünikasyon Kurumu, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak plânları inceler, gerekirse değiştirir ve dört ay içinde Haberleşme Yüksek Kuruluna sunar. Haberleşme Yüksek Kurulu işi en geç altı ay içinde sonuca bağlar ve evrakı RTÜK'e ulaştırır.

GEÇİCİ MADDE 13.– (15/05/2002 – 4756 sayılı Kanunun Geçici 4. maddesi hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.) Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilecek beş üyesi, siyasî parti gruplarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşum formülüne göre belirlenecek kontenjan doğrultusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Bakanlar Kurulunca seçilecek üye adayları ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Başbakanlığa bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde bildirilir. Siyasî parti gruplarınca gösterilen adayların; Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca işaret oyuyla ayrı ayrı oylanmaları suretiyle seçimleri yapılır. Seçilemeyen adaylar yerine ilgili siyasî parti gruplarınca yeni adaylar bildirilir. (Ana. Mah. nin 12/06/2002 tarih ve E. 2002/97, K. 2002/9 sayılı kararı ile Y.D)

Yürürlük

MADDE 41.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 42.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK: 2.

TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KANUNU

Kanun Numarası : 2954 Kabul Tarihi : 11/11/1983 Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 14/11/1983 Sayı: 18221

BİRİNCİ KISIM Genel Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç:

Madde 1 - Bu Kanun'un amacı, radyo ve televizyon (...)(2) yayınlarının düzenlenmesine, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun ve Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

Kapsam:

Madde 2 - Bu Kanun, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga yoluyla yurt içine ve yurt dışına yapılan radyodifüzyon ve televizyon yayınları ile ilgili hususları kapsar.

Tanımlar:

Madde 3 - Bu Kanunda geçen deyimlerden:

a) Radyodifüzyon (Radyo yayını): Elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınlarını,

b) Televizyon yayını: Elektromanyetik dalgalar yoluyla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınını,

c) Elektromanyetik dalga: Boşlukta veya kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortamda ışık hızı ile yayılan, suni olarak üretilmiş elektrik ve manyetik özellikleri olan dalgayı,

d) Radyo ve televizyon verici istasyonu: Radyo ve televizyon yayını yapmak üzere donatılmış her türlü hareketli veya sabit tesisi,

e) Kablo televizyon: Televizyon yayınının kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortam üzerinden halkın alması maksadıyla abonelere ulaştırıldığı yayın türünü,

f) Kapalı devre televizyon sistemi: Televizyon yayını dışında eğitim, öğretim, güvenlik ve turizm gibi belirli amaçlar için bir bina dahilinde veya birbiri ile ilişkili binalar grubunda kullanılan kablo televizyonu,

g) Radyo alıcısı: Radyo yayınlarını almaya veya alıp kaydetmeye ve dinletmeye yarayan cihazları,

h) Televizyon alıcısı: Televizyon yayınlarını almaya ve seyrettirmeye yara- yan cihazları,

i) Video: Televizyon yayınlarını alıp, kaydetmeye ve bir ekran vasıtasıyla seyretmeye yarayan cihazları,

j) (Değişik: 4/12/1984 - 3093/9 md.) Birleşik cihaz: Radyo ve Televizyon alıcısını veya televizyon alıcısını ve videoyu veya radyo, televizyon alıcısı ve videoyu ihtiva eden cihazlar ile müzik setleri ve benzerlerini.

İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM Temel İlkeler ve Yayın Esasları

Temel ilkeler:

Madde 4 - Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, işletilmesi, idareleri ve yayınlarının düzenlenmesine ilişkin temel ilkeler şunlardır:

a) Radyo ve televizyon ((Değişik: 12/1/1989 – 3517 sy. K.) yayınlarının düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması, Devletin tekelindedir. Bu tekel, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından kullanılır. Ancak, bu Kanunda belirtilen esaslara uygun yayın yapmak şartıyla polis ve meteoroloji teşkilatlarının devamlı ikaz ve duyuru maksadıyla radyo istasyonu kurmaları, sürekli ve kesintili radyo yayını yapmaları Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun iznine tabidir.

b) Radyo ve televizyon yayınlarının dinleyici ve izleyiciye seçme hakkı tanıyacak şekilde birden fazla kanaldan ve bütün yurt sathına yapılması esastır.

c) (Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 Md.)

d) Kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerçek ve özel hukuk tüzelkişilerinin kapalı devre televizyon sistemi kurmaları ve işletmeleri Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun iznine tabidir.

e) Yurt içine yapılan radyo ve televizyon yayınları ile kapalı devre televizyon yayınlarının bu Kanunda belirtilen esaslara uygunluğu, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından gözetilir, denetlenir ve değerlendirilir.

f) Her türlü radyo ve televizyon yayını için frekans planlama, tahsis ve tescil işlemleri 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Yayın esasları:

Madde 5 - Genel yayın esasları şunlardır:

a) Anayasa'nın sözüne ve ruhuna bağlı olmak; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliği, Cumhuriyeti, kamu düzenini, genel asayişi, kamu yararını korumak ve kollamak,

b) Atatürk ilke ve inkılaplarını kökleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflere ulaşmayı gerçekleştirmek,

c) Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin gereklerine uymak,

d) Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yahut Devleti ve Devlet otoritesini ortadan kaldırmak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propagandasına yer vermemek,

e) Genel ahlakın gereklerini, milli gelenekleri ve manevi değerleri gözetmek,

f) Türk milli eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak,

g) Kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanmak,

h) Toplumun beden ve ruh sağlığına zarar verecek hususlara yer vermemek,

i) Karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa, dehşet, saldırganlık gibi olumsuz duygular uyandırmak ve telkin etmek amacına yönelik yayın yapmamak,

j) Kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olmak ve dürüstlük anlayışına bağlı kalmak,

k) Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleri ile çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı olmak,

l) Haberler ile yorumları ayırmak ve yorumların kaynaklarını açıklamak,

m) Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç veya düşüncenin menfaatlerine alet olmamak.

İKİNCİ KISIM Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu

Madde 6-7 - (Mülga: 13/4/1994 - 3984/36 md.)

ÜÇÜNCÜ KISIM Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM Kuruluş ve Görevler

Kuruluş:

Madde 8 - Tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu kurulmuştur. Kısa adı TRT'dir. Merkezi Ankara'dadır. Bu Kanundaki özel hükümler ile düzenlenen hususlar dışında kalan konularda Kurum hakkında kamu iktisadi kuruluşlarına uygulanan genel hükümler uygulanır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Hükümet ile ilişkilerini Başbakan aracılığıyla yürütür.

Görevler:

Madde 9 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun görevleri şunlardır:

f) (Değişik: 12/1/1989 - 3517/6 md.; İptal: Ana. Mah.nin 18/5/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla.)

g) Radyo ve televizyon yayınları için haber toplama ve program yayın ve yapımı maksatlarıyla gerekli birimleri oluşturmak,

h) Bu Kanun çerçevesinde, milletlerarası radyo ve televizyon kuruluşları ve yabancı radyo ve televizyon kurumları ile ilişkileri düzenlemek, yürütmek ve Başbakanlığın onayını alarak gerektiğinde anlaşma, sözleşme ve protokoller imza etmek,

i) (...)(1) Tesislerde kullanılacak alet ve cihazlar ile ilgili araştırmalar yapmak veya yaptırmak, bunların onarım ve bakımlarını yapmak veya yaptırmak ve gerekli hallerde işletme için zorunlu olan alet ve cihazları imal etmek veya ettirmek, (1) Bu bendin başındaki "İstasyon ve", ibaresi 12/1/1989 tarih ve 3517 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmış daha sonra mezkür madde Anayasa Mahkemesi'nin 18/5/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

j) Yurt içine yapılacak; haber, kültür, bilim, sanat, eğlence ve benzeri türlerde eğitici, aydınlatıcı ve eğlendirici nitelikte her türlü yayınlarla 1. Atatürk ilke ve inkılaplarının kökleşmesine, Türkiye Cumhuriyetinin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine, 2. Devletin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı ve Atatürk Milliyetçiliğine dayanan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerinin korunmasına ve güçlendirilmesine, 3. Milli eğitim ve milli kültürün geliştirilmesine, 4. Devletin milli güvenlik siyasetinin, milli ve ekonomik menfaatlerinin korunmasına, 5. Kamuoyunun Anayasa ilkeleri doğrultusunda serbestçe ve sağlıklı bir şekilde oluşmasına, Yardımcı olmak.

k) Yurt dışına yapılacak yayınlarla: 1. Devletin her alanda tanıtılmasına, 2. Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine, Yardımcı olmak.

İKİNCİ BÖLÜM Organların Teşkili ve Görevler

Organlar:

Madde 10 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun organları şunlardır: a) Yönetim Kurulu, b) Genel Müdürlük, c) Koordinasyon Kurulu.

Yönetim Kurulu:

Madde 11 - Kurumun en yüksek karar ve yönetim organı olan Yönetim Kurulu; elektronik, kitle iletişimi, hukuk, işletme veya ekonomi, sosyal bilim dalları ile sanat ve kültür alanında temayüz etmiş kişiler arasından seçilen ve atanan altı üye ile Genel Müdürden oluşur. Yönetim Kurulu üyeleri; Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından teklif edilen oniki aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Genel Müdür Yönetim Kurulu'nun başkanıdır. Yönetim Kurulu ilk toplantısında bir başkan yardımcısı seçer. Yönetim Kurulu üyeliği dört yıldır. Süresi biten üyeler ile herhangi bir sebeple Yönetim Kurulundan ayrılanların yerine yeniden atama yapılır. Süreleri sona eren üyelerin yeniden atanmaları mümkündür. Herhangi bir sebeple üyeliğin normal süreden önce sona ermesi halinde eski üyenin

kalan süresini tamamlamak üzere aynı usulle yenisi atanır. Bir yıl içinde mazeretsiz iki toplantıya katılmayanların üyeliği kendiliğinden sona erer. Yönetim Kurulu en az beş üyenin katılmasıyla toplanır ve kararlarını en az dört üyenin oyu ile alır. Çekimser oy kullanılamaz. Yönetim Kurulu en az onbeş günde bir defa toplanır. Yönetim Kurulu'nun çalışma esasları bir yönetmelikle düzenlenir. Yönetim Kurulu üyeleri, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun görev ve yetkilerine giren konularda doğrudan doğruya veya dolayısıyla taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamaz, siyasi partilere üye olamazlar. Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücretler, Bakanlar Kurulu kararnamesi ile tespit edilir.

Görevler:

Madde 12 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Yönetim Kurulu'nun görevleri şunlardır:

a) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun program, yayın, teknik, personel, idari, mali ve her türlü hizmetlerine dair temel ilkeleri ve hedefleri tespit etmek ve bunlarla ilgili kararları almak,

b) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun bütçesini, bilançosunu, kadrosunu karara bağlamak,

c) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilat değişikliklerine ait Genel Müdürün tekliflerini inceleyerek, uygun görülenleri Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun onayına sunmak.

d) Genel Müdürlükçe hazırlanacak yönetmelik tasarıları hakkında karar vermek,

e) Yıllık genel yayın planını karara bağlamak,

f) Alınan kararların uygulanışını Yönetim Kurulu toplantılarında, Yönetim Kurulu Başkanının vereceği bilgilerle takip ve kontrol etmek,

g) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun hizmetlerinin geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri almak,

h) (Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 md.)

i) Genel Müdürlükçe gerekli görülecek konularda kararlar almak,

j) Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunca hazırlanan yayın değerlendirme raporları ile Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunca hazırlanan yıllık ve ara raporları inceleyerek düzeltici ve geliştirici tedbirleri almak,

k) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ile ilgili ve başka mercie bırakılmamış konularda karar almak,

l) Bu Kanunda belirtilen başkaca görevleri yerine getirmek.

Kurum Genel Müdürlüğü:

Madde 13 - (Değişik birinci fıkra: 5/12/1990 - 3687/1 md.) Genel Müdür, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından teklif edilen üç aday arasından Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır ve kendisine Başbakanlık Müsteşarının almakta olduğu aylık veya sözleşme ücreti (ikramiye dahil) ödenir. Aylık ödemelerinde ek gösterge, kıdem ve taban aylıkları ile sosyal yardım, zam ve tazminatlar esas alınır. Genel Müdürün görev süresi dört yıldır. Süre sonunda yeniden atanabilir. Genel Müdür, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı, Devlet memuru olma niteliğini yitirdiği, ağır hizmet kusuru işlediği veya tarafsızlığın ihlal edildiği hallerde, bu hallerin gerekçeli olarak belirtilmesi suretiyle ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile görevden alınır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Genel Müdür tarafından temsil olunur ve yönetilir.

Genel Müdür ve Genel Müdür yardımcılarında aranacak şartlar ve nitelikler şunlardır:

a) Yükseköğretim mezunu olmak, b) En az kırk yaşında olmak, c) Devlet memuriyetinde veya temayüz ettiği ihtisas dalında onbeş yıllık mesleki tecrübeye sahip olmak, d) Atanmadan önceki son üç yıl içerisinde herhangi bir siyasi partiye üye veya herhangi bir siyasi partiden aday olmamak, e) Devlet memuru olmak için aranan şartlara sahip olmak. Genel Müdür yardımcılarından birinin elektronik yüksek mühendisi olması şarttır. Genel Müdürün raporlu, izinli, yurt dışında geçici görevli olması gibi sebeplerle geçici süre ile görevde bulunmaması; istifası, ölümü, görevden alınması gibi sebeplerle sürekli olarak görevinden ayrılması hallerinde, atanmasındaki usule göre atama yapılıncaya kadar, Genel Müdüre, yardımcılarından bu hizmette en kıdemlisi kıdemde eşitlik halinde ise en yaşlısı vekalet eder.

Koordinasyon Kurulu:

Madde 14 - Koordinasyon Kurulu, Genel Müdür, Genel Müdür yardımcıları, Başhukuk Müşaviri, Genel Sekreter, Personel Dairesi Başkanı ve Eğitim Dairesi Başkanından teşekkül eder. Koordinasyon Kurulu'nun görevleri, Kurum hizmetlerinin yürütülmesi ve geliştirilmesi, üniteler arasında işbirliğinin sağlanması ve hizmetle ilgili görüş ve uygulama farklılıklarının giderilmesi ile ilgili önerilerde bulunmak; yıllık bütçe tasarılarını, yıllık genel yayın planını, uzun vadeli ve yıllık yatırım planlarını incelemek ve Yönetim Kuruluna görüş bildirmek, Kurum ile il-

gili kanun ve yönetmelik tasarılarını incelemek, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarını incelemek ve cevap hazırlamak ve Genel Müdür tarafından tespit ve talep olunacak konular hakkında görüş bildirmektir. Koordinasyon Kurulu'nun çalışma usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Danışma kurulları:

Madde 15 - Yönetim Kurulu veya Genel Müdür tarafından Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun bu Kanunda belirtilen görevleri çerçevesinde; radyo ve televizyon yayınları hakkında kamuoyunun düşünce ve dileklerini tespit etmek, ilmi veya teknik araştırmalar yaptırmak veya lüzumlu görülecek konularda özel ihtisaslarından yararlanmak maksadıyla geçici danışma kurulları teşkil edilebilir. Danışma kurullarının teşkili, mensuplarının nicelik ve nitelikleri, çalışma usul ve esasları ve mali hususlar yönetmelikle belirlenir. Milli güvenliğe ilişkin danışmanlık, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından sağlanır.

Teşkilat:

Madde 16 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü; Genel Müdür, dört Genel Müdür Yardımcısı (yayın ve program, idari, teknik, mali), Hukuk Müşavirliği, Savunma Sekreterliği, Satın Alma Komisyonu Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü, Genel Sekreterlik, İnceleme-Araştırma Kurulu Başkanlığı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı ile Yayın Planlama, Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, Müzik Dairesi Başkanlığı, Televizyon Daire- si Başkanlığı, Radyo Dairesi Başkanlığı, Haber Dairesi Başkanlığı, Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Sosyal İşler ve İç Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve İmalat Dairesi Başkanlığı, Etüt-Proje ve Tesis Dairesi Başkanlığı, Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Stüdyolar Dairesi Başkanlığı, Vericiler Dairesi Başkanlığı, Muhasebe ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı, Hasılat Dairesi Başkanlığı, Alım - İkmal Dairesi Başkanlığı ve Reklam Dairesi Başkanlığından meydana gelir. Dairelerin Genel Müdür yardımcılarına olan bağlantıları, Genel Müdürün teklifi ile Yönetim Kurulu tarafından kararlaştırılır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun taşra teşkilatı; Genel Müdürlüğe doğru- dan bağlı bölge müdürlükleri ile Ankara Radyosu Müdürlüğü ve bunlara bağlı müdürlükler ve şefliklerden oluşur. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun her seviyedeki teşkilatlanma değişikliği (lağv, tensik, yeni kuruluş), Genel Müdürün teklifi, Yönetim Kurulu'nun tasvibi ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun onayı ile yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Yayınların Düzenlenmesi

Yayın türlerinin dengelenmesi:

Madde 17 - Radyo ve Televizyon yayınları mümkün olduğu kadar çeşitli konulara yer verecek şekilde ve yayın görevlerinin yerine getirilmesi esas alınarak düzenlenir.

Hükümet bildiri ve konuşmaları:

Madde 18 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet bildirilerini, sadece Hükümeti bağlamak kaydıyla yayınlamakla yükümlüdür. Ancak, bunların Hükümet bildirisi olduğunu yayın sırasında açıklar. Hükümet bildirilerine ait metinlerin, Başbakanlıktan yazılı yayın isteği ile verilmesi ve yetkililerin imzasını taşıması şarttır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, olağanüstü haller ile sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haline inhisar etmek üzere Hükümet konuşmalarını yayınlamakla yükümlüdür. Hükümet konuşmalarına ilişkin yayın istekleri, Başbakan ve görevlendireceği bakanın imzasıyla yapılır.

Hükümet uygulamalarının tanıtılması:

Madde 19 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayın esaslarına uymak, cevap hakkı doğuracak nitelikte olmamak ve siyasi çıkar amacı taşımamak kaydıyla, mevzuat veya idari kararlarla yürürlüğe konan ve halkın katılımı ile başarıya ulaşabilecek Hükümet uygulamalarının; gerekçelerinin, yararlarının, vecibelerinin, usul ve esaslarının kamuoyuna benimsetilmesini amaçlayan tanıtıcı radyo ve televizyon programları, Hükümet tarafından Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu dışında hazırlanır ve Kurum tarafından "haber bültenleri dışında" yayınlanır ve bu yayının Hükümet uygulamasının tanıtılması olduğu yayın sırasında belirtilir. Bu yayınların yayın süreleri ayda otuz dakikayı geçemez. Hükümet bu süreyi bir defada veya bir aydaki toplamı otuz dakikayı aşmamak üzere birkaç defada kullanabilir. Kullanılmayan süreler müteakip ay sürelerine eklenemez.

Hükümet ve siyasi parti açıklamalarının ve faaliyetlerinin yayınlanması:

Madde 20 - Bu Kanunda belirtilen yayın esaslarına uymak ve diğer siyasi partilere cevap hakkı doğuracak bir unsur taşımamak kaydıyla; Hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin açıklama ve faaliyetlerinin yayınlanması, bunların haber değeri ve niteliği taşıması şartına bağlıdır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Hükümet veya bir siyasi parti açıklama ve faaliyet-

lerini yayınladıktan sonra bunu dengelemek maksadıyla hemen ardından veya aynı bülten içerisinde karşı görüşleri almak için çaba harcamak ve yayınlamak zorunda değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ilgili yayınlar:

Madde 21 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul çalışmalarını radyodan dengeli ve tarafsız bir biçimde özetleyen ya- yın yapar. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul toplantılarından (açılış, andiçme töreni gibi) canlı yayınlar yapabilir. Kurum, bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü sınırlamalarına tabidir.

Seçimlerde siyasi partilerin yayınları:

Madde 22 - (Değişik : 28/12/1993 - 3959/19 md.) Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimleri ile mahalli idarelerin genel seçimleri sırasında radyo ve televizyonlardan faydalanmaları,seçim propagandası yapmaları ve yükümlülükleri ile bu faydalanmanın esas,şekil ve şartları 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı,10.6.1983 tarihli ve 2839 sayılı ve 18.1.1984 tarih ve 2972 sayılı kanunlarda yer alan hükümlere tabidir.

Milli güvenlik açısından yayınların menedilmesi:

Madde 23 - Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkca gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayını menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallere men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durumda men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şart- tır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların menedilmesi halinde, men kararı ilgililere, Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmidört saat içinde bildirilir. 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 52 ila 55 inci maddeleri uyarınca siyasi partiler adına yapılan konuşmalar hakkında birinci fıkra hükümleri uygulanmaz. Birinci fıkrada söz konusu men kararları aleyhine Danıştayda açılacak iptal davalarında tebligat, müracaat tarihinden başlayarak kırksekiz saat içinde yapılır. Cevap ve cevaba cevap süreleri onar gündür. Bu sürelerin tamamlanmasından sonra onbeş gün içinde karar verilir.

Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlar:

Madde 24 - Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda uygulanacak esaslar, Dışişleri Bakanlığınca tespit edilerek Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna bildirilir. Dış ilişkiler ile ilgili yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği hususunda Dışişleri Bakanlığının görüşü gözönünde tutulur.

Öğretim ve eğitim yayınları:

Madde 25 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, yayın esaslarına ve teknik standartlarına uygun olmak şartıyla, sürekli, yaygın ve merkezi açık öğretim yapmaya kanunla yetkili kılınan yükseköğretim kuruluşlarınca hazırlanan radyo ve televizyon programlarını yayınlar. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, örgün eğitimle ilgili yayınları Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenler. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu yaygın eğitime yönelik program planlamalarında ilgili bakanlıkların görüşlerini alır. Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen programlara ait yayın hizmet giderleri karşılığı Kurumca hesaplanır ve bu meblağın Kuruma ödenebilmesi için ilgililer bütçelerine gerekli ödeneği koyarlar. Hizmet karşılığı ödenecek meblağın yarısı yayından önce, diğer yarısı yayın sonrası Kuruma ödenir.

Reklam yayınları:

Madde 26 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, görev ve yayın esaslarına uymak kaydıyla gerçek kişiler, kurumlar ve özel hukuk tüzelkişilerince de hazırlanan programlı veya programsız reklam kuşaklarını radyo ve televizyondan yayınlayabilir. Reklam yayınlarında; halkı aldatıcı, yanıltıcı, haksız rekabete veya karşılıklı cevaplamaya yol açıcı, diğer ürün veya nitelikleri kötüleyici, herhangi bir ürünün israfını telkin veya ima edici ve genel olarak memleketin ekonomik durumuna zarar verici hususlara yer verilmez, siyasi propoganda yapılamaz. (28/12/1993 tarih ve 3959 sayılı Kanun'un Geçici 1 inci maddesi uyarınca,bu madde hükmü sadece ilk genel yerel seçimlerde uygulanır.) Reklam yayınları ile ilgili esaslar, birinci ve ikinci fıkralarda belirtilen genel esaslar gözönüne alınarak bir yönetmelikle düzenlenir.

Düzeltme ve cevap hakkı:

Madde 27 - Yayınlarda bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunulması veya kendisi ile ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde; a) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayınlamakla yükümlüdür. b) Bu düzeltme ve cevap metninde, yayının niteliğinin yukarıdaki fıkra kap- samına girdiği, yayında kendisine gerçeğe aykırı olarak bir husus atfedildiği veyahut şeref ve haysiyetine dokunulduğu veya gerçeğin ne olduğu kısaca açıklanır. Cevap ve düzeltme metni, cevap ve düzeltmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz. c) Düzeltme ve cevap metninin bu Kanun hükümlerine uygun olmaması veya suç niteliğindeki ifadeler taşıması veyahut yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olması halinde, Genel Müdürlük bu talebi reddettiğini, yayınlamakla yükümlü olduğu üç günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgilisine bildirir. d) İlgili, bu red

kararına karşı, iki gün içinde Ankara Sulh Ceza Hakimliği nezdinde itiraz edebilir. Hak sahibi, itirazını, Ankara Sulh Ceza Hakimliğine gönderilmek üzere bulunduğu yer mahkemesine de verebilir. e) Ankara Sulh Ceza Hakimi, engeç iki gün içinde düzeltme ve cevap metnini; suç niteliği olup olmadığı, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığı, bu maddede yazılı şartlara uygun olup olmadığı, yeni bir düzeltme ve cevap hakkı doğurur nitelikte olup olmadığı ve süresi içinde Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna gönderilip gönderilmediği yönlerinden inceleyerek karar verir. Hakim cevap veya düzeltme metninin aynen yayınlanmasına karar verebileceği gibi uygun göreceği değişiklikleri bizzat yaptıktan sonra yayınlanmasına da karar verebilir. Bu kararın birer örneği taraflara gönderilir. f) Taraflar, bu karara, kendilerine tebliğinden başlayarak iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Hakimliği nezdinde itiraz edebilirler. Bu itiraz ve karar hususlarında yukardaki (d) ve (e) bentleri hükümleri aynen uygulanır. g) Asliye Ceza Hakiminin verdiği karar kesindir. Bu kararın Genel Müdürlüğe tebliğinden itibaren en geç iki gün içinde cevap ve düzeltmenin yayınlanması zorunludur. h) Düzeltme ve cevap hakkını kullanmadan ölen kimsenin bu hakkını mirasçıları birlikte veya bunlardan yalnız ilk başvuranı kullanabilir. i) Bu madde uyarınca ilgililere yapılacak tebligatlarda 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır. Özel hukuk tüzelkişilerince gönderilecek düzeltme ve cevap metinleri hakkında da bu madde hükümleri uygulanır. Bu Kanun'un 19 uncu maddesi uyarınca yapılan yayınlar nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan fakat Hükümete dahil olmayan siyasi partiler, düzeltme ve cevap hakkı taleplerini yayın tarihinden başlayarak üç gün içinde Ankara Sulh Ceza Hakimliği nezdinde yaparlar. Bu talepler hakkında bu maddenin (d), (e) ve (f) bentleri hükümleri uygulanır. Siyasi partilerin radyo ve televizyondan özel kanunları uyarınca yapacakları seçim propaganda konuşmaları ile bu Kanun'un 18 inci maddesi uyarınca yayınlanan Hükümet bildirisi veya konuşmaları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.

Sorumluluk:

Madde 28 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludur. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun, kendilerine tevdi edilen metni ay- nen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolunda özel olarak görevlendirilmiş olmamak şartıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulmazlar. Bu Kanun'un 18, 23 ve 27 nci maddeleri uyarınca yapılan ve bu özelliği anonsla belirten yayınlar ile tespitlerden faydalanmaksızın Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu istasyonları dışındaki bir radyo ve televizyon kuruluşundan naklen yapılan yayınlardan, Türkiye Radyo -

Televizyon Kurumu personeli sorumlu değildir. Kişiler, kurum ve kuruluşlar yayınlar nedeniyle uğradıkları zararlardan ötürü, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personeli aleyhine değil, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu aleyhine dava açarlar. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır. Kişiler, kurum ve kuruluşlarca yayın yoluyla suç işlendiği iddia edilerek Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personeli hakkında açılan ceza davalarında, personel, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu avukatlarınca savunulabilir. Bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı yayının yapıldığı tarihten başlayarak altmış gün içinde açılmayan davalar dinlenmez.

Metin ve tespitlerin saklanması:

Madde 29 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayınlarında kullanılan yazılı metinler ve metni bulunmayan radyo ve televizyon yayınlarına ait tespitler yayın tarihinden başlayarak yetmişbeş gün süre ile saklanır. Tespitlerden faydalanmaksızın yapılan naklen yayınlar ile müzik yayınları yukarıdaki fıkra hükmünün dışındadır. Yayının, herhangi bir şekilde yasama, yürütme ve yargı organlarınca soruşturma, kovuşturma ve araştırma konusu olması halinde bu işlemlerin sonuçlandığının Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna yazılı olarak bildirilmesine kadar yayın tespitlerinin ve metinlerinin saklanması zorunludur.

Yayınlanmayan haberler:

Madde 30 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun Devletin güvenliği ile ilgili, elde ettiği ancak, yayınlayamadığı haberler, sadece Başbakanın tayin edeceği ilgili yürütme unsuruna bildirilir. Bu husus bir protokol ile düzenlenir.

Yayınların denetimi:

Madde 31 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yayınlayacağı programların son denetimi, Genel Müdür adına ve Genel Müdüre doğrudan bağlı Yayın Denetleme Kurulu Başkanlığı tarafından yapılır. Bu denetimin usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir. Radyo ve televizyon yayınları, yayından önce ayrıca Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu dışından hiç bir kişi veya kuruluş tarafından denetlenemez. Ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili yayınlar hakkında Genelkurmay Başkanlığının olumlu görüşü alınır. Türkiye Radyo- Televizyon Kurumunun uzun metrajlı konulu sinema filmleri hariç, yurt dışından getireceği her çeşit televizyon filmleri hakkında 23 Eylül 1977 tarihli ve 16063 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük" hükümleri ile ek ve değişiklikleri uygulanmaz.

Kurum programlarının korunması:

Madde 32 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu yayınları, Kurumun yazılı izni alınmadan telli veya telsiz olarak tekrar yayınlanamaz, ücretli veya ücretsiz olarak tedavüle çıkarılmak üzere bütünü veya bir kısmı tespit olunamaz, çoğaltılamaz ve girişi ücrete tabi yerlerde halka gösterilemez. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun birinci fıkra hükmüne aykırı davranışlara karşı maddi ve manevi tazminat davası açma hakkı mevcut olduğu gibi, Kurum, Fikir ve Sanat Eserleri Kanun'unda öngörülen hukuki ve cezai korumadan da yararlanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Mali Hükümler

Sermaye:

Madde 33 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun nominal sermayesi 20 000 000 000 TL. dir. Bu Sermaye Yönetim Kurulu'nun teklifi, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun tasvibi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile artırılabilir. Sermayenin kaynakları şunlardır: a) Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte ödenmiş sermaye, b) Genel bütçeden, sermayeye mahsuben yapılacak ödemeler, c) Yıllık karlardan, bu Kanun'un 34 üncü maddesi ve diğer kanunlar uyarınca ayırımlar yapıldıktan sonra kalacak bakiyeler.

Karın dağıtımı ve yedek akçe:

Madde 34 - Yıllık bilanço, kar ve zarar hesaplarının Yönetim Kurulunca onaylanmasını müteakip; a) Yıllık karın % 10'u ödenmiş sermayenin % 25'ine kadar kanuni yedek akçe olarak, % 10'u da nominal sermayenin % 10'una kadar olağanüstü yedek akçe olarak ayrılır. b) Mevzuat gereğince ödenecek vergi, fon ve aidatlar düşüldükten sonra kalan kar özel yedek akçe hesabına naklonulur. Zararlar; öncelikle özel yedek akçeden karşılanır. Özel yedek akçenin yetmemesi halinde, bu zararlar sırasıyla olağan- üstü yedek akçeden ve kanuni yedek akçeden karşılanır.

Gelirler:

Madde 35 - (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)

Bütçenin hazırlanması ve finansman açığı:

Madde 36 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yıllık bütçesi ile yatırım ve finansman programları Yönetim Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe konu-

lur. Ancak, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yıllık yatırım ve finansman programı konusunda, Yönetim Kurulu kararından önce, Devlet Planlama Teşkilatı ile Maliye Bakanlığının vizesinin alınması gereklidir. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yıllık finansman programında tespit olunan açık, genel bütçeden karşılanır.

Ortaklık kurulması:

Madde 37 - Yönetim Kurulu, Kurumun amaçlarına uygun olmak şartıyla ve Bakanlar Kurulu kararnamesi ile gösterilecek esaslar içerisinde, yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişilerle, özel hukuk hükümlerine tabi mahdut mesuliyeti ortaklıklar kurabilir.

Madde 38 - 43 - (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)

İndirimli posta, telgraf ve telefon tarifeleri:

Madde 44 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun; haber, radyo ve televizyon hizmetlerinde kullandığı telefonlarına, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünce basına uygulanan indirimli tarife veya indirim nispetleri uygulanır. Kurumun, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünden kiraladığı radyo ve televizyon programlarının nakledildiği resim ve ses kanallarının ve hizmet gereği geçici veya sürekli olarak kiraladığı telefon ve teleks devrelerinin, milli sınırlar dahilinde kalan kısımları için, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü tarifesinde bulunanlara bu tarife üzerinden, bulunma- yanlara milletlerarası tarifeler üzerinden yüzde altmış indirim uygulanır.

Devlet Yatırım Bankası kredileri:

Madde 45 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, yatırımlarının finansmanında Devlet Yatırım Bankası kredilerinden faydalanır.

İndirimli tarife:

Madde 46 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna indirimli tarife uygulayan Devlet daire ve kuruluşları, kamu tüzelkişileri ve kamu iktisadi teşebbüslerine ilan ve reklam işlerinde indirimli tarife, Yönetim Kurulu kararıyla uygulanabilir.

Tedarik işleri:

Madde 47 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun alım, satım, hizmet, yapım ve taşıma işleri ile bu hususlara ilişkin ihale işlemleri bir yönetmelik ile düzenlenir.

Muafiyetler:

Madde 48 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun ihtiyacı için yurt dışından getirilecek radyo ve televizyon vericileri, stüdyo cihazları, işletme malzemesi ve yedekleri ile yayınlarda kullanılan alet ve edevat, program yüklü film ve bantları; damga resmi dahil, gümrük vergi ve resimleri, belediye hissesi ve harçlarından muaftır. Kurumun iktisap ettiği ve edeceği radyo ve televizyon verici ve aktarıcı binaları emlak vergisi ve tapu harçlarından muaftır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: Personele İlişkin Hükümler

İstihdam şekilleri:

Madde 49 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun hizmetleri; memurlar, işçi sayılmayan sözleşmeli personel ve geçici personel eliyle gördürülür.

Personelin özlük hakları:

Madde 50 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personeli aşağıda düzenlenen hükümler dışında kamu iktisadi kuruluşlarının personel rejimine tabidir. a) Kurumun haber ve program hizmetlerini doğrudan doğruya yapan ve yürütenlerden yükseköğrenim yapmış olanlar 8 inci derecenin ilk kademesinden işe başlarlar, 1 inci derecenin son kademesine kadar yükselebilirler. Yükseköğrenim yapmamış olanlar 10 uncu derecenin ilk kademesinden işe başlarlar, 3 üncü dere- cenin son kademesine kadar yükselebilirler. Ancak, bu fıkra hükümlerine göre belirlenen giriş ve yükselebilme dereceleri, 657 sayılı Kanun'un 36 ncı maddesinde belirlenen derecelerden aşağı olamaz. b) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunda çalışan personele ödenecek mahrumiyet zammı, 657 sayılı Kanuna tabi memurlar için tespit edilecek miktar ve şartlara uygun olmak kaydıyla Yönetim Kurulu tarafından bir yönetmelikle tespit edilir. c) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun haber ve program hizmetlerinin yürütülmesinde Kurum dışından görevlendirileceklere başka iş ve hizmet yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz. Kurum Yönetim Kurulunca tespit edilecek sayıdaki yabancı dil yayınları mü- tercim spikerlerine 657 sayılı Kanun'un 59 uncu ve müteakip maddelerindeki istisnai memuriyetlere ilişkin hükümler uygulanır. d) Kurum personeline hizmetin bütünlüğü ve ifa edilen görevin özelliği dikkate alınarak, en yüksek Devlet memuru aylığını (Ek gösterge dahil) geçmemek üzere, Kurum Yönetim Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit olunan oran veya miktarlarda tazminat ödenir. Kurum personeline bu tazminat dışında, 657 sayılı Kanun'un "Zam ve tazminatlar başlıklı değişik ek maddesinde öngörülen zam ve tazminatlar ödenmez. e) (a) bendine giren görevler-

de bulunduktan sonra, öğrenim durumu itibariyle hizmete giriş derece ve kademesi bu fıkrada belirtilen giriş derece ve kademe- sinden daha aşağı olan sınıflardan birine geçenlerin, ilk ilerleme ve yükselmeleri için kanuni bekleme sürelerine kazandıkları süre kadar ilave edilir. f) 657 sayılı Kanun'un değişik 43 üncü maddesinin (B) fıkrası hükümleri Kurum personeli hakkında da uygulanır. Ancak, anılan fıkranın (j) bendi hükümleri saklı kalmak üzere, Genel İdare Hizmetleri sınıfına dahil kadrolara uygulanacak ek göstergeler, bu memuriyetlerin niteliği ve yönetim sorumluluğu gözönünde bulundurularak ve diğer kamu kuruluşlarındaki emsallerini geçmemek şartı ile, Kurumun Yönetim Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit olunur. g) (Değişik: 13/4/1988 - KHK - 322/1. md.) Kurumda kadro karşılığı sözleşmeli personel çalıştırılabilir. Bunların kadro unvanları, sayısı, ücretlerinin ta- ban ve tavanı ile diğer hususlar, Yönetim Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir. (Değişik: 12/4/1990 - KHK - 420/3 md.) Ayrıca, özel bilgi ve ihtisasından yararlanmak üzere en çok on Genel Müdür Müşaviri ile kadro karşılığı sözleşmeli çalışanlar dışında kalanlar da sözleşmeli olarak çalıştırılabilirler. Bunların sözleşme esasları, sağlanan sosyal yardımlar ile görev, yetki ve sorumlulukları yönetmelikte gösterilir. Bu personele birinci fıkradaki esaslar çerçevesinde tesbit edilecek ücret ödenir. (Ek: 13/4/1988- KHK - 322/1.md.) Birinci ve ikinci fıkraya göre çalıştırılacaklar, istekleri halinde, T.C. Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilgilendirilirler. Bunlardan T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilenlerin; 1. Tahsil durumlarına göre giriş ve yükselebilecekleri derece ve kademeleri, (a) bendi hükümlerine göre belirlenir. 2. Kazanılmış hak aylıkları, öğrenim durumlarına göre yukarıda belirlenen giriş dereceleri esas alınmak ve yükselebilecekleri dereceyi aşmamak kaydıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanun'unun 87 nci maddesinde sayılan kurumlarda 18 yaşından sonra geçen hizmetler, hazırlık kıtası ile okul dönemi dahil yedek su- baylıkta, yedek subay öğretmenlikte, muvazzaf ve ihtiyat erlikte geçen sürelerin her yılı için bir kademe ilerlemesi ve her üç yıl için bir derece yükselmesi verilmek suretiyle değerlendirilerek tespit edilir. Ayrıca, 1 Mart 1979 tarihinde, 13 Aralık 1960 tarih ve 160 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinde sayılan kuruluşlarda görevli bulunanlara 2182 sayılı Kanun hükmüne göre bir derece ilave edilir. Bu fıkrada sayılan T.C. Emekli Sandığına tabi olarak çalışan personelin emekli keseneğine esas aylıkları ile kazanılmış hak aylıkları saklıdır. 3. Emekli kesenek ve karşılıkları; Emekli keseneğine esas aylıkları 8 ve 7 nci derecede olanlar için 100, 6 ve 5 inci derecede olanlar için 150, 4 ve 3 üncü derecede olanlar için 200, 2 nci derecede olanlar için 300 ve 1 inci derecede olanlar için 400 ek gösterge uygulanmak suretiyle hesaplanır. Ancak, daha yüksek ek göstergeli yönetici kadroları karşılık gösterilerek çalıştırılanların emeklilik keseneklerine ve karşılıklarına bu ek göstergeler esas alınır. h) Borçlar Kanunu hükümleri gereğince de sözleşmeli personel çalıştırılabilir. Bunlara (g) bendi hükümleri uygulanmaz.

İkramiye:

Madde 51 - (Değişik: 13/4/1988 - KHK - 322/2.md.) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunda görevli kadrolu veya sözleşmeli personele, yılda dört aylık ücret tutarını aşmamak üzere Genel Müdürün teklifi ve Yönetim Kurulu'nun onayı ile ikramiye verilebilir.

Fazla çalışma:

Madde 52 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personeline ücretle fazla çalışma yaptırılabilir. Fazla çalışma esasları ve süresi Devletin diğer personeli için tanınan sürenin iki katını geçmemek, saat ücreti ise Devlet memurları için tanınan miktarlara bağlı kalınmak kaydıyla yönetmelikle tespit edilir.

Personelin işe alınma, atanma, yer değiştirme, görevlendirme, görevden alınma ve terfi işlemleri:

Madde 53 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personelinin işe alınma, atanma, yer değiştirme, görevden alınma ve terfi işlemleri Kurum Genel Müdürü tarafından yapılır. Kurumun kadrolarında sanatçı olarak çalışanlar ile sanatçı niteliğinden ötürü Kurumun idareci, uzman şef ve benzeri diğer kadrolarında görevli bulunanlar ile spiker, sunucu ve teknisyenlerden oluşacak bu topluluklara; asli görevlerini aksatmamak şartıyla, yurt içinde ve yurt dışında, Kurumun müzik yayınları amaç ve politikasına uygun hizmet ve faaliyetlerde bulunmak, müziğin tanıtılıp yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla konser, festival ve benzeri sanat faaliyetlerinde Genel Müdür tarafından görev verilebilir. Bu durumda, başka iş ve hizmet yasağına ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu görevlendirmeler ikinci görev verilmesi sayılmaz. Bu konuların uygulama usul ve esasları Kurum Yönetim Kurulunca tespit edilir.

Öğretim ve eğitim:

Madde 54 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, personeline, görevleri arasına giren konularda yurt içinde ve dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas yapma imkanını sağlar, bu maksatla kurslar açar ve kendi maksatları için personel yetiştirmek üzere kendi kadrolu personeline veya, 8 Nisan 1929 tarih ve 1416 sayılı Kanun hükümlerine göre, öğrencilere burs verebilir. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun düzenlediği hizmet içi eğitimlerde ya da oluşturacağı danışma kurulları ile memur alımı maksadı dışında teşkil edilecek sınav jürilerinde ve hazırlayacağı programlarda, gerektiğinde yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanlarından ve diğer eğitim kurumlarının öğretim görevlilerinden yararlanılabilir. Kurumun sürekli kadrolarında çalışanların Kurumun asli fonksiyonları ile ilgili konularda üniversite ve yüksekokullarda öğretim üyesi veya yardımcısı olarak görev almalarına, her

derecedeki resmi öğretim kurumlarında öğretmenlik yap- malarına, esas görevlerini aksatmamak şartıyla Genel Müdürün teklifi üzerine Yönetim Kurulunca izin verilebilir. Bu görevlilerin Yönetim Kurulu kararı ile Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ortaklıklarında görevlendirilmeleri de mümkündür. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu görevlilerinin, asli görevlerinin dışında Kuruma bağlı radyo ve televizyon postalarında yapacakları yayın ile Kurum içeri- sinde verecekleri dersler için kendilerine yayın ve ders başına ödenecek ücretlerin azami haddi ile bu personelin çalışmaları ile ilgili esaslar yönetmelikle tespit edilir.

Mesken yapımı ve kiralama:

Madde 55 Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, personeline kira karşılığında lojman olarak tahsis edilmek üzere yatırım programları dahilinde mesken yaptırmaya ve satın almaya, kalkınmada öncelikli yörelerde Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine mesken kiralamaya yetkilidir.

Personel işlemleri ve personel hizmet tanımları:

Madde 56 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu personelinin işe alınmasındaki usul, şartlar, atanma, terfi, nakil, işe son verme, disiplin cezaları ve sicil ile ilgili konuları personel yönetmeliğinde düzenlenir. Kurum hizmetlerinin tanımı, bu hizmetlere atanacaklarda aranacak özel nitelikler ve atama şartları bir yönetmelik ile düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM: Çeşitli Hükümler

Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimi:

Madde 57 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu; idari, mali ve teknik konularda Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tabidir. Başbakan, Kurum ile ilgili olarak belli bir hususun incelenmesini Yüksek Denetleme Kurulundan isteyebilir. Yüksek Denetleme Kurulu'nun, "yıllık" ve "ara" raporlarında Kurumun;idari, mali ve teknik işlemler ile ilgili olarak bazı konuların teftiş ve tahkiki, temenni olunduğu takdirde, Başbakanın tensibi ile Maliye Teftiş Kurulunca yapılır. Başbakanlık gerektiğinde rapor sonuçlarını adalet mercilerine sevk eder.

Radyo ve televizyon alıcı cihazlarının imal, ithal ve montajlarında uygulanacak esaslar:

Madde 58 - **(Değişik birinci fıkra: 15/6/1987 - 3383/1 md.)** Radyo ve Televizyon alıcı cihazlarının imal ve ithalinde, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun görüşü alınmak kaydıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca müştereken hazırlanacak yönetmelikle tespit edilecek standartlara uyulması zorunludur. Bu standartlara uymayan cihazların imal ve ithaline

bu Bakanlık ve Müsteşarlıkça izin verilmez. Ancak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca onaylanmış araştırma, geliştirme faaliyetleri kapsamına giren prototip imalat ve bu imalat maksadıyla yapılacak ithalat, bu hükmün dışındadır. İthalat ve imalatçılar, ithal veya imal ettikleri cihazların tanımları için gerekli her türlü teknik nitelik ve bilgileri, kullanma açıklamalarını ve montaj şemalarını ithalat veya imalat yapıldığında, model değişikliği veya cihaz üze- rinde tadilat yapılması halinde derhal bu değişiklik veya tadilata ilişkin belgeleri, Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna bildirmekle yükümlüdürler. Radyo ve televizyon verici cihazları 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun malları:

Madde 59 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun malları ve her çeşit mevcutları Devlet malı sayılır. Kurumun (1) stüdyolar gibi yayın ile ilgili bina ve tesislerinin güvenliği ve korunması İçişleri Bakanlığının sorumluluğu altındadır. (1) Bu fıkrada geçen "verici ve", ibaresi 12/1/1989 tarih ve 3517 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmış daha sonra mezkür madde Anayasa Mahkemesi'nin 18/5/1990 tarih ve E. 1989/9, K. 1990/8 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

Kamulaştırma:

Madde 60 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun kuracağı her türlü tesisler için gerekli taşınmaz malların kamulaştırılmasında, "Kamu yararı" kararı Yönetim Kurulunca alınır. Bu kamulaştırmalarda, Devlet ihtiyaçları için yapılan kamulaştırmalarla ilgili diğer hükümler uygulanır.

Telekomünikasyon tesisleri:

Madde 61 - Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu radyo ve televizyon tesislerini birlikte çalıştırmak için bunlar arasında veya bunlarla geçici sabit veya gezici transmisyon yerleri arasında telekomünikasyon tesisleri kurmaya ve işletmeye yetkilidir. Kurum, bu tesislerin kurulmasında ve işletilmesinde 5 Nisan 1983 tarih ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabidir.

Yönetmelik:

Madde 62 - Bu Kanun'un 6 ncı maddesi gereğince hazırlanacak yönetmelik, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunca hazırlanır ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Bu Kanun gereğince hazırlanacak diğer yönetmelikler, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğünce hazırlanır, Yönetim Kurulu onayı ile ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.

Ceza hükümleri:

Madde 63 - Aşağıda belirtilen fiilleri işleyenler, bu fiilleri başka bir suçu oluştursa bile ayrıca bu madde hükümlerine göre de cezalandırılırlar:

a) (Mülga: 12/1/1989 - 3517/7 md.)

b) (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 Md.)

c) (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)

d) 58 inci maddenin birinci fıkrası hükümlerine aykırı olarak standartlara uymayan cihaz ithal veya imal edenler üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. 58 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen mecburiyetlere uymayan her türlü radyo ve televizyon alıcı cihazlarını imal ve ithal edenler iki aydan altı aya kadar hapis, yüzbin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Yürürlükten kaldırılan kanunlar ve kanun hükümleri:

Madde 64 - 24 Aralık 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Kanunu ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanun'unun ek geçici 10 uncu maddesi ve bunların ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri Kurum ve personeli hakkında uygulanmaz.

Ek Madde 1 - (1/10/1992 - 3840/1 md.) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu haber, program ve teknik hizmetlerinde (vardiye hariç) fiilen görev yapan personele 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un Değişik 31 inci maddesine göre, Başbakanlık Merkez Teşkilatında çalışan memur- lara ödenen miktar ve nispetlerde ve aynı esaslar dahilinde fazla çalışma ücreti ödenir.

BEŞİNCİ KISIM: Geçici Hükümler

Geçici Madde 1 - Bu Kanun'un yürürlüğe girmesini takip eden iki ay içerisinde, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu üyeleri atanır, sekreteryası ise, Kurulun göreve başlamasından bir ay sonra kurulur.

Geçici Madde 2 - Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun göreve başlamasını ta- kip eden bir ay içerisinde, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu yeni Yönetim Kurulu üyeleri ve Genel Müdürün atanmasıyla mevcut Yönetim Kurulu üyelerinin üyelikleri ve Genel Müdürün görevi sona erer. Geçici Madde 3 - Bu Kanun'un 6 ncı maddesi uyarınca Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu üyelerinin üçte birinin ilk defa yenilenmesi, Kurulun göreve başladığı tarihten iki yıl sonra,

ikinci defa yenilenmesi, dört yıl sonra kura usulüyle yapılır. Bu değişimde 6 ncı maddenin (a), (b), (e) bentlerindeki üyeler kendi aralarında ve ayrı ayrı, (c) ve (d) bentlerindeki üyeler birlikte mütalaa edilir.

Geçici Madde 4 - Bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra üç ay içinde; a) Ruhsatsız kullandığı cihazlara Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünden ruhsat çıkartarak ücretini ödeyenler, b) Ruhsatnamede yazılı adresi değiştirdiğini, cihazını devrettiğini veya devraldığını Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne bildirip, ruhsat üzerinde gerekli işlemi yaptıranlar, c) Cihazlarını ruhsatnamede belirtilen yer ve maksat dışında kullandığını Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne bildirip, gerekli düzeltmeyi yaptıranlar, d) Ruhsatname üzerinde cihazın renkli veya siyah-beyaz olduğuna ilişkin ayrıca özelliği belirtilmemiş olanların bu özelliğini Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne bildirip, ruhsat üzerinde işletenler, e) Mühürlenmiş olduğu halde cihazlarını kullananlardan yeniden mühürletme veya kullanma işlemlerini Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne bildirenler, Hakkında ilgili ceza hükümleri uygulanmaz.

Geçici Madde 5 - Bu Kanunda sözü edilen yönetmelikler ile disiplin ve gizli sicil yönetmelikleri, bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde hazırlanır ve yürürlüğe konulur. Yukarıdaki fıkrada belirtilen yönetmelikler yürürlüğe konuluncaya kadar bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte mevcut yönetmelik, talimat ve esasların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 6 - (Mülga: 4/12/1984 - 3093/7 md.)

Geçici Madde 7 - Bu Kanun'un 50 nci maddesinin (g) bendinde sayılan unvanlarla Kurumda sözleşmeli olarak çalışan personelden, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilmesini Kurumdan yazılı olarak talep etmeyenlerin, Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilgilendirilmelerine devam olunur. T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilenlere kıdem tazminatı ödenmez.

Geçici Madde 8 - Bu Kanuna göre yapılacak yeni düzenlemeler nedeniyle; yeni kadroları eski kadrolarından daha aşağıda olan görevlilerin eski kadrolarına ait aylık, ek gösterge, her türlü zam ve tazminat ve diğer kazanılmış hakları, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumundaki yeni görevlerinde kaldıkları sürece şahıslarına bağlı olarak saklı tutulur. Atama işlemleri tamamlanıncaya kadar personelin mali, sosyal ve her türlü özlük haklarına ilişkin eski hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 9 - Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte mevcut kadroların, yeni düzenleme yapılıncaya kadar, uygulanmasına devam olunur. Bu Kanuna göre yapılacak yeni düzenlemeler sonucunda sınıf, unvan ve derece- si değişmeyenler yeni kadrolarına atanmış sayılırlar.

Geçici Madde 10 - Bu Kanun'un 65 inci maddesinin (b) bendinin gerektirdiği hükümler yürürlüğe girinceye kadar, 24 Aralık 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu Kanun'unun, aynı konuları düzenleyen hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

ALTINCI KISIM: Son Hükümler

Yürürlük:

Madde 65 - Bu Kanun'un;

a) 4, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 ve 32 nci madde hükümleri Resmi Gazete'de yayımı tarihinde,

b) Diğer maddelerin hükümleri 1 Ocak 1984 tarihinde, Yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 66 - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK:3

AVRUPA SINIR ÖTESİ TELEVİZYON KONVANSİYONU

ÖNSÖZ

Buraya imza atan Avrupa Konseyi üye devletleri ve Avrupa Kültür Konvansiyonunun diğer Taraf devletleri,

Avrupa Konseyinin amacının üyelerinin ortak mirası olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek amacıyla üyeleri arasında daha fazla birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak;

Her insanın saygınlığının ve eşit değerinin bu ilkelerin temel unsurlarını teşkil ettiğini göz önünde bulundurarak;

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Konvansiyonunun Madde 10'unda somutlaştırılan ifade ve haber alma özgürlüğünün demokratik bir toplumun temel ilkelerinden ve bunun ilerlemesi ile her insanın gelişimi için temel şartlardan birisini teşkil ettiğini göz önünde bulundurarak;

Yayıncılık politikasının vazgeçilmez bir esasını teşkil eden bilgi ve görüşlerin serbest akışı ve yayıncıların bağımsızlığı ilkelerine olan bağlılıklarını tekrar teyit ederek;

Tüm demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında çoğulculuğu ve fırsat eşitliğini koruyan koşullarda yayıncılığın kültürün gelişimi ve fikirlerin serbest oluşumu için önemini teyit ederek;

Bilgi ve iletişim teknolojisinin devamlı gelişmesinin sınırlardan bağımsız olarak, kaynağı ne olursa olsun bilginin ifade edilme, aranma, alınma ve bildirilme hakkına daha fazla hizmet etmesi gerektiğine inanarak;

Halk için artan sayıda program hizmet seçenekleri sunarak, Avrupa'nın mirasını genişletmeye ve işitsel-görsel evrenini geliştirmeye istekli ve bu kültürel hedefi yüksek kaliteli programların yapımını ve dolaşımını artırma çabalarıyla halkın siyasi, eğitsel ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap vererek gerçekleştirmeye kararlı şekilde;

Ortak geniş düzenleme çerçevesini birleştirme gereğini kabul ederek;

1nci Avrupa Kitle İletişim Araçları Politikası Bakanlar Konferansının Karar No. 2'sini ve Bildirisini göz önünde tutarak;

Mevcut Avrupa Konseyi Tavsiyelerinin içerdiği televizyon reklamcılığı, medyada kadınlarla erkekler arasında eşitlik, televizyon ve sesli radyo için uydu kapasitesinin kullanımı ve Avrupa'da işitsel-görsel yapımların tanıtılması ilkelerini geliştirmeye istekli şekilde;

Aşağıdaki şekilde anlaşmaya varmışlardır:

BÖLÜM I

GENEL HÜKÜMLER

Madde 1: Konu ve amaç

Bu Konvansiyon iletimlerde yer alan program hizmetleri ile ilgilidir. Amaç, Taraflar arasında televizyon program hizmetlerinin sınır ötesi iletimini ve yeniden iletimini kolaylaştırmaktır.

Madde 2: Kullanılan terimler

Bu Konvansiyon amaçları için:

(a) "İletim", televizyon program hizmetlerinin genel halk tarafından alınmak üzere kodlu veya kodsuz biçimde kara vericisi, kablo veya her özellikteki uydu aracılığıyla ilk yayımı anlamına gelmektedir. Müstakil talep üzerine çalışan iletişim hizmetlerini içermemektedir;

(b) "Yeniden iletim", yayıncılar tarafından genel halk tarafından alınmak üzere iletilen tam ve değiştirilmemiş televizyon program hizmetlerinin veya bu hizmetlerin önemli kısımlarının kullanılan teknik yöntemlerden bağımsız olarak alınması ve eşzamanlı olarak iletilmesi anlamına gelmektedir.

(c) "Yayıncı", genel kamu tarafından alınacak televizyon programı hizmetlerinin düzenlenmesinde editör sorumluluğuna sahip olan ve bunları ileten veya tamamen ve değiştirilmeden bir üçüncü tarafça iletilmelerini sağlayan gerçek ya da tüzel kişi anlamına gelmektedir;

(d) "Program hizmeti", belli bir yayıncı tarafından bir önceki paragraf kapsamında sağlanan tek bir hizmet içindeki tüm unsurlar anlamına gelmektedir;

(e) "Avrupa işitsel-görsel eserleri", yapımı veya ortak yapımı Avrupa gerçek veya tüzel kişilerinin kontrolü altında olan yaratıcı eserler anlamına gelmektedir;

(f) "Reklam", bir ürün veya hizmetin satışını, satın alınmasını veya kiralanmasını artırmaya, bir ilke veya görüşü ilerletmeye veya reklamcı ya da yayıncının kendisi tarafından istenen herhangi bir diğer etkiyi yaratmaya yönelik, ödeme veya benzeri değerlendirmeler karşılığında veya kendi kendini tanıtma amacıyla yapılan her tür kamu ilanı anlamına gelmektedir;

(g) "Tele-alışveriş", gayrimenkul mülkler dahil olmak üzere mal ve hizmetlerin, hakların ve yükümlülüklerin ödeme karşılığında tedarik edilmesi için kamuya yayınlanan doğrudan teklifler anlamındadır;

(h) "Sponsorluk", yayın faaliyetleri veya işitsel-görsel eserlerin yapımı ile ilgisi olmayan gerçek veya tüzel bir kişinin ismini, ticari ismini, imajını veya faaliyetlerini tanıtmak amacıyla bir programın doğrudan veya dolaylı finansmanına katılımı anlamına gelmektedir.

Madde 3: Uygulama sahası

Bu Konvansiyon bir Tarafın kaza dairesi içinde kablo, kara vericisi veya uydu aracılığıyla kurumlar veya teknik yollarla iletilen veya yeniden iletilen ve bir veya daha fazla diğer Tarafta doğrudan veya dolaylı olarak alınabilen her tür program hizmeti için geçerli olacaktır.

Madde 4: Alma ve iletme özgürlüğü

Taraflar İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Konvansiyonunun Madde 10'una göre ifade ve haber alma özgürlüğü sağlayacaklar ve alma özgürlüğü temin edeceklerdir ve topraklarında bu Konvansiyonun şartlarına uygun program hizmetlerinin yeniden iletilmesini kısıtlamayacaklardır.

Madde 5: İleten Tarafların Görevleri

1. İleten Taraflardan her biri, kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı tarafından iletilen tüm program hizmetlerinin bu Konvansiyon şartlarına uygun olmasını temin edecektir.

2. Bu Konvansiyon amaçları için, taraflardan birisinin kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı:

- paragraf 3'e göre söz konusu Taraf içinde kurulu kabul edilen bir yayıncıdır;

- hakkında paragraf 4'ün geçerli olduğu yayıncıdır.

3. Bu Konvansiyon amaçları için, bir yayıncı aşağıdaki durumlarda buradan sonra "ileten Taraf" olarak anılacak olan bir Taraf içinde kurulu olarak kabul edilecektir:

5. Eğer paragraf 4'e göre ileten Taraf belirlenemiyorsa, Daimi Komite bu Tarafı belirlemek için bu konuyu Madde 21, paragraf 1, a fıkrasına göre değerlendirecektir;

6. Bu Konvansiyon, münhasıran bu Konvansiyona Taraf olmayan Devletlerde alınması amaçlanan ve bir veya daha fazla Tarafta kamu tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak alınmayan televizyon yayınları için geçerli olmayacaktır.

Madde 6: Bilgi sağlanması

1. Yayıncının sorumlulukları Taraflardan her birinin yetkili makamınca verilen yetki belgesinde veya bu makamla yapılan sözleşmede ya da herhangi bir diğer yasal yolla açıkça ve yeterli şekilde belirtilecektir.

2. Yayıncı ile ilgili bilgiler talep üzerine, ileten Tarafın yetkili makamınca sağlanacaktır. Bu bilgiler en az yayıncının adını veya unvanını, merkezini ve statüsünü, yasal temsilcisinin adını, sermaye yapısını ve yayıncının sağlamakta olduğu veya sağlamak istediği program hizmetinin özelliğini, amacını ve finansman biçimini içerecektir.

BÖLÜM II

PROGRAMLAMA KONULARI

Madde 7: Yayıncının sorumlulukları

1. Tüm program hizmeti unsurları, sunuş ve içerik açısından, insan değerine ve başkalarının temel haklarına saygılı olacaktır.

Özellikle:

(a) açık saçık olmayacak ve bilhassa pornografi içermeyecektir;

(b) şiddete uygunsuz şekilde önem vermeyecek ve ırksal nefreti kışkırtma eğiliminde olmayacaktır.

2. Çocukların ve ergenlerin fiziki, zihinsel veya ahlaki gelişimine zarar verebilecek tüm program hizmeti unsurları, iletim ve alınma zamanı dolayısıyla onlar tarafından izlenebilecekleri zamanlara programlanmayacaktır.

3. Yayıncı, haberlerin gerçekleri ve olayları tarafsızca sunmasını ve fikirlerin serbest oluşumunu teşvik etmesini temin edecektir.

Madde 8: Cevap hakkı

1. Her bir ileten Taraf, milliyet veya ikametgahtan bağımsız olarak her gerçek veya tüzel kişinin Madde 5 kapsamında kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı tarafından iletilen programlarla ilgili olarak bir cevap hakkını kullanma veya diğer benzeri yasal veya idari yollara başvurma fırsatına sahip olmasını temin edecektir. Özellikle, cevap hakkının kullanımının zamanlamasının ve diğer düzenlemelerinin bu hak etkin şekilde kullanılabilecek şekilde olmasını temin edecektir. Bu hakkın veya diğer benzeri yasal veya idari yolların etkili kullanımı hem zamanlama hem de usul açısından temin edilecektir.

2. Bu amaçla, program hizmetinin veya bu program hizmetinden sorumlu olan yayıncının adı program hizmetinin içinde uygun yolla düzenli aralıklarla belirtilecektir.

Madde 9: Kamunun bilgilere erişimi

Taraflardan her biri, kamunun haber alma hakkının bir yayıncının kaza dairesi içinde bir olayın Madde 3 kapsamındaki münhasır iletim ve yeniden iletim haklarını kullanmasından dolayı engellenmesini önlemek üzere, kamuyu yakından ilgilendiren olaylarla ilgili kısa rapor verme hakkını uygulamak gibi yasal önlemleri inceleyecek ve gerektiğinde alacaktır.

Madde 9a: Kamunun büyük öneme sahip olaylara erişimi

1. Taraflardan her birinin kendi kaza dairesi dahilindeki bir yayıncının söz konusu Tarafça toplum için büyük öneme sahip olarak değerlendirilen olayları söz konusu Taraftaki halkın önemli bir oranını bu gibi olayları ücretsiz televizyondan canlı yayınla veya banttan yayınla izleme olanağından mahrum edecek şekilde münhasır esasa göre yayınlamamasını temin etmek için önlem alma hakkı bulunacaktır. Eğer böyle yaparsa, ilgili Taraf, toplum için büyük öneme sahip olarak değerlendirdiği belirtilen olayların taslak listesine başvurabilir.

2. Taraflar uygun yollarla, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Konvansiyonu ile yerine göre ulusal anayasa tarafından sağlanan yasal garantilere riayet ederek, kaza daireleri dahilindeki bir yayıncının Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Konvansiyonunu değiştiren Protokolün yürürlüğe girme tarihinden sonra söz konusu yayıncı tarafından satın alınan münhasır hakları bir diğer Tarafın halkının önemli bir oranını söz konusu diğer Tarafça belirlenen olayları tamamen veya kısmen canlı yayınla veya kamu yararı için objektif nedenlerle gerektiğinde ya da uygun olduğunda tamamen veya kısmen banttan yayınla diğer Tarafça paragraf 1'de belirlendiği şekilde ücretsiz televizyondan izleme olanağından mahrum edecek şekilde kullanmamasını temin edecek ve bunu yaparken aşağıdaki şartlara uyacaktır:

(a) paragraf 1'de anılan önlemleri uygulayan Taraf, söz konusu Tarafça toplum için büyük öneme sahip olarak değerlendirilen ulusal veya ulusal olmayan olayların bir listesini oluşturacaktır;

(b) söz konusu Taraf bunu uygun ve etkin süre içinde açık ve şeffaf bir şekilde yapacaktır;

(c) söz konusu Taraf bu olayların tamamen veya kısmen canlı yayınla veya kamu yararı için objektif nedenlerle gerektiğinde ya da uygun olduğunda tamamen veya kısmen banttan yayınla verilmesine karar verecektir;

(d) listeyi yapan Tarafça alınan önlemler orantılı ve diğer Tarafların bu paragrafta anılan önlemleri almasını sağlamak için gerektiği kadar ayrıntılı olacaktır;

(e) listeyi yapan Taraf listeyi ve ilgili önlemleri Daimi Komiteye bildirecektir ve bunun zaman sınırını Daimi Komite tespit edecektir;

(f) listeyi hazırlayan Tarafça alınan önlemler Daimi Komitenin paragraf 3'de anılan kurallarının sınırları dahilinde olacaktır ve Daimi Komite önlemlere ilişkin olumlu görüş bildirmiş olmalıdır.

Bu paragrafa dayanan önlemler yalnızca Daimi Komite tarafından paragraf 3'de anılan yıllık listede yayınlanan olaylar ve bu değişiklik Protokolünün yürürlüğe girmesinden sonra satın alınan münhasır haklar için geçerli olacaktır.

3. Daimi Komite yılda bir defa:

(a) Taraflarca paragraf 2(e)'ye göre bildirilen listelenmiş olayların ve ilgili önlemlerin birleştirilmiş bir listesini yayınlayacaktır;

(b) bu Maddenin ve ilgili Avrupa Topluluğu hükümlerinin uygulanması arasında farklılıklar olmasını önlemek üzere yukarıda paragraf 2(a) ila (e)'de sıralanan şartlara ek olarak üyelerin dörtte üç çoğunluğu ile kabul edilecek kurallar hazırlayacaktır.

Madde 10: Kültürel hedefler

1. İleten Taraflardan her biri, uygun olan yerlerde ve uygun yollarla, kaza dairesi dahilindeki bir yayıncının haberler, spor olayları, oyunlar, reklamlar, teletext ve tele-alışveriş için ayrılan süre dışında iletim süresinin büyük bir oranını Avrupa eserlerine ayırmasını temin edecektir. Bu oran, yayıncının izleyici kitlesine karşı bilgi, eğitim, kültür ve eğlence sorumlulukları göz önünde bulundurularak, uygun ölçütlere dayanılarak ilerleyen şekilde sağlanacaktır.

2. Bir önceki paragrafın uygulanması konusunda bir alan Taraf ile bir ileten Taraf arasında bir anlaşmazlık olması durumunda, Taraflardan birisinin talebi üzerine konuyla ilgili bir tavsiye görüşü bildirmesi için Daimi Komiteye başvurulabilir. Bu tür bir anlaşmazlık Madde 26'da öngörülen tahkim işlemine sunulmayacaktır.

3. Taraflar, yayıncılar arasında ayrım yapmaksızın, özellikle düşük bir işitsel-görsel yapım kapasitesine veya kısıtlı bir dil alanına sahip olan ülkelerde Avrupa yapımlarının faaliyetini ve gelişmesini desteklemek için en uygun araçları ve usulleri birlikte aramayı taahhüt etmektedirler.

4. Taraflar, kaza daireleri dahilindeki bir yayıncının sinematografik eserleri hak sahipleri ile üzerinde anlaşmaya varılan süreler dışında yayınlamamasını temin edeceklerdir.

Madde 10a: Medya çoğulculuğu

Taraflar, bu Konvansiyonun temelinde yatan işbirliği ve karşılıklı yardım ruhu içinde, Madde 3 kapsamında kaza daireleri dahilindeki bir yayıncı veya diğer tüzel ya da gerçek kişiler tarafından iletilen veya yeniden iletilen program hizmetlerinin medya çoğulculuğunu tehlikeye atmasını önlemek için çaba göstereceklerdir.

BÖLÜM III

REKLAMLAR VE TELE-ALIŞVERİŞ

Madde 11: Genel standartlar

1. Reklamlar ve tele-alışveriş adil ve dürüst olacaktır.

2. Reklamlar ve tele-alışveriş yanlış yönlendirici olmayacak ve tüketicilerin çıkarlarına zarar vermeyecektir.

3. Çocuklara yönelik olan veya çocukları kullanan reklamlar ve tele-alışveriş onların çıkarlarına zarar verebilecek şeylerden kaçınacak ve onların özel hassasiyetlerini göz önünde bulunduracaktır.

4. Tele-alışveriş küçükleri mal ve hizmetleri satın almaya veya kiralamaya teşvik etmeyecektir.

5. Reklamcı, programların içeriği üzerinde herhangi bir editör etkisi kullanmayacaktır.

Madde 12: Süre

1. Paragraf 3 kapsamındaki tele-alışveriş pencereleri dışında, tele-alışveriş kuşaklarının, reklam kuşaklarının ve diğer biçimlerdeki reklamcılığın oranı günlük iletim süresinin %20'sini aşmayacaktır. Reklam kuşaklarının iletim süresi günlük iletim süresinin %15'ini aşmayacaktır.

2. Belirli bir saat içindeki reklam kuşaklarının ve tele-alışveriş kuşaklarının oranı %20'yi aşmayacaktır.

3. Özel olarak tele-alışverişe ayrılmamış program hizmetleri içinde yayınlanan tele-alışverişe ayrılmış olan pencereler en az 15 dakika kesintili sürede olacaktır. Günde maksimum pencere sayısı sekiz olacaktır. Bunların toplam süresi günde üç saati geçmeyecektir. Bunlar optik ve akustik yollarla açıkça belirtilmelidir.

4. Bu Madde amaçları için reklamlar aşağıdakileri içermeyecektir:

- yayıncı tarafından kendi programları ve bu programlardan derlenen yan ürünler ile bağlantılı olarak yapılan anonslar;

- ücretsiz olarak yayınlanan kamu yararına ve yardım amacıyla yapılan anonslar.

Madde 13: Biçim ve sunuş

1. Reklamlar ve tele-alışveriş açıkça ayırt edilebilecek ve diğer program hizmeti unsurlarından optik ve/veya akustik yollarla fark edilebilecek şekilde ayrı olacaktır. Prensip olarak, reklam ve tele-alışveriş kuşakları bloklar halinde iletilecektir.

2. Reklamlar ve tele-alışveriş bilinçaltı tekniklerini kullanmayacaktır.

3. Özellikle reklam amacına hizmet ettiğinde ürünlerin ve hizmetlerin programlarda sunulmasında gizli reklama ve tele-alışverişe izin verilmeyecektir.

4. Reklamlarda ve tele-alışverişte düzenli olarak haber ve güncel olay programlarını sunan kişiler görsel olarak veya sesle rol almayacaktır.

Madde 14: Reklam ve tele-alışverişin yerleştirilmesi

1. Reklamlar ve tele-alışveriş programlar arasına yerleştirilecektir. Bu Maddenin paragraf 2 ila 5'inde yer alan şartların yerine getirilmesi kaydıyla, reklam ve tele-alışveriş kuşakları programın bütünlüğü ve değeri ile hak sahiplerinin haklarına zarar verilmeyecek şekilde programların içine de yerleştirilebilir.

2. Bağımsız bölümlerden oluşan programlarda veya dilimler içeren spor programları ve benzer yapıdaki olaylar ve gösterilerde reklam ve tele-alışveriş kuşakları yalnızca bölümler veya dilimler arasına yerleştirilecektir.

3. Filmler ve televizyon için yapılan filmler (seriler, diziler, hafif eğlence programları ve belgeseller hariç) gibi görsel-işitsel eserlerin iletilmesi, planlanan sürelerinin kırk beş dakikadan daha uzun olması kaydıyla, her tam kırk beş dakikalık süre için bir defa kesilebilir. Eğer planlanan süreleri iki veya daha fazla tam kırk beş dakikalık süreden en az yirmi dakika daha uzunsa bir defa daha kesilmelerine izin verilir.

4. Yukarıdaki paragraf 2 kapsamı dışındaki programlar reklam veya tele-alışveriş kuşakları ile kesilirse, program içindeki birbirini izleyen her reklam veya tele-alışveriş kesintisinin arasında en az yirmi dakika geçmelidir.

5. Herhangi bir dini ayin içine reklam ve tele-alışveriş yerleştirilmeyecektir. Süreleri otuz dakikadan kısa olduğu zaman haberler ve güncel programlar, belgeseller, dini programlar ve çocuk programları reklam veya tele-alışveriş ile kesilmeyecektir. Eğer süreleri otuz dakika veya daha uzun ise, önceki paragrafların hükümleri geçerli olacaktır.

Madde 15: Belirli ürünlerin reklamları ve tele-alışverişi

1. Tütün ürünlerinin reklamına ve tele-alışverişine izin verilmeyecektir.

2. Her çeşit alkollü içeceğin reklamı ve tele-alışverişi aşağıdaki kurallara uygun olacaktır:

(a) bunlar özellikle küçüklere yönelik olmayacak ve reklamlarda veya tele-alışverişte alkollü içeceğin tüketilmesi ile ilgili hiç kimse küçük olarak görünmeyecektir;

(b) alkol tüketimi ile fiziki performans veya araba kullanma arasında bir bağlantı kurmayacaklardır;

(c) alkolün tedavi edici özelliklere sahip olduğunu veya uyarıcı, sakinleştirici veya kişisel sorunları çözmek için bir araç olduğunu iddia etmeyeceklerdir;

(d) aşırı alkol tüketimini teşvik etmeyecek veya alkolden uzak durmayı veya ılımlılığı olumsuz şekilde sunmayacaklardır;

(e) içeceklerin alkol içeriği üzerinde uygun olmayan şekilde durmayacaklardır.

3. İleten tarafta yalnızca tıbbi reçete ile temin edilebilen ilaçların ve tıbbi tedavilerin reklamının yapılmasına izin verilmeyecektir.

4. Diğer tüm ilaçların ve tıbbi tedavilerin reklamları bu şekilde açıkça ayırt edilebilecek, dürüst, gerçek ve teyide tabi olacak ve bireyin zarardan korunması şartına uyacaktır.

5. İlaçlar ve tıbbi tedavi için tele-alışverişe izin verilmeyecektir.

Madde 16: Özellikle tek bir Tarafa yönelik reklamlar ve tele-alışveriş

1. Rekabette bozulmayı önlemek ve bir Tarafın televizyon sistemini tehlikeye atmamak için, özellikle ve belirli bir frekansla ileten Taraf dışında tek bir Tarafın izleyicilerine yönlendirilen reklamlar ve tele-alışveriş söz konusu Tarafın televizyon reklamcılığı ve tele-alışveriş kurallarını çiğnemeyecektir.

2. Aşağıdaki durumlarda yukarıdaki paragrafın hükümleri geçerli olmayacaktır:

(a) ilgili kurallar söz konusu Tarafın kaza dairesi dahilindeki bir yayıncı tarafından iletilen reklamlar ve tele-alışveriş ile bir diğer tarafın kaza dairesi içindeki bir yayıncı veya başka bir tüzel ya da gerçek kişi tarafından iletilen reklamlar ve tele-alışveriş arasında bir ayrım yaptığında; veya

(b) Taraflar bu alanda ikili veya çok taraflı anlaşmalar yapmış olduğunda.

BÖLÜM IV

SPONSORLUK

Madde 17: Genel standartlar

1. Bir programa veya bir dizi programa tamamen veya kısmen sponsorluk yapıldığında, bu durum programın başında ve/veya sonunda uygun tanıtma yazıları ile açıkça belirtilecektir.

2. Sponsorlu programların içeriği ve programlamasına hiçbir koşul altında sponsor tarafından yayıncının programlar açısından sorumluluğunu ve editör bağımsızlığını etkileyecek şekilde nüfuz edilmeyecektir.

3. Sponsorlu programlar sponsorun veya bir üçüncü tarafın ürünlerinin veya hizmetlerinin satışını, satın alınmasını veya kiralanmasını, özellikle söz konusu programlarda bu ürünlere veya hizmetlere özel tanıtıcı atıflarda bulunmak suretiyle teşvik edilmeyecektir.

Madde 18: Yasaklanan sponsorluk

1. Programlara başlıca faaliyet konusu reklamı ve tele-alışverişi Madde 15 marifetiyle yasaklanan ürünlerin imalatı veya satışı ya da hizmetlerin sağlanması olan gerçek veya tüzel kişiler sponsor olamazlar.

2. Faaliyetleri arasında ilaçlar ve tıbbi tedavilerin imalatı veya satışı bulunan şirketler, ileten Tarafta yalnızca tıbbi reçete ile temin edilebilen ilaçlara veya özel tıbbi tedavilere atıfta bulunulması hariç olmak üzere, şirketin ismini, ticari ismini, imajını veya faaliyetlerini tanıtarak programlara sponsor olabilirler.

3. Haber ve güncel olay programlarına sponsorluk yapılmasına izin verilmeyecektir.

BÖLÜM IVa

MÜNHASIRAN KENDİ KENDİNİ TANITMAYA VEYA TELE-ALIŞVERİŞE AYRILAN PROGRAM HİZMETLERİ

Madde 18a: Münhasıran kendi kendini tanıtmaya ayrılan program hizmetleri

1. Bu Konvansiyonun hükümleri gerekli değişiklikler yapılarak münhasıran kendi kendini tanıtmaya ayrılan program hizmetleri için geçerli olacaktır.

2. Bu hizmetlerde diğer reklam biçimlerine Madde 12 (1) ve (2)'de tespit edilen sınırlar dahilinde izin verilecektir.

Madde 18b: Münhasıran tele-alışverişe ayrılan program hizmetleri

1. Bu Konvansiyonun hükümleri gerekli değişiklikler yapılarak münhasıran tele-alışverişe ayrılan program hizmetleri için geçerli olacaktır.

2. Bu hizmetlerde reklama Madde 12, paragraf 1'de tespit edilen sınırlar dahilinde izin verilecektir. Madde 12, paragraf 2 geçerli olmayacaktır."

BÖLÜM V

KARŞILIKLI YARDIM

Madde 19: Taraflar arasında işbirliği

1. Taraflar, bu Konvansiyonu uygulamak için birbirlerine karşılıklı yardım sağlamayı taahhüt etmektedirler.

2. Bu amaçla:

(a) her Akit Devlet bir veya daha fazla yetkili tayin edecek ve bunların her birinin isim ve adreslerini tasdik, kabul, onay ya da katılım belgesinin verilmesi sırasında Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildireceklerdir.

(b) birden fazla yetkili tayin eden her Akit Devlet alt paragraf a'da öngörülen bildiriminde her yetkilinin yetkisini belirtecektir.

3. Taraflardan birisince tayin edilen bir yetkili:

(a) bu Konvansiyonun Madde 6, paragraf 2'sinde öngörülen bilgileri verecektir;

(b) bir diğer Tarafça tayin edilen bir yetkilinin talebi üzerine, bu Konvansiyon kapsamındaki alanlardaki yerel yasa ve uygulamalarla ilgili bilgi verecektir;

(c) faydalı olduğunda ve özellikle de bu Konvansiyonun uygulanmasında alınan önlemlerin etkililiğini artıracağı durumlarda, diğer Taraflarca tayin edilen yetkililerle işbirliği yapacaktır;

(d) bir diğer Tarafça tayin edilen bir yetkili tarafından dikkatine sunulan, bu Konvansiyonun uygulanmasından doğan her tür sorunu değerlendirecektir.

BÖLÜM VI

DAİMİ KOMİTE

Madde 20: Daimi Komite

1. Bu Konvansiyon amaçları için bir Daimi Komite oluşturulacaktır.

2. Taraflardan her biri Daimi Komitede bir veya daha fazla temsilci tarafından temsil edilebilir. Her temsilci heyetinin bir oyu bulunacaktır. Yetki alanı kapsamında, Avrupa Topluluğu oy hakkını bu Konvansiyona Taraf olan üye Devletlerinin

sayısına eşit sayıda oyla kullanacaktır; ilgili üye Devletler oy haklarını kullandıkları zaman Avrupa Topluluğu oy hakkını kullanmayacaktır ve tersi de geçerli olacaktır.

3. Madde 29, paragraf 1'de anılan, bu Konvansiyona Taraf olmayan herhangi bir Devlet Daimi Komitede bir gözlemci tarafından temsil edilebilir.

4. Daimi Komite, işlevlerini yerine getirmek için bilirkişilerin tavsiyesini alabilir. Kendi inisiyatifi ile veya ilgili kurumun talebi üzerine, toplantılarından birinde veya birinin bir kısmında bir gözlemci tarafından temsil edilmek üzere bu Konvansiyonun kapsadığı alanlarda teknik açıdan yeterli olan herhangi bir uluslararası veya ulusal, hükümete ait veya hükümet dışı kurumu davet edebilir.

5. Daimi Komite, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağırılacaktır. İlk toplantısı Konvansiyonun yürürlüğe girme tarihinden itibaren altı ay içinde yapılacaktır. Daha sonra Tarafların üçte biri veya Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi talep ettikçe veya Madde 23, paragraf 2 hükümlerine göre Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin inisiyatifi ile ya da bir veya daha fazla Tarafın Madde 21, paragraf 1, alt paragraf c ve Madde 25, paragraf 2 hükümlerine göre bir veya daha fazla Tarafın talebi üzerine toplanacaktır.

6. Bir Daimi Komite toplantısı yapmak için Tarafların çoğunluğu yeter sayı teşkil edecektir.

7. Madde 9a, paragraf 3 (b) ve Madde 23, paragraf 3 hükümlerine tabi olarak, Daimi Komitenin kararları mevcut üyelerin dörtte üç oy çoğunluğuyla alınacaktır.

8. Bu Konvansiyonun hükümlerine tabi olarak, Daimi Komite kendi Usul Kurallarını oluşturacaktır.

Madde 21: Daimi Komitenin işlevleri

1. Daimi Komite, bu Konvansiyonun uygulanmasından sorumlu olacaktır. Daimi Komite aşağıdakileri yapabilir:

(a) Konvansiyonun uygulanması ile ilgili olarak Taraflara tavsiyelerde bulunmak;

(b) Konvansiyonda yapılması gerekli değişiklikler önermek ve Madde 23 hükümlerine göre teklif edilenleri incelemek;

(c) bir veya daha fazla Tarafın talebi üzerine, Konvansiyonun yorumlanması ile ilgili soruları incelemek;

(d) Madde 25 hükümlerine göre kendisine havale edilen herhangi bir sorunun sulh yoluyla çözümlenmesi için elinden gelen çabayı sarf etmek;

(e) Bakanlar Komitesine Madde 29, paragraf 1'de anılanlar dışındaki Devletlerin bu Konvansiyona katılmaya davet edilmesi konusunda tavsiyelerde bulunmak;

(f) Madde 24a, paragraf 2 (c) uyarınca hakların ihlaline ilişkin görüş bildirmek.

2. Ayrıca, Daimi Komite:

(a) bu Konvansiyonun toplum için büyük öneme sahip kamu olaylarının erişimi ile ilgili hükümlerinin ve ilgili Avrupa Topluluğu hükümlerinin uygulanması arasında farklılıklar bulunmasını önlemek üzere Madde 9a, paragraf 3 (b)'de anılan kuralları hazırlayacaktır;

(b) Taraflarca Madde 9a, paragraf 2'ye göre toplum için büyük öneme sahip olarak değerlendirilen ulusal veya ulusal olmayan olayların bir listesini hazırlayan söz konusu Taraflarca alınan önlemlere ilişkin görüş bildirecektir;

(c) Taraflarca Madde 9a, paragraf 2 (e)'ye uygun olarak bildirilen sıralanan olayların ve ilgili yasal önlemlerin birleştirilmiş bir listesini yılda bir yayınlayacaktır."

Madde 22: Daimi Komitenin raporları

Her toplantının ardından Daimi Komite Taraflara ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine görüşülen konular ve alınan kararlara ilişkin bir rapor gönderecektir.

BÖLÜM VII

DEĞİŞİKLİKLER

Madde 23: Değişiklikler

1. Taraflardan herhangi birisi bu Konvansiyona değişiklikler teklif edebilir.

2. Her tür değişiklik teklifi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirilecek ve o da bunu Avrupa Konseyi üye Devletlerine, Avrupa Kültür Konvansiyonu taraf Devletlerine, Avrupa Topluluğuna ve Madde 30 hükümlerine göre bu Konvansiyona katılan veya katılmaya davet edilen tüm üye olmayan Devletlere bildirecektir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Daimi Komiteyi teklifin bildirilmesinden en erken iki ay sonra toplantıya çağıracaktır.

3. Daimi Komite teklif edilen her tür değişikliği inceleyecek ve Daimi Komite üyelerinin dörtte üç çoğunluğuyla kabul edilen metni Bakanlar Komitesinin onayına sunacaktır. Bu onayın ardından metin, kabul için Taraflara gönderilecektir.

4. Her tür değişiklik, tüm Tarafların değişikliği kabul ettiklerini Genel Sekretere bildirmelerinden sonraki otuzuncu günde yürürlüğe girecektir.

5. Ancak Bakanlar Komitesi, Daimi Komite ile müşahedenin ardından belirli bir değişikliğin, Taraflardan birisi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine değişikliğin yürürlüğe girmesine ilişkin bir itiraz bildirmediği takdirde, kabule açıldığı tarihten sonra 2 yıllık bir sürenin bitiminin ardından yürürlüğe girmesine karar verecektir. Böyle bir itirazın bildirilmesi halinde değişiklik, itiraz bildiren Konvansiyon Tarafının Avrupa Konseyi Genel Sekreterine kabul belgesini verdiği tarihi takip eden ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

6. Eğer bir değişiklik Bakanlar Komitesi tarafından onaylanmış, fakat paragraf 4 veya 5 uyarınca henüz yürürlüğe girmemiş ise, bir Devlet veya Avrupa Topluluğu aynı zamanda değişikliği de kabul etmeksizin Konvansiyonla bağlı olacağına ilişkin muvafakatini ifade edemez.

BÖLÜM VIII

BU KONVANSİYONUN İHLALİ İDDİALARI

Madde 24: Bu Konvansiyonun ihlali iddiaları

1. Taraflardan birisi bu Konvansiyonun bir ihlalini bulduğunda, iddia edilen ihlali ileten Tarafa bildirecektir ve iki Taraf Madde 19, 25 ve 26 hükümlerine dayanarak sorunun üstesinden gelmeye çalışacaktır.

2. Eğer iddia edilen ihlal önemli toplumsal sorunlar doğuran açık, ciddi ve ağır özellikte ve Madde 7, paragraf 1 veya 2, 12, 13, paragraf 1, ilk cümle, 14 veya 15, paragraf 1 veya 3 ile ilgili ise ve eğer bildirimi izleyen iki hafta içinde sürerse, alan Taraf suçlanan program hizmetinin yeniden iletilmesini geçici olarak askıya alabilir.

3. Paragraf 4'de öngörülenler hariç olmak üzere, tüm diğer ihlal iddiası durumlarında eğer iddia edilen ihlal sürerse, alan Taraf suçlanan program hizmetinin yeniden iletilmesini bildirimi izleyen sekiz ayda geçici olarak askıya alabilir.

4. Madde 7, paragraf 3, 8, 9 veya 10'un ihlalinin iddia edilmesi durumunda yeniden iletimin geçici olarak askıya alınmasına izin verilmeyecektir.

Madde 24a: Bu Konvansiyonla verilen hakların ihlali iddiaları

1. Bir yayıncının program hizmeti tamamen veya öncelikle yayıncı üzerinde kaza hakkına sahip olan dışında bir Tarafın ("alan taraf") topraklarına yönelik olduğunda ve yayıncı, Konvansiyon kapsamında eğer söz konusu diğer Tarafın kaza dairesi dahilinde olmuş olsa kendisi için geçerli olacak olan yasalardan kurtulacak şekilde kurulmuşsa, bu bir hak ihlali teşkil edecektir.

2. Taraflardan birisince böyle bir ihlal iddia edildiğinde, aşağıdaki usul geçerli olacaktır:

(a) ilgili Taraflar sulh yoluyla bir çözüme ulaşmaya çalışacaklardır;

(b) üç ay içinde bunu gerçekleştiremezlerse, alan taraf konuyu Daimi Komiteye havale edecektir;

(c) ilgili Tarafların görüşlerini aldıktan sonra daimi Komite, konunun kendisine havale edildiği tarihten itibaren altı ay içinde bir hak ihlalinin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda görüş bildirecek ve ilgili Tarafları buna göre bilgilendirecektir.

3. Eğer Daimi Komite bir hak ihlalinin gerçekleştiği sonucuna varmışsa, yayıncının kaza dairesi dahilinde bulunduğu kabul edilen Taraf hak ihlalini tazmin etmek için uygun önlemleri alacak ve bu önlemleri Daimi Komiteye bildirecektir.

4. Eğer yayıncının kaza dairesi dahilinde bulunduğu kabul edilen Taraf paragraf 3'de belirtilen önlemleri altı ay içinde almazsa, ilgili Taraflarca Konvansiyonun Madde 26, paragraf 2 ve ekinde öngörülen tahkim işlemine başvurulacaktır.

5. Alan Taraf, tahkim işlemi tamamlanana kadar ilgili program hizmetine karşı herhangi bir önlem almayacaktır.

6. Bu Madde uyarınca önerilen veya alınan tüm önlemler İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Konvansiyonunun Madde 10'una uygun olacaktır."

BÖLÜM IX

İHTİLAFLARIN ÇÖZÜLMESİ

Madde 25: Uzlaşma

1. Bu Konvansiyonun uygulanmasından doğan sorunlar söz konusu olduğunda ilgili taraflar bunu sulh yoluyla çözümlemeye gayret edeceklerdir.

2. İlgili taraflardan birisi itiraz etmediği takdirde, Daimi Komite olabildiğince kısa sürede tatminkar bir çözüme ulaşmak ve gerektiğinde konuyla ilgili tavsiye niteliğinde görüş bildirmek için ilgili taraflara hizmet etmek suretiyle sorunu inceleyebilir.

3. İlgili tarafların her biri Daimi Komitenin bir önceki paragraftaki işlevlerini yerine getirmesi için gerekli tüm bilgileri ve kolaylıkları gecikmeksizin sağlamayı taahhüt etmektedir.

Madde 26: Tahkim

1. Eğer ilgili taraflar ihtilafı Madde 25 hükümlerine göre çözümleyemezlerse, ortak mutabakat yoluyla tahkime havale edebilirler ve bunun usulü bu Konvansiyonun ekinde verilmiştir. Uzlaşma sürecinin başlaması için yapılan ilk talebi izleyen altı ay içinde böyle bir mutabakat sağlanmazsa, ihtilaf taraflardan birisinin talebi üzerine tahkime havale edilebilir.

2. Taraflardan herhangi birisi herhangi bir zamanda bu Konvansiyonun ekinde öngörülen tahkim işleminin uygulanmasını kendiliğinden ve aynı yükümlülüğü kabul eden herhangi bir diğer Tarafla özel bir anlaşma olmaksızın zorunlu olarak kabul ettiğini beyan edebilir.

BÖLÜM X

DİĞER ULUSLARARASI ANLAŞMALAR VE TARAFLARIN İÇ YASALARI

Madde 27: Diğer uluslararası anlaşmalar veya düzenlemeler

1. Avrupa Topluluğu üyesi olan Taraflar karşılıklı ilişkilerinde Topluluk kurallarını uygulayacaklar ve dolayısıyla, ilgili konu için geçerli herhangi bir Topluluk kuralının olmadığı durumlar hariç olmak üzere, bu Konvansiyondan doğan kuralları uygulamayacaklardır.

2. Bu Konvansiyondaki hiçbir hüküm Tarafların Konvansiyonun hükümlerini tamamlayan veya geliştiren ya da uygulama alanını genişleten uluslararası anlaşmalar yapmasını engellemeyecektir.

3. İkili anlaşmalar söz konusu olduğunda, bu Konvansiyon Tarafların bu gibi analaşmalardan doğan ve diğer Tarafların bu Konvansiyondan doğan haklardan

yararlanmalarını veya yükümlülüklerini yerine getirmelerini etkilemeyen haklarını ve yükümlülüklerini değiştirmeyecektir.

Madde 28: Konvansiyon ile tarafların iç hukukları arasındaki ilişkiler

Bu Konvansiyondaki hiçbir hüküm Tarafların Madde 5 kapsamında kendi kaza daireleri dahilinde kabul edilen bir yayıncı tarafından iletilen program hizmetlerine bu Konvansiyonda öngörülenden daha katı veya daha ayrıntılı kurallar uygulamalarını engellemeyecektir.

BÖLÜM XI

NİHAİ HÜKÜMLER

Madde 29: İmza ve yürürlüğe girme

1. Bu Konvansiyon, Avrupa Konseyi üye Devletleri ile Avrupa Kültür Konvansiyonuna taraf olan diğer Devletlerin ve Avrupa Topluluğunun imzasına açık olacaktır. Tasdik, kabul veya onaya açıktır. Tasdik, kabul veya onay belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilecektir.

2. Bu Konvansiyon, aralarından en az beşi Avrupa Konseyi üye Devletleri olan yedi üye Devletin bir önceki paragraf hükümlerine göre Konvansiyonun kendileri açısından bağlayıcı olduğuna ilişkin muvafakatlerini bildirdikleri tarihten sonra üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

3. Bir Devlet, imza sırasında veya bu Konvansiyonun söz konusu Devlet için yürürlüğe girme tarihinden önceki herhangi bir sonraki tarihte, Konvansiyonu geçici olarak uygulayacağını beyan edebilir.

4. Konvansiyonun kendileri için bağlayıcı olacağını sonradan ifade eden paragraf 1'deki herhangi bir Devlet veya Avrupa Topluluğu açısından bu Konvansiyon tasdik, kabul veya onay belgesinin verildiği tarihten sonraki üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 30: Üye olmayan Devletlerin katılımı

1. Bu Konvansiyonun yürürlüğe girmesinin ardından Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Akit Devletler ile müşahedenin ardından herhangi bir diğer Devleti

Avrupa Konseyi Tüzüğünün Madde 20d'sinde öngörülen çoğunlukla ve Komitede yer alma hakkı bulunan Akit Devletlerin temsilcilerinin oybirliği ile alınan bir kararla bu Konvansiyona katılmaya davet edebilir.

2. Herhangi bir katılan devlet açısından bu Konvansiyon katılım belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verildiği tarihten sonraki üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 31: Bölgesel uygulama

1. Herhangi bir Devlet, imza sırasında veya tasdik, kabul, onay ya da katılım belgesini verdiği sırada, bu Konvansiyonun geçerli olacağı bölgeyi ya da bölgeleri belirtebilir.

2. Herhangi bir Devlet, daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreterine beyanda bulunmak suretiyle, bu Konvansiyonun uygulama alanını beyanda belirtilen diğer bölgeleri içine alacak şekilde genişletebilir. Söz konusu bölge açısından Konvansiyon bu beyanın Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten sonraki üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

3. Önceki iki paragraf uyarınca yapılan her tür beyan, Genel Sekretere hitaben yapılan bir bildirimle söz konusu beyanda belirtilen herhangi bir bölge açısından geri alınabilir. Geri alma söz konusu bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten sonraki altı aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 32: Koşullar

1. İmza sırasında veya tasdik, kabul, onay veya katılım belgesinin verilmesi sırasında herhangi bir Devlet bu Konvansiyonun Madde 15, paragraf 2'sinde öngörülen kurallara göre alkollü içeceklerin reklamını içeren program hizmetlerinin, ancak yerel mevzuatına uymadığı sürece, bunların topraklarında yeniden iletilmesini kısıtlama hakkının saklı olduğunu beyan edebilir.

Başka bir koşul konulamaz.

2. Bir önceki paragrafa uygun olarak konulan bir koşul itiraza konu olamaz.

3. Paragraf 1 uyarınca bir koşul koymuş olan herhangi bir Akit Devlet, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben verilen bir bildirimle bunu tamamen veya kısmen geri alabilir. Bu geri alma söz konusu bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte yürürlük kazanacaktır.

4. Paragraf 1 uyarınca bir koşul koymuş olan bir Taraf, söz konusu hükmün herhangi bir diğer Tarafça uygulanmasını talep edemez; ancak, koşulu kısmi veya şartlı ise, kendisi kabul ettiği sürece bu hükmün uygulanmasını talep edebilir.

Madde 33: İtiraz

1. Taraflardan herhangi birisi herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunmak suretiyle bu Konvansiyona itiraz edebilir.

2. Söz konusu itiraz bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten sonraki altı aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 34: Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Konseyin üye Devletlerine, Avrupa Kültür Konvansiyonuna taraf olan diğer Devletlere, Avrupa Topluluğuna ve bu Konvansiyona katılan veya katılmaya davet edilen tüm Devletlere aşağıdakileri bildirecektir:

(a) herhangi bir imzayı;

(b) herhangi bir tasdik, kabul, onay veya katılım belgesinin verildiğini;

(c) Madde 29, 30 ve 31 hükümleri uyarınca bu Konvansiyonun herhangi bir yürürlüğe girme tarihini;

(d) Madde 22 hükümleri uyarınca hazırlanan herhangi bir raporu;

(e) Bu Konvansiyonla ilgili her tür diğer işlemi, beyanı, bildirimi veya yazışmayı.

Aşağıda imzaları bulunanlar, tanıklar huzurunda bu Konvansiyonu imzalamışlardır.

1989 yılı Mayıs ayının 5nci gününde Strazbourg'da, her iki metin eşit derecede geçerli olmak üzere İngilizce ve Fransızca dillerinde yapılmıştır ve Avrupa Konseyi arşivlerine tek suret olarak verilecektir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Konseyin üye Devletlerinden her birine, Avrupa Kültür Konvansiyonuna taraf olan diğer Devletlere, Avrupa Topluluğuna ve bu Konvansiyona katılan veya katılmaya davet edilen tüm Devletlere onaylı suretlerini iletecektir.

EK

Tahkim

1. Bir tahkim talebi Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirilecektir. İhtilafın diğer tarafının adını ve ihtilafın konusunu içerecektir. Genel Sekreter bu şekilde alınan bilgileri Konvansiyonun tüm Taraflarına bildirecektir.

2. Birisinin Avrupa Topluluğunun bir üye Devleti, diğerinin de Avrupa Topluluğunun kendisi olduğu iki Taraf arasındaki bir ihtilaf bulunması durumunda, tahkim talebi hem üye Devlete hem de Topluluğa hitaben olacaktır ve bunlar talebin alınmasından itibaren bir ay içinde müştereken Genel Sekretere üye Devletin veya Topluluğun ya da üye Devlet ile Topluluğun müştereken ihtilafın tarafları olacaklarını bildirecekerdir. Söz konusu zaman sınırı içinde böyle bir bildirimde bulunulmaması halinde, üye Devlet ile Topluluk tahkim kurulunun kurulması ve usulü ile ilgili hükümlerin uygulanması açısından ihtilafın tek ve aynı tarafı olarak kabul edileceklerdir. Üye Devlet ile Topluluk kendilerini müştereken ihtilafın tarafı olarak sundukları durumda da aynı şart geçerli olacaktır. Bu paragrafta öngörülen durumlarda paragraf 4'ün ilk cümlesinde belirtilen bir aylık zaman sınırı iki aya uzatılacaktır.

3. Tahkim kurulu üç üyeden oluşacaktır: ihtilafın her bir tarafı bir hakem tayin edecektir; bu şekilde tayin edilen iki hakem ortak mutabakatla kurulun başkanı olacak olan üçüncü hakemi tayin edeceklerdir. Kurul başkanı ihtilafın taraflarından herhangi birisinin vatandaşı olmayacak, genel ikametgahı bu taraflardan herhangi birisinin ülkesinde olmayacak, taraflardan herhangi birisince istihdam ediliyor olmayacak ve davayla başka bir sıfatla ilgilenmemiş olacaktır.

4. Eğer taraflardan birisi talebin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından bildirilmesini izleyen bir ay içinde bir hakem tayin etmemiş olursa, bu hakem diğer tarafın talebi üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı tarafından bunu izleyen bir aylık bir süre içinde tayin edilecektir. Eğer Mahkeme Başkanı işlem yapamıyorsa veya ihtilafın taraflarından birisinin vatandaşıysa, bu tayin Mahkemenin Başkan Yardımcısı veya mahkemenin işlem yapabilen ve ihtilafın taraflarından birisinin vatandaşı olmayan en kıdemli hakimi tarafından yapılacaktır. İkinci hakemin tayin edilmesini izleyen bir aylık süre içinde tahkim kurulunun Başkanı belirlenmemiş olursa da aynı işlem uygulanacaktır.

5. Paragraf 3 ve 4 hükümleri duruma göre herhangi bir açığın doldurulması için de uygulanacaktır.

6. Mutabakatla aynı tarafta olduklarını belirleyen iki veya daha fazla taraf hakemi müştereken tayin edecektir.

7. İhtilafın tarafları ve Daimi Komite tahkim kuruluna takibatın etkili şekilde yürütülebilmesi için gerekli tüm kolaylıkları sağlayacaklardır.

8. Tahkim kurulu kendi Usul Kurallarını belirleyecektir. Kararları, üyelerinin oy çoğunluğu ile alınacaktır. Kararı nihai ve bağlayıcı olacaktır.

9. Tahkim kurulunun kararı Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirilecek ve o da bunu bu Konvansiyonun tüm taraflarına bildirecektir.

10. İhtilafın her bir tarafı kendisinin tayin ettiği hakemin masraflarını karşılayacaktır; bu taraflar diğer hakemin masraflarını ve tahkimin gerektirdiği diğer masrafları eşit olarak paylaşacaklardır.